οι ανθρωποι που κυκλωσαν το αλφα

σε αυτούς που αγωνίστηκαν και αγωνίζονται
για την κοινωνική απελευθέρωση

ιδιαίτερα σε αυτούς που πλήρωσαν και
πληρώνουν το τίμημα αυτού του αγώνα

Κ. ΦΛΩΡΟΣ

Οι άνθρωποι που κύκλωσαν το άλφα

Η ιστορία του ισπανικού ελευθεριακού κινήματος κατά τη διάρκεια της δικτατορίας 1939-1977

εκδόσεις 1704621

Το βιβλίο αυτό διανέμεται χωρίς αντίτιμο. Τα χρήματα, που θα συγκεντρωθούν από την ελεύθερη συνεισφορά όσων το προμηθευτούν, θα διατεθούν για την κάλυψη οικονομικών αναγκών κρατούμενων συντρόφων. Η αναπαραγωγή μέρους ή ολόκληρου του βιβλίου είναι ελεύθερη, χωρίς να απαιτείται η οποιαδήποτε αναφορά πηγών, αρκεί να μη γίνεται με σκοπό το κέρδος.
Οι Άνθρωποι που Κύκλωσαν το Άλφα τυπώθηκε το Μάη του 2010, σε 2.000 αντίτυπα. Η διάθεση του βιβλίου θα γίνει μέσα από το δίκτυο αντιεξουσιαστικών στεκιών και καταλήψεων και όχι από τα βιβλιοπωλεία.
Για επικοινωνία: aftoipoukyklosantoalfa@gmail.com

Περιεχόμενα

Πρόλογος……..I

Πρόλογος της έκδοσης……..…….……1

Κεφ.1: Η πορεία του κινήματος μέχρι το 1936…….…...9

Κεφ.2: Ο εμφύλιος πόλεμος 1936-1939…….……27

Κεφ.3: Ήττα, αναδόμηση και σχίσμα 1939-1945……..……47

Το βασίλειο του τρόμου……..……47
Υποχώρηση και εξορία……..…….50
Το Γενικό Συμβούλιο του MLE……..……54
Η αναδιοργάνωση της CNT στο εσωτερικό,
οι πρώτες εθνικές επιτροπές και η ομάδα Πονθάν…….……...…….56
Εθνικές και τοπικές επιτροπές ώς το τέλος του πολέμου……..…….62
Η ανασύσταση των οργανωτικών δομών στην εξορία……...……..…..65
Προς το σχίσμα……...…..…71
Η απάντηση του εσωτερικού και το σχίσμα……..…....75

Κεφ.4: Η ένοπλη αντίσταση στη δικτατορία 1939-1944…..……....……81

Η ένοπλη αντίσταση στη Βαρκελώνη……..…...……83
Η ένοπλη αντίσταση στις υπόλοιπες πόλεις…….....……89
Ελευθεριακοί αντάρτες στο βουνό……..……91

Κεφ.5: Κορύφωση και πτώση του κινήματος στην Ισπανία
και την εξορία 1945-1952……109

Η εθνική επιτροπή της CNT στην Ισπανία και η γαλλική υποεπιτροπή……109
Οι «ορθόδοξοι της Τουλούζ» και η αντιπολιτική τάση
στο εσωτερικό της Ισπανίας……123

Κεφ.6: Η Καταλονία φλέγεται 1945-1952……137

Κεφ.7: Ο ένοπλος αγώνας στην υπόλοιπη χώρα 1945-1952……171

Η δεύτερη περίοδος του αντάρτικου……171
Τα αντάρτικα του κέντρου και του νότου……176
Τα αντάρτικα του βορρά……193
Οι αντάρτες του Λεβάντε και της Αραγόνας……198
Αποτίμηση και συμπεράσματα……208

Κεφ.8: Η ελεύθερη πτώση 1952-1960……213

Η δεκαετία της ακαμψίας……213
Η CNT στο εσωτερικό και η ρεφορμιστική τάση στη Γαλλία……216
Η ορθόδοξη τάση των εξορίστων……219
Η επίτευξη της ενότητας……222
Η μοίρα των ανυποχώρητων: Οι περιπτώσεις των Σαμπατέ και Φασερίας
και η αναγέννηση της FIJL……224

Κεφ.9: Η ενωμένη CNT και η DI 1961-1965……239

Οι νέες συνθήκες……239
Το συνέδριο της επανένωσης και η σύσταση της DI……242
Η συμφωνία των πέντε σημείων……265

Κεφ.10: Αποσύνθεση της CNT, διεθνοποίηση του αγώνα
από τη νεολαία 1966-1975……269

Η οριστική κατάρρευση της CNT στην Ισπανία
και η αδράνειά της στην εξορία……269
Η διεθνοποίηση του αγώνα από τη νεολαία. Η Ομάδα 1η Μάη……274

Κεφ.11: Οι αυτόνομες ομάδες ώς το θάνατο του Φράνκο 1966-1975……291

Οι ρίζες των ισπανικών αυτόνομων ομάδων……291
Το MIL-GAC……295
Οι άγνωστοι αυτόνομοι αγωνιστές και οι πρώτες ελευθεριακές ομάδες……310
Οι GARI……317

Κεφ.12: Η μετάβαση στη δημοκρατία 1975-1979……..……323

Το κεφάλαιο και τα γηρατειά αποφασίζουν: Δημοκρατία……323
Η αναγέννηση της CNT κατά την περίοδο της Μετάβασης……..…326

Παράρτημα: Κραυγές ελευθερίας από τις ισπανικές φυλακές.....347

Μαρτυρία 1η: Ραμόν Ρουφάτ 1939……..…347

Μαρτυρία 2η: Βιθέντε Εσπίν, Αντόνιο Θερέθο 1948……..…353

Μαρτυρία 3η: Μιγκέλ Γκαρσία 1959……....…357

Μαρτυρία 4η: Στιούαρτ Κρίστι 1964-1967……..……363

Μαρτυρία 5η: Λουίς Αντρές Έντο 1975……...……369

Επίμετρο: COPEL και γενική αμνηστία……....…375

Βιβλιογραφία……..……..381

Ευρετήριο ονομάτων…….....……387

Ευρετήριο οργανώσεων……....…….407

Πρόλογος

«Σήμερα ή αύριο ξέρω ότι θα πέσω. Αγώνες σαν τους δικούς μας απαιτούν θύματα. Δε γίνεται να πιστεύεις συνεχώς ότι θα γλιτώσεις τη ζωή σου. Αν επιζήσεις είσαι τυχερός. Αν πεθάνεις, ε, δεν είναι παρά ένα χρέος που πληρώνεται. Ως τώρα, ο θάνατος με σεβάστηκε. Ας έρθει, εδώ ή εκεί, δε με νοιάζει…».

Ραμόν Βίλα Καπντεβίλα ή «Μαρότο» ή «Πάσος Λάργος» ή «Καρακεμάδα»,
δολοφονήθηκε από τις σφαίρες περιπόλου της Γκουάρδια Θιβίλ,
στις 7 Αυγούστου 1963, μετά από 35 χρόνια αδιάκοπου αγώνα.

Σ' αυτά τα συγκινητικά λόγια ενός ισπανού αντάρτη μπορεί κανείς να αφουγκραστεί το θαρραλέο, ηρωϊκό και ανυποχώρητο αγώνα για κοινωνική ελευθερία, ισότητα και δικαιοσύνη, που έδωσε ένα μεγάλο κομμάτι του ισπανικού προλεταριάτου, πολεμώντας, στα βουνά και στις πόλεις της Ισπανίας, τους αιώνιους ταξικούς εχθρούς του. Ένας αγώνας που ενσαρκώθηκε το 1936 σε μια εμφύλια διαμάχη με τον εγχώριο φασισμό και τις άρχουσες τάξεις που τον υποστήριζαν. Κι ενώ η πλάστιγγα έγειρε στρατιωτικά υπέρ των φρανκικών στρατευμάτων, το 1939, συνεχίστηκε με αυτοθυσία για πολλά χρόνια ακόμα, με κάθε μέσο και κόστος. Οι Ισπανοί αναρχικοί διαγράφουν μια θριαμβική πορεία γεμάτη από νίκες, ήττες, έριδες, διαμάχες, συμφιλιώσεις, πτώσεις κι απογοητεύσεις, καταθέτοντας με αξιοπρέπεια και περηφάνια ένα μοναδικό παγκόσμιο κεφάλαιο στα αναγνώσματα των μελλοντικών επαναστατών, πλούσιο σε αληθινές εμπειρίες, γνώση, πρακτικά και θεωρητικά ζητήματα που έχουν κριθεί αλλά και κρίνονται διαρκώς απ' όποιον/α μπορεί να διακρίνει τον αχό του ταξικού πολέμου που ποτέ δε σταμάτησε αλλά συνεχίζεται αδιάκοπα στις μέρες μας.

ΤΟ ΠΕΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΠΕΤΑΛΟΥΔΑΣ

«Μια μέρα του Οκτώβρη του 1868, έφτασε στη Μαδρίτη ένας Ιταλός, ο Τζουζέπε Φανέλι. Ήταν περίπου σαράντα χρόνων, μηχανικός στο επάγγελμα, είχε πυκνό μαύρο γένι, σπινθηροβόλα μάτια, ήταν ψηλός και έδειχνε μια έντονη αποφασιστικότητα. Αμέσως μετά την άφιξή του αναζήτησε μια διεύθυνση που είχε γραμμένη στο σημειωματάριό του: Ένα καφενείο, όπου συνάντησε μια ομάδα εργατών [...] .

Κανένας από τους ακροατές του δεν είχε ξανακούσει γι' αυτήν την οργάνωση, τη Διεθνή Ένωση Εργατών, μέχρι τον ερχομό στην Ισπανία του μυστικού της πράκτορα, του Φανέλι. Ο Φανέλι ήταν οπαδός του Μπακούνιν, ανήκε στην «αντιαυταρχική» πτέρυγα της Πρώτης Διεθνούς και το μήνυμα που έφερνε στην Ισπανία ήταν αυτό του αναρχισμού.

Η επιτυχία αυτής της επαναστατικής διδασκαλίας ήταν άμεση και θεαματική. Απλώθηκε στους εργάτες γης και βιομηχανίας της δυτικής και νότιας Ισπανίας σαν πυρκαγιά που ξεσπά σε στέπα. Ήδη στο πρώτο συνέδριο, το ισπανικό εργατικό κίνημα αποφάσισε υπέρ του Μπακούνιν και εναντίον του Μαρξ και δύο χρόνια αργότερα η Φεντερασιόν των αναρχικών στο συνέδριο της Κόρδοβα αριθμούσε 45.000 ενεργά μέλη».

Χάνς Μάγκνους Εντσενσμπέργκερ
Το Σύντομο Καλοκαίρι της Αναρχίας

Είναι άραγε η άφιξη του Φανέλι στην Ισπανία το 1868, κατά παραγγελία του Μπακούνιν, το πέταγμα της πεταλούδας -σύμφωνα με τη θεωρία του χάους- που προκάλεσε έναν τυφώνα συγκλονιστικών γεγονότων, σχηματίζοντας την πιο μεγαλειώδη και ουσιαστική πορεία αναρχικού κινήματος μέσα στην ιστορία των επαναστάσεων και των κοινωνικοπολιτικών συγκρούσεων σε οποιοδήποτε σημείο αυτής της γης; Ερώτημα που γίνεται ρητορικό με αρκετές δόσεις υπερβολής και σκωπτικό με άλλες τόσες δόσεις απολυτότητας…

Η ΙΣΤΟΡΙΑ

Στη μοναρχική Ισπανία του 19ου αιώνα ένας δύσκαμπτος καπιταλισμός ρυθμίζει τους οικονομικούς και κοινωνικούς συσχετισμούς μεταξύ των εύπορων τάξεων και του ισπανικού εργατικού προλεταριάτου. Η επαρχία στενάζει κάτω από το μαστίγιο των φεουδαρχών και μεγαλοτσιφλικάδων, ενώ και η μοίρα των βιομηχανικών εργατών στις πόλεις δεν είναι καλύτερη. Συνεπώς, δεν απαιτούνται πολλές ευθυγραμμίσεις και συζεύξεις συγκυριών για να ευδοκιμήσει ο σπόρος της επανάστασης. Να πάρει σάρκα και οστά, να εκφραστεί επιτέλους η καταπιεσμένη οργή και αγανάκτηση των εργατών για τη χρόνια και στυγνή εκμετάλλευσή τους και μάλιστα έχοντας ως όχημα την ορμητική, ελευθεριακή και αντιεξουσιαστική θεωρία της αναρχίας!

Εν μέσω πολλών ζυμώσεων μεταξύ εργατών, συνδικαλισμού κι αναρχισμού γεννιέται, το 1910, η μεγαλύτερη αναρχοσυνδικαλιστική οργάνωση που υπήρξε ποτέ. Η CNT ή αλλιώς Εθνική Συνομοσπονδία Εργασίας που μέσα στους κόλπους της έφτασε να συσπειρώσει, το 1930, 1.500.000 μέλη! Και κάπως έτσι αρχίζει να ξετυλίγεται το κουβάρι…

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ο αναγνώστης μέσα απ' αυτό το βιβλίο, που είναι αποτέλεσμα εξαιρετικής δουλειάς του συντρόφου Κ.Φ., θα βρεθεί μπροστά σε ιστορίες αγώνων, προσωπικότητες ανθρώπων και σε ένα πελώριο όγκο πληροφοριών, κυρίως όσον αφορά την περίοδο μετά τη λήξη του εμφύλιου πολέμου, δηλαδή μετά το 1939, όπου οι ηττημένοι αγωνιστές, επικεντρώνοντας στους αναρχικούς, προσπαθούν να συνέλθουν και να οργανώσουν τις νέες εστίες αντίστασης -στις πόλεις και τα βουνά της Ισπανίας ή και εκτός των συνόρων- ενάντια στο φρανκικό τερατούργημα, που θα τον αφήσουν άναυδο.

Ένας πραγματικός οργασμός ενεργειών και πρωτοβουλιών σε όλα τα επίπεδα από αναρχικούς αγωνιστές, που, με τη σύμφωνη γνώμη ή όχι της CNT εσωτερικού ή εξωτερικού ή όποιων άλλων επιτροπών δημιουργήθηκαν αργότερα, αντιστέκονται με επιθετικές μορφές δράσης προσβλέποντας στην ανατροπή του φρανκικού καθεστώτος.

Η Ισπανία τη δεκαετία του '40 μέχρι τις αρχές του '50 φλέγεται από την άρνηση ανθρώπων να συμβιώσουν με το φασισμό. Αναρχικοί αντάρτες βουνών και πόλεων, που δρουν παράλληλα και συμπληρωματικά μεταξύ τους και σε ελάχιστες περιπτώσεις συνεργάζονται με σοσιαλιστές και κομμουνιστές, προβαίνουν σε εκτελέσεις φασιστών, ρουφιάνων και αστυνομικών, σαμποτάζ με τοποθετήσεις εκρηκτικών σε ενεργειακούς τομείς του συστήματος, ληστείες τραπεζών και απαγωγές πλούσιων γαιοκτημόνων για τη χρηματοδότησή τους, φτάνοντας μέχρι τους σχεδιασμούς για τη δολοφονία του Φράνκο.

Ταυτόχρονα, οι οργανωτικές δομές και τα σχήματα των αναρχικών που επέζησαν με πολλή προσπάθεια απ' τους ίδιους, όπως η CNT, η FAI και η FIJL, μαζεύουν τα συντρίμμια τους σε μια απέλπιδα προσπάθεια ανασυγκρότησής τους, ενώ κυοφορούνται και νέες οργανώσεις, όπως η CN (FAI-FIJL) στο εσωτερικό και το MLE-CNT στο εξωτερικό της Ισπανίας. Είναι όμως προφανείς οι προβληματικές καταστάσεις και οι πολιτικαντισμοί που αναπτύσσονται στις παρυφές τους, εμποδίζοντας την εξέλιξη του αναρχικού κινήματος.

Το μάτι σκοντάφτει πάνω σε λέξεις, όπως επιτροπή, γεν. γραμματέας, μέλη, διαγραφή, συνδρομή, αναρχικό συνέδριο, τοπική και εθνική ομοσπονδία που φαντάζουν άγνωστες στο ελληνικό περιβάλλον του αναρχικού χώρου και πιθανόν να ξενίζουν ή να φοβίζουν πολλούς. Μια ακριβής και ίσως κουραστική καταγραφή των διεργασιών που λαμβάνουν χώρα στις οργανωτικές δομές των αναρχικών, αλλά απαραίτητη για τη μελέτη και γνώση όλων των συνιστωσών

και παραμέτρων που συντέλεσαν στη διαρκή και αναπότρεπτη καθοδική πτώση του ισπανικού αναρχικού κινήματος.

Οι εσωτερικές έριδες, οι προσωπικές ματαιοδοξίες, οι ανταγωνισμοί, το χάσμα των γενεών μεταξύ νέων συντρόφων και παλιών εξαντλημένων πια αγωνιστών του εμφύλιου πολέμου, η νεκρανάσταση άλλων πολιτικοϊδεολογικών φορέων και οι συνεχείς προσπάθειές τους να υποσκάψουν την περίοπτη θέση που έχει στα μάτια των ισπανών εργατών το ελευθεριακό-αναρχικό πνεύμα θα αποτελέσουν, επίσης, αιτία της αρνητικής καμπής του ισπανικού αναρχικού κινήματος, κάπου κοντά στο 1950.

Πολλές φορές υπογράφουμε σε τοίχους και σε κείμενα με το σύνθημα «τίποτα δεν τελείωσε, όλα συνεχίζονται» και το ζητούμενο παραμένει πάντα αν αντανακλά την πραγματικότητα, τις επιθυμίες ή τα όνειρα. Τα τεκταινόμενα στην Ισπανία του 1960 επιβεβαιώνουν κατά γράμμα αυτό το σύνθημα, καθώς μετά από σχεδόν 10 χρόνια που όλα έμοιαζαν οριστικά να φυτοζωούν σε κωματώδη κατάσταση στις τάξεις των ισπανών αναρχικών, το κουβάρι του αγώνα αναλαμβάνουν να το ξετυλίξουν οι νέοι αγωνιστές που εισχωρούν στο κίνημα γεμάτοι όρεξη, ενέργεια και δυναμισμό, παίρνοντας επάξια τη θέση των παλιών στα χαρακώματα απέναντι στο φρανκικό καθεστώς. Η δεκαετία του ’60 και τα χρόνια που ακολουθούν θα σημαδευτούν από τη δράση της DI, της 1η Μάη και των εκατοντάδων ενεργειών που θα σχεδιάσουν και θα φέρουν εις πέρας, αλλά και τη διεθνή αλληλεγγύη που θα ξεσπάσει με δυναμικούς τρόπους σε πολλές χώρες της Ευρώπης ως απάντηση στις νέες πολεμικές ιαχές των ισπανών αναρχικών εναντίον του φρανκικού καθεστώτος.

Η αυλαία σιγά-σιγά πέφτει με τις αυτόνομες ομάδες που έδρασαν τη δεκαετία του ’70, όπως το MIL και οι GARI αλλά και άλλες ελευθεριακές ομάδες που βάδισαν τα επίπονα και επικίνδυνα μονοπάτια της παράνομης και επιθετικής δράσης εναντίον ενός ισπανικού κράτους που όδευε στη «δημοκρατική» μετάβαση, καθώς ο δικτάτορας Φράνκο μετρούσε τις τελευταίες μέρες της ζωής του. Μια ελπιδοφόρα απόπειρα ανασύστασης και ανάκαμψης της CNT, το 1975, που θα διαρκέσει λίγα χρόνια, δε θα τελεσφορήσει εξαιτίας τραγικών συμβάντων αλλά και άλλων γνωστών παθογενειών του παρελθόντος, καταλήγοντας στην πλήρη αποδυνάμωσή της το 1980.

Ο καμβάς του αναρχικού κινήματος στην Ισπανία είναι γεμάτος από χιλιάδες χρώματα, αντικρουόμενα σχήματα και μηνύματα. Ταξιδεύοντας μέσα από το βιβλίο επιβεβαιώνεται αυτή η αίσθηση, όταν για παράδειγμα συναντάμε τους Los Solidarios το 1923, τους Ντουρούτι, Ασκάσο, Γκαρθία Ολιβέρ και άλλους με τον τελευταίο να αναλαμβάνει τελικά υπουργική θέση στην προσωρινή κυβέρνηση κατά τη διάρκεια του εμφυλίου! Το ίδιο συμβαίνει όταν διαβάζουμε ότι ενώ σε ολομέλειες, συνελεύσεις και συνέδρια αναρχικών τη διετία 1949-50, ετίθετο το ζήτημα του κατά πόσο όσοι χρησιμοποιούσαν ιλεγκαλιστικούς τρόπους (κατά κύριο λόγο ληστείες τραπεζών) για τη χρηματοδότηση του κινήματος, προκαλούσαν συμπλέγματα κατωτερότητας στους συντρόφους που δεν μπορού-

σαν να προβούν σε τέτοιες ενέργειες, δημιουργώντας κλίμακες επαναστατικής και ηθικής καθαρότητας, ο Φασερίας, από τις πιο εμβληματικές φιγούρες του ισπανικού αναρχικού κινήματος, το 1953-55 χρηματοδοτούσε την ιδέα του για camping αναρχικών στην Ιταλία απαλλοτριώνοντας ιταλικές τράπεζες! Αντίθετα, το 1968, σύντροφοι που ήταν μέλη της παράνομης FIJL αποφασίζουν ομόφωνα να μην προβαίνουν σε ληστείες για να χρηματοδοτήσουν την οργάνωσή τους, παρά προτιμούν να εξοικονομούν τους απαραίτητους πόρους μέσω των νόμιμων εργασιών τους. Στη δεκαετία, όμως, του ’70 τα μέλη του MIL προβαίνουν σε δεκάδες απαλλοτριώσεις τραπεζών, εντάσσοντας τις συγκεκριμένες ενέργειες πέραν του γενικού πλαισίου της ενίσχυσης του ταξικού αγώνα και στη λογική της έμπρακτης κριτικής και άρνησης της μισθωτής εργασίας.

Μελετώντας τη δράση του ισπανικού αναρχικού κινήματος και των ανθρώπων που το συνέθεσαν, κατά την περίοδο του φρανκισμού, εντός ή εκτός των παραδοσιακών οργανωτικών δομών του, στις σελίδες αυτού του βιβλίου διακρίνονται οι πολιτικοϊδεολογικές ζυμώσεις και οι αλλαγές που τελούνται στην πάροδο των χρόνων στο στρατόπεδο των αναρχικών.

Τα οφθαλμοφανή είναι αυτονόητα και το αντίστροφο. Το να εντοπίσει κανείς τις παθογένειες των δομών και τα τραγικά λάθη προσώπων που κινήθηκαν στις παρυφές τους είναι μάλλον εύκολο, αλλά η προσκόλληση σ’ αυτές τις διαπιστώσεις πέραν του βαθμού της γνώσης για την αποφυγή μελλοντικών επαναλήψεων που κρίθηκαν από την ιστορία ως αποτυχία, δεν προωθεί τίποτα. Εξάλλου η γνώση της ιστορίας δεν αναζητείται για να στηθούν νέα φαντασιακά λαϊκά δικαστήρια αποδίδοντας μια απόκοσμη δικαιοσύνη εναντίον φαντασμάτων. Απεναντίας, στα ιστορικά συγγράμματα αναζητούμε τις ρίζες και τις παραδόσεις κοινωνικών αγώνων, των οποίων θεωρούμε ότι είμαστε μέρος και σύγχρονη συνέχεια.

Ιχνηλατώντας ξεχασμένες και σβησμένες από τη λήθη του χρόνου διαδρομές που διήνυσαν και χάραξαν αγωνιστές, όπως ο Ντουρούτι, ο Φασερίας, ο Σαμπατέ και οι εκατοντάδες χιλιάδες αναρχικοί που πότισαν την ισπανική γη με το αίμα τους και έδωσαν την ίδια τους τη ζωή φωνάζοντας «Γη και Ελευθερία», γεννιούνται συγκρίσεις με το σήμερα που είναι αναπόφευκτες. Απαρχή ενός ακόμη εσωτερικού διαλόγου γεμάτου από ερωτήματα τακτικής, θεωρητικής και πρακτικής υφής με τον εαυτό μας και τους συντρόφους μας για το τι θέλουμε και πώς τελικά το επιδιώκουμε.

Στις μέρες μας, ξεθάβοντας το τσεκούρι του ταξικού πολέμου αποτίουμε φόρο τιμής σε όσους/ες, κραδαίνοντας με αυταπάρνηση μια επιθυμία και ένα όραμα για κοινωνική απελευθέρωση, χάθηκαν στα εκτελεστικά αποσπάσματα, στις φυλακές, στα χαρακώματα, τα οδοφράγματα και τις δόλιες και προδοτικές ενέδρες των επικυρίαρχων της ζωής, στα χρόνια που δε ζήσαμε αλλά με σεβασμό και συγκίνηση τα αναδομούμε στη μνήμη μας, μέσα από σελίδες βιβλίων και ιστοριών που ακούμε και μεταφέρονται από στόμα σε στόμα.

Οι αγώνες των ανθρώπων για το βασίλειο της ελευθερίας ζουν και αντέχουν στο διηνεκές. Το νόημα και η ουσία τους περιμένουν τις σημερινές εξεγερμένες

συνειδήσεις για να αποκωδικοποιηθούν και να επανεκκινήσουν τις σύγχρονες Σιδηρές Ταξιαρχίες που θα αποδώσουν τη δικαιοσύνη αυτή, που θα άρει τη ματαιότητα των θυσιών, των αγωνιών, των ταλαιπωριών που με αξιοπρέπεια και μεγαλείο ψυχής υπέμειναν όσοι και όσες έταξαν την ίδια τους την ύπαρξη στο στρατόπεδο της επανάστασης. Μιας επανάστασης που, όπως και τότε έτσι και σήμερα, απαιτεί μια ουσιώδη υπέρβαση: Να σταθούμε ψηλότερα από τον εαυτό μας.

Καλή ανάγνωση.

Ι. Δημητράκης
Φυλακές Δομοκού
21/2/2010

Πρόλογος της έκδοσης

Η απορία μου όταν, στα εφηβικά χρόνια, διάβαζα -το ένα πίσω από το άλλο- τα βιβλία για τον ισπανικό εμφύλιο ήταν η εξής: Τι απέγιναν όλοι αυτοί οι αναρχικοί όταν τελείωσε ο εμφύλιος; Δεν άργησα πολύ να ανακαλύψω το *Σαμπατέ* της Διεθνούς Βιβλιοθήκης, βιβλίο το οποίο απάντησε ένα μέρος της απορίας μου, αλλά γέννησε και καινούριες. Επίσης, με προβλημάτισε το γεγονός της μυθοποίησης ενός και μόνο προσώπου της αντιφρανκικής αντίστασης, στο βαθμό που γινόταν σαφές από το βιβλίο ότι ο Σαμπατέ ούτε ήταν ο μόνος αναρχικός αντάρτης ούτε ο μακροβιότερος σε δράση, αλλά ούτε και απαραίτητα ο πιο «παραγωγικός» σε ενέργειες. Τα χρόνια πέρασαν και το Μάη του 2006 επισκέφτηκα τη Βαρκελώνη και προμηθεύτηκα κάποια βιβλία πάνω στο θέμα της αναρχικής αντίστασης. Αρχικά, σκοπός μου ήταν να μεταφράσω κάποιο απ' αυτά. Όμως, κανένα δεν κάλυπτε το σύνολο του φαινομένου. Κάποια βιβλία επικεντρώνονταν στο οργανωτικό κομμάτι της CNT κι άλλα στην ένοπλη αντίσταση, κάποια βιβλία αναφέρονταν στους εξόριστους ελευθεριακούς κι άλλα στο εσωτερικό της χώρας, ενώ -στις περισσότερες περιπτώσεις- το χρονικό διάστημα που εξεταζόταν ήταν αρκετά συγκεκριμένο και δεν αναφερόταν σε ολόκληρη τη διάρκεια της δικτατορίας. Πήρα την απόφαση να γράψω ένα βιβλίο που να συνδυάζει όλες τις πτυχές και τις περιόδους της ελευθεριακής αντίστασης. Ειλικρινά, δεν είχα πάρει χαμπάρι τι με περίμενε...

Μες στον πρώτο χρόνο της προετοιμασίας του βιβλίου είχα την τύχη να γνωρίσω από κοντά ανθρώπους, που μοιράστηκαν μαζί μου τις εμπειρίες τους, από την περίοδο που εξετάζει το βιβλίο. Με βοήθησαν να αντιληφθώ τις πραγματικές συνθήκες τής εποχής, να οργανώσω τον όγκο των πληροφοριών που είχα μαζέψει και -κυρίως- μου έδωσαν χρησιμότατες συμβουλές, ώστε να μπορέσω να

διαβάσω κριτικά την ογκώδη βιβλιογραφία, λαμβάνοντας υπόψη τα κίνητρα, τις εμπειρίες και τις πηγές τού κάθε συγγραφέα.

Μεγάλο μέρος της ιστορίας που ξετυλίγεται σ' αυτό το βιβλίο είναι παντελώς άγνωστο στη συντριπτική πλειοψηφία των ισπανών, συμπεριλαμβανομένων πολλών συντρόφων. Η Ισπανία δεν πέρασε ποτέ από ένα στάδιο κάθαρσης -έστω και συμβολικής- μετά τη δικτατορία. Στα πανεπιστήμια όλου του κόσμου διδάσκεται με υπερηφάνεια από τους δημοκρατικούς πολιτικούς αναλυτές το πώς η Μετάβαση -από 38 χρόνια φασιστικού ολοκληρωτισμού στη βασιλευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία- έγινε χωρίς κυρώσεις, καταδίκες, απολύσεις και εκκαθαρίσεις του κρατικού μηχανισμού. Οι μηχανισμοί δημιουργίας κοινωνικής συναίνεσης δούλεψαν υπερωρίες μετά το τέλος της δικτατορίας και στράφηκαν με ιδιαίτερο μένος ενάντια στη CNT, αλλά και το σύνολο του ελευθεριακού, αναρχικού κι επαναστατικού κινήματος. Από την υπογραφή του Συμφώνου της Μονκλόα, το 1977, μέχρι τη μαζική παραγωγή βιβλίων παραποίησης της ιστορίας και τη συνειδητή αποσιώπηση διχαστικών γεγονότων του παρελθόντος, οι πολιτικές δυνάμεις -από την άκρα δεξιά ώς την αριστερά- έσπρωξαν την αιματοβαμμένη ιστορία κάτω από το χαλί και αγωνίστηκαν με πάθος για την εθνική ενότητα και ανάπτυξη, που θα οδηγούσε την Ισπανία στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα.

Το ελευθεριακό κίνημα της Ισπανίας δεν κατάφερε να σταθεί ικανό εμπόδιο σ' αυτή την προοπτική και σταδιακά εκφυλίστηκε, αποτέλεσμα των κατασταλτικών μεθοδεύσεων εις βάρος του, αλλά και -κυρίως- των μακρόχρονων και δυσεπίλυτων διαφωνιών, που υπήρχαν στο εσωτερικό του. Ήδη από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα, υπήρχαν σοβαρές διαμάχες εντός του κινήματος, οι οποίες πολλές φορές αποτυπώνονται σχηματικά σε ένα και μόνο δίπολο. Το δίπολο μεταξύ των δύο κυρίαρχων τάσεων παρουσιάζεται με διάφορες ονομασίες μες στα χρόνια: Ορθόδοξοι-ρεφορμιστές, αναρχικοί-επαναστάτες συνδικαλιστές, αντιπολιτικοί-οπαδοί τής συνεργασίας, μέχρι και ερυθρόδερμοι-τρυποκάρυδοι, όπως υποτιμητικά αποκαλούσε η μία τάση την άλλη.

Είναι πολύ σημαντικό για όποιον θέλει να κατανοήσει την ιστορία του κινήματος να μη βασίζει όλη την ανάλυσή του πάνω στην αντιπαράθεση των δύο τάσεων. Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ ορθόδοξων και ρεφορμιστών υπήρξε άλλοτε ευδιάκριτη και άλλοτε σχεδόν ανύπαρκτη. Πολλοί αγωνιστές έκαναν τη διαδρομή από τη μία τάση στην άλλη - κάποιοι μάλιστα περισσότερες φορές από μία. Οι άτυπες ιεραρχίες, η άσκοπη γραφειοκρατικοποίηση, η ύπαρξη ηγετίσκων -αλλά και ακολούθων τους- και η αντίληψη του πότε και γιατί νοθεύτηκε ο αμεσοδημοκρατικός και από τα κάτω τρόπος λήψης των αποφάσεων αποτελούν εξίσου απαραίτητα εργαλεία για να κατανοήσει κανείς την πορεία του ισπανικού ελευθεριακού κινήματος.

Εδώ πρέπει να κάνω μια επισήμανση: Επειδή σ' αυτό το βιβλίο παρουσιάζεται αναλυτικά η ένοπλη ελευθεριακή αντίσταση κατά της δικτατορίας και -για λόγους ροής της αφήγησης- διαχωρίζεται συνήθως από τη συνδικαλιστική και

οργανωτική προσπάθεια, θέλω να ξεκαθαρίσω πως αυτό δεν έχει σκοπό να αναδείξει κάποια από τις κινηματικές λειτουργίες ή να υποβαθμίσει κάποια άλλη. Η κριτική που ασκώ σε αρκετά πρόσωπα που παρουσιάζονται στο βιβλίο βασίζεται στις προθέσεις, τις επιλογές και την ειλικρίνειά τους. Δεν στηρίζεται σε καμία περίπτωση σε μια αυθαίρετη κλίμακα επαναστατικής καθαρότητας, που θα είχε ως βάση την υπεραπλουστευμένη λογική: Αντίσταση στη δικτατορία είναι μόνο η παράνομη και κυρίως η ένοπλη.

Τόσο στην περίοδο που εξετάζεται στο βιβλίο όσο και στη σημερινή εποχή -παρά τις τεράστιες διαφορές αλλά και τις εκπληκτικές ομοιότητες- υπάρχουν πολλές επαναστατικές διεργασίες που πρέπει να επιτελούνται και θεωρώ λάθος το διαχωρισμό τους σε κλίμακες ήθους, επαναστατικότητας, ρεαλισμού ή τόλμης. Η οργανωτική δουλειά, ο επαναστατικός συνδικαλισμός, ο ένοπλος αγώνας, η παραγωγή λόγου και οι εκδόσεις, ο αγώνας στις γειτονιές, ο αγώνας ενάντια στα οικονομικά συμφέροντα και την -οποιουδήποτε τύπου- καταπίεση, η αλληλεγγύη με τους κρατουμένους και κάθε άλλη επαναστατική διεργασία που έχει ως στόχο την κατάργηση του κράτους και της εξουσίας, την ανθρώπινη χειραφέτηση και την ελευθερία είναι αναγκαίες και ισότιμες. Το ζητούμενο είναι να επιτελούνται αυτές οι διεργασίες με συνέπεια, αίσθημα κοινότητας και έλλειψη πρωταγωνισμού. Κανείς δεν έχει ανακαλύψει τη μαγική επαναστατική φόρμουλα. Ούτε το «άνοιγμα στην κοινωνία», ούτε η «καταστροφή του υπάρχοντος», ούτε η «εναλλακτική ζωή στις παρυφές του καπιταλισμού», ούτε οποιαδήποτε άλλη «αυτάρκης» πρακτική μπορεί από μόνη της να φέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Όταν, όμως, όλες αυτές οι πρακτικές συνδυάζονται με υπευθυνότητα και ειλικρινή διάθεση, μπορούμε να αποτελέσουμε μια πραγματική απειλή για το κράτος.

Αυτό συνέβη και στις αρχές του προηγούμενου αιώνα στην Ισπανία. Τα μέλη της CNT και της FAI δεν ήταν μόνο αναρχοσυνδικαλιστές και οπαδοί της άμεσης δράσης, αντίστοιχα. Ήταν ιδρυτές ελευθεριακών σχολείων που εκπαίδευσαν χιλιάδες παιδιά της εργατικής τάξης, ληστές τραπεζών χωρίς προσωπική περιουσία, συγγραφείς επαναστατικών προγραμμάτων αλλά και λαϊκών ρομάντζων με ελευθεριακά διδάγματα, προπαγανδιστές του ελεύθερου έρωτα και του γυμνισμού, αναλφάβητοι χειρώνακτες που ακολούθησαν τα κελεύσματα για κοινωνική δικαιοσύνη και πρόσφεραν τη ζωή τους στην προσπάθεια ανατροπής του οικονομικού, θρησκευτικού και πολιτικού κατεστημένου που τους καταδυνάστευε. Η σύνθεση όλων αυτών των ανθρώπων, με τις αντιφάσεις, τον πλουραλισμό θεωρίας και δράσης, αλλά και την οργανωτική πλατφόρμα για μια -αρκετά γνήσια- αποτύπωση της άποψης της βάσης, οδήγησαν το κίνημα στα σημαντικά επιτεύγματα -καθώς και πισωγυρίσματα- της δεκαετίας του ’30.

Ο αναγνώστης αυτού του βιβλίου θα μπει πολλές φορές στον πειρασμό να ταυτιστεί με αγωνιστές ή τάσεις και να απαξιώσει βιαστικά συμπεριφορές και επιλογές. Θα ήθελα, όμως, να παρακαλέσω όποιον κάνει τον κόπο να διαβάσει αυτή την ιστορία να το κάνει προσπαθώντας να αμφισβητήσει και να προκαλέσει

αυτά που για τον ίδιο αποτελούν παγιωμένες αντιλήψεις και όχι να επικεντρωθεί στα κομμάτια αυτά του βιβλίου που δικαιώνουν τον τρόπο σκέψης του. Έτσι μόνο μπορεί αυτό το βιβλίο να γίνει πραγματικά χρήσιμο και να προσφέρει στην πολιτική ανάλυση του καθενός, με το να ανοίξει ζητήματα και να κλονίσει εύκολα θεωρητικά στερεότυπα (εύκολα όχι γιατί δεν είναι προϊόν σκέψης, αλλά επειδή οι μαζικές διαδικασίες είναι μια εντελώς διαφορετική πραγματικότητα από έναν πολιτικό μικρόκοσμο). Ειδάλλως, το βιβλίο αυτό δεν θα είναι παρά μια ρετρό ιστορία δράσης, αυταπάρνησης και πολιτικαντισμών, αποτελεσματικό μόνο στο να πιάσει με το μέγεθός του λίγο ακόμη χώρο στο ράφι της βιβλιοθήκης.

Ο τίτλος του βιβλίου αποτυπώνει -κατά την άποψή μου- τη σημασία του ισπανικού ελευθεριακού κινήματος και τη συμβολή του στη σημερινή πολιτική έκφραση του αναρχικού και αντιεξουσιαστικού χώρου. Η σημασία του δεν έγκειται μόνο στα κατορθώματα του εμφυλίου, αλλά και στη διάχυση και τον εμπλουτισμό των αναρχικών ιδεών σε όλο τον κόσμο, από το κύμα των ελευθεριακών εξορίστων που προέκυψε μετά την ήττα. Στις σελίδες αυτού του βιβλίου ο αναγνώστης θα αντιληφθεί το μέγεθος της επιρροής των ισπανών αναρχικών σε μια σειρά από θεωρητικά ζητήματα και πρωτοβουλίες δράσης. Από τη θεωρία του λατινοαμερικάνικου αντάρτικου πόλης, την ανάπτυξη της ενεργητικής διεθνιστικής αλληλεγγύης και την άνθηση της αντιεξουσιαστικής λογικής του Μάη του ’68, μέχρι τη διάσωση εκατοντάδων ανθρώπων από τους ναζί, την επιρροή τους στα ευρωπαϊκά αναρχικά κινήματα και τις ομάδες ένοπλης δράσης της ηπείρου, οι ισπανοί σύντροφοι άφησαν ανεξίτηλο το σημάδι τους στην ιστορία τού παγκόσμιου κινήματος κατά τον προηγούμενο αιώνα. Κι αν αυτοί είναι οι μεταφορικοί λόγοι για τους οποίους θεωρώ ότι «κύκλωσαν το Α», ακόμη και κυριολεκτικά αν το δούμε, μέλος της FIJL και παιδί ισπανών αναρχικών προσφύγων ήταν και ο άνθρωπος που συνέλαβε τη γραφιστική ιδέα της απεικόνισης του Α σε κύκλο, το 1964, καθιστώντας το σύμβολο αυτό ένα από τα πιο αναγνωρίσιμα παγκοσμίως.

Σε μια από τις πρώτες συνεντεύξεις που πήρα από ανθρώπους που έδρασαν στην εξιστορούμενη περίοδο, ο Σαλβαδόρ Γκουρουτσάρι με ρώτησε για το μέγεθος που θα είχε το βιβλίο, το οποίο θα έγραφα. Όλο περηφάνια του απάντησα ότι θα είναι τουλάχιστον 500 σελίδες και χαμογελώντας δηκτικά μου είπε: *Ώστε πρόκειται για έναν εκχυδαϊσμό της ιστορίας, ε;* Όσο περισσότερο προχωρούσα στην έρευνά μου τόσο διαπίστωνα ότι είχε απόλυτο δίκιο. Το βιβλίο αυτό είναι μια πολύ συμπυκνωμένη αποτύπωση μιας σειράς πολύ περίπλοκων γεγονότων και διεργασιών. Περιέχει υπεραπλουστευμένες εκδοχές και σίγουρα θα έχει -όχι σκοπίμως- παραλείψεις. Παρά τη μεθοδικότητα και την ποικιλία πηγών, είναι λογικό να έχει και λάθη. Το μόνο για το οποίο δεσμεύομαι είναι ότι δεν αποκρύπτει με σκοπιμότητα τίποτα -ακόμη και γεγονότα που δεν τιμούν το αναρχικό κίνημα περιγράφονται αναλυτικά- και ότι έχω προσπαθήσει να αναφέρω όλες τις οπτικές που αφορούν τα γεγονότα, ασχέτως με το ποια με βρίσκει σύμφω-

νο. Αυτό δε σημαίνει ότι το βιβλίο αυτό είναι «ιστορικά αντικειμενικό», όπως αρέσκονται να λένε οι διάφοροι ιστορικοί, επιστημολόγοι ή άλλοι απολογητές της αστικής δημοκρατίας. Παραφράζοντας κατά σειρά τους Κλεμανσώ, Βιδάλ Νακέτ και Αμορός, θέλω να πω με τη σειρά μου ότι: Η ιστορία του κοινωνικού και ταξικού πολέμου είναι ένα ζήτημα πολύ σοβαρό για να το αφήσουμε στα χέρια των επαγγελματιών ιστορικών.

Για να φτάσει αυτό το βιβλίο στα χέρια του αναγνώστη χρειάστηκε να βοηθήσουν πολλοί άνθρωποι, άλλοι λιγότερο και άλλοι περισσότερο. Θέλω να ευχαριστήσω με όλη μου την ψυχή όσους έδωσαν πολύτιμο χρόνο, γνώσεις, κέφι, χρήματα, κουράγιο, εμπειρίες και ψυχή για να μετουσιωθεί το σύνολο αυτών των πληροφοριών σε βιβλίο. Χωρίς να θέλω να ιεραρχήσω τις διαφορετικές και πολύμορφες συνεισφορές βοήθειας στα τέσσερα σχεδόν χρόνια που κράτησε αυτή η ιστορία, ένα πρώτο και μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στο σύντροφο και φίλο Βασίλη (Τεό), για μια σειρά από λόγους που θα απαιτούσαν έναν πρόλογο ακόμα. Επίσης, στον Γιάννη (Ηράκλειο) για τους ίδιους σχεδόν λόγους. Στον Δήμο για την τεχνική και ψυχική υποστήριξη. Στον Γιάννη Δ. για τον πρόλογο και τα σχόλιά του. Στην Τατιάνα και την Μαριπόλα για την επιμέλεια (σε εξοντωτικούς ρυθμούς) και την υπομονή τους. Στον Παύλο (σοβατζή). Στον Δημήτρη (επιστημονικό συνεργάτη) και την Δώρα για τις μεταφράσεις. Στους συντρόφους και συντρόφισσες που με φιλοξένησαν στα ταξίδια μου στην Ισπανία και την Ολλανδία. Σε όλους όσους συνεισέφεραν οικονομικά σ' αυτή τη δύσκολη προσπάθεια. Στους κοντινούς μου -οικογένεια και φίλους- που έχω την τύχη να έχω δίπλα μου. Επίσης, δεν γίνεται να μην αναφερθώ σε αυτούς που έφυγαν πριν να προλάβει να εκδοθεί το βιβλίο. Πρώτα, στον σύντροφο Λάμπρο που δολοφονήθηκε από το κράτος, μαχόμενος -με όλα τα μέσα- για την ανατροπή της σαπίλας στην οποία ζούμε και την επικράτηση της κοινωνικής δικαιοσύνης και της αλληλεγγύης, άξιος συνεχιστής της επαναστατικής παράδοσης που κι αυτό το βιβλίο παρουσιάζει. Η οργή και η θλίψη όλων για την απώλειά του μεγαλώνει, όταν φέρνουμε στη μνήμη μας την εγκάρδια και υποδειγματική συντροφική συμπεριφορά του κατά τα χρόνια που συμπορευτήκαμε. Στον Χασάν, τον καλό μου φίλο, που στα νιάτα του πρωταγωνιστούσε σε γεγονότα αντίστοιχα με αυτά που ο αναγνώστης θα διαβάσει παρακάτω. Το ενδιαφέρον του πρώτου γι' αυτό το βιβλίο, αλλά και η πολύπλευρη βοήθεια του δεύτερου, προσθέτουν πολλή μελαγχολία στο τέλος της τετράχρονης αυτής διαδρομής.

También le quería agradecer a la gente que compartió conmigo la historia de su vida, ayudandome a entender el movimiento anarquista español y su trayectoria. Muchas gracias a Octavio, Juan, Miguél y Eduardo (quien me dio sus luces, antes de irse). También, un fuerte abrazo a Salva, para todo. Muchas gracias a Marta y Xavi, a Carmen y a la gente de la CNT desfederada de Barcelona. Seguiremos luchando.

I would also like to thank the staff of the Amsterdam International Institute of Social History, for the access to the invaluable files that they provided me. Amongst them a special thanks to Willeke and the rest of the people in the archives section and to Kees for his guidance and contacts.

Τέλος, το δεύτερο βιβλίο μου είναι και δικό σου, γιατί χωρίς εσένα τίποτα δεν θα ήταν ίδιο, ίσως ούτε καν εφικτό.

Αθήνα, 19/3/2010.

Υ.Γ.$_1$: Το παρατσούκλι του Σαμπατέ ήταν «Ελ Κίκο» και όχι «Ελ Τσίκο». Προέρχεται από το υποκοριστικό του ονόματός του και δεν σημαίνει ούτε «ο μικρός» ούτε «το παλικάρι», όπως λανθασμένα έχει επικρατήσει από παλιότερες μεταφράσεις. Η ατάκα που χρησιμοποιούσε για τις «συστάσεις» του ήταν: *"Soc el Quico"* (Σοκ ελ Κίκο), που σημαίνει: *«Είμαι ο Κίκο»* στα καταλανικά.

Υ.Γ.$_2$: Η χρήση των όρων αναρχικός, ελευθεριακός, αναρχοσυνδικαλιστής πολλές φορές δεν αποτυπώνει πιστά τον τρόπο με τον οποίο θα αυτοσυστήνονταν οι άνθρωποι στους οποίους αποδίδεται, αλλά δεν υπάρχει δυνατός τρόπος εξακρίβωσης της ακριβούς πολιτικής τάσης των εκατοντάδων αγωνιστών που αναφέρονται στο βιβλίο. Ας γνωρίζει ο αναγνώστης πως πολλές φορές η επιλογή μεταξύ των τριών όρων είναι τυχαία και πως συχνότερα χρησιμοποιώ τον όρο αναρχικός. Αυτό δεν σημαίνει σε καμιά περίπτωση ότι οι αυτοπροσδιοριζόμενοι ως αναρχικοί είχαν πιο επαναστατικές θέσεις ή στάση ζωής. Π.χ. τα αδέρφια Κέρο -υπόδειγμα επιθετικών ανταρτών και σύμβολο για τους ισπανούς αναρχικούς- ήταν μέλη του ρεφορμιστικού Συνδικαλιστικού Κόμματος του Πεστάνια!

Υ.Γ.$_3$: Σ' αυτό το βιβλίο έχει γίνει μια προσπάθεια ορθής αποτύπωσης της προφοράς ονομάτων και τοπωνυμίων, σύμφωνα με τις κατά τόπους γλώσσες και ιδιωματισμούς της ισπανικής επικράτειας (όπου αυτό ήταν εφικτό, καθώς κάποιες προφορές δεν είναι εφικτό να αποτυπωθούν σωστά με ελληνικούς χαρακτήρες). Ονόματα που έχουν παγιωθεί στο ελληνικό λεξιλόγιο (π.χ. Βαρκελώνη αντί για Μπαρσελόνα) έμειναν ως έχουν. Ονόματα μπάτσων και καθεστωτικών συνήθως αναφέρονται με την καστιγιάνικη (επίσημη κρατική) προφορά τους.

Υ.Γ.$_4$: Η εξαντλητική αναφορά ονομάτων σε αυτό το βιβλίο γνωρίζω ότι θα κουράσει τον αναγνώστη. Θεωρώ, όμως, ότι είναι απαραίτητη για τη σφαιρική κατανόηση του μεγέθους της ελευθεριακής αντίστασης, χρήσιμη για όποιον θέλει να ερευνήσει περαιτέρω κάποιες υποθέσεις και ελάχιστος φόρος τιμής στους -αγνώστους στο ευρύ κοινό- αγωνιστές της επαναστατικής υπόθεσης.

Υ.Γ.$_5$: Στην μετά το 1968 περίοδο στο εσωτερικό της Ισπανίας, πολλοί μπορεί να διαφωνήσουν με το ότι συμπεριλαμβάνω κάποιους αυτόνομους αγωνιστές

στην εξιστόρησή μου. Δεν προσπαθώ να τους οικειοποιηθώ ιδεολογικά κι ελπίζω ότι αυτό γίνεται ξεκάθαρο κατά την αφήγηση.

Υ.Γ.$_6$: Η σπάνια αναφορά σε γυναικεία ονόματα αντανακλά την περιορισμένη συμμετοχή των γυναικών στις αντάρτικες ομάδες (τουλάχιστον μέχρι το 1960). Δεν πρέπει, όμως, να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι πολλοί από τους πρωταγωνιστές του βιβλίου είχαν οικογένεια και παιδιά, που τους βοηθούσαν με όποιο τρόπο μπορούσαν και συχνά ξεχνιέται η πολύπλευρη προσφορά των συντροφισσών τους μπροστά στον «ηρωικό ένοπλο αγώνα» που οι ίδιοι έφεραν σε πέρας. Η βοήθεια αυτή σε δουλειές υποστήριξης, μεταφορών, απόκρυψης οπλισμού κ.ο.κ., περνάει πάντα στα ψιλά στα ιστορικά βιβλία, αφού είναι τόσο αθόρυβη και σημαντική όσο και η διαδικασία της αναπνοής. Η προσφορά όλων αυτών των ανδρών και γυναικών, που είναι αόρατοι/ες στα ιστορικά βιβλία, είναι ιδιαίτερα -αν όχι εξίσου- σημαντική για την όξυνση του κοινωνικού και ταξικού πολέμου, με αυτή των πιο γνωστών και «καταξιωμένων» συντρόφων/ισσών τους.

Η πορεία του κινήματος μέχρι το 1936

Η ιστορία του ισπανικού αναρχικού κινήματος μέχρι και το τέλος του εμφυλίου έχει αποτελέσει θέμα πολλών βιβλίων στην ελληνική γλώσσα. Όμως, η σύντομη παράθεση των γεγονότων και των διεργασιών, που οδήγησαν το κίνημα στην κατάσταση που βρέθηκε το 1939, είναι απαραίτητη, ώστε να αναδειχθεί η σημασία τους στις μετέπειτα εξελίξεις (την περίοδο δηλαδή που εξετάζεται σ' αυτό το βιβλίο), αλλά και για να κατατοπιστούν οι αναγνώστες που δεν έχουν γνώση της ιστορικής περιόδου.

Η άφιξη του Φανέλι στην Ισπανία -κατ' εντολή του Μπακούνιν- το 1868 αποτελεί το σημείο μηδέν για την ιστορία του αναρχικού κινήματος. Τα αναρχικά κελεύσματα βρήκαν πρόσφορο έδαφος στην Ισπανία, το οποίο είχε καλλιεργηθεί από τις θεωρίες του φεντεραλισμού. Όμως, αυτό που βοήθησε ιδιαίτερα το ρίζωμα του αναρχισμού στην ιβηρική χερσόνησο ήταν η αβυσσαλέα κοινωνική ανισότητα που χαρακτήριζε την ισπανική κοινωνία. Οι εργάτες -και ιδιαίτερα οι αγρότες- βίωναν μια στυγνή καταπίεση, τόσο από τα αφεντικά και τους φεουδάρχες όσο και από την κρατική εξουσία και την υπερσυντηρητική καθολική εκκλησία. Ο αντιεξουσιαστικός λόγος της ισότητας και της κοινωνικής απελευθέρωσης έδωσε προοπτική σε χιλιάδες ανθρώπους, οι οποίοι αντιμετωπίζονταν ως αναλώσιμα αντικείμενα από την άρχουσα τάξη.

Από την πρώτη στιγμή -το 1870- το κίνημα στην Ισπανία προσπάθησε να συστήσει οργανωτικές δομές σε ομοσπονδιακή βάση. Μέχρι την ίδρυση της CNT, το 1910, είχαν ήδη δημιουργηθεί και διαλυθεί τέσσερεις σημαντικές οργανωτικές προσπάθειες, οι οποίες συσπείρωναν στις περιόδους ακμής τους πάνω από 50.000 μέλη. Η ιστορία των πρώτων 40 χρόνων του κινήματος ήταν γεμάτη από συνέδρια, εξεγέρσεις, εκδόσεις και καταστολή. Οι διαφωνίες μεταξύ των διάφο-

ρων τάσεων που αναπτύχθηκαν ήταν πολλές φορές σημαντικότερος παράγοντας ανάσχεσης απ' ότι η κρατική τρομοκρατία. Κολεκτιβιστές, αναρχοατομικιστές, αναρχοκομμουνιστές, εξεγερσιακοί, συνδικαλιστές και διάφορες άλλες τάσεις είχαν κυμαινόμενη επιρροή στο κίνημα και συχνά συγκρούονταν μεταξύ τους.

Παράλληλα, η Ισπανία ήταν θέατρο μεγάλων κοινωνικών αναταραχών και εξεγέρσεων, οι οποίες καταστέλλονταν με βίαιο τρόπο. Στην εμπροσθοφυλακή του κινήματος ήταν οι ανδαλουσιανοί ακτήμονες αγρότες με τις συχνές τους εξεγέρσεις (χαρακτηριστικό παράδειγμα η εξέγερση του Χερέθ το 1892), αλλά και οι καταλανοί -κυρίως- εργάτες με τις δυναμικές απεργίες τους (αναφέρεται ενδεικτικά η γενική απεργία της Βαρκελώνης το Φλεβάρη του 1902, κατά την οποία ο στρατός δολοφόνησε εκατοντάδες εργάτες).

Μέσα στον κυκεώνα των εξελίξεων των πρώτων χρόνων του κινήματος αναπτύχθηκε πολύ η έννοια της άμεσης δράσης τόσο σε συλλογικό όσο και σε ατομικό επίπεδο. Δολοφονίες κρατικών λειτουργών και βομβιστικές επιθέσεις (όπως αυτή που στοίχισε τη ζωή σε 20 αστούς που παρακολουθούσαν όπερα στο Λισέο της Βαρκελώνης το 1893) πραγματοποιήθηκαν ως απάντηση στην κρατική καταστολή και ανατροφοδότησαν τις διώξεις κατά των αναρχικών. Μια λεπτομερής καταγραφή των πολιτικών διεργασιών αυτής της περιόδου μπορεί να βρεθεί στα ελληνικά στο βιβλίο του Μαξ Νετλάου, *Ιστορία της Αναρχίας*.[1]

Η άνοδος του συνδικαλιστικού κινήματος στην Ευρώπη είχε αντίκτυπο και στην Ισπανία, όπου κάποια συνδικάτα αναρχοσυνδικαλιστικής τάσης της Βαρκελώνης συνενώθηκαν το 1907 υπό την επωνυμία Εργατική Αλληλεγγύη (Solidaridad Obrera). Αυτή η οργάνωση αποτέλεσε τον προθάλαμο της ίδρυσης της CNT. Τον Ιούλη του 1909, ξέσπασαν τα γεγονότα της «Τραγικής Εβδομάδας» στη Βαρκελώνη, όταν μια αντιπολεμική γενική απεργία εξελίχθηκε σε προλεταριακή εξέγερση.[2] Η καταστολή που ακολούθησε ήταν σκληρότατη και παραδειγματική. Επιστέγασμά της ήταν η εκδικητική εκτέλεση του παιδαγωγού Φρανσίσκο Φερέρ και άλλων τεσσάρων επαναστατών.

---

1 Βλ. Nettlau, Max, *Ιστορία της Αναρχίας,* Αθήνα: Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1988, σελ.104-112, 138-152, 205-233. Μια χρήσιμη κριτική αποτίμηση των ριζών του ισπανικού κινήματος βρίσκεται στο κείμενο *Το Λάθος του Φανέλι*, βλ. Colombo, Eduardo, Lanza, Luciano, Camacho, Diego, Berti, Nico, *Ισπανία 1936, Πόλεμος και Επανάσταση,* Αθήνα: Ελευθεριακή Κουλτούρα, 2006, σελ.19-27.

2 Ο όρος «τραγική» έχει καθιερωθεί από τους δημοσιογράφους της εποχής. Οι συμμετέχοντες και οι σύγχρονοί τους επαναστάτες την ονόμασαν «ένδοξη» και «κόκκινη εβδομάδα». Η εξέγερση κράτησε από τις 26 ώς τις 31 Ιούλη και κατά τη διάρκειά της παραδόθηκαν στις φλόγες τουλάχιστον 75 εκκλησιαστικά κτίρια (εκκλησίες, μοναστήρια, κατηχητικά κ.ά.). Οι εξεγερμένοι σήκωσαν πάνω από 200 οδοφράγματα μέσα σε λίγες ώρες και για την αποκατάσταση της τάξης κατέφθασαν 10.000 στρατιώτες από άλλες περιοχές της χώρας. Επίσημα οι νεκροί έφτασαν τους 117 (οι 104 από την πλευρά των εξεγερμένων), ενώ αναρχικές πηγές της εποχής έκαναν λόγο για 600 νεκρούς. Μια ζωντανή περιγραφή των γεγονότων υπάρχει στο *La Barcelona de la Dinamita, el Plomo y el Petroleo, 1884-1909*, Barcelona: Grupo de Afinidad Quico Rivas, 2009, σελ.103-149.

Το 1910, ξεκίνησε μια νέα περίοδος για το ισπανικό ελευθεριακό κίνημα με την ίδρυση της Εθνικής Συνομοσπονδίας Εργασίας, τη γνωστή σε όλους CNT.[3] Στην ιδρυτική της διακήρυξη γινόταν σαφές πως ο συνδικαλισμός δεν είναι σκοπός, αλλά μέσο αντίστασης και πάλης στο πλαίσιο του ταξικού πολέμου, με στόχο την απαλλοτρίωση των μέσων παραγωγής από τις ιδιοκτήτριες τάξεις και τον εργατικό έλεγχο της παραγωγής την κατάλληλη στιγμή. Εμφατικά τονιζόταν πως η χειραφέτηση των εργατών θα επιτευχθεί από τους ίδιους τους εργάτες (και όχι από κάποιο κόμμα).

Η κήρυξη γενικής απεργίας στη Βαρκελώνη από τη CNT τον επόμενο χρόνο οδήγησε σε 500 συλλήψεις και η οργάνωση έδρασε υπογείως μέχρι το 1914, λόγω της έντονης καταστολής. Η παρανομία είχε ως αποτέλεσμα τη ριζοσπαστικοποίηση του κινήματος και την απομόνωση αυτών που υποστήριζαν πιο μετριοπαθείς θέσεις. Η ουδετερότητα της Ισπανίας στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο είχε ευεργετική επίδραση τόσο για την ισπανική οικονομία όσο και για τη CNT, που αύξησε τη δύναμή της, παρά τις διαφορές που συχνά υπήρχαν μεταξύ των μελών της σε ζητήματα επικαιρότητας, αλλά και τακτικής. Χαρακτηριστική διαμάχη ήταν αυτή σχετικά με τη μορφή των συνδικάτων, αφού η CNT δημιούργησε και εργοστασιακά σωματεία, παρά την αντίδραση μελών της που προτιμούσαν ακέραια την παλιά δομή των ομοιοεπαγγελματικών και κλαδικών σωματείων.

Η πρώτη μεταπολεμική επιτυχία της Συνομοσπονδίας ήρθε με την απεργία στην «Καναντιένσε», την αγγλοκαναδικών συμφερόντων επιχείρηση ηλεκτρισμού στη Βαρκελώνη, το Γενάρη του 1919. Το εργοστασιακό σωματείο ξεκίνησε μια απεργία ζητώντας την επαναπρόσληψη οχτώ απολυθέντων και την αύξηση των μισθών. Στη διάρκεια της απεργίας, η κυβέρνηση πήρε κατασταλτικά μέτρα, η απεργία εξαπλώθηκε σε όλη την Καταλονία και 3.000 εργάτες φυλακίστηκαν στο κάστρο του Μονζουίκ. Στη συνέχεια, η οπισθοχώρηση του κράτους και των εργοδοτών σήμαναν την αύξηση μισθών, καθώς και την καθιέρωση του 8ωρου για πολλούς κλάδους.

Όμως, η επιτυχία των εργατών στη Βαρκελώνη προκάλεσε την παρατεταμένη αντίδραση των εργοδοτών και της κυβέρνησης, που εξαπέλυσαν ένα κύμα τρομοκρατίας κατά της CNT. Δημιουργήθηκαν ένοπλες παρακρατικές ομάδες, ειδικό κατασταλτικό σώμα τάξης, οι Somaten[4], και εργοδοτικά σωματεία, στα

3 Πολλοί ιστορικοί συγχέουν την ίδρυση της CNT στις 31/11-1/12/1910 με το πρώτο εθνικό συνέδριο της οργάνωσης το 1911, στο οποίο αντιπροσωπεύονταν 30.000 εργαζόμενοι απ' όλη την Ισπανία. Στην ημιεπίσημη ιστορία της CNT, ο Πεϊράτς αναφέρει σαν ημερομηνία ίδρυσης την 8η Σεπτεμβρίου του 1911, δηλαδή το πρώτο συνέδριο. Βλ. Peirats, José, *La CNT en la Revolucion Española,* Cali: Carvajal, 1988, τόμος 1ος, σελ.25. Ο πρώτος γενικός γραμματέας της CNT στη μεταπολίτευση θεωρεί ως ημερομηνία ίδρυσης την 1η Δεκέμβρη του 1910. Βλ. Gómez Casas, Juan, *Anarchist Organisation. The History of the FAI,* Montreal: Black Rose Books, 1986, σ.50-51.

4 Οι Somaten, μια ιδιότυπη ένοπλη πολιτοφυλακή, διαλύθηκαν κατά την 2η Ισπανική Δημοκρατία, για να τους επανασυστήσει ο Φράνκο, θέλοντας να χτυπήσει το αντάρτικο

οποία εργοστασιάρχες και παρακρατικοί ανάγκαζαν με απειλές τούς εργάτες να εγγραφούν. Η περίοδος τρομοκρατίας που ακολούθησε -γνωστή και ως pistolerismo- στέρησε σημαντικά στελέχη από τη CNT,[5] όπως τον γενικό γραμματέα της εθνικής επιτροπής Εβέλιο Μποάλ, τον Αντόνιο Φελίου και τον Σαλβαδόρ Σεγκί[6], γνωστό κι ως το «ζαχαρένιο αγόρι», αλλά ανέδειξε και μια νέα γενιά αγωνιστών, οι οποίοι στελέχωσαν τις ομάδες αυτοάμυνας της οργάνωσης, απαντώντας στην κρατική και εργοδοτική καταστολή. Ανάμεσα σ' αυτούς ξεχώριζαν μεταξύ άλλων ο Πέδρο Ματέου[7], ο Ραφαέλ Τόρες Εσκαρτίν[8], τα αδέρφια Ασκάσο, ο Μάρκος Αλκόν[9], ο Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι, ο Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ, ο Ρικάρδο

μετά το 1944.

5 Ο Γκόμεθ Κάσας μιλάει για 100 νεκρούς και 500 τραυματίες της CNT*, στο ίδιο,* σελ.60, ενώ ο Πεϊράτς δίνει μια λίστα 106 νεκρών, την οποία θεωρεί ημιτελή. Βλ. Peirats, *ό.π.*, σελ.32. Μόνο το 1921 πραγματοποιήθηκαν 30 δολοφονικές απόπειρες εναντίον αφεντικών, 56 εναντίον αστυνομικών και 142 εναντίον εργατών. Μέσα σε δύο χρόνια εξερράγησαν πάνω από 200 βόμβες σε στόχους εκατέρωθεν. Βλ. Marín Silvestre, Dolors, *Clandestinos. El Maquis contra el franquismo, 1934-1975,* Barcelona: Plaza Janés, 2002, σελ.43. Μια γλαφυρή περιγραφή των γεγονότων στα ελληνικά βρίσκεται στο Παζ, Άμπελ, *Ντουρρούτι. Η κοινωνική επανάσταση στην Ισπανία 1896-1936 Α-Β,* Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, 1999, Α΄ τόμος, σελ.34-52.

6 Ο Salvador Seguí Rubinat (1887-1923) δολοφονήθηκε στις 10 Μαρτίου του 1923. Ήταν από τους ιδρυτές της CNT και ένα από τα πιο αναγνωρισμένα μέλη της. Εξαρχής ενάντιος στην Τρίτη Διεθνή, δέχθηκε κριτικές στα σκληρά χρόνια του pistolerismo για τη διαλλακτική πολιτική του στάση. Μετά από δύο αποτυχημένες απόπειρες, οι παρακρατικοί έβαλαν τέλος στη ζωή του, μια ζωή γεμάτη φυλακίσεις, αλλά και αδιάκοπους αγώνες.

7 Ο Pedro Mateu Cusidó (1897-1980) συμμετείχε το 1921 στη δολοφονία του πρωθυπουργού Ντάτο. Απελευθερώθηκε το 1931, πολέμησε στον εμφύλιο και φυλακίστηκε μετά τα γεγονότα του Μάη του '37 για παράνομη κατοχή οπλοστασίου. Εξόριστος στη Γαλλία, συνεργάστηκε με ομάδες αναρχικών ανταρτών, βασανίστηκε από τους γάλλους το 1951 και ξαναφυλακίστηκε το 1959, λόγω των σχέσεών του με τον ένοπλο αντιφρανκικό αγώνα.

8 Ο Rafael Liberato Torres Escartín εκτέλεσε μαζί με τον Φρανθίσκο Ασκάσο τον καρδινάλιο Σολντεβίλα, συμμετείχε σε πολυάριθμες ενέργειες ενάντια στην αστυνομία και συνελήφθη μετά τη μεγάλη ληστεία της Τράπεζας της Ισπανίας στη Χιχόν το 1923. Φυλακίστηκε, βασανίστηκε και το 1931 μεταφέρθηκε σε ψυχιατρείο. Το 1939, την πρώτη μέρα της εισόδου των φασιστών στη Βαρκελώνη, τον τουφέκισαν έξω από το ψυχιατρείο.

9 Ο Marcos Alcón Selma (1902-1997) ήταν μέλος των ένοπλων ομάδων αυτοάμυνας και αργότερα των συνδικαλιστικών οργανώσεων της CNT. Αντικατέστησε τον Ντουρούτι στην Επιτροπή Πολιτοφυλακών το 1936. Μετά την ήττα μετανάστευσε στο Μεξικό και αντιστάθηκε στις ρεφορμιστικές απόψεις, συμμετέχοντας στο κίνημα ώς το θάνατό του.

Σανθ[10] και ο Γκρεγκόριο Σουμπερβιόλα[11].

Ας μην ξεχνάμε πως την ίδια περίπου περίοδο, η Οκτωβριανή Επανάσταση βρισκόταν σε εξέλιξη και ασφαλώς επηρέασε και τους ισπανούς εργάτες. Η CNT στάθηκε από την αρχή κριτικά απέναντι στα γεγονότα που διαδραματίζονταν στη Ρωσία, αν και το 1919 δήλωσε συμμετοχή στην Τρίτη Διεθνή. Όμως, μια ομάδα νέων μελών της που ήταν φιλομπολσεβίκοι επωφελήθηκαν της κατάστασης (καθεστώς παρανομίας, καταστολή, εκτελέσεις και συλλήψεις) και -καθότι άγνωστοι στην αστυνομία- ανέλαβαν πόστα στις επιτροπές της οργάνωσης, χωρίς να εκπροσωπούν κάποια σημαντική τάση. Γνωστότεροι αυτών ο Αντρές Νιν και ο Χοακίν Μαουρίν.[12] Οι δυο τους μαζί με τους Χεσούς Ιμπάνιεθ, Ιλάριο Αρλάντις και Γκαστόν Λεβάλ απάρτισαν την αποστολή της CNT στην ΕΣΣΔ.[13] Μετά την επιστροφή τους και αφού οι συνταγματικές ελευθερίες είχαν αποκατασταθεί, στο συνέδριο της CNT στη Σαραγόσα τον Ιούνη του 1922, η αναρχοσυνδικαλιστική τάση δεν άφησε κανένα περιθώριο στους ελάχιστους μπολσεβίκους και αποχώρησε από την Τρίτη Διεθνή, για να ενταχθεί στη νεοσύστατη αναρχοσυνδικαλιστική AIT[14], με έδρα το Βερολίνο.

Παράλληλα με την καθαρά συνδικαλιστική δομή της CNT, πολλοί αγωνιστές συμμετείχαν και σε αυτόνομες αναρχικές ομάδες. Τέτοιες ομάδες υπήρχαν από

10 Ο Ricardo Sanz Asensio (1898-1986) ήταν βασικό μέλος των ένοπλων επιτροπών άμυνας της Βαρκελώνης και υπέμεινε πολλές φυλακίσεις. Μετά το θάνατο του Ντουρούτι ανέλαβε τη διοίκηση της Ταξιαρχίας του ώς το τέλος του πολέμου. Στην εξορία συντάχθηκε με τη ρεφορμιστική τάση.

11 Ο Gregorio Suberviola Baigorri (1896-1924) συμμετείχε έντονα στην οργανωτική ζωή του κινήματος, αλλά πρωταγωνίστησε και σε μια σειρά ληστειών για τη χρηματοδότηση της CNT. Δολοφονήθηκε από την αστυνομία μαζί με τον Marcelino del Campo στην κρυψώνα τους στη Βαρκελώνη.

12 Ο Andrés Nin, μετέπειτα συνιδρυτής του POUM με τον Μαουρίν, δολοφονήθηκε από τους σταλινικούς μετά τα γεγονότα του Μάη του ’37. Πριν από την ίδρυση του POUM, ο Μαουρίν ηγήθηκε του BOC, ενός αγροτοεργατικού καταλανικού κόμματος που βρισκόταν σε συνεργασία με τη σταλινική Σοβιετική Ένωση. Περισσότερες πληροφορίες για το POUM, από μια τροτσκιστική πηγή, μπορούν να βρεθούν στα ελληνικά στο Μόροου, Φέλιξ, *Επανάσταση και Αντεπανάσταση στην Ισπανία*, Αθήνα, Εργατική Πάλη, 2006. Όπως και πολλοί άλλοι αντισταλινικοί αριστεροί όταν αναλύουν την Ισπανική Επανάσταση, ο Μόροου δίνει στο POUM μεγαλύτερες διαστάσεις από εκείνες που πραγματικά του αναλογούν, ενώ τα αντιαναρχικά του σχόλια δείχνουν μάλλον στρατευμένο μένος, παρά *εξαιρετική αναλυτική εργασία*, όπως αναφέρεται στον πρόλογο. Η συχνότητα αναφοράς του POUM από τους σύγχρονους αριστερούς, έγκειται στο ότι, μη δυνάμενοι να συνταχθούν ιστορικά με το σταλινικό ΚΚ ή τους σοσιαλιστές, στράφηκαν κατ’ ανάγκη προς το ασήμαντο αυτό μικρό κόμμα (με τα τεράστια ιδεολογικά του ατοπήματα και τους αμφιβόλου ποιότητας ηγέτες) για να ταυτιστούν.

13 Ο Γκόμεθ Κάσας, στηριζόμενος σε προσωπική μαρτυρία του Μανουέλ Μπουενακάσα, λέει πως στην αποστολή αφαιρέθηκε το δικαίωμα επίσημης αντιπροσώπευσης πριν αυτή αναχωρήσει. Βλ. Gómez Casas, *ό.π.,* σελ.61.

14 Asosiación Internacional de Trabajadores (Διεθνής Σύμπραξη Εργατών).

τα τέλη του προηγούμενου αιώνα στην Ισπανία και ασχολούνταν με θεωρητικά και κοινωνικά ζητήματα, εκδόσεις ή και την άμεση δράση, ανάλογα με τις διαθέσεις των συμμετεχόντων σε αυτές. Διακρίνονταν σαφώς από τη Συνομοσπονδία ως μη εργατικές και αμιγώς αναρχικές ομάδες, ασχέτως της συνδικαλιστικής δράσης ορισμένων μελών τους στη CNT. Το 1920-21 εμφανίστηκε μια τάση που υποστήριζε το συντονισμό των ομάδων σε εθνικό επίπεδο. Αποτέλεσμα των διεργασιών ήταν ένα τοπικό συνέδριο αναρχικών ομάδων το καλοκαίρι του 1922 στη Βαρκελώνη, όπου συγκροτήθηκε μια Εθνική Επιτροπή Αναρχικών Σχέσεων[15], ο πρόδρομος της FAI.

Το στρατιωτικό πραξικόπημα του Πρίμο ντε Ριβέρα, το Σεπτέμβρη του 1923, επανέφερε σταδιακά τη CNT σε καθεστώς παρανομίας και σε δυσμενή θέση, αφού το αντίπαλο συνδικαλιστικό δέος, η σοσιαλιστική UGT, συνεργάστηκε με τη δικτατορία (ο γ.γ. της και μετέπειτα πρωθυπουργός του εμφυλίου Λάργκο Καμπαγιέρο έγινε υπουργός Εργασίας). Η κυβέρνηση ζήτησε εχέγγυα νομιμότητας από τη CNT, η αποδοχή των οποίων έβαζε σε κίνδυνο τον επαναστατικό χαρακτήρα της, κάτι που δημιούργησε εντάσεις μεταξύ των μελών της σχετικά με τη στάση που θα έπρεπε να κρατήσουν. Τα περισσότερα συνδικάτα πέρασαν οικειοθελώς στην παρανομία, πριν η κυβέρνηση κηρύξει τη CNT παράνομη, το Μάη του 1924. Η περίοδος που ακολούθησε, μέχρι την οριστική πτώση της δικτατορίας το 1931, χαρακτηρίστηκε από τις έντονες διαμάχες για το χαρακτήρα της Συνομοσπονδίας και τη στάση που όφειλε να έχει ως συνδικάτο. Σχηματικά, αυτή η σύγχυση αποτυπώθηκε κυρίως στην αντιπαράθεση δύο τάσεων: Η μία -με βασικό εκφραστή τον Άνχελ Πεστάνια[16]- ήθελε έναν «καθαρό» συνδικαλισμό, απαλλαγμένο από την υπεροχή της αναρχικής ιδεολογίας εντός του εργατικού κινήματος. Ήταν υπέρ της νομιμοποίησης της CNT μέσα από τον έλεγχό της από τριμερείς κρατικές επιτροπές και προέκρινε τις πολιτικές συμμαχίες υπέρ

15 Γραμματέας της ήταν ο Χουάν Μανουέλ Μολίνα «Χουανέλ». Η πρωτοβουλία για το συνέδριο ανήκε στη νεοσυσταθείσα ομάδα Λος Σολιντάριος των Γκαρθία Ολιβέρ, Ασκάσο, Ντουρούτι, Εσκαρτίν, Φερνάντεθ, Σανθ, Σουμπερβιόλα, Μπράου, Μιγκέλ, ντελ Κάμπο, Γκαρθία Βιβάνκος και Μαρτίνεθ Γκαρθόν. Στο συνέδριο συμμετείχαν και οι Πεστάνια και Ουράλες σε ένα σύνολο 50 περίπου αναρχικών. Βλ. Gómez Casas, *ό.π.,* σελ.64-65.

16 Η πολιτική πορεία που ακολούθησε ο Πεστάνια, με το «Μανιφέστο των Τριάντα» και την ίδρυση του Συνδικαλιστικού Κόμματος, έχει προκαλέσει την απαξίωσή του από μεγάλο μέρος των αναρχικών. Παρά την τελική του στροφή σε θέσεις πιο ρεφορμιστικές, αξίζει να θυμόμαστε πως ο Ángel Pestaña Núñez (1886-1937) ήταν μία από τις κεντρικότερες μορφές του κινήματος, βοηθώντας την επιβίωσή του από θέσεις-κλειδιά, σε εποχές πολύ δύσκολες. Αυτό του κόστισε χρόνια φυλακής σε διαφορετικές περιόδους (πρώτη φορά γνώρισε τη φυλακή στα 15 του για προπαγάνδα υπέρ του 8ωρου). Επίσης, ο Πεστάνια ήταν σταθερός στις θέσεις του, σε αντίθεση με πολλούς επικριτές του που πήραν πιο ρεφορμιστικά και εξουσιαστικά μονοπάτια απ' αυτόν -κυρίως κατά τον εμφύλιο- πριν γυρίσουν πάλι σε ορθόδοξες αναρχικές θέσεις και αποκατασταθούν στη συλλογική μνήμη...

του ταξικού συμφέροντος. Η άλλη -τότε επιφανέστερος εκφραστής της ο Ζουάν Πεϊρό- προτιμούσε μια περιορισμένη παράνομη δράση από μια νομιμοποίηση που θα αλλοίωνε την αντιεξουσιαστική παράδοση του κινήματος με τη ρεφορμιστική της δράση.

Σ' αυτό το κλίμα και με την καταστολή να αυξάνεται συνεχώς, ιδρύθηκε στη Βαλένθια, στις 25-26 Ιούλη του 1927, η Αναρχική Ιβηρική Ομοσπονδία, η FAI. Σκοπός της ίδρυσής της ήταν ο συντονισμός των διάσπαρτων αναρχικών ομάδων της χερσονήσου, ώστε να προωθηθεί το αναρχικό κίνημα. Η FAI διακήρυξε εξαρχής την αντίθεσή της στη συνεργασία με οποιονδήποτε πολιτικό φορέα. Συμφώνησε να καλέσει τη CNT σε εκτενή συνεργασία και στο σχηματισμό κοινών επιτροπών σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Άλλα θέματα που απασχόλησαν το ιδρυτικό συνέδριο ήταν η φύση των ομάδων που δικαιούνταν να συμμετέχουν στη FAI, το εργατικό κίνημα, η καταστολή και οι φυλακισμένοι, η προπαγάνδα και η κουλτούρα, η δικτατορία, ο ιβηρικός χαρακτήρας της Ομοσπονδίας, η οργανωτική της δομή και οι διεθνείς εξελίξεις.[17] Η ίδρυση της FAI ήρθε να απαντήσει πολλά ανοιχτά ζητήματα των ισπανών αναρχικών, όπως αυτά της θεωρητικής κατεύθυνσης, της οργάνωσης, της αυτοάμυνας και του συντονισμού. Βασικό της χαρακτηριστικό, όμως, ήταν και η προσπάθεια διατήρησης της πρωτοκαθεδρίας του αναρχικού λόγου μέσα στη CNT, σε μια εποχή που ο ρεφορμισμός κέρδιζε έδαφος όχι μόνο στην Ισπανία, αλλά και διεθνώς.

Μέχρι την πτώση της δικτατορίας το 1930, η δράση του κινήματος ήταν σχετικά περιορισμένη και οι κεντρικές φυσιογνωμίες του -όσες δεν ήταν στην εξορία ή στη φυλακή- ασχολούνταν κυρίως με συνωμοσίες ενάντια στο καθεστώς. Τη δικτατορία του Πρίμο ντε Ριβέρα διαδέχτηκε το μεταβατικό καθεστώς του στρατηγού Μπαρανγκέρ, το οποίο κατέρρευσε μαζί με τη βασιλεία τον Απρίλη του 1931, ανοίγοντας το δρόμο για τη Δεύτερη Ισπανική Δημοκρατία και το πέρασμα της διακυβέρνησης σε μια συμμαχία σοσιαλιστών και ριζοσπαστών ρεπουμπλικάνων. Από το 1930 αρχίζει η περίοδος αναδόμησης της CNT. Κατά τη διάρκεια του καθεστώτος Μπαρανγκέρ, παρουσιάστηκε μεγάλη αύξηση των απεργιών και παρατηρήθηκε μεγάλη κοινωνική αναταραχή, οφειλόμενη τόσο στην οικονομική κρίση που έπληττε τη χώρα όσο και στην αυξανόμενη δραστηριότητα των συνδικάτων.

Η CNT άρχισε να αναδιοργανώνεται και να αυξάνει τα μέλη της.[18] Σ' αυτό, εκτός από την οργανωτική δουλειά, συνέτεινε και ο μύθος που άρχισε να δημιουργείται γύρω από τη FAI και τη συμμετοχή της στις απεργίες και τις βίαιες διαδηλώσεις της εποχής, ο οποίος ευνόησε τον επαναστατικό προσανατολισμό πολλών εργατών και ακτήμονων γεωργών και την προσμονή μιας κοινωνικής επανάστασης. Η αλήθεια είναι ότι η FAI έγινε περισσότερο γνωστή από τις κατη-

17 Αναλυτικές πληροφορίες για το πρώτο συνέδριο, *στο ίδιο,* σελ.107-116.

18 Η αποφυλάκιση πολλών στελεχών της, τον Απρίλη του 1931, βοήθησε προς αυτή την κατεύθυνση.

γορίες του αστικού τύπου και της σοσιαλιστικής κυβέρνησης εναντίον της, παρά από την πραγματική της δράση. Σαφώς, όμως, οι θέσεις της αντανακλούσαν μια υπαρκτή -και την πλέον δυναμική αν και μειοψηφική- τάση μέσα στη CNT. Η σύνθεση όλων των τάσεων εντός του κινήματος επιχειρήθηκε στο 3ο Συνέδριο της οργάνωσης, τον Ιούλιο του 1931, στη Μαδρίτη.

Στο συνέδριο[19] αυτό συζητήθηκαν πολλά ζητήματα οργανωτικής φύσης της συνδικαλιστικής δράσης, αλλά τα βασικά θέματα ήταν η διαμόρφωση μιας κοινής στάσης απέναντι στη νεογέννητη δημοκρατία, το αγροτικό ζήτημα και η αναγνώριση -ή μη- της FAI από τη CNT. Το αγροτικό ζήτημα συζητήθηκε εκτενώς και όλοι οι σύνεδροι κατέληξαν σε κοινή απόφαση υπέρ της κοινωνικής απαλλοτρίωσης των μεγάλων ιδιοκτησιών, της απόδοσής τους στα συνδικάτα για κολεκτιβιστική χρήση και στην ανάγκη προετοιμασίας των αγροτικών μαζών για την εποικοδομητική αναρχοσυνδικαλιστική επανάσταση. Στο ζήτημα της FAI δεν βρέθηκε κάποια κοινώς αποδεκτή λύση, οπότε δεν αναγνωρίστηκε επισήμως από τη CNT ως ισότιμος συνομιλητής στο συνέδριο. Παρ' όλα αυτά, πολλοί εκλεγμένοι αντιπρόσωποι των σωματείων ήταν μέλη της FAI, οπότε μετέφεραν τις απόψεις των συνελεύσεων των σωματείων τους με διπλή ιδιότητα. Η στάση απέναντι στη Δημοκρατία φανέρωσε τη σαφή διχογνωμία μεταξύ δύο τακτικών δράσης. Η μετριοπαθέστερη, με κύριους εκφραστές τούς Πεϊρό και Πεστάνια, στήριζε την απολίτικη στάση της CNT και την κοινωνική επανάσταση ως τελικό σκοπό, αλλά επέμενε να υπάρξουν κάποιες ελάχιστες απαιτήσεις από την κυβέρνηση σε εργατικά και συνταγματικά ζητήματα. Η σκληρότερη, με την οποία -εκτός των μελών της FAI- συντάσσονταν και κάποια μέλη που αργότερα εντάχθηκαν σ' αυτήν, επέμενε στην άμεση όξυνση της κατάστασης και την καταδίκη της αστικής δημοκρατίας ως μοναδικό δρόμο για την επίτευξη της επανάστασης. Το αποτέλεσμα του συνεδρίου ήταν μάλλον υπέρ της μετριοπαθούς τάσης, καθώς, αν και αυτή δεν κατάφερε να περάσει την άποψή της για αιτήματα προς την κυβέρνηση, πέρασε τις απόψεις της σε πολλά οργανωτικά ζητήματα και αποσόβησε μια άμεση όξυνση της κατάστασης, δίνοντας ζωτικό χώρο και χρόνο στην κυβέρνηση για να ελιχθεί. Όμως, οι άμεσες εξελίξεις της επικαιρότητας άλλαξαν τελικά τους συσχετισμούς.

Θορυβημένοι από τη λειτουργία της FAI μες στο κίνημα, τριάντα επιφανείς συνδικαλιστές της CNT, μεταξύ αυτών ο γενικός γραμματέας της εθνικής επιτροπής Άνχελ Πεστάνια και ο εκδότης της Solidaridad Obrera Ζουάν Πεϊρό, εξέδωσαν τον Αύγουστο του 1931 ένα μανιφέστο, το οποίο έκτοτε αποκαλείται «Μανιφέ-

19 Ο Miguel Íñiguez υπολογίζει τη συμμετοχή στο συνέδριο σε 418 εκπροσώπους 511 σωματείων, που αριθμούσαν 535.000 μέλη. Βλ. Íñiguez, Miguel, *Esbozo de Una Enciclopedia Histórica del Anarquismo Español,* Madrid: Fundación de Estudios Libertarios Anselmo Lorenzo, 2001, σελ.355. Ο Πας γράφει για 700 εκπροσώπους 800.000 εργατών, Παζ, *ό.π.,* Α΄ τόμος, σελ.158. Ο Τόμας υπολογίζει πως το 1930 οι εργάτες που πρόσκεινταν στη CNT ήταν 1.500.000, βλ. Τόμας, Χιού, *Ιστορία του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου,* Αθήνα: Τολίδης, 1971, Α΄ τόμος, σελ.78.

στο των Τριάντα» και η τάση που εξέφρασε "treintismo". Σκοπός τους ήταν να αντιταχθούν στην πίεση που εξασκούσε η FAI στη Συνομοσπονδία, στρεφόμενοι σε μια πιο συνδικαλιστική τακτική. Το κείμενο ξεκινούσε με μια ανάλυση της ισπανικής πραγματικότητας και της αντεργατικής κυβερνητικής στάσης με σαφείς αντικρατικές θέσεις και το συμπέρασμα πως η κοινωνική επανάσταση ήταν αναπόφευκτη. Συνέχιζε με τη διαπίστωση πως κάποιοι -η FAI- πιστεύουν ότι η επανάσταση θα έρθει άμεσα, μέσα από τη δράση παράτολμων μειονοτήτων που με τη χρήση βίας θα επιταχύνουν την τελική αναμέτρηση. Αυτή η στάση χαρακτηριζόταν ως δημαγωγική άποψη για την επανάσταση και εντελώς τυχοδιωκτική. Για τους υπογράφοντες, η προετοιμασία της επανάστασης έπρεπε να είναι μεθοδική και συλλογική, αποτέλεσμα μιας συνολικής λαϊκής προσπάθειας, μέσα από τα συνδικάτα. Στον επίλογο, οι τριάντα παρουσιάζονταν ως αντικρατιστές επαναστάτες και όχι «οπαδοί του επαναστατικού μύθου» και, τέλος, τόνιζαν την αντίθεσή τους σε μια σειρά παράτολμων επιλογών μιας επαναστατικής ελίτ, η οποία μετά την επιτυχία της επανάστασης θα μπορούσε να μεταμορφωθεί σε δικτάτορά της, υπονοώντας σαφώς τη FAI.[20]

Το μανιφέστο προκάλεσε σοβαρές τριβές μέσα στη CNT. Οι συνεχόμενες επιθέσεις τής νεοσύστατης δημοκρατίας απέναντι στους αναρχικούς εργάτες και αγρότες, στις απεργίες και τις διαδηλώσεις, είχαν διαμορφώσει ένα κλίμα αναβρασμού.[21] Η εμφανής υποστήριξη της κυβέρνησης προς την τάση των τριάντα, με την επιλεκτική φυλάκιση μελών της FAI και τη δημοσίευση άρθρων -εκ μέρους του κυβερνητικού τύπου- ενάντια στις βίαιες πρακτικές που η FAI υποστήριζε και υπέρ των συνδικαλιστικών θέσεων, οδήγησε τη Συνομοσπονδία προς την τάση της FAI. Το 1931 αυτή η στάση υποστηριζόταν όχι μόνο από την ίδια τη FAI, αλλά και από άλλους πόλους επιρροής εντός της CNT και, ειδικότερα, από την οικογένεια Ουράλες και τις εκδόσεις της, καθώς και από τους ανασυσταθέντες Σολιντάριος, οι οποίοι μετονομάστηκαν το 1931 σε Νοσότρος.[22]

20 Βλ. Íñiguez, *ό.π.,* σελ.602-603, αλλά και Gómez Casas, *ό.π.,* σελ.125-129.

21 Αναφέρουμε χαρακτηριστικά τη δολοφονία 20 εργατών της Συνομοσπονδίας, κατά την επίθεση της Γκουάρδια Θιβίλ στα γραφεία της CNT με σκοπό την κατάληψή τους, τον Ιούλη του 1931 στη Σεβίλλη. Οι εργάτες συμμετείχαν σε γενική απεργία κατά την οποία ξέσπασαν ταραχές. Βλ. Παζ, *ό.π.,* Α΄ τόμος, σελ.160.

22 Η κόρη του Φεδερίκο Ουράλες -ψευδώνυμο του Χουάν Μοντσένυ- Φεδερίκα Μοντσένυ προσχώρησε μετέπειτα στη FAI και, μάλιστα, οι πολιτικοί της αντίπαλοι την αποκαλούσαν «miss-FAI». Μαζί με τον άντρα της Ζερμινάλ Εσγκλέας έπαιξαν κομβικό ρόλο σ' όλη την εξεταζόμενη από το βιβλίο περίοδο. Οι Νοσότρος, αν και δεν είχαν ενταχθεί στη FAI -εξάλλου κατά την ίδρυσή της αρκετά μέλη τους έλειπαν από την Ισπανία, ενώ ο Γκαρθία Ολιβέρ ήταν στη φυλακή ώς το 1931- πολλές φορές λειτουργούσαν στο όνομά της δημιουργώντας σύγχυση. Ο Πεϊράτς υποστηρίζει πως οι Νοσότρος προτιμούσαν να συντονίζονται με τις επιτροπές άμυνας των συνδικάτων της Βαρκελώνης και δρούσαν ανεξάρτητα από τη FAI, σχεδόν ως πρωτοπορία της. Ο Αμορός αναφέρει το 1933 ως χρονιά ένταξης των Νοσότρος στη FAI. Βλ. Amorós, Miquel, *La Revolucion Traicionada, La Verdadera Historia de Balius y Los Amigos de Durrutti,* Barcelona:

Στο τοπικό συνέδριο της CNT της Καταλονίας τον Οκτώβρη, η τάση της FAI υπερίσχυσε και ανακάλεσε τον Πεϊρό από την αρχισυνταξία της Solidaridad Obrera, τοποθετώντας στη θέση του τον Φελίπε Αλάιθ[23]. Παρά τις προσπάθειες για ένα συμβιβασμό, η κατάσταση χειροτέρεψε μετά την αναρχική εξέγερση στην καταλανική περιοχή των ορυχείων του Άλτο Λιομπρεγάτ, στις 18 Γενάρη του 1932. Αυτή η εξέγερση ήταν η πρώτη από μια σειρά ανάλογων αναρχικών εξεγέρσεων που σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια της Δεύτερης Δημοκρατίας. Τα σημαντικότερα δημόσια κτίρια της περιοχής καταλήφθηκαν, υψώθηκε η μαυροκόκκινη σημαία και αφοπλίστηκαν από τους εργάτες τα σώματα ασφαλείας. Το χρήμα καταργήθηκε και εξαγγέλθηκε ο ελευθεριακός κομμουνισμός. Πέντε ημέρες αργότερα, έπειτα από σύντομες συμπλοκές, ο στρατός αποκατέστησε την τάξη στην περιοχή και έκανε εκατοντάδες συλλήψεις.

Η πρακτική αυτή ήταν σαφώς αντίθετη προς τις πολιτικές επιλογές της μετριοπαθούς τάσης, που την αποδοκίμασε. Τον Απρίλη του 1932, ανακλήθηκε ο γραμματέας της οργάνωσης της Καταλονίας και αντικαταστάθηκε από το μέλος της FAI Αλεχάντρο Χιλαμπέρτ, ενώ η κατάσταση χειροτέρεψε με την παραίτηση του Πεστάνια από τη θέση του γ.γ. της CNT. Η διαμάχη είχε πλέον κριθεί υπέρ της FAI, όταν, το Γενάρη του 1933, ο Πεστάνια ίδρυσε ως αντίπαλο δέος της την FSL.[24] Το Μάρτη η CNT διέγραψε την τοπική οργάνωση του Σαμπαντέλ και τον Ιούνη του 1933 το σχίσμα ανάμεσα στις δύο τάσεις επισημοποιήθηκε με τη δημιουργία των «Αντιπολιτευόμενων Συνδικάτων». Η μέγιστη δύναμη αυτών των συνδικάτων έφτασε περίπου τα 60.000 μέλη[25], αλλά η ίδρυση εκ μέρους του Πεστάνια του Συνδικαλιστικού Κόμματος, το Μάρτη του 1934, οδήγησε τα περισσότερα μέλη των Αντιπολιτευόμενων Συνδικάτων στην αποδοκιμασία του και σε μια προσπάθεια επανένταξης στη CNT. Η επανασύνδεση των δύο τάσεων έγινε στο Συνέδριο της Σαραγόσα, το Μάη του 1936.

Η επικράτηση των άμεσα επαναστατικών τάσεων από το 1931-32, είχε ως αποτέλεσμα, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, την αρχή μιας πιο βίαιης φάσης του εργατικού και αγροτικού αγώνα, γεμάτης από απεργίες -πολλές απ' αυτές άγριες- και εξεγέρσεις. Η ανταπόκριση και η συμμετοχή σε αυτές ήταν μεγάλη, κάτι πολύ λογικό σε μια χώρα που μαστιζόταν από ακραία φτώχεια και όπου η προσμονή για αγροτικές και εργατικές μεταρρυθμίσεις εκ μέρους της νεοσύστατης κυβέρνησης δεν ευοδωνόταν. Η αναρχική προπαγάνδα για την ανάληψη άμεσης επαναστατικής δράσης βρήκε μεγάλη απήχηση και πύκνωσε τις γραμμές της CNT.

Κομβική για την ισπανική ιστορία αποδείχθηκε η εξέγερση του Γενάρη του

Virus, 2003, σελ.89.

23 Ο Felipe Alaiz de Pablo (1887-1959) ήταν συγγραφέας και δημοσιογράφος σε αναρχικές εκδόσεις. Έχει γράψει χιλιάδες άρθρα και θεωρείται μια από τις σημαντικότερες αναρχικές πένες του 20ου αιώνα.

24 Federación Sindicalista Libertaria (Ελευθεριακή Συνδικαλιστική Ομοσπονδία).

25 Βλ. Íñiguez, *ό.π.,* σελ.575.

1933 σε πανεθνικό επίπεδο. Είχε προηγηθεί, τον Αύγουστο του 1932, το αποτυχημένο στρατιωτικό πραξικόπημα του στρατηγού Σανχούρχο. Το μοναδικό μέρος που οι στασιαστές έλεγξαν για μικρό διάστημα ήταν η Σεβίλλη, αλλά η γενική απεργία που κήρυξε η τοπική CNT σε συνδυασμό με την ένοπλη αντίσταση του πιο δυναμικού κομματιού των εργατών ακύρωσαν τα σχέδιά τους. Ο κίνδυνος για ένα πιο οργανωμένο πραξικόπημα ήταν ορατός. Η Συνομοσπονδία αποφάσισε πως μια επαναστατική απόπειρα, έστω κι αν αποτύγχανε, θα λειτουργούσε αφυπνιστικά για την εργατική τάξη και θα αποκάλυπτε την αντεπαναστατική και καιροσκοπική στάση του σοσιαλιστικού συνδικάτου. Υπήρχε η ελπίδα πως πολλοί εργάτες της UGT θα την εγκατέλειπαν και θα περνούσαν στη CNT που πάλευε για την άμεση κοινωνική επανάσταση. Η εθνική επιτροπή της CNT ήταν αυτή που σχεδίασε την εξέγερση, δημιουργώντας μια επαναστατική επιτροπή. Είχε προβλεφθεί μια εθνική απεργία των σιδηροδρομικών, που θα ακολουθούνταν από γενικές απεργίες και εξεγέρσεις στις περισσότερες περιοχές της χώρας.

Το σχέδιο μαθεύτηκε από τις αρχές και οι σιδηροδρομικοί έκαναν πίσω. Η εθνική επιτροπή ανέβαλε το κάλεσμα, αλλά, καθώς οι προετοιμασίες ήταν ολοκληρωμένες, η FAI αποφάσισε να εκτελέσει το σχέδιο, ενώ η περιφερειακή οργάνωση της CNT στην Ανδαλουσία ανέλαβε την ευθύνη του κινήματος. Τα ξημερώματα της 8ης Γενάρη, η Βαρκελώνη ξύπνησε από τους πυροβολισμούς των εργατών, που επεδίωκαν να καταλάβουν κομβικά κτίρια και σημεία της πόλης. Στη Βαρκελώνη το κίνημα απέτυχε, αλλά σε άλλες περιοχές της Καταλονίας και κυρίως του Λεβάντε και της Ανδαλουσίας, ολόκληρες περιοχές αλλά και μεμονωμένα χωριά και κωμοπόλεις, κήρυξαν τον ελευθεριακό κομμουνισμό για κάποιες μέρες.[26] Σε μια τέτοια περίπτωση, στο Κάσας Βιέχας, όταν οι αρχές ανακατέλαβαν το χωριό, έκαψαν μια ομάδα αναρχικών μες στο σπίτι που την πολιορκούσαν, ενώ εκτέλεσαν κι άλλους χωρικούς. Αυτό το αχρείαστο γεγονός είχε τεράστιο αντίκτυπο στην κυβέρνηση, που κατηγορήθηκε τόσο από τους δεξιούς όσο και από τα ίδια της τα μέλη ως δολοφόνος του λαού. Σύντομα δημιουργήθηκαν ανακατατάξεις στην κυβέρνηση, η δημοτικότητά της έπεσε και άνοιξε ο δρόμος για καινούριες εκλογές. Οι εκλογές ορίστηκαν για το Νοέμβρη και οδήγησαν σε συντριπτική νίκη των δεξιών.

Αυτή η νίκη οφείλεται σε πολλούς παράγοντες. Η ανασυγκρότηση των δεξιών, που ανησυχούσαν για τη διατήρηση των προνομίων τους, στηρίχτηκε από την εκκλησία, η οποία είχε δει πολλά δικά της προνόμια να περικόπτονται. Αντίστροφα, πολλοί που είχαν ψηφίσει τους σοσιαλιστές απογοητεύτηκαν από τα πενιχρά αποτελέσματα της απερχόμενης κυβέρνησης. Σημαντικό μερίδιο είχε η τεράστια αντιεκλογική καμπάνια των αναρχικών,[27] ενώ κάποιοι αναλυτές αποδίδουν το

26 Στις αγροτικές περιοχές αυτό γινόταν πολλές φορές χωρίς συμπλοκές. Οι αρχές, βλέποντας τους ένοπλους αγρότες, απλά έφευγαν από το χωριό χωρίς να αντισταθούν, περιμένοντας ενισχύσεις για να επιστρέψουν.

27 Στα ελληνικά κυκλοφορεί το βιβλίο της Mercedes Vilanova, *Οι Αόρατες Πλειοψηφίες, Εργατική εκμετάλλευση, επανάσταση και καταστολή,* το οποίο προσπαθεί να

θρίαμβο της δεξιάς στην πρωτοεμφανιζόμενη γυναικεία ψήφο, θεωρώντας -αναπόδεικτα και καταχρηστικά- πως οι περισσότερες γυναίκες ήταν θρησκευόμενες και γι' αυτό οδηγήθηκαν προς τη δεξιά. Σε κάθε περίπτωση, η θέση της CNT ήταν σαφής: Αποχή και έντονη επαναστατική προπαγάνδα, ώστε να ξεσπάσει η κοινωνική επανάσταση. Η FAI είχε επίσης διατυπώσει την άποψη ότι οι δύο μοναδικοί δρόμοι που μπορούσε να πάρει η κατάσταση ήταν ή ο φασισμός ή η κοινωνική επανάσταση.[28]

Έτσι, η επικράτηση της δεξιάς οδήγησε τη CNT σε μια ακόμη επαναστατική απόπειρα. Οι αντιπρόσωποι των συνδικάτων όρισαν μια επαναστατική επιτροπή αποτελούμενη, μεταξύ άλλων, από τους Ντουρούτι, Ισαάκ Πουέντε[29] και Θιπρι-

αποδομήσει τη σημασία της αναρχικής αντιεκλογικής προπαγάνδας και προτείνει πως η αποχή ήταν αποτέλεσμα του αναλφαβητισμού, σε συνδυασμό με πιέσεις των αφεντικών προς τους εργάτες, ώστε να μην ψηφίσουν. Παρά την πάγια αντιεκλογική θέση της CNT, είναι γνωστό ότι από τις τρεις εκλογικές μάχες της περιόδου '31-'36, μόνο το 1933 η καμπάνια ήταν έντονη, ενώ η προσμονή αποφυλάκισης των πολιτικών κρατουμένων οδήγησε το 1936 τα μέλη της CNT σε μια πιο συμμετοχική στάση. Η έρευνα που προανέφερα κάνει χρήση προφορικών μαρτυριών, των οποίων η εγκυρότητα εξετάζεται με βάση ψυχολογικές και κοινωνικές παραμέτρους. Σε κάθε περίπτωση είναι μαρτυρίες που προέρχονται από ανθρώπους άνω των 60 χρόνων, τσακισμένους από 35 χρόνια χούντας και προπαγάνδας, οπότε οι εκτιμήσεις τους δεν είναι απροκατάληπτες. Το δεύτερο εργαλείο της έρευνας είναι οι εκλογικοί κατάλογοι της Τζιρόνα, ίσως της λιγότερο επηρεασμένης από τον αναρχισμό επαρχίας της Καταλονίας. Προσωπικά, θεωρώ πως η συγγραφέας, εξαιτίας ακριβώς της «επιστημονικής» και «ουδέτερης» θέσης που συνεχώς επικαλείται, διακατέχεται από μια μονομανία απαξίωσης της αντιεκλογικής προπαγάνδας της CNT, χωρίς να συνδυάζει την έρευνά της με πραγματικά γεγονότα που διαμόρφωσαν την εκλογική συμπεριφορά της περιόδου (π.χ. οι 9.000 κρατούμενοι της CNT το 1933 σχεδόν τριπλασιάστηκαν ώς το 1936. Ποια η εκλογική συμπεριφορά των συγγενών και φίλων τους που προσδοκούσαν σε απελευθέρωση;). Αν πάλι στόχο έχει να καταδείξει πως δεν ήταν όλα τα μέλη της CNT συνειδητοί επαναστάτες, αυτό είναι γνωστό, αλλά οφείλει να θυμάται πως στην έρευνα που διεξήγαγε δεν μπορούσαν να της απαντήσουν τα -με συντηρητικούς υπολογισμούς- 200.000 μέλη της CNT της Βαρκελώνης, τα οποία σκοτώθηκαν στις μάχες, εκτελέστηκαν από φρανκικά αποσπάσματα ή πήραν το δρόμο της εξορίας... Βλ. Vilanova, Mercedes, *Οι Αόρατες Πλειοψηφίες. Εργατική εκμετάλλευση, επανάσταση και καταστολή,* Αθήνα: Κατάρτι, 2000.

28 Αυτή η ανάλυση επικράτησε σε μια συνάντηση των τοπικών επιτροπών της FAI στα τέλη Οκτώβρη του 1933. Γι' αυτό το λόγο συστάθηκε και μια ομάδα με σκοπό να επεξεργαστεί ένα αντιεξουσιαστικό και αντισυγκεντρωτικό μοντέλο για τη διαχείριση της οικονομίας σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, καθώς και για την άμεση εδραίωση μιας ελευθεριακής κοινωνίας που θα μπορεί να διατηρήσει τα κεκτημένα της. Βλ. Gómez Casas, *ό.π.,* σελ.138-144.

29 Ο Isaac Puente Amestoy (1896-1936) ήταν γιατρός και εξέχων θεωρητικός του ελευθεριακού κομμουνισμού. Από τους μεγαλύτερους διανοητές του κινήματος, φυλακίστηκε επανειλημμένα και εκτελέστηκε τις πρώτες μέρες του πραξικοπήματος. Μετά την εκτέλεσή του, ένα φρανκικό δικαστήριο τον καταδίκασε σε θάνατο.

άνο Μέρα, για να οργανώσει μια πανεθνική εξέγερση. Αυτή πραγματοποιήθηκε στις 8 Δεκέμβρη του 1933 και, παρά τις κατά τόπους επιτυχίες της, καταστάλθηκε μέσα σε μια εβδομάδα. Οι συγκρούσεις με την αστυνομία ήταν έντονες και η καταστολή που ακολούθησε εκτενής.[30] Η αποτυχία της εξέγερσης αποτέλεσε την αρχή μιας μεταστροφής της πολιτικής τόσο της CNT όσο και της FAI. Η φυσική και οικονομική εξάντληση του κινήματος, από τη συνεχή καταστολή και τις ανεπιτυχείς προσπάθειες, οδήγησαν σε αναδιαπραγμάτευση της τακτικής του.

Σημαντικό ρόλο σ' αυτή τη μεταστροφή έπαιξε και η άφιξη στην Ισπανία κάποιων αναρχικών πολιτικών εξορίστων από την Ουρουγουάη και την Αργεντινή κατά τη διετία 1932-33. Ανάμεσά τους διακρίνονταν ο Φρανθίσκο Καρένιο και ο Μανουέλ Βιγιάρ, όμως η πιο γνωστή φυσιογνωμία ήταν ο Ντιέγο Αμπάντ ντε Σαντιγιάν[31]. Ο Αμπάντ ντε Σαντιγιάν είχε ιδιαίτερο κύρος στο κίνημα, αφού αντιπροσώπευε την αργεντίνικη αναρχική ομοσπονδία (FORA) στις διεθνείς συναντήσεις, αλλά και λόγω του μεγάλου όγκου του συγγραφικού του έργου. Ίδρυσε μαζί με άλλους συντρόφους την αναρχική ομάδα Νέρβιο και με τη βοήθεια της ομάδας Τζέρμεν του Χουάν Μανουέλ Μολίνα «Χουανέλ», ο Σαντιγιάν ανέλαβε το 1934 γραμματέας της επιτροπής χερσονήσου της FAI. Η FAI αυτό το διάστημα ήταν χτυπημένη από τις πολλές συλλήψεις και χαρακτηριζόταν από έναν θεωρητικό αποπροσανατολισμό, συγκεντρώνοντας στις τάξεις της οπαδούς τής άμεσης δράσης (Νοσότρος κ.ά.), αλλά και γνωστούς ρεφορμιστές και οπαδούς της πολιτικής συμμετοχής (Φιντέλ Μιρό, Οράθιο Πριέτο). Ο Σαντιγιάν ήταν μετριοπαθής και υποστηρικτής μιας τεχνοκρατικής αντίληψης του ελευθεριακού κομμουνισμού. Είχε γράψει πολλά άρθρα για τη διαχείριση της παραγωγής και την επαναστατική σημασία της βιομηχανίας και της τεχνολογίας, ενώ πίστευε στην αναγκαιότητα ενός κεντρικού οικονομικού συμβουλίου που θα συντόνιζε τη μετεπαναστατική οικονομία.[32] Τέλος, ήταν υπέρμαχος μιας συμμαχίας της CNT με την UGT.

Η επικράτηση της δεξιάς πύκνωσε τις φωνές μες στη Συνομοσπονδία για μια συμμαχία με την UGT. Οι περισσότεροι ήθελαν μια συμμαχία σε επίπεδο βάσης των δυο μεγάλων συνδικάτων, αλλά δεν έλειπαν και οι απόψεις για μια συμφωνία τόσο με την UGT όσο και με το σοσιαλιστικό κόμμα που την έλεγχε, το

30 Ο Πας αναφέρει 87 νεκρούς και 6.000 φυλακισμένους, βλ. Παζ, *ό.π.,* Α΄ τόμος, σελ.215, αν και το πραγματικό νούμερο των φυλακισμένων λόγω της εξέγερσης ανήλθε στους 700 και οι 6.000 που αναφέρει πρέπει να ήταν το σύνολο των συλλήψεων. Βλ. Peirats, *ό.π.,* τόμος 1ος σελ.78.

31 Ψευδώνυμο του Μπαουντίλιο Σινέσιο Γκαρθία Φερνάντεθ. Γεννημένος στην Ισπανία το 1897, μετανάστευσε σε μικρή ηλικία με τους γονείς του στην Αργεντινή. Επέστρεψε για σπουδές στην Ισπανία, συνδέθηκε με το κίνημα και στη συνέχεια έζησε τέσσερα χρόνια στη Γερμανία, πριν επιστρέψει το 1926 στην Αργεντινή. Πέθανε στη Βαρκελώνη το 1983.

32 Ο Αμορός θεωρεί πως οι τελικές του θέσεις ήταν παραπλήσιες με αυτές των σοσιαλδημοκρατών. Βλ. Amorós, *ό.π.,* σελ.89.

PSOE. Βεβαίως, υπήρχαν και πολλοί που αντιτίθεντο σε οποιαδήποτε μορφή συνεργασίας.[33] Η εθνική ολομέλεια της CNT, το Φλεβάρη του 1934, κατέληξε να προσκαλέσει την UGT σε μια δημόσια επαναστατική δέσμευση, την οποία θα ακολουθούσε η υπογραφή ενός συμφώνου ταξικής συμμαχίας σε επίπεδο βάσης. Η UGT ούτε καν απάντησε. Στην επόμενη εθνική ολομέλεια, τον Ιούνη, αυτή η θέση της CNT διατηρήθηκε, όμως έγινε γνωστό ότι η τοπική οργάνωση της Αστούριας είχε υπογράψει ξεχωριστή συνθήκη με την τοπική UGT.

Οι σοσιαλιστές, αρνούμενοι να συμμαχήσουν με τους αναρχικούς, στράφηκαν στο μικρό κομμουνιστικό κόμμα και στα αυτονομιστικά ριζοσπαστικά κόμματα της Καταλονίας και της Χώρας των Βάσκων, δημιουργώντας την Εργατική Συμμαχία. Αυτή η τακτική τούς οδήγησε στην εξέγερση του Οκτώβρη. Για να φτάσουν ώς εκεί, βασικό τους μέλημα ήταν ο σαφής τους διαχωρισμός από τη CNT. Εκτός από την περίπτωση της Αστούριας, σε όλη την υπόλοιπη χώρα, οι σοσιαλιστές και οι σύμμαχοί τους διατράνωναν τις διαφορές τους με το αναρχικό συνδικάτο. Ενδεικτικά, η καταλανική αστυνομία -η Καταλονία είχε αποκτήσει μερική διοικητική αυτονομία μετά το 1931- διέλυε τις απεργίες της CNT και συλλάμβανε τους απεργούς. Μάλιστα, μια μέρα πριν το ξέσπασμα της οκτωβριανής εξέγερσης συνέλαβε πολλούς γνωστούς αναρχικούς, προτού η Εργατική Συμμαχία καλέσει σε απεργία.[34]

Η εξέγερση απέτυχε σε όλη την Ισπανία, εκτός από την Αστούριας. Στη Βαρκελώνη η τοπική κυβέρνηση, η Τζενεραλιτάτ, κήρυξε την αυτονομία της Καταλονίας, αλλά οι υποστηρικτές της υπέκυψαν σχεδόν χωρίς μάχη, όταν ο στρατός βγήκε στο δρόμο για να αποκαταστήσει την τάξη. Στη Μαδρίτη, τη Ντονόστια (Σαν Σεμπαστιάν) και άλλες πόλεις, η κυβέρνηση έγινε γρήγορα κυρίαρχη της κατάστασης. Όμως, στην περιοχή της Αστούριας, το κέντρο εξόρυξης μεταλλευμάτων της χερσονήσου, οι εργάτες κατέλαβαν σ' ένα βράδυ 23 στρατώνες της Γκουάρδια Θιβίλ[35] και έλεγξαν πολλές πόλεις και χωριά. Η συνεργασία σοσιαλιστών, οι οποίοι ήταν και η πλειοψηφία, αναρχικών και κομμουνιστών εργα-

33 Όλες αυτές οι θέσεις εκφράζονταν ανοιχτά στις εφημερίδες του κινήματος. Κρίνοντας από το ότι ποτέ η βάση της CNT δεν αποφάσισε συνεργασία με το PSOE, μπορούμε να υποθέσουμε πως η άποψη του Τζάουμα Μπαλίους στην Τιέρα ι Λιμπερτάδ, ότι: *Οι σοσιαλιστές είναι οι αιώνιοι προδότες του προλεταριάτου και τη διετία '31-'33 αποτέλεσαν το μεγαλύτερο δήμιο που γνώρισε ποτέ το ιβηρικό προλεταριάτο*, εξέφραζε μεγάλο μέρος των μελών της CNT. *Στο ίδιο,* σελ.64.

34 Τα «Αντιπολιτευόμενα Συνδικάτα» στήριξαν τους σοσιαλιστές στην Καταλονία. Βλ. Gómez Casas, *ό.π.,* σελ.152.

35 Η Guardia Civil είναι στρατιωτικό σώμα για την αστυνόμευση της επαρχίας, το οποίο δημιουργήθηκε τον 19ο αιώνα και υπάρχει μέχρι σήμερα. Χρησιμοποιήθηκε εναντίον των λαθρεμπόρων και των παραδοσιακών λήσταρχων και μετά την άνοδο του λαϊκού κινήματος αποτέλεσε το κατεξοχήν όπλο καταστολής των αγροτικών διεκδικήσεων και εξεγέρσεων. Μετεμφυλιακά έπεσε πάνω της το βάρος της εξόντωσης των ανταρτών, γι' αυτό και έφτασε να αριθμεί περί τα 60.000 μέλη.

τών που οργανώθηκαν σε επαναστατικά συμβούλια και πολιτοφυλακές, ήταν ιδιαίτερα αποτελεσματική. Μια συντριπτική επίθεση του ισπανικού στρατού, με επικεφαλής τον -έκτοτε δημοφιλή στους δεξιούς- στρατηγό Φράνκο, κατάφερε μετά από 13 μέρες σκληρών μαχών να συντρίψει τη Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Αστούριας. Ο επίσημος απολογισμός για όλη την Ισπανία ανέφερε 1.335 νεκρούς και 2.951 τραυματίες.[36]

Η εξέγερση αυτή ήταν το σημαντικότερο γεγονός της λεγόμενης «Μαύρης Διετίας» της δεξιάς διακυβέρνησης της χώρας. Από το σημείο αυτό και μέχρι τις εκλογές του 1936, η Συνομοσπονδία βρέθηκε σε δεινή θέση. Οι αναρχικοί γέμιζαν τις φυλακές[37] και πολλά τοπικά συνδικάτα τελούσαν υπό απαγόρευση, ενώ στο οργανωτικό σκέλος επικρατούσαν οι δυνάμεις που προαναφέρθηκαν. Όλα αυτά συντέλεσαν σε μια σχετική μείωση της δημόσιας δραστηριότητας της CNT και μια υπομονετική προσπάθεια οργάνωσης των σωματείων, αφού όλοι γνώριζαν πως ένα στρατιωτικό πραξικόπημα ήταν πλέον σχεδόν σίγουρο. Μάλιστα, μέχρι και οι θιασώτες της άμεσης δράσης, όπως ο Ντουρούτι, προέκριναν μια μείωση των απεργιών και των εξεγερτικών πρακτικών, ώστε να μην υποφέρει το κίνημα κι άλλες φυλακίσεις αγωνιστών σε μια τόσο κρίσιμη στιγμή. Οι αγωνιστές έπρεπε να προετοιμάσουν το οπλοστάσιό τους και να οργανωθούν για την επικράτηση της επανάστασης.

Τελικά, η κυβέρνηση έπεσε μετά από μια σειρά οικονομικών σκανδάλων και προκηρύχθηκαν εκλογές για την 16η Φεβρουαρίου του 1936. Οι δύο μεγάλοι σχηματισμοί που θα αναμετρούνταν ήταν το Εθνικό Μέτωπο και το Λαϊκό Μέτωπο. Το πρώτο ήταν μια σύμπραξη του δεξιού κόμματος CEDA -του οποίου ο ηγέτης Χιλ Ρόμπλες ήταν θαυμαστής του Χίτλερ- μαζί με μοναρχικούς, γαιοκτήμονες, παραδοσιακούς, καρλιστές και φαλαγγίτες[38]. Το Λαϊκό Μέτωπο -αποτέλεσμα της πολιτικής στροφής της Κομιντέρν προς τις συνεργασίες το 1935- απαρτιζόταν από το PSOE, δυο κεντροαριστερά κόμματα, το PCE, την καταλανική Εσκέρα, το POUM και το Partido Sindicalista του Πεστάνια.[39] Κάποια κεντρώα κόμματα

36 Μια καλή περιγραφή των γεγονότων έχει ο Παζ, *ό.π.,* Β΄ τόμος, σελ.19-23 κι ο Τόμας, *ό.π.,* Α΄ τόμος, σελ.145-154. Τα νούμερα αυτά είναι μάλλον μικρά, αν λάβουμε υπόψη ότι το επίσημο κράτος ήθελε να υποβαθμίσει -όσο γινόταν- το γεγονός.

37 Οι πολιτικοί κρατούμενοι υπολογίζονται σε περίπου 30.000 το 1935, οι περισσότεροι εκ των οποίων ήταν μέλη της CNT. Βλ. Amorós, *ό.π.,* σελ.91.

38 Η Φάλαγγα ήταν το κόμμα που ίδρυσε ο Χοσέ Αντόνιο Πρίμο ντε Ριβέρα -γιος του πρώην δικτάτορα- το 1933. Η ιδεολογία του ήταν εθνικοσοσιαλιστική και πρότασσε τη βίαιη δράση εναντίον των πολιτικών του αντιπάλων.

39 Για να καταλάβει ο αναγνώστης λίγο τη δυναμική των κομμάτων, τα κεντροαριστερά κόμματα πήραν 117 έδρες, το PSOE 90, η Εσκέρα 38, οι κομμουνιστές 13, το POUM μόλις μια έδρα, ενώ το κόμμα του Πεστάνια 2. Αν και οι έδρες δεν αντανακλούν την ακριβή αναλογία δύναμης, αφού το αποτέλεσμα επηρεάζεται από το εκλογικό σύστημα και τη συγκέντρωση δυνάμεων κάθε κόμματος σε μια συγκεκριμένη περιφέρεια, εντούτοις είναι ενδεικτικές του μεγέθους και της βάσης κάθε κόμματος. Καθώς το Λαϊκό Μέτωπο κατέβηκε ως ενιαίο μπλοκ, δεν υπάρχει αναλυτική καταμέτρηση των ψήφων

που συμμετείχαν στην προηγούμενη κυβέρνηση κατέβηκαν αυτόνομα, ενώ το ίδιο έκανε και το βασκικό PNV.

Η στάση της CNT απέναντι στις εκλογές ήταν αυτή τη φορά αμφιλεγόμενη. Η οργάνωση της Καταλονίας κάλεσε μια τοπική συνέλευση για την 25η Γενάρη του 1936, όπου θα συζητιόταν η στάση του συνδικάτου ενόψει των εκλογών. Οι πολυάριθμοι αναρχικοί κρατούμενοι και η βέβαιη απελευθέρωσή τους σε περίπτωση νίκης του Λαϊκού Μετώπου, βάραιναν πολύ στην κρίση των 142 εκπροσώπων που μαζεύτηκαν. Ο Πεϊράτς αναφέρει στην ημιεπίσημη ιστορία του κινήματος πως πολλοί είχαν φτάσει στο σημείο να θεωρούν ότι η αποχή από τις εκλογές ήταν θέμα τακτικής και όχι θέμα αρχών.[40] Η αντιπροσωπεία του Οσπιταλέτ πρότεινε ένα ψήφισμα αποδοκιμασίας της καιροσκοπικής αυτής θέσης και των συντρόφων που είχαν καλέσει συνέλευση με τέτοιο θέμα. Παρ' όλα αυτά, το θέμα συζητήθηκε. Μια επιστολή αποδοκιμασίας που έστειλε η AIT καλούσε τους συμμετέχοντες να αναλάβουν τις ευθύνες τους μπροστά στο ισπανικό και το διεθνές προλεταριάτο. Ανέφερε πως η αποδοχή της εκλογικής διαδικασίας θα έβλαπτε ανεπανόρθωτα κάθε επαναστατική προοπτική. Αυτή η επιστολή[41] μετέστρεψε το κλίμα στη συνέλευση. Η συνέλευση συνέταξε ένα ψήφισμα που στήριζε την αποχή και προπαγάνδιζε την επαναστατική φύση του συνδικάτου.

Η προεκλογική περίοδος ήταν έντονη για όλους τους πολιτικούς σχηματισμούς, εκτός της Συνομοσπονδίας. Η αντιεκλογική καμπάνια ήταν η χλιαρότερη που είχε ποτέ πραγματοποιηθεί. Τα αποτελέσματα των εκλογών έδωσαν τη νίκη στο Λαϊκό Μέτωπο. Προς στιγμή, ο στρατός σκέφτηκε να στασιάσει και ζητήθηκε από τον υπηρεσιακό πρωθυπουργό να κηρύξει κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Τελικά όμως, το πραξικόπημα αναβλήθηκε και ορκίστηκε κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου. Από τη στιγμή που ανακοινώθηκαν τα πρώτα αποτελέσματα, οπλισμένοι εργάτες άνοιξαν τις πόρτες πολλών φυλακών στη χώρα, απελευθερώνοντας το σύνολο των κρατουμένων τους. Στις πρωτεύουσες των επαρχιών έγιναν διαδηλώσεις υπέρ της αμνήστευσης των φυλακισμένων. Το κλίμα ευφορίας ήταν ανάμεικτο με μια ανησυχία για το μέλλον.

Η CNT αποφάσισε να καλέσει το 4ο Συνέδριό της στη Σαραγόσα, την Πρωτομαγιά του 1936. Στο συνέδριο εκπροσωπήθηκαν 550.595 εργάτες από 649 αντιπροσώπους, που ανήκαν σε 982 σωματεία.[42] Πρώτα επιλύθηκε το θέμα των

κάθε κόμματος ξεχωριστά. Βλ. Peirats, *ό. π.,* τόμος 1ος, σελ.111.

40 *Στο ίδιο,* σελ.107.

41 Η επιστολή μάλλον συντάχθηκε από τον Ευσέμπιο Καρμπό, εκπρόσωπο της CNT στην AIT. Ο Eusebio Carbó Carbó (1883-1958) ήταν αξιόλογος θεωρητικός του καθαρού αναρχισμού και είχε μακρόχρονη δράση στο κίνημα, με αξιέπαινη συγγραφική και συνδικαλιστική δραστηριότητα, αλλά και 60 φυλακίσεις. Κατά τον εμφύλιο, ανέλαβε, παραδόξως, μια θέση στον καταλανικό κυβερνητικό μηχανισμό, στάση την οποία αργότερα απέρριψε. Πέθανε το 1958, εξόριστος στο Μεξικό.

42 Αυτά τα νούμερα δίνει ο Πεϊράτς, *στο ίδιο,* σελ.117. Άλλες πηγές ανεβάζουν το νούμερο των εργατών σε 589.114, βλ. Íñiguez, *ό.π.,* σελ.643. Ούτως ή άλλως, τα

«Αντιπολιτευόμενων Συνδικάτων», τα οποία επανενώθηκαν με τη CNT. Στη συνέχεια συζητήθηκε το θέμα των πολιτικών συμμαχιών και αποφασίστηκε πως ήταν αποδεκτή η σύναψη επαναστατικής συμμαχίας με την UGT, με την προϋπόθεση ότι το σοσιαλιστικό σωματείο θα αναγνώριζε το αδιέξοδο του κοινοβουλευτισμού και της πολιτικής και θα δεσμευόταν για την ανατροπή του υπάρχοντος καθεστώτος. Το συνέδριο έθεσε ως στόχο την επικράτηση του ελευθεριακού κομμουνισμού και όρισε μια επιτροπή για τη σύνταξη μιας έκθεσης, ώστε να μπορούν να συζητηθούν σε επιστημονική βάση τα ζητήματα οικονομικής και κοινωνικής φύσης που θα προέκυπταν μετεπαναστατικά. Άλλα θέματα που απασχόλησαν το συνέδριο ήταν το αγροτικό ζήτημα, η ανεργία και η πολιτικοκοινωνική κατάσταση, ενώ πάρθηκαν και αποφάσεις για όλα τα τρέχοντα πρακτικά προβλήματα της Συνομοσπονδίας.

Ουσιαστικά, το συνέδριο απάντησε στα δυο μεγάλα ζητήματα για τα οποία καλέστηκε, δηλαδή την επίλυση του σχίσματος και τον ορισμό των προϋποθέσεων για μια επαναστατική συμμαχία. Παρά το ότι αρκετοί θεώρησαν ρεφορμιστικό τον τόνο και τα ψηφίσματα του συνεδρίου, είναι χαρακτηριστικό πως, λίγους μόλις μήνες μετά, μέλη της CNT μπήκαν στην επαναστατική κυβέρνηση, χωρίς να υπάρχει πρότερη συμφωνία σε επίπεδο βάσης και -προφανώς- ενάντια σε όποια λογική επαναστατικής συμμαχίας είχε συμφωνηθεί. Όπως εκτίθεται παρακάτω, μέχρι και τη δεκαετία του ’50 και του ’60, πολλοί επικαλούνταν τα ψηφίσματα του Συνεδρίου της Σαραγόσα για να επαναφέρουν τη CNT σε πιο ριζοσπαστικές θέσεις, καταδικάζοντας την «πολιτική παράκαμψη» κατά τη διάρκεια του εμφυλίου. Το συνέδριο απέτυχε στο να καθορίσει επακριβώς μια πολιτική πρόταση προς τον ελευθεριακό κομμουνισμό και -αν και προέβλεψε το επικείμενο πραξικόπημα- δεν κατάφερε να προετοιμάσει σαφείς δομές για την αντιμετώπισή του.

Το χρονικό διάστημα που ακολούθησε μέχρι το πραξικόπημα της 18ης Ιούλη ήταν γεμάτο ένταση και συγκρούσεις. Σ’ αυτούς τους πέντε μήνες, πραγματοποιήθηκαν στην ισπανική επικράτεια 113 γενικές και 228 κλαδικές απεργίες, ενώ σε δολοφονικές απόπειρες και συγκρούσεις εργατών, αστυνομίας και φασιστών, έχασαν τη ζωή τους 269 άνθρωποι και τραυματίστηκαν 1.287 με βάση τα επίσημα στοιχεία.[43]

νούμερα αυτά δεν εκφράζουν το σύνολο των μελών της CNT, καθώς πολλοί σύνεδροι διαμαρτυρήθηκαν για την απουσία εκπροσώπησης πολλών σωματείων.

43 Βλ. Peirats, *ό.π.,* σελ.133-134. Σε αντίθεση με το αμέσως προηγούμενο διάστημα, αυτούς τους μήνες ήταν οι φασίστες της Φάλαγγας αυτοί που είχαν τη μερίδα του λέοντος στις δολοφονικές απόπειρες, σε μια προσπάθεια να αποσταθεροποιήσουν το καθεστώς.

Ο εμφύλιος πόλεμος 1936-1939

Σε αυτό το βιβλίο δεν υπάρχει χώρος για μια αναλυτική εξιστόρηση των γεγονότων του εμφυλίου. Αυτό έχει ήδη γίνει σε πολλά βιβλία στην ελληνική γλώσσα, αν και, δυστυχώς, τα περισσότερα από αυτά έχουν χαμηλή ποιότητα και ιστορική αξία, γιατί αποτελούν μια εκ των υστέρων προσπάθεια δικαίωσης συγκεκριμένων πολιτικών απόψεων. Σε αυτό το κεφάλαιο θα επιχειρηθεί -με σύντομες αναφορές στα γεγονότα- να παρουσιαστούν οι θέσεις και οι τάσεις του ελευθεριακού κινήματος κατά τη διάρκεια του πολέμου. Οι επιλογές και οι πράξεις σε αυτό το διάστημα χαρακτηρίζουν όλη τη μετέπειτα πορεία του, την οποία και πραγματεύεται αυτό το βιβλίο.

Το ξέσπασμα του στρατιωτικού πραξικοπήματος δεν εξέπληξε κανέναν στην Ισπανία. Ήταν μια αναμενόμενη εξέλιξη, ειδικά για τη CNT, που την είχε προβλέψει και γραπτώς στο Συνέδριο της Σαραγόσα. Όμως, η Συνομοσπονδία δεν ξεκαθάρισε την πολιτική στάση που θα κρατούσε απέναντι στα κόμματα και τους κρατικούς θεσμούς. Όλοι είχαν επικεντρωθεί στην προετοιμασία της απάντησης στο επερχόμενο πραξικόπημα και όχι σε πλάνα επί χάρτου για τη μεθεπόμενη μέρα. Εξάλλου, ανέκαθεν υπήρχε στο ισπανικό ελευθεριακό κίνημα η αντίληψη πως η πρωτοβουλία και ο επαναστατικός αυθορμητισμός της εργατικής τάξης θα ξεπερνούσαν σε μια επαναστατική διαδικασία τους όποιους πρότερους σχεδιασμούς.

Το βασικό πρόβλημα για τους αναρχικούς ήταν η εξεύρεση όπλων για να καταπνίξουν το πραξικόπημα. Σε κάποιες περιοχές υπήρχαν μικρά ελαφρά οπλοστάσια, ενώ οι κρατικές και τοπικές αρχές -πλην ελάχιστων εξαιρέσεων- αρνήθηκαν να οπλίσουν την εργατική τάξη και ιδίως τη CNT. Η αντίσταση βασίστηκε στον ενθουσιασμό και την αυτοθυσία των εργατών και σε μικρότερο βαθμό σε

στρατιωτικές και αστυνομικές δυνάμεις που έμειναν πιστές στη δημοκρατική κυβέρνηση.

Οι στρατιωτικοί στασίασαν πρώτα στα ισπανικά οχυρά της Β. Αφρικής τη 17η Ιουλίου και την επόμενη μέρα στις πόλεις της Ισπανίας. Στη Μαδρίτη και τη Βαρκελώνη οι εργάτες επιτέθηκαν στους στρατώνες των στασιαστών και τους κατέλαβαν, καταπνίγοντας την εξέγερση και αποκτώντας μέρος των όπλων ως λάφυρα.[1] Όμως, οι εθνικιστές πέτυχαν να ελέγξουν κρίσιμες στρατηγικά πόλεις και κατάφεραν σημαντικό πλήγμα στις δυνάμεις της CNT. Κατέλαβαν πόλεις της Ανδαλουσίας με ισχυρή αναρχική παράδοση και πληθυσμό, όπως το Κάντιθ, τη Σεβίλλη, το Χερέθ και τη Γρανάδα, αλλά και τη Σαραγόσα στην Αραγόνα. Ένα από τα τεχνάσματα που χρησιμοποίησαν οι στασιαστές σε κάποιες πόλεις ήταν η έξοδος από τους στρατώνες με επευφημίες υπέρ της δημοκρατίας και η συνακόλουθη εκτέλεση των πολιτών που έβγαιναν στο δρόμο για να πανηγυρίσουν μαζί τους και να ζητήσουν όπλα.[2] Στην Ανδαλουσία, η αδυναμία των φασιστών να ελέγξουν τις εργατικές συνοικίες με έφοδο τους οδήγησε στο μαζικό βομβαρδισμό τους από μονάδες πυροβολικού, σχεδόν μέχρι να τις ισοπεδώσουν.[3]

Οι πρώτες μέρες κύλησαν μέσα σ' ένα κλίμα αβεβαιότητας, σύγχυσης, αλλά και αυτοθυσίας. Η κεντρική κυβέρνηση στη Μαδρίτη φαινόταν ανίκανη να διαχειριστεί επιτυχώς την κατάσταση και ο λόγος που δεν είχε καταρρεύσει από την πρώτη στιγμή ήταν οι επιτυχίες του απλού λαού, που οργανώθηκε στα δυο μεγάλα συνδικάτα και επιτέθηκε ενάντια στους φασίστες. Η Βαρκελώνη βρέθηκε στο επίκεντρο των εξελίξεων για τους αναρχικούς. Τα άλλα δύο ισχυρά προπύργια της CNT -Ανδαλουσία και Σαραγόσα- είχαν πέσει στα χέρια των στασιαστών. Η πρωτεύουσα της Καταλονίας σώθηκε από τη συντονισμένη απάντηση των ομάδων άμυνας της CNT και το αναρχικό στοιχείο που πλειοψηφούσε στην εργατική τάξη της πόλης έλεγξε από την αρχή όλη την κοινωνική ζωή. Τα κομβικά κτίρια και οι συγκοινωνίες καταλήφθηκαν, κηρύχθηκε γενική απεργία και τα πολυάριθμα οδοφράγματα σ' όλες τις συνοικίες της πόλης τέθηκαν υπό τον έλεγχο της

1 Οι περισσότεροι γνωστοί αναρχικοί έλαβαν μέρος σε αυτές τις μάχες. Ενδεικτικά αναφέρουμε τον Ντουρούτι και τον Γκαρθία Ολιβέρ στη Βαρκελώνη -όπου και σκοτώθηκε κατά την επίθεση στους στρατώνες ο Φρανθίσκο Ασκάσο- και τους Θιπριάνο Μέρα και Νταβίντ Αντόνα στη Μαδρίτη, οι οποίοι πρωταγωνίστησαν και στην κατάληψη της Γουαδαλαχάρα. Για τις μάχες των πρώτων ημερών, υπάρχει άφθονο υλικό στην ελληνική γλώσσα στα βιβλία του Πας, *Ντουρούτι* και *Ταξίδι στο Παρελθόν*, στο βιβλίο του Ρίτσαρντς, Βέρνον, *Διδάγματα από την Ισπανική Επανάσταση,* Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, 1996 και στην *Ιστορία του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου* του Χιού Τόμας.

2 Συνέντευξη με τον Salvador Gurucharri, Βαρκελώνη, 8/5/2007.

3 Βλ. Peirats, *ό.π.,* τόμος 1ος, σελ.139-152. Ο Francisco Espinosa γράφει στην έρευνά του πως σε κάποιες συνοικίες της Σεβίλλης οι φασίστες εφορμούσαν με χειροβομβίδες, χρησιμοποιώντας ως ασπίδες αιχμάλωτες γυναίκες και παιδιά. Βλ. Casanova, Julián, Espinosa, Francisco, Mir, Conxita, Moreno Gómez, Francisco, *Morir, Matar, Sobrevivir. La violencia en la dictadura de Franco,* Barcelona: Biblioteca de Bolsillo, 2004, σελ.70.

Συνομοσπονδίας.

Μπροστά σ' αυτή την πραγματικότητα συγκλήθηκε στις 20 Ιούλη η ολομέλεια των συνδικάτων της Βαρκελώνης, για να αποφασιστεί η τακτική που θα έπρεπε να ακολουθηθεί. Ήδη, ο πρόεδρος της αυτόνομης καταλανικής κυβέρνησης, Λιουίς Κομπάνυς, είχε καλέσει μια αντιπροσωπεία της CNT και είχε υποβάλει στη διάθεσή της την παραίτησή του. Η ολομέλεια σύντομα βρέθηκε μπροστά σ' ένα σταυροδρόμι. Έπρεπε να επιλέξει ανάμεσα σε δύο προοπτικές: Η πρώτη ήταν να κηρυχθεί ο ελευθεριακός κομμουνισμός στην Καταλονία και να επιβληθεί μια ιδιότυπη «αναρχική δικτατορία»[4], με τη διάλυση των κομμάτων και των άλλων συνδικαλιστικών παρατάξεων και την καθαίρεση της καταλανικής κυβέρνησης. Η δεύτερη προοπτική ήταν αυτή της συνεργασίας με τις άλλες πολιτικές δυνάμεις, στο πλαίσιο του αντιφασιστικού αγώνα, προοπτική που ιεραρχούσε τους στόχους της CNT, δίνοντας προτεραιότητα στην κατατρόπωση του φασισμού σε εθνικό επίπεδο.

Η λήψη της απόφασης βασίστηκε σε πολλές παραμέτρους. Οι αποφάσεις του Συνεδρίου της Σαραγόσα, η παραδοσιακή αντιπολιτική στάση του ισπανικού ελευθεριακού κινήματος και η κυριαρχία των αναρχικών στη Βαρκελώνη μπήκαν στη ζυγαριά μαζί με τη συνολική κατάσταση στο μέτωπο του εμφυλίου και την γενική αναλογία δυνάμεων στην Ισπανία, τις αναμενόμενες αντιδράσεις της διεθνούς κοινότητας και την απροθυμία να ξεκινήσει μια ριζική αντιπαράθεση με τις δυνάμεις του Λαϊκού Μετώπου. Στην ημιεπίσημη ιστορία της CNT, ο Πεϊράτς θεωρεί πως η σιωπή πολλών γνωστών αγωνιστών ήταν αυτή που έκρινε το αποτέλεσμα: *Ανάμεσα σε αυτούς που μάταια διαμαρτύρονταν και σε αυτούς που σιωπούσαν λόγω έλλειψης αποφασιστικότητας, άνοιξε ο δρόμος της εισήγησης για τη συνεργασία…*[5]

Εκτός από τον Γκαρθία Ολιβέρ και τα συνδικάτα του Μπάις Λιομπρεγάτ, που εκπροσωπούνταν[6] από τον Χοσέ Τσένα[7], οι οποίοι επιχειρηματολόγησαν υπέρ της άμεσης προκήρυξης του ελευθεριακού κομμουνισμού, η πλειοψηφία τάχθη-

4 Ο όρος αυτός, αν και έχει καθιερωθεί στα περισσότερα βιβλία που πραγματεύονται το θέμα, είναι αρκετά άστοχος, καθώς δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης θα παρεχόταν στους πάντες μέσα από το συνδικάτο τους και τις κοινοτικές δομές που θα αναπτύσσονταν. Σκοπός ήταν η μεταμόρφωση της κοινωνίας και της οικονομίας στο πνεύμα των αποφάσεων του Συνεδρίου της Σαραγόσα. Βλ. Gómez Casas, *ό.π.,* σελ.188.

5 Βλ. Peirats, *ό.π.,* τόμος 1ος, σελ.158.

6 Δεν προκύπτει από κάπου ότι οι παριστάμενοι στην ολομέλεια είχαν προηγουμένως συμβουλευτεί τα συνδικάτα ή τις τοπικές οργανώσεις τους. Βλ. Ρίτσαρντς, Βέρνον, *Διδάγματα από την Ισπανική Επανάσταση,* Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, 1996, σελ.36. Αυτή η δυσλειτουργία, που παρατηρήθηκε ήδη από την πρώτη ημέρα του εμφυλίου, έγινε -δυστυχώς- κανόνας κατά τη διάρκειά του.

7 Ο José Xena Torrent (1908-1988) διετέλεσε αργότερα δήμαρχος του Οσπιταλέτ και υπήρξε γραμματέας της καταλανικής FAI κατά τον εμφύλιο. Στην υποχώρηση του '39 φυλακίστηκε στη Γαλλία και κατέληξε εξόριστος στη Βενεζουέλα, όπου και συνέχισε την έντονη πολιτική του δραστηριότητα.

κε τελικά υπέρ της συνεργασίας. Έτσι, αποφασίστηκε η ίδρυση της Επιτροπής Αντιφασιστικών Πολιτοφυλακών Καταλονίας, με πρωτοβουλία της CNT. Η Τζενεραλιτάτ έχασε προς στιγμή τη δύναμή της, αλλά δεν καταργήθηκε. Η Επιτροπή Πολιτοφυλακών ανέλαβε τον ουσιαστικό έλεγχο της κατάστασης και η CNT δημιούργησε σιγά-σιγά κι άλλες επιτροπές για να αντιμετωπίσουν τα ζητήματα του πολέμου, της οικονομίας, της δημόσιας τάξης, της δικαιοσύνης κ.λπ.. Πάντα όμως, προσπαθούσε να μη δημιουργεί σοβαρές κόντρες με τις άλλες πολιτικές δυνάμεις και συνεργαζόταν με αυτές.

Η περίπτωση της Βαρκελώνης επαναλήφθηκε με λίγο διαφορετικό τρόπο και στη Βαλένθια. Η συνδικαλιστική συμμαχία των CNT και UGT, αφού αρνήθηκε να υπαχθεί στον τοπικό κυβερνήτη και στις επιτροπές της κεντρικής κυβέρνησης, μετά από γενική απεργία διαρκείας επιτέθηκε την 1η Αυγούστου στους στρατώνες και αφόπλισε τον τακτικό στρατό. Στη συνέχεια, συνεργάστηκε με τις άλλες αντιφασιστικές δυνάμεις, παίρνοντας μέρος στις οργανωτικές και διοικητικές επιτροπές που δημιουργήθηκαν.[8] Αντιθέτως, στην πρωτεύουσα Μαδρίτη η κεντρική κυβέρνηση διατήρησε τον έλεγχο της κατάστασης, παρά το ότι οι επιθέσεις στους στρατώνες έγιναν κυρίως από ένοπλους εργάτες και κάποια -πιστά σ' αυτήν- αποσπάσματα των δυνάμεων της τάξης. Η πλειοψηφία των μαδριλένων εργατών ανήκε στη σοσιαλιστική UGT κι έτσι η κεντρική κυβέρνηση κατάφερε με σχετική ευκολία να ελέγξει την πόλη στην οποία βρισκόταν.

Η μόνη επαναστατική ελπίδα σιγόκαιγε στην Καταλονία και σε μέρη του Λεβάντε και της Αραγόνας. Οι κολεκτιβοποιήσεις αποτέλεσαν τον κανόνα στις επιχειρήσεις στη Βαρκελώνη, ενώ και οι χωρικοί στις γύρω επαρχίες -πολλές φορές με την ενθάρρυνση των πολιτοφυλάκων που τις διέσχιζαν στο δρόμο για το μέτωπο- ξεκίνησαν προγράμματα κολεκτιβοποίησης της γης και της οικονομίας. Όμως, αυτές οι προσπάθειες υπονομεύονταν από την κεντρική κυβέρνηση, η οποία κρατούσε στα χέρια της τα αποθέματα χρυσού και ασκούσε πολιτική οικονομικού στραγγαλισμού της Καταλονίας, για να αποδυναμώσει την αναρχική πρωτοβουλία. Όσο τα κόμματα και η κυβέρνηση συνέρχονταν από το επαναστατικό σοκ των πρώτων ημερών, η πίεση προς τη Συνομοσπονδία γινόταν μεγαλύτερη.

Δυστυχώς, η αρχική επιλογή προς τη συνεργασία παγίδευε όλο και πιο πολύ τους αναρχικούς. Η Εθνική Ολομέλεια των Περιφερειακών Επιτροπών της CNT συνήλθε στις 20 Σεπτέμβρη και κάλεσε τις πολιτικές δυνάμεις να συστήσουν ένα Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας, στο οποίο θα συμμετείχε και η Συνομοσπονδία. Καμουφλάροντας με αυτό τον όρο τη λέξη κυβέρνηση και παρά την επαναστατικότητα των μέτρων που πρότεινε να λάβει το Συμβούλιο, η CNT μιλούσε για πρώτη φορά με όρους κεντρικής εξουσίας. Στη Βαρκελώνη συγκλήθηκε μια

8 Αν και υπολογίσιμη δύναμη, η CNT στη Βαλένθια δεν είχε την απόλυτη πρωτοκαθεδρία, όπως στη Βαρκελώνη. Βλ. Paz, Abel, *Crónica de la Columna de Hierro,* Barcelona: Virus, 2001, σελ.25-34.

ολομέλεια των τοπικών ομοσπονδιών, στις 24 Σεπτέμβρη. Χωρίς να προκύπτει ξεκάθαρα ότι εκεί πάρθηκε μια τέτοια απόφαση,[9] στις 27 Σεπτέμβρη του 1936 ο τύπος ανακοίνωσε την είσοδο της Συνομοσπονδίας στην τοπική κυβέρνηση. Κάποιες αστείες δικαιολογίες, ότι δεν επρόκειτο για κυβέρνηση αλλά για έναν καινούριο διοικητικό μηχανισμό που ονομαζόταν «Συμβούλιο της Τζενεραλιτάτ», δεν έπεισαν κανέναν. Η συνεπής αντιεξουσιαστική και αντιπολιτική στάση της CNT κατέρρευσε και επίσημα…

Στο διάστημα που ακολούθησε, ο ψευδοπραγματισμός και η ηττοπάθεια των «αγωνιστών με επιρροή»[10] έδωσαν τη χαριστική βολή στην επανάσταση. Στα τέλη του Οκτώβρη η καταλανική CNT υπέγραψε με συνοπτικές διαδικασίες μια συμφωνία συνεργασίας με την UGT και το PSUC (που βρισκόταν υπό τον έλεγχο των κομμουνιστών). Η συμφωνία επικυρώθηκε από μια περιφερειακή ολομέλεια στις 25 Οκτώβρη, αν και η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ζήτησε από την επιτροπή να συμβουλεύεται συχνότερα τη βάση. Στις 4 Νοέμβρη του 1936, η CNT εισήλθε στην κεντρική κυβέρνηση, αναλαμβάνοντας τέσσερα υπουργεία. Οι τέσσερεις αναρχικοί υπουργοί ήταν: Δικαιοσύνης ο Γκαρθία Ολιβέρ, Βιομηχανίας ο Πεϊρό, Υγείας η Μοντσένυ και Εμπορίου ο Λόπεθ[11]. Η απόφαση για την είσοδο στην κυβέρνηση πάρθηκε σε μια συνάντηση του πρωθυπουργού Λάργκο Καμπαγιέρο με τον γ.γ. της CNT Μαρτίνεθ Πριέτο.

Οι αντιδράσεις σ' αυτή την εξέλιξη ήταν ποικίλες. Ομάδες της ελευθεριακής νεολαίας, ταξιαρχίες πολιτοφυλάκων, αναρχικές εκδόσεις και μεμονωμένα άτομα εξέφρασαν την αντίθεσή τους. Ακόμα κι αν -όπως λεγόταν- αυτό ήθελαν οι περισσότεροι στην οργάνωση, ο τρόπος με τον οποίο έγινε αυτή η παράκαμψη αρχών ήταν απαράδεκτος.[12] Για να εξασφαλιστεί η μέγιστη συναίνεση οργανώθηκαν μεγάλες συγκεντρώσεις με ικανούς ομιλητές. Η περιφερειακή επιτροπή της Βαρκελώνης αντικατέστησε τη συντακτική ομάδα της Solidaridad Obrera

9 Κανείς από τους ιστοριογράφους της CNT, ακόμα και αυτοί που συμμετείχαν στην ολομέλεια, δεν ξεκαθαρίζει πώς και ποιοι πήραν αυτή την απόφαση. Βλ. Peirats, *ό.π.,* τόμος 1ος, σελ.205-206 και Ρίτσαρντς, *ό.π.,* σελ.65-68.

10 Με αυτό τον χαρακτηρισμό έχει καθιερωθεί να αποκαλούνται τα πιο γνωστά μέλη της CNT που κατά τον εμφύλιο πήραν τις τύχες της οργάνωσης στα χέρια τους, χωρίς να έχουν τις περισσότερες φορές εξουσιοδότηση από τη βάση. Παρότι μερικοί είχαν θέση στις διάφορες τοπικές ή εθνικές επιτροπές και άλλοι ήταν εκπρόσωποι κάποιων συνδικάτων, εκμεταλλεύτηκαν τη δυσχέρεια που προκαλούσε ο πόλεμος στις αμεσοδημοκρατικές συλλογικές διαδικασίες και συμμετείχαν σε λήψεις αποφάσεων, για τις οποίες δεν συμβουλεύονταν συνελεύσεις βάσης και συνδικάτα. Κεντρικό ρόλο στη χάραξη της πολιτικής της CNT έπαιξε η Επιτροπή Χερσονήσου της FAI, που βρισκόταν υπό τον έλεγχο των αναρχικών ομάδων, στις οποίες συμμετείχαν ο Ντιέγο Αμπάντ ντε Σαντιγιάν και η Φεδερίκα Μοντσένυ. Βλ. Amorós, *ό.π.,* σελ.121.

11 Ο Juan López Sánchez (1900-1972) είχε υπογράψει το «Μανιφέστο των Τριάντα» και ήταν γραμματέας της FSL του Πεστάνια. Τη δεκαετία του '60 συνεργάστηκε με το φρανκικό συνδικαλισμό.

12 Βλ. Ρίτσαρντς, *ό.π.,* σελ.82-83.

με πραξικοπηματικό τρόπο για να σιγάσει τις φωνές αντίδρασης στις νέες συνθήκες.

Οι μόνιμες επιτροπές των CNT και FAI δεν έκαναν, αντιθέτως, τίποτα για να αποκρούσουν τη ραγδαία άνοδο του κομμουνιστικού κόμματος, του οποίου η αντεπαναστατική λειτουργία ήταν απροκάλυπτη.[13] Το μικρό κομμουνιστικό κόμμα της Ισπανίας PCE κατάφερε μες στους πρώτους μήνες του εμφυλίου να αυξήσει θεαματικά τη δύναμή του.[14] Η διακριτική στήριξη του Στάλιν προς τη δημοκρατική κυβέρνηση έφερε όπλα και τεχνογνωσία και μεγάλωσε το κύρος του PCE, το οποίο διαχειρίστηκε αυτή τη σχέση. Τα χρήματα της ΕΣΣΔ βοήθησαν την αδιάκοπη προπαγάνδα των κομμουνιστών, η οποία βρήκε απήχηση σε πολλούς εργάτες τής UGT και -ειδικά στην Καταλονία και το Λεβάντε- στη μικροαστική τάξη. Οι μικροαστοί -και γενικότερα η μεσαία τάξη- είχαν θορυβηθεί από τη δύναμη των αναρχικών και ήθελαν να εξασφαλίσουν την ιδιοκτησία τους και τη συνέχεια της αστικής δημοκρατίας μετά από μια ενδεχόμενη νίκη. Ίδια απήχηση είχε και η προπαγάνδα στους μικροϊδιοκτήτες αγρότες, καθώς το PCE είχε ταχθεί ανοιχτά ενάντια στις κολεκτίβες και υπέρ της ατομικής ιδιοκτησίας.[15]

Η σταλινική βοήθεια δεν ήρθε βεβαίως εθελοντικά. Εκτός από τις προσδοκίες για διπλωματικά και πολιτικά οφέλη, η ΕΣΣΔ είχε βάλει στο μάτι και τα αποθέματα χρυσού της ισπανικής τράπεζας, που ήταν τα δεύτερα μεγαλύτερα αποθέματα χρυσού στον κόσμο. Στα τέλη του Οκτώβρη του 1936, ο ισπανικός χρυσός έφτασε στο ρωσικό λιμάνι της Οδησσού. Τα πολεμοφόδια, τα τρόφιμα και τα καύσιμα που έστειλαν οι σοβιετικοί στην Ισπανία ήταν ελάχιστα μπροστά στην αξία αυτού του θησαυρού. Η κυβέρνηση -με υπουργό Οικονομικών το πιόνι των σοβιετικών Χουάν Νεγκρίν- εξόπλισε με αυτήν τη βοήθεια, κυρίως, τα στρατιωτικά τμήματα υπό κομμουνιστική διοίκηση. Όπου είχαν το πάνω χέρι οι αναρχικοί, η βοήθεια έφτανε με το σταγονόμετρο. Παράλληλα, το PCE δυσφημούσε τη CNT και τη FAI με το καλοπληρωμένο και τεράστιο δίκτυο προπαγάνδας του.

Η μόνη ενεργητική αντίσταση σ' αυτά τα δεδομένα ήρθε στα μέσα Οκτώβρη από το μέτωπο της Αραγόνας. Εκεί προκηρύχθηκε το Συμβούλιο Άμυνας της Αραγόνας, το οποίο αποτελούσαν μόνο αναρχικοί. Η απόφαση για την ίδρυσή του προέκυψε από συναντήσεις μεταξύ αντιπροσώπων των πολιτοφυλακών που στάθμευαν εκεί και των αγροτικών κολεκτίβων που είχαν δημιουργηθεί.[16] Ο ιδι-

13 Στις 30 Οκτώβρη, η νεοσύστατη κομμουνιστική αστυνομία της Βαλένθια άνοιξε πυρ εναντίον αναρχικών που συμμετείχαν στην πομπή κηδείας ενός πολιτοφύλακα, ο οποίος είχε δολοφονηθεί από την αστυνομία λόγω της πολιτικής του ταυτότητας. Παρά τους 30 νεκρούς και τους 80 τραυματίες, οι CNT και FAI αποσιώπησαν το γεγονός και τέσσερεις μέρες αργότερα μπήκαν στην κυβέρνηση. Βλ. Paz, *ό.π.,* σελ.86-89.

14 Τα νούμερα που δίνονται για τα μέλη του PCE το 1936 ποικίλλουν μεταξύ τριών και τριάντα χιλιάδων. Στο τέλος του εμφυλίου προσέγγιζαν τα δύο εκατομμύρια.

15 Το 30,7% των μελών του PCE, το Μάρτη του 1937, ήταν γαιοκτήμονες αγρότες και το 6,2% ευκατάστατοι μεσοαστοί.

16 Η απόφαση πάρθηκε στις 6 Οκτώβρη στη Μπουχαραλόθ. Παρούσες ήταν οι αντι-

ότυπος αυτός «αναρχικός φορέας εξουσίας» ήθελε να αναδιοργανώσει τη ντόπια οικονομία και να ελέγξει την εξουσία που ασκούσαν οι πολιτοφυλακές -κυρίως οι μη αναρχικές- εις βάρος των χωριών και κολεκτίβων. Οι κομμουνιστές χαρακτήρισαν το Συμβούλιο «φασιστικό» και η κεντρική κυβέρνηση το αναγνώρισε μόλις στις 17 Δεκέμβρη και αφού οι αναρχικοί έδωσαν κάποιες αρμοδιότητες σε άλλες πολιτικές δυνάμεις.[17]

Η εθνική επιτροπή της CNT είχε συνεχείς προστριβές με το Συμβούλιο της Αραγόνας. Η όλο και περισσότερο ενδοτική στάση της Συνομοσπονδίας απέναντι στις άλλες πολιτικές δυνάμεις ερχόταν συχνά σε αντίφαση με την πραγματικότητα της Αραγόνας. Οι εξελίξεις επιταχύνθηκαν τελικά από τα γεγονότα. Η προέλαση των φασιστών στην Καστίλη οδήγησε στην πολιορκία της Μαδρίτης. Η κεντρική κυβέρνηση έφυγε πανικόβλητη για να μετεγκατασταθεί στη Βαλένθια. Το ίδιο έκανε και η Εθνική Επιτροπή της CNT. Αντίθετη διαδρομή ακολούθησε η Ταξιαρχία Ντουρούτι, η οποία έφυγε από το μέτωπο της Αραγόνας, για να υπερασπιστεί την πρωτεύουσα.

Η φυγή της εθνικής επιτροπής προκάλεσε την παραίτησή της και τη θέση του γραμματέα Μαρτίνεθ Πριέτο πήρε ο Μαριάνο Ροντρίγκεθ Βάθκεθ, ως τότε γραμματέας της τοπικής οργάνωσης της Καταλονίας. Η μετάθεση της ταξιαρχίας στην άμυνα της Μαδρίτης προκάλεσε μεγάλες απώλειες, ανάμεσα στις οποίες ήταν κι αυτή του Ντουρούτι.[18] Η Μαδρίτη, παρά τις δυσοίωνες προβλέψεις, άντεξε μέχρι το τέλος του πολέμου. Ο θάνατος του γνωστού αγωνιστή προκάλεσε τεράστια αίσθηση σε όλη τη χερσόνησο, καθώς ήταν πολύ γνωστή και σεβαστή φυσιογνωμία για όλο το λαό. Η υπερβολική του ηρωοποίηση, όμως, ήταν αποτέλεσμα

προσωπείες όλων των αναρχικών πολιτοφυλακών της Αραγόνας και οι αντιπροσωπείες 139 χωριών-κολεκτίβων. Υπέρ του Συμβουλίου τάχθηκε η μεγάλη πλειοψηφία (συμπεριλαμβανομένου του Ντουρούτι), η οποία θεώρησε το Συμβούλιο ως καταλληλότερο φορέα για να αντισταθεί στις κομμουνιστικές επιβολές. Βλ. Íñiguez, *ό.π.,* σελ.165-166.

17 Είναι χαρακτηριστικό ότι στους κομμουνιστές δόθηκαν οι διευθύνσεις Υγείας και Βιομηχανίας, δύο ασήμαντων τομέων, αντίστοιχων με αυτούς που η CNT είχε πάρει στην κεντρική κυβέρνηση. Βλ. Peirats, *ό.π.,* τόμος 1ος, σελ.211-215.

18 Οι συνθήκες θανάτου του Ντουρούτι δε διευκρινίστηκαν ποτέ. Χτυπήθηκε στη Μαδρίτη, κοντά στην πρώτη γραμμή, ενώ συνομιλούσε με πολιτοφύλακες. Επίσημα έγινε γνωστό ότι η σφαίρα ήρθε από τις εχθρικές γραμμές. Εικασίες αναρχικών έκαναν λόγο για δάκτυλο των κομμουνιστών, ενώ η κομμουνιστική προπαγάνδα, σε μια προσπάθεια ν' απομακρύνει από τη Συνομοσπονδία τους απλούς εργάτες που σέβονταν τη μορφή του Ντουρούτι, υπαινίχθηκε πως τον σκότωσαν φιλοκυβερνητικά στοιχεία της CNT, επειδή ήταν αντίθετος στην κυβερνητική συμμετοχή. Ο Γκαρθία Ολιβέρ παραδέχεται ότι του γνωστοποίησαν πως ο θάνατος οφειλόταν σε ατύχημα, αλλά του ζητήθηκε να μην το πει, γιατί θα ήταν καλύτερο για το φρόνημα του λαού να ειπωθεί πως σκοτώθηκε από τον εχθρό. Βλ. García Oliver, Juan, *El Eco de los Pasos,* Madrid: FELA, Rosa de Foc, CNT- Catalunya, 2008, σελ.529. Διάφορες εκδοχές παρουσιάζονται στα ελληνικά στο Εντσενσμπέργκερ, Χανς Μάγκνους, *Το σύντομο καλοκαίρι της Αναρχίας,* Αθήνα: Οδυσσέας, 2005, σελ.283-313.

συνειδητής επιλογής της «ηγεσίας» των CNT - FAI, που τον χρησιμοποίησαν μετά θάνατον για να δικαιώσουν τις επιλογές τους.[19]

Το 1936, αυτή η χρονιά-ορόσημο για την Ισπανία, τελείωσε σ' ένα κλίμα, που προϊδέαζε για τις μελλοντικές εξελίξεις. Στις 16 Δεκέμβρη αποπέμφθηκε το POUM από την καταλανική κυβέρνηση. Οι ισπανοί κομμουνιστές, ακολουθώντας πιστά την πολιτική του Στάλιν, άρχισαν τις εκκαθαρίσεις τροτσκιστών και αντιφρονούντων. Παρά τις αντιδράσεις του αναρχικού τύπου για την απροκάλυπτη επέμβαση των σοβιετικών στα εσωτερικά ζητήματα της Ισπανίας, η CNT συμμετείχε κανονικά στη νέα Τζενεραλιτάτ. Το θέμα που κυριαρχούσε την ίδια χρονική περίοδο στο αναρχικό στρατόπεδο ήταν η κυβερνητική προσπάθεια μετατροπής των πολιτοφυλακών σε τακτικό στρατό.

Ήδη, στα τέλη του Οκτώβρη, η Τζενεραλιτάτ είχε εκδώσει διάταγμα για τη μετατροπή των πολιτοφυλακών σε τακτικά σώματα στρατού. Η πλειοψηφία των πολιτοφυλάκων ήταν ενάντια σε μια τέτοια εξέλιξη. Από την άλλη, η κεντρική κυβέρνηση απέφευγε να στέλνει πολεμοφόδια στις πολιτοφυλακές, μειώνοντας έτσι το βαθμό αποτελεσματικότητάς τους. Στην ολομέλεια αναρχικών ομάδων Βαρκελώνης της FAI στις 6 Δεκέμβρη, ο Σαντιγιάν και ο Μολίνα εκφράστηκαν υπέρ της πειθαρχίας και της στρατιωτικοποίησης. Ήδη, είχε κάνει το ίδιο και ο υπουργός Πεϊρό. Οι επιτροπές της CNT και της FAI ουσιαστικά πίεζαν τη βάση προς μια νέα οπισθοχώρηση αρχών, η οποία, στο ξεκίνημα του 1937, άρχισε να παρουσιάζεται ως αναπόφευκτο κακό.

Στις 5 Φλεβάρη, η Σιδηρά Ταξιαρχία[20] οργάνωσε μια συνέλευση αντιπροσώπων όλων των αναρχικών πολιτοφυλακών, ώστε να καταλήξουν πάνω στο θέμα της στρατιωτικοποίησης. Μετά από θυελλώδη συζήτηση, η άποψη που τελικά υπερίσχυσε ήταν υπέρ της μετατροπής των πολιτοφυλακών σε τακτικές μονά-

19 Ο Ντουρούτι είχε εκφράσει τον προβληματισμό του για της κυβερνητικές επιλογές της CNT και την αντίθεσή του στη στρατιωτικοποίηση των πολιτοφυλακών. Μετά το θάνατό του, οι επίσημες εφημερίδες της CNT και οι ομιλητές σε συγκεντρώσεις απομόνωσαν μια φράση που αποδίδεται στον Ντουρούτι και τη χρησιμοποιούσαν συνεχώς: *Αποκηρύσσουμε τα πάντα, εκτός απ' τη νίκη*. Μ' αυτό το σύνθημα, προσπαθούσαν να πείσουν τον κόσμο να αποδεχθεί τις λανθασμένες επιλογές των επιτροπών και τα ιδεολογικά τους ατοπήματα.

20 Η Σιδηρά Ταξιαρχία αντιμετωπιζόταν με φόβο από τους κομμουνιστές και τους αντεπαναστάτες, όπως κι από τις επιτροπές της CNT, λόγω της ακλόνητης προσήλωσής της στα αναρχικά ιδανικά. Δημιουργήθηκε στη Βαλένθια από αγρότες και βιομηχανικούς εργάτες και πολέμησε αρχικά στην Τερουέλ. Στη ζώνη δράσης της προώθησε την κολεκτιβοποίηση και άνοιξε όλες τις φυλακές. Οι περισσότεροι κατάδικοι επέλεξαν να πολεμήσουν στις γραμμές της. Αυτό έδωσε τροφή στην πολεμική που της ασκήθηκε, αν και στην περιοχή της τα κρούσματα βίας ήταν σχεδόν ανύπαρκτα. Μετά την αναγκαστική στρατιωτικοποίησή της, συνέχισε να πολεμά με τεράστιες απώλειες μέχρι το τέλος του εμφυλίου. Ο εκλεγμένος διοικητής της Χοσέ Πελισέ εκτελέστηκε στην Πατέρνα το 1942.

δες.[21] Οι μόνες πολιτοφυλακές που αποφάσισαν να παραμείνουν ως είχαν ήταν η Σιδηρά Ταξιαρχία και η Ταξιαρχία Γη και Ελευθερία. Την κάθετη αντίθεσή της σε αυτή την προοπτική εξέφρασε και η 4η ομαδοποίηση της Ταξιαρχίας Ντουρούτι στο θύλακα της Γκέλσα. Αποτέλεσμα της στρατιωτικοποίησης ήταν να εγκαταλείψουν αρκετοί πολιτοφύλακες το μέτωπο, αρνούμενοι να μπουν σε μια καθημερινότητα με διαταγές, χαιρετισμούς, γαλόνια και πειθαρχία σε διορισμένους διοικητές. Τελικά, οι δυο διαφωνούσες ταξιαρχίες αναγκάστηκαν εκ των πραγμάτων να προσχωρήσουν στο δημοκρατικό στρατό λίγες βδομάδες αργότερα, κάτω από την πίεση των συνθηκών (έλλειψη πολεμοφοδίων και προμηθειών, πολεμική με τις CNT - FAI, συκοφάντηση από το PCE).

Στο ίδιο χρονικό διάστημα, οι κομμουνιστές κλιμάκωναν την επίθεσή τους ενάντια στη Συνομοσπονδία. Καθώς αυξανόταν η επιρροή τους προς τους σοσιαλιστές και το σύνολο της κυβέρνησης, άρχισαν να δημιουργούνται οι πρώτες μυστικές φυλακές. Οι εξαφανίσεις, οι εκτελέσεις και τα βασανιστήρια εις βάρος των αναρχικών, συνοδεύονταν από συνεχείς συκοφαντίες. Στις 8 Φλεβάρη έπεσε στα χέρια των φασιστών η Μάλαγα, την οποία υπερασπίζονταν τμήματα στρατού υπό κομμουνιστική διοίκηση. Μια βδομάδα μετά συνελήφθη ο αναρχικός διοικητής πολιτοφυλακής Μαρότο[22] ως κατάσκοπος των φασιστών και υπεύθυνος για την καταστροφή, ώστε να παρουσιαστεί στην κοινή γνώμη η CNT ως υπαίτια

21 Σημαντικότερος υποστηρικτής της στρατιωτικοποίησης μεταξύ των διοικητών πολιτοφυλακών ήταν ο Μέρα. Στην αυτοβιογραφία του δίνει μια εξήγηση: *Έπρεπε να αναγνωρίσουμε ότι η επανάσταση στην οποία πιστέψαμε σθεναρά τον πρώτο καιρό μάς είχε γλιστρήσει μέσα από τα χέρια. Δεν μας απόμενε άλλος σκοπός από το να κερδίσουμε τον πόλεμο, μια που το να τον χάσουμε θα σήμαινε το τέλος κάθε είδους ελευθερίας, πολιτικής ή συνδικαλιστικής, για ένα μεγάλο διάστημα, ίσως και μερικών γενεών. Σήμαινε η στρατιωτικοποίηση των πολιτοφυλακών μας την εγκατάλειψη των πιο ακριβών μας αρχών; Σίγουρα, αλλά αυτές οι αρχές είχαν βιαστεί απ' την είσοδο μελών της CNT στην κυβέρνηση, απόφαση που επιπλέον είχε υιοθετηθεί από αρκετούς αγωνιστές, αν και χωρίς τη συμμετοχή όλης της οργάνωσης.* Βλ. Mera, Cipriano, *Guerra, Exilio y Cárcel de un Anarcosindicalista,* Madrid: CGT, CNT (Cat.)- FELLA, CSSO, FSS, La Malatesta Editorial, Valéncia Llibertária, Sindicato de Construcción, Metal y Madera (CNT-AIT, Madrid), 2006, σελ.165. Ο Μέρα ανέλαβε τη διοίκηση της -αποτελούμενης από αναρχικούς- 14ης μεραρχίας και την οδήγησε στις 18 Μάρτη στην κατάληψη της Μπριουέγα. Σ' αυτή τη μάχη κατατρόπωσε το ιταλικό εκστρατευτικό σώμα του Μουσολίνι, γλίτωσε τη Μαδρίτη από οριστική περικύκλωση και κατάφερε να ανυψώσει το ηθικό όλης της δημοκρατικής Ισπανίας. Η νίκη στη μάχη της Μπριουέγα είναι, μάλλον, η σημαντικότερη του δημοκρατικού στρατού σ' όλο τον εμφύλιο.

22 Ο Francisco Maroto del Ojo ήταν διοικητής πολιτοφυλακής στη Γρανάδα και πολύ γνωστός σ' όλη την Ανδαλουσία για τις επιτυχίες του κατά των φασιστών και την ανυποχώρητη στάση του σε ζητήματα αρχών. Απελευθερώθηκε την 1η Μάη του 1937 και συνέχισε να πολεμάει. Το 1938 αποσύρθηκαν οι κατηγορίες εναντίον του. Στο τέλος του πολέμου συνελήφθη στο Αλικάντε, βασανίστηκε άγρια από τους φαλαγγίτες και εκτελέστηκε.

για τη συμφορά. Παράλληλα, οι κομμουνιστές δυσφημούσαν τις κολεκτίβες και τις οργανωτικές δομές των αναρχικών, στηρίζοντας τη μικρή ιδιοκτησία. Ούτε οι υπουργοί ούτε και οι CNT - FAI κατάφεραν να σταματήσουν με τις συνεργατικές τους πολιτικές αυτές τις επιθέσεις. Μάλιστα, όταν στα μέσα Απρίλη οι επίσημες εφημερίδες της CNT της Μαδρίτης κατήγγειλαν τη δολοφονία δεκάδων κολεκτιβιστών της περιοχής από τους κομμουνιστές, λογοκρίθηκαν και έκλεισαν για λίγες μέρες.

Η μόνη συντονισμένη[23] αντίδραση σε αυτό τον ενδοτισμό της Συνομοσπονδίας οργανώθηκε στη Βαρκελώνη. Εκεί, στα τέλη Φλεβάρη δημιουργήθηκε η ομάδα Φίλοι του Ντουρούτι. Ο αρχικός της πυρήνας ήταν οι πολεμιστές της 4ης ομαδοποίησης της Ταξιαρχίας Ντουρούτι, που είχαν αποχωρήσει από το μέτωπο αρνούμενοι τη στρατιωτικοποίηση. Με αυτούς ενώθηκαν αναρχικοί από τη Βαρκελώνη και την Αραγόνα, με πιο γνωστούς τους Τζάουμα Μπαλίους και Χουάν Σαντάνα Καλέρο. Αυτή η ομάδα οργάνωσε δυο συγκεντρώσεις στη Βαρκελώνη και εξέδωσε έντυπα ενάντια στο σταλινισμό και την κυβερνητική συνεργασία. Οι Φίλοι του Ντουρούτι είχαν την υποστήριξη περίπου πέντε χιλιάδων αγωνιστών[24] και έφτασαν στο ζενίθ της επιρροής τους στα γεγονότα του Μάη του 1937.

Η συντονισμένη επίθεση των κομμουνιστών ενάντια στη CNT έβρισκε σθεναρή αντίσταση μόνο στην Καταλονία και την Αραγόνα, που είχαν αναρχική πλειοψηφία. Σε συνεργασία με τους καταλανούς εθνικιστές, οι κομμουνιστές εξύφαναν μια συνωμοσία, ώστε να καταλάβουν τον έλεγχο και σ' αυτές τις περιοχές. Μετά την ουσιαστική διάλυση των πολιτοφυλακών, σειρά πήρε η προσπάθεια αφοπλισμού των μετόπισθεν, η οποία θα εξασφάλιζε τον έλεγχο όλης της επικράτειας από τις κυβερνητικές δυνάμεις. Στις 4 Μάρτη, ο επίτροπος Δημόσιας Τάξης της Τζενεραλιτάτ εξέδωσε ένα διάταγμα, με το οποίο διέτασσε τη διάλυση των Περίπολων Ελέγχου, του σώματος τάξης που είχε δημιουργηθεί τις πρώτες μέρες της επανάστασης και το αποτελούσαν κατά το ήμισυ εργάτες της CNT. Ακόμη, διέτασσε τον αφοπλισμό όλων των πολιτών και τη δίωξη όσων δε συμμορφώνονταν. Το μονοπώλιο των όπλων και της βίας έπρεπε να περάσει στην κυβέρνηση.

Οι αντιπρόσωποι των CNT και FAI αντιτάχθηκαν στο διάταγμα[25], γεγονός που στις 26 Μάρτη προκάλεσε κυβερνητική κρίση στην Τζενεραλιτάτ, η οποία κρά-

23 Μεμονωμένες κριτικές υπήρχαν διάσπαρτες τόσο από αγωνιστές όσο και από κάποιες αναρχικές εκδόσεις.

24 Βλ. Íñiguez, *ό.π.,* σελ.40.

25 Η αντίδραση των οργανώσεων ήταν σφοδρή και αντικατόπτριζε το γενικότερο αίσθημα δυσαρέσκειας που κυριαρχούσε ανάμεσα στους εργάτες. Σε ανακοινώσεις που εκδόθηκαν από τη CNT και τη FAI Βαρκελώνης γινόταν ευθεία επίθεση στην έμμισθη καταλανική γραφειοκρατία και εκφραζόταν η διάθεση των αναρχικών να αυξήσουν τη δύναμή τους στα κυβερνητικά όργανα, αναλογικά προς την πραγματική τους δύναμη στην Καταλονία. Προειδοποιούσαν ότι: *Η υπομονή και η ανεκτικότητα έχουν και ένα όριο.* Βλ. Peirats, *ό.π.,* τόμος 2ος, σελ.131-135.

τησε για ένα μήνα. Στις 26 Απρίλη ορίστηκε νέα καταλανική κυβέρνηση χωρίς να έχει λυθεί το ζήτημα. Ταυτόχρονα, η δολοφονία του κομμουνιστή Κορτάδα προκάλεσε ένα κύμα αντιποίνων στην καταλανική επαρχία, που κορυφώθηκε με τη δολοφονία από τις κυβερνητικές δυνάμεις του αναρχικού Αντόνιο Μαρτίν[26], δημάρχου της συνοριακής πόλης Πουτσαρδά, καθώς και δύο συντρόφων του. Η κατάσταση ήταν έκρυθμη. Η Πρωτομαγιά δεν γιορτάστηκε στη Βαρκελώνη, όπου οι αστυνομικές δυνάμεις τής Τζενεραλιτάτ προχωρούσαν συνεχώς σε συλλήψεις ένοπλων αναρχικών και εξακριβώσεις στοιχείων.

Στις 3 Μάη έγινε αστυνομική έφοδος στο κτίριο της εταιρείας τηλεφώνων, του οποίου τον έλεγχο είχε η CNT. Οι αναρχικοί εργάτες έχασαν το ισόγειο, αλλά κράτησαν με ένοπλη αντίσταση το υπόλοιπο κτίριο. Η επίθεση έγινε γνωστή στη Βαρκελώνη. Οπλισμένοι εργάτες της CNT, αλλά και του POUM, άρχισαν να σηκώνουν οδοφράγματα και απέναντί τους έκαναν το ίδιο οι αστυνομικές δυνάμεις με τη συνδρομή κομμουνιστών και καταλανών εθνικιστών. Κηρύχτηκε απεργία για την επόμενη μέρα και οι μάχες εξαπλώθηκαν σε ολόκληρη την πόλη. Η στάση των υπουργών και της Εθνικής Επιτροπής της CNT ήταν εξαρχής συμβιβαστική. Ως μοναδικό αντάλλαγμα για την αποκατάσταση της τάξης ζητούσαν την παραίτηση του γραμματέα Δημόσιας Ασφάλειας Ροντρίγκεθ Σάλας και του υπουργού Εσωτερικών Αϊγουαδέ. Το αίτημά τους δεν έγινε αποδεκτό.

Το πραξικόπημα κομμουνιστών και καταλανών εθνικιστών εξαπλώθηκε σ' όλη την Καταλονία. Στην Ταραγόνα και την Τορτόσα, οι αστυνομικές δυνάμεις επιτέθηκαν στις τηλεφωνικές εταιρείες και στα κτίρια των αναρχικών. Στόχος ήταν να ελεγχθεί η επικοινωνία από τις κυβερνητικές δυνάμεις και να παρουσιαστεί η κατάσταση αυτή ως αναρχικό πραξικόπημα εις βάρος της κυβέρνησης. Όμως, σχεδόν ολόκληρη η Βαρκελώνη βρισκόταν υπό τον έλεγχο των αναρχικών. Τα κανόνια του φρουρίου του Μονζουίκ ήταν στραμμένα προς το κτίριο της Τζενεραλιτάτ, απειλώντας να το ισοπεδώσουν. Η κεντρική κυβέρνηση, αφού είδε ότι οι προσπάθειες των Γκαρθία Ολιβέρ και Μοντσένυ για ανακωχή έπεφταν στο κενό, αποφάσισε την αποστολή δημοκρατικών στρατευμάτων στη Βαρκελώνη. Οι αναρχικοί πολιτοφύλακες στο μέτωπο της Αραγόνας ζήτησαν να κατέβουν στη Βαρκελώνη, για να υπερασπιστούν τους συντρόφους τους, αλλά οι οργανώσεις τούς εμπόδισαν. Στις 5 Μάη παραιτήθηκε όλη η καταλανική κυβέρνηση, ικανοποιώντας έτσι -δια της πλαγίας οδού- το αίτημα παραίτησης των Αϊγουαδέ και Ροντρίγκεθ Σάλας.

Τα γεγονότα τελείωσαν στις 7 Μάη, έπειτα από συμφωνία για απελευθέρωση των αιχμαλώτων και αμοιβαία κατάπαυση του πυρός. Τα κυβερνητικά στρατεύματα μπήκαν στην πόλη χωρίς να πάρουν μέρος στις μάχες. Ο απολογισμός ήταν τραγικός: 500 νεκροί και περισσότεροι από 1.000 τραυματίες.[27] Ανάμεσα στους

26 Ο Antonio Martín ήταν συνεργάτης των Σολιντάριος, επιφορτισμένος πριν τον εμφύλιο με τη λαθραία εισαγωγή όπλων από τα Πυρηναία.

27 Δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για τις απώλειες. Διαφορετικές πηγές εκτιμούν τους νεκρούς μεταξύ 500 και 1.000, ενώ ανεβάζουν τους τραυματίες ώς και τους 2.000.

νεκρούς ήταν ο γ.γ. της καταλανικής UGT, Αντόνιο Σεσέ, ο Ντομίνγκο Ασκάσο, αδερφός του Φρανθίσκο, ο ιταλός αναρχικός Καμίλο Μπερνέρι[28] και ο Αλφρέδο Μαρτίνεθ, ηγετική μορφή της ελευθεριακής νεολαίας της Βαρκελώνης. Πολλοί αναρχικοί εκτελέστηκαν μετά τη σύλληψή τους. Η προτροπή των Φίλων του Ντουρούτι για τη δημιουργία μιας επαναστατικής επιτροπής, που θα καθαιρούσε την Τζενεραλιτάτ και θα συνέχιζε την επανάσταση, δε βρήκε ικανοποιητική απήχηση. Η στάση των CNT - FAI κατά τα γεγονότα είχε αμυντική και συμβιβαστική λογική. Έτσι, η καταλανική αστική τάξη και οι κομμουνιστές πέτυχαν το στόχο τους. Αφόπλισαν την εργατική τάξη, εδραίωσαν τη σοβιετική κυριαρχία πάνω στη δημοκρατική ισπανική επικράτεια και φρέναραν τα εργατικά επιτεύγματα, προς όφελος της ατομικής ιδιοκτησίας.[29]

Για να ολοκληρωθεί το έργο των κομμουνιστών χρειάζονταν λίγες πινελιές ακόμη. Στις 15 Μάη, το υπουργικό συμβούλιο της κεντρικής κυβέρνησης συζήτησε τα πρόσφατα γεγονότα. Ο πρωθυπουργός Λάργκο Καμπαγιέρο αρνήθηκε να κατονομάσει ως υπεύθυνους για τα γεγονότα τους αναρχικούς και το POUM. Οι κομμουνιστές υπουργοί αποχώρησαν, ακολουθούμενοι από αρκετούς σοσιαλιστές, καθώς και τους εκπροσώπους των βάσκων και των καταλανών. Η κυβέρνηση έπεσε και οι κομμουνιστές έλεγξαν μέσα από αυτή την κρίση το μεγαλύτερο μέρος του σοσιαλιστικού κόμματος. Η CNT αποκλείστηκε από τη νέα κυβέρνηση, το ίδιο και η UGT.

Το πρώτο έργο της νέας κυβέρνησης, υπό την πρωθυπουργία του Χουάν Νεγκρίν, ήταν η ολοκληρωτική διάλυση του POUM. Συλλήψεις, εν ψυχρώ εκτελέσεις, λογοκρισία του ετερόδοξου μαρξιστικού τύπου και κλειστές δίκες-παρωδίες, αφάνισαν το κόμμα αυτό και τις περισσότερες ηγετικές φυσιογνωμίες του, με αποκορύφωμα τη μυστική δολοφονία του Αντρές Νιν. Από τα ειδικά δικαστήρια της δημοκρατίας αποκλείστηκαν οι αντιπρόσωποι της FAI, καθώς η νέα κυβέρνηση δεν την αναγνώριζε με κάποια νομική μορφή. Ήδη, όμως, οι επιτροπές της FAI προχωρούσαν ένα σχέδιο μετάλλαξης της δομής της οργάνωσής τους.

Στο συνέδριο των αρχών του Ιούλη του 1937, αποφασίστηκε η αντικατάσταση

28 Ο Camilo Berneri γεννήθηκε το 1897 στη Λομβαρδία της Ιταλίας. Από μικρός συμμετείχε στο αναρχικό κίνημα ενεργά, ειδικά στον τομέα των εκδόσεων. Αγωνίστηκε ενάντια στο φασισμό και απελάθηκε από την Ιταλία του Μουσολίνι και αργότερα και από τη Γαλλία, λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων. Ήρθε στην Ισπανία με το ξέσπασμα του πραξικοπήματος και πολέμησε στην ταξιαρχία Ασκάσο. Εξέδιδε την ιταλική εφημερίδα Ταξικός Πόλεμος, από τις στήλες της οποίας ασκούσε κριτική στη λογική συνεργασίας της CNT και ήταν σκληρός πολέμιος του σταλινισμού.

29 Η παρουσίαση των γεγονότων του Μάη γίνεται πολύ συνοπτικά σ' αυτό το βιβλίο. Στα ελληνικά έχουν εκδοθεί αρκετά βιβλία που παρουσιάζουν το θέμα, ανάμεσά τους και η ημιεπίσημη εκδοχή της CNT, την οποία έγραψε ο Αουγκουστίν Σούχυ. Βλ. Σούχυ, Αουγκουστίν, *Οι Μάχες του Μάη του 1937 στην Επαναστατημένη Βαρκελώνη,* Αθήνα: Άρδην, 1996. Ακόμη, βλ. Ρίτσαρντς, *ό.π.,* σελ.290-303.

της «ομάδας συγγένειας», ως τότε κυττάρου της FAI, με μια δομή βασισμένη σε γεωγραφικά κριτήρια. Η FAI άνοιξε τις πόρτες της για μαζική εγγραφή νέων μελών, όμως ελαχιστοποίησε τα κριτήρια για να γίνει αποδεκτή μια εγγραφή. Τα καινούρια μέλη έπρεπε απλά να αποδεχτούν ένα γενικόλογο κείμενο αρχών, ενώ δεν αναφερόταν πουθενά ότι έπρεπε να είναι αναρχικοί! Ακόμα, η επιτροπή χερσονήσου, το ανώτερο όργανο της FAI, αναλάμβανε διοικητικές αρμοδιότητες, ασύμφωνες με τον ως τότε αμεσοδημοκρατικό χαρακτήρα της οργάνωσης. Οι αλλαγές αυτές συνάντησαν μεγάλη αντίσταση και πέρασαν με οριακή πλειοψηφία, ενώ πολλά μέλη της FAI απαρνήθηκαν την ταυτότητά της ή συνέχισαν να λειτουργούν ως «ομάδες συγγένειας», με τη σιωπηρή ανοχή της οργάνωσης. Η αναρχική ομοσπονδία νομιμοποίησε την ύπαρξή της, υιοθέτησε έναν κομματικό τρόπο λειτουργίας και εισήγαγε τη λογική της πλειοψηφίας στη δράση της. Μέχρι το τέλος του 1937 είχε αυξήσει τα μέλη της σε 154.000[30].

Η πλήρης άμπωτη του ελευθεριακού κινήματος συντελέστηκε εκεί που είχε πετύχει τα λαμπρότερα επιτεύγματά του, στην Αραγόνα. Το Συμβούλιο της Αραγόνας εξακολουθούσε να υφίσταται, αν και η δυναμική του είχε περιοριστεί. Η κεντρική κυβέρνηση και τα μέλη των κομμάτων που μειοψηφικά συμμετείχαν σε αυτό, παρεμπόδιζαν συνεχώς το έργο του. Κάποιες προτάσεις για σύσταση ενός νέου οργάνου, στο οποίο θα συμμετείχαν μόνο αναρχικοί και κολεκτιβιστές, είχαν πέσει στο κενό. Στις 11 Αυγούστου, η κεντρική κυβέρνηση διέταξε τη διάλυση του Συμβουλίου και έστειλε στην Αραγόνα την 11η μεραρχία υπό τον κομμουνιστή συνταγματάρχη Λίστερ. Πραγματικός στόχος της επέμβασης δεν ήταν το -αδύναμο πλέον- Συμβούλιο, αλλά οι επαναστατικές κατακτήσεις των χωρικών της Αραγόνας. Ο στρατός διέλυσε με τη βία τις κολεκτίβες, κατάσχεσε τα αποθέματά τους και επέστρεψε γη και εργαλεία στους παλιούς ιδιοκτήτες, επιβάλλοντας την ατομική ιδιοκτησία της γης. Επίσης, κατέστρεψε τα κτίρια στα οποία στεγαζόταν το ελευθεριακό κίνημα σ' όλα τα χωριά και τις πόλεις από όπου πέρασε. Οι συλλήψεις ξεπέρασαν τις 600, υπήρξαν πολλές εξαφανίσεις και καταγγελίες για δολοφονίες, αλλά για άλλη μια φορά οι CNT - FAI δεν αντιστάθηκαν ένοπλα, για να μη διασπάσουν το αντιφασιστικό μέτωπο και κατηγορηθούν ότι διευκολύνουν την επικράτηση των φασιστών. Παράλληλα, η Εθνική Επιτροπή της CNT έδειχνε καλή διαγωγή, προσμένοντας κλήση συμμετοχής στην κυβέρνηση του Νεγκρίν.

Στα μέτωπα του πολέμου η κατάσταση χειροτέρευε. Τα φρανκικά στρατεύματα, ενισχυμένα από ιταλικές και γερμανικές μονάδες, κατόρθωσαν από τον Ιούνη μέχρι τον Οκτώβρη να κυριέψουν το Μπίλμπο (Μπιλμπάο), το Σανταντέρ και την Αστούριας. Όλος ο ισπανικός βορράς έπεσε στα χέρια των πραξικοπηματιών. Οι δημοκρατικές ευρωπαϊκές δυνάμεις απλά παρακολουθούσαν τους φασιστικούς στρατούς να κάνουν εξάσκηση και δοκιμές τεχνικών στο ισπανικό έδαφος. Η

30 Το νούμερο δίνει ο Σαντιγιάν, βλ. Peirats, *ό.π.,* τόμος 2ος, σελ.242. Για το συνέδριο, βλ. Gómez Casas, *ό.π.,* σελ.217-225.

πολιτική της μη-επεμβάσεως που ακολούθησαν ήταν αντίστοιχη του φόβου τους για τον Χίτλερ, αλλά και της πολιτικής τους επιλογής να μην υποστηρίξουν έναν επαναστατικό κοινωνικό μετασχηματισμό. Οι συνθήκες του πολεμικού μετώπου δεν επέτρεπαν αισιοδοξία στη δημοκρατική πλευρά. Στο τελευταίο μέρος του εμφυλίου, οι πιο διορατικοί ισπανοί πολιτικοί έβλεπαν ως μοναδική σωτηρία τη διατήρηση των θέσεών τους, μέχρι την αναπόφευκτη πολεμική σύγκρουση Άξονα - Συμμάχων.

Η CNT αποφάσισε να ανασυνταχθεί μετά τα απανωτά χτυπήματα που είχε δεχθεί. Ενώ, όμως, θα φαινόταν πιο λογικό να στραφεί προς τις παραδοσιακές της αρχές, εξακολούθησε την ελεύθερη πτώση της. Στις 15 Γενάρη του 1938, ξεκίνησε στη Βαλένθια η Διευρυμένη Εθνική Οικονομική Ολομέλεια της CNT. Οι 800 αντιπρόσωποι που συμμετείχαν εκπροσωπούσαν δυνητικά 1.700.000 μέλη.[31] Όμως, οι περισσότεροι αντιπρόσωποι ήταν μέλη των μόνιμων τοπικών επιτροπών, άρα τα περισσότερα συνδικάτα δεν εκπροσωπούνταν άμεσα. Αν συμπεριλάβουμε και τους δεκάδες χιλιάδες αναρχικούς που πολεμούσαν στα μέτωπα, αντιλαμβανόμαστε ότι η ολομέλεια ήταν αντιπροσωπευτική περισσότερο του φρονήματος που επικρατούσε μεταξύ των μελών των επιτροπών, παρά μια από τα κάτω έκφραση των εργατών της Συνομοσπονδίας.

Η Εθνική Επιτροπή του Μαριάνο Βάθκεθ συμμετείχε με ανεπίτρεπτο τρόπο στη διαδικασία, κατευθύνοντας τις αποφάσεις που τελικά πάρθηκαν. Οι ίδιες οι αποφάσεις ήταν η απόδειξη της ηθικής έκπτωσης του κινήματος. Παρά την αντίδραση μιας μειοψηφίας του συνεδρίου, ψηφίστηκαν θέσεις απαράδεκτες για ελευθεριακή οργάνωση: Καθιέρωση επιθεωρητών εργασίας στα εργοστάσια για την εντατικοποίηση της παραγωγής, κοινή γραμμή στον αναρχικό και συνδικαλιστικό τύπο, ώστε να μη δημοσιοποιούνται οι εσωτερικές διαφωνίες του κινήματος, δημιουργία συνδικαλιστικής τράπεζας…

Η CNT έκανε στροφή προς το συγκεντρωτισμό και αναδείκνυε το κράτος και την επαναστατική κυβέρνηση -με τη δική της συμμετοχή- σε θεματοφύλακα των λαϊκών κατακτήσεων. Το επόμενο βήμα της Συνομοσπονδίας ήταν η επίτευξη ενός συμφώνου συνεργασίας με την UGT, που ολοκληρώθηκε στα μέσα Μάρτη, υπό την πίεση της προέλασης των φασιστών στο ανατολικό μέτωπο. Το σύμφωνο αυτό, υπαγορευμένο από τις ηγεσίες των συνδικαλιστικών ενώσεων χωρίς να εκφράζει μια πραγματική ταξική συνθήκη από τη βάση, ήταν γεμάτο από ιδεολογικές παραχωρήσεις και συναινέσεις. Στόχος του ήταν μάλλον η διευκόλυνση της επανόδου της CNT στην κυβέρνηση, με την παρουσίαση εχεγγύων καλής διαγωγής.

Ο συγκεντρωτικός χαρακτήρας που έπαιρνε το κίνημα, επιβεβαιώθηκε στις 2 Απρίλη με τη σύσταση της Εκτελεστικής Επιτροπής του MLE[32]. Αυτή η επιτροπή

31 Για την ολομέλεια αυτή υπάρχουν περιορισμένα στοιχεία. Βλ. Peirats, *ό.π.,* τόμος 3ος, σελ.3-25.

32 Movimiento Libertario Español (Ισπανικό Ελευθεριακό Κίνημα). Ο όρος MLE ξεκίνησε να χρησιμοποιείται ευρέως από αυτό το χρονικό σημείο και περιλάμβανε το

-ιδέα του Γκαρθία Ολιβέρ- απαρτιζόταν από μέλη των CNT, FAI και FIJL. Είχε σκοπό να αυξήσει την πειθαρχία στο μέτωπο και στα μετόπισθεν και να λειτουργήσει συμβουλευτικά σε κοινωνικά και στρατιωτικά ζητήματα. Ακόμη, είχε το δικαίωμα να διαγράφει μέλη από τις οργανώσεις, αν έκρινε ότι η συμπεριφορά τους έβλαπτε το κίνημα. Είναι περιττό να αναφερθεί πως η απόφαση αυτή δεν προέκυψε από τη βάση.

Νομοτελειακό αποτέλεσμα αυτών των κινήσεων και της πολεμικής κατάστασης ήταν η επάνοδος της CNT στην κυβέρνηση του Νεγκρίν, στις 6 Απρίλη του 1938. Ο Νεγκρίν πρότεινε μόλις έναν υπουργικό θώκο και ζήτησε να διαλέξει αυτός τον υπουργό από μια λίστα με τρία ονόματα. Η CNT πρότεινε τους Μαρτίνεθ Πριέτο, Γκαρθία Ολιβέρ και Σεγούντο Μπλάνκο. Ο Νεγκρίν διόρισε τον τελευταίο υπουργό Παιδείας. Στις 15 Απρίλη, ο στρατός του Φράνκο έφτασε στο λιμάνι του Βιναρός στη Μεσόγειο, κόβοντας τα δημοκρατικά εδάφη στα δύο. Ο χωρισμός αυτός επέβαλε τη δημιουργία μιας Εθνικής Υποεπιτροπής της CNT με έδρα τη Βαλένθια, καθώς η εθνική επιτροπή είχε μετακομίσει μαζί με την κεντρική κυβέρνηση στη Βαρκελώνη.

Χαρακτηριστική αυτής της περιόδου ήταν μια χαμηλών τόνων αντιπαράθεση ανάμεσα στη CNT και τη FAI. Πολλά μέλη της FAI πίστευαν πως ο ενδοτισμός του κινήματος είχε φτάσει στο ζενίθ του και εκφράστηκαν -ήπια- ενάντια σε κάποιες αποφάσεις του Νεγκρίν.[33] Μακριά από το να εκφράζει μια εκδήλωση της βάσης, αυτή η αντίδραση οφειλόταν σε μια κόντρα επιλογών των ανώτερων επιτροπών. Πολλοί στο κίνημα χαρακτήριζαν τη στάση του γ.γ. της CNT Βάθκεθ ως φιλονεγκρινιστική, σε μια περίοδο που η κομμουνιστική επιβολή εις βάρος των αναρχικών -με αδικαιολόγητες συλλήψεις και εκτελέσεις- συνεχιζόταν αμείωτη.

Τον Αύγουστο του 1938, ο Μαρτίνεθ Πριέτο υποστήριξε σε μια σειρά από άρθρα του ότι η FAI θα έπρεπε να αποδεχθεί και επίσημα τη συμμετοχή της στην πολιτική σκηνή και να μετατραπεί σε πολιτικό κόμμα. Όμως, η απελπιστική κατάσταση, στην οποία είχαν περιέλθει το μέτωπο και η οικονομία από τους κομμουνιστικούς χειρισμούς, είχε στρέψει πολλά μέλη της FAI προς μια επανεξέταση της στάσης του ελευθεριακού κινήματος. Οι αντοχές πολλών αναρχικών είχαν πλέον εξαντληθεί και υπήρχε μια τάση, που ζητούσε την επαναδιαπραγμάτευση των θέσεων. Για τη λύση αυτών των ζητημάτων συγκλήθηκε, από τις 16 ως τις 30 Οκτώβρη του 1938, μια ολομέλεια περιφερειακών επιτροπών του Ελευθεριακού Κινήματος.

Για πρώτη φορά κατά τη διάρκεια του πολέμου, το κίνημα καλούνταν να εκτιμήσει τη στάση που κράτησε μετά τη 19η Ιούλη του 1936. Στην ημερήσια διάταξη

σύνολο των ελευθεριακών οργανώσεων, κυρίως όμως, τις CNT, FAI και FIJL.

33 Εδώ αξίζει να αναφερθεί πως η μόνη οργάνωση που καθ' όλη τη διάρκεια του εμφυλίου τήρησε σταθερή αντικαιροσκοπική στάση ήταν η ελευθεριακή νεολαία της Καταλονίας. Παρά την αφόρητη πίεση που δέχθηκε από τις κάθε λογής επιτροπές του κινήματος, δεν εγκατέλειψε ποτέ την στήριξη των παραδοσιακών αρχών του αναρχισμού. *Στο ίδιο*, τόμος 3ος, σελ.51.

υπήρχαν κι άλλα ζητήματα: Συντονισμός των τριών κλάδων του κινήματος, επιτροπές άμυνας, βοήθεια στο κίνημα νεολαίας κ.ά.. Όμως, στις δεκατρείς από τις δεκαέξι συνεδριάσεις, το θέμα που μονοπώλησε το ενδιαφέρον ήταν η πολιτική γραμμή που τηρήθηκε κατά τον εμφύλιο. Δύο διαφορετικές θέσεις εκφράστηκαν γύρω από δύο πόλους επιρροής. Η πρώτη δικαίωνε την ευκαιριακή πολιτική ενασχόληση του κινήματος και πρότεινε τη συνέχισή της ως αναπόφευκτη. Αυτή η θέση ήταν πλειοψηφική και συσπειρωνόταν γύρω από την Εθνική Επιτροπή της CNT. Η Επιτροπή Χερσονήσου της FAI και η καταλανική CNT εξέφρασαν τους προβληματισμούς τους για την τροπή που είχαν πάρει τα πράγματα, λόγω των χειρισμών των αναρχικών, και ζήτησαν επαναδιαπραγμάτευση της στάσης του κινήματος απέναντι στην κυβέρνηση Νεγκρίν και την πολιτική συμμετοχή.

Στις ομιλίες ειπώθηκαν βαριές κουβέντες εκατέρωθεν. Ο γ.γ. Βάθκεθ μεταξύ άλλων είπε: *Έχουμε ανάγκη να ξεφορτωθούμε τις λογοτεχνικές και φιλοσοφικές αποσκευές μας, για να καταφέρουμε αύριο να πάρουμε την ηγεμονία […]. Η εσωτερική μας διάσπαση, γνωστή στους εχθρούς μας, μας φέρνει σε σαφώς κατώτερη θέση […]. Σε τι θα μας ωφελήσει η αξιοπρέπεια αν ηττηθούμε στον πόλεμο;*[34] Ο Πέδρο Ερέρα απάντησε εκ μέρους της FAI: *Δεν μπορούμε να δικαιολογούμε τα λάθη του παρόντος με προηγούμενα λάθη. Αν έχουν γίνει λάθη στο παρελθόν, πρέπει να τα υπενθυμίζουμε, ώστε να μην επαναληφθούν […], να αντιμετωπίζουμε την κυβερνητική μας δράση ως ευκαιριακή. Δεν πρέπει να ξεχνάμε στιγμή τους αυθεντικούς επαναστατικούς μας στόχους.*[35] Η καταλανική FIJL απάντησε στο επιχείρημα της συμμετοχής αναρχικών στις κρατικές δομές, ώστε να καταστρέψουν το κράτος, ως εξής: *[…] είναι σα να αποδεχόμαστε τη θεωρία ότι για να εξαλείψουμε την πορνεία, πρέπει να εισάγουμε τις συντρόφισσες και τις αδερφές μας στα μπουρδέλα.*[36]

Στο ανακοινωθέν που συντάχθηκε ομόφωνα, το κίνημα επιβεβαίωνε την πίστη στις αρχές του και παραδεχόταν πως η συνεπής αντιφασιστική του στάση και η ιδιαιτερότητα των καταστάσεων ήταν αυτές που είχαν υπαγορεύσει τη δράση του. Παράλληλα, αναγνώριζε την ύπαρξη δυο διαφορετικών εκτιμήσεων για τα γεγονότα, οι οποίες όμως δεν ήταν αντίπαλες. Η αλήθεια ήταν διαφορετική. Οι δυο τάσεις βρίσκονταν σε ευθεία αντιπαράθεση, την όξυνση της οποίας απέτρεψε η φασιστική προέλαση. Στις 23 Δεκέμβρη, άρχισε η επίθεση στην Καταλονία, που κατέληξε στην πλήρη κατοχή της από τον Φράνκο στις 6 Φλεβάρη. Στις 23 Γενάρη κηρύχθηκε ο στρατιωτικός νόμος από την κυβέρνηση Νεγκρίν. Πάνω από το 70% των βαθμοφόρων του στρατού είχαν τοποθετηθεί -και ελέγχονταν- από το κομμουνιστικό κόμμα.[37] Το PCE είχε ήδη αρχίσει μια εκστρατεία παραπληροφόρησης, χρεώνοντας την ήττα στην Καταλονία σε αναρχικούς και

34 *Στο ίδιο*, τόμος 3ος, σελ.243-244.
35 *Στο ίδιο*, τόμος 3ος, σελ.245-246.
36 *Στο ίδιο*, τόμος 3ος, σελ.246.
37 *Στο ίδιο*, τόμος 3ος, σελ.296.

σοσιαλιστές.[38]

Ο πόλεμος είχε ήδη χαθεί. Το μοναδικό τμήμα της χώρας που ελεγχόταν από τους δημοκρατικούς ήταν μέρος της κεντρικής και νότιας ζώνης. Ο στρατός είχε περίπου 400.000 άνδρες, ο εξοπλισμός ήταν ελάχιστος, οι πολεμικές βιομηχανίες είχαν χαθεί μαζί με την Καταλονία και η έλλειψη αγαθών και τροφίμων ήταν τεράστια. Ήταν σαφές πως η κυβέρνηση είχε αποτύχει και προσπαθούσε να χρεώσει πολιτικά την ήττα στους αντιπάλους της. Ο Νεγκρίν έκανε λόγο για αντίσταση μέχρι θανάτου, τη στιγμή που τα μέλη της κυβέρνησης και της στρατιωτικής διοίκησης ασχολούνταν μόνο με την εκκένωση των οικογενειών και των περιουσιών τους στο εξωτερικό.

Στις 10 και 11 Φλεβάρη, μια ολομέλεια περιφερειακών επιτροπών του κινήματος αποφάσισε μια παράσταση διαμαρτυρίας στον Νεγκρίν και σύστησε επαγρύπνηση για πιθανό κομμουνιστικό πραξικόπημα. Όμως, η κυβέρνηση δεν έπαιρνε στα σοβαρά τα ανακοινωθέντα των αναρχικών. Μια νέα συνάντηση των επιτροπών, προέκρινε τη σύσταση ενός Συμβουλίου Άμυνας, εν μέσω διαφωνιών και εντάσεων μεταξύ των επιτροπών των CNT και FAI. Ο Νεγκρίν, με τη στήριξη των κομμουνιστών, ετοίμαζε πραξικόπημα για να διευθετήσει απερίσπαστος τα τελευταία στάδια του πολέμου, προς όφελος του PCE. Στις 5 Μαρτίου τον πρόλαβε ο συνταγματάρχης Κασάδο, ο οποίος με τη στήριξη των αναρχικών της Μαδρίτης[39] ανέλαβε την εξουσία, συστήνοντας ένα Εθνικό Συμβούλιο Άμυνας. Ο Νεγκρίν δεν πρόβαλε αντίσταση και ανέβηκε σε ένα αεροπλάνο με την «Πασιονάρια»[40], διαφεύγοντας στη Γαλλία.

Κάποιοι κομμουνιστές διοικητές δεν αποδέχτηκαν τις εξελίξεις και βάδισαν

38 Όλα τα σημαντικά πόστα διοίκησης της στρατιάς του Έβρου βρίσκονταν σε χέρια κομμουνιστών. Τα στρατιωτικά τμήματα που αποτελούνταν από τις πρώην αναρχικές πολιτοφυλακές αντιστάθηκαν με βαριές απώλειες στην Αραγόνα και υποχώρησαν, μόνο όταν έγινε γνωστό πως το μέτωπο είχε καταρρεύσει. Η 26η μεραρχία (πρώην Ταξιαρχία Ντουρούτι) ήταν η τελευταία μονάδα στρατού που πέρασε τα σύνορα με τη Γαλλία.

39 Η Επιτροπή Άμυνας της CNT του κέντρου (Μαδρίτη) ήταν ο βασικός υποστηρικτής του Κασάδο. Γνωστότερα μέλη της ήταν ο Γκαρθία Πράδας, ο Μανουέλ Σαλγάδο και ο Εδουάρδο Βαλ. Σχετικά άγνωστοι στο ευρύ κοινό, οι τρεις αυτοί αναρχικοί ήταν η ψυχή της αντίστασης των αναρχικών στη Μαδρίτη και επί τρία χρόνια μάχονταν αδιάκοπα ενάντια στους φασίστες που βρίσκονταν προ των πυλών και τους σταλινικούς που είχαν στην περιοχή το επίκεντρο της δράσης τους. Ο Βαλ συμμετείχε στα δίκτυα διαφυγής που έστησαν οι αναρχικοί στη Γαλλία κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, συνελήφθη και στάλθηκε σε γερμανικό στρατόπεδο εξόντωσης. Κατόρθωσε να δραπετεύσει το Μάη του 1944 και επέστρεψε στη Γαλλία, όπου συμμετείχε στην αναδιοργάνωση της CNT.

40 Η Ντολόρες Ιμπάρουρι, γνωστότερη ως «Πασιονάρια», ήταν ηγετικό στέλεχος και ρήτορας του PCE. Είχε δεσμευτεί στους πύρινους λόγους της για αντίσταση μέχρι θανάτου, λέγοντας πως: *αξίζει περισσότερο να πεθάνεις όρθιος από το να ζήσεις γονατιστός*. Τελικά, προτίμησε μια τρίτη λύση: Πήρε το αεροπλάνο και επέλεξε ως τελικό προορισμό τη σταλινική ΕΣΣΔ, εξαργυρώνοντας έτσι την τυφλή υπακοή της στον «πατερούλη». Βλ. Mera, *ό.π.,* σελ.304.

εναντίον της Μαδρίτης. Μετά από μάχες πέντε ημερών, τους κατέβαλαν οι στρατιωτικές δυνάμεις υπό τη διοίκηση του Θιπριάνο Μέρα.[41] Οι αναρχικοί που πλαισίωσαν το Εθνικό Συμβούλιο Άμυνας είχαν τρία σχέδια για την εξέλιξη των γεγονότων. Το πρώτο προέβλεπε τη μετατροπή του τακτικού στρατού σε αντάρτικου και τη δημιουργία ελεύθερων ζωνών μέσα στη χώρα. Το δεύτερο πρότεινε συντεταγμένη υποχώρηση και δημιουργία θύλακα αντίστασης στην Καρταχένα, ώστε να εκκενωθούν τουλάχιστον 25.000 άνθρωποι, που θα αντιμετώπιζαν βέβαιη εκτέλεση από τον Φράνκο. Το τρίτο ήταν σύναψη ειρήνης με τον Φράνκο με εγγυημένη την αποφυγή αντιποίνων. Σε αντάλλαγμα, οι δημοκρατικοί δεν θα καταστρέφανε την υποδομή της χώρας (ορυχεία, γέφυρες, εργοστάσια).

Τίποτα απ' όλα αυτά δε συνέβη. Στο τέλος του Μάρτη, ο πανικός μπροστά στην κίνηση των φασιστικών στρατευμάτων σε όλα τα μέτωπα οδήγησε στην ταυτόχρονη κατάρρευση όλου του μετώπου. Ατέλειωτα καραβάνια ανθρώπων και οχημάτων κινήθηκαν προς τη θάλασσα, ελπίζοντας να δραπετεύσουν με κάποια καράβια που είχε υποσχεθεί η γαλλική κυβέρνηση, αλλά αυτά δεν έφτασαν ποτέ. Ελάχιστοι τα κατάφεραν. Οι πληροφορίες ότι στο Αλικάντε θα έφταναν καράβια συγκέντρωσαν σ' αυτή την πόλη δεκάδες χιλιάδες αγωνιστές. Οι ιταλικές μονάδες, που είχαν κυκλώσει το Αλικάντε, μετά από διήμερη αναμονή, εκκένωσαν την πόλη, αιχμαλωτίζοντας αυτό το πλήθος και κυριεύοντας έτσι την τελευταία σπιθαμή γης του δημοκρατικού στρατοπέδου. Ο γνωστός αναρχικός δημοσιογράφος και συγγραφέας Εδουάρδο ντε Γκουθμάν βρισκόταν ανάμεσα σ' αυτούς και έχει δώσει μια περιγραφή του κλίματος στο βιβλίο του *Ο Θάνατος της Ελπίδας*[42] :

Σαν εμμονή, η ιδέα του θανάτου αναδύεται κάθε στιγμή στο συλλογισμό μας.

- Εγώ θα αυτοκτονήσω. Εσείς τι λέτε να κάνετε;

- Εγώ όχι, διαβεβαιώνει ο Μανουέλ Αμίλ[43]*. Αν θέλουν να με δουν νεκρό πρέπει*

41 Σε αντίθεση με τα γεγονότα του Μάη του 1937, ελάχιστα πράγματα έχουν γραφτεί για τη δεύτερη αυτή εμφύλια σύγκρουση εντός του «δημοκρατικού» στρατοπέδου, παρά το ότι οι νεκροί της ήταν σχεδόν πενταπλάσιοι των αντίστοιχων της Βαρκελώνης το '37. Ο Κασάδο αποδείχτηκε πράκτορας των βρετανών, οι οποίοι ήθελαν να ξεμπερδέψουν με το ισπανικό ζήτημα. Οι πιο σκληροπυρηνικοί κομμουνιστές ήταν αυτοί που εγκατέλειψαν χωρίς μάχη τη διακυβέρνηση. Ο πολιτικός ηγέτης των κομμουνιστών που αντιστάθηκαν έγινε φανατικός αντισταλινικός μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τα απομνημονεύματά του εκδόθηκαν με -έμμεση- χρηματοδότηση της CIA. Οι αναρχικοί έπεσαν στην παγίδα του Κασάδο και στήριξαν το πραξικόπημα, νομίζοντας πως θα μπορούσαν να διαχειριστούν με καλύτερους όρους την ήττα. Επειδή καμιά πολιτική δύναμη δεν αισθάνθηκε υπερήφανη για τη συμπεριφορά της σ' αυτό το τελευταίο κομμάτι του πολέμου, η ιστορική καταγραφή των γεγονότων περιορίστηκε σε αλληλοκατηγορίες, με ελάχιστη διάθεση αυτοκριτικής. Μέχρι και σήμερα δεν έχει υπάρξει μια ψύχραιμη και αναλυτική καταγραφή των γεγονότων αυτών από μια ελευθεριακή σκοπιά.

42 Βιβλίο του 1973. Το απόσπασμα είναι στο *El Anarcosindicalismo Español, Una Historia en Imagenes,* Madrid: Confederación Sindical Solidaridad Obrera, 2007.

43 Ο Manuel Amil Barcia ήταν γνωστός αγωνιστής της CNT του Κέντρου και δια-

να με σκοτώσουν οι ίδιοι.

[...] Είναι οχτώ το πρωί και ένας λαμπερός ήλιος αρχίζει την πορεία του σε έναν ουρανό χωρίς σύννεφα. Θα εκκενώσουν το λιμάνι.

Στα τέσσερα βήματα από μας, ο Εβαρίστο Βινιουάλες[44] *και ο Μάξιμο Φράνκο*[45] *πιάνονται με δύναμη απ' το αριστερό χέρι, ενώ σηκώνουν με το δεξί τα πιστόλια τους στο ύψος του κροτάφου.*

- Η τελευταία μας διαμαρτυρία ενάντια στο φασισμό!

Οι δυο πυροβολισμοί ακούγονται σαν ένας. Για μια στιγμή παραμένουν και οι δυο όρθιοι. Έπειτα βυθίζονται κάθετα, σα να είχαν εξαφανιστεί ταυτόχρονα τα κόκκαλα και οι μύες τους. Μένουν ακίνητοι, πεσμένοι στο πάτωμα, με τα μάτια ανοιχτά, τα πιστόλια καπνίζουν δίπλα τους και τα αριστερά τους χέρια είναι ακόμα ενωμένα.

Κάποιος δίπλα μου μουρμουρίζει:

- Σύντομα θα φθονούμε τους νεκρούς...

Είναι η πρώτη του Απρίλη του 1939.

Ο πόλεμος έχει τελειώσει.

δραμάτισε κορυφαίο ρόλο στην παράνομη ανασύσταση της οργάνωσης κατά τη δεκαετία του '40, όπως θα φανεί στη συνέχεια του βιβλίου.

44 Ο Evaristo Viñuales Larray γεννήθηκε το 1913 στην Ουέσκα. Ήταν μέλος του Συμβουλίου της Αραγόνας, μετά πολέμησε στην 127η Ταξιαρχία (πρώην Ταξιαρχία Γη και Ελευθερία) και ήταν μέλος τής τελευταίας εθνικής επιτροπής του MLE, που συστάθηκε στη Βαλένθια στις 7/3/1939. Βλ. Íñiguez, *ό.π.,* σελ.634-635.

45 Ο Maximo Franco Cavero γεννήθηκε σ' ένα χωριό της Ουέσκα το 1913. Φυλακίστηκε στην εξέγερση του Δεκέμβρη του 1933, επειδή προκήρυξε τον ελευθεριακό κομμουνισμό στο χωριό του. Όταν έγινε το πραξικόπημα, προσπάθησε να οργανώσει την αντίσταση στο χωριό του, αλλά τελικά αναγκάστηκε να διαφύγει στη δημοκρατική ζώνη. Στις πολιτοφυλακές ήταν διοικητής εκατονταρχίας στην Κοκκινόμαυρη Ταξιαρχία και μετά τη στρατιωτικοποίηση διοικούσε την 127η Ταξιαρχία. Στα γεγονότα του Μάη ηγήθηκε μιας φάλαγγας που κατευθύνθηκε στη Βαρκελώνη για να εξοντώσει τους σταλινικούς, αλλά μέλη της Επιτροπής Άμυνας της CNT Βαρκελώνης τον μετέπεισαν λίγο πριν μπει στην πόλη. Το Μάρτη του 1939 κατατρόπωσε με τη μονάδα του τους κομμουνιστές στη Θιουδάδ Ρεάλ, όταν αυτοί εξεγέρθηκαν ενάντια στον Κασάδο. *Στο ίδιο,* σελ.236.

Ήττα, αναδόμηση και σχίσμα 1939-1945

ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ

Η κατάρρευση του μετώπου και το τέλος του εμφυλίου άπλωσαν ένα πέπλο τρόμου πάνω σ' όλη την ισπανική επικράτεια. Για να γίνει κατανοητή η πορεία του ελευθεριακού κινήματος, είναι αναγκαίο να αντιληφθεί ο αναγνώστης το μέγεθος της καταστολής και της τρομοκρατίας που ακολούθησαν τη νίκη του Φράνκο. Κάθε περιοχή που έπεφτε στα χέρια των φασιστών μετατρεπόταν σ' ένα απέραντο νεκροταφείο. Τα μετρήσιμα στοιχεία της καταστολής ποικίλλουν, ανάλογα με την πολιτική ταυτότητα των συγγραφέων που τα παραθέτουν. Σ' ένα βιβλίο του, μετά το θάνατο του Φράνκο, ο στρατηγός του καθεστώτος Σάλας Λαραθάμπαλ έκανε λόγο για 80.000 εκτελέσεις από το 1936 ως το 1961, επικαλούμενος κρατικά αρχεία.[1] Ο συντηρητικός Χιού Τόμας αναφέρει 100.000 εκτελέσεις και στα δύο στρατόπεδα, βάσει εκτιμήσεων.[2] Ο προοδευτικός καθηγητής πανεπιστημίου Χουλιάν Κασανόβα, συνδυάζοντας επίσημα στοιχεία και προσωπικές εκτιμήσεις, υπολογίζει τις εκτελέσεις σε 100.000 ως το 1939 και τουλάχιστον 50.000 ακόμα μετά τη λήξη του πολέμου.[3] Ο συνάδελφός του Φρανθίσκο Μορένο αναφέρεται σε περίπου 200.000 δημοκρατικούς εκτελεσμένους.[4]

1 Στο Preston, Paul & Mackenzie, Ann (ed.), *The Republic Besieged. Civil War in Spain 1936-1939,* Edinburgh: Edinburgh University Press, 1996, σελ.210.

2 Βλ. Τόμας, *ό.π.,* τόμος 2ος, σελ.459.

3 Βλ. Casanova, Julián, Espinosa, Francisco, Mir, Conxita, Moreno Gómez, Francisco, *ό.π.,* σελ.8.

4 Βλ. Moreno Gómez, Francisco, *La Resistencia Armada Contra Franco. Tragedia del maquis y la guerrilla,* Barcelona: Critica, 2001, σελ.VIII.

Ο αμερικανός δημοσιογράφος Τσαρλς Φολτζ, επικαλούμενος μια ανώνυμη πηγή του φρανκικού υπουργείου Δικαιοσύνης, υποστήριξε το 1948 ότι μεταξύ του Απρίλη του 1939 και του Ιούνη του 1944 έγιναν 192.684 εκτελέσεις.[5] Ο βρετανός δημοσιογράφος Α. Φίλιπς, που πέρασε 132 μέρες φυλακισμένος στη Μαδρίτη το 1939, έγραψε πως στον πρώτο χρόνο του καθεστώτος πραγματοποιήθηκαν -με ή χωρίς δίκη- 100.000 περίπου εκτελέσεις.[6] Ο ιταλός υπουργός Εξωτερικών κόμης Τσιάνο έγραψε εντυπωσιασμένος σε μια έκθεσή του για 250 εκτελέσεις τη μέρα στη Μαδρίτη, 150 στη Βαρκελώνη και 80 στη Σεβίλλη, κατά τους πρώτους μήνες μετά την επικράτηση του Φράνκο.[7]

Είναι πολύ δύσκολο να υπολογιστεί, έστω και κατά προσέγγιση, ο πραγματικός αριθμός των ανθρώπων που έχασαν τη ζωή τους στα εκτελεστικά αποσπάσματα της δικτατορίας. Στα επίσημα αρχεία, πολλοί θάνατοι από εκτελέσεις χρεώνονται σε φυσικά αίτια. Για τους τουφεκισμένους, ως φυσική αιτία θανάτου αναγράφεται η εσωτερική αιμορραγία, ενώ για τους στραγγαλισμένους στην γκαρότα, η ασφυξία.[8] Στην επίσημη κρατική στατιστική παρατηρείται κάθετη μείωση των θανάτων από τροχαία ατυχήματα(!) μετά το 1942.[9] Στην ισπανική ύπαιθρο, ακόμη και σήμερα ανοίγονται ομαδικοί τάφοι, στους οποίους υπάρχουν λείψανα ανθρώπων, που είχαν καταχωρηθεί ως αγνοούμενοι ή μετανάστες. Δίπλα στα νούμερα των εκτελεσμένων πρέπει να προσθέσουμε και τους χιλιάδες θανάτους από πείνα και ασθένειες. Η κατάργηση της δημοκρατικής πεσέτας χωρίς αποζημίωση, η οξεία έλλειψη αγαθών και η κοινωνική περιθωριοποίηση των ηττημένων, οδήγησαν στην οικονομική εξαθλίωση την εργατική και αγροτική τάξη, που είχαν στηρίξει το δημοκρατικό στρατόπεδο.

Με το τέλος του πολέμου, άρχισαν να δημιουργούνται στρατόπεδα συγκέντρωσης και πρόχειρες φυλακές, καθώς οι ήδη υπάρχουσες δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν στις αυξημένες ανάγκες καταστολής.[10] Παρατημένα εργοστάσια, αγροκτήματα και εκκλησιαστικά ιδρύματα μεταμορφώθηκαν σε φυλακές, στις οποίες τον Απρίλη του 1939 βρίσκονταν περίπου μισό εκατομμύριο αγωνιστές. Ο

5 Σ' αυτές τις εκτελέσεις συμπεριλαμβάνει 430 καθηγητές πανεπιστημίων και 6.000 δάσκαλους και καθηγητές, σχεδόν το μισό διδακτικό προσωπικό της χώρας. Coloma, José Maria, *Breve Historia del Movimiento Obrero Español de la Posguerra 1939-1971.* Χειρόγραφο του 1973 από το αρχείο Martínez Guerricabeitia, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 1047.

6 *Στο ίδιο.*

7 *Στο ίδιο.*

8 Βλ. Téllez Solá, Antonio, *Facerías, Guerrilla Urbana (1939-1957),* Barcelona: Virus, 2004, σελ.47.

9 Βλ. Casanova, Julián, Espinosa, Francisco, Mir, Conxita, Moreno Gómez, Francisco, *ό.π.,* σελ.130.

10 Ένα απλό παράδειγμα είναι η φυλακή Μοδέλο της Βαλένθια, στην οποία στοιβάζονταν το 1939 περίπου 15.000 κρατούμενοι. Η επίσημη χωρητικότητά της ήταν 528 ατόμων. *Στο ίδιο*, σελ.24.

αριθμός τους μειώθηκε σταδιακά, καθώς δεκάδες χιλιάδες εκτελέστηκαν, άλλοι πέθαναν μες στις άθλιες συνθήκες εγκλεισμού τους, ενώ μετά τα πρώτα χρόνια άρχισαν και οι αποφυλακίσεις. Το 1943 υπήρχαν περισσότεροι από 100.000 φυλακισμένοι, ενώ επίσημα στοιχεία αναφέρουν και 15.947 κρατουμένους σε τάγματα εργασίας, που δούλευαν σε δημόσια έργα.[11] Δέκα χρόνια μετά το τέλος του εμφυλίου υπήρχαν ακόμη 89.126 πολιτικοί κρατούμενοι, εκ των οποίων οι 6.553 δούλευαν σε καταναγκαστικά έργα.[12]

Οι εκτελέσεις και οι φυλακίσεις αποτελούν μόνο τη μια όψη της καταστολής. Η άλλη όψη της είναι αυτή που αποτυπώθηκε στην καθημερινότητα της φρανκικής κοινωνίας. Την επικράτηση των φασιστών ακολούθησε μια σειρά μέτρων, που είχαν στόχο να παγιώσουν ένα καθεστώς τρόμου και να συντρίψουν κάθε προσμονή αλλαγής ή προσπάθεια αντίστασης. Ο εκφοβισμός των ηττημένων ήταν συνεχής. Στις μικρές αγροτικές κοινωνίες, ο εξευτελισμός των «κόκκινων»[13] με δημόσιους ξυλοδαρμούς και διαπομπεύσεις συμπλήρωνε τη δυσκολία των ακτημόνων να βρουν εργασία. Αλλά και στις πόλεις, πολλοί απολύθηκαν από τις δουλειές τους, ενώ για να προσληφθεί κάποιος έπρεπε να κατέχει πιστοποιητικό φρονημάτων. Η μετακίνηση από τον τόπο κατοικίας απαγορευόταν χωρίς γραπτή άδεια από τις αρχές. Τα είδη πρώτης ανάγκης και τα τρόφιμα μοιράζονταν με δελτίο και με την παρουσία της Γκουάρδια Θιβίλ. Τους πρώτους μήνες μετά τη λήξη του πολέμου λειτουργούσαν παντού «γραφεία κατάδοσης εγκληματιών».

Σημαντική ήταν και η αναδιανομή του κοινωνικού πλούτου, ώστε να περάσει στα χέρια των καθεστωτικών. Οι περιουσίες των προσφύγων, των εκτελεσμένων και των σκοτωμένων στον πόλεμο πολλές φορές δημεύονταν ή απλά καταλαμβάνονταν από τους δεξιούς. Τα δικαστήρια επέβαλλαν τεράστια οικονομικά πρόστιμα, μέχρι και σε οικογένειες εκτελεσμένων, ώστε να τις αναγκάσουν να πουλήσουν φτηνά τα σπίτια τους σε προκαθορισμένους αγοραστές. Η διαφθορά ήταν κυρίαρχη στο εθνικόφρον, χριστιανικό καθεστώς του Φράνκο. Οι οικονομικές συνθήκες οδήγησαν χιλιάδες γυναίκες στην πορνεία. Από τις γυναίκες που φυλακίστηκαν και ο άντρας τους είχε πεθάνει, αφαιρέθηκε η κηδεμονία των παιδιών τους. Πάνω από δέκα χιλιάδες παιδιά φυλακισμένων μεγάλωσαν σε εκκλησιαστικά ιδρύματα μεσαιωνικής αντίληψης.[14] Χιλιάδες ορφανά του πολέ-

11 *Στο ίδιο*, σελ.24-25. Ο Μολίνα υποστηρίζει πως μια κρατική στατιστική του 1946 έδινε 136.513 φυλακισμένους και 223.563 αποφυλακισμένους με όρους. Βλ. Molina, Juan Manuel, *El Movimiento Clandestino en España 1939-1949,* México: Mexicanos Unidos, 1976, σελ.256.

12 Το ισπανικό κράτος παραδεχόταν μόνο 30.500 κρατουμένους. Βλ. αρχείο Ester Borrás, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 71.

13 Η φρανκική προπαγάνδα, ήδη από τον εμφύλιο, αποκαλούσε το σύνολο της δημοκρατικής πλευράς «κόκκινους». Ο ψυχρός πόλεμος ενίσχυσε αυτό το χαρακτηρισμό, αφού ο Φράνκο παρουσιαζόταν ως θεματοφύλακας των δυτικών ιδανικών απέναντι στην ΕΣΣΔ.

14 Βλ. Casanova, Julián, Espinosa, Francisco, Mir, Conxita, Moreno Gómez, Fran-

μου μεγάλωσαν σε άσυλα και αναμορφωτήρια υπό εκκλησιαστική επίβλεψη.

Πώς δικαιολόγησε το καθεστώς αυτές τις συνθήκες; Οι εθνικιστές είχαν βαφτίσει τον εμφύλιο ως Σταυροφορία ενάντια στον αθεϊσμό και τον κομμουνισμό. Η νίκη τους άνοιξε το πεδίο για τη ριζική αναμόρφωση της ισπανικής κοινωνίας. Ο αρχιεπίσκοπος της ισπανικής καθολικής εκκλησίας, καρδινάλιος Γκομά, εξήγησε τη φρανκική πολιτική στο καθολικό συνέδριο της Βουδαπέστης: *Ειρήνη, ναι, αλλά όταν δε θα έχει μείνει ούτε ένας εχθρός ζωντανός.*[15] Ο επίσκοπος της Καρταχένα ήταν λίγο πιο ποιητικός: *Ας είναι ευλογημένα τα κανόνια, αν στους λάκκους που ανοίγουν ανθίζει το ευαγγέλιο.*[16] Ο κόμης της Άλμπα και του Γιέλτες εξήγησε στους βρετανούς το δικό του όραμα: *Το πρόγραμμά μας είναι να εξοντώσουμε το ένα τρίτο του ανδρικού πληθυσμού. Αυτό θα εξαγνίσει τη χώρα και θα ξεφορτωθούμε και το προλεταριάτο, κάτι που είναι οικονομικά υγιές. Έτσι δε θα έχουμε ανέργους στην Ισπανία.*[17] Ο στόχος των φασιστών ήταν η εξαφάνιση του αντίπαλου δέους. Ο εκδότης της εφημερίδας Βανγκουάρδια καλούσε το καθεστώς να στείλει στη φυλακή και τους ουδετέρους.[18] Αυτές, συνοπτικά, ήταν οι συνθήκες που είχε να αντιμετωπίσει μες στην ισπανική επικράτεια η οποιαδήποτε προσπάθεια αντίστασης στην τυραννία.

ΥΠΟΧΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΕΞΟΡΙΑ

Εκτός, όμως, από την κατάσταση στο εσωτερικό, πολλοί ήταν και οι αναρχικοί που μετά την πτώση της Καταλονίας είχαν καταφύγει στη Γαλλία. Η κατάρρευση του μετώπου του Έβρου άφησε ανοιχτό το δρόμο στα φρανκικά στρατεύματα για την κατάληψη της υπόλοιπης Αραγόνας και της Βαρκελώνης. Μπρος στον τρόμο που προκάλεσε αυτή η εξέλιξη και με δεδομένη την αποδιοργάνωση του δημοκρατικού στρατοπέδου, δεν κατέστη εφικτό να οργανωθεί κάποια αποτελεσματική άμυνα για την προστασία της Βαρκελώνης. Βέβαιοι για τις αγριότητες που θα επακολουθούσαν, όσοι είχαν πολεμήσει ενάντια στους φασίστες επέλεξαν το δρόμο της προσφυγιάς. Τεράστια καραβάνια σχηματίστηκαν με κατεύθυνση τη Γαλλία. Άνθρωποι όλων των ηλικιών προσπάθησαν με όποιο μέσο ήταν διαθέσιμο -και οι περισσότεροι με τα πόδια- να καλύψουν τα 140 περίπου χιλιόμετρα μέχρι τα γαλλικά σύνορα. Εκτός της μεγάλης απόστασης, είχαν να αντιμετωπίσουν τις δύσκολες χειμωνιάτικες καιρικές συνθήκες και τις συνεχείς αεροπορικές επιδρομές των γερμανικών και φασιστικών αεροπλάνων, τα οποία βομβάρδιζαν και πολυβολούσαν αδιακρίτως το μεγάλο αυτό ανθρώπινο

cisco, *ό.π.,* σελ.27.

15 Στο Molina, *ό.π.*, σελ.491. Το Βατικανό ήταν το πρώτο κράτος που αναγνώρισε τη φρανκική κυβέρνηση εν μέσω του εμφυλίου.

16 *Στο ίδιο,* σελ.489.

17 *Στο ίδιο,* σελ.489.

18 Βλ. Casanova, Julián, Espinosa, Francisco, Mir, Conxita, Moreno Gómez, Francisco, *ό.π.,* σελ.30.

ποτάμι. Από τα μεσάνυχτα της 28ης Γενάρη μέχρι την προέλαση και κατάληψη ολόκληρης της συνοριακής γραμμής των Πυρηναίων από τους φασίστες στις 10 Φλεβάρη του 1939, υπολογίζεται ότι πέρασαν τα σύνορα περισσότεροι από 500.000 άνθρωποι.[19]

Μέχρι την 5η Φλεβάρη οι γαλλικές αρχές δεν επέτρεπαν τη διάβαση των συνόρων στους στρατιώτες, όμως, η προέλαση των φασιστών δεν άφησε περιθώρια άλλου χειρισμού. Τις πέντε τελευταίες ημέρες της υποχώρησης εκατοντάδες χιλιάδες στρατιώτες, που επί δυόμισι χρόνια είχαν πολεμήσει σθεναρά τους φασίστες ανεξαρτήτως πολιτικής τοποθέτησης, αναγκάζονταν ταπεινωμένοι να παραδίδουν τον οπλισμό τους ως μοναδικό όρο για την είσοδό τους στη γαλλική επικράτεια. Το κλίμα των ημερών αποτύπωσε στο ημερολόγιό του ο Ζαν Μπεναζέ, γάλλος κομμουνιστής, κάτοικος της συνοριακής κωμόπολης Βαρίλ: *Είδα γυναίκες να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε γάλλους αστυνομικούς με αντάλλαγμα λίγο ψωμί. Είδα με τι τραχύτητα υποδέχθηκαν τους πρώτους πολέμιους του ναζισμού και του φασισμού. [...] παιδιά μικρής ηλικίας, με πέντε πόντους χιόνι, να κοιμούνται πάνω σε άχυρα και σάκους για να προστατευτούν απ' το κρύο. Ένα παιδί με τυφοειδή πυρετό χαροπάλευε. Στο κοτέτσι ενός αγροτόσπιτου, πάνω σ' ένα στρώμα, ήταν το πτώμα ενός ισπανού πολιτοφύλακα, τα μάτια του ορθάνοιχτα κοίταζαν τον ουρανό. Δίπλα του υπέφερε μια γριά γυναίκα, ενώ στα πόδια του πτώματος έπαιζε ένα παιδί. Αυτή η έλλειψη αλληλεγγύης με την ισπανική δημοκρατία είναι η καταδίκη σε θάνατο και της γαλλικής. 9 Φεβρουαρίου 1939*.[20]

Η εικόνα των αγωνιστών που, διασχίζοντας τα σύνορα, εγκατέλειπαν τον οπλισμό τους σε τεράστιους σωρούς, πολλές φορές κάτω από τα ειρωνικά σχόλια των γάλλων αστυνομικών και στρατιωτών, ήταν τραγική. Πολλοί δεν ήθελαν να πιστέψουν πως όλα είχαν τελειώσει, άλλοι ήταν βέβαιοι πως θα επέστρεφαν δια θαλάσσης στις ελεύθερες περιοχές για να συνεχίσουν τη μάχη. Κάποιες ομάδες που πέρασαν τα σύνορα από αφύλακτα περάσματα των χιονισμένων Πυρηναίων, προνόησαν και έκρυψαν τον οπλισμό τους. Αργότερα, αυτά τα όπλα αποδείχθηκαν πολύ χρήσιμα για αυτούς που συνέχισαν τον αγώνα.

Οι γαλλικές αρχές ήταν απροετοίμαστες για να υποδεχθούν τόσους πρόσφυγες. Οι υπολογισμοί τους για 25.000 ανθρώπους ήταν άστοχοι κι έτσι η -ούτως ή άλλως- πλημμελής τους μέριμνα έγινε απλά ανύπαρκτη. Τα πρώτα στρατόπεδα συγκέντρωσης που στήθηκαν ήταν τα παραθαλάσσια Αρζελέ, Μπαρκαρέ, Σαν-Συπριάν και Αγκντ, ενώ στους πρόποδες των Πυρηναίων οι πρώτοι πρόσφυγες

19 Τα νούμερα των προσφύγων ποικίλλουν στις διάφορες έρευνες, ενώ ούτε η κατάσταση στη Γαλλία επέτρεψε κάποια επίσημη απογραφή, αφού λίγους μήνες μετά άρχισε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Ο Χιού Τόμας αναφέρει 240.000 πολίτες και 250.000 στρατιώτες πρόσφυγες. Βλ. Τόμας, *ό.π.,* τόμος 2ος, σελ.413. Η Ντολόρς Μαρίν κάνει λόγο για 800.000. Βλ. Marin Silvestre, Dolors, *Clandestinos, El Maquis contra el franquismo 1934-1975,* Plaza & Janes, Barcelona, 2002, σελ.64.

20 Βλ. Téllez Sola, Antonio, *La Red de Evasion del Grupo Ponzan*, Virus, Barcelona, 1996, σελ.131-132.

κλείστηκαν στο Βερνέ, ένα παρατημένο από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στρατόπεδο συγκέντρωσης γερμανών αιχμαλώτων. Μέσα σε λίγες μέρες στήθηκαν και άλλα πρόχειρα στρατόπεδα, ανάμεσά τους αυτά του Μπραμς, του Σετφόν, του Γκουρς και του Ριβσάλτ. Η κατάσταση που επικρατούσε σ' αυτά τα στρατόπεδα είναι δύσκολο να περιγραφεί. Στημένα πρόχειρα, δεν είχαν καταλύματα, ιατρεία ή τουαλέτες. Το πόσιμο νερό ήταν δυσεύρετο και το φαγητό ελάχιστο. Ειδικά τα παραθαλάσσια στρατόπεδα δεν ήταν παρά τεράστιες εκτάσεις παραλίας, περιφραγμένες με συρματοπλέγματα και φρουρούμενες από γάλλους και σενεγαλέζους στρατιώτες. Μες στο κρύο του χειμώνα, οι πρόσφυγες για να προστατευθούν έσκαβαν λαγούμια στο υγρό έδαφος και κοιμόντουσαν πολλοί μαζί, αγκαλιασμένοι μέσα σ' αυτά, για να γλιτώσουν από τον παγωμένο βοριά που κατέβαινε από τα Πυρηναία.

Τα πρώτα μέτρα άμμου δίπλα στο κύμα λειτουργούσαν ως κοινή τουαλέτα για εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους, άνδρες και γυναίκες, χωρίς καμία κάλυψη. Εκτός από το ζήτημα της αξιοπρέπειας, το βασικό πρόβλημα ήταν η παντελής έλλειψη υγειονομικής διαχείρισης της κατάστασης, η οποία αμέσως οδήγησε στο ξέσπασμα επιδημιών. Χολέρα, δυσεντερίες και τύφος ήρθαν να προστεθούν στο κρύο και την ασιτία. Οι γάλλοι στρατιώτες τις πρώτες μέρες μοίραζαν μόνο ψωμί, το οποίο πετούσαν από καρότσες στο μαζεμένο πλήθος. Αργότερα, μοίραζαν ωμά όσπρια σε ανθρώπους που δεν είχαν σκεύη για να τα μαγειρέψουν, ούτε καν τη δυνατότητα να ανάψουν φωτιά.[21] Σύντομα άρχισαν οι θάνατοι στην εξορία. Οι πρώτοι νεκροί θάβονταν κυρίως σε ομαδικούς τάφους, καθώς μες στον πανικό της φυγής, πολλοί είχαν χαθεί από τους οικείους τους και το όνομά τους δεν ήταν γνωστό. Τους επόμενους μήνες και χρόνια τα νεκροταφεία δίπλα στα στρατόπεδα όλο και μεγάλωναν. Τάφοι με ονόματα ισπανών, αλλά και ξένων αγωνιστών που είχαν φτάσει απ' όλες τις μεριές της γης για να αγωνιστούν για τα ιδανικά τους, παραμένουν μέχρι σήμερα σ' αυτή τη γωνιά της Γαλλίας για να υπενθυμίζουν ένα δραματικό επεισόδιο, που η ευρωπαϊκή ιστορία προτίμησε να ξεχάσει.

Η συμπεριφορά του γαλλικού κράτους απέναντι στους πρόσφυγες ήταν απαράδεκτη. Πολλοί ισπανοί πίστευαν πως η δημοκρατική παράδοση της χώρας και η ισχυρή αριστερά που υπήρχε θα εξασφάλιζαν μια καλύτερη υποδοχή. Η εντελώς διαφορετική πραγματικότητα υπαγορεύτηκε από δύο κυρίως λόγους. Ο πρώτος ήταν οικονομικός. Η σίτιση και στέγαση των προσφύγων κόστιζε υπερβολικά στο γαλλικό κράτος, ιδιαίτερα σε μια περίοδο που οι πολεμικές προετοιμασίες της Γαλλίας απορροφούσαν τεράστια κονδύλια. Αναπόφευκτα ζητήθηκε η συνδρομή και άλλων κρατών τόσο για χρηματοδότηση όσο και για υποδοχή προσφύγων. Αρχικά, μόνο το Βέλγιο δέχθηκε να φιλοξενήσει τρεις χιλιάδες παιδιά, ενώ Αγγλία και Σοβιετική Ένωση έδωσαν μόνο κάποια χρηματικά ποσά και αργότερα δέχθηκαν και ένα μικρό αριθμό μεταναστών. Οι ΗΠΑ έστειλαν κάποια χρήματα,

21 Μια καλή περιγραφή για όλη αυτή την κατάσταση βρίσκεται στο Paz, Abel, *Ταξίδι στο Παρελθόν*, Άλφα, Αθήνα, 1996, σελ.321-323.

αλλά και τρόφιμα, το ίδιο και το Μεξικό, το οποίο προοδευτικά αποδέχθηκε και 25.000 αιτήσεις για μετανάστευση στο έδαφός του.[22] Ο δεύτερος λόγος για αυτή την υποδοχή ήταν πολιτικός και συμπυκνώθηκε στην άποψη του γάλλου βουλευτή Ιμπαρνεγκαράι. Ο Ιμπαρνεγκαράι, το Μάρτη του 1939, ζήτησε από το γαλλικό κοινοβούλιο να διώξει όλους τους ισπανούς πρόσφυγες από τη Γαλλία και να τους στείλει στις αφρικανικές αποικίες της, στη Μαδαγασκάρη ή όσο πιο μακριά ήταν εφικτό. Αυτή την άποψη τη δικαιολόγησε, λέγοντας πως οι συγκεκριμένοι πρόσφυγες ήταν φορείς ενός επαναστατικού ιού, ενάντια στον οποίο δεν υπήρχε αντίδοτο.[23]

Αν και όχι σε τόσο ακραίο βαθμό, την άποψή του συμμερίστηκε η γαλλική κρατική μηχανή, η οποία ξεκίνησε ένα διαχωρισμό των προσφύγων με βάση συγκεκριμένα πολιτικά και κοινωνικά κριτήρια. Οι γηραιότεροι πρόσφυγες στάλθηκαν στο Μπραμς, οι γυναίκες στο Ριβσάλτ, οι βάσκοι στο Γκουρς και οι καταλανοί αυτονομιστές στην Αγκντ. Οι πιο «επικίνδυνοι» κρατούμενοι -αναρχικοί, αλλοδαποί αγωνιστές και κομμουνιστές- στάλθηκαν στο αυστηρά επιτηρούμενο στρατόπεδο του Βερνέ. Σύντομα άρχισε η αποστολή προσφύγων σε στρατόπεδα της βορείου Αφρικής, στην Τυνησία, την Αλγερία και το Μαρόκο. Με αυτό τον τρόπο οι Γάλλοι έλπιζαν να αποφύγουν τη διάχυση των επαναστατικών ιδεών στη χώρα τους. Η κήρυξη του πολέμου στη Γερμανία μετά την εισβολή των ναζί στην Πολωνία άλλαξε τα δεδομένα. Το γαλλικό κράτος αποφάσισε να εκμεταλλευτεί το ανθρώπινο δυναμικό που σάπιζε στα στρατόπεδα κι έτσι δημιούργησε τάγματα εργασίας. Αυτά στελεχώθηκαν από ισπανούς εξορίστους, οι οποίοι με συμβολικό μισθό ως επί το πλείστον εξαναγκάστηκαν -επισήμως προσφέρθηκαν εθελοντικά- να εργάζονται ατέλειωτες ώρες στα οχυρωματικά έργα του γαλλογερμανικού μετώπου και σε εργασίες υποδομής ή σε εργοστάσια παραγωγής πολεμικού υλικού.

Υπολογίζεται ότι πάνω από 50.000 ισπανοί δούλεψαν σ' αυτά τα τάγματα εργασίας.[24] Πολλοί επειδή εξαναγκάστηκαν, άλλοι επειδή πίστεψαν πως θα έβρισκαν μια ευκαιρία να δραπετεύσουν από τα στρατόπεδα ή έστω να βελτιώσουν τις συνθήκες ζωής τους. Οι συνθήκες δε βελτιώθηκαν, ενώ η απόδραση ήταν πολύ δύσκολη, αφού τα μόνα ρούχα που επιτρεπόταν να φορούν ήταν γαλλικές στρατι-

22 Οι μεξικανικές κυβερνήσεις δεν αναγνώρισαν ποτέ το φρανκικό καθεστώς. Εκτός από τους πρόσφυγες, φιλοξένησαν και τις εξόριστες ισπανικές κυβερνήσεις κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Οι επίσημες σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών αποκαταστάθηκαν μόλις στις 28/3/1977, κατά την περίοδο της μετάβασης στη δημοκρατία. Βλ. Téllez, *ό.π.*, σελ.133.

23 Συνέντευξη με τον Eduardo Pons Prades, Βαρκελώνη, 4/10/2006. Ο ίδιος πίστευε πως η τακτική του γαλλικού κράτους αποσκοπούσε στο να οδηγήσει τους μετανάστες από απελπισία πίσω στην Ισπανία, όπου τους περίμενε βέβαιη φυλάκιση ή εκτέλεση κι έτσι να δώσει τέλος σε αυτό το πρόβλημα. Όπως είπε κατά λέξη: *Αν ψοφήσει ο σκύλος, ψοφάει κι η λύσσα*.

24 Βλ. Marin, *ό.π.*, σελ.72.

ωτικές στολές του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Κάποιοι άλλοι ισπανοί επέλεξαν να καταταγούν στη λεγεώνα των ξένων ή σε άλλα σώματα του γαλλικού στρατού, τα οποία στάλθηκαν στην πρώτη γραμμή του μετώπου, με σκοπό να πολεμήσουν τους γερμανούς.[25] Η μοίρα στάθηκε σκληρή με αυτούς τους ανθρώπους. Μετά τη γρήγορη κατάρρευση του μετώπου, οι περισσότεροι απ' αυτούς αιχμαλωτίστηκαν από τους γερμανούς και περίπου 10.000 στάλθηκαν στα γερμανικά στρατόπεδα εξόντωσης. Για 4 χρόνια γνώρισαν το Μπούχενβαλντ, το Νταχάου, το Άουσβιτς. Όταν τελείωσε ο πόλεμος λίγοι είχαν επιβιώσει.[26] Οι υπόλοιποι των ταγμάτων είτε στάλθηκαν πίσω στα στρατόπεδά τους είτε συνέχισαν να κάνουν καταναγκαστική εργασία για τους γερμανούς. Λίγοι ήταν οι τυχεροί που κατάφεραν να διαφύγουν.

Η κατάκτηση της Γαλλίας από τους ναζί επέφερε το χωρισμό της σε δύο μέρη: Το κατεχόμενο και διοικούμενο από τους γερμανούς τμήμα και τη δωσίλογη Γαλλία του Βισύ, με γαλλική διοίκηση υπό γερμανική εποπτεία. Τα στρατόπεδα των ισπανών παρέμειναν στην «ελεύθερη» πλευρά. Αμέσως μετά την ήττα των γάλλων, ο Φράνκο έκανε διπλωματική επίθεση εναντίον των προσφύγων, στέλνοντας χιλιάδες αιτήσεις έκδοσης μαχητών στις αρχές του Βισύ. Πολλές απ' αυτές έγιναν δεκτές κι έτσι το φθινόπωρο του 1940 κάποιες από τις πιο γνωστές φυσιογνωμίες του ισπανικού εμφυλίου, απ' όλο το πολιτικό φάσμα του αντιφρανκικού στρατοπέδου, επέστρεψαν στην άλλη πλευρά των Πυρηναίων. Ανάμεσά τους διακρίνονταν ο πρόεδρος της Τζενεραλιτάτ Λιουίς Κομπάνυς, ο αναρχικός πρώην υπουργός Ζουάν Πεϊρό[27], ο σοσιαλιστής Θουγαθαγόιτια, καθώς και ο αναρχικός οικοδόμος Θιπριάνο Μέρα, διοικητής στον εμφύλιο του 4ου σώματος στρατού. Όλοι τους καταδικάστηκαν σε θάνατο. Εκτός του Μέρα, που η ποινή του μετατράπηκε σε ισόβια, οι υπόλοιποι εκτελέστηκαν.

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ MLE

Με την υποχώρηση της Καταλονίας έφυγε από την Ισπανία η εθνική επιτροπή,

25 Το κομμουνιστικό κόμμα απαγόρευε στα μέλη του να πολεμήσουν τους γερμανούς, στηρίζοντας το σύμφωνο μη επίθεσης Ρίμπεντροπ - Μολότοφ μεταξύ ναζί και ΕΣΣΔ.

26 Τον Ιούλιο του 2006 κυκλοφόρησε στην Ισπανία το *Libro Memoria. Españoles deportados a los campos Nazis (1940-45)* των B. Bermejo και S. Checa. Στην έρευνά τους έχουν διασταυρώσει περίπου 9.000 ονόματα εγκλείστων, εκ των οποίων οι 6.000 περίπου πέθαναν. Η λίστα είναι αρκετά κοντά στα πραγματικά νούμερα αν και ελλιπής. Βλ. *El Pais Semanal,* no. 1587, 25/2/2007.

27 Ο Joan Peiró i Belis γεννήθηκε το 1887 στη Βαρκελώνη. Στρατευμένος εργάτης από το 1906, διετέλεσε υπουργός Βιομηχανίας για 6 μήνες και παραιτήθηκε μετά τα γεγονότα του Μάη του '37. Για σχεδόν δύο χρόνια, οι φασίστες τον βασάνιζαν και του πρότειναν θέση στο φασιστικό συνδικάτο, με αντάλλαγμα τη ζωή του. Εκτελέστηκε στη Βαλένθια στις 24/7/1942.

αλλά και πολλοί αγωνιστές και μέλη των τοπικών οργανώσεων των CNT και FAI της Αραγόνας και της Καταλονίας,[28] για να αποφύγουν την εκτέλεση. Στις 25 Φλεβάρη συστήθηκε το Γενικό Συμβούλιο του Ισπανικού Ελευθεριακού Κινήματος (MLE) στο Παρίσι. Χρέη γενικού γραμματέα ανέλαβε ο Μαριάνο Ροντρίγκεθ Βάθκεθ «Μαριανέτ», γραμματέας ως τότε της Εθνικής Επιτροπής. Τα μέλη του ήταν οι Ζερμινάλ Εσγκλέας, Φεδερίκα Μοντσένυ, Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ, Πέδρο Ερέρα, Χοσέ Τσένα, Φρανσίσκο Ισγκλέας, Βαλέριο Μας, Ζερμινάλ ντε Σόουσα, Ρομπέρτο Αλφόνσο, Φιντέλ Μιρό και Σεραφίν Αλιάγα.[29] Το Συμβούλιο αυτό δε συνεδρίαζε ούτε τακτικά ούτε απαραίτητα και με απαρτία. Διαχειριζόταν τα οικονομικά του κινήματος, προσπαθώντας να βοηθήσει τους χιλιάδες αναρχικούς που βρίσκονταν κλεισμένοι στα γαλλικά στρατόπεδα συγκέντρωσης, αλλά και αυτούς που προσπαθούσαν να εξασφαλίσουν θέση στα καράβια για τη Λατινική Αμερική. Το Συμβούλιο αυτοανακηρύχθηκε μοναδικός εκπρόσωπος του κινήματος, βασιζόμενο σε μια αυθαίρετη ερμηνεία των αποφάσεων του 1938 για τη δημιουργία Εκτελεστικής Επιτροπής του MLE.

Καθώς ο πόλεμος δεν είχε ακόμα τελειώσει όταν συστήθηκε το Συμβούλιο, υπήρξαν αμέσως προστριβές στους κύκλους της CNT, σχετικά με τη νομιμοποίηση του Συμβουλίου και τις αρμοδιότητές του. Το MLE αποδοκίμασε τη συμμετοχή της CNT στο Εθνικό Συμβούλιο Άμυνας της Μαδρίτης, κάτι το οποίο εξώθησε τον Γκαρθία Ολιβέρ σε παραίτηση. Οι διαφωνίες σχετικά με το ζήτημα της συνεργασίας και της πολιτικής συμμετοχής συνεχίζονταν αδιάκοπα. Ο Οράθιο Μαρτίνεθ Πριέτο και ο Γκαρθία Ολιβέρ επανέφεραν στο προσκήνιο το ζήτημα της δημιουργίας ενός κόμματος, θεωρώντας πως η FAI είχε αποτύχει και πως δεν υπήρχε λόγος ύπαρξης της CNT σε ξένο έδαφος, όπου δεν μπορούσε να δράσει συνδικαλιστικά.[30]

Στις 18 Ιούνη του 1939 ο «Μαριανέτ»[31] πνίγηκε, ενώ κολυμπούσε στο Μάρνη

28 Ο Πεϊράτς υπολόγιζε σε περίπου ογδόντα χιλιάδες τα μέλη της CNT που διέφυγαν στη Γαλλία. Βλ. Herrerín López, Ángel, *La CNT Durante el Franquismo, Clandestinidad y Exilio (1939-1975),* Madrid: Siglo Veintiuno de España Editores, 2004, σελ.36.

29 Τα ονόματα των μελών του Γ.Σ. του MLE διαφέρουν ανάλογα με κάθε ιστοριογράφο ή και συμμετέχοντα σε αυτό. Ο Εσγκλέας, αν και ρωτήθηκε στα συνέδρια του 1944-45, δεν αποκάλυψε επίσημα τα ονόματά τους. Εδώ χρησιμοποιείται η λίστα που δημοσιεύτηκε στο συλλογικό τόμο Memorias de las III Jornadas Internacionales de Debate Libertario, *La Oposición Libertaria al Regimen de Franco,* Madrid: Fundación Salvador Seguí Ediciones, 1993, σελ.809.

30 Στα απομνημονεύματά του, ο Γκαρθία Ολιβέρ υποστηρίζει πως εγκατέλειψε αμέσως την ιδέα του κόμματος και κατηγορεί το ζεύγος Εσγκλέας-Μοντσένυ για συκοφαντία, με στόχο την ηθική του εξόντωση. Βλ. García Oliver, *ό.π.,* σελ.536.

31 Ο Mariano Rodríguez Vazquez "Marianet" (1909-1939) συμμετείχε σε απεργίες και σαμποτάζ κατά την Β΄ Δημοκρατία, για τα οποία φυλακίστηκε επανειλημμένα. Από το 1935 άρχισε μια κάθετη άνοδο στα αξιώματα της CNT και έγινε γραμματέας της, το Νοέμβρη του 1936. Η στάση του, φιλονεγκρινιστική και διαλλακτική, βοήθησε στην απαξίωση του ελευθεριακού κινήματος. Δεν έχει δεχτεί την κριτική που του αρμόζει, είτε

και τη θέση του πήρε ο Εσγκλέας. Μαζί με τη γραμματεία, ο Εσγκλέας ανέλαβε και τη διαχείριση των οικονομικών πόρων του κινήματος. Η κυρίως δράση τού Συμβουλίου στο χρονικό διάστημα που ακολούθησε μέχρι την κατάκτηση της Γαλλίας περιορίστηκε σε αλληλογραφία, έκδοση εγκυκλίων και οικονομική διαχείριση. Δεν υπήρξε καμιά εμφανής πρωτοβουλία για ανάληψη δράσης στο εσωτερικό της Ισπανίας. Όλη η ενεργητικότητα του Συμβουλίου αφιερώθηκε στις διαμάχες του με εξόριστα μέλη της CNT στο Λονδίνο, αλλά και στην Ισπανία, ώστε να διαφυλάξει την πρωτοκαθεδρία του εντός του κινήματος. Η κατάληψη της Γαλλίας από τα ναζιστικά στρατεύματα, τον Ιούνη του 1940, οδήγησε τον Εσγκλέας και το Συμβούλιο στην παρανομία, η οποία σήμανε και την οριστική αχρηστία του.

Η ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ CNT ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΚΑΙ Η ΟΜΑΔΑ ΠΟΝΘΑΝ

Παρά τις αντικειμενικές δυσκολίες, η προσπάθεια για την αναδιοργάνωση της CNT στην Ισπανία ξεκίνησε αμέσως. Η αρχή έγινε στο στρατόπεδο συγκέντρωσης της Αλμπατέρα, όπου οδηγήθηκαν οι στρατιώτες, οι οποίοι στο τέλος του πολέμου παγιδεύτηκαν στο Αλικάντε. Ανάμεσά τους βρίσκονταν περίπου 17.000 αναρχικοί, οι περισσότεροι μέλη της στρατιωτικοποιημένης πρώην Ταξιαρχίας Γη και Ελευθερία. Οι έγκλειστοι του στρατοπέδου αποφάσισαν πως, μέχρι να καταστούν εφικτές συνελεύσεις για την ανάδειξη νέων επιτροπών, την αναδιοργάνωση θα έπρεπε να αναλάβει η Εθνική Υποεπιτροπή που είχε δημιουργηθεί το 1938.

Τα τρία μέλη της Υποεπιτροπής ήταν οι Λεόνθιο Σάντσεθ, Χοσέ Θερβέρα και Λουίς Ούμπεδα. Μαζί με τους Χένεσις Λόπεθ, Ζούλια Μιραβέ, Φρανθίσκο Μαρές[32], Χοσέ Ριέρα και Αμαντέο Κασάρες, συνέστησαν την πρώτη -παράνομη- Εθνική Επιτροπή της CNT. Χρέη γενικού γραμματέα ανέλαβε ο Εστέμπα Παλιαρόλς[33]. Μοναδικό μέλημα της επιτροπής ήταν η προσπάθεια να σώσει όσο

επειδή πολλοί τον θεωρούσαν πιόνι άλλων είτε λόγω του πρώιμου θανάτου του.

32 Ο Francisco Marés Sánchez (1895-1941) συμμετείχε προπολεμικά στα Αντιπολιτευόμενα Συνδικάτα. Ήταν από τους ιδρυτές της Σιδηράς Ταξιαρχίας και διοικητής της μετά τον Πελισέ, όταν πλέον είχε μετονομαστεί σε 83η Ταξιαρχία. Συνελήφθη ταξιδεύοντας παράνομα για οργανωτικούς σκοπούς και τουφεκίστηκε στην Πατέρνα το 1941. Είχε αποδράσει από την Αλμπατέρα.

33 Ο Esteban Pallarols Xirgu γεννήθηκε στις αρχές του 20ου αιώνα στο Βικ. Συμμετείχε στο κίνημα από μικρή ηλικία και εξορίστηκε επί δικτατορίας Ριβέρα στην Κούβα. Στον εμφύλιο βοήθησε σημαντικά στην οργάνωση των κολεκτιβοποιήσεων στην Καταλονία και το Λεβάντε. Εκτελέστηκε τον Ιούλη του 1943 κατηγορούμενος για την κατεδάφιση της εκκλησίας του Βικ, τις πρώτες μέρες του εμφυλίου.

το δυνατόν περισσότερους αγωνιστές της CNT από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης και τις φυλακές, γλιτώνοντάς τους από βέβαιο θάνατο. Μ' αυτό το σκοπό συνέστησαν μια εταιρία εμπορίας φρούτων στη Βαλένθια. Το φορτηγό της εταιρίας-βιτρίνας μετέφερε κρυμμένους αγωνιστές σε διάφορους προορισμούς. Ο Ριέρα και ο Κασάρες πλαστογραφούσαν αδιάκοπα άδειες μετακίνησης, κρατικές σφραγίδες και εγγυήσεις αποφυλάκισης[34]. Έτσι, η επιτροπή δημιούργησε ένα πρώτο παράνομο δίκτυο διαφυγής και πολιτικής επικοινωνίας των διάσπαρτων ελευθεριακών πυρήνων.

Το δίκτυο αυτό περιλάμβανε τη νότια παράλια ζώνη εκτός της Ανδαλουσίας, το κέντρο, το βορρά, την Αραγόνα και την Καταλονία. Ακόμα, είχαν γίνει επαφές με συντρόφους στη Γαλλία, οι οποίοι βοηθούσαν στην παράνομη διάβαση των συνόρων και στην υποδοχή των δραπετών. Ανάμεσα στους εκατοντάδες γνωστούς και άγνωστους αγωνιστές που γλίτωσαν μ' αυτό τον τρόπο τη ζωή τους, μπορούμε να διακρίνουμε τους Σατουρνίνο Καρόδ[35], Βικτοριάνο Καστάν[36] και Εδουάρδο Χοσέ Εστέβα[37]. Και οι τρεις επέστρεψαν σύντομα στην Ισπανία, για να αγωνιστούν στην παρανομία.

Οι προσπάθειες της Εθνικής Επιτροπής ενισχύθηκαν σημαντικά από ομάδες αντίστασης που είχαν δημιουργηθεί στη Γαλλία. Συντονιστής αυτών των ομάδων ήταν ο Φρανθίσκο Πονθάν, πρώην μέλος του Συμβουλίου της Αραγόνας και μετέπειτα διοικητής μονάδας σαμποτάζ και κατασκοπίας, που δρούσε πίσω από τις εχθρικές γραμμές, στο μέτωπο του Έβρου. Ο Πονθάν ήταν έγκλειστος στο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Βερνέ, όπου από την πρώτη στιγμή επιδόθηκε στην οργάνωση των αναρχικών, με σκοπό την έξοδο από το στρατόπεδο και τη δημιουργία ομάδων που θα δρούσαν παράνομα εντός της Ισπανίας. Τα όπλα γι' αυτή τη δράση ανήκαν στη μονάδα του, η οποία είχε προνοήσει να τα κρύψει στα σύνορα, πριν την αφοπλίσουν οι γάλλοι κατά την υποχώρηση.

Με το που βγήκε από το στρατόπεδο, ο Πονθάν ήρθε σε επαφή με το Γενικό

34 Στελέχη του φρανκικού καθεστώτος υπέγραφαν τέτοιες εγγυήσεις αποφυλάκισης για γνωστούς και συγγενείς τους, αρκεί να μην ευθύνονταν για εγκλήματα κατά ζωής.

35 Ο Saturnino Carod Lerín (1903-1988) συμμετείχε προπολεμικά στα συνδικάτα της Σαραγόσα. Στον εμφύλιο ήταν διοικητής της Ταξιαρχίας Καρόδ-Φερέρ και το Μάη του '37 συμμετείχε με τον Μάξιμο Φράνκο στη φάλαγγα αναρχικών που κινήθηκε προς τη Βαρκελώνη. Φυλακίστηκε για παράνομη δράση το 1941 στη Βαρκελώνη και παρέμεινε έγκλειστος ώς το 1960.

36 Ο Victoriano Castán Guillén (1901-1983) ανέλαβε, μετά τη στρατιωτικοποίηση, τη διοίκηση του 17ου Σώματος Στρατού. Κατάσκοπος των συμμαχικών μυστικών υπηρεσιών κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, παραιτήθηκε από τη CNT το 1945 για λόγους αρχής. Πιστός στις ιδέες του μέχρι τα γεράματα, αυτοκτόνησε λίγες μέρες μετά το θάνατο της συντρόφισσάς του στη γαλλική εξορία.

37 Ο Eduardo José Esteve (1916-1996) έγινε γνωστός με το ψευδώνυμο Τζέρμεν Εστέβα. Πριν τον πόλεμο ήταν οικοδόμος και γραμματέας της νεολαίας του Λεβάντε. Επέστρεψε στην Ισπανία το 1942 για να βοηθήσει τον αγώνα, συμμετείχε στην παράνομη δραστηριότητα σ' όλη τη δικτατορία και φυλακίστηκε πολλές φορές.

Συμβούλιο του MLE μέσω του υπεύθυνου για τα ζητήματα των στρατόπεδων συγκέντρωσης Χουάν Μανουέλ Μολίνα «Χουανέλ». Ενημέρωσε το Συμβούλιο για την ύπαρξη της ομάδας και των όπλων και ζήτησε οικονομική στήριξη. Ταυτόχρονα, ξεκίνησαν τα πρώτα ταξίδια μελών της ομάδας στο εσωτερικό. Εκεί, κατάφεραν να έρθουν σε επαφή με τη CNT του εσωτερικού και -όπως αναφέρθηκε πιο πάνω- βοήθησαν στη σύσταση του δίκτυου διαφυγής. Παράλληλα μετέφεραν και την παράνομη αλληλογραφία, μεταξύ Γαλλίας και Ισπανίας. Η συνεργασία του Πονθάν με την Εθνική Επιτροπή και η προτροπή του προς το Συμβούλιο του MLE να συνεργαστεί μαζί της και να στηρίξει τις επιλογές της οδήγησαν στη ρήξη των σχέσεων μεταξύ Συμβουλίου και Πονθάν. Το Συμβούλιο του MLE, με πρόσχημα τη γραμμή πολιτικής συνεργασίας που ακολουθούσε η CNT του εσωτερικού, απέφευγε να τη στηρίξει οικονομικά ή να την αναγνωρίσει ως ανώτερο όργανο.

Ο «Χουανέλ» συντάχθηκε με τον Πονθάν και συνέχισαν να συνεργάζονται με τους συντρόφους στην Ισπανία. Το Σεπτέμβρη του 1939 ήρθε το πρώτο χτύπημα. Στη Βαρκελώνη δρούσε μια ομάδα νεαρών αναρχικών, η οποία είχε ενισχυθεί με την έλευση αγωνιστών από τη Γαλλία. Αυτή η ομάδα βοηθούσε στην απόδραση αναρχικών από διάφορα στρατόπεδα συγκέντρωσης και φυλακές της Βαρκελώνης, ενώ πραγματοποιούσε και μικροληστείες για να ενισχύσει οικονομικά τις προσπάθειές της. Η αστυνομία συνέλαβε την πρώτη εβδομάδα του Σεπτέμβρη 26 άτομα με ένα τεράστιο οπλοστάσιο και τους κατηγόρησε για ληστείες, αποδράσεις και το φόνο ενός στρατιωτικού σε μια ανταλλαγή πυροβολισμών. Στις 12 Σεπτέμβρη, μετά από στρατοδικείο-εξπρές, εκτελέστηκαν έξι από αυτούς. Ήταν τα αδέρφια Ραφαέλ και Σαλβαδόρ Γκόμεθ, ο Ζουάν Παλιαρές, ο Χουάν Μπαέθα, ο Φουλχένσιο Ροσάουρο και ο Χοσέ Ταρίν. Οι υπόλοιποι καταδικάστηκαν σε πολύχρονες φυλακίσεις. Παρά τα σκληρά βασανιστήρια, τα νεαρά αυτά παιδιά δεν έδωσαν άλλες διευθύνσεις και ονόματα και το κακό περιορίστηκε εκεί.

Λίγο καιρό αργότερα, το Νοέμβρη του 1939, έπεσε στα χέρια της αστυνομίας ολόκληρη η Εθνική Επιτροπή, εκτός των Λόπεθ και Κασάρες. Στη δίκη τους, που έγινε το 1944, καταδικάστηκαν σε πολυετή φυλάκιση, εκτός του γραμματέα Παλιαρόλς και του Μαρές που είχαν ήδη εκτελεστεί. Δεν έγινε αμέσως προσπάθεια να ανασυγκροτηθεί η επιτροπή. Η ομάδα Πονθάν διατήρησε σχέσεις με την τοπική επιτροπή του Λεβάντε, που είχε την έδρα της στη Βαλένθια.

Ο Πονθάν, μετά τη ρήξη με το Συμβούλιο του MLE, έχασε τη μοναδική δυνατότητα χρηματοδότησης του σχεδίου του. Λίγο αργότερα, αποδέχθηκε πρόταση των αγγλικών μυστικών υπηρεσιών για να συνεργαστεί μαζί τους. Οι απεσταλμένοι του Πονθάν στην Ισπανία κατέγραφαν την κίνηση των γερμανικών εμπορικών και πολεμικών πλοίων στα ισπανικά λιμάνια. Παράλληλα, ο Πονθάν ανέλαβε το τελευταίο κομμάτι ενός πανευρωπαϊκού δίκτυου απόδρασης από τη ναζιστική Ευρώπη. Το δίκτυο αυτό μετέφερε άτομα που κινδύνευαν (εβραίους, πιλότους που καταρρίπτονταν, αντιστασιακούς κ.ά.) από την Ευρώπη στο Γιβραλτάρ. Οι άνδρες του Πονθάν είχαν εξ ολοκλήρου την ευθύνη για τη νότια Γαλλία και

την Ισπανία. Σε ανταπόδοση των υπηρεσιών του, ο Πονθάν λάμβανε από τους άγγλους χρήματα και όπλα για τη λειτουργία του δικτύου του.

Αν και πολλοί κατηγόρησαν την ομάδα Πονθάν γι' αυτή τη συμμαχία, ακόμη περισσότεροι ήταν αυτοί που γλίτωσαν τη ζωή τους χάρη στη δράση της.[38] Ο ίδιος ο Φρανθίσκο Πονθάν δεν έτρεφε αυταπάτες γι' αυτή τη σχέση κι εκμεταλλεύτηκε τους αγγλικούς πόρους, για να συνεχίσει τον αγώνα στην Ισπανία. Παράλληλα, πίστευε πως η ήττα του ναζισμού θα επέφερε και την πτώση του Φράνκο. Ο επικεφαλής του δίκτυου διαφυγής πανευρωπαϊκά, Αλμπέρ Γκερίς, πιο γνωστός με το ψευδώνυμο «Πατ Ο' Λίρι» έλεγε: *Ο Βιδάλ* (Πονθάν) *δεν έτρεφε καμιά ιδιαίτερη συμπάθεια για τους άγγλους. Τους θεωρούσε -όμοια με τους γάλλους και τους γερμανούς- απλά πιόνια σε μια σκακιέρα. Η σκακιέρα ήταν η Ισπανία, πέρα απ' τα βουνά, κάτω απ' την κυριαρχία του Φράνκο. Εξεγερμένος ενάντια στη μοίρα, ανυπόμονος να δράσει, πάντα φορτωμένος με τα αναρχικά του οράματα, ο Βιδάλ συνεχώς ζητούσε όπλα: «πιστόλια… χρειάζομαι πιστόλια… και θέλω και τουφέκια» έλεγε.*[39]

Την Πρωτομαγιά του 1940 κυκλοφόρησε σε διάφορες ισπανικές πόλεις μια παράνομη προκήρυξη, που καλούσε τους ισπανούς να μείνουν ουδέτεροι στον Παγκόσμιο Πόλεμο. Η προκήρυξη αυτή, χρηματοδοτημένη από τους βρετανούς, μοιράστηκε από το δίκτυο του Πονθάν. Ένα μήνα μετά, η φρανκική αστυνομία κατάφερε να διαλύσει την παράνομη CNT της Βαλένθια, συλλαμβάνοντας τα 32 από τα 200 περίπου μέλη της. Η δίκη τους έγινε το Νοέμβρη του 1941. Απαγγέλθηκαν δέκα θανατικές καταδίκες και στις 19 Νοέμβρη εκτελέστηκαν οι Άνχελ Ταρίν[40], Ενρίκε Γκογκ και Ενρίκε Εσκομπάρ. Η ποινή των υπόλοιπων εφτά μετατράπηκε σε τριάντα χρόνια φυλακής.

Η καταστολή ανάγκασε πολλούς αγωνιστές από τη Βαλένθια να μεταναστεύσουν στη Μαδρίτη. Ένας απ' αυτούς ήταν και ο Μανουέλ Λόπεθ, γραμματέας της Εθνικής Υποεπιτροπής της Βαλένθια κατά τον εμφύλιο. Ο Λόπεθ ανέλαβε να οργανώσει ξανά τη CNT με τη βοήθεια κάποιων μελών της ελευθεριακής νεολαίας. Αυτά ήταν ο Προγκρέσο Μαρτίνεθ, ο Ελάδιο Ερνάντεθ, ο Νίκολας Σανσεγούντο, καθώς και άλλες δυο γυναίκες και τρεις άνδρες.[41] Η δεύτερη αυτή επιτροπή συνέχισε να πλαστογραφεί έγγραφα, αλλά κυκλοφόρησε κι ένα δελτίο αντιπληροφόρησης που μοιράστηκε σε φυλακισμένους συντρόφους. Ο Λόπεθ

38 Η διαφθορά και η πείνα στην Ισπανία δημιουργούσαν πρόσφορο έδαφος για το χρηματισμό αστυνομικών και δεσμοφυλάκων. Οι ομάδες του Πονθάν βοήθησαν με τα αγγλικά χρήματα στην αποφυλάκιση πολλών αναρχικών αγωνιστών. Ταυτόχρονα, έσωσαν χιλιάδες ζωές ανθρώπων που κυνηγούσε το τρίτο Ράιχ.

39 Βλ. Téllez, *ό.π.,* σελ.216.

40 Ο Ángel Tarín Haro (1920-1941) πολέμησε στον εμφύλιο στις αναρχικές πολιτοφυλακές. Στην παρανομία δρούσε με τον αδελφό του José, ο οποίος διέφυγε στη Γαλλία. Ο μεγαλύτερος αδερφός τους, Miguel, εκτελέστηκε το 1939.

41 Τα στοιχεία γι' αυτή την περίοδο είναι προφορικά και ελάχιστα. Βλ. Molina, *ό.π.,* σελ.89-98.

σύντομα εισήχθη σε σανατόριο, αφού είχε προχωρημένη φυματίωση, όπου και πέθανε τον επόμενο χρόνο.

Η υπόλοιπη επιτροπή συνελήφθη στα μέσα του 1940. Αμέσως, αντικαταστάθηκε από την τρίτη επιτροπή με γραμματέα τον Θελεδόνιο Πέρεθ[42]. Ο Πέρεθ συνέχισε να συνεργάζεται με την ομάδα του Πονθάν, εξασφαλίζοντας την αποφυλάκιση πολλών αναρχικών με τη δωροδοκία κρατικών λειτουργών. Μετά τη σύλληψή του στις αρχές του 1941, τη θέση του γραμματέα ανέλαβε ο Μανουέλ Αμίλ, ο οποίος βρισκόταν φυλακισμένος στη Μαδρίτη. Η οργάνωση των αναρχικών στις φυλακές είχε φτάσει σε πολύ υψηλό επίπεδο. Έτσι, αποφασίστηκε να δίνονται οι κατευθύνσεις από το εσωτερικό της φυλακής και η παράνομη δουλειά έξω να γίνεται σε συνεννόηση με τον φυλακισμένο γραμματέα.[43]

Οι πρώτες τέσσερεις εθνικές επιτροπές δεν ήταν τίποτα άλλο παρά αποτέλεσμα της αυταπάρνησης μερικών ανθρώπων, που διακινδύνευσαν -και όλοι ανεξαιρέτως πλήρωσαν ακριβά- για να βοηθήσουν τους συντρόφους τους να γλιτώσουν τις ζωές τους. Η επικοινωνία μεταξύ των διάσπαρτων πυρήνων αγωνιστών ήταν σπάνια και με συνεχείς διακοπές λόγω της καταστολής, οφειλόταν δε κυρίως στη λειτουργία των ομάδων του Πονθάν. Η κατάσταση στα μέτωπα του πολέμου μέχρι το 1942 ευνοούσε τον Άξονα κι έτσι ο Φράνκο συνέχιζε ακάθεκτος την πολιτική εξόντωσης και τρομοκρατίας, βοηθώντας παράλληλα τους ναζί.[44]

Όμως, η κατάσταση άρχισε να αλλάζει προς το τέλος του 1942. Οι επιτυχίες των Συμμάχων, η υποχώρηση των φασιστών και η παρουσία συμμαχικών πλέον δυνάμεων στη βόρεια Αφρική οδήγησαν τον Φράνκο σ' ένα διπλωματικό ελιγμό. Διαβλέποντας την επερχόμενη ήττα τού Χίτλερ, ο δικτάτορας προσπάθησε να δώσει έναν πιο φιλελεύθερο τόνο στο πολίτευμά του, ώστε να βελτιώσει τη διεθνή διπλωματική του εικόνα. Έτσι, το 1942 δημιούργησε μια κατευθυνόμενη βουλή και το 1943 έδωσε χάρη σε χιλιάδες φυλακισμένους, οι οποίοι κατηγορούνταν για ελαφρύτερα παραπτώματα. Η συγκυρία διευκόλυνε τη CNT, αφού αποφυλακίστηκαν αρκετοί αγωνιστές της και αμέσως καταπιάστηκαν με το δύσκολο έργο της ανασυγκρότησης.

Στον αντίποδα, η διετία 1942-43 ήταν καταστροφική για την ομάδα του Πον-

42 Ο Celedonio Pérez Bernardo ήταν ανθρακωρύχος. Μάχιμο στέλεχος από την εποχή της δικτατορίας του Ριβέρα, εξορίστηκε στο Βέλγιο, όπου συνεργάστηκε με τον Ασκάσο και τον Ντουρούτι. Στον εμφύλιο ήταν κομισάριος στο σύνταγμα του Μέρα. Μέχρι το θάνατό του το 1956, είτε δρούσε στην παρανομία είτε βρισκόταν στη φυλακή. Ήταν η ψυχή της παράνομης οργάνωσης στη Μαδρίτη.

43 Ο Ερερίν επικαλείται τις μαρτυρίες δυο μελών της CNT, που υποστηρίζουν ότι ο γραμματέας δεν έπρεπε ποτέ να είναι φυλακισμένος και γι' αυτό ο Αμίλ είχε δώσει τη θέση του στον Εουσέμπιο Αθανιέδο. Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.84.

44 Εκτός από πρώτες ύλες και ελεύθερη χρήση των ισπανικών λιμανιών, ο Φράνκο είχε αποστείλει και μια μεραρχία εθελοντών, για να πολεμήσει στο ανατολικό μέτωπο. Τη «γαλάζια μεραρχία» στελέχωναν φανατικοί φαλαγγίτες, πολλοί από τους οποίους έχασαν τη ζωή τους στη μάχη του Λένινγκραντ.

θάν. Ήδη, το Γενάρη του 1941, είχε συλληφθεί στην Πορτογαλία ο Αγκουστίν Ρεμίρο[45], δεξί χέρι του Πάκο Πονθάν και διεκπεραιωτής των πιο επικίνδυνων αποστολών εντός των συνόρων. Ο Ρεμίρο παραδόθηκε στις ισπανικές αρχές και καταδικάστηκε σε θάνατο. Λίγες μέρες πριν την εκτέλεσή του, επιχείρησε να αποδράσει από τη φυλακή του Πορλιέρ στη Μαδρίτη. Οι διώκτες του τον εκτέλεσαν επιτόπου, λίγα μέτρα μακρύτερα από τη φυλακή, την 21η Ιούνη του 1942.

Παρά την απώλεια του Ρεμίρο, συνεχίστηκε το έργο της διάσωσης ανθρώπων και της αντίστασης στη δικτατορία. Το Νοέμβρη του 1941, η ομάδα σκόρπισε χιλιάδες μαυροκόκκινα φέιγ βολάν στην επέτειο του θανάτου του Ντουρούτι. Αυτά έγραφαν: *Ελευθερία ή θάνατος. Αυτό ήταν το σύνθημα του Ντουρούτι. Αυτό πρέπει να είναι το σύνθημα των εργατών της Ισπανίας και όλου του κόσμου. CNT.*[46] Στις 6 Ιούλη του 1942 μοιράστηκαν χιλιάδες προκηρύξεις στην Ουέσκα, που θύμιζαν τη δολοφονία του Ραμόν Αθίν[47] και καλούσαν σε αντίσταση.

Το Νοέμβρη του 1942 οι γερμανικές δυνάμεις αναπτύχθηκαν και στη νότια Γαλλία. Η Γκεστάπο ανέλαβε το κατασταλτικό έργο που αναλογούσε στην αστυνομία της κυβέρνησης του Βισύ και σύντομα περιόρισε τη δράση των δίκτυων διαφυγής. Ο Πονθάν μαζί με τα βασικά στελέχη[48] της ομάδας του κλείστηκαν εκ νέου στο Βερνέ ως πρόσφυγες, αφού οι γερμανικές υπηρεσίες αγνοούσαν τη δράση τους. Σύντομα, βγήκαν από το στρατόπεδο με πλαστά έγγραφα, αλλά η τύχη τους δεν κράτησε πολύ. Ο Βιθέντε Μοριόνες «Ναβάρο»[49], έμπειρος διασυνοριακός

45 Ο Agustín Remiro Manero (1904-1942) συμμετείχε στη CNT από το 1919 και έγινε γνωστός για την παράνομη οργανωτική του δράση κατά τη δικτατορία του Πρίμο ντε Ριβέρα. Στον εμφύλιο πολέμησε αρχικά στην Ταξιαρχία Ντουρούτι ως επικεφαλής μιας ομάδας σαμποτάζ, που δρούσε πίσω από τις εχθρικές γραμμές. Αργότερα, πολέμησε με την Ταξιαρχία Καρόδ-Λερίν, πάντα σε ειδικές αποστολές, και από το 1938 διοίκησε έναν αυτόνομο λόχο που έκανε απαγωγές, ληστείες και σαμποτάζ στο μέτωπο του Έβρου, στα μετόπισθεν των φασιστών.

46 Βλ. Téllez, *ό.π.,* σελ.234.

47 Ο Ramón Arsenio Acín Aquilé (1888-1936) εκτελέστηκε στη γενέτειρά του από τους φασίστες το 1936. Ήταν καθηγητής, αλλά και γλύπτης, ζωγράφος και συγγραφέας. Αγωνίστηκε από μικρή ηλικία στη CNT και θεωρείται ως ένα από τα σπουδαιότερα πνεύματα του ελευθεριακού κινήματος. Μεταξύ πολλών άλλων γνωστών αναρχικών, μαθητής του ήταν και ο Πονθάν.

48 Ανάμεσα στα βασικά στελέχη του γκρουπ ήταν και ο Juan Catalá Balaña (1913-2008) που βρισκόταν ήδη φυλακισμένος στη Βαρκελώνη. Ο Καταλά ήταν ειδικός των αποδράσεων και μετά την τρίτη του απόδραση, το 1947, επέστρεψε στη Γαλλία. Εκεί, συμμετείχε το 1951 σε μια ληστεία και φυλακίστηκε για 14 χρόνια. Στον πόλεμο ήταν σαμποτέρ στην Ταξιαρχία Ντουρούτι και συνεργάτης του Πονθάν από το 1938.

49 Ο Vicente Moriones Belzunegui "Navarro" (1913-1970) επέζησε από τα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης με σοβαρά προβλήματα υγείας. Το 1947 επέστρεψε στην παράνομη δράση στην Ισπανία, συνελήφθη στη Ντονόστια και παρέμεινε φυλακισμένος για 18 χρόνια. Όταν αποφυλακίστηκε, συνέχισε την οργανωτική δράση και έγινε γραμματέας της παράνομης περιφερειακής επιτροπής της CNT του Βορρά. Πέθανε από

οδηγός, συνελήφθη τον Ιούνη του 1943 και οδηγήθηκε στο Μπούχενβαλντ. Τα αδέλφια Ευσεμπιο και Πασκουάλ Λόπεθ, που συνεργάζονταν με τον Πονθάν από την εποχή του εμφυλίου, φυλακίστηκαν στη Γαλλία και τη Βαρκελώνη αντίστοιχα. Ο ίδιος ο Φρανθίσκο Πονθάν συνελήφθη από την Γκεστάπο τον Απρίλη του 1943 στην Τουλούζ, μετά από κατάδοση. Παρέμεινε φυλακισμένος μέχρι τη 17η Αυγούστου του 1944, τελευταία ημέρα παραμονής των Γερμανών στην Τουλούζ. Φεύγοντας οι ναζί διάλεξαν τους πιο επικίνδυνους κρατουμένους και -λίγο έξω από την πόλη- τους εκτέλεσαν και έκαψαν τα πτώματά τους. Ανάμεσά τους ήταν και ο Φρανθίσκο Πονθάν Βιδάλ, 33 χρόνων.

ΕΘΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Η αποφυλάκιση πολλών αγωνιστών βοήθησε στην αναδιοργάνωση της CNT, κυρίως στις πόλεις, όπου η ανωνυμία βοηθούσε την παράνομη δράση. Μες στη διετία 1942-43 η CNT σύστησε ουσιαστικές δομές, αποτέλεσμα της δημιουργίας μιας σειράς τοπικών επιτροπών. Εκτός από το Λεβάντε, όπου από τη λήξη του εμφυλίου δεν είχε πάψει να υπάρχει μια -έστω και υποτυπώδης- οργάνωση, οργανώθηκαν σε τοπικές επιτροπές η Αραγόνα, η Αστούριας, η Γαλικία, η Χώρα των Βάσκων και η Ανδαλουσία[50]. Τα Κανάρια Νησιά και η Εστρεμαδούρα εκπροσωπήθηκαν οργανικά μόλις το 1945 και το 1946 αντίστοιχα.

Στην Καταλονία δημιουργήθηκε στα τέλη του 1942 μια τοπική επιτροπή με γενικό γραμματέα τον Ελισέο Μέλις. Ο Μέλις ήταν πράκτορας του Εδουάρδο Κιντέλα, διοικητή της ασφάλειας της Βαρκελώνης. Εκείνη την εποχή είχε αποκτήσει επιρροή σε έναν κύκλο αναρχικών, επειδή βοηθούσε άτομα να κρυφτούν και να δραπετεύσουν στη Γαλλία. Η στάση του δεν άργησε να προκαλέσει υποψίες. Σύντομα η επιρροή του περιορίστηκε και η επιτροπή διαλύθηκε, αν και η προδοτική του δράση συνεχίστηκε μέχρι την εκτέλεσή του το 1947. Δύσπιστοι απέναντι στην επιτροπή του Μέλις, κάποιοι σύντροφοι δημιούργησαν παράλληλα μια δεύτερη, η οποία με την πάροδο του χρόνου και την επικοινωνία των διάσπαρτων πυρήνων, εξελίχθηκε στη μοναδική επιτροπή της Καταλονίας.

Η δράση του Μέλις δεν ήταν η μοναδική προσπάθεια του καθεστώτος να ελέγξει τα πολυάριθμα μέλη της CNT. Σ' αυτή την κατεύθυνση, η δικτατορία είχε ασκήσει πιέσεις σε ηλικιωμένα πρώην στελέχη της CNT[51] να συμμετέχουν στα φασιστικά συνδικάτα, ώστε να βοηθήσουν σ' έναν υποτιθέμενο εκδημοκρατισμό

έμφραγμα στο Μπαρακάλντο, όπου ζούσε με πλαστά στοιχεία.

50 Στην Ανδαλουσία η τοπική επιτροπή συστήθηκε από τους αντάρτες που δρούσαν στην περιοχή και πάντα βρισκόταν σε στενή επαφή με το αντάρτικο, μέχρι τη διάλυσή του το 1950.

51 Τα στελέχη αυτά είχαν διακριθεί για τον αγώνα τους υπέρ της πρωτοκαθεδρίας του συνδικαλισμού αντί των αναρχικών ιδεών εντός της CNT.

της κοινωνίας. Λίγοι ήταν αυτοί που πιάστηκαν στη φάκα. Με τη βοήθεια της δικτατορίας δημιούργησαν το 1944 το Εργατικό Κόμμα, το οποίο είχε ελάχιστη απήχηση μέχρι το 1947, οπότε και διαλύθηκε από το φρανκικό καθεστώς.

Η πέμπτη εθνική επιτροπή με γραμματέα τον Ευσέμπιο Αθανιέδο επιδόθηκε σε μια προσπάθεια επικοινωνίας με τις διάσπαρτες τοπικές επιτροπές. Σ' ένα από τα ταξίδια του ο Αθανιέδο συνελήφθη. Στο μικρό διάστημα που δημιουργήθηκε το οργανικό κενό, ένα μέλος της επιτροπής συμφώνησε τη συμμετοχή τής οργάνωσης σε μια συμμαχία κομμουνιστικής έμπνευσης, την UNE[52], συμμετοχή που ποτέ δεν υλοποιήθηκε. Ο γραμματέας της προηγούμενης επιτροπής Αμίλ βγήκε σύντομα από τη φυλακή και ανέλαβε πάλι τα καθήκοντά του.

Το Μάρτη του 1944, συνήλθε στη Μαδρίτη η Εθνική Ολομέλεια των Τοπικών Επιτροπών. Εκεί, ο Αμίλ έγινε και επίσημα γραμματέας της έκτης εθνικής επιτροπής. Η συνέλευση αποφάσισε τη διακοπή των επαφών με τους κομμουνιστές και την αποβολή από την επιτροπή του Αμπραάμ Γκιγιέν[53], ο οποίος είχε υπογράψει τη συμφωνία. Όμως, για άλλη μια φορά δικαιολόγησε την τακτική των συμμαχιών και της πολιτικής συμμετοχής, που είχε αποφασιστεί κατά τον εμφύλιο, με το επιχείρημα ότι ο εμφύλιος δεν είχε τελειώσει και πως μόνο ένα τακτικό συνέδριο μπορούσε να αλλάξει αυτή την πολιτική κατεύθυνση. Στη συνέχεια, η ολομέλεια εξέφρασε τη δυσαρέσκειά της για την έλλειψη βοήθειας από τους εξόριστους συντρόφους και κυρίως για το ότι δεν έδειχναν έμπρακτο ενδιαφέρον, μέσω παράνομων ταξιδιών και επικοινωνίας, προκειμένου να ενημερωθούν για την κατάσταση στο εσωτερικό. Η έκτη εθνική επιτροπή που προέκυψε από την ολομέλεια είχε δώδεκα μέλη από διάφορες τοπικές επιτροπές, νούμερο ενδεικτικό της εξάπλωσης της οργάνωσης σε όλη την Ισπανία.

Στο αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα ξεκίνησαν οι επαφές της CNT με

52 Unión Nacional Española (Ισπανική Εθνική Ένωση).

53 Ο Abraham Guillén Sanz (1913-1993) ήταν πολιτικός επίτροπος της 14ης μεραρχίας υπό τον Θιπριάνο Μέρα. Καταδικάστηκε σε θάνατο στο τέλος του εμφυλίου, αλλά απέδρασε δυο φορές, τη δεύτερη το 1945, οπότε με τη βοήθεια κάποιων ελευθεριακών τσιγγάνων έφτασε στη Γαλλία. Διαγράφτηκε το 1946 από την εξόριστη CNT ως φιλοκομμουνιστής. Το 1948 μετανάστευσε στη Λατινική Αμερική και έζησε στην Αργεντινή, την Ουρουγουάη και την Κούβα, μέχρι την επιστροφή του στην Ισπανία μετά το θάνατο του Φράνκο. Θεωρείται από πολλούς ως ο πατέρας του αντάρτικου πόλεων. Υπήρξε διοικητής των Ουτουρούνκος και συνιδρυτής και θεωρητικός των Τουπαμάρος. Έγραψε δεκάδες βιβλία και άρθρα πάνω στο αντάρτικο πόλεων, την οικονομία, την αυτοδιαχείριση και τον εμφύλιο, ενώ ήταν και εκδότης πολλών περιοδικών και εφημερίδων. Ο Λουίς Αντρές Έντο -του οποίου η μεγάλη συμβολή στο κίνημα θα παρουσιαστεί στα επόμενα κεφάλαια- θεωρεί προσχηματική και άδικη τη διαγραφή του. Ακόμα, προσθέτει πως το τρίτομο έργο του πάνω στην αυτοδιαχειριζόμενη οικονομία είναι καθαρά αντιμαρξιστικό και δε διστάζει να τον χαρακτηρίσει ως *την πιο σημαντική πνευματική μορφή, που ανέδειξε το ελευθεριακό κίνημα στην εξορία.* Βλ. Edo, Luis Andrés, *La CNT en la Encrucijada, Aventuras de un heterodoxo,* Barcelona: Flor del Viento, 2006, σελ.142-143.

ρεπουμπλικάνους και σοσιαλιστές, για τη δημιουργία της ANFD[54]. Ήταν η πρώτη φορά που το ελευθεριακό κίνημα έκανε λόγο για μια πιθανή συμμαχία με τους μοναρχικούς, με στόχο την ανατροπή του Φράνκο. Το Σεπτέμβρη, μια ολομέλεια στη Μαδρίτη διόρισε καινούρια εθνική επιτροπή με γραμματέα τον Σιγκφρίδο Καταλά. Ο Μανουέλ Αμίλ αποχώρησε οικειοθελώς, γιατί βρισκόταν σε ασφυκτικό αστυνομικό κλοιό. Επιδιώκοντας να μεταβεί στη Γαλλία, πιάστηκε στη Βαρκελώνη και κλείστηκε στα φρανκικά κάτεργα.

Τον Οκτώβρη του 1944 η CNT πρωταγωνίστησε στην ίδρυση της ANFD.[55] Η ANFD ήταν η σημαντικότερη πολιτική προσπάθεια που έγινε κατά τη δεκαετία του ’40 στο εσωτερικό της Ισπανίας, για τη δημιουργία ενός μετώπου αντίστασης στο καθεστώς. Σ’ αυτή συμμετείχαν όλες σχεδόν οι δυνάμεις του αντιφρανκικού στρατοπέδου, είναι χαρακτηριστικό δε ότι λίγο μετά τη σύστασή της, οι κομμουνιστές ζήτησαν να συμμετέχουν και έγιναν δεκτοί. Η δημιουργία της ήταν αποτέλεσμα της ευφορίας που προκαλούσε στο αντιφρανκικό στρατόπεδο η ήττα των ναζί στην Ευρώπη. Όλοι θεωρούσαν πως οι Σύμμαχοι θα έδιωχναν τον Φράνκο από την κυβέρνηση και η ANFD συστάθηκε για να καλύψει το κενό εκπροσώπησης των ηττημένων στους διεθνείς οργανισμούς, κενό που ως τότε κάλυπταν οι διάφορες εξόριστες κυβερνήσεις που δημιουργούσαν οι ισπανοί πολιτικοί στο Μεξικό και τη Γαλλία.

Υπό αυτό το πρίσμα της ευφορίας και της προσμονής εξηγείται και η συμφωνία του συνόλου των πολιτικών δυνάμεων σ’ ένα ήπιο κείμενο-διακήρυξη, το οποίο με δημοκρατικό και ειρηνικό τρόπο απευθυνόταν στους Συμμάχους. Η ANFD δήλωνε την υποστήριξή της στο Ατλαντικό Σύμφωνο και προκαθόριζε το μέλλον της χώρας σε συνεργασία με τις δυτικές δυνάμεις. Στόχος της ήταν η διεξαγωγή δημοκρατικών εκλογών, η διατήρηση της πολιτικής και κοινωνικής τάξης, η αποκατάσταση της εύρυθμης δικαστικής λειτουργίας. Η γραμματεία της ANFD πέρασε στα χέρια του Καταλά, ενδυναμώνοντας τη θέση της εθνικής επιτροπής της CNT.

Η πρωτοκαθεδρία της CNT στο εσωτερικό της Ισπανίας δεν οφειλόταν τόσο στον πολιτικό της λόγο όσο στο ότι είχε φτάσει σ’ ένα επίπεδο οργάνωσης πολύ υψηλότερο απ’ ό,τι οι άλλες πολιτικές δυνάμεις. Ο Χουάν Γκαρθία Ντουράν, μέλος της Εθνικής Επιτροπής το 1946, αναφέρει πως οι σύνδεσμοι και τα δίκτυα επικοινωνίας των αναρχικών χρησιμοποιήθηκαν για την αναδιοργάνωση των σοσιαλιστών και των ρεπουμπλικάνων.[56] Παράλληλα, σ’ όλη σχεδόν την ισπα-

54 Alianza Nacional de Fuerzas Democraticas (Εθνική Συμμαχία Δημοκρατικών Δυνάμεων).

55 Ο Ραμόν Άλβαρεθ υποστήριξε το 1990 ότι οι επαφές για την ίδρυση της ANFD ξεκίνησαν το 1942 από τη CNT και πως ήδη το 1943 η συμμαχία λειτουργούσε, έστω κι αν δημοσιοποίησε την ύπαρξη της τον Οκτώβρη του 1944. Βλ. Memorias de las III Jornadas Internacionales de Debate Libertario, *ό.π.,* σελ.302. Καμιά άλλη καταγραφή της περιόδου δεν επιβεβαιώνει κάτι τέτοιο.

56 Βλ. Paz, Abel, *El Anarquismo Contra el Estado Franquista, CNT 1939-1951,*

νική επικράτεια, δρούσαν ομάδες ένοπλων αναρχικών και με αρκετές από αυτές υπήρχε σταθερή επικοινωνία.

Όμως, όσο οργανωμένη κι αν ήταν, η CNT συνεχώς δεχόταν χτυπήματα από τις κατασταλτικές δυνάμεις. Στο τέλος του 1944, έφτασε στη Μαδρίτη ο Λουίς Αλφάρο, γιος ενός ρεπουμπλικάνου που είχε εκτελεστεί στη Ντονόστια. Η καταγωγή του, μια πλαστή σύσταση από έναν εξόριστο ρεπουμπλικάνο πολιτικό και το προσποιητό πάθος του να βοηθήσει στον αγώνα ήταν αρκετά για να τον φέρουν κάποιοι σε επαφή με την οργάνωση. Ο άνθρωπος αυτός ήταν χαφιές της ασφάλειας και οδήγησε στη σύλληψη αρκετών μελών του παράνομου μηχανισμού της οργάνωσης σ' όλη τη χώρα. Ανάμεσα στους συλληφθέντες ήταν ο Καταλά, καθώς και άλλα μέλη της εθνικής επιτροπής. Το Μάρτη του 1945, τον αντικατέστησε στη γραμματεία ο Χοσέ Εσπόσιτο Λέιβα, ο οποίος ασκούσε τα καθήκοντα του γραμματέα εκ περιτροπής με τον Ραμόν Ρουφάτ.

Η πορεία του ελευθεριακού κινήματος στο εσωτερικό της Ισπανίας, από το 1944 και μετά, βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τις εξελίξεις στο εξωτερικό της. Αυτό δεν έχει να κάνει μόνο με την ευρύτερη πολιτική συγκυρία που διαμορφωνόταν από το διαφαινόμενο τέλος του πολέμου, αλλά κυρίως με την αναδιοργάνωση και τις επιλογές του ελευθεριακού κινήματος στην εξορία. Ήδη, από την ολομέλεια του Σεπτέμβρη του 1944 είχαν εκφραστεί προβληματισμοί για την αυτονομία δράσης του εξόριστου κινήματος. Η επικοινωνία ήταν δύσκολη, αλλά υπήρχε και μεγάλος βαθμός καχυποψίας. Οι περισσότεροι «αγωνιστές με επιρροή» βρίσκονταν εξόριστοι μετά τον εμφύλιο και συνέχιζαν να πιστεύουν ότι κρατούν τις τύχες του κινήματος στα χέρια τους. Οι αγωνιστές στο εσωτερικό βίωναν από πρώτο χέρι την καταστολή και τις δυσκολίες και θεωρούσαν πως αποτελούσαν τη μοναδική οργανική -άρα και αποδεκτή- συνέχεια των εθνικών επιτροπών της CNT. Κατά την κρίση τους, οι εξόριστοι όφειλαν να βοηθούν και όχι να κατευθύνουν. Η σύγκρουση πολιτικών απόψεων και προσωπικοτήτων ήταν η κληρονομιά των ιδεολογικών παρεκβάσεων και ατοπημάτων, στα οποία είχε υποπέσει το κίνημα κατά τη διάρκεια του εμφυλίου.

Η ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ

Η ανυπαρξία του Γενικού Συμβουλίου του MLE δημιούργησε ένα οργανικό κενό για τα μέλη της CNT. Στη Γαλλία, η επαφή μεταξύ των διάφορων πυρήνων του κινήματος ήταν δυσκολότερη, λόγω της γερμανικής κατοχής. Στα υπόλοιπα μέρη του κόσμου όπου είχαν βρεθεί σκορπισμένοι, οι πρόσφυγες αναρχοσυνδικαλιστές προσπάθησαν να ανασυνταχθούν οργανωτικά και να επικοινωνήσουν με τους συντρόφους τους για να συντονίσουν τον αγώνα τους.

Madrid: Fundación de Estudios Libertarios Anselmo Lorenzo, 2001, σελ.87.

Η πρώτη οργανωτική προσπάθεια -εκτός του Συμβουλίου του MLE- έγινε στην Αγγλία. Ήδη από τον Αύγουστο του 1939, οι περίπου εκατό εξόριστοι ελευθεριακοί συνέστησαν μια επιτροπή, η οποία προσπάθησε να έρθει σε συνεννόηση με το Συμβούλιο. Οι περισσότεροι από τους εξορίστους στο Λονδίνο είχαν πάρει μέρος στο πραξικόπημα της Μαδρίτης, στο τέλος του εμφυλίου, άρα αντιτάσσονταν στη συνεργασία με την εξόριστη κυβέρνηση του Νεγκρίν και βρίσκονταν σε τριβή με το Συμβούλιο. Η αγγλική επιτροπή έγραψε μια εγκύκλιο το 1940, στην οποία γνωστοποιούσε την πρόθεσή της να συνεργαστεί με τις άλλες ισπανικές αντιφασιστικές δυνάμεις -εκτός των κομμουνιστών- για τη δημιουργία ενός κοινού μετώπου. Αυτή η πρόθεση πολιτικής συνεργασίας οδήγησε μια μερίδα μελών της επιτροπής στην παραίτηση για λόγους αρχών. Η διχόνοια που προκαλούσε το ζήτημα της πολιτικής συμμετοχής και συνεργασίας αναδυόταν ως κεντρικό θέμα για όλους τους αγωνιστές.

Το ίδιο πρόβλημα παρουσιάστηκε και στα μέλη της CNT που κατέφυγαν στο Μεξικό. Αυτοί ήταν περίπου 250 στις αρχές του 1941.[57] Τον Ιούνιο του 1941, δημιούργησαν την Αντιπροσωπεία της CNT στο Μεξικό με γραμματέα τον Προγκρέσο Αλφαράτσε. Κύριος στόχος των εξορίστων ήταν η συμμετοχή στις οργανώσεις βοήθειας και η επαφή με τις υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις, ώστε να μπορούν να παρεμβαίνουν στα ζητήματα που αφορούσαν στην Ισπανία. Η αντιπροσωπεία έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον και για τους 2.000 πρόσφυγες που βρίσκονταν στον Άγιο Δομίνικο -ανάμεσά τους και πολλοί αναρχικοί- και ζούσαν σε άθλιες συνθήκες.

Η κατάσταση άλλαξε με την άφιξη του Γκαρθία Ολιβέρ στο Μεξικό. Ο Γκαρθία Ολιβέρ έγραψε ένα κείμενο προς τους συντρόφους του, όπου ανέλυε τον τρόπο με τον οποίο θεωρούσε σκόπιμο να οργανωθεί το εξόριστο κίνημα και υποστήριζε τη θέση πολιτικής συμμετοχής της CNT, όπως αυτή είχε αποφασιστεί κατά τον εμφύλιο. Πολλά μέλη της αντιπροσωπείας αντιτάχθηκαν στην ιδέα της πολιτικής συνεργασίας και του εξόριστου Εθνικού Συμβουλίου που προτεινόταν. Μετά από έξι θυελλώδεις συνελεύσεις, η άποψη του Γκαρθία Ολιβέρ ηττήθηκε οριακά με 68 ψήφους κατά και 66 υπέρ. Παρακάμπτοντας τις συλλογικές διαδικασίες, οι θιασώτες της πολιτικής συνεργασίας προχώρησαν στην ίδρυση του εξόριστου Εθνικού Συμβουλίου και στη συνεννόηση με τις υπόλοιπες πολιτικές οργανώσεις, προκαλώντας το πρώτο σχίσμα της CNT στην εξορία.

Το σχίσμα στο Μεξικό παρέμεινε μέχρι τον Αύγουστο του 1945. Οι αντίπαλοι της συνεργασίας συγκρότησαν, τον Απρίλη του 1942, τη Νέα FAI και άσκησαν σκληρή κριτική στους οπαδούς του Γκαρθία Ολιβέρ. Η απελευθέρωση της Γαλλί-

57 Οι οργανισμοί προσφύγων που είχαν δημιουργηθεί από τις εξόριστες ισπανικές οργανώσεις και κόμματα είχαν προβλέψει πως το 22% των θέσεων στα καράβια για το Μεξικό θα αντιστοιχούσε σε μέλη της CNT. Τελικά, λόγω της αδυναμίας των αναρχικών και του «πνεύματος συνεργασίας» των υπόλοιπων δυνάμεων, το πραγματικό ποσοστό δεν ξεπέρασε το 5%, με αποτέλεσμα αρκετές εκατοντάδες αγωνιστές να παραμείνουν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.45.

ας το 1944 ήταν αυτή που εξομάλυνε τις αντιθέσεις στο Μεξικό, καθώς το κέντρο της ιδεολογικής αντιπαράθεσης πέρασε στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού. Το Μεξικό δεν ήταν η μόνη χώρα της Αμερικής που φιλοξένησε πυρήνες αναρχοσυνδικαλιστών. Μικρότεροι σε μέγεθος πυρήνες υπήρχαν και στη Βενεζουέλα, την Αργεντινή, τη Χιλή, το Εκουαδόρ, τον Παναμά, τις ΗΠΑ, την Ουρουγουάη, τη Βολιβία και τη Δομινικανή Δημοκρατία. Οι πρόσφυγες σε αυτές τις χώρες είχαν συστήσει τα δικά τους όργανα και συμμετείχαν όπως μπορούσαν, με χρήματα, αντιπροσώπους και επιστολές, στις δομές του εξόριστου κινήματος.

Ο πιο πολυάριθμος εξόριστος πυρήνας της CNT, εκτός Γαλλίας, ήταν αυτός της βορείου Αφρικής. Εκεί βρίσκονταν πολλοί αναρχικοί, τους οποίους οι γάλλοι έδιωξαν από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης της ηπειρωτικής Γαλλία ως επικίνδυνους, καθώς και αρκετοί που, μετά την ήττα, είχαν διασχίσει με κάθε μέσο τη Μεσόγειο. Οι συνθήκες διαβίωσης στα στρατόπεδα συγκέντρωσης της Αφρικής για τους δέκα χιλιάδες ισπανούς εξορίστους ήταν χειρότερες απ' ό,τι στα αντίστοιχα γαλλικά. Τα στρατόπεδα του Ντζέλφα, του Μοράντ, του Χατζεράτ Εμ Γκουίλ και άλλα μικρότερα, βρίσκονταν δίπλα ή και μέσα στην έρημο Σαχάρα. Πολλοί αγωνιστές επέλεξαν να πολεμήσουν στο πλευρό των συμμάχων για να ξεφύγουν απ' αυτές τις συνθήκες.

Στην Αλγερία και το Μαρόκο παρέμειναν 1.300 μέλη της CNT και δημιούργησαν το Εξόριστο Ελευθεριακό Κίνημα της Αφρικής στην ολομέλεια του Οράν, το Δεκέμβρη του 1943. Η οργάνωση της Αφρικής υποστήριξε με σθένος την επιστροφή στις καθαρά αναρχικές καταβολές της CNT. Πολλοί από τους συντρόφους, που βρίσκονταν εκεί, αναδείχθηκαν αργότερα σε σθεναρούς υπερασπιστές της ορθόδοξης πολιτικής γραμμής, όπως ο Πέδρο Ερέρα και ο Βαλέριο Μας. Στη δεύτερη ολομέλεια, τον Οκτώβρη του 1944 στην Αλγερία, ασκήθηκε σκληρή κριτική στην ομάδα του Γκαρθία Ολιβέρ, η οποία χαρακτηρίστηκε σχισματική.

Η πολιτική κατεύθυνση του κινήματος, όμως, έμελλε να αποφασιστεί στη χώρα όπου είχαν βρεθεί κυνηγημένα δεκάδες χιλιάδες μέλη της CNT, δηλαδή στη Γαλλία. Το οργανικό κενό που δημιούργησε η εξαφάνιση του Γενικού Συμβουλίου του MLE ήρθαν να καλύψουν κάποιες σποραδικές προσπάθειες ανασυγκρότησης του κινήματος το 1941. Η πιο σημαντική απ' αυτές προήλθε από μια ομάδα συντρόφων που εργάζονταν στο φράγμα του Αίγκλ, νοτιοδυτικά του Κλερμόν-Φεράν.[58] Κεντρική φιγούρα της ανασυγκρότησης της CNT ήταν ο Χοσέ Χερ-

58 Το φράγμα του υδροηλεκτρικού εργοστασίου του Αίγκλ ονομάζεται στη Γαλλία και «φράγμα της αντίστασης», γιατί η σκόπιμη καθυστέρηση των εργατών στην κατασκευή του στέρησε από τα κατοχικά στρατεύματα τη δυνατότητα να το χρησιμοποιήσουν. Στην κατασκευή του δούλεψαν εκατοντάδες εργάτες, μεγάλο μέρος των οποίων ήταν ισπανοί από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

μάν[59], με τη βοήθεια των Χοσέ Μπερουέθο[60], Χοσέ Ασένς[61], Σεμπάστιαν Γκόμεθ και Χοσέ Μαρκές. Ο κόσμος που συσπειρώθηκε γύρω απ' αυτή την προσπάθεια ονομάστηκε Επιτροπή Οργάνωσης του Ελευθεριακού Κινήματος στη Γαλλία και εξέδωσε δυο εγκυκλίους που μοιράστηκαν χέρι-χέρι σε εκατοντάδες συντρόφους. Αναγνωρίζοντας τη δυσκολία επανασύστασης των τριών κλάδων του κινήματος (CNT-FAI-FIJL) επέλεξαν να αποκαλούνται ML-CNT. Το Σεπτέμβρη του 1942 οργάνωσαν μια τοπική συνάντηση στο φράγμα, όπου αποφασίστηκε να συγκληθεί Εθνική Ολομέλεια στις 6 Ιούνη του 1943, στο κοντινό χωριό του Μωριάκ.

Παράλληλα με την πρωτοβουλία του Αίγκλ, υπήρχαν κι άλλες προσπάθειες αναδιοργάνωσης. Οι δυο πιο σοβαρές είχαν ξεκινήσει στη Μασσαλία και στο Σεντ Ετιέν. Στην Τουλούζ οι νεαροί ελευθεριακοί κατέβαλλαν προσπάθειες να ανασυστήσουν τη FIJL. Αυτές οι προσπάθειες λήφθηκαν υπόψη στην ολομέλεια της Μωριάκ, όπου αποφασίστηκε να δημιουργηθεί μια επιτροπή που θα συντόνιζε και θα ένωνε όλες τις ξεχωριστές πρωτοβουλίες. Επίσης, αποφασίστηκε η σύνταξη ενός κειμένου που θα χρησίμευε ως βάση συζήτησης σε μια προσεχή ολομέλεια, για να οριστούν οι πολιτικές κατευθύνσεις του κινήματος στο εξής. Η συγγραφή του ανατέθηκε στους Χουάν Μανουέλ Μολίνα «Χουανέλ» και Φελίπε Αλάιθ. Τέλος, στη Μωριάκ αποφασίστηκε πως τα μέλη του Γενικού Συμβουλίου του MLE δεν θα μπορούσαν να αναλάβουν θέσεις στην οργάνωση, μέχρι να λογοδοτήσουν για τη δράση τους.

Στις 19 Σεπτέμβρη έγινε στην Τουρνιάκ η νέα ολομέλεια. Όλες οι ξεχωριστές πρωτοβουλίες συμμετείχαν σε αυτή. Σοβαρές αντιρρήσεις έφερε μόνο η επιτροπή του Σεντ Ετιέν, η οποία είχε ήδη πάρει πιο ριζοσπαστικές αποφάσεις σε σχέση με την πολιτική κατεύθυνση του κινήματος. Τελικά, αποφασίστηκε ομόφωνα να ενταχθούν αυτούσιες οι αποφάσεις και των δύο επιτροπών σε ένα κοινό κείμενο. Η διαφωνία αυτή -έστω κι αν επιλύθηκε- ανέδειξε για άλλη μια φορά το σχίσμα που μεγάλωνε ανάμεσα στους οπαδούς της πολιτικής συνεργασίας και σ' αυτούς που επιθυμούσαν την επιστροφή στις ρίζες του ορθόδοξου αναρχισμού.

Η διαφωνία των δύο τάσεων κορυφώθηκε στην Τουρνιάκ γύρω από το κείμενο των Μολίνα και Αλάιθ. Το κομμάτι που έγραψε ο Αλάιθ έκανε λόγο για την κοινωνική οργάνωση μετά την επικράτηση της επανάστασης και δε συζητήθηκε πολύ. Όμως, το κομμάτι του Μολίνα που έθετε ζητήματα άμεσων πολιτικών επιλογών δίχασε. Το κείμενο αυτό, που έμεινε γνωστό ως «αναφορά Χουανέλ»,

59 Ο José Germán González (;-1991 ή 1992) πολέμησε στην Ταξιαρχία Ντουρούτι και μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο παρασημοφορήθηκε από τους γάλλους για την αντιναζιστική του δράση. Αργότερα μετανάστευσε στη Βενεζουέλα, όπου και πέθανε.

60 Ο José Berruezo Silvente (1895-1990) πρωτοφυλακίστηκε το 1912 για την αναρχική του δράση, την οποία και συνέχισε αδιάκοπα σε όλη την περίοδο πριν τον εμφύλιο, γνωρίζοντας φυλακίσεις, απολύσεις, μέχρι και εξορίες. Πέρασε στη Γαλλία το Γενάρη του 1939 και επέστρεψε στην Ισπανία μετά το θάνατο του Φράνκο.

61 Ο José Asens Giol ήταν μέλος της Επιτροπής Αντιφασιστικών Πολιτοφυλακών της Βαρκελώνης, τον Ιούλη του 1936, μαζί με τον Ντουρούτι και τον Γκαρθία Ολιβέρ.

αμφισβητούσε την επικαιρότητα των παραδοσιακών αναρχικών θέσεων και δικαιολογούσε τη συμμετοχή των αναρχικών στην κυβέρνηση κατά τον εμφύλιο. Ο «Χουανέλ» θεωρούσε ότι η συμμετοχή αυτή ήταν αποτυχημένη, επειδή δεν υπήρχε ένα σοβαρό πρόγραμμα και βασιζόταν σε αυτοσχεδιασμούς. Παρακάτω στο κείμενο, ανήγαγε την ενότητα του κινήματος ως βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητά του και επισήμαινε πως, όποια απόφαση και αν λάμβαναν, το ζήτημα της πολιτικής κατεύθυνσης του κινήματος έπρεπε να συζητηθεί σε ένα επικείμενο, τακτικό και αντιπροσωπευτικό συνέδριο. Καταλήγοντας, πρότεινε τη συμμετοχή της CNT σε όσες πολιτικές πρωτοβουλίες συνεργασίας και οργανισμούς ήταν εφικτό, ώστε να προωθήσει τις θέσεις της. Ακόμη, πρότεινε τη συμμετοχή των αναρχικών σε μια επικείμενη συνταγματική βουλή στην Ισπανία, με σκοπό να καθοριστούν οι συνταγματικές ρυθμίσεις από δημοψηφίσματα.[62]

Η αναφορά προκάλεσε αντιδράσεις και επιστράφηκε στους συντάκτες της, για να την παρουσιάσουν βελτιωμένη σε προσεχή ολομέλεια. Όμως, η επιτροπή που προέκυψε από την ολομέλεια, γραμματέας της οποίας ήταν ο «Χουανέλ», άρχισε -άτυπα- να αποκαλείται «δωσίλογη»[63]. Ως αντίβαρο στην πολιτική αυτής της επιτροπής, δημιουργήθηκε μια άλλη επιτροπή στο Μπεζιέ, η οποία στηρίχτηκε ιδιαίτερα από τις ομάδες της ελευθεριακής νεολαίας. Η επιτροπή του Μπεζιέ αποδοκίμαζε τη συμμετοχή στην πολιτική και το αστικό σύστημα και χαρακτήριζε με σκληρή γλώσσα τους υποστηρικτές της.[64] Οι δυο επιτροπές συναντήθηκαν στη Μασσαλία το Δεκέμβρη του 1943 και αποφάσισαν να λύσουν τις διαφορές τους σε μια νέα εθνική ολομέλεια, στο Μουρέτ, στις 22 Μάρτη του 1944.

Αυτή η συνάντηση ήταν η αντιπροσωπευτικότερη μέχρι τότε από πλευράς αριθμού αγωνιστών που εκπροσωπούνταν. Αποφασίστηκε η συγχώνευση των δύο επιτροπών, καθώς και μια σειρά άλλων παραμέτρων που όριζαν την αναδιοργάνωση του κινήματος. Πάνω στο κομβικό ζήτημα της πολιτικής κατεύθυνσης, παρουσιάστηκε μια βελτιωμένη διατύπωση της «αναφοράς Χουανέλ», αλλά, για να μη διαταραχθεί το κλίμα ενότητας, αποφασίστηκε να μοιραστεί το κείμενο αυτό ευρέως στους αγωνιστές, ώστε να παρθεί απόφαση σε προσεχή ολομέλεια. Επίσης, σχηματίστηκε μια νέα εθνική επιτροπή, την οποία στελέχωναν οι Φραν-

62 Ολόκληρη η «αναφορά Χουανέλ» βρίσκεται στο αρχείο Peirats Valls, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 498.

63 Η λέξη στα ισπανικά είναι colaboracionista και όταν ξεκίνησε να χρησιμοποιείται στη Γαλλία, υπήρχε ήδη εκεί το καθεστώς του Βισύ, για το οποίο οι γάλλοι χρησιμοποιούσαν τον ίδιο όρο.

64 Βλ. Paz, *ό.π.,* σελ.100.

θίσκο Καρένιο[65], Εβανχελίστα Κάμπος[66] και Άνχελ Μαρίν[67].

Οι ραγδαίες εξελίξεις στο μέτωπο του πολέμου επηρέασαν και τη CNT. Ήδη, πολλοί από τους αγωνιστές που συμμετείχαν στην προσπάθεια της ανασυγκρότησης, πολεμούσαν στη γαλλική αντίσταση. Η απόβαση των συμμάχων στη Νορμανδία, υποβοηθούμενη από το αντάρτικο στο εσωτερικό, οδήγησε στην απελευθέρωση της Γαλλίας. Οι πρώτες μονάδες της μεραρχίας Λεκλέρκ, που μπήκαν στο Παρίσι θριαμβεύτριες, κρατούσαν σημαίες της ισπανικής δημοκρατίας μαζί με τις γαλλικές. Τα οχήματά τους είχαν γραμμένα πάνω ονόματα, όπως Τερουέλ, Ντουρούτι, Γουαδαλαχάρα, προδίδοντας το πολυάριθμο ισπανικό στοιχείο στην αντίσταση. Στις μάχες της απελευθέρωσης συμμετείχαν περίπου 12.000 ισπανοί αντάρτες σε αυτόνομες μονάδες[68] και άγνωστο νούμερο -σαφώς μικρότερο- πολέμησε σε γαλλικές. Πολλά μέλη της CNT πολέμησαν ως ξεχωριστή μονάδα τής -ελεγχόμενης από κομμουνιστές- UNE.[69]

Συνυπολογίζοντας τις δεκάδες χιλιάδες ισπανών που είχαν πολεμήσει σ' όλη τη διάρκεια του πολέμου στο πλευρό των συμμάχων στην Αφρική, τη Σικελία, τη μάχη της Κρήτης και αλλού, γίνεται αντιληπτή η ευφορία με την οποία υποδέχθηκε το κίνημα την απελευθέρωση της Γαλλίας. Όλοι θεωρούσαν βέβαιο πως ο επόμενος στόχος των δημοκρατικών συμμάχων θα ήταν το ισπανικό φασιστικό

65 Ο Francisco Carreño (;-1947) ήταν δραστήριο μέλος της FAI πριν τον πόλεμο και υπεύθυνος του πολεμικού συμβουλίου της ταξιαρχίας Ντουρούτι, από τον Ιούλη του 1936. Διακρίθηκε για τις αντισταλινικές του θέσεις και συμμετείχε στην πρώτη επιτροπή των Φίλων του Ντουρούτι. Ήταν σταθερός υποστηρικτής της αναρχικής πολιτικής παράδοσης.

66 Ο Evangelista Campos ήταν υπέρμαχος της συνεργασίας και το 1945 μπήκε στην Ισπανία για να έρθει σε επαφή με το παράνομο κίνημα. Φυλακίστηκε αλλεπάλληλες φορές κατά τη δικτατορία.

67 Ο Ángel Marín Pastor (1917-1993) πολέμησε στην ταξιαρχία Ντουρούτι και ήταν μέλος της επιτροπής του Μπεζιέ. Στη Γαλλία συμμετείχε σε ομάδες που έκαναν απαλλοτριώσεις προς όφελος του κινήματος. Το 1945 τον συνέλαβαν στη Βαρκελώνη κατά τη διάρκεια πολιτικής αποστολής. Η σύντομη αποφυλάκισή του (ύστερα από φημολογούμενη παρέμβαση του Μέλις) οδήγησε στη διαγραφή του από τη CNT στη Γαλλία. Η προσκόλλησή του στα αναρχικά ιδανικά ως το θάνατό του, έστω και εκτός οργάνωσης, δείχνει πως μάλλον δε συνεργάστηκε με τους φασίστες, αλλά ότι τον απελευθέρωσαν για να σπείρουν διχόνοιες στους εξορίστους στη Γαλλία, αφού ο Μαρίν ήταν από τις κομβικές προσωπικότητες του κινήματος.

68 Βλ. Pons Prades, Eduardo, *Guerrillas Españolas 1936-1960,* Barcelona: Planeta, 1977, σελ.47.

69 Η «ομάδα CNT της UNE» διαγράφτηκε από τη Συνομοσπονδία στην ολομέλεια της Τουλούζ, τον Οκτώβρη του 1944. Πολλά μέλη της συμμετείχαν στην προσπάθεια εισβολής στην Ισπανία τον ίδιο μήνα, υπό κομμουνιστική διοίκηση. Αργότερα, η πλειοψηφία των 5.000 αγωνιστών διέλυσε την ομάδα, αποχώρησε από την UNE και επέστρεψε, τον Ιούνη του 1945, στις τάξεις της CNT. Μια μικρή μειοψηφία προσχώρησε στο κομμουνιστικό κόμμα.

καθεστώς. Η αποφυλάκιση πολλών αναρχικών από στρατόπεδα συγκέντρωσης και η αποκατάσταση επικοινωνίας μεταξύ των διάφορων πυρήνων οδήγησε στην αντιπροσώπευση 20.000 μελών της CNT, στην ολομέλεια της Τουλούζ (5-13 Οκτώβρη 1944).[70]

Το κλίμα στην ολομέλεια ήταν γιορτινό. Οι περισσότεροι θεωρούσαν πως η επιστροφή στην Ισπανία ήταν θέμα μηνών. Οι αποφάσεις που πάρθηκαν αντικατοπτρίζουν αυτό το κλίμα, αφού κινούνταν στην κατεύθυνση της συνεργασίας με τις υπόλοιπες δυνάμεις και ήταν αντίστοιχες με τις δημοκρατικές επιταγές των συμμάχων. Πιο συγκεκριμένα, αποφασίστηκε η συνεργασία με τις υπόλοιπες αντιφασιστικές πολιτικές δυνάμεις και η συμμετοχή σε μια επικείμενη κυβέρνηση (αρκεί να τηρούνταν οι κοινωνικές κατακτήσεις της τριετίας του εμφυλίου). Οι εξόριστοι αναγνώρισαν το συμβουλευτικό ρόλο που όφειλε να έχει το συμβούλιο της ANFD, υποβιβάζοντας έτσι το ρόλο της CNT του εσωτερικού. Τέλος, η απόφαση της ολομέλειας της Μωριάκ που απέκλειε από την εκλογή σε αξιώματα τα μέλη του Συμβουλίου του MLE επανίσχυσε, παρά το ότι είχε ανατραπεί στις δύο προηγούμενες ολομέλειες.

Πώς κατέστη εφικτό να περάσει τόσο εύκολα η γραμμή των ρεφορμιστών εις βάρος της ορθόδοξης; Ήδη γνωρίζουμε πως ένα μεγάλο κομμάτι μελών είχε εκφράσει την αντίθεσή του και στην προηγούμενη ολομέλεια είχε ισορροπήσει την κατάσταση. Εκτός από την περιρρέουσα αισιοδοξία, μια αρκετά εύλογη εξήγηση δίνεται από τον Χοσέ Μπράς που συμμετείχε στην ολομέλεια. Σε κανονικές συνθήκες, ο αντιπρόσωπος που συμμετείχε σε μια συνάντηση όφειλε να καταθέσει γραπτά τις απόψεις της τοπικής του επιτροπής. Στην περίπτωση της Τουλούζ, η έλλειψη χρόνου, οι γνωστές φυσιογνωμίες των συμμετεχόντων και η ελλιπής δυνατότητα ελέγχου, οδήγησαν σε μια πρωτοφανή απόφαση: Αρκετοί αντιπρόσωποι εξέφρασαν προσωπικές γνώμες ως συλλογικές. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να νοθευτεί η πραγματική αναλογία των απόψεων. Πολλοί από τους εκπροσώπους της ορθόδοξης τάσης δεν πρόβαλαν αντίσταση, για να μη διαταραχτεί η ενότητα του κινήματος ενόψει και της επιστροφής στην Ισπανία. Από τους ανθρώπους που έβαλαν την υπογραφή τους στις αποφάσεις, όλοι εκτός ενός συντάχτηκαν με την ορθόδοξη άποψη στην επόμενη ολομέλεια![71]

ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ

Το επόμενο διάστημα ήταν γεμάτο από έντονες διαμάχες στο εσωτερικό του ελευθεριακού κινήματος της εξορίας. Η διάσταση απόψεων εκφραζόταν μέσα από τον ελευθεριακό τύπο και απλωνόταν σε όλες τις χώρες, όπου υπήρχαν εξόριστοι αναρχικοί. Οι δυο άνθρωποι που έπαιξαν τον καθοριστικότερο ρόλο στις

70 Τόσους υπολογίζει ο Ερερίν, βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.58, ενώ ο Πας ανεβάζει το νούμερο σε 25.000. Βλ. Paz, *ό.π.,* σελ.102.

71 *Στο ίδιο*, σελ.104 και βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.58.

εξελίξεις ήταν ο Μολίνα και ο Ζερμινάλ Εσγκλέας. Ο Εσγκλέας, γραμματέας του Γενικού Συμβουλίου του MLE μετά το θάνατο του «Μαριανέτ», αποφυλακίστηκε κατά την απελευθέρωση της Γαλλίας, όντας κρατούμενος της Γκεστάπο για τρία χρόνια.[72] Ο Μολίνα, γραμματέας εκ νέου της εθνικής επιτροπής στη Γαλλία, τον κάλεσε για να δώσει εξηγήσεις. Ο Εσγκλέας αρνήθηκε να αναγνωρίσει την κατ' αυτόν *αυτοαποκαλούμενη Εθνική Επιτροπή*[73] και δήλωσε πως συνέχιζε να είναι ο μοναδικός νόμιμος εκπρόσωπος του κινήματος. Ακόμη, αρνήθηκε να αποκαλύψει την πλήρη σύνθεση του Γενικού Συμβουλίου, αλλά και να δώσει απολογισμό για την οικονομική διαχείριση των πόρων του MLE. Αρκέστηκε να πει ότι οι πόροι που έλαβε από τον «Μαριανέτ» ήταν περιορισμένοι και πως, αν υπήρχαν και άλλα χρήματα κρυμμένα, το μυστικό το πήρε μαζί του ο «Μαριανέτ», όταν πνίγηκε στο Μάρνη. Όσο για τον οικονομικό και πολιτικό απολογισμό, ο Εσγκλέας δεσμεύτηκε πως θα τον έκανε μόνο ενώπιον ενός τακτικού συνεδρίου σε ισπανικό έδαφος.[74] Τέλος, ως γραμματέας του Γενικού Συμβουλίου δήλωσε πως δε σκόπευε να συνεργαστεί ούτε με την UNE ούτε με τη JEL[75], αλλά ούτε και με τους εκπροσώπους της ANFD.

Στον αντίποδα, η εθνική επιτροπή συνυπέγραψε στα τέλη Οκτώβρη του 1944 τη διακήρυξη της JEL, χωρίς πρότερη συμβουλή της βάσης. Η κομματική αυτή νοοτροπία όξυνε κι άλλο τις αντιθέσεις. Όσο περνούσε ο χρόνος και οι σύμμαχοι δεν έκαναν αποφασιστικές κινήσεις, έγινε φανερό πως έπρεπε να δοθεί μια λύση στην εσωτερική διαμάχη του κινήματος. Έτσι, ορίστηκε συνέδριο των τοπικών ομοσπονδιών για την Πρωτομαγιά του 1945 στο Παρίσι. Μέχρι να γίνει το συνέδριο η πολεμική συνεχιζόταν και οι εκατέρωθεν συκοφαντίες συμπλήρωναν την ανταλλαγή πολιτικών απόψεων.[76] Δυο μόλις μήνες πριν το συνέδριο, η εθνική

72 Πολλοί σύγχρονοί του αμφισβήτησαν το διάστημα της κράτησής του και θεωρούσαν ότι πέρασε μεγάλο μέρος της κατοχής κρυμμένος και επωφελούμενος των οικονομικών πόρων του MLE. Ούτε αποδείχτηκε ποτέ αυτός ο ισχυρισμός, αλλά ούτε και κατέπεσε, καθώς δεν υπάρχει αρχείο της φυλακής όπου κρατείτο, ενώ ο μοναδικός του μάρτυρας ήταν η γυναίκα του, Φεδερίκα Μοντσένυ.

73 Η ειρωνεία εκ μέρους του Εσγκλέας εις βάρος μιας επιτροπής που εκπροσωπούσε 20.000 μέλη, δείχνει την ένταση της ρήξης που υπήρχε. Βλ. Paz, *ό.π.,* σελ.107-109.

74 Μέχρι το θάνατό του το 1981 στη Γαλλία, ο Εσγκλέας δε δέχτηκε να δώσει απολογισμό, παρά το ότι έγιναν μεταπολιτευτικά συνέδρια της CNT στην Ισπανία.

75 Η Junta Española de Liberación (Ισπανική Επιτροπή Απελευθέρωσης) γεννήθηκε από σοσιαλιστές και ρεπουμπλικάνους στο Μεξικό το 1943 και μεταφέρθηκε στη Γαλλία το 1944, με σκοπό να γίνει το κοινό όργανο των εξορίστων -εκτός των κομμουνιστών- στις διαπραγματεύσεις τους με τους συμμάχους και τους διεθνείς οργανισμούς.

76 Έχουν υπάρξει μέχρι και κατηγορίες εις βάρος του Λαουρεάνο Θεράδα, πλαστογράφου, εκδότη της Solidaridad Obrera του Παρισιού και γνωστού αγωνιστή της FAI, ότι δωροδοκούσε μέλη για να αλλάξουν στάση. Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.61. Άνθρωποι που τον γνώρισαν διαψεύδουν κάθετα αυτές τις κατηγορίες. Συνέντευξη με S. Gurucharri, Βαρκελώνη, 14/5/2007. Πάντως, φαίνεται πως ο Θεράδα βοηθούσε με χρήματα από τις παράνομες δραστηριότητές του στην έκδοση δυο εφημερίδων που στήριζαν τις από-

επιτροπή αποκατέστησε τη δυνατότητα συμμετοχής και εκλογής των Εσγκλέας και Μοντσένυ στο επόμενο συνέδριο. Αυτή η απόφαση ήταν παράτυπη, καθώς μόνο μια ολομέλεια μπορούσε να αναιρέσει την απόφαση μιας προηγούμενης ολομέλειας. Ήταν, όμως, και μια κίνηση καλής θέλησης εκ μέρους της ρεφορμιστικής τάσης, στην κατεύθυνση της ενότητας του κινήματος.

Στις 8 και 9 Απρίλη έλαβε χώρα η Εθνική Ολομέλεια της FIJL. Η δομική αναδιοργάνωση της νεολαίας αποτελούσε άλλη μια επίδειξη δύναμης της ορθόδοξης τάσης. Η εθνική επιτροπή δεν παρέστη στο συνέδριο. Αν και προσκλήθηκε, δήλωσε πως δεν είχε τέτοια εξουσιοδότηση από τις τοπικές επιτροπές και πως θεωρούσε ότι η FIJL θα έπρεπε να καλέσει την ολομέλειά της μετά το συνέδριο του Παρισιού. Η επιτροπή που ψηφίστηκε από τη νεολαία είχε γραμματέα τον Μπενίτο Μίγια[77], ενώ μεταξύ άλλων υπεύθυνος σχέσεων ήταν ο Ραούλ Καρμπαγιέιρα[78].

Το 1ο Συνέδριο του MLE-CNT στην εξορία διεξήχθη μεταξύ 1ης και 12ης Μάη του 1945, στο Μέγαρο της Χημείας, στο Παρίσι. Αν και το νούμερο των αντιπροσώπων είναι άγνωστο, τα μέλη που εκπροσωπούνταν ήταν μεταξύ τριάντα και τριάντα πέντε χιλιάδων. Στις πρώτες συνεδριάσεις υπήρξαν έντονες διαφωνίες πάνω στα ζητήματα των συμμαχιών και της πολιτικής γραμμής. Το συνέδριο επέλεξε δεκαοχτώ αντιπροσώπους, εννιά από κάθε τάση, ώστε να καταλήξουν σ' ένα κοινά αποδεκτό κείμενο. Η συντακτική επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη τις εισηγήσεις των τοπικών ομοσπονδιών, κατέληξε σ' ένα κείμενο αμοιβαίων παραχωρήσεων. Οι ορθόδοξοι πέρασαν την επικύρωση των κλασικών αρχών, τακτικών και σκοπών του αναρχισμού, διατηρώντας τον αντικρατικό και επαναστατικό χαρακτήρα της οργάνωσης. Η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης λόγω του αντιδικτατορικού αγώνα δε σήμαινε και ανάγκη ιδεολογικών παρακάμψεων. Έτσι, έκλεινε, πρόχειρα και χωρίς κριτική, η παρένθεση της κυβερνητικής συμμετοχής κατά τον εμφύλιο. Η παραχώρηση υπέρ των ρεφορμιστών συνοψιζόταν στην αναγνώριση, εκ μέρους του εξόριστου MLE-CNT, της Εθνικής Επιτροπής της CNT στην Ισπανία ως μοναδικής Εθνικής Επιτροπής (άρα κυρίαρχου οργάνου του κινήματος). Μια δεύτερη υποχώρηση ήταν η συνέχιση της συμμετοχής

ψεις των ερυθρόδερμων. Βλ. Memorias de las III Jornadas Internacionales de Debate Libertario, *ό.π.,* σελ.396.

77 Ο Benito Milla Navarro (1916-1987) ήταν γραμματέας της νεολαίας στην Ταξιαρχία Ντουρούτι. Ήταν από τους πυλώνες της αναδιοργάνωσης της FIJL στη Γαλλία και εκδότης της εφημερίδας της νεολαίας, Ruta. Το 1949 μετανάστευσε στην Ουρουγουάη, όπου ίδρυσε εκδοτικό οίκο, επάγγελμα το οποίο ακολούθησε και μετά την επιστροφή του στην Ισπανία το 1977.

78 Ο Raúl Carballeira Lacunza (1917-1948), ποιητής, γεννήθηκε στην Αργεντινή και πήγε το 1937 στην Ισπανία, όπου πολέμησε στο μέτωπο της Αραγόνας. Το 1946 πέρασε παράνομα στην Ισπανία, για να βοηθήσει στην εκεί ανασυγκρότηση της FIJL. Κυκλωμένος από την αστυνομία, αυτοκτόνησε στο λόφο του Μονζουίκ, τον Ιούνη του 1948.

στη JEL.

Άλλες αποφάσεις του συνεδρίου αφορούσαν στην αναγνώριση των δικαιωμάτων των αυτονομιών (Καταλονία, Χώρα των Βάσκων), την ομοσπονδιακή δομή του κράτους και τη διατήρηση των εργατικών και αγροτικών κατακτήσεων του εμφυλίου. Όλα αυτά στην περίπτωση της παλινόρθωσης της δημοκρατίας, την οποία το συνέδριο θεώρησε μικρότερο κακό από τη συνέχιση του καθεστώτος του Φράνκο.[79] Τέλος, το συνέδριο αποφάσισε πως το κίνημα έθετε ως στόχο και τη δολοφονία του ίδιου του Φράνκο. Στην κρίσιμη ψηφοφορία για τις θέσεις της επιτροπής οι ερυθρόδερμοι έδειξαν τη μεγάλη τους αριθμητική υπεροχή. Γραμματέας της Εθνικής Επιτροπής του MLE-CNT στη Γαλλία ψηφίστηκε ο Εσγκλέας. Η υπόλοιπη επιτροπή ήταν η γυναίκα του, Φεδερίκα Μοντσένυ[80], και οι Ζουάν Πουτς Ελίας, Άνχελ Μαρίν, Παουλίνο Μαλσάντ, Μιγκέλ Τσουέκα και Χερόνιμο Ροντρίγκεθ.

Η εκλογή των Εσγκλέας και Μοντσένυ προκάλεσε έντονες αντιδράσεις στη μειοψηφία, η οποία επανέφερε την απόφαση της προηγούμενης ολομέλειας, που τους απέκλειε από τις οργανικές θέσεις. Τίποτα όμως δεν μπορούσε να αλλάξει την ετυμηγορία. Υπολογίζεται ότι η θέση των ερυθρόδερμων υποστηριζόταν από 22 έως 26 χιλιάδες μέλη. Την τελευταία ημέρα του συνεδρίου έφτασε στο Παρίσι ο Θέσαρ Μπρότο, απεσταλμένος της Εθνικής Επιτροπής της Ισπανίας. Σκοπός του ήταν να συμμετέχει από την αρχή, αλλά κάποιες δυσκολίες στην παράνομη διάβαση των συνόρων καθυστέρησαν την άφιξή του. Έτσι, ο Μπρότο συναντήθηκε με την εθνική επιτροπή, παρουσία κάποιων αντιπροσώπων που είχαν παραμείνει στο Παρίσι μετά το πέρας του συνεδρίου. Εκεί εξήγησε τη θέση του εσωτερικού, όπου η οργάνωση θεωρούσε πως ο πόλεμος συνεχιζόταν και μαζί του οι ειδικές συνθήκες που είχαν επιφέρει την κυβερνητική συνεργασία και την παράκαμψη των αρχών. Οι σύντροφοι στην Ισπανία θεωρούσαν πως μόνο ένα τακτικό συνέδριο μπορούσε να επανακαθορίσει την τακτική της CNT. Γι' αυτούς ήταν ακατάληπτο ότι στη Γαλλία συζητούσαν για αρχές, τακτικές και σκοπούς, ενώ στην Ισπανία η καταστολή και οι δολοφονίες συνεχίζονταν ασταμάτητα.

Ο Μπρότο αναγνώρισε πως οι περισσότερες ηγετικές φυσιογνωμίες της CNT βρίσκονταν στην εξορία, αλλά δήλωσε ότι οι σύντροφοι στο εσωτερικό ήθελαν να έχουν την πρωτοβουλία των κινήσεων, εξαργυρώνοντας την ηθική αξία που τους έδινε η παραμονή τους στην Ισπανία και ο αιματηρός αγώνας που συντηρούσαν.[81] Οι απόψεις του δεν άγγιξαν την ορθόδοξη τάση. Πολλά χρόνια μετά ο

79 Οι αποφάσεις του συνεδρίου βρίσκονται στο Paz, *ό.π.,* σελ.116-120.

80 Ο Μολίνα θεωρούσε πως η κόντρα ορθόδοξων - ρεφορμιστών αποτυπωνόταν από τη μια στο πρόσωπό του κι από την άλλη στο ζεύγος Εσγκλέας-Μοντσένυ. Για να μην έχει προσωπικά χαρακτηριστικά η διαμάχη, είχε προτείνει να αυτοεξαιρεθούν και οι τρεις από τις εκλόγιμες θέσεις. Το ζεύγος αρνήθηκε. Βλ. αρχείο Martínez Guerricabeitia, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 1018.

81 Δυστυχώς, πολλοί παλιοί και γνωστοί αγωνιστές στην εξορία θεωρούσαν πως είχαν κάποιου τύπου πνευματική και κινηματική υπεροχή απέναντι σ' αυτούς του εσω-

Μπρότο υποστήριξε πως: *[...] αν διαβάσει κανείς τα πρακτικά εκείνου του συνεδρίου, δίνουν την εντύπωση ότι αναφέρονται σε άλλον πλανήτη. Για παράδειγμα, έλεγε ο Μαλσάντ, «εγώ δε θα ξανακατέβω στο ορυχείο, μέχρι να περάσει στην ιδιοκτησία μας» και συνέχιζαν να δομούν την επιστροφή τους στην Ισπανία, λες και η ύπαρξη του Φράνκο ήταν μια ασήμαντη λεπτομέρεια.*[82]

Ο απολογισμός του συνεδρίου μπορεί να ήταν θετικός για τους ορθόδοξους, που ανέλαβαν τα ηνία της οργάνωσης, ήταν όμως αρνητικός για το κίνημα στο σύνολό του, όχι μόνο το ισπανικό αλλά το παγκόσμιο. Στο Παρίσι χάθηκε η μοναδική ευκαιρία να ανοίξει μια συζήτηση για τις παρεκβάσεις του εμφυλίου, από τους ίδιους τους ανθρώπους που τις στήριξαν και συμμετείχαν σε αυτές. Η κουβέντα αυτή δεν έγινε σε βάθος, ώστε να προκύψουν χρήσιμα συμπεράσματα και ενδελεχής γνώση των γεγονότων. Αντιθέτως, αποφεύχθηκε για χάρη της διατήρησης μιας ενότητας τόσο εύθραυστης, που δεν άντεξε ούτε έξι μήνες. Δυστυχώς, η επιβεβαίωση των αρχών, τακτικών και σκοπών της αναρχικής ιδεολογίας, αντί να λειτουργήσει σαν εφαλτήριο για την εξαπόλυση μιας ολομέτωπης επίθεσης στο Φράνκο, περιορίστηκε σε όχημα αποκατάστασης της ομάδας των Εσγκλέας-Μοντσένυ στο τιμόνι του κινήματος.

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ

Από τις αρχές του 1945, η εθνική επιτροπή της Ισπανίας προετοίμαζε μια ολομέλεια περιφερειακών επιτροπών, για να επανεκτιμήσει την κατάσταση και να συντονίσει τη δράση της. Επιστρέφοντας από τη Γαλλία, ο Θέσαρ Μπρότο είχε ενημερώσει τις περιφερειακές επιτροπές σχετικά με το κλίμα και τα αποτελέσματα του Συνεδρίου του Παρισιού. Η ολομέλεια πραγματοποιήθηκε μεταξύ της 12ης και της 16ης Ιούλη του 1945 στην Καραμπάνια, ένα μικρό χωριό έξω από τη Μαδρίτη. Σ' αυτή συμμετείχε η Εθνική Επιτροπή, καθώς και αντιπρόσωποι όλων των περιφερειών, εκτός από την Αστούριας, όπου η πρόσκληση για τη μυστική συγκέντρωση άργησε να επιδοθεί. Τα μέλη της CNT που αντιπροσωπεύονταν ήταν περίπου 30.000.[83] Η ολομέλεια έγινε μέσα σ' ένα κλειστό φορτηγό, απ' όπου οι συμμετέχοντες βγήκαν μόνο αφού γύρισαν μ' αυτό στη Μαδρίτη.

Στις αποφάσεις της η ολομέλεια αναγνώρισε την ANFD ως σημείο εκκίνησης για την κατάκτηση της δημοκρατίας, αν και παραδέχτηκε πως το πρόγραμμά της

τερικού. Στην Ισπανία, εκτός από λίγες εξαιρέσεις, είχαν μείνει τα μέλη αυτά της Συνομοσπονδίας που δεν είχαν ηγετικό ρόλο στον εμφύλιο, άρα κινδύνευαν και λιγότερο. Η καινούρια γενιά, που αναδιοργάνωνε τη CNT και πρωτοέπαιρνε οργανικές θέσεις, ήταν άγνωστη στους περισσότερους αγωνιστές. Υποτιμώντας τους ο Βαλέριο Μας, γνωστός αγωνιστής της ορθόδοξης φράξιας, τους είχε χαρακτηρίσει *επιφανείς αγνώστους, που ίσως τους ήξερε κάποιος στο σπίτι τους*. Βλ. Memorias de las III Jornadas Internacionales de Debate Libertario, *ό.π.,* σελ.312.

82 Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.69-70.

83 *Στο ίδιο,* σελ.71.

δεν ικανοποιούσε τις φιλοδοξίες του κινήματος. Η συμμετοχή της CNT σε αυτή βασιζόταν στην ανάγκη δημιουργίας ενός ενωτικού μετώπου για να χτυπηθεί ο φρανκισμός. Με πέντε ψήφους υπέρ και δύο κατά, αποφασίστηκε ο αποκλεισμός των δεξιών αντιδικτατορικών δυνάμεων από τη Συμμαχία. Η ANFD αναγορεύτηκε σε μοναδική δύναμη εξουσιοδοτημένη για συνομιλίες με τους συμμάχους και τους διεθνείς οργανισμούς. Η ολομέλεια αναγνώρισε τις τοπικές αυτονομίες και συνέταξε μια προγραμματική βάση σχετικά με τη δικαιοσύνη, το στρατό και την εκκλησία, για την περίπτωση που θα επανερχόταν η δημοκρατία. Σχετικά με την πιθανή συμμετοχή στην κυβέρνηση, η ολομέλεια απάντησε θετικά, τονίζοντας πως μια αλλαγή τακτικής σε σχέση με τον εμφύλιο απαιτούσε απόφαση τακτικού συνεδρίου.

Την τελευταία μέρα συζητήθηκε το θέμα των σχέσεων με τους εξόριστους συντρόφους. Όλοι καυτηρίασαν τη στάση τους, την οποία χαρακτήρισαν μειωτική και ατιμαστική. Δήλωσαν, όμως, πως τους περιμένουν με ανοιχτή αγκαλιά, φτάνει να έρθουν στην Ισπανία για να γνωρίσουν την κατάσταση από πρώτο χέρι και να αγωνιστούν.[84] Η ολομέλεια αρνήθηκε να συμμετάσχει στη Διηπειρωτική Συνδιάσκεψη που οργάνωνε η γαλλική επιτροπή με τη συμμετοχή όλων των ισπανικών πυρήνων της CNT ανά τον κόσμο. Θεωρήθηκε πως σκοπός της Συνδιάσκεψης ήταν να φέρει σε δύσκολη θέση την οργάνωση του εσωτερικού και να της στερήσει τον πρώτο λόγο στις εξελίξεις.[85]

Η ολομέλεια της Καραμπάνια παγίωσε την κρίση μεταξύ εσωτερικού και εξωτερικού. Νέος γραμματέας της Εθνικής Επιτροπής ορίστηκε ο Θέσαρ Μπρότο και αμέσως ανέλαβε πρωτοβουλίες συντονισμού της ANFD, με πανεθνικά καλέσματα για οργάνωση των διάσπαρτων αντάρτικων μονάδων και επαφές με το σύνολο των αντιστασιακών πολιτικών δυνάμεων. Ταυτόχρονα, η επιτροπή έστειλε στη Γαλλία τον Χοσέ Εσπόσιτο Λέιβα και τον Μανουέλ Βικάριο για να έρθουν σ' επαφή με τα μέλη της εξόριστης CNT που ήθελαν να βοηθήσουν την οργάνωση της Ισπανίας. Ένα μεγάλο μέρος των ρεφορμιστών δέχτηκε να συνεργαστεί με τους απεσταλμένους, θεωρώντας πως έτσι ερμήνευε κατά γράμμα την απόφαση του Συνεδρίου του Παρισιού, που -υποθετικά- έδινε την πρωτοβουλία στην ισπανική επιτροπή. Το μέσο για την οργάνωση των εξόριστων ρεφορμιστών ήταν οι Περιφερειακές Επιτροπές Καταγωγής, στις οποίες οργανώθηκαν ανάλογα με το μέρος από το οποίο κατάγονταν στην Ισπανία.

Τον Αύγουστο του 1945 στο Μεξικό, οι πολιτικές δυνάμεις του αντιφρανκικού μετώπου, εκτός του κομμουνιστικού κόμματος, ανέθεσαν τη δημιουργία

84 Αξίζει να αναφερθεί πως η αποδοκιμασία των εξορίστων δεν προερχόταν μόνο από ρεφορμιστικά πολιτικά κριτήρια. Ενδεικτικό είναι πως σκληρή κριτική στη στάση τους ασκούσε και η Περιφερειακή Επιτροπή της Καταλονίας, η οποία στις εισηγήσεις της στεκόταν κριτικά απέναντι στην ANFD και προέκρινε μεθόδους άμεσης δράσης, όπως απεργίες, κολεκτιβοποιήσεις και ένοπλο αγώνα.

85 Οι πληροφορίες είναι απο τα πρακτικά της Ολομέλειας που βρίσκονται στο αρχείο Gómez Pelaez, Fernando, IISH, Amsterdam, φάκελος 726.

εξόριστης κυβέρνησης στον Χοσέ Χιράλ. Σκοπός τους ήταν η δημιουργία μιας εξουσιοδοτημένης ομάδας πολιτικών, που θα συνομιλούσε επίσημα με τους Συμμάχους. Ο Χιράλ πρότεινε στη CNT του Μεξικού μια υπουργική θέση και μετά από διαπραγματεύσεις πρόσφερε και μια δεύτερη. Όταν η CNT τού γνωστοποίησε πως οι δυο υπουργοί της θα ήταν ο Αουρέλιο Φερνάντεθ και ο Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ, ο Χιράλ απαίτησε να κάνει ο ίδιος την επιλογή των υπουργών από μια λίστα που θα του έδινε η CNT. Η οργάνωση στο Μεξικό θεώρησε πως το λόγο γι' αυτή την ενέργεια έπρεπε να τον έχει η εθνική επιτροπή στην Ισπανία και παρέπεμψε τον Χιράλ σ' αυτούς για επαφές.

Η εθνική επιτροπή έστειλε μια λίστα με τα ονόματα των Φεδερίκα Μοντσένυ, Οράθιο Μαρτίνεθ Πριέτο, Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ, Χοσέ Εσπόσιτο Λέιβα και Χοσέ Σάντσο[86]. Ο Θέσαρ Μπρότο υποστήριξε πως γνωστοποίησε τη λίστα στη Μοντσένυ, η οποία την παρέλαβε τηλεγραφικά, χωρίς να απαντήσει.[87] Η ορθόδοξη τάση υποστήριξε πως ποτέ δεν έλαβε γνώση περί λίστας και συμμετοχής της CNT στην κυβέρνηση. Όταν έγινε γνωστό ότι οι Λέιβα και Πριέτο θα έπαιρναν κυβερνητικές θέσεις, ξεκίνησαν πυρετώδεις διεργασίες στη γαλλική εξορία. Μια ολομέλεια περιφερειακών επιτροπών τούς ζήτησε το λόγο, στις αρχές Οκτώβρη στην Τουλούζ. Αυτοί απάντησαν γραπτώς πως δρούσαν υπό τις σαφείς οδηγίες της ισπανικής εθνικής επιτροπής. Στη συνέχεια, η επιτροπή του MLE-CNT στη Γαλλία έστειλε μια επιστολή στην αντίστοιχη ισπανική. Μεταξύ άλλων ανέφερε: *[...] Θέλουμε να πιστεύουμε πως η επιστολή του συντρόφου Λέιβα αντιστοιχεί σε ένα προσωπικό του κριτήριο και πως δε συμβουλεύτηκε την Εθνική Επιτροπή* (της Ισπανίας). *Για άλλη μια φορά σας ζητούμε να εξετάσετε το πρόβλημα που δημιουργήθηκε από την απόφασή σας να διορίσετε υπουργούς που θα εκπροσωπούν την οργάνωση σε μια κυβέρνηση, με υπευθυνότητα και σκέψη προσανατολισμένη στα συμφέροντα του MLE-CNT και του ισπανικού λαού. Πριν να πείτε την τελευταία σας λέξη συμβουλευτείτε το σύνολο των συντρόφων στην Ισπανία, καθώς και τους υπεύθυνους πυρήνες του ελευθεριακού κινήματος στην εξορία.*[88]

Το σχίσμα μεταξύ των δύο τάσεων επιβεβαιώθηκε επίσημα την 1η Νοέμβρη του 1945. Η εθνική επιτροπή του MLE-CNT της Γαλλίας έλαβε μια επιστολή, στην οποία αναφερόταν από τους συντάκτες η δημιουργία μιας νέας Εθνικής Υποεπιτροπής[89] στη Γαλλία. Η νέα επιτροπή δημιουργήθηκε σύμφωνα με τις

86 Ο José Sancho García είχε συνεργαστεί με την πρώτη παράνομη εθνική επιτροπή του Παλιαρόλς. Λίγα πράγματα είναι γνωστά για τη δράση του. Τουφεκίστηκε από τους φασίστες στη φυλακή της Οκάνια στις 23/12/1949.

87 Την ύπαρξη αυτής της λίστας βεβαιώνουν και μη αναρχικοί. Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.75-76. Ο Πας αναφέρει πως οι υπουργοί ορίστηκαν από το εσωτερικό σε συνεννόηση με τον Χιράλ. Βλ. Paz, *ό.π.,* σελ.131.

88 *Στο ίδιο,* σελ.132.

89 Αυτή η νέα επιτροπή βαφτίστηκε υποεπιτροπή, για να αναδεικνύει τη μοναδικότητα της επιτροπής της Ισπανίας.

οδηγίες της αντιπροσωπείας της ισπανικής CNT στο εξωτερικό[90] (που ήταν ο Λέιβα και ο Βικάριο) και συγκροτήθηκε επίσημα με βάση τις Περιφερειακές Επιτροπές Καταγωγής. Ο Ραμόν Άλβαρεθ υπέγραφε την επιστολή ως γραμματέας και ενημέρωνε την ήδη υφιστάμενη επιτροπή ότι όφειλε να παύσει τη λειτουργία της. Οι συντάκτες γνώριζαν, βεβαίως, πως κάτι τέτοιο ήταν αδύνατο να συμβεί. Χρησιμοποιώντας, όμως, μια ερμηνεία της απόφασης του Συνεδρίου του Παρισιού για την πρωτοκαθεδρία της ισπανικής επιτροπής στο σύνολο του κινήματος, χαρακτήρισαν την ορθόδοξη τάση σεχταριστική και επιχείρησαν να απονομιμοποιήσουν την υπάρχουσα γαλλική επιτροπή.

Τέσσερεις μέρες πριν την ίδρυση της Υποεπιτροπής είχε αρχίσει να κυκλοφορεί ευρέως ένα κείμενο με τίτλο «Με την Ισπανία ή κόντρα στην Ισπανία;». Αυτό το κείμενο το υπέγραφαν οι γραμματείς των Περιφερειακών Επιτροπών Καταγωγής. Άνοιγε ξανά παλιά ζητήματα, όπως το Γενικό Συμβούλιο του MLE και την ορθότητα των αποφάσεων του Συνεδρίου του Παρισιού. Οι συντάκτες κατηγορούσαν τη γαλλική επιτροπή για υπεξαίρεση των χρημάτων που τα μέλη συνεισέφεραν για τον αγώνα στο εσωτερικό. Τέλος, πρότειναν τη διάλυση της γαλλικής επιτροπής και τη σύσταση μιας υποεπιτροπής που θα ακολουθούσε τη δράση τού εσωτερικού. Όπως αναφέρθηκε, μόλις τέσσερεις μέρες μετά, όλα ήταν έτοιμα.

Η ορθόδοξη τάση δεν έμεινε με σταυρωμένα τα χέρια. Αντί να οργανώσει -όπως απαιτούσαν οι συνθήκες- ένα συνέδριο, η γαλλική επιτροπή διοργάνωσε ξεχωριστές συνελεύσεις σε κάθε μια από τις δώδεκα τοπικές επιτροπές στη Γαλλία. Η τοπική της Τουλούζ, μέλη της οποίας ήταν τόσο ο Εσγκλέας όσο και οι περισσότεροι γνωστοί αγωνιστές, ήταν η πρώτη που συνήλθε. Δίνοντας τον τόνο και στις υπόλοιπες τοπικές, αποφάσισε πως: *Οι υπογράφοντες το μανιφέστο «Με την Ισπανία ή κόντρα στην Ισπανία;» και όσοι τους βοηθούν, οφείλουν να αποπεμφθούν άμεσα από το γαλλικό MLE-CNT. Μολαταύτα, παραχωρείται ένα χρονικό διάστημα ενός μηνός στους συντρόφους που το έκαναν με καλή πίστη να επανενταχθούν στις αντίστοιχες τοπικές ομοσπονδίες τους. Με την παρέλευση αυτού του διαστήματος θα οριστικοποιηθούν οι κυρώσεις εναντίον τους.*[91]

Οι υπόλοιπες τοπικές ομοσπονδίες αποδέχθηκαν την πρόταση της Τουλούζ. Έτσι, η ορθόδοξη τάση διέκοψε τις επαφές της με το οργανωμένο κίνημα στο εσωτερικό και «διέγραψε» τους θιασώτες της γαλλικής Υποεπιτροπής, οι οποίοι ήδη είχαν «αυτοεξαιρεθεί». Το 1946 βρήκε το MLE-CNT της Γαλλίας διασπασμένο. Η ορθόδοξη τάση είχε τη στήριξη περίπου 22.000 μελών και η ρεφορμιστική 4.500. Ακόμα χειρότερα, 3.500 μέλη αποχώρησαν από την οργάνωση, ξενισμένοι από τις εσωτερικές έριδες, τη στιγμή που η ενότητα ήταν επιβεβλημένη όσο ποτέ, ώστε να δοθεί η κρίσιμη μάχη ενάντια στον Φράνκο.

90 *Στο ίδιο,* σελ.132.

91 Βλ. Memorias de las III Jornadas Internacionales de Debate Libertario, *ό.π.,* σελ.399.

Ήταν η συμμετοχή της CNT σε μια κυβέρνηση στα χαρτιά -η οποία δεν είχε ουσιαστικές αρμοδιότητες- ικανός λόγος διχοτόμησης της Συνομοσπονδίας; Θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί αυτό το σχίσμα; Οι περισσότεροι ερευνητές, αλλά και αυτοί που συμμετείχαν στις πολιτικές αποφάσεις της περιόδου, το χαρακτηρίζουν αναπόφευκτο. Είναι, όμως, προφανές πως πέρα από τις πολιτικές διαφωνίες που υπήρχαν, μεγάλο μερίδιο ευθύνης έφεραν οι προσωπικές διαφορές μεταξύ των ηγετίσκων του κινήματος. Η περίοδος του εμφυλίου δεν κληροδότησε στο ελευθεριακό κίνημα μόνο νεκρούς και ιδεολογικές παρεκκλίσεις. Δυστυχώς, αποθράσυνε τα εξουσιαστικά ένστικτα κάποιων συντρόφων, οι οποίοι εθίστηκαν στο να αποφασίζουν πριν το κίνημα και για το κίνημα, εκμεταλλευόμενοι τις ειδικές συνθήκες του πολέμου και την καλή πίστη που έτρεφαν γι' αυτούς οι συναγωνιστές τους. Η σύγκρουση δυο διαφορετικών πολιτικών αντιλήψεων, τις οποίες αντιπροσώπευαν δυο διαφορετικές άτυπες ιεραρχίες, δημιούργησε τεράστιο ζήτημα αναποτελεσματικότητας στους αναρχοσυνδικαλιστές. Αντί να επικεντρωθεί το κίνημα στον αντιφρανκικό αγώνα, πολλές δυνάμεις σπαταλήθηκαν στις εσωτερικές κόντρες.

Ανάμεσα στις δύο τάσεις, αλλά και στις γραμμές τους, υπήρχαν άτομα που ύψωναν το ανάστημά τους υπέρ της ενότητας του κινήματος. Αυτοί οι άνθρωποι αναγνώριζαν τους κινδύνους που πήγαζαν από το σχίσμα και δεν έπαψαν ποτέ τον αγώνα τους για την επανένωση της οργάνωσης. Παρά τις προσπάθειές τους, μόνο η αλλαγή των παγκόσμιων συνθηκών και η έλευση της νέας γενιάς του κινήματος, επέτρεψαν την επανένωση των δύο τάσεων το 1960.

Η ένοπλη αντίσταση στη δικτατορία 1939-1944

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο εξετάστηκε η δράση των πρώτων εθνικών επιτροπών, καθώς και η ύπαρξη κάποιων ενόπλων ομάδων, που ενεργούσαν σε συνεννόηση με την ομάδα του Πάκο Πονθάν. Η διάκριση που γίνεται σ' αυτά τα κεφάλαια μεταξύ ένοπλης δράσης και πολιτικής οργάνωσης του κινήματος είναι αναγκαία για να διατηρηθεί μια συνοχή στην αφήγηση. Σε πολλές περιπτώσεις, οι δυο αυτές λειτουργίες περιπλέκονται με τέτοιο τρόπο, που καθιστά άδικη την ένταξη της ιστορίας κάποιων ανθρώπων της περιόδου που εξετάζεται στο ένα ή το άλλο κεφάλαιο αυτού του βιβλίου. Έτσι, οι ομάδες του Πονθάν που είδαμε να πλαστογραφούν, να βοηθούν σε αποδράσεις και να συμπλέκονται με τις κατασταλτικές δυνάμεις, θα μπορούσαν κάλλιστα να ενταχθούν και σε αυτό το κεφάλαιο. Το ίδιο και τα μέλη των πρώτων εθνικών επιτροπών της CNT που οπλισμένα όργωναν τη χώρα για να αναδιοργανώσουν το κίνημα, να κάνουν επαφές ή να μεταφέρουν χρήματα για φυλακισμένους. Αντίστροφα, σε αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστεί το κίνημα στην Ανδαλουσία, το οποίο βασίστηκε και οργανώθηκε πάνω στο αντάρτικο της περιοχής και η αναδιοργάνωση της ελευθεριακής νεολαίας στην Καταλονία με το όπλο στο χέρι, ιστορίες που κάλλιστα χωρούσαν στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Ο αγώνας ενάντια στο φασιστικό καθεστώς δε χωρίστηκε σε ένοπλο και άοπλο στη συνείδηση αυτών που συμμετείχαν. Τόσο η ένοπλη αντιπαράθεση όσο και η οργανωτική δουλειά αλληλοσυμπληρώνονταν και ανατροφοδοτούσαν το κίνημα με εμπειρίες και αγωνιστές. Παράλληλα, η καταστολή που έπληττε το κίνημα χτυπούσε και τις δυο εκφάνσεις του, αφού πολλοί αναρχικοί συμμετείχαν με

πολύμορφες δραστηριότητες στον αγώνα. Μόνο με την πάροδο του χρόνου, μετά το 1944, εμφανίστηκαν οι πρώτοι ξεκάθαροι διαχωρισμοί στις δυο μορφές δράσης. Σ' αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστούν οι ομάδες και οι προσωπικότητες ελευθεριακών αγωνιστών σε όλη την ισπανική περιφέρεια, που αποφάσισαν -ή αναγκάστηκαν- να αντισταθούν ένοπλα στη φασιστική κτηνωδία.

Ο αντάρτικος αγώνας κάποιων από αυτούς είχε ήδη ξεκινήσει πριν την επίσημη λήξη του πολέμου, καθώς βρέθηκαν σε περιοχές που καταλήφθηκαν εξαρχής από τα στρατεύματα του Φράνκο και αναγκάστηκαν να βγουν στο βουνό για να γλιτώσουν τη ζωή τους. Οι περισσότεροι απ' αυτό το πρώτο κύμα ανταρτών είτε πέρασαν στη δημοκρατική πλευρά είτε αφανίστηκαν από τα φασιστικά στρατεύματα. Τα πρώτα γκρουπ ανταρτών απαρτίζονταν από φυγάδες και από στρατιώτες που παγιδεύονταν σε περιοχές που κατακτούσαν οι φασίστες. Τα στοιχεία για την περίοδο του εμφυλίου πίσω από τις εχθρικές γραμμές είναι λίγα, όπως και οι επιζώντες. Ενδεικτικά, αναφέρεται πως μεγάλες ομάδες ενόπλων αποκόπηκαν στην αρχή του πολέμου στην Εστρεμαδούρα και, κατά την πτώση του μετώπου στο βορρά, στην Αστούριας και τη Γαλικία. Αυτές οι ομάδες -παρότι απασχολούσαν μεγάλες δυνάμεις του εχθρού- δε βοηθήθηκαν όσο θα έπρεπε και σχεδόν διαλύθηκαν μέχρι τη λήξη του εμφυλίου.

Το τέλος του πολέμου συνοδεύτηκε από ένα πρωτοφανές κύμα βίας και τρομοκρατίας εις βάρος των ηττημένων. Αυτό ανάγκασε πολλούς ανθρώπους, που φοβόντουσαν μην πέσουν στα χέρια των φασιστών ή που βίωναν καθημερινούς εξευτελισμούς και διώξεις, να κρυφτούν για να γλιτώσουν τη ζωή τους. Σε όλη την ισπανική περιφέρεια -εκτός των μεγάλων πόλεων- το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και η διάθεση για αγώνα οδήγησαν στο βουνό χιλιάδες αγωνιστές. Η συνηθέστερη επιλογή στις μεγάλες πόλεις ήταν το κρύψιμο σε κάποιο ασφαλές σπίτι ή η προμήθεια πλαστών εγγράφων, ώστε να αλλάξουν την ταυτότητά τους και να αποφύγουν τη σύλληψη.[1]

Η πρώτη περίοδος του αντάρτικου στα βουνά ώς το 1944 ονομάζεται από τους ερευνητές «περίοδος των φυγάδων».[2] Χαρακτηρίζεται από μια περισσότερο παθητική στάση των ανταρτών, οι οποίοι κυρίως επιδίωκαν να επιβιώσουν, παρά να επιτεθούν ολομέτωπα στο καθεστώς. Σε αυτή την περίοδο, οι πολιτικές καθοδηγήσεις επηρέασαν λιγότερο τα περιφερειακά αντάρτικα, τα δε μέλη τους ανήκαν σε όλο το πολιτικό φάσμα του αντιφρανκικού στρατοπέδου του εμφυλίου. Η δεύτερη περίοδος, μετά το 1945, χαρακτηρίστηκε από την προσπάθεια του ισπανικού κομμουνιστικού κόμματος να ελέγξει τις διάσπαρτες εστίες αντίστασης και να τις ποδηγετήσει. Σημείο καμπής για τα περιφερειακά αντάρτικα ήταν

1 Εδώ αξίζει να αναφερθεί ότι πολλοί άνθρωποι επέλεξαν να εντοιχιστούν σε κρύπτες (διπλούς τοίχους ή σκαμμένα υπόγεια κάτω από τα σπίτια τους), για να αποφύγουν την εκτέλεση κατά τα πρώτα χρόνια μετά τη λήξη του πολέμου. Αυτοί ονομάζονταν τυφλοπόντικες και σε κάποιες ακραίες περιπτώσεις, παρέμειναν κρυμμένοι έτσι, για πάνω από δέκα χρόνια.

2 Βλ. Moreno, *ό.π.,* σελ.VIII.

το φθινόπωρο του 1944, οπότε και -υπό την καθοδήγηση κομμουνιστών- έγινε αποτυχημένη εισβολή ανταρτών από τα γαλλικά σύνορα. Κάποιοι απ' αυτούς που πέρασαν στο ισπανικό έδαφος έπαιξαν κομβικό ρόλο στον έλεγχο αντάρτικων περιοχών -όχι όλων- από το κομμουνιστικό κόμμα. Σε πείσμα της κομμουνιστικής προπαγάνδας που εξαπέλυσε το PCE μετά την ισπανική μεταπολίτευση, οι κομμουνιστές αντάρτες δεν ήταν ούτε οι περισσότεροι ούτε οι αποτελεσματικότεροι στις δράσεις τους. Απλά, μετά το 1945, οι απεσταλμένοι του κόμματος ανέλαβαν τον έλεγχο σε πολλές περιοχές της ορεινής Ισπανίας, αφού το PCE έβαλε τον ένοπλο αγώνα ως προτεραιότητα.

Όσον αφορά στο αντάρτικο πόλεων, οι περισσότερες δράσεις αυτή την περίοδο προήλθαν από αναρχικούς, με επίκεντρο τη Βαρκελώνη, τη Βαλένθια και τις πόλεις του ανδαλουσιάνικου νότου.[3] Η έλλειψη στοιχείων για τη δράση των ένοπλων ελευθεριακών αγωνιστών κατά τα πρώτα χρόνια του φρανκισμού, οφείλεται στο «νόμο της σιωπής» του καθεστώτος για αυτές τις δραστηριότητες και στη φυσική εξόντωση των περισσότερων συμμετεχόντων σε αυτές. Οι ερευνητές αυτής της περιόδου άντλησαν στοιχεία από προσωπικές μαρτυρίες αγωνιστών που κατάφεραν να διαφύγουν στη Γαλλία και από επιτόπια έρευνα στις περιοχές του αντάρτικου, τριάντα χρόνια μετά την κορύφωση του.[4]

Η ΕΝΟΠΛΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗ

Η Βαρκελώνη αποτέλεσε προνομιακό πεδίο δράσης των αναρχικών, ακόμη και μετά την κατάκτησή της από τον Φράνκο. Οι δυο βασικοί παράγοντες που ευνόησαν την ανάπτυξη ένοπλου αγώνα ήταν η εγγύτητα της πόλης στα γαλλικά σύνορα και το βαθιά ριζωμένο ελευθεριακό στοιχείο στον πληθυσμό της. Πολύ σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του αγώνα έπαιξαν οι νεαροί αναρχικοί, γαλουχημένοι σε ελευθεριακά σχολεία και μεγαλωμένοι στις φλόγες της επανάστασης του 1936. Αυτοί ήταν οι πρώτοι που σήκωσαν τη σημαία της αντίστασης στο φασιστικό καθεστώς, ήδη πριν από το επίσημο τέλος του εμφυλίου, τον Απρίλη του 1939.

Η πρώτη μεγάλη ομάδα δημιουργήθηκε το Φλεβάρη του 1939 από ελευθεριακούς της Σάντα Κολόμα και του Σαν Αντριάν ντελ Μπεσός, οι οποίοι δημιούργησαν την Ένωση Αντιφασιστικών Νεολαιών (UJA). Τα μέλη της ομάδας είχαν

3 Μεμονωμένα περιστατικά υπήρξαν σίγουρα και σε άλλες πόλεις, αλλά τα ιστορικά στοιχεία είναι ελλιπέστατα.

4 Οι έρευνες του Τέγιεθ γύρω από την αναρχική δραστηριότητα στην Καταλονία βασίστηκαν σε προσωπικές επαφές - και στη συμμετοχή και του ίδιου στο κίνημα. Η τεράστιας σημασίας έρευνα του Πονς Πράδες για το αντάρτικο έγινε με επιτόπια έρευνα το 1975-76. Παρά τη χρονική απόσταση με τα γεγονότα και την επικείμενη αλλαγή του καθεστώτος, λίγοι μιλούσαν για το αντάρτικο, εμποτισμένοι από την καθεστωτική τρομοκρατία για πάνω από τριάντα χρόνια. Τα επίσημα στοιχεία -όπου δεν καταστράφηκανβρίθουν ανακριβειών, όπως παρουσιάζεται στη συνέχεια αναλυτικότερα.

ηλικία μεταξύ 15 και 22 χρόνων και κάποιοι από αυτούς είχαν στρατιωτική πείρα από τον εμφύλιο. Η UJA προσπάθησε να αναπτύξει επαφές σε όλη την πόλη και επικέντρωσε τις προσπάθειές της στην αντιπληροφόρηση και σε μικροκλοπές, με σκοπό να βοηθήσει φυλακισμένους, καθώς και οικογένειες εκτελεσμένων και άπορων συναγωνιστών. Η πρώτη αναρχική ομάδα που εξαρθρώθηκε στη Βαρκελώνη αποτελείτο από 23 εφήβους, μεταξύ 16 και 18 ετών, από τις συνοικίες της Γκράσια, του Σαν Μαρτίν και του νοσοκομείου Σαν Πάου. Αυτή η ομάδα είχε επαφή με την UJA μέσω του 17χρονου Αντόνιο Ασένσιο[5], ο οποίος είχε συμμετάσχει στην ίδρυσή της. Η αστυνομία τούς συνέλαβε στις 28 Μάρτη του 1939. Παρά το γεγονός ότι ήταν ανήλικοι, δικάστηκαν από στρατοδικείο. Στην κατοχή τους βρέθηκαν μια γραφομηχανή, ένας πολύγραφος, φέιγ βολάν που καλούσαν τη νεολαία σε ένοπλη αντίσταση, μερικά τουφέκια και πιστόλια. Κατηγορήθηκαν για μικροκλοπές και εξεγερτική δραστηριότητα. Δύο από τους συλληφθέντες, ο Χοσέ Αντόνιο Γκεβάρα και ο Αντόνιο Θέσπεδες, καταδικάστηκαν σε θάνατο, αλλά η ποινή τους μετατράπηκε σε ισόβια μετά από τρεις μήνες. Όλοι οι υπόλοιποι καταδικάστηκαν σε ποινές μακρόχρονης φυλάκισης.

Το καθεστώς θορυβήθηκε από την αναδιοργάνωση των ελευθεριακών ομάδων και ενέτεινε την καταστολή. Ο Φράνκο διόρισε με προσωπική επιλογή δεκατέσσερεις αστυνομικούς διευθυντές για την πόλη της Βαρκελώνης, με στόχο τη συντριβή των αναρχικών. Οι επιχειρήσεις της αστυνομίας και οι ανακρίσεις ήταν καθημερινό φαινόμενο στις εργατικές συνοικίες. Επιπρόσθετα, το καθεστώς επιδίωκε την τρομοκράτηση και την ταπείνωση όλων των κατοίκων αυτών των παραδοσιακά ελευθεριακών συνοικιών με ακραίες μεθόδους. Το Πάσχα του 1939, παπάδες συνοδευόμενοι από αστυνομικούς και ένοπλους παρακρατικούς φαλαγγίτες, περιδιάβαιναν στην Τοράσα, το Οσπιταλέτ και το Σανς, εξαναγκάζοντας τους περαστικούς -πολλοί απ' αυτούς τους ήταν άθεοι εργάτες- να λάβουν τη θεία κοινωνία μες στη μέση του δρόμου.[6]

Στη γειτονιά της Τοράσα δρούσε μια ομάδα αναρχικών νεολαίων, την οργάνωση της οποίας είχε αναλάβει ο Ζοακίμ Παλιαρές. Λίγες μέρες μετά το Πάσχα, στις 30 Απρίλη του 1939, ο Παλιαρές μαζί με άλλον ένα σύντροφο εκτέλεσαν τον επιθεωρητή Χιμένεθ στην πλατεία Εσπάνια, ενώ τους πλησίαζε για να εξακριβώσει τα στοιχεία τους. Ο Λεόν Χιμένεθ ήταν ένας από τους δεκατέσσερεις αστυνομικούς διευθυντές της πόλης, υπεύθυνος για τον τομέα του Οσπιταλέτ. Ένας νέος γύρος μαζικών προσαγωγών και ανακρίσεων με βασανιστήρια ακολούθησε αυτή την ενέργεια. Στο τέλος του Μάη, η αστυνομία εξαργύρωσε τις πληροφορίες που συγκέντρωσε, προχωρώντας στην εξάρθρωση της UJA. Είκοσι ένας νεαροί αναρχικοί, μεταξύ 15 και 22 χρόνων, οδηγήθηκαν στο στρατοδικείο και πέντε από αυτούς καταδικάστηκαν σε θάνατο. Από τους πέντε εκτελέστηκε μόνο ο

5 Ο Antonio Asensio Forza (1923-?) βγήκε από τη φυλακή μετά από 19 χρόνια, το 1958.

6 Βλ. Paz, *ό.π.,* σελ.43.

Μανουέλ Καμπένυ, 22 χρόνων, καθώς οι άλλες τέσσερεις ποινές μετατράπηκαν σε ισόβια. Τα υπόλοιπα μέλη της UJA καταδικάστηκαν σε πολύχρονες ή ισόβιες φυλακίσεις. Η Χούλια Ρομέρο, που είχε καταδικαστεί σε ισόβια, πέθανε στις 8 Σεπτέμβρη του 1941 στις γυναικείες φυλακές της Βαρκελώνης, υποκύπτοντας στις μόνιμες σωματικές βλάβες που της είχαν προξενήσει οι βασανιστές της κατά την ανάκρισή της.

Λίγες μέρες μετά απ' αυτές τις συλλήψεις, στις 14 Ιούνη, ακολούθησε δεύτερος γύρος, οπότε η αστυνομία κατάφερε να εξαρθρώσει τις ομάδες νεολαίας από τρεις περιοχές της Βαρκελώνης. Οι δεκαέξι αγωνιστές και αγωνίστριες δεν αντιμετώπισαν θανατικές καταδίκες, καθώς δεν είχαν προλάβει να προβούν σε άλλες ενέργειες, εκτός από τη διανομή προπαγανδιστικών εντύπων. Οι βαριές καταδίκες τους στηρίχθηκαν κυρίως στο οπλοστάσιο που κατασχέθηκε από τα σπίτια τους: Οχτώ πιστόλια, τρία ρεβόλβερ, τέσσερα τουφέκια, οχτώ χειροβομβίδες, μια καραμπίνα και εφτακόσιες σφαίρες διάφορων διαμετρημάτων.[7] Ανάμεσα στους συλληφθέντες ήταν και ο Σελεδόνιο Γκαρσία «Σέλες», δεκαεφτά χρόνων τότε, που μετά την αποφυλάκισή του υπό όρους, το Νοέμβρη του 1945, έπαιξε σημαντικό ρόλο στις ένοπλες ομάδες.

Παρά τις συλλήψεις, η δράση των αναρχικών συνεχίστηκε αδιάκοπα. Ήδη, οι ομάδες του Πονθάν είχαν αρχίσει τις επαφές με την ελευθεριακή νεολαία της Βαρκελώνης. Το Σεπτέμβρη, όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, εξαρθρώθηκε η ομάδα που είχαν συστήσει οι αναρχικοί της Όρτα και του Γκιναρδό, σε συνεργασία με το γκρουπ των Γκόμεθ και Ταρίν που είχαν έρθει από τη Γαλλία, με την υποστήριξη του Πονθάν. Πριν τη σύλληψή της, η ομάδα αυτή προκάλεσε μεγάλα προβλήματα στις κατασταλτικές δυνάμεις της Βαρκελώνης κατά το καλοκαίρι του 1939. Μια από τις εντυπωσιακότερες ενέργειές της ήταν η απελευθέρωση δέκα θανατοποινιτών κατά τη μεταφορά τους για εκτέλεση στο στρατόπεδο Κάμπ ντε λα Μπότα[8]. Στήνοντας ενέδρα σ' ένα σημείο της διαδρομής, όπου το βαν που τους μετέφερε διέσχιζε κάποια χωράφια, οι ένοπλοι το ακινητοποίησαν, αφόπλισαν τους φρουρούς και απελευθέρωσαν τους κρατουμένους. Πριν από αυτή την ενέργεια, η ομάδα των Γκόμεθ και Ταρίν είχε εφεύρει μια άλλη μέθοδο για την απελευθέρωση συντρόφων. Μέλη της, μεταμφιεσμένα σε αστυνομικούς, πήγαιναν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης με πλαστές αιτήσεις μεταγωγής και έπαιρναν μαζί τούς κρατουμένους. Σε μια τέτοια επιχείρηση προκλήθηκε ένοπλη συμπλοκή με στρατιώτες που κατάλαβαν την απάτη. Όλη η ομάδα έφυγε σώα από το στρατόπεδο, αφήνοντας πίσω της ένα στρατιώτη νεκρό και ένα βαριά τραυματισμένο. Η χρηματοδότηση του γκρουπ γινόταν από

7 Βλ. Téllez, *Facerías, Guerrilla Urbana (1939-1957),* σελ.32.

8 Το Camp de la Bota ήταν στρατόπεδο συγκέντρωσης, όπου εκτελέστηκαν πολλές χιλιάδες αντιφασιστών στα χρόνια μετά τον εμφύλιο. Βρισκόταν στην παραλία της πόλης και για πολλά χρόνια ήταν συνώνυμο του θανάτου. Όταν η Βαρκελώνη ανέλαβε τους Ολυμπιακούς του 1992, στο χώρο του στρατοπέδου αναγέρθηκε το Ολυμπιακό Φόρουμ, με συνεδριακούς χώρους και υπερπολυτελή ξενοδοχεία…

ληστείες σε τράπεζες και χρηματοκιβώτια φασιστών.

Η σύλληψη της ομάδας Γκόμεθ-Ταρίν και η εκτέλεση έξι μελών της αποτέλεσε το σημαντικότερο πλήγμα στον ένοπλο αγώνα των αναρχικών κατά το 1939. Το μόνο θετικό στοιχείο ήταν ότι, παρά τα άγρια βασανιστήρια στα οποία τους υπέβαλαν, οι συλληφθέντες δεν έδωσαν στοιχεία για τα υπόλοιπα γκρουπ με τα οποία βρίσκονταν σε επαφή και έτσι το νήμα της καταστολής κόπηκε σε αυτούς. Πλέον, οι δυο σημαντικότερες ομάδες της Βαρκελώνης ήταν αυτή της Τοράσα και μια ακόμη που είχε οργανωθεί από μέλη του πρώην συνδικάτου γραφικών τεχνών της CNT, με κεντρικό πρόσωπο τον Χουάν Ντομένεκ. Η δεύτερη αυτή ομάδα εξαρθρώθηκε το Δεκέμβρη του 1939.[9]

Μετά από τα αλλεπάλληλα χτυπήματα της καταστολής στην ελευθεριακή νεολαία της Βαρκελώνης, δημιουργήθηκε η ανάγκη για ανασυγκρότηση των ένοπλων πυρήνων και δημιουργία νέων επαφών. Αυτό το δύσκολο έργο το ανέλαβε η ομάδα του Ζοακίμ Παλιαρές, την οποία δεν είχε καταφέρει να αγγίξει η αστυνομία. Μέσα από τις σχέσεις με συντρόφους από την Αραγόνα, οι οποίοι ζούσαν στο Οσπιταλέτ, ο Παλιαρές ήρθε σε επαφή με τον Χοσέ Ουρέα. Ο Ουρέα είχε αποδράσει από τη φυλακή της Ουέσκα το καλοκαίρι του 1940. Η απόδραση της Ουέσκα είχε οργανωθεί σε συνεργασία με τον Πονθάν, ο οποίος είχε προσωπικό ενδιαφέρον για αυτήν, αφού δυο κοντινοί του φίλοι βρίσκονταν εκεί. Αυτοί ήταν ο Μανουέλ Λοθάνο[10] και ο Μπερναμπέ Αργκουέγιες[11]. Τελικά, ο Λοθάνο δεν τα κατάφερε, αλλά απέδρασαν οι Αργκουέγιες και Ουρέα μαζί με τους Μπενίτο Σάντι, Βιθέντε Ιγκλέσιας, Μανουέλ Γκράθια και Ραφαέλ Ολάλντε. Η μεγάλη κινητοποίηση των φασιστικών δυνάμεων για τον εντοπισμό τους ανάγκασε τους συντρόφους να καταφύγουν στην ανωνυμία της Βαρκελώνης, καθώς όλοι τους κατάγονταν από την Αραγόνα και ήταν πολύ γνωστοί στα μέρη τους. Εκεί, μέσω του Ουρέα, ήρθαν σε επαφή με την ομάδα του Παλιαρές.

Με τη βοήθεια των συντρόφων από την Αραγόνα, η ομάδα της Τοράσα ενέτεινε τις δραστηριότητές της. Σε οργανωτικό επίπεδο, κατάφερε το 1942 να ανασυστήσει την ελευθεριακή νεολαία της Βαρκελώνης, δημιουργώντας έτσι την πρώτη

9 Τα στοιχεία γι' αυτή την ομάδα είναι περιορισμένα. Ο Paz αναφέρει ως οργανωτή της τον Χουάν Ντομένεκ, ο οποίος απελευθερώθηκε το 1944 και ανέλαβε παράνομη δραστηριότητα οργανώνοντας εκ νέου το συνδικάτο γραφικών τεχνών. Βλ. Paz, *ό.π.,* σελ.50. Ίσως, όμως, να πρόκειται για τον José Doménech Avellanet, μέλος της ελευθεριακής νεολαίας που συνελήφθη το 1939 και εκτελέστηκε στο στρατόπεδο Καμπ ντε λα Μπότα το 1942. Βλ. Íñiguez, *ό.π.,* σελ.188.

10 Ο Manuel Lozano Guillen (1904-1945) ήταν ενεργό μέλος της CNT από τη δικτατορία του Πρίμο ντε Ριβέρα και υπέστη φυλακίσεις και εξορία. Το 1937 έγινε επίτροπος της -στρατιωτικοποιημένης τότε- Μαυροκόκκινης Ταξιαρχίας. Παρά τις προτάσεις και τα βασανιστήρια για να αναλάβει πόστο στα φασιστικά συνδικάτα, αρνήθηκε να υποκύψει και εκτελέστηκε το 1945.

11 Ο Bernabé Argüelles Repaz ήταν διοικητής μονάδας στη Μαυροκόκκινη Ταξιαρχία.

χρονικά πλατιά οργάνωση βάσης του ελευθεριακού κινήματος στην περιοχή. Η περιφερειακή επιτροπή ελευθεριακών νεολαιών Καταλονίας και Βαλεαρίδων είχε επιτύχει να βρίσκεται σε συνεννόηση και με τους φυλακισμένους στη Βαρκελώνη, τους οποίους και συμβουλευόταν κατά τη λήψη των αποφάσεων. Οι αραγόνες σύντροφοι σύστησαν μια επιτροπή-σύνδεσμο της CNT μεταξύ Αραγόνας και Καταλονίας.

Εκτός, όμως, από την οργανωτική δραστηριότητα και τη διανομή αντικαθεστωτικής προπαγάνδας, οι δύο βασικοί στόχοι των αγωνιστών ήταν η εύρεση οικονομικών πόρων για τους φυλακισμένους και ο εξοπλισμός των νέων ομάδων που δημιουργούνταν. Γι' αυτό το λόγο, η δράση τους επικεντρώθηκε στις ληστείες τραπεζών και τον αφοπλισμό αστυνομικών. Η φρανκική αστυνομία τους θεώρησε υπεύθυνους για τις εξής πράξεις: Εκτέλεση ενός αξιωματικού της Γκουάρδια Θιβίλ στο Σανς στις 6 Αυγούστου του 1942. Ληστείες τραπεζών και αφοπλισμός των φρουρών τους στις 23 Αυγούστου, 29 Σεπτέμβρη και 21 Οκτώβρη του 1942. Αφοπλισμός μελών της Γκουάρδια Θιβίλ στις 29 του Οκτώβρη. Δύο ληστείες στις 5 και 10 Δεκέμβρη του 1942.[12] Είναι βέβαιο πως αυτές οι ενέργειες είναι ενδεικτικές, καθώς η δράση των δυο ομάδων είχε ήδη ξεκινήσει από το 1941 και συνεχίστηκε και μέσα στο 1943.

Οι έρευνες για την ομάδα του Παλιαρές -οι οποίες συνεχίζονταν αμείωτες από το 1939- απέδωσαν τελικά καρπούς το 1943. Στις 17 Μάρτη έγιναν μαζικές συλλήψεις σε όλη την πόλη της Βαρκελώνης. Μεταξύ των συλληφθέντων ήταν τα μέλη της περιφερειακής επιτροπής ελευθεριακών νεολαιών και οι αραγόνες αναρχικοί. Για μερικές μέρες οι συλληφθέντες βασανίστηκαν στα κτίρια της αστυνομικής διεύθυνσης. Ανάμεσα σε αυτούς ήταν ο Ζοακίμ Παλιαρές, αλλά και η μητέρα του, η οποία ήταν σύνδεσμος της οργάνωσης. Όταν από το υπόγειο κελί της είδε να ανεβάζουν το γιο της για ανάκριση, του φώναξε εμψυχώνοντάς τον: *Καλύτερα να πεθάνεις, παρά να καταδώσεις σύντροφο*. Μετά από ώρα τον κουβάλησαν δυο φρουροί σακατεμένο στο κελί του και περνώντας δίπλα της, τη χαιρέτησε και της είπε: *Ο γιος σου δεν είναι κανένας αδύναμος*.[13] Στις 24 Μάρτη έγινε το στρατοδικείο, το οποίο καταδίκασε εννιά από τους κατηγορουμένους σε θάνατο και τους υπόλοιπους σε εικοσαετή κάθειρξη. Οι εννιά ήταν οι εξής: Ο Ζοακίμ Παλιαρές, γραμματέας της Περιφερειακής Επιτροπής, τα μέλη της ίδιας, Φρανθίσκο Άλβαρεθ και Φερνάντο Ρουίθ, τα μέλη της επιτροπής-συνδέσμου με την Αραγόνα, Μπερναμπέ Αργκουέγιες και Μπενίτο Σάντι και οι αναρχικοί αγωνιστές Φρανσίσκο Ατάρες, Χοσέ Σέρα, Ζουάν Ακίλια και Πέδρο Τρέσολς.

Η εκτέλεσή τους έγινε στις 29 Μάρτη του 1943 από τους δημίους του Μπούργος και της Σεβίλλης, στη φυλακή Μοδέλο της Βαρκελώνης, με τη χρήση γκαρότας[14].

12 Βλ. Paz, *ό.π.,* σελ.75.

13 *Στο ίδιο*, σελ.75.

14 Η εκτέλεση με γκαρότα (garrote vil) ήταν τρόπος εκτέλεσης δια στραγγαλισμού. Ο κατάδικος καθόταν δεμένος σε μια καρέκλα, στη ράχη της οποίας υπήρχε ένας στύλος με ένα σιδερένιο στεφάνι, μέσα από το οποίο περνούσαν το κεφάλι του. Ο δήμιος βίδωνε

Ο Ζοακίμ Παλιαρές, 20 χρόνων κατά την εκτέλεσή του, πέθανε φωνάζοντας: *Ζήτω η ελευθεριακή νεολαία, θάνατος στον Φράνκο.* Όταν τον αποχαιρέτησε η μητέρα του πριν την εκτέλεση -ο πατέρας και ένας αδερφός του είχαν πεθάνει κατά τον εμφύλιο- του είπε: *Θυμήσου τι εκπροσωπείς και πέθανε σαν άντρας, γιε μου.*[15] Οι εκτελέσεις διήρκεσαν πέντε ώρες και οι δήμιοι αναγκάστηκαν να αποτελειώσουν το τελευταίο θύμα με αποκεφαλισμό, αφού χάλασε το θανατηφόρο εργαλείο τους.

Το πλήγμα που δέχτηκε η ελευθεριακή αντίσταση στην Καταλονία ήταν μεγάλο, αλλά η σημαντική οργανωτική δουλειά των ανθρώπων που εκτελέστηκαν είχε διασφαλίσει τη συνέχεια της αντίστασης και είχε πυκνώσει τις γραμμές των αναρχικών και κυρίως της νεολαίας. Μες στο 1943, η CNT αναδιοργανώθηκε πλήρως στην Καταλονία και άρχισε το παράνομο στήσιμο συνδικάτων. Η ελευθεριακή νεολαία συνέχισε την προπαγάνδα και την ένοπλη άμεση δράση και λειτουργούσε πλέον με τακτικές συναντήσεις και ολομέλειες. Τον Αύγουστο του 1944, όμως, κατά την περιφερειακή ολομέλεια της νεολαίας, που έγινε σε μια αποθήκη της παλιάς πόλης, εκδηλώθηκαν οι πρώτες διαφωνίες με τη CNT. Η νεολαία δε συμφωνούσε με την υποταγή της στις αποφάσεις της Συνομοσπονδίας, ενώ διαφωνούσε και με τη γραμμή πολιτικής συνεργασίας που είχε αποφασιστεί στην εθνική ολομέλεια της CNT το Μάρτη.

Το δεύτερο ζήτημα που παρουσιάστηκε ήταν αυτό της ένοπλης δράσης. Πολλοί νεαροί αδημονούσαν να απαντήσουν ένοπλα στο καθεστώς, αλλά υπήρχε ένα κλίμα εγκράτειας εκ μέρους των συνδικαλιστών, διότι η οργανωτική, προπαγανδιστική και ένοπλη δράση συγχέονταν άμεσα και οποιαδήποτε σύλληψη έβαζε σε κίνδυνο όλες τις μορφές πάλης. Η ελευθεριακή νεολαία, πιστή στη γραμμή δράσης που είχαν καθιερώσει οι Παλιαρές-Αργκουέγιες ως το 1943, αποφάσισε να ιδρύσει το MIR[16], με σκοπό να δημιουργηθεί ένας ένοπλος βραχίονας της νεολαίας, που θα δρούσε αυτόνομα, μειώνοντας τις πιθανότητες καταστολής εις βάρος του συνόλου του ελευθεριακού κινήματος. Η ίδρυση του MIR βρήκε αντίθετη τη CNT. Η δράση της οργάνωσης ξεκίνησε μέσα σε απόλυτη μυστικότητα, για να μειωθούν οι κίνδυνοι για τα μέλη της. Όμως, σε μια από τις πρώτες απαλλοτριώσεις που αυτή επιχείρησε, συνελήφθη ο Μαριάνο Μεντράνο[17], που ήταν γραμματέας της νεολαίας της Βαρκελώνης. Έτσι, το σχέδιο του MIR δεν προχώρησε, ενώ η σύλληψη του Μεντράνο οδήγησε και σε συλλήψεις συντρόφων από το στενό του περιβάλλον.

αργά ένα σίδερο που πίεζε τον αυχένα του κατάδικου, μέχρι να του σπάσει τον αυχένα και να του κόψει την αναπνοή.

15 Βλ. Téllez, *ό.π.,* σελ.35

16 Movimiento Ibérico de Resistencia (Ιβηρικό Κίνημα Αντίστασης).

17 Ο Mariano Medrano (1922-1949) καταδικάστηκε σε 30 χρόνια και πέθανε στη φυλακή από φυματίωση.

Η ΕΝΟΠΛΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΠΟΛΕΙΣ

Άλλες πόλεις στις οποίες αναπτύχθηκε αντάρτικο πόλης ήταν η Βαλένθια, η Μάλαγα και η Γρανάδα. Η Βαλένθια ήταν μια πόλη με μεγάλο αριθμό ελευθεριακών, ήδη πριν τον εμφύλιο. Μετά την ήττα, μαζεύτηκε εκεί ένας μεγάλος αριθμός αναρχικών, οι οποίοι, διωγμένοι από τα χωριά και τις μικρότερες πόλεις της ευρύτερης περιοχής, προσπάθησαν να ξαναφτιάξουν -νόμιμα ή παράνομα- τη ζωή τους. Η Βαλένθια, όπως αναφέρθηκε, ήταν η έδρα της πρώτης εθνικής επιτροπής και διατήρησε και τις τοπικές οργανωτικές δομές της αδιάκοπα, σε όλη τη δεκαετία του ’40. Η ένοπλη αντίσταση στην πόλη περιορίστηκε σε μερικές ληστείες και κλοπές, ώστε να βρεθούν χρήματα για την υποστήριξη των φυλακισμένων συντρόφων και των οικογενειών τους. Οι δυο σημαντικότερες ομάδες που έφερναν σε πέρας αυτές τις αποστολές ήταν η ελευθεριακή νεολαία της Βαλένθια και η ομάδα των Γκαλιλέος.

Για τους Γκαλιλέος ελάχιστα πράγματα είναι γνωστά. Ήταν μια ομάδα πολύ νεαρών ατόμων, κυρίως αναρχικών, με τη συμμετοχή και κάποιων κομμουνιστών. Η δράση τους τον πρώτο χρόνο μετά τη λήξη του εμφυλίου φαίνεται να τελειώνει με τη δολοφονία του μέλους τους Μπαουτίστα Σολέρ, την 6η Νοέμβρη του 1940. Η ελευθεριακή νεολαία της Βαλένθια βρισκόταν σε επαφή με τις ομάδες του Πονθάν και δέχτηκε ισχυρό πλήγμα, τον Ιούνη του 1940, με τη σύλληψη 32 μελών της και την εκτέλεση 3 από αυτούς τον επόμενο χρόνο. Έκτοτε, περιορίστηκε σε οργανωτική δραστηριότητα, παρέχοντας καταφύγιο σε φυγάδες, αλλά και αναλαμβάνοντας την επιμελητεία και την προμήθεια όπλων για τις ένοπλες ομάδες που δρούσαν στα γύρω βουνά.

Το αντάρτικο πόλης στην Ανδαλουσία είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τον Αντόνιο Ράγια. Ο Ράγια, πριν τον εμφύλιο, ήταν μέλος της ελευθεριακής νεολαίας και της FAI. Το 1931 και το 1933 πήρε μέρος στις αναρχικές εξεγέρσεις, κάνοντας σαμποτάζ και ενέργειες στην πόλη της Μάλαγα. Όταν ξέσπασε ο εμφύλιος, δημιούργησε μια ταξιαρχία αναρχικών που έφερε το όνομά του και έφυγε για το μέτωπο. Κατά τον πόλεμο έχασε το ένα μάτι του, όταν μια ελαττωματική χειροβομβίδα έσκασε σχεδόν στα χέρια του. Η νίκη των φασιστών οδήγησε τον Ράγια στο βουνό, όπου αμέσως άρχισε την προσπάθεια αναδιοργάνωσης των αναρχικών δυνάμεων. Από τους πρώτους που στήριξαν πολύμορφα την πρωτοβουλία του ήταν ο Μανουέλ Γκαγιέγο. Ο Γκαγιέγο ήταν συνιδρυτής της ταξιαρχίας Ράγια και οργανωτής της πρώτης παράνομης τοπικής επιτροπής της CNT στη Μάλαγα.[18]

18 Ο Manuel Gallego Ponce de León (1915-1942) πέρασε στο βουνό, όταν αποκαλύφθηκε η λειτουργία της τοπικής CNT. Το 1942 τον δολοφόνησαν οι κομμουνιστές. Ο αδερφός του Luis (1917-1979) ήταν ενεργός στην ανοικοδόμηση της παράνομης CNTκαι διέφυγε στην Αφρική στα τέλη της δεκαετίας του 1940.

Αν και στήριξε τη δημιουργία αντάρτικου στο βουνό, ο Αντόνιο Ράγια έγινε γνωστός για τις δράσεις του μέσα στις πόλεις, κυρίως στη Μάλαγα, αλλά και στην Κόρδοβα και τη Γρανάδα. Συνήθιζε να μεταμφιέζεται σε παπά ή αξιωματικό, για να αποφεύγει τις εξακριβώσεις στοιχείων. Το 1941 εντόπισε στη Μάλαγα τους ανθρώπους που είχαν εκτελέσει τη μητέρα του. Μετά από παρακολούθηση, μπήκε στο μπαρ όπου σύχναζαν και τους εκτέλεσε μπροστά στου εμβρόντητους πελάτες, πριν διαφύγει με αυτοκίνητο που τον περίμενε στην είσοδο. Ανάμεσα στους νεκρούς ήταν κι ένας αξιωματικός της Γκουάρδια Θιβίλ. Μετά απ' αυτή την ενέργεια η αστυνομία πήρε έκτακτα μέτρα, αποκλείοντας ολόκληρες γειτονιές και προχωρώντας σε κατ' οίκον έρευνες. Σε μια περίπτωση, ένας καταδότης ενημέρωσε τους φασίστες για την κρυψώνα του, αλλά ο Ράγια κατάφερε να διαφύγει. Με τον κλοιό να στενεύει γύρω του, πήρε την απόφαση να κινηθεί προς την περιοχή της Γρανάδα.

Εκεί ήρθε σε επαφή με τους αναρχικούς της περιοχής, ανάμεσά τους και με τους Αντόνιο Θάφρα και Χουάν Σαντοβάλ. Η συνεννόηση μεταξύ των ενόπλων της Ανδαλουσίας δημιούργησε το οργανωτικό πλέγμα, πάνω στο οποίο στηρίχτηκε η αναδιοργάνωση της εκεί περιφερειακής επιτροπής της CNT. Μάλιστα, ο Ράγια βοήθησε οικονομικά στην αναδιοργάνωση, προχωρώντας σε μια σειρά απαλλοτριώσεων. Εκτός από ληστείες, συμμετείχε και σε πολυάριθμα σαμποτάζ και εκτελέσεις καθεστωτικών και καταδοτών. Στις 12 Ιούνη του 1942, μετά από μια περιφερειακή ολομέλεια της CNT στη Γρανάδα, κάποιοι αντάρτες έγιναν αντιληπτοί από δυνάμεις της αστυνομίας, αλλά διέφυγαν μετά από ανταλλαγή πυρών. Στις 23 Ιούνη, ο Αντόνιο Ράγια πήγε σε ένα μπαρ της πλατείας Μαριάνα. Οι κατασταλτικές δυνάμεις ήταν ενήμερες για το ότι σύχναζε εκεί και με το που άνοιξε την πόρτα, τον δολοφόνησαν με μια βροχή από σφαίρες.[19] Την επόμενη μέρα ακολούθησε μια σειρά συλλήψεων στην πόλη της Γρανάδα.

Η Γρανάδα ήταν η πατρίδα του δεύτερου θρύλου της αναρχικής αντίστασης στην περιοχή, των αδερφών Κέρο. Τα αδέρφια Κέρο Ρόμπλες ήταν οι Αντόνιο, Φρανθίσκο, Χοσέ και Πέδρο. Ο Αντόνιο, που ήταν ο μεγαλύτερος, είχε συμμετάσχει στην άμυνα της εργατικής συνοικίας του Αλμπαϊθίν -όπου ζούσε η οικογένεια- στη στρατιωτική εξέγερση του 1936. Μετά την κατάληψη της πόλης από τους στασιαστές, τα τρία αδέρφια -εκτός του Φρανθίσκο- πέρασαν στη δημοκρατική ζώνη και συνέχισαν να πολεμούν. Στο τέλος του εμφυλίου ο Αντόνιο και ο Χοσέ φυλακίστηκαν, ενώ ο Πέδρο εγκλείστηκε σε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης. Το 1940 οι δυο πρώτοι απέδρασαν από τη φυλακή της Καμπάνα και ήρθαν σε επαφή με τους αντάρτες γύρω από την πόλη της Γρανάδα. Ο Πέδρο διέφυγε στη Γαλλία.

19 Ανάμεσα στους δολοφόνους του Antonio Raya González ήταν ο αστυνομικός Εδουάρδο Λόπεθ Οτσόα, γιος του στρατηγού με το ίδιο όνομα. Ο στρατηγός είχε κομβικό ρόλο στην επικράτηση της δικτατορίας του Πρίμο ντε Ριβέρα το 1923, ενώ ήταν και επικεφαλής δυνάμεων στην αιματηρή καταστολή της κομμούνας της Αστούριας το 1934. Τον Ιούλη του 1936, βρισκόταν στο στρατιωτικό νοσοκομείο της Μαδρίτης και εκτελέστηκε από τους δημοκρατικούς. Βλ. Téllez, *ό.π.,* σελ.47.

Ο Φρανθίσκο ενώθηκε με τους αδερφούς του στην παρανομία το 1941.[20]

Από την άνοιξη του 1941 τα τρία αδέρφια ξεκινούν τη δράση τους, αρχικά στα βουνά γύρω από τη Γρανάδα, ενώ συχνά έμπαιναν και στην πόλη. Η ομάδα τους βοηθούσε την επικοινωνία και τη δράση της περιφερειακής επιτροπής, σε συνεργασία και με τον Αντόνιο Ράγια. Οι Κέρος προχώρησαν σε μια σειρά ληστειών το 1942-43 στη Γρανάδα και τη Θούμπια. Η αυξανόμενη φήμη τους και τα πολλά σημεία στήριξης που είχαν στην περιοχή βοήθησαν στη διεύρυνση της ομάδας. Μόνιμα μέλη της από το 1943 έγιναν οι «Γκουέχαρ» και «Μεκάνικο», που απέδρασαν από ένα τάγμα καταναγκαστικής εργασίας στην Ουέλβα. Άλλα μέλη του γκρουπ ήταν ο Μοράλες και ο Ντελγάδο. Η αύξηση των μελών βελτίωσε την επιχειρησιακή δυνατότητα της ομάδας, η οποία άρχισε να εκτελεί καταδότες και να κάνει απαγωγές.

Η κορυφαία ενέργειά της έγινε το 1943, όταν και απήγαγαν το στρατηγό Εστράδα, σκοτώνοντας έναν αστυνομικό κι έναν καταδότη. Η απελευθέρωση του στρατηγού με την καταβολή υψηλών λύτρων βοήθησε την ομάδα και το κίνημα οικονομικά, αλλά αύξησε και την καταστολή εναντίον της, αναγκάζοντάς την για ένα διάστημα να καταφύγει στην οροσειρά Αλμπουνιουέλας. Το πρώτο στάδιο της δράσης των αδερφών Κέρο τελείωσε με το θάνατο του Χοσέ κατά τη διάρκεια μιας αποτυχημένης απόπειρας απαγωγής του γιου ενός βιομηχάνου, στις 2 Νοέμβρη του 1944. Για να καλυφθεί το κενό του, ο αδερφός του Πέδρο επέστρεψε από τη Γαλλία και πήρε τη θέση του στον αγώνα.

Κλείνοντας το πρώτο μέρος του αντάρτικου πόλεων στην Ανδαλουσία αξίζει να αναφερθεί και ο Μανουέλ Καμπίγιο, ο οποίος ήταν ο άνθρωπος που σε συνεργασία με τον Ράγια, αναδιοργάνωσε την περιφερειακή επιτροπή της Ανδαλουσίας. Μετά το θάνατο τού Ράγια, ο Καμπίγιο συνέχισε την οργανωτική δράση στη Μάλαγα, λειτουργώντας και ως σύνδεσμος με τους αντάρτες του βουνού. Κυνηγημένος από την αστυνομία, αναγκάστηκε να διαφύγει στη Μαδρίτη τον Ιούνη του 1943, όπου τον επόμενο μήνα εντοπίστηκε και δολοφονήθηκε στη μέση του δρόμου, πριν να προλάβει να ανταποδώσει τα πυρά.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΚΟΙ ΑΝΤΑΡΤΕΣ ΣΤΟ ΒΟΥΝΟ

Εκτός από τους αναρχικούς που αντιστέκονταν ένοπλα στην πόλη, πολλοί ήταν κι αυτοί που, είτε κυνηγημένοι είτε επειδή γνώριζαν πως δεν μπορούσαν να επιστρέψουν στα σπίτια τους χωρίς κίνδυνο, αποφάσισαν να ζήσουν στο βουνό. Σε αυτή την πρώτη φάση, τη φάση των φυγάδων, δεν ήταν πολλές οι ομάδες που

20 Ο Íñiguez αναφέρει πως δεν άντεξε τους συνεχείς ξυλοδαρμούς του από τους φαλαγγίτες και βγήκε το 1941 στο βουνό. Βλ. Íñiguez, *ό.π.,* σελ.500. Άλλες πηγές υποστηρίζουν πως ο Francisco Quero Robles ήταν κρατούμενος σε στρατόπεδο συγκέντρωσης ώς το 1943 και τότε απέδρασε. Βλ. Casanova, Julián, Espinosa, Francisco, Mir, Conxita, Moreno Gómez, Francisco, *ό.π.,* σελ.211.

αγωνίζονταν επιθετικά ενάντια στο καθεστώς. Οι περισσότερες ομάδες επιδίωκαν να επιβιώσουν, αποκρούοντας τις δυνάμεις της καταστολής και δημιουργώντας δίκτυα συνδέσμων. Για να επιβιώσουν έκαναν ληστείες σε πλούσιους αγρότες, ώστε να μπορούν να πληρώσουν το φαγητό που αγόραζαν σε άλλες αγροικίες ή έκλεβαν ζώα και εφόδια σε νυχτερινές εφόδους.

Η καταστολή στην επαρχία είχε μια ιδιαίτερη σκληρότητα. Πολλοί αγρότες και κτηνοτρόφοι που βοηθούσαν τους αντάρτες, λόγω συγγένειας, πολιτικής συμπάθειας ή μόνο και μόνο επειδή πληρώνονταν, εκτελούνταν από την Γκουάρδια Θιβίλ επιτόπου, χωρίς δίκη.[21] Οι συγγενείς των φυγάδων υπόκεινταν σε βασανιστήρια, φυλακίζονταν ή εκτελούνταν, ώστε οι φυγάδες να αναγκαστούν να παραδοθούν. Σε μερικά χωριά οι συγγενείς των ανταρτών υποχρεώνονταν να προσέρχονται τρεις φορές τη μέρα στο αρχηγείο της Γκουάρδια Θιβίλ και να παραδίδουν γραπτή αναφορά για τις κινήσεις τους μέσα στη μέρα. Αν έπεφτε στην αντίληψη των αρχών κάποια διαδρομή ή ενέργεια που δεν είχαν αναφέρει, οδηγούνταν στη φυλακή.

Μια από τις σημαντικότερες ομάδες αναρχικών της περιόδου των φυγάδων ήταν αυτή των Χουμπίλες, στην επαρχία της Κόρδοβα, στην Ανδαλουσία. Οι Χουμπίλες ήταν τα αδέρφια Φρανθίσκο, Χουάν και Σεμπαστιάν Ροντρίγκεθ Μουνιόθ από το Μπουχαλάνθε[22]. Κατά τον εμφύλιο ανέλαβαν τη διοίκηση της 88ης Ταξιαρχίας. Όταν το μέτωπο κατέρρευσε, κατάφεραν να φτάσουν με τη μονάδα τους στο Αλικάντε, όπου διαπίστωσαν πως είχε καταληφθεί από τους ιταλούς. Οι Χουμπίλες αποφάσισαν να συνεχίσουν τον αγώνα τους στην επαρχία της Κόρδοβα, γύρω από τη γενέτειρά τους, όπου μπορούσαν να υπολογίζουν σε βοήθεια και γνώριζαν τα κατατόπια. Τους ακολούθησαν τριάντα περίπου αναρχικοί από την ίδια επαρχία. Όταν επέστρεψαν στα γνώριμα γι' αυτούς μέρη, δημιούργησαν ένα δίκτυο συνδέσμων και σύντομα στρατολόγησαν νεαρούς χωρικούς, οι οποίοι αρνούνταν να εκτίσουν τη στρατιωτική τους θητεία ή δέχονταν εξευτελισμούς στα χωριά τους.

Η ομάδα ξεκίνησε τη δράση της με κλοπές ζώων και τροφίμων από ευκατάστατες οικογένειες. Ένα μέρος των κλοπιμαίων το προμήθευαν στις οικογένειες μελών τους, οι οποίες, αποκλεισμένες από την εργασία και χωρίς πόρους, λιμοκτονούσαν. Οι Χουμπίλες απέφυγαν κατά την πολυετή δράση τους να αναπτύξουν σχέσεις με αντάρτικες ομάδες διαφορετικών πολιτικών πεποιθήσεων, καθώς δεν

21 Στην Ισπανία υπήρχε από τις αρχές του αιώνα ένας νόμος, ο ley de fugas (νόμος περί αποδράσεων), που επέτρεπε στις αστυνομικές δυνάμεις να εκτελούν όποιον συλληφθέντα επιχειρούσε να αποδράσει. Εκατοντάδες αντάρτες και σύνδεσμοί τους δολοφονήθηκαν με αυτό το πρόσχημα, ώστε να δικαιολογείται νομικά η εξόντωσή τους. Ο πρωθυπουργός Ντάτο, ο οποίος πέρασε αυτό το νόμο, εκτελέστηκε από μια ομάδα αναρχικών το 1921.

22 Το Μπουχαλάνθε, ανατολικά της Κόρδοβα, ήταν ένα κεφαλοχώρι, όπου οι αγρότες και οι εργάτες ήταν στη συντριπτική τους πλειοψηφία μέλη της CNT. Άλλα τέτοια χωριά στην περιοχή ήταν η Βιγιαβιθιόσα και η Φουέντε Ομπεχούνα.

τις εμπιστευόντουσαν. Στις 31 Μάη του 1940, έστησαν ενέδρα σε μια περίπολο σκοτώνοντας ένα στρατιώτη και ένα μέλος της Γκουάρδια Θιβίλ. Στις 8 Ιούλη του 1940 και ενώ πλένονταν στον ποταμό Γκουανταλμπάρμπο, τους πλησίασαν τέσσερεις κυνηγοί, οι οποίοι τους αναγνώρισαν και τους διέταξαν να παραδοθούν. Παρά τον αιφνιδιασμό, οι Χουμπίλες κατάφεραν να σκοτώσουν τους κυνηγούς χωρίς να υποστούν απώλειες. Οι τρεις απ' αυτούς ήταν μέλη της Φάλαγγας, ενώ ο τέταρτος μεγαλοϊδιοκτήτης γης. Μετά το συμβάν οι αρχές απαγόρευσαν το κυνήγι στην επαρχία.

Κατά τη διάρκεια του 1940 και του 1941 η ομάδα είχε μερικές απώλειες. Σε ενέδρες της Γκουάρδια Θιβίλ έχασαν τη ζωή τους πέντε αντάρτες, ενώ άλλοι δυο συνελήφθησαν. Όμως, το 1942 μπήκαν νέοι αγωνιστές στην ομάδα, οι περισσότεροι εκ των οποίων ήταν σύνδεσμοι που κινδύνευαν να αποκαλυφθούν. Η ομάδα χωρίστηκε σε δυο γκρουπ, ώστε να κινείται πιο εύκολα απαρατήρητη. Σε μια προσπάθεια να αποφύγει τη συνεχή επιτήρηση, πέρασε το μεγαλύτερο μέρος του 1942 στη γειτονική επαρχία της Χαέν. Εκεί, στις 5 Μάη του 1942, εκτέλεσε έναν ντόπιο ακροδεξιό τσιφλικά, ενώ προσπαθούσε να τον απαγάγει. Το καθεστώς εκδικήθηκε το θάνατό του εκτελώντας στην πλατεία του χωριού έξι ντόπιους δημοκρατικούς, που δεν είχαν καμία σχέση με το γεγονός.[23] Στις αρχές του 1943, οι αντάρτες βρέθηκαν αντιμέτωποι πολλές φορές με τις δυνάμεις της τάξης, αλλά κάθε φορά κατάφερναν να διαφύγουν χωρίς απώλειες. Στις 22 Ιούλη και στις 4 Σεπτέμβρη του ίδιου χρόνου, πραγματοποίησαν δυο πετυχημένες απαγωγές, με τις οποίες υπερκάλυψαν τις οικονομικές τους ανάγκες.

Η δεύτερη απαγωγή οργανώθηκε από ένα χωρικό, τον Χουάν Όλμο, ο οποίος ήταν χαφιές της Γκουάρδια Θιβίλ. Ο Όλμο στη συνέχεια ζήτησε να συμμετάσχει στην ομάδα, κάτι που έγινε αποδεκτό. Αυτό ήταν το μοιραίο λάθος για τους Χουμπίλες. Στις 12 Δεκέμβρη, ο Όλμο οδήγησε την ομάδα σε μια ενέδρα στην περιοχή Μπάνιος ντε λα Ενθίνα της Χαέν. Εκεί, οι φασίστες δολοφόνησαν το ένα από τα τρία αδέρφια Ροντρίγκεθ «Χουμπίλες», τον Χουάν. Οι υπόλοιποι έντεκα διέφυγαν και αποφάσισαν να επιστρέψουν στα γνώριμα λημέρια τους στην Κόρδοβα. Όμως, ο προδότης -τον οποίο ακόμη δεν είχαν υποψιαστεί- γνωστοποίησε στη Γκουάρδια Θιβίλ ότι η ομάδα κρυβόταν στην αγροικία Μοχαπιές στην περιοχή του Μοντόρο.

Το πρωί της 6ης Γενάρη του 1944 εκατό αστυνομικοί της Γκουάρδια Θιβίλ κύκλωσαν την αγροικία. Ο Όλμο είχε μεταφέρει τα τουφέκια σε ένα παράπηγμα, έξω από το σπίτι. Μέσα στη Μοχαπιές βρίσκονταν εφτά μέλη της ομάδας, εκ των οποίων τα δύο ήταν βαριά άρρωστα. Τα μόνα όπλα που είχαν για να υπε-

23 Το φθινόπωρο του 1942 οι αρχές συνέλαβαν τον Φρανθίσκο Μίγια «Πάκο Σιμόν», κουνιάδο των Χουμπίλες και μέλος της ομάδας. Η κόρη τού τσιφλικά τον αναγνώρισε ανάμεσα στους δράστες. Ο Francisco Milla Santiago "Paco Simón" εκτελέστηκε στη Χαέν στις 9 Αυγούστου του 1944. Οι φασίστες είχαν ήδη δολοφονήσει δια ξυλοδαρμού τη μάνα του και την αδερφή του το 1940, όταν έγινε γνωστό ότι ο «Πάκο Σιμόν» συμμετείχε στο αντάρτικο. Βλ. Moreno, *ό.π.,*σελ.69.

ρασπιστούν τον εαυτό τους ήταν τα πιστόλια τους εναντίον των πολυβόλων και των χειροβομβίδων των αστυνομικών. Κατά τη διάρκεια της μάχης, ο «Παγιάσο» αυτοκτόνησε. Οι υπόλοιποι επιχείρησαν την έξοδο ανεπιτυχώς. Εκτός του 19χρονου Χοσέ Μορένο που συνελήφθη βαριά τραυματισμένος, στη Μοχαπιές βρήκαν το θάνατο τα αδέρφια Φρανθίσκο και Σεμπαστιάν Ροντρίγκεθ Μουνιόθ «Χουμπίλες», 37 και 26 ετών αντίστοιχα, ο Τομάς Μαρτίνεθ, 39 ετών, ο Μανουέλ Χιμένεθ «Γάτο», 35 ετών, ο Αντόνιο Καστίγια «Μπιγοτίν», 23 ετών και ο Μιγκέλ Μοράλες «Παγιάσο», 24 ετών.[24] Όλοι τους κατάγονταν από την Μπουχαλάνθε και οι πρώτοι τέσσερεις πολεμούσαν αδιάκοπα μαζί από την περίοδο του εμφυλίου.

Τα πτώματά τους φορτώθηκαν σε ένα κάρο και έκαναν το γύρο της περιοχής, μέχρι να εκτεθούν στην κεντρική πλατεία της γενέτειράς τους. Δυο μέρες μετά τη δολοφονία τους, η αστυνομία, ακολουθώντας τις πληροφορίες του προδότη Όλμο, εντόπισε και δολοφόνησε σε μια άλλη αγροικία τα αδέρφια Μανουέλ και Ματέο Αλκαλά «Μπέχαρ».[25] Στο διάστημα που ακολούθησε τη διπλή τραγωδία, η αστυνομία συνέλαβε περίπου εκατό συνδέσμους της ομάδας στην ευρύτερη περιοχή. Η εκτέλεση στη Χαέν των κρατουμένων, Σεμπαστιάν Μαρτίνεθ και Φρανθίσκο Χιμένεθ, έκλεισε οριστικά το κεφάλαιο των Χουμπίλες το Φλεβάρη του 1945.[26]

Εκτός της ομάδας των Χουμπίλες, πολλοί ελευθεριακοί της περιοχής[27] κρύβονταν γύρω από το χωριό της Βιγιαβιθόσα, βοηθούμενοι από την ορεινή και δασώδη τοπογραφία της περιοχής. Οι περισσότεροι από αυτούς βασίζονταν σε βοήθεια από το χωριό για να επιβιώσουν, αλλά η ένταση της καταστολής

24 Αναλυτική περιγραφή της μάχης υπάρχει στο Moreno, *ό.π.,* σελ.93-95.

25 Ο πατέρας των «Μπέχαρ», Manuel Alcalá Rodríguez, ήταν μέλος της αρχικής ομάδας των Jubiles και είχε σκοτωθεί σε συμπλοκή το 1941. Δίπλα στα αδέρφια Manuel και Mateo Alcalá Cabanillas "Béjar" έπεσαν νεκροί άλλοι δυο αντάρτες της περιοχής και ο ακτήμονας που νοίκιαζε την αγροικία.

26 Η δυνατότητα αναλυτικής εξιστόρησης της δράσης της ομάδας οφείλεται στον εντοπισμό του τελευταίου επιζώντα της, José Moreno Salazar "El Quincallero", από τον ιστορικό Φρανθίσκο Μορένο. Ο «Κινκαγιέρο» οδηγήθηκε στη φυλακή της Κόρδοβα. Εκεί ανακρίθηκε από στρατιωτικό δικαστή για να οριστεί το κατηγορητήριό του. Επειδή δε δεχόταν να υπογράψει το προκατασκευασμένο χαρτί, ο δικαστής με τη βοήθεια του φύλακα τον άφησαν ημιλιπόθυμο από το ξύλο… Λίγες μέρες μετά, κατάφερε να αποδράσει, γλιτώνοντας το εκτελεστικό απόσπασμα. Αναζήτησε βοήθεια στο Μανθανάρες (πόλη με πολλούς αναρχικούς) και στη Μαδρίτη, καταλήγοντας τελικά στη Βαλένθια. Εκεί -μετά από αποτυχημένες προσπάθειες για να συναντηθεί με το ντόπιο αντάρτικο- προμηθεύτηκε πλαστά χαρτιά και έφτιαξε μια νέα ζωή, αποφεύγοντας τη σύλληψη. Σε αυτό βοήθησαν τα αρχεία της Γκουάρδια Θιβίλ που τον ανέφεραν ως νεκρό σε ανταλλαγή πυροβολισμών στην Κόρδοβα. *Στο ίδιο,* σελ.105-106.

27 Ανάμεσά τους τα τρία αδέρφια Caballero Calvo. Λόγω έλλειψης στοιχείων για τη δράση τους, από το 1941 ώς το 1944, θα συμπεριληφθούν στο κεφάλαιο για την επόμενη περίοδο του αντάρτικου.

εναντίον του χωριού και των ιδίων, οδήγησε στην εξόντωση των περισσοτέρων μέχρι το 1942. Την ίδια τύχη είχαν και πολλοί από τους φυγάδες που κρύβονταν στην οροσειρά Αλμπουνιουέλας, νότια από την πόλη της Γρανάδα, οι οποίοι είχαν έρθει σε επαφή και με τους Κέρο. Αρκετοί απ' αυτούς προέρχονταν από το γειτονικό κεφαλοχώρι της Αλάμα, κέντρο του ελευθεριακού κολεκτιβισμού της περιοχής κατά τον εμφύλιο.[28]

Από τη γειτονική Χαέν καταγόταν ο Μανουέλ Καστίγιο «Σαλσιπουέδες», λοχαγός κατά τον εμφύλιο. Μετά την απελευθέρωσή του από τη φυλακή της Γρανάδα το 1940, διέφυγε στα βουνά γύρω από την πόλη και δημιούργησε μια αντάρτικη ομάδα, η οποία σύντομα κινήθηκε προς το βορρά και εγκαταστάθηκε στην περιοχή Βαλντεπένιας της Χαέν, απ' όπου κατάγονταν πολλά από τα μέλη της. Στην ομάδα του «Σαλσιπουέδες» αποδίδονται πολλές ληστείες, με σημαντικότερη αυτή του λεωφορείου της γραμμής που κατευθυνόταν στην πρωτεύουσα του νομού, με λεία 40.000 πεσέτες.[29] Κάθε επιτυχία έχει το τίμημά της κι έτσι η αστυνομία ανέπτυξε μέχρι και μονάδα πυροβολικού στα γύρω βουνά, επιδιώκοντας τη διάλυση του πολυάριθμου γκρουπ του «Σαλσιπουέδες». Μετά από βομβαρδισμό την 4η Δεκέμβρη του 1942, που στοίχισε τη ζωή σ' έναν αντάρτη και τον τραυματισμό άλλων, η ομάδα χωρίστηκε σε μικρότερα τμήματα. Στις 10 Φλεβάρη του 1943, μετά από συλλήψεις και βασανιστήρια στα γύρω χωριά, η Γκουάρδια Θιβίλ πήρε την πολυπόθητη πληροφορία για την κρυψώνα που αναζητούσε. Περικύκλωσε μια απόκρημνη σπηλιά, μες στην οποία βρίσκονταν ο «Σαλσιπουέδες» και τρεις αντάρτες ακόμα. Η μάχη κράτησε πολλές ώρες και οι αντάρτες διέφυγαν ο ένας μετά τον άλλο, εκτός από τον καπετάνιο τους, που ήταν ο τελευταίος που επιχείρησε να βγει. Ο Μανουέλ Καστίγιο «Σαλσιπουέδες» πέθανε στην είσοδο της σπηλιάς, αφού πρώτα σκότωσε έναν αξιωματικό. Μετά το θάνατό του, ο αναρχικός Χουάν Γκαρίδο «Ογιαφρία» οδήγησε το μεγαλύτερο μέρος της ομάδας πίσω στα βουνά της Γρανάδα.[30]

Μια άλλη περιοχή της Ανδαλουσίας με παραδοσιακά ισχυρή παρουσία του ελευθεριακού στοιχείου ήταν η Ουέλβα. Η Ουέλβα κατακτήθηκε εξαρχής από τα φρανκικά στρατεύματα κι έτσι το αντάρτικο εκεί ξεκίνησε ήδη από το 1936. Οι αντάρτες της περιοχής, πάνω από χίλιοι το 1936-37, προκαλούσαν συνεχείς πονοκεφάλους στα μετόπισθεν. Λόγω της αναρχικής τους ταυτότητας, όμως, το κομμουνιστικό κόμμα έθεσε βέτο στην ενίσχυσή τους κι έτσι οι περισσότεροι

28 Συνέντευξη με J. Gutierrez, Μπανάτ ντ' Αριέζ, 13/5/2007. Ο πατέρας του ήταν οργανωτής της κολεκτίβας της Alhama και εκτελέστηκε από τους φασίστες. Απόπειρα να διαλύσουν την κολεκτίβα δια της βίας είχαν κάνει και οι κομμουνιστές το 1937, αλλά μια αναρχική πολιτοφυλακή προστάτεψε το χωριό.

29 Η ληστεία έγινε στις 20 Οκτώβρη του 1941. Το καθεστώς απάντησε με την παραδειγματική εκτέλεση πέντε χωρικών, μετά από δίκη-παρωδία. Μόνο δύο απ' αυτούς ήταν σύνδεσμοι του «Σαλσιπουέδες». Άλλοι έντεκα χωρικοί καταδικάστηκαν σε ποινές μεγαλύτερες των είκοσι χρόνων.

30 Βλ. Moreno, *ό.π.,* σελ.135-139.

αναγκάστηκαν να διαφύγουν προς τις γραμμές των δημοκρατικών.[31]

Το αντάρτικο στην επαρχία της Σεβίλλης ξεκίνησε από την πρώτη μέρα του εμφυλίου, καθώς στην περιοχή επικράτησαν οι φασιστικές δυνάμεις. Η σκληρή καταστολή που άσκησε ο στρατιωτικός διοικητής της περιοχής Κέιπο ντε Γιάνο σκόρπισε τρόμο στον πληθυσμό, μειώνοντας τις δυνατότητες αντίστασης, ακόμα και στους ορεινούς όγκους που την ευνοούσαν.[32] Δράση στην περιοχή ανέπτυξαν δυο ομάδες από νεαρούς αναρχικούς που διέφυγαν από την πόλη της Σεβίλλης. Οι ομάδες του «Τρανβιάριο» και του «Νίνιο ντε λας Μαρίσμας» αποτελούνταν η καθεμιά από 4-5 άτομα και ασχολήθηκαν με σαμποτάζ και ενέδρες κατά του φασιστικού στρατού. Αργότερα αναγκάστηκαν να διαφύγουν βορειότερα, προς την Εστρεμαδούρα, όπου και χάθηκαν τα ίχνη τους.

Όσον αφορά στη Σεβίλλη, αξίζει να αναφερθεί και η περίπτωση του γραμματέα της FIJL της Σεβίλλης, Φελίπε ντελ Κασάρ «Φελιπίγιο». Ο «Φελιπίγιο», μετά από τη λυσσαλέα αντίσταση στην εργατική συνοικία της Τριάνα, έφυγε στο βουνό με σκοπό να οργανώσει αντάρτικη ομάδα. Ως αντίποινα, οι φασίστες βασάνιζαν τον πατέρα του επί μέρες, μέχρι που ο «Φελιπίγιο» δεν άντεξε και παραδόθηκε στις αρχές για να τον γλιτώσει. Έπειτα από άγριο ξυλοδαρμό, μεταφέρθηκε για εκτέλεση δεμένος πάνω σε μια καρέκλα. Δεν μπορούσε να σταθεί όρθιος, γιατί και τα δυο του πόδια ήταν σπασμένα. Τουφεκίστηκε τον Αύγουστο του 1936 στη Σεβίλλη, δίπλα σε τέσσερεις συντρόφους του, μέλη της FIJL.

Σε αυτή την πρώτη φάση του αντάρτικου, σε όλη την Ανδαλουσία δρούσαν ομάδες αναρχικών, για τις οποίες δεν υπάρχουν ικανοποιητικά στοιχεία. Αν και έχουν διασωθεί πολλά ονόματα δολοφονημένων αγωνιστών από τα αρχεία της Γκουάρδια Θιβίλ, για τους περισσότερους δεν υπάρχουν πληροφορίες για την πολιτική τους ταυτότητα. Τόσο από την προεμφυλιακή ιστορία όσο και από μετέπειτα μαρτυρίες[33], όμως, είναι γνωστό ότι στην πλειοψηφία τους ήταν ελευθεριακοί. Επίσης, κατά τη φάση των φυγάδων αρχίζει στην Ανδαλουσία η αντάρτικη δράση ομάδων, όπως αυτές του Μπερναμπέ Λόπεθ Κάγιε, των τριών αδερφών Μπαραγάν «Μορένος ντε Κόρτες» και του Ντιέγο Γκόμεθ, η οποία έφτασε στο απόγειό της στην επόμενη περίοδο του αντάρτικου και θα εξεταστεί σε επόμενο κεφάλαιο.

Πολύ σημαντική σε συμμετοχή ήταν και η ένοπλη αντίσταση στο βόρειο και βορειοδυτικό τμήμα της χώρας, στη Γαλικία, τη Λεόν, την Αστούριας και την Καντάμπρια. Αυτές οι περιοχές είχαν καταληφθεί εξ ολοκλήρου ώς το φθινόπωρο του 1937 και στα βουνά τους παρέμειναν πολλοί αγωνιστές, ντόπιοι αλλά και στρατιώτες του δημοκρατικού στρατού. Κάποιοι επιχείρησαν να διαφύγουν προς τη δημοκρατική ζώνη και άλλοι προς τη γειτονική Πορτογαλία, της οποίας

31 Βλ. Pons, *ό.π.,* σελ.102-103.

32 Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εκτέλεση όλων των μεταλλωρύχων -περίπου εκατό- του Πεδρόσο το 1936, ανεξαρτήτως πολιτικής ταυτότητας, μετά από ένα σαμποτάζ με χρήση δυναμίτη. *Στο ίδιο,* σελ.131-132.

33 *Στο ίδιο,* σελ.72.

το φασιστικό καθεστώς, όμως, τους παρέδιδε στον Φράνκο. Από τους ντόπιους φυγάδες πολλοί είχαν πάρει μέρος στην εξέγερση του 1934 και φοβόντουσαν για τη ζωή τους. Ο φασιστικός στρατός εξαπέλυσε μια τρομερή επίθεση εναντίον τους, ήδη από το 1938, καθώς ο αριθμός τους στην περιοχή ξεπερνούσε τις δέκα χιλιάδες και η δράση τους εμπόδιζε την εξόρυξη μεταλλευμάτων από τα πλούσια ορυχεία της περιοχής. Οι μαζικοί βομβαρδισμοί, το κάψιμο αγροικιών και η ανάπτυξη χιλιάδων στρατιωτών του Φράνκο μείωσαν μέχρι το τέλος του πολέμου τον αριθμό των ανταρτών.

Η παρουσία των αναρχικών στο αντάρτικο της Αστούριας ήταν πολύ σημαντική, αν και οι περιοχές αυτές ήταν το ιστορικό προπύργιο του σοσιαλιστικού κόμματος. Ένας από τους σημαντικότερους αντάρτες της περιοχής ήταν ο Οβίδιο Φλόρεθ «Κομαντάντε Φλόρες». Το 1937 διοικούσε το 207ο σύνταγμα πεζικού.[34] Μετά την κατάρρευση του μετώπου το φθινόπωρο του 1937, η ομάδα κινήθηκε στη ζώνη των ορυχείων γύρω από τη Φελγκέρα, όπου ο Φλόρεθ ήταν συνδικαλιστής της CNT πριν τον πόλεμο. Η ομάδα του χαρακτηρίστηκε απο την επιθετική στάση που κράτησε απέναντι στους ντόπιους φασίστες και την Γκουάρδια Θιβίλ. Ανάμεσα στα μέλη της είχε άτομα που είχαν αποδράσει από τις φυλακές του Φαμπέρο και του Καμπάδος. Από την ομάδα του Φλόρεθ δημιουργήθηκαν τουλάχιστον άλλες έξι ομάδες ανταρτών. Ο Φλόρεθ ανέλαβε και την αναδιοργάνωση της CNT στην Αστούριας, ενώ διετέλεσε γραμματέας της παράνομης περιφερειακής επιτροπής στις αρχές της δεκαετίας του ’40. Η ομάδα του διατηρήθηκε ενεργή ώς το 1947. Ο ίδιος τραυματίστηκε σοβαρά λίγο νωρίτερα σε μια συμπλοκή, μετά δε από μακρόχρονη ανάρρωση στο βουνό χάθηκαν τα ίχνη του και εικάζεται ότι διέφυγε στη Γαλλία.

Από τους πιο ξακουστούς αντάρτες της περιοχής ήταν και ο Σεραφίν Φερνάντεθ «Σαντέιρο», ανθρακωρύχος, μέλος της CNT. Άρχισε τη δράση του το 1941 και τον επόμενο χρόνο δημιούργησε μια ομάδα από άτομα που είχε βοηθήσει να αποδράσουν από τη φυλακή του Φαμπέρο. Ώς το 1945 οι αρχές τού απέδωσαν εννιά εκτελέσεις, μεταξύ άλλων και εκείνη ενός παπά.[35] Αν και δεν είναι εξακριβωμένο αν όλοι αυτοί οι θάνατοι προκλήθηκαν από την ομάδα του, είναι βέβαιο πως ήταν από τους πιο βίαιους αντάρτες της περιοχής.[36] Ο «Σαντέιρο» αυτοκτόνησε στις 5 Δεκέμβρη του 1947, βαριά άρρωστος και κυνηγημένος από μεγάλη δύναμη αστυνομίας και παρακρατικών. Τρία μέλη της ομάδας του, που παρέμεναν ακόμα

34 Πριν από τη στρατιωτικοποίηση το 207ο σύνταγμα ονομαζόταν σύνταγμα Γκαρθία Τιραδόρ, από το όνομα του ιδρυτή και πρώτου διοικητή του, Onofre García Tirador. Ο Γκαρθία ήταν από τα σημαντικότερα στελέχη της CNT και της FAI στην περιοχή και είχε υποστεί διώξεις μετά την εξέγερση του 1934. Πέθανε στο Μεξικό το 1988.

35 Βλ. Nieto, Antolín, *Las Guerrillas Antifranquistas, 1936-1965*, Madrid: JC, 2007, σελ.30.

36 Ο Πονς Πράδες αναφέρει πως όταν έκανε επιτόπια έρευνα το 1976 στην περιοχή όπου έδρασε, οι ντόπιοι επιβεβαίωναν ομόφωνα τη σκληρότητά του. Βλ. Pons, *ό.π.,* σελ.185.

μαζί του, διέφυγαν. Σ' όλη τη διάρκεια της δράσης του απέφυγε τη συνεργασία ακόμα και με άλλες αναρχικές ομάδες, πάντα, όμως, φρόντιζε ώστε η δράση του να μην επηρεάζει αρνητικά τους υπόλοιπους αντάρτες της περιοχής.

Στη γειτονική Γαλικία οι σοσιαλιστές, αναρχικοί και κομμουνιστές αντάρτες, που δρούσαν με επίκεντρο την περιοχή του Κασάγιο, πήραν την απόφαση -μοναδική στην ιστορία του ισπανικού αντάρτικου αυτή την περίοδο- να οργανωθούν σε δομημένες ομάδες, αφήνοντας παράμερα τις πολιτικές διαφορές τους. Η περιοχή του Κασάγιο, δίπλα στα πορτογαλικά σύνορα, ήταν σχεδόν ελεγχόμενη από τους αντάρτες, καθώς πολλοί είχαν καταφύγει εκεί, με στόχο να διαφύγουν μέσω Πορτογαλίας. Όταν με την πάροδο του χρόνου έγινε φανερό πως αυτή η διαφυγή ήταν σχεδόν αδύνατη, πάρθηκε η απόφαση για οργάνωση του αντάρτικου και σχεδιασμό δράσης. Από το καλοκαίρι του 1941 έγιναν οι πρώτες προσπάθειες και στις 17 Ιούλη του 1942, στον οικισμό του Φεραδίγιο, συστήθηκε η Ομοσπονδία των Αντάρτικων της Λεόν και της Γαλικίας.[37]

Πώς κατέστη εφικτή μια τέτοια συνεργασία; Το Κασάγιο, ανάμεσα σε τρεις ψηλές οροσειρές, ήταν απομονωμένο και οι εκεί αντάρτες ήταν αποκομμένοι από τις οργανώσεις και τα κόμματά τους. Η απομόνωση αυτή τούς βοήθησε να λειάνουν τις αντιθέσεις τους και να προχωρήσουν σε μια γνήσια πλουραλιστική και ενωτική ομοσπονδία. Η οργανωτική διάθεση των αναρχοσυνδικαλιστών και η έλλειψη ηγεμονικής διάθεσης στους κομμουνιστές διευκόλυναν την κατάσταση. Στην ιδρυτική συνέλευση συμμετείχαν -εκπροσωπώντας τις ομάδες τους- πέντε σοσιαλιστές, τέσσερεις της CNT, έξι της UGT, τέσσερεις κομμουνιστές και πέντε ανένταχτοι. Ανάμεσα στους ιδρυτές ήταν ο Μανουέλ Χιρόν[38], ενώ επικεφαλής της Διοικητικής Επιτροπής ανέλαβε ο σοσιαλιστής Μαρθελίνο Φερνάντεθ «Γκάφας». Στην επιτροπή ήταν και ο αναρχοσυνδικαλιστής Μαρθελίνο ντε λα Πάρα.

Η Ομοσπονδία προώθησε την εσωτερική δημοκρατία στην οργάνωση, αλλά και την πειθαρχία στις δομές και στους ανωτέρους, ενώ απαγόρευσε τον πολιτικό προσηλυτισμό εντός των ομάδων και την παρουσία γυναικών στις βάσεις των ανταρτών. Εκτός από σαμποτάζ, επιθέσεις κατά των δυνάμεων του καθεστώτος και εκτελέσεις φασιστών, οργανώθηκε η έκδοση εντύπου και η στρατολόγηση νέων ανταρτών. Τον Ιούλη του 1943, το κομμουνιστικό κόμμα επιχείρησε να εντάξει την Ομοσπονδία στην UNE, μέσω απεσταλμένων που ψευδώς την παρουσίαζαν ως ενωτική πολιτική πλατφόρμα, στόχο που πέτυχε λίγο αργότερα, χωρίς όμως και να ελέγξει πολιτικά το αντάρτικο.

Παρά τις εξωτερικές πιέσεις του PCE με απεσταλμένους από την Αστούριας και ενάντια στην κεντρική πολιτική γραμμή του PSOE για παθητική αντίσταση,

37 Για την Ομοσπονδία των Αντάρτικων της Λεόν και της Γαλικίας, βλ. Nieto, *ό.π.,* σελ.51-58.

38 Ο Manuel Girón Bazán, αγωνιστής της UGT, είναι ένας από τους μύθους του ισπανικού αντάρτικου. Αδιάκοπα στο βουνό για δεκαπέντε χρόνια, δολοφονήθηκε πισώπλατα από έναν προδότη στις 2 Μάη του 1951. Στον εμφύλιο ήταν σαμποτέρ πίσω από τις εχθρικές γραμμές, μαζί με τον αχώριστο φίλο του, αναρχικό, Μαρθελίνο ντε λα Πάρα.

η Ομοσπονδία παρέμεινε ενωμένη και ιδιαιτέρως ενεργή καθ' όλη τη διάρκεια του 1944. Ο ντε λα Πάρα διετέλεσε μέλος της διοικητικής επιτροπής και στα τέσσερα συνέδρια που οργάνωσαν οι αντάρτες ώς το 1944. Μάλιστα, τον Οκτώβρη του 1944, ήταν αυτός που πρότεινε το χωρισμό -στρατιωτικά- της Ομοσπονδίας σε ομαδοποιήσεις για καλύτερο συντονισμό του αντάρτικου. Ο ντε λα Πάρα ανέλαβε τον τομέα ανάμεσα στο Κασάγιο και το Βιλάρ ντε Θέρβος. Δυο ακόμη ομάδες αναρχικών που συμμετείχαν στην Ομοσπονδία ήταν αυτή που διοικούσε ο Αμπελάρδο Μαθίας «Λιέμπρε» και η ομάδα των αδερφών Χοβίνο, Μπαλδομέρο και Αμπελάρδο Γκουτιέρεθ Άλμπα, με διοικητή τον τελευταίο. Οι δυο διοικητές συμμετείχαν στην ιδρυτική συνέλευση του Φεραδίγιο το 1942,[39] ενώ οι ομάδες τους δρούσαν στην περιοχή τουλάχιστον από το 1939.

Σε αντίθεση με τους αναρχικούς του Κασάγιο, άλλες ελευθεριακές αντάρτικες ομάδες της Γαλικίας κράτησαν αποστάσεις από την Ομοσπονδία. Ένας από τους γνωστότερους αντάρτες της περιοχής, ο αναρχικός Μπενίνιο Ανδράδε «Φουθέγιας», παρότι βρισκόταν στο βουνό από το 1936,[40] συνεργάστηκε με την Ομοσπονδία μόλις το 1945 και η δράση του θα εξεταστεί σε επόμενο κεφάλαιο. Κατά τα πρώτα χρόνια του στο αντάρτικο, ο «Φουθέγιας» συνοδευόταν από τον Τσεσούς Λαβαντέιρα «Λαδρίγιο», ο οποίος πριν τον εμφύλιο ήταν γραμματέας της CNT του Μπετάνθος. Το 1940 δημιούργησε δική του ομάδα, η οποία μάλλον περιορίστηκε σε πιο παθητικό ρόλο, για αυτό και, όταν συνελήφθη το 1945, δεν εκτελέστηκε, αλλά καταδικάστηκε σε 20 χρόνια φυλάκισης.[41]

Αναρχικός ήταν και ο διοικητής της σημαντικότερης ομάδας ανταρτών της Γαλικίας εκτός της Ομοσπονδίας, ο Χοσέ Νέιρα[42]. Ο Νέιρα βγήκε στο βουνό την άνοιξη του 1938 και σύντομα πλαισιώθηκε από πολλούς φυγάδες, οι οποίοι εκτιμούσαν την πολιτική του συγκρότηση και τις οργανωτικές του δυνατότητες. Από το 1939 προχώρησε σε ληστείες τόσο για να χρηματοδοτήσει τις ανάγκες της -ολοένα αυξανόμενης- ομάδας του όσο και για να στηρίξει οικονομικά τους φυλακισμένους και τις δοκιμαζόμενες οικογένειές τους. Το 1940 η ομάδα του ξεπέρασε τα πενήντα μέλη. Ανάμεσά τους βρίσκονταν μερικοί από τους πιο δραστήριους αντάρτες των επόμενων χρόνων στην περιοχή. Ένας από αυτούς ήταν ο Μαρθελίνο Ροντρίγκεθ «Μαροφέρ», κομμουνιστής και υπασπιστής του Νέιρα.

Ο Νέιρα χώρισε την ομάδα του σε μικρότερα τμήματα, ώστε να αποφύγει την

39 Ο τέταρτος αναρχικός που συμμετείχε στην ιδρυτική συνέλευση ήταν ο Eduardo Pérez Vega "Tameirón". Ο Πέρεθ πέρασε παράνομα στη Γαλλία το 1948 και κατέληξε στη Βενεζουέλα.

40 Στην επιτόπια έρευνα του Πονς Πράδες, οι ντόπιοι υποστηρίζουν ότι ο «Φουθέγιας» από το 1936 έκανε σαμποτάζ γύρω από τη γενέτειρά του Βλ. Pons, *ό.π.*σελ.364.

41 Ο Xesús Lavandeira Pérez "Ladrillo" βγήκε από τη φυλακή το 1953 και πέθανε στις αρχές της δεκαετίας του '90 στην A Κορούνια. Πριν από τον εμφύλιο ήταν και μέλος της FAI.

42 Ο José Manuel Neira Fernández (1909-1942?) γεννήθηκε στην Ορτιγέιρα της A Κορούνια και πριν από τον πόλεμο ήταν σιδεράς και μέλος της CNT.

καταστολή και να αυξήσει την ακτίνα δράσης του. Ο ίδιος, μαζί με μερικούς έμπιστους αντάρτες του, κατευθύνθηκε προς τα δυτικά της περιοχής, στην παράκτια ζώνη. Τα στοιχεία για το τέλος του είναι συγκεχυμένα. Το σίγουρο είναι πως, από το 1943 και μετά, ο «Μαροφέρ» ανέλαβε τον έλεγχο της ομάδας. Αν και μεταξύ των κατοίκων της περιοχής κυκλοφόρησε η φήμη ότι λόγω σοβαρού τραυματισμού ο Νέιρα μεταφέρθηκε με καράβι στη Γαλλία,[43] είναι σχεδόν βέβαιο ότι εκκαθαρίστηκε από τους κομμουνιστές κατ' εντολή του «Μαροφέρ», επειδή ήταν αντίθετος στην πολιτική γραμμή του PCE. Οι κομμουνιστές, εκμεταλλευόμενοι τη φήμη του, ονόμασαν για ένα διάστημα την ομάδα Ομαδοποίηση Ανταρτών Νέιρα και πάνω σε αυτήν έχτισαν τον μετέπειτα -κομμουνιστικά ελεγχόμενο- Αντάρτικο Στρατό Γαλικίας.

Στην περιοχή της Α Κορούνια έδρασε άλλος ένας θρύλος του αναρχικού αντάρτικου, ο Ραμόν Ροντρίγκεθ «Κουρούσας»[44]. Ο «Κουρούσας» δούλευε στα ορυχεία και συμμετείχε στην ανεπιτυχή αντίσταση των ανθρακωρύχων της περιοχής, ενάντια στις στρατιωτικές μονάδες των πραξικοπηματιών. Τον Απρίλη του 1937 διακρίθηκε στην επίθεση ανταρτών στα ορυχεία του Σαν Φιξ, λόγω της οποίας διακόπηκε για μεγάλο διάστημα η παραγωγή τους. Η φήμη που απέκτησε ενέτεινε και την καταστολή εις βάρος του. Δυο φορές οι διώκτες του πλησίασαν στο στόχο τους. Την πρώτη το 1938, όταν έκαψαν το δάσος στο οποίο κρυβόταν, αλλά γλίτωσε βυθισμένος σε μια λιμνούλα και τη δεύτερη σε μια ενέδρα που του έστησαν το 1941, όταν επισκέφτηκε το χωριό του, για να δει τους δικούς του. Ένας συγχωριανός του, ο οποίος αντιλήφθηκε την παρουσία τού «Κουρούσας» στο σπίτι, ειδοποίησε την Γκουάρδια Θιβίλ του χωριού, η οποία τον κύκλωσε. Ο Ροντρίγκεθ βγήκε από το σπίτι πυροβολώντας και πετώντας χειροβομβίδες και ξέφυγε τρέχοντας στα χωράφια. Πίσω του άφησε δυο αστυνομικούς νεκρούς, εκ των οποίων ο ένας ήταν ο διοικητής του αποσπάσματος. Η δράση του συνεχίστηκε αμείωτη σε όλη την πρώτη περίοδο του αντάρτικου.

Λίγο νοτιότερα, στη Λεόν, έδρασε η ομάδα των αδερφών Φερνάντεθ Αρίας, με καπετάνιο το μεγαλύτερο αδερφό, Κασίμιρο «Μεγιάο» και υπασπιστή το μικρότερο, Αμάμπλε. Η ομάδα δημιουργήθηκε το 1942, όταν ο «Μεγιάο» δραπέτευσε από τη φυλακή του Μπούργος και ήρθε σε επαφή με τον αδερφό του. Και οι δύο ήταν ανθρακωρύχοι, μέλη της CNT και είχαν πολεμήσει στην ίδια μονάδα, κατά τον εμφύλιο. Στην ομάδα τους συμμετείχαν και σοσιαλιστές από την Αστούριας. Οι Αρίας ήταν σε συνεννόηση και με τις άλλες δύο ομάδες της περιοχής τους, μια αποτελούμενη από σοσιαλιστές ανθρακωρύχους και μια μικτή, με καπετάνιο τον αναρχικό ανθρακωρύχο Καλίστο Λόπεθ «Θάρα», που ήταν στο βουνό από το 1937. Η ομάδα του «Θάρα» ήταν η πιο επιθετική της περιοχής, με συνεχή σαμποτάζ, ληστείες και επιθέσεις σε καθεστωτικούς και κάλυπτε μια μεγάλη

43 *Στο ίδιο,* σελ.364.

44 Ο Ramón Rodríguez Varela "Curuxas" (1904-1967) ήταν μέλος της CNT και είχε πολεμική πείρα από τη θητεία του στον ισπανικό στρατό στο Μαρόκο.

ακτίνα δράσης, κυρίως στα εδάφη της ανατολικής Λεόν.

Στην Καντάμπρια, οι αναρχικοί αντάρτες έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο, καθώς οι ομάδες τους δημιούργησαν το πλαίσιο, μες στο οποίο αναπτύχθηκε αργότερα όλο το αντάρτικο της περιοχής. Ο Χοσέ Λαβίν «Πιν ελ Καρινιόσο» ήταν δημιουργός και κεντρική φυσιογνωμία της πιο βίαιης ομάδας του Σανταντέρ (και από τις πιο επιθετικές όλης της πρώτης φάσης του αντάρτικου). Μετά την πτώση του μετώπου της Αστούριας, ο «Πιν» επέστρεψε στο χωριό του, αλλά συνελήφθη. Πρόλαβε να αποδράσει πριν τον εκτελέσουν και βρέθηκε στο βουνό από τα τέλη του 1937. Εκεί δημιούργησε μια ομάδα με συντοπίτες του και στρατιώτες τού ηττημένου δημοκρατικού στρατού, που κρύβονταν στο βουνό. Από την αρχή είχε δίπλα του και τον αδερφό του, Βελισάριο. Ο Βελισάριο τραυματίστηκε σοβαρά σε μια συμπλοκή της ομάδας με φασίστες, το Μάρτη του 1938, οι οποίοι και κατάφεραν να τον συλλάβουν. Τουφεκίστηκε στο Σανταντέρ στις 27 Οκτώβρη του ίδιου χρόνου.

Οι αντάρτες του «Πιν» δρούσαν από το 1940 στα βουνά νότια από την πόλη του Σανταντέρ, όπου είχαν ένα ευρύ δίκτυο συνδέσμων. Σε αυτούς αποδίδεται ένας μεγάλος αριθμός ληστειών και εκτελέσεων φασιστών και καταδοτών. Στην αρχή του 1941, το γκρουπ ενισχύθηκε με τα ξαδέρφια του «Πιν», Μάρκος, Ντολόρες και Πέδρο Λαβίν. Στο επόμενο διάστημα, όλο και συχνότερα, τα μέλη της ομάδας δρούσαν και κρύβονταν στην πόλη του Σανταντέρ,[45] όπου τους υποστήριζε μεγάλος αριθμός γνωστών και ομοϊδεατών τους. Ο φρενήρης ρυθμός δράσης τους συνεχίστηκε κι εκεί, με την αστυνομία να τους αποδίδει δώδεκα ληστείες, μια απαγωγή και τρεις ένοπλες συμπλοκές.

Οι δυνάμεις καταστολής της πόλης επιδόθηκαν σε ένα απίστευτο κυνήγι εναντίον τους, με συλλήψεις και ανακρίσεις δεκάδων ατόμων που είχαν προσωπικό ή οικογενειακό αντιφασιστικό παρελθόν, με άγρια βασανιστήρια και κατ' οίκον έρευνες. Τελικά, κάποιος κάρφωσε στην αστυνομία ότι ο «Πιν» κρυβόταν στο σπίτι της συντρόφισσάς του, Μαρία Σολάνο. Η αστυνομία έστησε ενέδρα και τον εκτέλεσε εν ψυχρώ στην πόρτα του σπιτιού, στις 27 Νοέμβρη του 1941. Η Σολάνο -έγκυος- συνελήφθη και βασανίστηκε, ενώ λίγο καιρό αργότερα εκτέλεσαν τη μητέρα της. Την επόμενη μέρα, η αστυνομία εντόπισε και δολοφόνησε τα τρία ξαδέρφια Λαβίν. Δύο ακόμη μέλη της ομάδας είχαν δολοφονηθεί τον προηγούμενο μήνα σε ανταλλαγή πυροβολισμών στην Καβάδα. Παρά τις απώλειες, η ομάδα δε διαλύθηκε και συνέχισε τη δράση της, έστω και πιο παθητικά. Μέχρι το 1945, οι αντάρτες διατήρησαν το όνομα «Πιν ελ Καρινιόσο» ως ονομασία τους, προς τιμή του χαμένου συντρόφου τους.

Εξίσου σημαντικό ήταν και το αντάρτικο που οργάνωσε ο αναρχοσυνδικαλιστής Θεφερίνο Ρόιθ «Ματσάδο». Ο «Ματσάδο» στελέχωσε την ομάδα του με

45 Κατά μια πληροφορία, μέλη της ομάδας σχεδίαζαν τη διαφυγή τους με καράβι στη Βενεζουέλα. Βλ. Íñiguez, Miguel, *Enciclopedia Histórica del Anarquismo Español,* Vitoria: Asociación Isaac Puente, 2008, σελ.909.

στρατιώτες που είχαν αποδράσει από φασιστικά στρατόπεδα αιχμαλώτων, μετά την πτώση του μετώπου του βορρά, το καλοκαίρι του 1937. Από το φθινόπωρο του ίδιου χρόνου δημιούργησε τις πρώτες βάσεις στην οροσειρά Πίκος ντε Εουρόπα, στα όρια της περιφέρειας της Καντάμπρια με την Αστούριας, επεκτείνοντας τη ζώνη επιρροής του και νότια προς την Παλένθια. Πρωταρχικός του στόχος ήταν να διατηρήσει τον πολιτικό χαρακτήρα του αντάρτικου, οργανώνοντας τους φυγάδες και αποτρέποντας τις κλοπές τροφίμων και ζώων από τους ντόπιους αδιακρίτως.

Γύρω από την ομάδα του «Ματσάδο» στήθηκε η επιμελητεία και των υπόλοιπων ανταρτών της περιοχής, που χρησιμοποιούσαν τις βάσεις και τους συνδέσμους του, για να πραγματοποιήσουν από κοινού επιθέσεις και απαλλοτριώσεις. Το 1943, η ομάδα δημιούργησε βάσεις και στη γειτονική οροσειρά της Κουέρα στην Αστούριας, απ' όπου μπορούσε να πραγματοποιεί χτυπήματα στην παραλιακή ζώνη. Ανάμεσα στους πολλούς αντάρτες, που συνεργάστηκαν με τον «Ματσάδο», ήταν και ο Χουάν Φερνάντεθ «Χουανίν»[46]. Το 1944 ο «Ματσάδο» ονόμασε τις ομάδες που βρίσκονταν υπό τον έλεγχό του, Ταξιαρχία Πίκος ντε Εουρόπα. Επειδή έβλεπε την πίεση που ασκούσαν οι κομμουνιστές στις διάφορες ομάδες, προκειμένου να ενταχθούν τα αντάρτικα στην UNE, σχεδίαζε τη δημιουργία ελευθεριακών ταξιαρχιών σε όλα τα μεγάλα ισπανικά βουνά, οι οποίες θα έπαιρναν τα ονόματά τους από το αντίστοιχο όνομα του βουνού, όπου θα δρούσαν και θα λειτουργούσαν ως αντίβαρο στην κομμουνιστική προπαγάνδα.

Το μεγαλεπήβολο σχέδιό του οφειλόταν και στην ευφορία που κυριαρχούσε το 1944 στην Ισπανία. Οι αντάρτες μάθαιναν τα νέα από το μέτωπο του παγκοσμίου πολέμου και αισιοδοξούσαν πως το τέλος της δικτατορίας ήταν κοντά. Ο «Ματσάδο» δεν έζησε για να δει τις ελπίδες του να διαψεύδονται. Στα τέλη του Απρίλη του 1945 οργάνωσε μια συνάντηση στο Σότρες της Αστούριας, για να γιορτάσει με τους συντρόφους του την επικείμενη πτώση του Βερολίνου και του ναζισμού. Ένας χωρικός κατέδωσε την παρουσία της ομάδας στην Γκουάρδια Θιβίλ, η οποία τους επιτέθηκε το ξημέρωμα. Ο «Ματσάδο» προσπάθησε να σπάσει τον κλοιό, αλλά έπεσε νεκρός. Η υπόλοιπη ομάδα διασώθηκε. Στις 22 Απρίλη του 1945, χάθηκε ο χαρισματικός αυτός ηγέτης των ανταρτών του βορρά. Ο ίδιος έλεγε για τον εαυτό του: *Είμαι γενναίος, επειδή ξέρω ότι θα με σκοτώσουν και το ίδιο μου κάνει αν με σκοτώσουν σήμερα ή αύριο.*[47]

---

46 Ο Juan Fernández Ayala "Juanín" (1918-1957) ήταν αυτόχθονας αντάρτης που συνεργάστηκε με όλες τις πολιτικές τάσεις. Στο βουνό από το 1937, ηγήθηκε μιας ομάδας το 1941 και ανέλαβε την ηγεσία του αντάρτικου του «Ματσάδο» μετά το θάνατο του τελευταίου. Δεν εγκατέλειψε ποτέ τον αγώνα. Ακολουθούμενος από τον κομμουνιστή υπασπιστή και φίλο του Φρανθίσκο Μπεντόγια, έζησε στο βουνό, μέχρι τις 24 Απρίλη του 1957, οπότε και έπεσε νεκρός σε ανταλλαγή πυροβολισμών με την Γκουάρδια Θιβίλ. Είχε περάσει είκοσι συνεχόμενα χρόνια στο αντάρτικο. Ο Μπεντόγια δολοφονήθηκε λίγους μήνες μετά, στην προσπάθειά του να διαφύγει στη Γαλλία.

47 Βλ. Nieto, *ό.π.,* σελ.90. Κάποιες πηγές αναφέρουν ότι ο «Ματσάδο» ήταν μέλος

Μια ακόμη περιοχή με αρκετούς φυγάδες ήταν τα βουνά που απλώνονται περιμετρικά της Τερουέλ, μέχρι και την επαρχία της Κουένκα στα δυτικά, συμπεριλαμβανομένης της επαρχίας του Καστελιό στα ανατολικά και της Βαλένθια στα νότια. Η περιοχή του Λεβάντε είχε ανέκαθεν ισχυρή παρουσία ελευθεριακών, ενώ τα ορεινά χωριά της Τερουέλ είχαν οργανώσει κατά τον εμφύλιο τις κολεκτίβες τους, στηριζόμενα από τη Σιδηρά Ταξιαρχία. Στην ορεινή ζώνη της Κουένκα, ο αριθμός των μελών της CNT ήταν μικρότερος και στην πρώτη αυτή φάση του αντάρτικου, η στάση τους ήταν κυρίως παθητική.

Από την Πεσκέρα της Κουένκα προέρχεται ένας από τους γνωστότερους ισπανούς αντάρτες. Ο Μπασιλίσο Σεράνο «Μάνκο ντε λα Πεσκέρα» γεννήθηκε το 1908 στη Λα Πεσκέρα, στο νοτιοδυτικό άκρο της επαρχίας. Πριν από τον πόλεμο ήταν γενικός γραμματέας της CNT του χωριού του και κατά τη διάρκεια του εμφυλίου υπηρέτησε ως οδηγός φορτηγού στη Σιδηρά Ταξιαρχία, παρά τα 4 ακρωτηριασμένα δάχτυλα στο αριστερό του χέρι, τα οποία είχε χάσει μικρός κατασκευάζοντας βεγγαλικά. Μετά τη λήξη του εμφυλίου κατάφερε να επιστρέψει στο χωριό του και αναγκάστηκε να ζει σε καθεστώς ημιπαρανομίας, με δεδομένο ότι οι αρχές τον αναζητούσαν. Ο ίδιος, όμως, είχε εξαιρετική φήμη στην περιοχή του και κυκλοφορούσε σχετικά άνετα. Αποφάσισε να περάσει στο αντάρτικο, το καλοκαίρι του 1944, δημιουργώντας ομάδα με συντρόφους από την περιοχή του. Η δράση του εντάθηκε ιδιαίτερα στη δεύτερη φάση του αντάρτικου.

Βορειότερα, γύρω από το χωριό Πριέγκο, έδρασε ένας ακόμη ελευθεριακός αγωνιστής, ο Σεμπαστιάν Κάνο «Φορτούνα». Ο «Φορτούνα», ο οποίος καταγόταν από τη Βαλένθια, βρέθηκε στην περιοχή μετά το τέλος του εμφυλίου. Το χειμώνα του 1939-40 συμμετείχε σε μια μεταγωγή φυλακισμένων, η οποία γινόταν πεζή[48]. Μην αντέχοντας τη διαδρομή, ο «Φορτούνα» έπεσε αναίσθητος και οι φρουροί νόμισαν πως του έδωσαν τη χαριστική βολή, αλλά αυτός επέζησε τραυματισμένος. Στο βουνό ήταν καπετάνιος μιας ομάδας είκοσι ανταρτών, οι οποίοι έκαναν μόνο κλοπές και πάλευαν για να επιβιώσουν. Οι προσπάθειες των κομμουνιστών να πείσουν το γκρουπ να ενταχθεί στο οργανωμένο αντάρτικο απέβησαν άκαρπες. Τα στοιχεία για τον «Φορτούνα» είναι περιορισμένα και φαίνεται πως η ομάδα του διαλύθηκε σιγά-σιγά, κατά τη δεύτερη φάση του αντάρτικου.

Αντιθέτως, πολύ πιο ενεργητική ήταν η στάση των αναρχικών ανταρτών της περιφέρειας της Τερουέλ στη νότια Αραγόνα. Στους πρώτους αντάρτες της περιοχής συγκαταλέγονται οι συγχωριανοί Χοσέ Ράμια «Πετρόλ» και Φερνάντο

της UGT και όχι αναρχοσυνδικαλιστής.

48 Τέτοιες «πορείες» φυλακισμένων ήταν συνηθισμένες τα πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο. Μάλιστα, σε κάποιες περιπτώσεις, οι αποστάσεις που διένυαν οι φυλακισμένοι ήταν εξωπραγματικές, με αποτέλεσμα πολλοί να πεθαίνουν στο δρόμο. Υπάρχει μαρτυρία επιζώντα μιας πορείας από το Αλκαλά ντε Ενάρες, έξω από τη Μαδρίτη, μέχρι τη Βαρκελώνη, κατά την οποία πέθαναν περίπου διακόσιοι από τους τριακόσιους φυλακισμένους. Βλ. Pons, *ό.π.,* σελ.216.

Καστέλ «Ραμπός», από την Αγουαβίβα[49]. Και οι δύο καταδικάστηκαν σε θάνατο, όταν η Αγουαβίβα έπεσε στα χέρια των φασιστών το 1938, αλλά κατάφεραν να δραπετεύσουν από τη φυλακή του γειτονικού χωριού Μας ντε λας Μάτας, το Φλεβάρη του 1940. Οι «Πετρόλ» και «Ραμπός» οργάνωσαν μια ομάδα, στην οποία συμμετείχαν τουλάχιστον άλλοι τέσσερεις σύντροφοί τους, οι Χουάν Πέρεθ, Χοσέ Αλαρκόν, Χεσούς Μποράς και Σατουρνίνο Κολομέρ.[50] Οι σύνδεσμοί τους στην περιοχή ήταν πάρα πολλοί και η δράση τους τα πρώτα χρόνια επικεντρώθηκε σε ληστείες, ώστε να καλύψουν τις οικονομικές ανάγκες των ιδίων, αλλά και φυλακισμένων συντρόφων της επαρχίας. Σταδιακά, η ομάδα έγινε πολύ δημοφιλής ανάμεσα στους κατοίκους και ιδιαίτερα στους ελευθεριακούς. Αυτό οδήγησε σε σύγκρουση με τους κομμουνιστές, όπως αναφέρεται σε επόμενο κεφάλαιο.

Πυρήνας ελευθεριακών ήταν και η ζώνη των ορυχείων του Ουτρίγιας, βόρεια της Τερουέλ. Εκεί δημιουργήθηκε ένα ευρύ δίκτυο αναρχικών, αποτελούμενο από ντόπιους, αλλά και από αρκετούς κρατουμένους απ' όλη τη χώρα που δούλευαν καταναγκαστικά στα ορυχεία της περιοχής, σε καθεστώς ημιελευθερίας. Από το 1944 και μετά, πέρα από την πολιτική οργάνωση που ήδη λειτουργούσε, δημιουργήθηκαν και ένοπλες ομάδες, οι οποίες προέβαιναν σε σαμποτάζ και απαλλοτριώσεις. Κάποιες απ' αυτές τις ομάδες δρούσαν το βράδυ, έκρυβαν τα κλοπιμαία και τα όπλα και το πρωί πήγαιναν κανονικά στα ορυχεία για δουλειά. Η οργάνωση της CNT στην περιοχή ονομαζόταν «δίκτυο Σπάρτακος» και επικεφαλής ένοπλων ομάδων ήταν μεταξύ άλλων οι Πέδρο Ακόστα «Τσαβάλ», Μοδέστο Πλόου «Μοδέστο» και Χουστινιάνο Γκαρθία «Μάτσο». Η αστυνομία αδυνατούσε πλήρως να ελέγξει τη δραστηριότητα των αναρχικών στην περιοχή, παρά το ότι είχε είκοσι πράκτορες στα ορυχεία και μεγάλες αστυνομικές δυνάμεις στα γύρω χωριά.[51] Την ίδια χρονική περίοδο άρχισε και η δράση τής ομάδας του Τζουζέπ Μποράς «Σινκτορά». Ο «Σινκτορά» είχε καταφύγει στη Γαλλία με το τέλος του πολέμου, αλλά επέστρεψε το 1943 και ενώθηκε με τον Χοσέ Λινάρες «Βαλένθια»[52], τον Τζουζέπ Σανγκουέσα και τον Φρανσίσκο Σαλβαδόρ. Το

49 Η Αγουαβίβα ήταν χωριό με μακρόχρονη ελευθεριακή παράδοση. Κατά τον Πονς, δεν υπήρχε εκεί κομμουνιστής *ούτε για δείγμα*. *Στο ίδιο,* σελ. 146. Όταν επισκέφθηκα ο ίδιος την περιοχή, το Μάρτη του 2008, η πλατεία του χωριού ήταν το μόνο μέρος σε όλη την επαρχία, όπου υπήρχαν γκράφιτι αναρχικών…

50 Οι José María Alarcon Flores (1922-1945?), Jesús Borrás Salavert (1907-1945?) και Saturnino Colomer Lázaro (1888-1945?) συνελήφθησαν το 1945 και καταδικάστηκαν σε θάνατο. Δεν υπάρχουν στοιχεία στα αρχεία, σχετικά με το τι απέγιναν.

51 Το Μάρτη του 1944 οι πράκτορες του Ουτρίγιας ζητούσαν, με συνεχή αιτήματα, να τους αποσταλούν ενισχύσεις. Βλ. Sánchez Cervelló, Josep (Ed.), *Maquis: El Puño que Golpeó al Franquismo, la Agrupación Guerrillera de Levante y Aragón (AGLA)*, Barcelona: Flor del Viento, 2003, σελ.106.

52 Ο José Linares Beltrán (1913-1950) είχε αποδράσει το 1942 από τη φυλακή, όπου ήταν καταδικασμένος σε θάνατο. Συμμετείχε στο αντάρτικο της περιοχής ώς το

γκρουπ αυτό δρούσε γύρω από τη Μορέγια της επαρχίας Καστελιό.

Στην υπόλοιπη Αραγόνα έδρασαν τα πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο οι ομάδες του Πονθάν. Η εγγύτητα της περιοχής στα γαλλικά σύνορα και η ανάγκη για τη συνεχή διέλευση ανταρτών δεν ευνοούσαν την ύπαρξη μεγάλων ομάδων, αλλά περισσότερο τη δημιουργία δίκτυων υποστήριξης. Εξάλλου, το μεγαλύτερο κομμάτι της βόρειας Αραγόνας είχε πέσει στα χέρια των φασιστών από το 1936 και οι φυγάδες αυτών των περιοχών δεν έστησαν αντάρτικο, αλλά πέρασαν στις δημοκρατικές γραμμές που ήταν σε απόσταση λίγων χιλιομέτρων. Ο μεγάλος αριθμός ελευθεριακών στην περιοχή ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος των δικτύων του Πονθάν, αλλά βοηθούσε και στα συνοριακά περάσματα αντιφασιστών από όλες τις οργανώσεις και τα κόμματα.

Μετά τη διάλυση του δικτύου Πονθάν, το 1944 δημιουργήθηκαν στη βόρεια Αραγόνα οι GAA[53] σε συνεργασία με αναρχικούς από τη Γαλλία. Τα στοιχεία για την οργάνωση αυτή είναι ελλιπή, γνωρίζουμε, όμως, ότι σε αυτή συμμετείχαν τουλάχιστον δύο μεγάλα γκρουπ αναρχικών ανταρτών. Το μεγαλύτερο ήταν αυτό του «Τουέρτο ντε Φουενκαλντέρας», ενώ το άλλο ήταν του «Σος». Επαφές με τους αντάρτες των GAA είχε και ο Αμπρόσιο Παργάδα «Μάνκο ντε Ρίγκλος»[54], ο οποίος το 1944-45 βρισκόταν στο βουνό με τον κουμπάρο του Ρουφίνο Καράσκο, που στη συνέχεια έγινε οδηγός πυρηναϊκών περασμάτων των GAA.

Στο κέντρο της χερσονήσου παρείχαν κάλυψη στους φυγάδες οι μεγάλοι ορεινοί όγκοι του Τολέδο και του Κάθερες, σε μια μεγάλη περιοχή που περιλάμβανε και μέρος του Μπανταχόθ, της Άβιλα και της Θιουδάδ Ρεάλ. Σε αυτή την περιοχή αναγκάστηκαν να καταφύγουν και πολλοί αγωνιστές κυνηγημένοι από τη βόρεια Κόρδοβα, όταν αυξήθηκε η εκεί καταστολή. Στην πρώτη φάση του αντάρτικου οι ομάδες ήταν ανοργάνωτες και προσπαθούσαν να επιβιώσουν και να εξοπλιστούν. Οι γραμμές των ανταρτών στελεχώθηκαν σε μεγάλο βαθμό από άτομα που έκαναν μαζικές αποδράσεις από φυλακές και στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας. Μαζί με τους αυτόχθονες αντάρτες, οι εκατοντάδες αυτοί άνθρωποι που βρέθηκαν στο βουνό αποτέλεσαν μεγάλο πρόβλημα για το καθεστώς.

Ελευθεριακός πυρήνας της περιοχής ήταν τα ορυχεία του Αλμαδέν και η γειτονική κοιλάδα της Αλκούδια. Από εκεί ήταν ο Νορμπέρτο Καστιγιέχο «Βενένο»[55] και ο Μανουέλ Φερνάντεθ «Σεκρετάριο», που από το 1939 βγήκαν στο

Μάη του 1950, οπότε και σκοτώθηκε σε μια ανταλλαγή πυροβολισμών με την Γκουάρδια Θιβίλ. *Στο ίδιο,* σελ.477.

53 Αναρχικές Ομάδες Δράσης (Grupos de Acción Anarquista).

54 Ο Ambrosio Pargada "Manco de Riglos" (1909-1974) είχε ακρωτηριασμένο το δεξί του χέρι. Έζησε έξι χρόνια μοναχικά, κρυμμένος σε σπηλιές, εκτός του ενάμιση χρόνου που συνοδευόταν από τον κουμπάρο του Καράσκο. Έπειτα πέρασε στη Γαλλία, έζησε στο ελευθεριακό κοινόβιο της Αϋμάρ και πέθανε τρόφιμος ψυχιατρείου.

55 Ο πατέρας του "Veneno", που έμεινε στο χωριό, σακατεύτηκε από τα βασανιστήρια στα οποία τον υπέβαλαν οι φασίστες ως αντίποινα για τη δράση του γιου του. Ένα απ' αυτά ήταν η καταστροφή της ακοής του με έγχυση καυτού λαδιού στα αυτιά. Βλ.

βουνό. Τα στοιχεία για τη δράση τους ώς το 1945 είναι περιορισμένα. Μαζί τους βρισκόταν αρχικά άλλος ένας αναρχικός συγχωριανός τους, ο «Αλεγκρία», ο οποίος πέθανε το χειμώνα του 1943 από έμφραγμα, καθώς διέσχιζαν τον παγωμένο ποταμό Γκουανταλμέθ. Στην περιοχή του Αλμαδέν έδρασε στην πρώτη φάση του αντάρτικου και ο Χούλιο Ροντρίγκεθ «Κουμπάνο»[56]. Άλλοι αντάρτες που διάλεξαν αυτή την περιοχή για να καλυφθούν ήταν οι αναρχικοί Φερνάντο Μαράνια «Χόβεν» και Ευσέμπιο Λιμπόριο «Λαβίχα». Οι δυο τους βγήκαν στο βουνό το 1939 μαζί με έναν κομμουνιστή, τον «Κορούκο». Είχαν καταφέρει να διατηρήσουν το στρατιωτικό οπλισμό τους από τον εμφύλιο, όπλα καινούρια, που φάνηκαν πολύ χρήσιμα μετέπειτα. Μαζί τους για ένα διάστημα, τα πρώτα αυτά χρόνια, πορεύτηκε κι ένας ακόμη αντάρτης με το παρατσούκλι «Βενένο», ο Φρανθίσκο Μπλάνκας. Όλοι οι προαναφερθέντες έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο στη δεύτερη φάση του αντάρτικου, που ξεκίνησε το 1945 στην περιοχή, με την οργάνωση που επιχείρησε το PCE. Τέλος, όσον αφορά στις πολυάριθμες μαζικές αποδράσεις που έγιναν στην περιοχή, αναφέρεται ενδεικτικά η περίπτωση της απόδρασης 42 κρατουμένων από το Άτο Μπλάνκο το 1943, οι οποίοι στελέχωσαν τις ομάδες του βουνού. Ανάμεσά τους ήταν οι αναρχικοί Λουίς Λόπεθ «Λετσούγα» και Μιγκέλ Μαρτίν «Τσέπα».

Κλείνοντας το πρώτο αυτό κεφάλαιο της ένοπλης δράσης των αναρχικών μέχρι το τέλος του 1944, αξίζει να γίνει μια αναφορά σε μια σχετικά άγνωστη ιστορία, την αποτυχημένη απόπειρα ενάντια στον Φράνκο και τον Χίτλερ, το 1940 στην Εντάιγ, στα γαλλοϊσπανικά σύνορα. Εκεί βρέθηκαν κατά τύχη ο Ντομίνγκο Ίμπαρς και ο Κανίγιας, δυο αναρχικοί απεσταλμένοι του Πονθάν, οι οποίοι ήθελαν να περάσουν τα σύνορα με πλαστά χαρτιά. Όταν αντιλήφθηκαν ότι στο σταθμό που επρόκειτο να κατέβουν θα συναντιόντουσαν οι δυο δικτάτορες, αποφάσισαν να δράσουν. Ο σταθμός ήταν αποκλεισμένος και οι μόνοι που βρέθηκαν εκεί χωρίς έλεγχο ήταν οι επιβάτες του τρένου, που αποβιβάζονταν εκείνη τη στιγμή. Μη έχοντας οπτική επαφή με τους δικτάτορες, οι δυο σύντροφοι αποφάσισαν να βγουν από το σταθμό και να έρθουν σε επαφή με συντρόφους στην Εντάιγ για να προμηθευτούν κι άλλα εκρηκτικά, καθώς είχαν πάνω τους μόνο μια χειροβομβίδα ο καθένας.

Λόγω του παρουσιαστικού τού Ίμπαρς, που ήταν ψηλός και ξανθός, οι αστυ-

Moreno, *ό.π.,* σελ.61.

56 Ο Julio Rodríguez Fernández "Cubano" (1918-1949) διακρίθηκε στον εμφύλιο και ήταν διοικητής της 39ης Ταξιαρχίας το 1938. Ο Πονς Πράδες, στη συνέντευξή μας στη Βαρκελώνη στις 3/10/2006, υποστήριξε ότι ο «Κουμπάνο» ήταν στις ομάδες δράσης της Βαρκελώνης το 1941 και πως ήταν από τους πρώτους που έκαναν ληστείες τραπεζών στην πόλη. Σίγουρα συναντήθηκε με τον Μέρα το 1946 στη Μαδρίτη, από τον οποίο είναι γνωστό ότι το προηγούμενο διάστημα (ίσως μετά την καταστολή του 1943 στη Βαρκελώνη;) συμμετείχε στο αντάρτικο του Αλμαδέν. Στη συνέχεια (1947;) διέφυγε στη Γαλλία και μπήκε στις ομάδες που δρούσαν στη Βαρκελώνη. Εκεί δολοφονήθηκε στο μεγάλο κύμα καταστολής του Οκτώβρη του 1949.

νομικοί τους άφησαν να περάσουν χωρίς έλεγχο, νομίζοντας πως ήταν γερμανοί πράκτορες. Οι δυο σύντροφοι χωρίστηκαν για να μην προκαλέσουν υποψίες και ο Ίμπαρς πήγε στο σπίτι των συντρόφων από όπου και προμηθεύτηκε τα εκρηκτικά. Όμως, ο Κανίγιας συνελήφθη και δεν έφτασε ποτέ στο σημείο συνάντησης. Μόνος του ο Ίμπαρς επιχείρησε να πλησιάσει ξανά το σταθμό, αλλά η ανάπτυξη στρατιωτών παντού γύρω του, το έκανε αδύνατο και αναγκάστηκε να εγκαταλείψει.[57] Χωρίς να το γνωρίζει ο Ίμπαρς, ο Θελεδόνιο Πέρεθ είχε οργανώσει από τη Μαδρίτη μια απόπειρα εναντίον του τρένου που θα μετέφερε τον Φράνκο σε αυτό το ραντεβού. Μια σύλληψη της τελευταίας στιγμής, όμως, ανάγκασε το κομάντο των αναρχικών που την είχε αναλάβει να εγκαταλείψει το σχέδιο. Ένα χρόνο μόλις μετά την ολοκληρωτική επικράτηση των φασιστών, άνοιγε ένας χορός από αποτυχημένες απόπειρες τυραννοκτονίας, τις οποίες το ελευθεριακό κίνημα συνέχισε για άλλες τρεις δεκαετίες.

57 Βλ. Paz, *ό.π.,* σελ.66-68.

Κορύφωση και πτώση του κινήματος στην Ισπανία και την εξορία 1945-1952

Η ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ CNT ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ ΚΑΙ Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΥΠΟΕΠΙΤΡΟΠΗ

Το σχίσμα ανάμεσα στις δύο τάσεις διέκοψε τις επαφές της ισπανικής εθνικής επιτροπής με την πλειοψηφική τάση των ορθόδοξων στη Γαλλία. Η CNT του εσωτερικού διατήρησε επαφή μόνο με τη ρεφορμιστική τάση στη Γαλλία, η οποία δημιούργησε τη δική της εθνική υποεπιτροπή, με γενικό γραμματέα τον Ραμόν Άλβαρεθ. Λίγες μόλις μέρες μετά την ίδρυση αυτής της υποεπιτροπής στη Γαλλία, στις 6 Δεκέμβρη του 1945, η αστυνομία συνέλαβε στη Μαδρίτη την ισπανική εθνική επιτροπή. Δεκατέσσερα μέλη της οργάνωσης, ανάμεσά τους και ο γραμματέας Θέσαρ Μπρότο, παρέμειναν 53 ημέρες στα κελιά της ασφάλειας, πριν να μεταφερθούν στη φυλακή. Αργότερα καταδικάστηκαν σε μακρόχρονες φυλακίσεις, οι περισσότεροι στις ανώτατες ποινές των είκοσι και τριάντα χρόνων. Οι θέσεις τους καλύφθηκαν αμέσως από άλλους αγωνιστές. Νέος γραμματέας ανέλαβε ο Άνχελ Μοράλες, με σκοπό να διατηρήσει τη συνέχεια της οργάνωσης και να οδηγήσει τη CNT σε μια νέα ολομέλεια, ώστε να προκύψει μια καινούρια επιτροπή.

Παρά την οργανωτική και διεκπεραιωτική φύση αυτής της επιτροπής, ο Μοράλες πήρε την πρωτοβουλία να ανοίξει δίαυλο επικοινωνίας με δυσαρεστημένους μοναρχικούς, οι οποίοι φέρονταν πρόθυμοι να ανατρέψουν τον Φράνκο με πραξικόπημα. Ήδη, κάποιοι στρατηγοί προσκείμενοι στο βασιλιά είχαν αποστρατευτεί από το δικτάτορα. Εκ μέρους της CNT ανέλαβε διαπραγματευτικό ρόλο ο Χουάν Χοσέ Λούκε. Όταν έγιναν γνωστές οι κινήσεις των Λούκε και Μοράλες,

τους αφαιρέθηκε το δικαίωμα εκπροσώπησης της Συνομοσπονδίας. Στις αρχές Μάρτη του 1946, συγκλήθηκε μια ολομέλεια περιφερειακών επιτροπών, από την οποία προέκυψε η νέα εθνική επιτροπή. Γραμματέας της ανέλαβε ο Λορένθο Ίνιγκο, ενώ για πρώτη φορά συμμετείχε σε αυτήν ένας απεσταλμένος από τη ρεφορμιστική τάση στη Γαλλία. Αυτός ήταν ο «Χουανέλ», ο οποίος ανέλαβε την επιτροπή άμυνας της CNT.

Στην ολομέλεια συζητήθηκε η τρέχουσα πολιτική κατάσταση και αποφασίστηκε να ανανεωθεί η εμπιστοσύνη στην εξόριστη κυβέρνηση του Χιράλ, αλλά και να γίνουν προετοιμασίες -σε περίπτωση που η κυβέρνηση Χιράλ αποτύγχανε- για επαφές με τους μοναρχικούς. Ο Χουάν Γκαρθία Ντουράν ανέλαβε τη θέση του εκπροσώπου της ANFD στο Παρίσι, ώστε να διατηρεί επαφές με την εξόριστη κυβέρνηση. Πρώτο μέλημα της ANFD ήταν να εκφράσει τη δυσαρέσκειά της στον Χιράλ, διότι δεν δεχόταν καμία οικονομική ενίσχυση, ενώ αποδοκίμασε την αδιαφορία της κυβέρνησής του για τις οργανώσεις στο εσωτερικό της Ισπανίας. Στις 4 Μάρτη του 1946, η Μεγ. Βρετανία, οι ΗΠΑ και η Γαλλία[1] εξέδωσαν μια κοινή ανακοίνωση, στην οποία αρνούνταν να αναπτύξουν σχέσεις με το φρανκικό καθεστώς, αλλά ταυτόχρονα ανέφεραν πως η λύση στο ισπανικό ζήτημα πρέπει να δοθεί από ισπανούς πολιτικούς, που θα φροντίσουν για την ειρηνική αποχώρηση του Φράνκο και τη διάλυση των φασιστικών δομών. Το πολίτευμα που θα προέκυπτε μπορούσε να αποφασιστεί με δημοψήφισμα.

Η αμφιλεγόμενη αυτή ανακοίνωση συνοδευόταν από την επισήμανση ότι οι τρεις χώρες δεν ήθελαν να παρέμβουν στα εσωτερικά της Ισπανίας. Η CNT του εσωτερικού θεώρησε πως μια τέτοια ανακοίνωση αποτελούσε ενθάρρυνση των συμμάχων, για την επίτευξη μιας ευρείας συνεργασίας όλων των δυνάμεων που ήθελαν να ανατρέψουν το καθεστώς, άρα και των μοναρχικών. Η επιτροπή του Ίνιγκο, όμως, εξαρθρώθηκε από την αστυνομία το πρώτο δεκαήμερο του Απρίλη, μόλις ένα μήνα μετά τη σύστασή της. Ο εισαγγελέας ζήτησε την ποινή του θανάτου για τον Γκαρθία Ντουράν[2], η οποία μετατράπηκε σε 30 χρόνια. Οι ποινές των υπολοίπων ήταν από οκτώ ώς τριάντα χρόνια. Ο «Χουανέλ» καταδικάστηκε σε δεκαπέντε χρόνια φυλάκισης.[3]

Στην καινούρια εθνική επιτροπή ανέλαβε χρέη γραμματέα ο Ενρίκε Μάρκο, ο οποίος ήταν απεσταλμένος από τη Γαλλία. Ο Μάρκο είχε πολεμήσει στον

1 Η Γαλλία είχε ήδη κλείσει τη συνοριακή γραμμή της με την Ισπανία την 1η Μάρτη, διαμαρτυρόμενη για την εκτέλεση του Κριστίνο Γκαρθία, μέλους του παράνομου μηχανισμού του PCE και ήρωα της γαλλικής αντίστασης.

2 Ο Juan García Durán (1915-1986) λεγόταν Luís Costa García, αν και είναι γνωστός μόνο με το όνομα που χρησιμοποιούσε στην παρανομία, το οποίο και διατήρησε. Απέδρασε το 1949 από τη φυλακή του Γιεσερίας, πέρασε στη Γαλλία και ταξίδεψε σ' όλο τον κόσμο, πριν να επιστρέψει στην Ισπανία μετά το θάνατο του Φράνκο.

3 Ο Juan Manuel Molina Mateo "Juanel" (1901-1984) αποφυλακίστηκε το 1952 και πέρασε στη Γαλλία. Αποστασιοποιήθηκε από το κίνημα μέχρι την αναδόμηση της CNT στην Ισπανία κατά τη μεταπολίτευση.

εμφύλιο με τη Σιδηρά Ταξιαρχία, ενώ στην εξορία κατατάχθηκε στο συμμαχικό στρατό και πολέμησε στο αφρικανικό μέτωπο και στις αποβάσεις στη Σικελία και στη Νορμανδία. Είχε αιχμαλωτιστεί από τους γερμανούς στη μάχη των Αρδενών και απελευθερώθηκε στο τέλος του πολέμου από ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης κοντά στη Νυρεμβέργη. Ο νέος γραμματέας ήταν ακραιφνής υπερασπιστής των διαπραγματεύσεων (και με τους μοναρχικούς), καθώς θεωρούσε πως μόνη της η CNT δεν μπορούσε να σηκώσει το βάρος μιας ολομέτωπης αντιπαράθεσης με το καθεστώς. Η εθνική επιτροπή του Μάρκο άντεξε στην πίεση των κατασταλτικών μηχανισμών για έναν ολόκληρο χρόνο, τον πιο δημιουργικό χρόνο της CNT σ' όλη τη δικτατορία.

Μέσα από τη σκληρή δουλειά των αγωνιστών της σ' όλη την επικράτεια, η Συνομοσπονδία κατάφερε να συσπειρώσει περίπου 60.000 μέλη[4]. Στην πόλη της Βαρκελώνης, όπου από τα 9.816 μέλη τον Ιούνη του 1946 η CNT ανέβηκε στα 14.203 το Δεκέμβρη,[5] τα μέλη πλήρωναν κανονικά συνδρομή, ενώ είχαν και παράνομη συνδικαλιστική ταυτότητα. Τα συνδικάτα που ανασυστήθηκαν κατά την πρώτη αυτή φάση του αντιδικτατορικού αγώνα στην πόλη, ήταν τα εξής: Γραφικών τεχνών, μετάλλου, οικοδόμων, επισιτισμού, σιδηροδρομικών, υγιεινής, εκπαιδευτικών, ελεύθερων επαγγελμάτων, εμποροϋπαλλήλων, επικοινωνίας, αλιείας, δημόσιων θεαμάτων, ενέργειας και φωτός, υφαντουργίας, χημικών, επίγειων μεταφορών και θαλάσσιων μεταφορών. Οι φυλακισμένοι της οργάνωσης και οι οικογένειές τους δέχονταν μηνιαία οικονομική βοήθεια. Η παράνομη εφημερίδα της τοπικής οργάνωσης Σολιδαριδάδ Ομπρέρα πουλούσε πάνω από 15.000 φύλλα, κάθε φορά που τυπωνόταν. Όσον αφορά σε άλλες περιοχές, στο Λεβάντε υπήρχαν περίπου 20.000 μέλη και στην περιφέρεια του Κέντρου, συμπεριλαμβανόμενης της πρωτεύουσας Μαδρίτης, πάνω από 15.000 μέλη.[6] Σε περιοχές όπως η Γαλικία και τα Κανάρια Νησιά, η Συνομοσπονδία είχε μεγαλύτερη συμμετοχή και επιρροή απ' ότι πριν από τον εμφύλιο.

Εκτός από τη δουλειά που γινόταν σε εργασιακό και εκδοτικό επίπεδο[7], η CNT

4 Αυτό το νούμερο καταθέτει βάσει υπολογισμών και στοιχείων ο Ερερίν. Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.122. Άλλοι μελετητές της περιόδου παραθέτουν νούμερα πιο φουσκωμένα, όπως τα 50.000 φύλλα της Solidaridad Obrera που αναφέρει για τη Βαρκελώνη ο Κολόμα και τα 60.000 μέλη της CNT σε όλη την Καταλονία που υπολόγισε ο Πονς Πράδες. Αυτά τα νούμερα μάλλον διασφαλίζουν ότι το ελάχιστο των μελών της CNT, στις αρχές του 1947, ήταν 60.000 σε όλη την Ισπανία και πιθανόν να ήταν και κάπως περισσότερα. Βλ. Coloma, José Maria, *Breve Historia del Movimiento Obrero Español de la Posguerra 1939-1971.* Χειρόγραφο του 1973 από το αρχείο Martínez Guerricabeitia, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 1047, σελ.36 και συνέντευξη με τον Eduardo Pons Prades, Βαρκελώνη, 3/10/2006.

5 Βλ. Herrerín, *ό.π.,*σελ.118-119.

6 Βλ. Molina, *ό.π.,* σελ.172.

7 Η παράνομη εκδοτική δραστηριότητα ήταν μια πολύ δύσκολη και δαπανηρή διαδικασία στις συνθήκες της δικτατορίας. Παρ' όλα αυτά, υπήρξε ένα μικρό χρονικό διάστημα το 1946, όπου κάθε περιφερειακή επιτροπή είχε το δικό της έντυπο. Παράλλη-

διατηρούσε επαφή και με ομάδες ανταρτών, κυρίως στη Γαλικία, την Αστούριας, τη Θιουδάδ Ρεάλ, το Λεβάντε και την Ανδαλουσία. Πέρα από τη Συνομοσπονδία, έγιναν προσπάθειες για να ανασυσταθεί η FIJL και η γυναικεία οργάνωση Μουχέρες Λίμπρες[8]. Η φρανκική δικτατορία βρισκόταν υπό πίεση, μια πίεση που εντάθηκε το Δεκέμβρη του 1946, όταν ο ΟΗΕ αποφάσισε τον αποκλεισμό της Ισπανίας από τα όργανά του και πρότεινε σε όλα τα μέλη του να αποσύρουν τις πρεσβείες τους από τη χώρα. Ο Φράνκο, άριστος παίκτης στην εξωτερική πολιτική, πέρασε στην επίθεση στο εσωτερικό, ενώ παρουσίαζε διεθνώς τον εαυτό του ως πολέμιο των κομμουνιστών, διαβλέποντας την οριστική ρήξη μεταξύ ανατολικού και δυτικού μπλοκ. Στους τρεις πρώτους μήνες του 1947 συνελήφθησαν με περισσότερο ή λιγότερο σοβαρές κατηγορίες, γύρω στα 1.200 μέλη και συμπαθούντες της CNT.

Η εθνική επιτροπή του Ενρίκε Μάρκο, αντί να εκμεταλλευτεί την κοινωνική αναταραχή και τη βάση της CNT που έδειχνε έτοιμη να περάσει στην αντεπίθεση,[9] έμεινε προσκολλημένη στην επιδίωξη διαπραγματεύσεων. Τα παραδείγματα εργατικών διεκδικήσεων αυξάνονταν, όπως συνέβη με την απεργία της Μανρέσα το Γενάρη του 1946, αλλά και τις μεμονωμένες απεργίες σε μεγάλα εργοστάσια της Βαρκελώνης, της Σεβίλλης, του Φερόλ και του Βίγκο τον ίδιο χρόνο. Σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις οι εργάτες διεκδικούσαν βελτίωση των συνθηκών εργασίας και των μισθών τους, απέναντι σ' ένα ολοκληρωτικό καθεστώς που τους αντιμετώπιζε με συλλήψεις και απολύσεις. Κι όμως, η Συνομοσπονδία, παρά τη μακρόχρονη παράδοσή της σε τέτοιους αγώνες, έδωσε προτεραιότητα στις πολιτικές διαπραγματεύσεις. Όπως αναφέρει ο Πας: *Οι ηγετικές οργανώσεις της ANFD λάμβαναν περισσότερο υπόψη τους τι συνέβαινε στη Γαλλία με την κυβέρνηση Χιράλ και τι στον ΟΗΕ, παρά ό,τι συνέβαινε στην Ισπανία. Αυτή η παρέκκλιση της προσοχής τους αντιστοιχούσε στην αντίληψη των πολιτικών κομμάτων για την ισπανική υπόθεση. Όλοι πίστευαν πως επρόκειτο για ένα ζήτημα διεθνούς δικαίου, άρα πολιτικής. Θεωρούσαν πως αρκούσε να αναγνωρίσει ο ΟΗΕ την κυβέρνηση*

λα, υπήρχαν και συνδικάτα, όπως αυτό των σιδηροδρομικών, που διένειμαν τα έντυπά τους σε ολόκληρη τη χώρα.

8 Οι Mujeres Libres (Ελεύθερες Γυναίκες) ήταν μια αναρχική φεμινιστική οργάνωση που δημιουργήθηκε τον Απρίλη του 1936 και τον καιρό του εμφυλίου συσπείρωσε περίπου 20.000 μέλη. Ποτέ δεν έγιναν αποδεκτές ως ισότιμος κλάδος του ελευθεριακού κινήματος, όπως ήταν η FAI και η FIJL. Αυτό δεν οφείλεται τόσο στην -ούτως ή άλλως- ανδροκρατούμενη ισπανική κουλτούρα όσο στο ότι οι Μουχέρες Λίμπρες δεν πρόλαβαν να αναπτυχθούν επαρκώς, ώστε να διεκδικήσουν μια τέτοια θέση. Παράλληλα, η ορθόδοξη αναρχική κουλτούρα της εποχής θεωρούσε πως η γυναικεία χειραφέτηση μπορούσε να προκύψει μόνο μέσα από την κοινωνική επανάσταση.

9 Αυτό δεν οφειλόταν μόνο σε ιδεολογικούς παράγοντες, αλλά και στο επίπεδο ζωής στην Ισπανία. Το ΑΕΠ ήταν χαμηλότερο από ό,τι πριν από τον πόλεμο, οι μισθοί ήταν καθηλωμένοι, ενώ σε πολλές επαρχιακές περιοχές τα τρόφιμα διανέμονταν ακόμη με δελτίο. Σε συνδυασμό με την ευνοϊκή διεθνή συγκυρία, πολλοί ισπανοί προσδοκούσαν σε μια κοινωνική αλλαγή.

Χιράλ, για να εγκαταλείψει ο Φράνκο με τους συμμάχους του το προσκήνιο. Αυτή η συμπεριφορά ήταν δικαιολογημένη για τα κόμματα, αλλά ανεπίτρεπτη για τη CNT, που δεν μπορούσε να αγνοήσει το χαρακτήρα τού αγώνα στην Ισπανία και τους λόγους που διατηρούσαν τον Φράνκο στην εξουσία. Κι όσο κι αν φαίνεται παράξενο, το ανεπίτρεπτο επιτράπηκε εντός της CNT, ειδικά μετά την ανάληψη της γενικής γραμματείας από τον Ενρίκε Μάρκο, το Μάρτη του 1946.[10]

Από τα πρώτα μελήματα του Μάρκο ήταν να ορίσει έναν υπεύθυνο για τις διαπραγματεύσεις με τους μοναρχικούς. Αυτός ήταν ο Βιθέντε Σανταμαρία, ο οποίος, τον Οκτώβρη του 1946, υπέγραψε στην Πορτογαλία μια επαίσχυντη συμφωνία με τους μοναρχικούς. Σ' αυτήν περιλαμβανόταν η δέσμευση της οργάνωσης ότι θα βοηθήσει στη μεταβατική περίοδο του πολιτεύματος, διατηρώντας την κοινωνική ειρήνη και απεμπολώντας το δικαίωμά της στην απεργία. Ακόμα χειρότερα, στο σύμφωνο προβλεπόταν η εξέχουσα θέση της καθολικής θρησκείας στο νέο πολίτευμα. Ο Σανταμαρία παρουσίασε το σύμφωνο στην εθνική επιτροπή, η οποία τον διέγραψε τόσο για το περιεχόμενο του συμφώνου όσο και γιατί το είχε παρουσιάσει νωρίτερα και στους σοσιαλιστές, χωρίς την έγκρισή της. Έτσι, ορίστηκε νέος διαπραγματευτής ο Χουάν Χοσέ Λούκε, το Γενάρη του 1947.

Η CNT και η ANFD -που ελεγχόταν πρακτικά από τη Συνομοσπονδία και λιγότερο από τους σοσιαλιστές- αποφάσισαν πως ήταν η ώρα να «τα παίξουν όλα για όλα» στο διπλωματικό επίπεδο. Σε συμφωνία με το σοσιαλιστικό κόμμα απέσυραν τους υπουργούς τους από την εξόριστη κυβέρνηση του Χιράλ, στην οποία είχαν μπει το τελευταίο διάστημα κι οι κομμουνιστές και προσπαθούσαν να την ελέγξουν. Το PCE θεωρούσε πως ο ΟΗΕ θα αναγνώριζε την εξόριστη κυβέρνηση και ήθελε να χειραγωγήσει τον Χιράλ, ώστε να θέσει άλλο ένα διπλωματικό εργαλείο στα χέρια του Στάλιν. Η απόσυρση των υπουργών ανάγκασε τον Χιράλ σε παραίτηση και, το Φεβρουάριο του 1947, συστήθηκε νέα κυβέρνηση στο Παρίσι, υπό το σοσιαλιστή Γιόπις. Η CNT αποδέχτηκε ένα υπουργείο, με τον όρο ότι η νέα κυβέρνηση θα παρέχει ουσιαστική βοήθεια στις παράνομες οργανώσεις στο εσωτερικό. Υπουργός πληροφοριών και προπαγάνδας ανέλαβε ο Λουίς Μοντολίου, που πέρασε παράνομα στη Γαλλία γι' αυτό το λόγο.

Η πολιτική της εθνικής επιτροπής επικεντρώθηκε σε δύο άξονες. Ο πρώτος ήταν οι κάθε τύπου επαφές με τους μοναρχικούς, μια ψύχωση, θα έλεγε κανείς, που ο Λούκε και ο Μάρκο κατάφεραν να μεταδώσουν και στα υπόλοιπα μέλη των επιτροπών. Ο δεύτερος άξονας ήταν η καταπολέμηση της επιρροής των αγωνιστών που έστελνε το ορθόδοξο MLE από τη Γαλλία. Οι απεσταλμένοι αυτοί, όπως θα παρουσιαστεί παρακάτω, προσπαθούσαν να ανασυστήσουν δομές -κυρίως νεολαίες και ομάδες της FAI- ώστε να μεταστρέψουν τη βάση προς τις θέσεις τους. Οι συνεχείς ένοπλες ενέργειες αυτών των δομών ανησυχούσαν την εθνική επιτροπή, η οποία επεδίωκε μια εικόνα σύνεσης, για να πείσει τους μοναρχικούς

10 Βλ. Paz, *ό.π.,* σελ.188.

να καταλήξουν σε μια γραπτή συμφωνία.

Στα τέλη του 1946, ο Μάρκο χρησιμοποίησε για τις επαφές του με τους μοναρχικούς και τον Θιπριάνο Μέρα. Ο Μέρα μόλις είχε αποφυλακιστεί με περιοριστικούς όρους. Μετά τις δυο πρώτες κουβέντες -τις οποίες και χαρακτήρισε ως πολιτική μάζωξη για νήπια- ο Μέρα αρνήθηκε να ξανασυναντήσει τους μοναρχικούς. Ο Μάρκο του είπε πως, αν του το αναθέσει η οργάνωση, θα πρέπει να το κάνει και πήρε την απάντηση: *Για την οργάνωση έχω κάνει ήδη πολλά πράγματα, μερικά απ' αυτά παρά τη θέλησή μου, αλλά αυτό σύντροφε δε θα το ξανάκανα, που να μου το ζητούσε κι η ίδια μου η μάνα.*[11] Ο Μέρα δεν ήθελε να συνδεθεί το όνομά του με μια τέτοια συνωμοσία, την οποία θεωρούσε ανεδαφική. Λίγες εβδομάδες αργότερα πέρασε παράνομα τα σύνορα προς τη Γαλλία ως απεσταλμένος της περιφερειακής του κέντρου.

Η ερώτηση που απασχολεί τους ιστορικούς του κινήματος είναι κατά πόσο αυτή η πολιτική γραμμή προερχόταν από τη βάση των μελών της CNT ή ήταν πρωτοβουλία των μελών των επιτροπών. Η απάντηση μάλλον κλίνει προς την πλευρά των επιτροπών, κάτι που εξηγείται από τις συνθήκες του αγώνα στην Ισπανία. Πολλά από τα 60.000 μέλη που είχε η Συνομοσπονδία αρκούνταν μόνο στο να πληρώνουν τη συνδρομή και να προμηθεύονται τον παράνομο τύπο. Ο φόβος που διακατείχε τα απλά μέλη δεν είχε να κάνει μόνο με τα βασανιστήρια ή τη φυλάκιση, σε περίπτωση που συλλαμβάνονταν για ανατρεπτική δράση. Είχε να κάνει και με την έγνοια για τις οικογένειές τους, καθώς τα αντίποινα επεκτείνονταν πάντα και στο οικογενειακό περιβάλλον του αγωνιστή. Απολύσεις συγγενών, ξυλοδαρμοί, στέρηση κηδεμονίας ανηλίκων και υψηλά πρόστιμα σε περίοδο ακραίας φτώχειας, αποθάρρυναν την ανάληψη θέσεων ευθύνης από καινούριο, άγνωστο στις αρχές κόσμο και οδηγούσαν σε μια ανακύκλωση των ίδιων προσώπων στις επιτροπές. Μοιραία, αυτοί οι αγωνιστές που ρίσκαραν είχαν αυξημένο κύρος στις συνελεύσεις -όπου αυτές γίνονταν- κι έτσι, σε πολλές περιπτώσεις, οι αποφάσεις από τα κάτω επηρεάζονταν από τα πάνω.

Παράλληλα, υπήρχε αδυναμία ή απροθυμία στο να δοθεί δυνατότητα συνδιαμόρφωσης αποφάσεων στα χιλιάδες μέλη της CNT που βρίσκονταν φυλακισμένα. Παρά την οργάνωση που υπήρχε εσωτερικά στην κάθε φυλακή, η άποψη των φυλακισμένων για κομβικές πολιτικές αποφάσεις δε ζητήθηκε ποτέ.[12] Τέλος, η πληροφόρηση των μελών για τα ζητήματα στο εσωτερικό, αλλά και στο εξωτερικό, ερχόταν αποκλειστικά από τα παράνομα έντυπα που εξέδιδαν οι επιτροπές, οπότε υπήρχε μια συνεχής ανατροφοδότηση της ρεφορμιστικής πολιτικής γραμμής. Μαρτυρίες μελών των τότε επιτροπών αναφέρουν πως μέχρι και οι ελευθεριακοί αντάρτες της Γαλικίας και της Αστούριας είχαν δώσει την έγκρισή τους για την πολιτική γραμμή που ακολουθήθηκε.[13] Δεδομένης της ελάχιστης

11 Βλ. Mera, *ό.π.,* σελ.408.

12 Πληροφορία «από πρώτο χέρι» του Abel Paz, που πέρασε το μεγαλύτερο διάστημα αυτής της περιόδου στις ισπανικές φυλακές. *Στο ίδιο,* σελ.223.

13 Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.133.

ενημέρωσης που είχαν οι αντάρτες στα βουνά, ενημέρωσης που προερχόταν σχεδόν αποκλειστικά από τους απεσταλμένους των επιτροπών, αυτό δεν φαντάζει καθόλου περίεργο.

Ενδεικτική της κατάστασης είναι η εγκύκλιος που απέστειλε η εθνική επιτροπή στις αρχές του 1947, για να θέσει στη βάση τα ζητήματα της ολομέλειας που είχε κανονιστεί για το Μάρτη. Το κείμενό της φαίνεται να αποσκοπεί περισσότερο στην τρομοκράτηση της βάσης, ώστε να επιτευχθεί η ανανέωση της εντολής για διαπραγματεύσεις, παρά στο συντονισμό της δράσης και το δυνάμωμα του αγώνα.[14] Αναπόφευκτα, στην ολομέλεια περιφερειακών επιτροπών που έγινε στα μέσα Μάρτη του 1947, αποφασίστηκε η συνέχιση των διαπραγματεύσεων με τους μοναρχικούς και η μελλοντική συμμετοχή της CNT σε μια συνταγματική βουλή. Οι αποφάσεις της ολομέλειας έκαναν σαφή λόγο για ειρηνική μετάβαση σε δημοκρατικό καθεστώς. Ήταν τόσο προφανής η καταπάτηση κάθε ελευθεριακής αρχής, που οι συντάκτες της Σολιδαριδάδ Ομπρέρα, κάτω από την ανακοίνωση της ολομέλειας, αισθάνθηκαν την ανάγκη να βάλουν μια υποσημείωση, για να προλάβουν την κριτική: *Να γνωρίζετε πως η CNT δεν έχει χάσει ούτε ίχνος της δημιουργικής και επαναστατικής ανδρείας της και πως η συμπεριφορά της είναι συνεπής προς τις επιθυμίες του εργαζόμενου λαού, που περιμένει από το ακρωνύμιό μας και τους ανθρώπους που το κρατούν ζωντανό, την πολιτική και οικονομική απελευθέρωση της Ισπανίας.*[15]

Είναι φανερό πως πολλοί αγωνιστές των επιτροπών είχαν χάσει το ηθικό τους και έθεταν ως πρωταρχικό -ίσως και μοναδικό- στόχο την αποτίναξη του φρανκικού ζυγού με οποιοδήποτε ιδεολογικό κόστος. Αυτή η στάση δεν εκπροσωπούσε, όμως, όλους τους θιασώτες της ρεφορμιστικής γραμμής στο εσωτερικό. Ο ίδιος ο «Χουανέλ» έστειλε ένα γράμμα στον Μάρκο μέσα από τη φυλακή, στο οποίο μεταξύ άλλων έγραφε: *Κατά την κρίση μου, φίλε, κάναμε το λάθος να τα παίξουμε όλα πάνω στο χαρτί των πολιτικών και διπλωματικών διαπραγματεύσεων, που, αν και εμπεριέχουν λιγότερο ρίσκο και εκ των υστέρων φάνηκε πως ήταν αναγκαίες, είναι απολύτως αναποτελεσματικές αν δε συνοδεύονται από άλλες διαδικασίες, εγγενείς στα χαρακτηριστικά και τις παραδόσεις μας, τις οποίες οφείλουμε να μην ξεχνάμε ποτέ. [...] Το συγκινητικό έργο της αναδόμησης και του ξεσηκωμού που επιχειρούμε -και του οποίου είμαι ο πιο ένθερμος θαυμαστής- θα έπρεπε να κορυφωθεί και πρέπει ιστορικά να κορυφωθεί σε μια επαναστατική δράση επίθεσης στο καθεστώς, ώστε να επισπεύσει την πτώση του. Γνωρίζω πως δεν πρέπει να επιζητούμε το αδύνατο και πως δε γίνονται θαύματα, αλλά μια προοδευτική δράση εχθροπραξιών απέναντι στο καθεστώς είναι απολύτως απαραίτητη για να καλύψουμε με αξιοπρέπεια αυτό το κεφάλαιο. [...] Επαναλαμβάνω: Παίξαμε μόνο ένα χαρτί κι αν δε μας βγει -και δε βγαίνει- έχουμε χάσει την παρτίδα όσον αφορά στο κίνημα και στην κοινή γνώμη. Οι πιθανότητες ενεργής αντίστασης του λαού μας δεν*

14 Paz, *ό.π.*, σελ.222.

15 *Στο ίδιο,* σελ.224.

έχουν στερέψει, αντιθέτως -για τώρα- είναι ανέγγιχτες. [...] Στην αλληλογραφία και στις εγκυκλίους που στέλνονται τον τελευταίο χρόνο εδώ (στη φυλακή) *παρατηρεί κανείς εκκλήσεις για περίσκεψη, πειθαρχία και ηρεμία, κατευθύνσεις που εμποδίζουν τους αγωνιστές, τα συνδικάτα και τις περιφερειακές να πραγματοποιήσουν πρωτοβουλιακές δράσεις, ενώ ήδη θα έπρεπε ο καθένας και ο κάθε πυρήνας -μέσα στην αντίστοιχη ακτίνα δράσης του- να έχει επιτεθεί συντριπτικά στους φρανκικούς θεσμούς [...].*[16]

Η αλήθεια είναι πως υπήρχαν περιφερειακές και τοπικές επιτροπές, όπως και συνδικάτα, τα οποία είχαν σαφώς πιο επιθετική συμπεριφορά απέναντι στο καθεστώς, βάζοντας σε δεύτερη μοίρα τις εκκλήσεις της εθνικής επιτροπής. Στην Ανδαλουσία, για παράδειγμα, όπου το κίνημα δεχόταν ολομέτωπη επίθεση από τις υπηρεσίες του Φράνκο και η τρομοκρατία στην επαρχία και τις πόλεις ήταν στυγνή, η επιτροπή είχε συνεχή επαφή με αντάρτικες μονάδες και στηριζόταν και οικονομικά απ' αυτές. Μια ακόμη λαμπρή εξαίρεση επιθετικής δραστηριότητας ήταν αυτή των συνδικαλιστών της CNT στη Βιθκάγια, στη Χώρα των Βάσκων. Σε μια περιοχή, όπου δεν υπήρχε η ίδια επιρροή, όπως στο Λεβάντε ή τη Βαρκελώνη και όπου οι ένοπλες ομάδες ήταν πρακτικά ανύπαρκτες, τα μέλη της CNT, της UGT και της STV[17] συντονίστηκαν για να καλέσουν σε απεργία την Πρωτομαγιά του 1947.

Παρά τις χιλιάδες φέιγ βολάν που σκόρπισαν στην πόλη και τις προκηρύξεις που είχαν παράνομα μοιράσει, οι τρεις συνδικαλιστικές οργανώσεις βρέθηκαν προ εκπλήξεως, όταν την Πρωτομαγιά συμμετείχε στην απεργία το 75% των εργατών της επαρχίας. Στην πόλη του Μπίλμπο (Μπιλμπάο) η συμμετοχή ήταν σχεδόν απόλυτη. Πενήντα χιλιάδες εργάτες άκουσαν το κάλεσμα των συνδικάτων, αναδεικνύοντας την απεργία στη μαζικότερη διαμαρτυρία από το τέλος του εμφυλίου. Ουσιαστικά αιτήματα δεν υπήρχαν, ήταν περισσότερο μια αυθόρμητη διαμαρτυρία ενάντια στο φρανκισμό και τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης. Το καθεστώς αντέδρασε άμεσα. Η περιοχή απομονώθηκε κι ο στρατός έκανε αισθητή την παρουσία του δίπλα στις αστυνομικές δυνάμεις. Ο κυβερνήτης της περιοχής απείλησε τους απεργούς με συλλήψεις, απολύσεις και μαύρες λίστες, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα τη συνέχιση της απεργίας, μέχρι να αποσυρθούν οι απειλές. Η απεργία κράτησε οχτώ ημέρες και μετά τη λήξη της συνελήφθησαν περίπου 2.000 εργάτες.

Τα μέλη της τοπικής επιτροπής είχαν ενημερώσει την εθνική επιτροπή της CNT για το ανεβασμένο ηθικό της εργατικής τάξης ενόψει της απεργίας και είχαν συνάγει το συμπέρασμα ότι οι εργάτες της Καταλονίας θα προχωρούσαν σε αντίστοιχη κίνηση. Προς μεγάλη τους απογοήτευση είδαν ότι έμειναν μόνοι τους σ' αυτή την προσπάθεια. Ενδεχόμενη συμμετοχή της Βαρκελώνης και της Μαδρί-

16 Herrerín, *ό.π.,* σελ.124-125.

17 Η Solidaridad de Trabajadores Vascos (Αλληλεγγύη Βάσκων Εργατών) ιδρύθηκε το 1911 και ήταν η συνδικαλιστική οργάνωση του βασκικού εθνικιστικού κόμματος.

της σ' αυτή την απεργία θα μπορούσε να είχε επιφέρει ένα καίριο πλήγμα στο φασιστικό καθεστώς. Η έλλειψη συντονισμού και θέλησης εκ μέρους της εθνικής επιτροπής είχε κομβική σημασία, διότι στη Βαρκελώνη και στις γύρω πόλεις έγιναν κάποιες αυθόρμητες εργατικές κινητοποιήσεις. Το νέο για την απεργία στο Μπίλμπο μαθεύτηκε μέρες αργότερα και παρουσιάστηκε ως βασκική αποσχιστική κίνηση, ώστε να αφαιρεθεί ο εργατικός της χαρακτήρας.

Πάντως και η περιφερειακή επιτροπή της Καταλονίας ήταν σαφώς πιο επιθετική από τη γραμμή της εθνικής επιτροπής. Μάλιστα, η καταλανική επιτροπή ήταν αυτή που συνήθως κρατούσε πιο ορθόδοξη στάση στις ολομέλειες, αν και ποτέ δεν αποκήρυξε τη γραμμή της πολιτικής συνεργασίας, παραμένοντας στο ρεφορμιστικό στρατόπεδο.[18] Αρκετά μέλη της, όμως, διατηρούσαν επαφές με τους ορθόδοξους στη Γαλλία, ενώ στην πόλη υπήρχαν και πολλοί απεσταλμένοι του MLE. Στη Βαρκελώνη είχε ανασυσταθεί, από το Νοέμβρη του 1945, η FIJL, υποστηρίζοντας -και υποστηριζόμενη από- την ορθόδοξη τάση.[19] Αποτέλεσμα αυτών των συνθηκών και του βαθιά ριζωμένου ελευθεριακού στοιχείου στην πόλη ήταν να μετατραπεί η Βαρκελώνη σε εμπροσθοφυλακή του κινήματος.

Η κατάσταση στην πρωτεύουσα της Καταλονίας δυσχεραινόταν ιδιαίτερα και από τη δράση του Ελισέο Μέλις, πρώην μέλους της CNT και μετέπειτα πράκτορα της ασφάλειας, ο οποίος επιλύοντας μικροπροβλήματα με τις αρχές και επιτυγχάνοντας αποφυλακίσεις συντρόφων, είχε κερδίσει την εκτίμηση πολλών ελευθεριακών, οι οποίοι αρνούνταν να πιστέψουν ότι μπορεί να είναι προδότης. Η συνεχής του βοήθεια προς μέλη της CNT είχε εξαπατήσει μέχρι και κάποιους συντρόφους εντός των επιτροπών, που του χορηγούσαν κρυφά κονδύλια για «αστυνομικές υποθέσεις».[20] Με τη βοήθειά του είχαν εξαρθρωθεί πολλές επιτροπές και ευθυνόταν για τη σύλληψη αξιόλογων συντρόφων που θα μπορούσαν να

18 Ήδη από την ολομέλεια της Καραμπάνια το 1945, η καταλανική επιτροπή επέκρινε τη διπλωματική οδό και ζητούσε όξυνση της ένοπλης δράσης, της προπαγάνδας και των απεργιών. Βλ. Actas del Pleno de Regionales (Int.) 12-16/7/1945, αρχείο Gómez Pelaez, Fernando, IISH, Amsterdam, φάκελος 726.

19 Ο Ramon Rufat αποκάλεσε την καταλανική περιφέρεια: [...] *ανακατεμένη σπαζοκεφαλιά για τη CNT. Στα πολυάριθμα σωματεία που ανακήρυσσαν τον εαυτό τους πάντα αυτόνομο και παντοδύναμο, προσθέστε τις ομάδες της FAI και την αδάμαστη φιλοαναρχική νεολαία, που συχνά βρίσκονταν αντιμέτωπες με την περιφερειακή επιτροπή*. Βλ. Memorias de las III Jornadas Internacionales de Debate Libertario, *ό.π.,* σελ.203.

20 Το λάδωμα των δημόσιων λειτουργών ήταν κανόνας στη χώρα εκείνα τα χρόνια της πείνας. Για ένα ικανοποιητικό ποσό -και για υποθέσεις με μικρό ειδικό βάρος- πολλοί αξιωματικοί του στρατού, δικαστικοί και δεσμοφύλακες (και σε μικρότερο βαθμό αστυνομικοί) ήταν πρόθυμοι να εξαφανίσουν φακέλους, να αλλάξουν κατηγορίες και να διευκολύνουν αποφυλακίσεις. Όταν ο Πονς Πράδες πέρασε παράνομα στη χώρα σε οργανωτική αποστολή και συνελήφθη από το στρατό, κατάφερε -πληρώνοντας- να κατηγορηθεί μόνο για το ότι δεν έφερε πάνω του πλήρη έγγραφα και αφέθηκε προσωρινά ελεύθερος. Συνέντευξη με E. Pons Prades, Βαρκελώνη, 3/10/2006.

παίξουν κομβικό ρόλο στη συνέχεια του κινήματος, όπως ο Τομάζο Ρανιέρι[21] και ο Έρμες Πικέ[22].

Η έντονη καταστολή στη Βαρκελώνη ήταν αυτή που κόστισε τη σύλληψη και στον Ενρίκε Μάρκο. Στο ταξίδι που πραγματοποίησε εκεί στα μέσα Μάη του 1947, συνελήφθη μαζί με το γραμματέα της καταλανικής επιτροπής Εδουάρδο Χοσέ Εστέβα[23], ο οποίος βρισκόταν υπό διακριτική παρακολούθηση. Χρόνια αργότερα, το 1990, ο Μάρκο έγραψε πως στόχος του ταξιδιού ήταν να οργανώσει την ανατίναξη της βουλής και του κτιρίου της ασφάλειας της Μαδρίτης, με εκρηκτικά που θα του έστελνε από το εξωτερικό η υποεπιτροπή της Γαλλίας. Ήδη ο Φράνκο είχε δηλώσει την πρόθεσή του να δώσει προτεραιότητα για τη διαδοχή του στον πρίγκιπα Χουάν Κάρλος, μειώνοντας δραστικά τις -πλέον ελάχιστες- πιθανότητες ενός βασιλικού πραξικοπήματος. Κρίνοντας από τη συνολική στάση της επιτροπής Μάρκο, φαντάζει σχεδόν απίθανο ένα τέτοιο σενάριο, το οποίο μάλλον απέβλεπε στην αποτίναξη της ρετσινιάς του ρεφορμιστή που του προσάπτουν πολλοί ιστορικοί.[24]

Παρά τους όποιους χαρακτηρισμούς των ορθόδοξης τάσης ιστορικών, η φρανκική αστυνομία ανέκρινε τον Μάρκο 42 ημέρες στα κελιά της ασφάλειας της Βαρκελώνης. Έπειτα τον έστειλε στη Μαδρίτη, όπου τον βασάνισε και τον ανέκρινε

21 Ο ιταλός Tommaso Ranieri (1908-1969) ήταν γνωστός με το ψευδώνυμό του Antonio Pereira. Κυνηγημένος από το φασισμό ήρθε στην Ισπανία το 1932. Πολέμησε με τις αναρχικές πολιτοφυλακές στην Αραγόνα και φυλακίστηκε στο Αλικάντε στο τέλος του εμφυλίου. Πέρασε στην παρανομία μόλις αποφυλακίστηκε το 1945 και ανέλαβε γραμματέας άμυνας στην Καταλονία, έχοντας την επιμέλεια των ένοπλων ομάδων. Γλίτωσε την εκτέλεση μετά τη σύλληψή του το 1946, λόγω πιέσεων της Ιταλίας και της Μεγ. Βρετανίας. Απελάθηκε στην Ιταλία, όπου συνέχισε την έντονη δράση του ώς το θάνατό του.

22 Ο Hermes Piquer Fargas διαδέχθηκε τον Ρανιέρι στα καθήκοντά του από το 1946 ως τη σύλληψή του το 1947, ενώ για ένα διάστημα εκτέλεσε και χρέη γραμματέα της περιφερειακής επιτροπής. Μετά την αποφυλάκισή του πέρασε στη Γαλλία και συνέχισε την πολιτική του δράση. Το 1966 καταδικάστηκε -όντας εξόριστος- σε 13 χρόνια φυλάκισης από ένα δικαστήριο της Μαδρίτης για συνδικαλιστική δράση στο εξωτερικό. Ήταν γνωστός με το ψευδώνυμό του Juan Figueras. Ο αδερφός του José συνελήφθη το 1947 ως μέλος της τοπικής επιτροπής του Βικ και πέθανε κατά τη διάρκεια των βασανιστηρίων στην ανάκρισή του. Οι αστυνομικοί τον κρέμασαν στο κελί του για να φανεί σαν αυτοκτονία.

23 Ο Eduardo José Esteve “Germen” (1916-1996) ήταν μέλος των ομάδων του Πονθάν. Παρέμεινε στην Ισπανία σε όλη τη διάρκεια της δικτατορίας, αγωνιζόμενος για τη CNT και το πλήρωσε με αλλεπάλληλες φυλακίσεις.

24 Στο ίδιο κείμενο του 1990, ο Μάρκο παραδέχεται πως ηγετικό στέλεχος των ελευθεριακών ανταρτών της Γαλικίας και της Αστούριας είχε προσφερθεί να συμμετέχει μαζί με τις μονάδες του σε επιθετικά σαμποτάζ, όπου τους το ζητούσε η επιτροπή. Πέντε μήνες μετά, ο Μάρκο υποστηρίζει ότι πήγε στη Βαρκελώνη αναζητώντας αγωνιστές που να γνωρίζουν από εκρηκτικά... *Στο ίδιο,* σελ.97-158.

για άλλες 106 ημέρες, εν μέσω απειλών από τους φασίστες για να συνεργαστεί μαζί τους. Τελικά, το 1949 καταδικάστηκε σε θάνατο και λίγες μέρες πριν από την εκτέλεσή του, η παρέμβαση ενός παλιού συντρόφου που δραστηριοποιείτο στα φασιστικά συνδικάτα, μετέτρεψε την ποινή του σε 30 χρόνια φυλάκισης.

Λίγες μέρες νωρίτερα από τον Μάρκο, η αστυνομία είχε συλλάβει και το μεγαλύτερο μέρος της εθνικής επιτροπής στη Μαδρίτη. Νέος γραμματέας ανέλαβε ο Αντόνιο Εχάρκε, ως τότε γραμματέας άμυνας της εθνικής επιτροπής. Οι μαζικές συλλήψεις του Μάη -πάνω από 200 σ' όλη τη χώρα- σήμαναν την αρχή της καθοδικής πορείας για τη CNT του εσωτερικού. Οι σχέσεις της Συνομοσπονδίας με τους υπόλοιπους εταίρους της ANFD χειροτέρευαν, το ίδιο και με την εξόριστη κυβέρνηση του Γιόπις στη Γαλλία. Τον Αύγουστο του 1947, οι σοσιαλιστές και η CNT απέσυραν τους υπουργούς τους από την κυβέρνηση, προκαλώντας την πτώση της. Έντεκα σχεδόν χρόνια μετά την πρώτη συμμετοχή της οργάνωσης σε κυβερνητικό σχήμα, αυτή η παραίτηση έκλεισε αυτή τη μαύρη σελίδα κυβερνητικών πειραματισμών. Δυστυχώς, όμως, οι τακτικές της εθνικής επιτροπής παρέμειναν ίδιες.

Νέος στόχος της CNT εσωτερικού ήταν η σύναψη μιας συμφωνίας μεταξύ αυτών και των μοναρχικών, έξω από την ANFD και πριν να επιτύχουν μια τέτοια συμφωνία οι σοσιαλιστές. Η ρεφορμιστική υποεπιτροπή της Γαλλίας, που έως τότε σταθερά υποστήριζε με κάθε τρόπο τις πρωτοβουλίες του εσωτερικού, εξέφρασε για πρώτη φορά τις αντιρρήσεις της. Οι μόνιμοι αντιπρόσωποι της CNT εσωτερικού στην υποεπιτροπή κατηγόρησαν τους συντρόφους τους στη Γαλλία ότι ήθελαν να ναυαγήσουν οι συνομιλίες με τους μοναρχικούς, ώστε να κάνουν αυτοί κουμάντο στην οργάνωση. Δυο χρόνια μετά το σχίσμα, οι ρεφορμιστές της Γαλλίας δέχονταν την ίδια κριτική που οι ίδιοι ασκούσαν εις βάρος της ορθόδοξης τάσης.

Στο μεταξύ, η καταστολή στην Ισπανία συνεχιζόταν αμείωτη. Τον Αύγουστο, η αστυνομία κατόρθωσε να συλλάβει την επιτροπή του Εχάρκε και λίγους μήνες μετά εξάρθρωσε και τη νέα επιτροπή υπό τον Μανουέλ Βιγιάρ. Ολόκληρος σχεδόν ο παράνομος μηχανισμός της Μαδρίτης εξαρθρώθηκε. Χρήματα, σφραγίδες, τυπογραφείο, διευθύνσεις, ασφαλή σπίτια και κώδικες επικοινωνίας πέρασαν στα χέρια της φρανκικής αστυνομίας. Οι σύντροφοι που είχαν απομείνει άθικτοι από τα κρατικά χτυπήματα, αποφάσισαν να μεταφέρουν την έδρα της επιτροπής στη Βαλένθια για μεγαλύτερη ασφάλεια. Τα μέλη των επιτροπών που συνελήφθησαν καταδικάστηκαν όλα σε μακρόχρονες φυλακίσεις.

Ο μόνος που γλίτωσε την ποινή ήταν ο Εχάρκε, ο οποίος συμμετείχε στην απόδραση από τη φυλακή της Οκάνια το Μάη του 1948 και πέρασε στη Γαλλία. Η απόδραση αυτή ολοκληρώθηκε το ξημέρωμα της 8ης Μάη του 1948. Δώδεκα αναρχικοί κατάφεραν να σκάψουν ένα τούνελ 13 μέτρων ώς τα εργαστήρια της φυλακής και από εκεί, ξεπερνώντας το εμπόδιο των δύο εξωτερικών τοίχων με σχοινιά, κατάφεραν να βγουν απαρατήρητοι. Απ' έξω τους περίμενε με ένα βαν ο Φρανθίσκο Σαν Χιλ. Από τους δώδεκα της απόδρασης γλίτωσαν μόνο ο Εχάρκε

κι ο Φρανθίσκο Ρομέρο, ενώ οι υπόλοιποι -προδομένοι από ένα χαφιέ- συνελήφθησαν οχτώ μέρες αργότερα, ενώ όδευαν μ' ένα βαν προς τα γαλλικά σύνορα.[25] Η απόδραση από την Οκάνια είναι η πιο φημισμένη από τις πολλές που διοργάνωσαν οι αναρχικοί κατά τη δικτατορία, τόσο λόγω του πολύ δύσκολου τούνελ όσο και λόγω των πολύ σημαντικών αγωνιστών που δραπέτευσαν.

Η επόμενη εθνική επιτροπή που συστάθηκε είχε για γραμματέα τον Αντόνιο Καστάνιος και έδρα τη Βαλένθια. Δεν είχε, όμως, και τη στήριξη που ώς τότε απολάμβανε από την υποεπιτροπή της Γαλλίας. Στην ολομέλεια του 1948, η υποεπιτροπή αποφάσισε πως το κεφάλαιο των κυβερνητικών παρακάμψεων έπρεπε να κλείσει οριστικά για τη CNT, ενώ επανήλθε ένας συνολικός προβληματισμός γύρω από τις πολιτικές συνεργασίες. Οι ρεφορμιστές της Γαλλίας πλησίαζαν όλο και περισσότερο στις θέσεις της ορθόδοξης τάσης. Μάλιστα, το Μάρτη του 1949 συνέταξαν ένα κείμενο, στο οποίο θεωρούσαν πως ήταν σύμφωνοι πλέον σε ζητήματα τακτικής και ιδεολογικών αρχών με την ορθόδοξη τάση και πως ο «κύκλος της συνεργασίας» είχε κλείσει.[26] Η επανασύνδεση των δύο τάσεων δεν προχώρησε, διότι οι ορθόδοξοι δε δέχονταν την ομαδική επιστροφή των ρεφορμιστών στο κίνημα, αλλά τους ζητούσαν να διαλύσουν τις δομές τους και να κάνουν ατομικές αιτήσεις για να μπουν στην ορθόδοξη CNT.

Αναπόφευκτα, η ρεφορμιστική τάση επιχείρησε να βρει σημεία επαφής με την οργάνωση του εσωτερικού. Η παρακμή του κινήματος στο εσωτερικό ήταν προφανής. Η ANFD ουσιαστικά διαλύθηκε με την αποχώρηση των σοσιαλιστών, το καλοκαίρι του 1947, ενώ με το Νόμο της Διαδοχής[27] ο Φράνκο έκανε άνοιγμα προς τους μοναρχικούς. Η επιτροπή του Καστάνιος το 1948 έκανε κάποιες τελευταίες προσπάθειες για την υπογραφή ενός συμφώνου με τους εκπροσώπους

25 Οι συμμετέχοντες υποστηρίζουν πως ο χαφιές ήταν ο Προγκρέσο Μαρτίνεθ (ψευδώνυμο του Sebastian Martínez del Hoyo), μέλος της περιφερειακής του κέντρου και ένας απ' αυτούς κατηγορεί και τον Εχάρκε για συνεργασία με τις αρχές. Ο Juan Gil Heredia, ελευθεριακός τσιγγάνος και συντονιστής της απόδρασης έξω από τις φυλακές, τουφεκίστηκε στις 17/11/1949 κατηγορούμενος για πράξεις του κατά τον εμφύλιο. Οι δέκα της απόδρασης που συνελήφθησαν, πέρασαν σχεδόν ενάμιση χρόνο στην απομόνωση, αν και το ανώτατο προβλεπόμενο όριο απομόνωσης ήταν δυόμισι μήνες. Βλ. Yañez, J., Cerezo, A., Espín, V., *Evasión del Penal de Ocaña, 1948,* Madrid: Fundación Anselmo Lorenzo, 1993.

26 Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.116.

27 Ο Νόμος της Διαδοχής ανακήρυσσε την Ισπανία σε βασίλειο με ηγέτη τον «αρχηγό της Ισπανίας και της Σταυροφορίας, αρχιστράτηγο των ένοπλων δυνάμεων», Φρανθίσκο Φράνκο, ο οποίος διατηρούσε το δικαίωμα να ορίσει διάδοχό του όποιον ήθελε. Ο Φράνκο έκλεινε έτσι το μάτι στη βασιλική οικογένεια πως, αν συμμορφωνόταν, κάποιο μέλος της θα μπορούσε να τον διαδεχτεί. Το 1969 ο δικτάτορας όρισε για διάδοχό του τον τωρινό βασιλιά Χουάν Κάρλος. Ο Νόμος επικυρώθηκε με δημοψήφισμα στις 6 Ιούλη 1947. Το 99% ψήφισε ναι και το 1% όχι... Η FIJL της Βαρκελώνης έκανε έντονη προπαγάνδα υπέρ της αποχής με 70.000 φέιγ βολάν και συνθήματα σε τοίχους. Βλ. Téllez, *ό.π.,* σελ.149-150, 164.

του βασιλιά, ενέργειες που κανείς πια -εκτός από τα μέλη των επιτροπών- δεν έβλεπε με καλό μάτι. Αλλά και η διεθνής κατάσταση δεν προκαλούσε πλέον καμία αισιοδοξία. Η έναρξη του ψυχρού πολέμου εκμηδένιζε την περίπτωση να δεχτεί ο δυτικός κόσμος μια διάδοχη κατάσταση, στην οποία θα έπαιζαν ρόλο αναρχικοί και κομμουνιστές. Ας μην ξεχνάμε ότι στα βουνά και τις πόλεις της χώρας υπήρχαν -όπως θα παρουσιαστεί παρακάτω- πολλές ένοπλες ομάδες που ελέγχονταν από τις δυο αυτές πολιτικές δυνάμεις.

Το Νοέμβρη του 1947, ο αντιπρόσωπος των ΗΠΑ στον ΟΗΕ αρνήθηκε να ανανεώσει την καταδίκη του περασμένου χρόνου και την επιβολή κυρώσεων στο φασιστικό καθεστώς. Το Φεβρουάριο του 1948, ξανάνοιξαν τα σύνορα με τη Γαλλία και οι δυο χώρες υπέγραψαν, το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου, εμπορικές συμφωνίες. Ανάλογα έπραξε και η Μεγ. Βρετανία ένα μήνα αργότερα. Στις αρχές του 1949, η Ισπανία πήρε την πρώτη της διεθνή πίστωση, ύψους 25 εκατομυρίων δολαρίων, από την αμερικάνικη τράπεζα Chase National Bank. Ο Φράνκο είχε περάσει πια υπό την προστασία των ΗΠΑ. Ο ΟΗΕ αναίρεσε το Νοέμβρη του 1950 το καταδικαστικό ψήφισμα, με την ανοχή της Σοβιετικής Ένωσης, που ως αντάλλαγμα κατάφερε να γίνουν δεκτά στον ΟΗΕ κάποια κράτη-δορυφόροι της.

Στις 21 Ιούλη του 1949, η επιτροπή του Καστάνιος έπεσε στα χέρια της αστυνομίας της Βαλένθια. Ο Καστάνιος είχε ιδρύσει μαζί μ' ένα μοναρχικό στρατηγό κι ένα σοσιαλιστή αντιπρόσωπο την επιτροπή-σφραγίδα CIC (Επιτροπή Συντονισμού Εσωτερικού), η οποία βασιζόταν μόνο στις υποσχέσεις του στρατηγού Αράντα ότι θα προβεί σε πραξικόπημα. Ο Καστάνιος καταδικάστηκε σε τριάντα χρόνια φυλάκισης και η εθνική επιτροπή μεταφέρθηκε στη Βαρκελώνη, τη μοναδική ίσως πόλη στην επικράτεια που μπορούσε ακόμη να στηρίξει με επιτυχία έναν παράνομο μηχανισμό. Χρέη γραμματέα ανέλαβε ο Μιγκέλ Βαγιέχο. Την άνοιξη του 1950, η γαλλική υποεπιτροπή επιχείρησε, σε συνεργασία με την καταλανική περιφερειακή, να εκτρέψει τη γραμμή συνεργασίας που φυτοζωούσε στην -αναιμική πλέον- CNT, αλλά οι υπόλοιπες περιφερειακές δεν το δέχτηκαν. Σε μια κίνηση καλής θέλησης, όμως, ο απεσταλμένος της εθνικής επιτροπής στη Γαλλία, Έλιος Σάντσεθ[28], καταδίκασε τη συμπεριφορά των προκατόχων του, Λούκε και Εχάρκε, κατά τη θητεία των οποίων οι σχέσεις των δύο επιτροπών είχαν ψυχρανθεί. Ο Σάντσεθ, κάνοντας ένα βήμα παραπέρα, προσπάθησε να καλέσει ένα ενωτικό συνέδριο ορθόδοξων-ρεφορμιστών, αλλά η ορθόδοξη τάση ήταν αντίθετη.

Πίσω στην Ισπανία, το κίνημα έζησε το κύκνειο άσμα αυτής της περιόδου τού αντιδικτατορικού αγώνα στην απεργία των τραμ της Βαρκελώνης, το Μάρτη του 1951. Την 1η Μάρτη, έγινε μια μικρή συγκέντρωση φοιτητών και εργατών στην

28 Ο Heliodoro Sánchez Fernández (1909-1988) ήταν τσιγγάνος, βιομηχανικός εργάτης που μπήκε στη CNT το 1928 και ανέπτυξε έντονη συνδικαλιστική δραστηριότητα. Πολέμησε στη Σιδηρά Ταξιαρχία και παγιδεύτηκε στο τέλος του πολέμου στο Αλικάντε. Ήταν μέλος της επιτροπής του Βαγιέχο.

πλατεία Καταλονίας, για να διαμαρτυρηθούν για την αύξηση της τιμής του εισιτηρίου του τραμ, του δημοφιλέστερου μέσου μεταφοράς των εργατών. Η αστυνομία διέλυσε με τη βία τη συγκέντρωση, στην οποία σκότωσε ένα πεντάχρονο παιδί. Το γεγονός, αν και δεν έφτασε ποτέ στον τύπο, παρακίνησε και άλλους απογοητευμένους από την ακρίβεια και την ανέχεια εργάτες, να συμμετάσχουν στην απεργία της 12ης Μάρτη, στην οποία κάλεσαν κάποιοι φοιτητές με φέιγ βολάν. Στο μεσοδιάστημα πολλές οργανώσεις κάλεσαν στην απεργία, όπως η FAI, η FIJL, η CNT, μέχρι και απογοητευμένοι φαλαγγίτες που υπέγραψαν ως CNS.[29]

Στις 12 Μάρτη, 300.000 εργάτες συμμετείχαν στην απεργία και, καθώς τα τραμ ήταν ακινητοποιημένα, συνέκλιναν με τα πόδια προς το κέντρο της πόλης. Το πλήθος απαιτούσε την παραίτηση του δημάρχου, του κυβερνήτη και της υπηρεσίας τροφίμων. Κάποια τραμ, που οι αρχές προσπάθησαν να θέσουν σε κυκλοφορία, σταματήθηκαν και πυρπολήθηκαν. Οι εργάτες ξήλωσαν τις ράγες, την ίδια ώρα που το πλήθος έβαζε φωτιά σε δημοτικά οχήματα και συγκρουόταν με την αστυνομία. Το πολυτελές ξενοδοχείο Ριτζ σπάστηκε, διότι οι εργαζόμενοι σ' αυτό δεν απεργούσαν. Η αγορά τροφίμων της Μποκερία δέχτηκε επίθεση και το πλήθος λεηλάτησε και κατέστρεψε τα μαγαζιά. Οι συγκρούσεις σ' όλη την πόλη με τις δυνάμεις της αστυνομίας ήταν συνεχείς, με αποτέλεσμα να υπάρξουν πολλοί τραυματίες και κάποιοι νεκροί. Στα επεισόδια πρωτοστάτησαν πολλά μέλη των ελευθεριακών οργανώσεων, που είχαν ιδιαίτερη πείρα σε οδομαχίες και συγκρούσεις.

Περίπου τρεις χιλιάδες αστυνομικοί ήρθαν από άλλες πόλεις. Την επόμενη μέρα οι απεργοί ήταν οι μισοί και τη μεθεπόμενη απέργησαν γύρω στους 70.000 εργάτες, κυρίως στη βιομηχανική ζώνη. Τα έκτακτα μέτρα ήταν σκληρά, πολλοί συνελήφθησαν, ενώ η πόλη θύμιζε κατεχόμενη ζώνη. Το εργοστάσιο κατασκευής γραφομηχανών Hispano-Olivetti απέλυσε, σε μια επίδειξη αυστηρότητας, το σύνολο των εκατοντάδων εργατών του. Η εθνική και η τοπική επιτροπή της CNT θέλησαν να εκμεταλλευτούν τη συγκυρία και να καλέσουν σε απεργία για την Πρωτομαγιά, αλλά όταν το καθεστώς αντιλήφθηκε τις προθέσεις τους αποφάσισε να κόψει από τη ρίζα μια τέτοια πρωτοβουλία. Κυνηγημένος από την αστυνομία, ο Μιγκέλ Βαγιέχο αναγκάστηκε να καταφύγει στη Γαλλία, το Μάη του 1951, για να αποφύγει τη σύλληψη. Ήταν πλέον φανερό πως οι δυνατότητες της οργάνωσης ήταν πολύ περιορισμένες.

Ο νέος γραμματέας Θιπριάνο Νταμιάνο πήρε τη σκυτάλη τον επόμενο μήνα, συνεχίζοντας τη δουλειά που σχεδόν δεν είχε πλέον περιεχόμενο. Η διαρκής καταστολή και η απαισιοδοξία στις γραμμές των ελευθεριακών είχαν από καιρό

29 Το CNS ήταν το μοναδικό κάθετα οργανωμένο συνδικάτο και ελεγχόταν αρχικά από μέλη της Φάλαγγας. Οι φασίστες πρότειναν σε πολλούς από τους συλληφθέντες των επιτροπών της CNT να αναλάβουν πόστα σ' αυτό με αντάλλαγμα την ελευθερία τους, αλλά κανείς από αυτούς δεν υπέκυψε. Το CNS έβγαλε δημόσια ανακοίνωση ενάντια στην απεργία των τραμ, καταδικάζοντας τους συντάκτες της προκήρυξης.

αφαιρέσει κάθε επαναστατική προοπτική από την οργάνωση. Οι υπόλοιπες παραδοσιακές δυνάμεις, σοσιαλιστές, κομμουνιστές και ρεπουμπλικάνοι, είτε είχαν αποχαιρετήσει την αρένα είτε υπήρχαν μόνο στα χαρτιά, όπως η CNT. Μοναδικό έργο της επιτροπής ήταν ο συντονισμός κάποιων διάσπαρτων πυρήνων και η φροντίδα για τους φυλακισμένους και τις οικογένειές τους, με τα πενιχρά οικονομικά μέσα που διέθετε. Μοιραία, η σύλληψη των μελών της επιτροπής το Σεπτέμβρη του 1952 -εκτός του Νταμιάνο και του αντιπροσώπου τού Λεβάντε Χουάν Χιμένο- σήμανε τη χειμερία νάρκη για την οργάνωση του εσωτερικού.

ΟΙ «ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΤΗΣ ΤΟΥΛΟΥΖ» ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΑΣΗ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Στις 14 Απρίλη του 1946, δεκαπέντε χρόνια μετά την ανακήρυξη της ισπανικής δημοκρατίας του 1931, η ορθόδοξη τάση στη Γαλλία διοργάνωσε την πρώτη μεγάλη δημόσια εκδήλωσή της μετά το σχίσμα. Το ζεύγος Εσγκλέας-Μοντσένυ ανέβηκε στο βήμα και επιτέθηκε στην εξόριστη κυβέρνηση Χιράλ, τονίζοντας ότι ο μόνος δρόμος για την ανατροπή του φασιστικού καθεστώτος ήταν η εξεγερτική δράση, με σκοπό την κοινωνική επανάσταση και όχι τις δημοκρατικές ελευθερίες ή τις κατακτήσεις του εμφύλιου πολέμου. Ακολούθως, έκαναν επίθεση στη CNT του εσωτερικού και στους υποστηρικτές της στη Γαλλία, κάνοντας λόγο για φρανκικούς πράκτορες και προδότες.[30] Η ρητορική της ορθόδοξης φράξιας δεν έπαψε ποτέ να είναι οξεία, ακολουθώντας το παράδειγμα της πρώτης αυτής εκδήλωσης. Αν η συμπεριφορά του συνόλου των υποστηρικτών της -και κυρίως των ηγετίσκων της- ακολουθούσε τον ίδιο υψηλό τόνο, αυτό το βιβλίο θα χρειαζόταν να καλύψει μια πολύ μικρότερη χρονική περίοδο.

Από τις γραμμές των ερυθρόδερμων αγωνίστηκαν πολλοί αξιόλογοι αναρχικοί, οι οποίοι όμως προδόθηκαν τόσο από τη συμπεριφορά των επιτροπών που διοικούσαν τα όργανά τους στη Γαλλία όσο και από την απάθεια των ομοϊδεατών τους, καθώς το όνειρο μιας γρήγορης επιστροφής στην Ισπανία απομακρυνόταν. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στις επιτροπές της FIJL κι από τις δυο πλευρές των συνόρων, καθώς η ελευθεριακή νεολαία κράτησε με συνέπεια τη στάση της, στάση που πλήρωσε με το ξεκλήρισμα μιας ολόκληρης γενιάς νεαρών αναρχικών. Ειδικά για τα μέλη της ορθόδοξης τάσης που έδρασαν στο εσωτερικό, είναι δύσκολος ο διαχωρισμός μεταξύ προπαγάνδας, οργάνωσης και ένοπλης δράσης, καθώς συμμετείχαν πολύμορφα στο επαναστατικό κίνημα. Αυτό το κεφάλαιο θα επικεντρωθεί στις δομές και το λόγο τους, αφήνοντας για το επόμενο την εξιστόρηση της ένοπλης δράσης τους, ώστε να διευκολυνθεί η αφήγηση.

30 Βλ. Herrerín, *ό.π.,*σελ.95.

Το Νοέμβρη του 1945, μια παρέα νεαρών αναρχικών πήρε την πρωτοβουλία να ανασυστήσει την περιφερειακή επιτροπή νεολαίας της Καταλονίας, η οποία είχε εξαρθρωθεί από την αστυνομία τον προηγούμενο χρόνο. Ήρθαν σε επαφή με τον Χουάν Σέρνα, μοναδικό ελεύθερο μέλος από τις παλιές επιτροπές και προχώρησαν στη δημιουργία της νέας επιτροπής, με γραμματέα τον Μανουέλ Φερνάντεθ. Λίγο αργότερα ανέλαβε γραμματέας άμυνας ο Χοσέ Λιουίς Φασερίας. Η επιτροπή αποφάσισε να ζητήσει χρήματα από το MLE-CNT για να στήσει ένα παράνομο τυπογραφείο, επιλογή που ώθησε στην παραίτηση δύο μελών που ήταν αντίθετα στην ανάπτυξη επαφών με τους ορθόδοξους.[31] Τελικά, ο ίδιος ο γραμματέας πέρασε παράνομα στη Γαλλία, ώστε να συμμετέχει και στο 2ο Συνέδριο της FIJL, στις 8 Μάρτη του 1946 στην Τουλούζ.

Ο Φερνάντεθ καθυστέρησε στο πέρασμά του από τα Πυρηναία κι έτσι συναντήθηκε με τη νέα εθνική επιτροπή της FIJL που προέκυψε από το συνέδριο[32] και είχε γραμματέα τον Κριστόμπαλ Πάρα. Στις τρεις εβδομάδες που παρέμεινε στην Τουλούζ, ο Φερνάντεθ κατάλαβε πως οι μεγάλες προσδοκίες που έτρεφαν στο εσωτερικό για κάθε είδους βοήθεια από τους συντρόφους στη Γαλλία, ήταν δυσανάλογες. Φεύγοντας πήρε μαζί του μια μικρή οικονομική βοήθεια και την υπόσχεση ότι η FIJL θα έστελνε αντιπροσώπους για να βοηθήσουν σ' όλα τα επίπεδα. Οι σύντροφοί του στη Βαρκελώνη είχαν ήδη αγοράσει μια τυπογραφική μηχανή με την οποία άρχισε η έκδοση της Ρούτα, εφημερίδας της νεολαίας. Μάλιστα πριν απ' αυτόν είχαν φτάσει και οι πρώτοι απεσταλμένοι από την Τουλούζ, ο Ραούλ Καρμπαγιέιρα και ο Ντιέγο Φράνκο, γνωστότερος με το όνομα Αμαδόρ Φράνκο. Ο Καρμπαγιέιρα είχε έρθει ως απεσταλμένος του MLE-CNT και ο Αμαδόρ σε αποστολή συλλογής πληροφοριών. Ένας τρίτος απεσταλμένος, ο Χοσέ Πέρεθ «Πεπίν», κατευθύνθηκε προς τη Μαδρίτη.

Το ζήτημα που απασχολούσε περισσότερο την καταλανική νεολαία ήταν αυτό της ένοπλης δράσης. Ώς τότε, κάθε κλάδος του ελευθεριακού κινήματος είχε τον δικό του γραμματέα άμυνας, ο οποίος είχε την επιμελητεία του ενόπλου για τον κλάδο του. Η νεολαία πρότεινε ένα σχέδιο για τη δημιουργία μιας ένοπλης οργάνωσης, στην οποία θα συμμετείχε ένας απεσταλμένος από κάθε κλάδο (CNT-FAI-FIJL), αλλά θα δρούσε σαν αυτόνομη οντότητα, χωρίς οργανική σύνδεση με τις επιτροπές. Επίσης, αυτή η οργάνωση θα έκανε ενωτικό κάλεσμα προς όποιον ήθελε να απαντήσει ένοπλα στο καθεστώς, ώστε να μη δέχονται τα μέλη των ελευθεριακών οργανώσεων όλο το βάρος της καταστολής. Η οργάνωση θα λεγόταν MIR[33], όπως και η προηγούμενη αποτυχημένη προσπάθεια του 1944, από την οποία οι εμπνευστές του σχεδίου είχαν πάρει το μάθημά τους. Οι απεσταλμένοι της Τουλούζ καταρχήν ήταν σύμφωνοι, αλλά ζήτησαν να συμβουλευτούν πρώτα

31 Τα δυο αυτά μέλη ήταν ο Σέρνα και ο «Τζέρμεν» Εστέβα, μετέπειτα γραμματεάς της περιφερειακής της CNT που συνελήφθη μαζί με το Μάρκο το 1947.

32 Στο συνέδριο εκπροσωπήθηκαν 3.404 μέλη της FIJL από τη γαλλική επικράτεια. Βλ. Téllez, *ό.π.*,σελ.102.

33 Movimiento Ibérico de Resistencia (Ιβηρικό Κίνημα Αντίστασης).

και τους συντρόφους στη Γαλλία.

Το πρώτο χτύπημα για τους ερυθρόδερμους στην Ισπανία ήρθε τον Ιούλη του 1946 με τη σύλληψη των Αμαδόρ Φράνκο και Αντόνιο Λόπεθ στη συνοριακή πόλη Ιρούν κατά τη διάρκεια αποστολής. Μετά από σκληρά βασανιστήρια, καταδικάστηκαν από στρατοδικείο στις 21 Απρίλη και εκτελέστηκαν στην Ονταρέτα στις 2 Μάη του 1947 κι ενώ η γύρω περιοχή βρισκόταν σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης λόγω της απεργίας της Πρωτομαγιάς του 1947. Τη θέση του Αμαδόρ ήρθε να καλύψει ο Λιμπέρτο Σαράου τον Αύγουστο του 1946. Η σύντροφός του Χοακίνα Ντοράδο εγκαταστάθηκε κι αυτή στη Βαρκελώνη, χωρίς κανείς να μάθει για την άφιξή της.

Την ίδια περίοδο, μετά από ένα πογκρόμ συλλήψεων που είχε εξαρθρώσει την καταλανική περιφερειακή επιτροπή της CNT, η νεολαία προσπάθησε να την ελέγξει προς όφελος της ορθόδοξης γραμμής. Ο Φερνάντεθ, με τη βοήθεια του σωματείου των γραφικών τεχνών στο οποίο ανήκε, ορίστηκε αναπληρωτής γραμματέας της επιτροπής. Σκοπός των ορθόδοξων ήταν να στρέψουν την περιφερειακή επιτροπή προς το μέρος τους και να χρησιμοποιήσουν τον μετέπειτα αντιπρόσωπό τους, ώστε να διεμβολίσουν τις ρεφορμιστικές θέσεις της εθνικής επιτροπής. Όταν αποκαλύφθηκε ότι ο Φερνάντεθ ήταν γραμματέας της νεολαίας -γεγονός που σκόπιμα είχε αποκρύψει- τα υπόλοιπα μέλη της επιτροπής τον εκδίωξαν.

Τέτοια παραδείγματα υπήρξαν πολλά αυτή την περίοδο, καθώς οι ορθόδοξοι πάλευαν να δημιουργήσουν δομές στο εσωτερικό ή να προκαλέσουν μια ιδεολογική μεταστροφή στις ήδη υπάρχουσες. Ο «Πεπίν» κατάφερε με λίγους διάσπαρτους συντρόφους να δημιουργήσει μια επιτροπή χερσονήσου της FAI, ενώ στη Μαδρίτη υπήρχαν δυο διαφορετικές FIJL, με γραμματέα της ορθόδοξης τον Χουάν Γκόμεθ Κάσας[34]. Αυτές τις προσπάθειες τις μεγέθυνε στον τύπο της εξορίας η ορθόδοξη τάση της Τουλούζ, με τη βοήθεια της γλαφυρής πένας της Φεδερίκα Μοντσένυ, που έπεισε τα εκεί μέλη πως η ορθόδοξη τάση θριαμβεύει στο εσωτερικό επί των ρεφορμιστών και πως η δράση των αναρχικών έχει φέρει τη δικτατορία στο χείλος του γκρεμού.

Όμως, η αλήθεια αποτυπώθηκε σωστά από τον Χοσέ Πεϊράτς στα απομνημονεύματά του, στα οποία αναφέρει την παράκληση ενός αναρχικού μέλους της FAI στο συνέδριο της Μαδρίτης το 1947, όπου ο Πεϊράτς είχε πάει ως απεσταλμένος του MLE-CNT: *Εγώ δε θέλω να σε κοροϊδέψω. Δεν έχουμε σχεδόν τίποτα. Οι ρεφορμιστές είναι αυτοί που διευθύνουν την ορχήστρα... όταν διαβάζω τις εγκυκλίους της Γαλλίας, γραμμένες με μια ευφορία που αρμόζει σε φρενοκομείο, μου έρχεται να κλάψω. Φρόντισε, όταν επιστρέψεις, να κάνεις μια ειλικρινή πληροφό-*

34 Ο Juan Gómez Casas (1921-2001) συνελήφθη το 1948, καθώς βρέθηκε στο σπίτι του το παράνομο τυπογραφείο των εκδόσεων των ορθόδοξων στη Μαδρίτη. Αποφυλακίστηκε το 1962 και υπήρξε ο πρώτος γραμματέας της CNT στη μεταπολίτευση (1976-1978).

ρηση. Δεν είναι δίκαιο να κοροϊδεύουμε τον κόσμο![35]

Εκτός από την απροθυμία των αγωνιστών του εσωτερικού να ενταχθούν στις γραμμές της, η αντιπολιτική τάση είχε να αντιμετωπίσει και μια τρομακτική πίεση εκ μέρους του κράτους, που είχε θέσει σε υψηλή προτεραιότητα την εξόντωση των απεσταλμένων της Τουλούζ και των δομών τους, διότι τα κελεύσματά τους για βίαιη αντίσταση αποτελούσαν έναν αστάθμητο παράγοντα για την ασφάλειά του. Τον Αύγουστο του 1946 οι αρχές συνέλαβαν 39 συντρόφους στη Βαρκελώνη, ανάμεσά τους και τον Μανουέλ Φερνάντεθ[36]. Στη Σαραγόσα συνέλαβαν τον Ιγνάθιο Θουμπιθαρέτα[37].

Παρά τις δυσκολίες, ο Ραούλ Καρμπαγιέιρα συνέχισε το έργο του, γυρνώντας όλη την Ισπανία μαζί με τον «Πεπίν» για να βρουν πρόθυμους συνεργάτες στα εξεγερτικά τους σχέδια. Ο Σαράου, εγκατεστημένος μόνιμα στη Βαρκελώνη, ερχόταν συνεχώς σε επαφή με νέους αγωνιστές που ήθελαν να πάρουν τα όπλα και βοηθούσε στο στήσιμο ένοπλων ομάδων. Το Νοέμβρη, ο επιθεωρητής της ασφάλειας της Βαρκελώνης Κιντέλα, έφτασε μετά από αλλεπάλληλες συλλήψεις και ανακρίσεις στα ίχνη του Καρμπαγιέιρα, αλλά αυτός αντιλήφθηκε την ενέδρα που του είχαν στήσει και γλίτωσε την τελευταία στιγμή. Ο Κιντέλα γνώριζε τον κομβικό ρόλο που έπαιζε σε σχέση με το ένοπλο και τις επαφές του με τη Γαλλία και τον είχε επικηρύξει ως το μεγαλύτερο δημόσιο κίνδυνο.[38] Σε αντίθεση με το λόγο του υπόλοιπου αντιφρανκικού τύπου η εφημερίδα της νεολαίας, Ρούτα, έγραφε το Νοέμβρη του 1946 - σε περίοδο μεγάλων προσδοκιών: *Με το φασισμό κάνουμε μόνο τον εξής διάλογο: Αυτό των όπλων. Τίποτα καλό δεν μπορούμε να περιμένουμε από τους πολιτικούς που εξετάζουν την ισπανική υπόθεση, διότι τα αυτιά τους είναι βουλωμένα με οικονομικές πράξεις και χαρτονομίσματα. Είναι, λοιπόν, λογικό να μην περιμένουμε καμιά δίκαιη απόφαση από τον ΟΗΕ. Η μόνη αποτελεσματική προοπτική θα ήταν μια ενεργητική αλληλέγγυα δράση του παγκόσμιου προλεταριάτου υπέρ μας, συγχρονισμένη με την επαναστατική δράση σε*

35 Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.111.

36 Ο Manuel Fernández Rodríguez (1917-2003) πολέμησε στον εμφύλιο στην Ταξιαρχία Μαρότο. Αποφυλακίστηκε με εγγύηση το 1947, οπότε -λόγω σοβαρών προβλημάτων υγείας- πέρασε παράνομα στη Γαλλία και παρέμεινε εκεί. Η πρακτική της αποφυλάκισης με εγγύηση μέχρι τη δίκη, για όποιον κατηγορούμενο απέφευγε τις κατηγορίες για εξεγερτική δραστηριότητα, ήταν συνήθης. Έτσι εξηγείται η αποφυλάκιση σε σύντομο χρονικό διάστημα μερικών επικίνδυνων για το καθεστώς αγωνιστών. Η αστυνομία πολλές φορές δεν είχε πλήρη εικόνα για τις δραστηριότητες του κάθε συλληφθέντα.

37 Ο Ignacio Zubizarreta Aspas (1898-1958) καταδικάστηκε σε 30 χρόνια φυλάκισης. Πέθανε μια μέρα πριν την αποφυλάκισή του, γεγονός που ενισχύει τις υπόνοιες ότι δολοφονήθηκε στη φυλακή. Η συντρόφισσα που τον φιλοξενούσε όταν συνελήφθη, βασανίστηκε τόσο σκληρά, που αυτοκτόνησε στην ασφάλεια της Σαραγόσα, κόβοντας την καρωτίδα της με το πήλινο σκεύος του κελιού της.

38 Εκτός από τον αργεντίνο Καρμπαγιέιρα, οι άλλοι δύο αναρχικοί που είχαν κατά καιρούς την τιμή να αποκτήσουν αυτό τον τίτλο από τον Κιντέλα, ήταν ο Χοσέ Λιουίς Φασερίας και ο Κίκο Σαμπατέ.

ολόκληρη την Ισπανία. Τέρμα, λοιπόν, με τη διπλωματία. Μόνο η ένοπλη δράση, επίμονη και συνεχής, μπορεί να μας απελευθερώσει και να διαλύσει το φασισμό σε αυτή τη δεύτερη περίοδό του, που μας προετοιμάζουν οι δημοκρατίες.[39] Το Γενάρη του 1947, ο Λιμπέρτο Σαράου και ο Ραούλ Καρμπαγιέιρα πέρασαν στη Γαλλία για μια σειρά επαφών, σε αναζήτηση οικονομικών πόρων αλλά και συναίνεσης εκ μέρους των επιτροπών για τη δημιουργία του MIR.

Στη Γαλλία η κατάσταση ήταν λίγο χαοτική. Η ορθόδοξη τάση δεν είχε πολλές επαφές με τις υπόλοιπες αντιφρανκικές δυνάμεις κι έτσι γλίτωνε χρόνο, που οι υπόλοιποι χαλούσαν σε ατέρμονες διαπραγματεύσεις. Μοναδική εξαίρεση αποτέλεσε το γεγονός ότι το MLE-CNT, παρά τη ρητορεία της μη-συνεργασίας, δεν αποχώρησε από τη JEL. Βεβαίως, η JEL ουσιαστικά διαλύθηκε μετά τη δημιουργία της κυβέρνησης Χιράλ στις αρχές του 1946, οπότε και οι υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις την εγκατέλειψαν. Οι ορθόδοξοι κράτησαν τη σφραγίδα της, ώστε να έχουν ένα διεθνές πιόνι για τη σκακιέρα τους. Το 1951 αποφάσισαν τελικά να αποχωρήσουν από την οργάνωση, στην οποία βρίσκονταν μόνο αυτοί, με μια ανακοίνωση που ανέφερε πως η JEL είχε ηττηθεί από τις εσωτερικές αντιφάσεις της και πως αποχωρούσαν μπροστά στον κίνδυνο να μετατραπεί η JEL σε πλατωνική οργάνωση!

Η έλλειψη εξωστρέφειας έφερε προβλήματα για ένα μεγάλο κομμάτι του MLE. Στη Γαλλία λειτουργούσαν κανονικά και οι τρεις κλάδοι του κινήματος σε τοπικές, περιφερειακές και εθνικές επιτροπές. Κάποιοι από τους αγωνιστές δραστηριοποιούνταν σε δύο ή τρεις κλάδους ταυτόχρονα. Όμως, η CNT δεν παρενέβαινε καθόλου σε διεκδικήσεις ή ζητήματα της γαλλικής κοινωνίας, οπότε όλες οι συνελεύσεις περιστρέφονταν γύρω από το ισπανικό ζήτημα. Κάθε εθνική επιτροπή των CNT, FAI και FIJL είχε το δικό της γραμματέα άμυνας, που ασχολείτο με την ένοπλη δράση των ομάδων που πηγαινοέρχονταν στην Ισπανία, ο οποίος έπρεπε να λογοδοτεί και στην επιτροπή του. Είναι φανερό πως, αν στις άλλες λειτουργίες του κινήματος προέκυπτε σύγχυση ευθυνών ή πρωτοβουλιών, στο ζήτημα του ένοπλου αγώνα αυτή η πολυπλοκότητα δυσχέραινε τόσο την αποτελεσματικότητα όσο και την αναγκαία μυστικότητα.

Τα πράγματα περιπλέχθηκαν ακόμη περισσότερο στις αρχές του 1947, οπότε και προέκυψε η δημιουργία μιας υπερδομής του κινήματος, της Διηπειρωτικής Επιτροπής (CI) του MLE. Στόχος αυτής της επιτροπής ήταν ο συντονισμός του συνόλου των ορθόδοξων ισπανικών πυρήνων ανά την υφήλιο, ενώ διατηρούσε και το δικαίωμα να προβεί σε συνωμοτικές δραστηριότητες. Η CI είχε έδρα πάλι την Τουλούζ και βασιζόταν στον πυρήνα της Γαλλίας, που πλειοψηφούσε σαφώς μεταξύ των εξορίστων. Αυτή η υπερδομή συστάθηκε τον Απρίλη με προσωρινό γραμματέα τον Χοσέ Πεϊράτς και το Νοέμβρη του ίδιου χρόνου παγιώθηκε με γραμματέα τον Πέδρο Ερέρα και μέλη της επιτροπής (ποιους άλλους;) τους Εσγκλέας-Μοντσένυ και τον Ρόκε Σανταμαρία.

39 Βλ. Paz, *ό.π.,* σελ.200.

Επιστρέφοντας στη Γαλλία οι Σαράου και Καρμπαγιέιρα συζήτησαν εκτενώς με τις επιτροπές τους τα ζητήματα της Ισπανίας. Οι επιτροπές ήταν σκεπτικές σχετικά με το MIR, καθώς το καταστατικό του προέβλεπε την πλήρη αυτονομία του. Παράλληλα, το όνομα της οργάνωσης θεώρησαν πως έπρεπε να αλλάξει σε MLR,[40] ώστε να περιέχει τον όρο «ελευθεριακό», κάτι που θα διευκόλυνε την αναγνωρισιμότητά του και θα βοηθούσε στο να το αγκαλιάσουν οι εξόριστοι. Το Μάρτη του 1947 ο Σαράου γύρισε στη Βαρκελώνη, μεταφέροντας τις προτάσεις του κινήματος της Γαλλίας και μια ελάχιστη χρηματική βοήθεια.[41] Αρκετοί σύντροφοι διαφώνησαν με το νέο όνομα και το καινούριο σκεπτικό και αποχώρησαν. Θεώρησαν ότι έτσι χανόταν η ενωτική πλατφόρμα για ένοπλη δράση, ενώ και η καταστολή θα επικεντρωνόταν στο ελευθεριακό κίνημα, αντί να δημιουργηθεί η απόσταση από τη CNT που θα της επέτρεπε να ασχοληθεί αποκλειστικά με την οργανωτική δουλειά στα συνδικάτα και τους χώρους εργασίας.

Η αλλαγή ονόματος και φιλοσοφίας στόχο είχε να εξασφαλίσει μεγαλύτερη δυνατότητα ελέγχου του MLR από την Τουλούζ. Οι ορθόδοξες επιτροπές δεν ήταν πρόθυμες να βοηθήσουν στη δημιουργία μιας απολύτως αυτόνομης οργάνωσης, που θα έμπαινε στην εμπροσθοφυλακή του κινήματος. Αν η προσπάθεια στεφόταν με επιτυχία, το MLR θα επηρέαζε και θα κατεύθυνε το κίνημα τόσο εντός όσο και εκτός Ισπανίας, κάτι που οι επιτροπές της Τουλούζ δεν θα ήθελαν ποτέ να συμβεί. Διατηρώντας τον έλεγχό του, μπορούσαν να οικειοποιηθούν τις επιτυχίες του και να αποσοβήσουν την ανάδειξή του σε τρίτο πόλο του κινήματος. Ο Σαράου, που είχε απορροφηθεί πλήρως από την προσπάθεια της δημιουργίας ένοπλης οργάνωσης με καλή πίστη, δεν αντιλήφθηκε τις πραγματικές προθέσεις της Τουλούζ. Με φρενήρη δουλειά δημιούργησε τον αρχικό πυρήνα του MLR, το οποίο πήρε την οργανική έγκριση της καταλανικής FIJL, στις 6 Ιούλη του 1947.

Η FIJL εξετάζοντας το ζήτημα του MLR αποφάνθηκε θετικά για την ίδρυσή του, αφαιρώντας του κάθε δυνατότητα συμμετοχής στις κινηματικές διαδικασίες, αλλά και χαρίζοντάς του πλήρη αυτονομία. Η μόνη παρέμβαση που δικαιούνταν το κίνημα, ήταν να απαιτήσει τη διάλυση της οργάνωσης, αν λειτουργούσε ενάντια στα συμφέροντά του. Το MLR θα έπρεπε να καταφέρει χτυπήματα στην καρδιά της οικονομίας του κράτους και όχι να προβαίνει σε απλές ενέργειες στο

40 Movimiento Libertario de Resistencia (Ελευθεριακό Κίνημα Αντίστασης).

41 Η οικονομική διαχείριση των πόρων του MLE-CNT ήταν πάντα προβληματική. Υπήρχε συνδρομή «για την Ισπανία», πέραν της απλής συνδρομής μέλους, αλλά το μεγαλύτερο μέρος της δεν έφτανε ποτέ στον προορισμό του. Αυτό συνέβαινε διότι υπήρχε μεγάλη κατασπατάληση χρήματος σε έξοδα διοργάνωσης συνελεύσεων, ολομελειών, εκδηλώσεων και συνεδρίων και στα αντίστοιχα «οδοιπορικά» των συμμετεχόντων σ' αυτά, για την κάλυψη των οποίων χρησιμοποιούνταν οι πόροι για την Ισπανία. Παράλληλα, τα μέλη της εθνικής επιτροπής και αργότερα και του CI έπαιρναν μηνιαίο μισθό, γιατί ο φόρτος εργασίας τους δεν τους επέτρεπε να δουλεύουν κανονικά. Έτσι, τα χρήματα για την κάλυψη του αγώνα στο εσωτερικό (τυπογραφικά, φυλακισμένοι, ένοπλο, μετακινήσεις απεσταλμένων) ήταν πάντα ελάχιστα σε σχέση με τις πραγματικές ανάγκες.

δρόμο. Επιπλέον, θα έπρεπε να αναλαμβάνει την ευθύνη για κάθε χτύπημα που θα πραγματοποιούσε.[42] Έτσι ξεκίνησε τη ζωή της αυτή η οργάνωση, της οποίας η δράση θα παρουσιαστεί στο επόμενο κεφάλαιο. Εδώ αναφέρεται απλά, πως η πρώτη ενέργειά της ήταν η εκτέλεση του χαφιέ Ελισέο Μέλις, ενέργεια με τεράστια θετική απήχηση στο εσωτερικό και το εξωτερικό.

Στις 15 και 16 Ιούλη 1947, έγινε η ολομέλεια των περιφερειακών επιτροπών της νεολαίας στη Μαδρίτη. Η καταλανική νεολαία παρουσίασε την απόφαση ίδρυσης του MLR, αλλά τόσο οι απεσταλμένοι από τη Γαλλία όσο και κάποιες περιφερειακές νεολαίες ήταν αντίθετες στην ύπαρξή του. Θεωρούσαν ότι το όνομά του παρέπεμπε στο MLE, δημιουργώντας συγχύσεις[43] και πως η αυτονομία του ήταν απαράδεκτη, καθώς θα έπρεπε τα μέλη του να ελέγχονται από κοινές διαδικασίες. Η καταλανική νεολαία στήριξε απόλυτα το MLR, αρνούμενη να πειθαρχήσει, στάση που κράτησε μέχρι τη διάλυσή του. Στις 17 Ιούλη, με την προσθήκη τριών ακόμη αντιπροσώπων, έγινε σε άλλη τοποθεσία της Μαδρίτης -με τους ίδιους συμμετέχοντες- η ολομέλεια της FAI. Από τις δύο ολομέλειες προέκυψε η εθνική επιτροπή του ελευθεριακού κινήματος του εσωτερικού CN (FAI-FIJL), με γραμματέα τον Γκόμεθ Κάσας και σκοπό να αποτελέσει την αιχμή της δράσης των ορθόδοξων σε ισπανικό έδαφος.

Το πρώτο κείμενο της νέας επιτροπής, τον Αύγουστο, είχε ως στόχο να ασκήσει μια επαναστατική ρητορεία και να καταδείξει έτσι ότι η ύπαρξη του MLR ήταν περιττή. Μεταξύ άλλων πρότεινε: *[...] να ξεκινήσουμε και να ενθαρρύνουμε το αντάρτικο κίνημα. Να σαμποτάρουμε τη φασιστική* (οικονομική) *παραγωγή. Να προχωρήσουμε στην άμεση εξολόθρευση των δημίων και των καταδοτών, να τρομοκρατήσουμε τους ψευτοτραμπούκους των φυλακών και των άντρων της καταστολής, να προκαλέσουμε την παθητική αντίσταση όλων των αντιφασιστών ισπανών, που δεν μπορούν να περάσουν στη δράση.*

Εργάτες! Η Καταλονία φλέγεται και δίνει το παράδειγμα. Αύριο πρέπει όλες οι περιφέρειες να πάλλονται από έναν διαρκή αγώνα, ανυποχώρητο, ενάντια σε ένα καθεστώς επαίσχυντο που πρέπει να κονιορτοποιηθεί.

[...] Οι συνθήκες επιβάλλουν ως μοναδική δυνατή φιλοσοφία αυτή της χρήσης βίας και δε μας λείπουν παραδείγματα απ' όλη την υφήλιο: Οι αγωνιστές εβραίοι, ο ένοπλος ελληνικός λαός, οι παθιασμένοι αιγύπτιοι, οι καταπιεσμένοι ινδοί και άραβες, επιβάλλουν τις αποφάσεις τους και δημιουργούν προβλήματα <u>που πρέπει να λυθούν</u> (από τη διεθνή κοινότητα). *<u>Το ισπανικό ζήτημα</u>, που φαντάζει λυμένο, πρέπει να αποκτήσει το βαρυσήμαντο και επείγοντα χαρακτήρα τού <u>προβλήματος</u>.*[44]

Το MLR ευρισκόμενο σε άμυνα από την αρχή της ύπαρξής του απέναντι σ' αυτούς που θεωρούσε πως θα βοηθούσαν την ανάπτυξή του, συνέταξε ένα μανι-

42 Αναλυτικά η απόφαση της νεολαίας στο Paz, *ό.π.,* σελ.217.

43 Να υπενθυμίσουμε εδώ ότι οι καθοδηγητές της Τουλούζ ήταν αυτοί που είχαν προτείνει την αλλαγή του ονόματος από MIR σε MLR.

44 Βλ. Téllez, *ό.π.*, σελ.155. Οι υπογραμμίσεις είναι από το αρχικό κείμενο.

φέστο το Σεπτέμβριο του 1947, όπου παρουσίαζε τη δομή του, με προσεκτικό τρόπο ώστε να μη φωτογραφίζονται άτομα, αλλά και να φαίνεται ότι είχε την καταρχήν έγκριση της Τουλούζ, και το έστειλε στη Γαλλία. Σκοπός του ήταν να διαβαστεί απ' αυτούς που θα συμμετείχαν στο 2ο συνέδριο του MLE-CNT που είχε οριστεί για τον Οκτώβρη και να τους μεταπείσει, ώστε να δεχτεί βοήθεια από τη Γαλλία. Στο μανιφέστο, το οποίο υπέγραφε η επαναστατική επιτροπή, το MLR αυτοπαρουσιαζόταν ως οργάνωση τεροριστικού τύπου και πρόσθετε ότι: *[...] Το MLR έχει μια σχέση που εκτιμά ως πρόσφορη με τις οργανώσεις FAI - FIJL - CNT, αλλά χωρίς ποτέ να εξαρτάται από αυτές, καθώς, στην αντίθετη περίπτωση, αυτό θα ήταν το αδύνατο σημείο του. Η αυτονομία του MLR, ως προς τις οργανώσεις του ελευθεριακού κινήματος, δε βασίζεται μόνο σε λόγους ασφάλειας και αποτελεσματικότητας, αλλά και σε ανώτερους λόγους ηθικής τάξης. Η ειδική*[45] *και η συνδικαλιστική οργάνωση έχουν να επιτελέσουν αποστολές με πολύ ευρύτερο ορίζοντα. Το να περιοριστεί το έργο τους στην καταστροφή ενός καθεστώτος ή συστήματος διακυβέρνησης -όπως περιορίζεται η δράση του MLR- θα τις αποσπούσε από το περιεχόμενό τους, που βρίσκεται στο πεδίο των ιδεών και όχι σ' αυτό των βίαιων ενεργειών. Αυτό δικαιολογεί από μόνο του την αυτονομία και ορίζει και το περιεχόμενο του MLR, που είναι η δράση με μεθόδους τρομοκρατίας απέναντι στην τρομοκρατία που ο φασισμός επιβάλλει σήμερα στους ισπανούς. [...]*

Μπορεί να τεθεί η ένσταση ότι -λόγω του τρόπου λειτουργίας του- το MLR κινδυνεύει να μετατραπεί σε μια εξουσιαστική οργάνωση. Σ' αυτό έχουμε να πούμε ότι αυτή η πιθανότητα θα υπήρχε, ακόμη κι αν εκλέγαμε μια επιτροπή με τις ομοσπονδιακές μεθόδους. Όλα βασίζονται στην ηθική ακεραιότητα αυτών που την αποτελούν.[46]

Το συνέδριο των τοπικών ομοσπονδιών ορίστηκε για τις 20-29 Οκτώβρη 1947 στην Τουλούζ. Το MLR έστειλε ως αντιπρόσωπο τον Φασερίας, ο οποίος πέρασε τα Πυρηναία συνοδευόμενος από τον Μανουέλ Φερνάντεθ και τον Φρανσίσκο Μπαλιέστερ[47]. Μια άλλη ομάδα ορθόδοξων από τη Μαδρίτη, συνοδευόμενη από ένα γκρουπ φυλακισμένων που είχαν αποδράσει, διέσχισε τα σύνορα βορειότερα, στη Χώρα των Βάσκων. Μαζί τους ήταν ο Χοσέ Πέρεθ «Πεπίν», ο οποίος υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες χάθηκε από την ομάδα και το πτώμα του βρέθηκε την επόμενη μέρα στις όχθες του ποταμού Μπιντασόα.

Ο Φασερίας δεν έγινε δεκτός στο συνέδριο με την ιδιότητα του απεσταλμένου του MLR. Ως απεσταλμένος περιορίστηκε σε επαφές με την επιτροπή άμυνας του MLE, με τη FIJL και με συντρόφους που σε ατομικό επίπεδο ήθελαν να βοηθήσουν. Η εξόριστη FIJL ήταν αντίθετη στο να αναγνωρίσει την οργάνωση, αλλά πρότεινε την αλλαγή του ονόματος, μήπως κι έτσι αποφάσιζε η εθνική επι-

45 Ως ειδική οργάνωση (específica) ήταν γνωστή η FAI.

46 *Στο ίδιο,* σελ.167-169.

47 Ο Francisco Ballester Orovitg "Expropiador" (1920-1957) ήταν μέλος των ένοπλων ομάδων της Βαρκελώνης από το 1945. Συνελήφθη το 1948 και απελευθερώθηκε το 1953. Πέθανε στη Γαλλία σε σιδηροδρομικό δυστύχημα.

τροπή του MLE να την ενισχύσει. Ανεπίσημα, η FIJL υποσχέθηκε να βοηθήσει με όποιον τρόπο μπορούσε. Η επιτροπή άμυνας του MLE αρνήθηκε κι αυτή να αναγνωρίσει το MLR, αλλά ο γραμματέας της, Πέδρο Ματέου, δεσμεύτηκε κάτω από το τραπέζι ότι θα στείλει όπλα και πυρομαχικά. Ήταν προφανές πως χωρίς τη συγκατάθεση των υψηλών επιτροπών του ορθόδοξου ιερατείου, οι υπόλοιπες επιτροπές της εξορίας φοβούνταν να πάρουν εμφανείς πρωτοβουλίες που θα τις έφερναν αντιμέτωπες με την -άτυπη- εσωτερική ιεραρχία της οργάνωσης.

Άλλη μια παράμετρος που χαρακτήρισε το εξόριστο κίνημα αυτή την περίοδο ήταν η συνεχής απειλή από το γαλλικό κράτος, ότι αν το MLE-CNT υπερέβαινε τα εσκαμμένα στη δράση του, θα ετίθετο εκτός νόμου από τη γαλλική κυβέρνηση. Μέχρι το 1949 πάντως, η πολιτική του γαλλικού κράτους και της αστυνομίας σχετικά με τη δραστηριότητα των ισπανών εξορίστων γύρω από τα σύνορα ήταν αυτή της διακριτικής παρακολούθησης και της επιεικούς μεταχείρισης σε ζητήματα κατοχής όπλων και πυρομαχικών. Εξάλλου, πολλοί απ' αυτούς που στελέχωναν τον κρατικό μηχανισμό της Γαλλίας είχαν πολεμήσει δίπλα-δίπλα με τους ισπανούς στη γαλλική αντίσταση και αναγνώριζαν το δίκαιο του αγώνα τους. Με τη μεταστροφή της γαλλικής εξωτερικής πολιτικής, όμως, άλλαξε και η συμπεριφορά των αρχών μετά το 1949.

Η αποδοκιμασία των εξορίστων δυσκόλεψε κι άλλο το έργο του MLR, καθώς πολλοί αγωνιστές που συνεργάζονταν μ' αυτό αποφάσισαν να το εγκαταλείψουν. Το Νοέμβρη του 1947 το MLE-CNT ανακάλεσε την εξουσιοδότηση του Λιμπέρτο Σαράου να δρα εκ μέρους του. Οι μόνοι που στήριζαν πια το εγχείρημα ήταν η καταλανική FIJL και οι επιτροπές κρατουμένων της Βαρκελώνης. Με μια επιστολή του προς τους κρατουμένους της φυλακής Μοδέλο, το MLR αυτοδιαλύθηκε στις 21 Φλεβάρη του 1948. Την επόμενη μέρα η αστυνομία εντόπισε το παράνομο τυπογραφείο της Ρούτα και μέσω αυτού δυο μέρες μετά συνέλαβε τον Σαράου[48] και την Χοακίνα Ντοράδο. Ο επιθεωρητής Κιντέλα ήταν σίγουρος ότι ο Σαράου ήταν ο υπεύθυνος του τυπογραφείου της Ρούτα, δε γνώριζε τίποτα όμως για τη σχέση του με το MLR. Για να γλιτώσει το φίλο του από μια βαριά ποινή και περισσότερα βασανιστήρια, ο Καρμπαγιέιρα έστησε βιαστικά ένα καινούριο φύλλο της Ρούτα, με παλιά κείμενα του Λιμπέρτο -που έδιναν την έντυπωση ότι ο βασικός υποστηρικτής του MLR ήταν ελεύθερος- και το εξέδωσε μέσα σε λίγες μέρες. Έτσι η αστυνομία πείστηκε πως δεν ήταν ο συλληφθείς το μεγάλο ψάρι που έψαχνε.

Η διάλυση του MLR δε σήμανε τη διακοπή του ένοπλου αγώνα, απλά διατήρησε τις παθογένειες που αυτός παρουσίαζε στις δεδομένες συνθήκες. Στο 2ο συνέδριο της Τουλούζ πάρθηκε απόφαση για εντατικοποίηση της επιθετικής στάσης των αναρχικών και οι διαφορετικές επιτροπές άμυνας, συμπτύχθηκαν σε μια κοινή με πέντε μέλη. Η νέα δομή ήταν και πάλι προβληματική όσον αφορά στη

48 Το χώρο που είχε εγκατασταθεί το τυπογραφείο, τον νοίκιαζε ο αδερφός του, Χοακίν Σαράου.

μυστικότητα, καθώς τα πέντε αυτά μέλη ήταν υπόλογα στις επιτροπές τους. Με δεδομένη την παρουσία πρακτόρων του Φράνκο ανάμεσα στους εξορίστους και λαμβάνοντας υπόψη ότι η CNT ήταν μια κατεξοχήν ανοιχτή οργάνωση, γίνεται αντιληπτό πως αυτό το συνωμοτικό σχήμα, απλά δεν ήταν και τόσο συνωμοτικό.

Η καταλανική FIJL επέκρινε τη στάση των επιτροπών της Γαλλίας κι έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου τον Απρίλη του 1948, γνωστοποιώντας πως οι δυνατότητες της οργάνωσης εξαντλούνταν σταδιακά υπό το βάρος τής συνεχιζόμενης καταστολής. Το πογκρόμ συλλήψεων του Ιούνη έφερε τις οργανώσεις της Καταλονίας σε τραγική θέση. Εκτός από τις ένοπλες ομάδες που μπαινόβγαιναν από τα Πυρηναία, λίγοι ήταν οι σύντροφοι που ήταν μόνιμοι κάτοικοι και δεν ένιωθαν την ανάσα των ανδρών της ασφάλειας του Εδουάρδο Κιντέλα. Ο Ραούλ Καρμπαγιέιρα, που είχε γλιτώσει πάλι από θαύμα τη σύλληψη, είχε μείνει χωρίς σπίτι και χωρίς συνδέσμους, εκτός από τη σύντροφό του που βρισκόταν υπό παρακολούθηση. Η κατάστασή του ήταν τόσο δύσκολη, που αναγκαζόταν να μένει σε μια κρυψώνα στο λόφο του Μονζουίκ[49].

Στις 26 Ιούνη του 1948, ακολουθώντας τη σύντροφό του, οι αστυνομικές δυνάμεις προσδιόρισαν την τοποθεσία στην οποία βρισκόταν και τον περικύκλωσαν. Ο αργεντίνος επιχείρησε να σπάσει τον κλοιό και να διαφύγει, αλλά στην ανταλλαγή πυροβολισμών που ακολούθησε, έπεσε νεκρός. Η διαταγή του επικεφαλής ήταν να τον πυροβολήσουν μόνο στα πόδια, διότι ο Κιντέλα τον ήθελε ζωντανό. Όμως, όταν οι πυροβολισμοί κόπασαν και οι φασίστες μπόρεσαν να πλησιάσουν στο σημείο που βρισκόταν, τον βρήκαν νεκρό με μια σφαίρα στον κρόταφο. Το πιστόλι του ήταν άδειο, γεγονός που ενισχύει την πιθανότητα πως ο Ραούλ κράτησε την τελευταία σφαίρα για τον εαυτό του.

Το καταστροφικό καλοκαίρι του 1948 ανάγκασε τις επιτροπές στη Γαλλία να αναθεωρήσουν το σκεπτικό τους γύρω από τα οργανωτικά ζητήματα. Στο συνέδριο του Οκτώβρη στην Τουλούζ ανανέωσαν την εμπιστοσύνη τους στην άμεση δράση και προχώρησαν στη σύσταση μιας απλοποιημένης επιτροπής άμυνας, που θα την αποτελούσαν τρεις σύντροφοι επιλεγμένοι από το γραμματέα της εθνικής επιτροπής, με βάση τις ικανότητές τους. Όμως, αυτό δεν μπορούσε να επιλύσει και τις διαφορές που προέκυπταν μεταξύ της εθνικής και της διηπειρωτικής επιτροπής, λόγω των οποίων ο γραμματέας της δεύτερης, ο Πέδρο Ερέρα, παραιτήθηκε το Μάη του 1948. Ένας από τους βασικούς λόγους της παραίτησής του ήταν το βέτο εκ μέρους του γ.γ. της εθνικής επιτροπής Πεϊράτς, στο να πραγματοποιηθεί μια διεθνής καμπάνια αλληλεγγύης υπέρ των αναρχικών κρατουμένων του ένοπλου αγώνα στην Ισπανία. Στην καμπάνια θα αναφέρονταν ονομαστικά οι σύντροφοι, κάποιοι από τους οποίους αντιμετώπιζαν και θανατικές καταδίκες. Σωστά σκεπτόμενος, ο Πεϊράτς δεν ήθελε αυτή η εκστρατεία να

49 Ο λόφος του Μονζουίκ, με το κάστρο της πόλης στην κορυφή του, είναι πολύ κοντά στο κέντρο της πόλης κι έχει έκταση περίπου έξι τετραγωνικά χιλιόμετρα.

έχει ποινικό κόστος για τους συντρόφους που το καθεστώς είχε συλλάβει χωρίς να γνωρίζει ότι συμμετείχαν στις ένοπλες δομές και έθεσε βέτο. Άλλος λόγος για την παραίτηση του Ερέρα ήταν ότι ο Πεϊράτς είχε δεχθεί αντιπροσωπεία της περιφερειακής επιτροπής της CNT Καταλονίας, στην οποία συμμετείχε ο Ζενερόσο Γκράου, ρεφορμιστής του εσωτερικού, που ο Ερέρα είχε παλιότερα αποκαλέσει συνεργάτη του καθεστώτος.[50]

Το ζήτημα της αλληλοκάλυψης αρμοδιοτήτων λύθηκε το Φλεβάρη του 1949, οπότε η εθνική και η διηπειρωτική επιτροπή συγχωνεύτηκαν στη διηπειρωτική γραμματεία SI-(MLE-CNT). Η κατάσταση στην εξορία, όμως, ακολουθούσε τον πεσιμισμό που επικρατούσε και στο εσωτερικό. Τα μέλη της οργάνωσης μειώνονταν, καθώς η απογοήτευση από την απομάκρυνση του οράματος της επιστροφής συναντούσε την απογοήτευση από τις ανούσιες κόντρες στις επιτροπές. Έτσι, πολλοί ήταν αυτοί που έψαχναν τρόπους για να μεταναστεύσουν στην αμερικανική ήπειρο και να ξαναχτίσουν τη ζωή τους. Στο οργανωτικό κομμάτι, οι κάθε λογής επιτροπές είχαν γίνει το καρκίνωμα του κινήματος. Ο γραμματέας συντονισμού της εθνικής επιτροπής Μιγκέλ Βάθκεθ παρουσίασε μια έκθεση το 1948, στην οποία υπολόγιζε σε περίπου χίλιες τις τοπικές, επαρχιακές, περιφερειακές και ό,τι άλλου είδους επιτροπές υπήρχαν στη Γαλλία, στις οποίες είχαν οργανικές θέσεις περίπου 5.000 άτομα. Ο Βάθκεθ κατέληγε στο συμπέρασμα ότι η γραφειοκρατικοποίηση πνίγει το κίνημα και πρέπει να καταπολεμηθεί. Η έκθεσή του θεωρήθηκε δείγμα ηττοπάθειας και καταστροφολογίας.

Οι τρεις επιτροπές της SI, που αναδείχθηκαν στα διαδοχικά συνέδρια μέχρι το 1952, επεξεργάστηκαν ένα σχέδιο απεμπλοκής της οργάνωσης από την ένοπλη πάλη, απόφαση που οφειλόταν σε πολλούς παράγοντες. Ο πρώτος ήταν οι αντικειμενικές συνθήκες υπό τις οποίες διεξαγόταν το ένοπλο στο εσωτερικό. Αν και οι σύντροφοι που έφερναν σε πέρας τις αποστολές δεν έχαναν το κουράγιο και τη θέλησή τους, ο φόρος αίματος μεγάλωνε χρόνο με το χρόνο και δεν υπήρχε πλέον ικανός αριθμός ατόμων για να αντικαταστήσουν αυτούς που συλλαμβάνονταν ή δολοφονούνταν. Ο δεύτερος λόγος ήταν η διεθνής συγκυρία που έχει ήδη εξεταστεί. Ο τρίτος ήταν η αλλαγή στάσης της γαλλικής κυβέρνησης απέναντι στην οργάνωση. Η ληστεία μετά φόνου στο εργοστάσιο της Ρον-Πουλένκ το Μάη του 1948 από ισπανούς αναρχικούς -κάποιες άλλες που είχαν προηγηθεί δεν είχαν εξιχνιαστεί- αύξησε τις πιέσεις των γάλλων προς τις ένοπλες ομάδες. Το Γενάρη του 1951, ακολούθησε μια αποτυχημένη ληστεία αναρχικών εις βάρος μιας χρηματαποστολής του ταχυδρομείου της Λυών, που κόστισε τη ζωή σε δυο φρουρούς και μια ηλικιωμένη περαστική, προκάλεσε δε τον τραυματισμό άλλων οχτώ ανθρώπων. Στο ανθρωποκυνηγητό που ακολούθησε, η αστυνομία συνέλαβε μέχρι και το γραμματέα της SI Πεϊράτς, για να πιέσει τις επιτροπές να θέσουν υπό έλεγχο τη δράση τους, ειδάλλως το γαλλικό κράτος θα έθετε το MLE εκτός νόμου. Ο ουσιαστικότερος λόγος, όμως, για την εγκατάλειψη της ολομέ-

50 Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.106-107.

τωπης επίθεσης ήταν η πτώση του ηθικού της βάσης των αναρχικών στη Γαλλία. Πολλοί απ' αυτούς ζούσαν σε κατάσταση μόνιμου συναγερμού τουλάχιστον από το 1936. Μετά από παραπάνω από δεκαπέντε χρόνια πολέμου, στερήσεων, παρανομίας και εσωτερικών τριβών και με το μέσο όρο ηλικίας να ανεβαίνει, χωρίς προοπτική, εξόριστοι από τη χώρα τους, δεν ήταν λίγοι αυτοί που λύγισαν και έβαλαν το κίνημα σε δεύτερη μοίρα.

Στις ολομέλειες, τις συνελεύσεις και τα συνέδρια της διετίας 1949-50, άρχισαν να εκφράζονται προβληματισμοί για τη φύση του συνωμοτισμού και διαχωρισμοί από τους ιλεγκαλιστικούς τρόπους χρηματοδότησης του κινήματος. Οι προβληματισμοί επικεντρώνονταν στη συγκεντρωτική φύση του συνωμοτισμού και στο κατά πόσο οι κλειστές διαδικασίες συνάδουν με την ιδεολογία του κινήματος. Ως προς τις ληστείες, εξεταζόταν το αν αυτοί που τις επιλέγουν, προκαλούν συμπλέγματα κατωτερότητας στους συντρόφους που δεν μπορούν να προβούν σε τέτοιες ενέργειες, δημιουργώντας κλίμακες επαναστατικής και ηθικής καθαρότητας.[51]

Σε αυτό το πνεύμα, η συνέλευση του Παρισιού, η μεγαλύτερη της Γαλλίας, ξεκίνησε μια καμπάνια χρηματοδότησης ενός παράνομου τυπογραφείου για το εσωτερικό. Τα χρήματα που μαζεύτηκαν ήταν αρκετά για το εγχείρημα, αλλά η διηπειρωτική γραμματεία της Τουλούζ ζήτησε το 1951 να τα διαχειριστεί η ίδια και να κανονίσει την αποστολή των χρημάτων στην Ισπανία. Μπροστά στο φόβο να χρησιμοποιηθούν τα χρήματα της καμπάνιας για άλλους οργανωτικούς σκοπούς, το Παρίσι αγόρασε τον εξοπλισμό για το τυπογραφείο και τον έστειλε στην Τουλούζ, ώστε να μεταφερθεί στη Βαρκελώνη. Η διηπειρωτική γραμματεία δεν τον έστειλε ποτέ...[52]

Στη διηπειρωτική ολομέλεια της Τουλούζ, τον Απρίλη του 1951, αποφασίστηκε η εγκατάλειψη της εξεγερτικής δράσης στο εσωτερικό της Ισπανίας. Το χτύπημα για τους ορθόδοξους ήταν πολύ σκληρό, καθώς είχαν βασίσει όλη τους την ύπαρξη πάνω σ' αυτή την προπαγάνδα. Τον επόμενο χρόνο, στην ολομέλεια της Αϋμάρ, κατατέθηκε ένα σχέδιο για τη δημιουργία ενός Αντιφασιστικού Ισπανικού Μετώπου, που θα χρησιμοποιούσε την ένοπλη δράση, αγνοώντας τις υπερδυνάμεις και τις επιβουλές τους. Ο νέος γραμματέας της SI Εσγκλέας έστειλε πρόσκληση στο σοσιαλιστικό κόμμα και την UGT, που δεν μπήκαν καν στον κόπο να απαντήσουν. Το σχέδιο έμεινε στα χαρτιά. Οι σοσιαλιστές είχαν αποσυντεθεί σε χειρότερο βαθμό κι από τους ελευθεριακούς. Το κομμουνιστικό κόμμα είχε πετάξει από καιρό λευκή πετσέτα, με την κεντρική του επιτροπή να κατοικοεδρεύει στη Μόσχα και να εισάγει την πολιτική τής εθνικής συμφιλίωσης εντός της Ισπανίας.

Οι παραδοσιακές πολιτικές δυνάμεις του εμφυλίου έμπαιναν σ' ένα μακρύ

51 Βλ. Actas de la reunión plenaria específica: Dictamen elaborado por la ponencia nombrada para dictaminar sobre el punto 5º del día del Pleno Nacional de Regionales 2/1/1949 και Actas del Pleno Nacional 24/5/1950, αρχείο Ester Borrás, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 80.

52 Βλ. Téllez, *ό.π.,* σελ.290-291.

τούνελ. Το ίδιο το γαλλικό κράτος απαξίωνε τις δυνατότητες των ισπανικών οργανώσεων που δρούσαν στο έδαφός του, με μοναδική εξαίρεση τη FIJL. Σ' ένα εσωτερικό έγγραφο του υπουργείου Εσωτερικών της Γαλλίας θεωρείτο ως κύρια ύποπτη στο να αναδειχθεί σε εσωτερικό εχθρό της Γαλλίας, διασαλεύοντας την τάξη.[53] Όπως θα φανεί στη συνέχεια, οι μυστικές υπηρεσίες του γαλλικού κράτους ήταν ιδιαιτέρως διορατικές και μάλιστα σε βάθος δεκαετιών.

53 Βλ. αρχείο Ester Borrás, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 130.

Η Καταλονία φλέγεται 1945-1952

Η Καταλονία ήταν πάντοτε στην εμπροσθοφυλακή του ισπανικού ελευθεριακού κινήματος και δε θα μπορούσε να μην είναι και στην περίοδο που εξετάζεται. Εκτός από το ριζωμένο αναρχικό στοιχείο -παρά την προσφυγιά χιλιάδων μελών των CNT - FAI- η εγγύτητα με τα γαλλικά σύνορα αποτέλεσε το δεύτερο λόγο ανάπτυξης ενός πολύ δυναμικού αναρχικού αντάρτικου στην περιοχή. Η περισσότερη δράση εστιάστηκε μέσα και γύρω από την πόλη της Βαρκελώνης, που ήταν σε θέση να προσφέρει κάλυψη στους αντάρτες πόλης, ενώ, ως οικονομικό κέντρο της νοτιοανατολικής Ισπανίας, συγκέντρωνε και πολλούς στόχους, που ήθελαν να χτυπήσουν οι αντάρτες. Πολλές ενέργειες έγιναν και στην περιοχή μεταξύ της Βαρκελώνης και της συνοριακής γραμμής των Πυρηναίων. Οι εκατοντάδες αντάρτες που πηγαινοέρχονταν στη Γαλλία -όπου είχαν τις βάσεις τους και απέφευγαν την καταστολή- συχνά συμπλέκονταν με τους χιλιάδες άνδρες του στρατού και της Γκουάρδια Θιβίλ, που περιπολούσαν τα ορεινά, δύσβατα σύνορα, από τον Ατλαντικό ωκεανό στη Χώρα των Βάσκων ώς το καταλανικό Πορτμπόου στη Μεσόγειο.

Η ιδιαιτερότητα της γειτνίασης με τη Γαλλία απέτρεψε την ύπαρξη μόνιμων μονάδων ανταρτών στο βουνό, σε αντίθεση με τις άλλες περιοχές της Ισπανίας. Μόνο μια ομάδα με καπετάνιο τον Μαρσελίνο Μασάνα δρούσε σταθερά στην καταλανική επαρχία ώς το 1950, αλλά κι αυτή αποσυρόταν τους δύσκολους μήνες του χειμώνα στη σιγουριά της Γαλλίας. Υπήρχαν, λοιπόν, ορεσίβιοι αντάρτες, οι οποίοι δεν κατέβαιναν στη Βαρκελώνη, αλλά προτιμούσαν να χτυπούν στην περιφέρεια. Αυτοί οι ορεσίβιοι είχαν συνήθως διπλό ρόλο, καθώς χρησίμευαν ως οδηγοί των πυρηναϊκών περασμάτων, περνώντας τους αντάρτες με ασφάλεια από και προς τη Βαρκελώνη, από παμπάλαια δύσβατα ορεινά μονοπάτια. Άριστοι

γνώστες της περιοχής, κατάφερναν σχεδόν πάντα με επιτυχία να αποφεύγουν την επιτήρηση των συνοριακών αρχών. Πολλοί απ' αυτούς τους οδηγούς είχαν διδαχθεί τα μυστικά μονοπάτια από λαθρεμπόρους, άλλοι ήταν λαθρέμποροι οι ίδιοι μέχρι να ενταχθούν στο κίνημα. Οι οδηγοί, εκτός από εγγυητές της ασφάλειας των υπολοίπων, λειτουργούσαν και ως ταχυδρόμοι του κινήματος, περνώντας παράνομα στη χώρα έντυπο υλικό, οργανική αλληλογραφία, όπλα και πυρομαχικά.

Η Καταλονία αποτέλεσε προνομιακό πεδίο δράσης των αναρχικών. Μια μόνο κομμουνιστική ομάδα έδρασε ένοπλα στη Βαρκελώνη, τοποθετώντας τρεις βόμβες το Νοέμβρη του 1946. Μέλος της ομάδας αυτής ήταν ο γραμματέας του παράνομου PSUC, ο οποίος τουφεκίστηκε μαζί με τα άλλα τρία μέλη της το 1949. Μερικές δεκάδες συλλήψεις που ακολούθησαν τις βομβιστικές επιθέσεις εξάρθρωσαν τον παράνομο κομμουνιστικό μηχανισμό στην περιοχή. Οι σταλινικοί διατήρησαν απλά κάποιους συνδέσμους - βάσεις, που βοηθούσαν στο πέρασμα μελών του κόμματος προς τις άλλες επαρχίες. Αυτοί οι σύνδεσμοι δεν είχαν καμιά πολιτική παρουσία στον τόπο τους. Αντίθετα το POUM διατήρησε ένα μικρό πυρήνα μελών, κυρίως γύρω από την Τζιρόνα, ο οποίος εξαρθρώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1950 χωρίς ποτέ να κάνει αισθητή την παρουσία του. Μέλη του POUM -έστω και μετρημένα στα δάχτυλα- επέλεξαν να αγωνιστούν με τις ομάδες των αναρχικών και να μοιραστούν τη σκληρή τους τύχη.

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, στα τέλη του 1944 οι φρανκικές αρχές εξάρθρωσαν το MIR, σχεδόν πριν προλάβει να περάσει στη δράση. Η έντονη καταστολή είχε φέρει τους αναρχικούς της Βαρκελώνης σε δύσκολη θέση, το οπλοστάσιό τους είχε μειωθεί και πολλοί αξιόλογοι σύντροφοι είτε είχαν εκτελεστεί είτε παρέμεναν έγκλειστοι στις φυλακές. Η κατάσταση άρχισε ν' αλλάζει μετά το Συνέδριο του Παρισιού, το Μάη του 1945. Εκεί αποφασίστηκε μυστικά η φυσική εξόντωση του δικτάτορα και ο γραμματέας συντονισμού Άνχελ Μαρίν, ανέλαβε το δύσκολο έργο της οργάνωσης της επιμελητείας των ένοπλων ομάδων. Αρχικά αγοράστηκε με λεφτά του MLE-CNT το εγκαταλειμμένο μοναστήρι Ταρτάς στα Πυρηναία, που βρισκόταν λίγες εκατοντάδες μέτρα από τα σύνορα, κοντά στο γαλλικό χωριό Οσέχα. Στο Ταρτάς άρχισαν να συγκεντρώνονται όπλα και πυρομαχικά, που είχαν παραμείνει στα χέρια των αναρχικών από τη γαλλική αντίσταση. Παράλληλα, γίνονταν ενέργειες για την προμήθεια όπλων από ιταλούς παρτιζάνους, πολλοί από τους οποίους ήταν αναρχικοί. Ένα μικρό μέρος των όπλων της οργάνωσης αγοράστηκε.

Εκτός από τα όπλα, πολύ σημαντικά ήταν τα ταξιδιωτικά έγγραφα και οι κάθε τύπου ισπανικές ταυτότητες, άδειες μετακίνησης κ.λπ.. Την πλαστογράφηση τέτοιων χαρτιών ανέλαβε ο Λαουρεάνο Θεράδα, ο οποίος ήταν ο ισχυρός άνδρας του παράνομου μηχανισμού της οργάνωσης στη Γαλλία και που χωρίς τις επαφές και τις γνωριμίες του πολύ λιγότερα πράγματα θα είχαν επιτευχθεί. Αυτό που έλειπε ήταν η οργάνωση ενός δίκτυου συνδέσμων και βάσεων στο εσωτερικό της Ισπανίας. Τον Οκτώβρη του 1945, ο Μαρίν ανέλαβε να στήσει τον παράνομο

μηχανισμό στο εσωτερικό, μαζί με τους Χοσέ Ντοτ και Ιγνάθιο Θουμπιθαρέτα[1]. Στην πρώτη αυτή αποστολή η οργάνωση τους έδωσε για οδηγούς τους Φρανσίσκο Σαμπατέ «Κίκο» και Τζάουμα Παρές «Αμπισίνιο»[2]. Οι Ντοτ και Μαρίν δεν πρόλαβαν να κάνουν πολλά, καθώς έπεσαν στα χέρια της αστυνομίας στο πογκρόμ που πυροδότησε η σύλληψη του Βικτόριο Γκουάλ[3] στις 30 Οκτώβρη. Ο «Κίκο» κι ο «Αμπισίνιο», μαζί με τον Ζουάν Σάλας «Ρουζέ», προχώρησαν σε μια σειρά από ληστείες εις βάρος ευκατάστατων προσώπων του καθεστώτος στο Οσπιταλέτ, προάστιο της Βαρκελώνης, όπου είχε γεννηθεί ο Σαμπατέ. Τα χρήματα ήταν απαραίτητα τόσο για την κάλυψη των αναγκών της παρανομίας όσο και για τη βοήθεια προς τους φυλακισμένους συντρόφους.[4] Παράλληλα έκαναν τις πρώτες επαφές για τη δημιουργία του παράνομου δικτύου. Πριν να επιστρέψουν στη Γαλλία, οι τρεις σύντροφοι απελευθέρωσαν δύο αναρχικούς κρατουμένους κατά τη διάρκεια της μεταγωγής τους, τραυματίζοντας σοβαρά τους δύο αστυνομικούς που τους συνόδευαν.

Λίγο πριν από την άφιξη των απεσταλμένων από τη Γαλλία, η Βαρκελώνη είχε συγκλονιστεί από μια σειρά ληστειών, που έγιναν για τη χρηματοδότηση του κινήματος. Η απουσία των ονομάτων των δραστών από την κινηματική ιστοριογραφία οδηγεί στο συμπέρασμα ότι αυτοί ήταν μέλη των ομάδων του εσωτερικού, που ποτέ δεν αποκάλυψαν την ταυτότητά τους. Συγκεκριμένα, έξι ένοπλοι λήστεψαν στις 6 Αυγούστου την τράπεζα Βιθκάγια, με λεία 100.000 πεσέτες. Στις 31 του ίδιου μήνα σειρά είχε η τράπεζα Μπανέστο απ' όπου λήστεψαν 200.000 πεσέτες. Μες στο Σεπτέμβρη βρέθηκαν στο στόχαστρο δυο εργοστάσια από τα ταμεία των οποίων αφαιρέθηκαν συνολικά 72.700 πεσέτες.

Στην πρώτη αυτή φάση της οργάνωσης δικτύων, πολλοί αγωνιστές ήρθαν από τη Γαλλία για να στήσουν δίκτυα και γιάφκες. Οι αντικαθεστωτικές ενέργειες

1 Ο Θουμπιθαρέτα, όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, συνελήφθη τον επόμενο χρόνο στη Σαραγόσα. Ο José Dot Arderiu "Athos" (1921) αποφυλακίστηκε το 1946 -κατά δήλωσή του υποσχέθηκε στον Κιντέλα ότι θα τον πληροφορούσε για τις κινήσεις των κομμουνιστών στη Γαλλία- και με τη βοήθεια των φίλων του Καρμπαγιέιρα και Σαράου πέρασε στη Γαλλία. Έπεσε σε δυσμένεια λόγω της αποφυλάκισής του, πράγμα που τον ανάγκασε να εγκαταλείψει την παράνομη δράση το 1948. Ποτέ δεν εγκατέλειψε το κίνημα, μάλιστα οι γαλλικές αρχές τον παρακολουθούσαν διακριτικά ώς τη δεκαετία του 1960.

2 Ο Jaume Parés Adán "Abisinio" (1910-1946) ήταν μέλος των αναρχικών ομάδων δράσης από το 1926. Στον εμφύλιο πολέμησε στην ταξιαρχία Ντουρούτι και αργότερα πήρε μέρος σε ειδικές αποστολές απελευθέρωσης αναρχικών από σταλινικές μυστικές φυλακές.

3 Ο Victorio Gual Vidal (?- 1947) συνελήφθη έπειτα από αποτυχημένη ληστεία εις βάρος της επιχείρησης γνωστού φασίστα. Στο σπίτι του βρέθηκε ο Ντοτ. Εκτελέστηκε στις 12 Μάρτη του 1947.

4 Οι πρώτες απαλλοτριώσεις απέφεραν περίπου 90.000 πεσέτες. Αναλυτικότερα γι' αυτές τις ενέργειες βλ. Tellez Antonio, *Σαμπατέ. Ένοπλος αγώνας στην Ισπανία 1945-60,* Αθήνα: Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1978, σελ.44-47.

ήταν περιορισμένες σε σχέση με τα επόμενα χρόνια, ακριβώς γιατί έπρεπε πρώτα να προετοιμαστεί το έδαφος, σε μια Ισπανία βιασμένη από την κρατική τρομοκρατία και στενά επιτηρούμενη από τις πολυάριθμες κατασταλτικές δυνάμεις. Αντάρτες προερχόμενοι από τη Γαλλία, που ξεκίνησαν τον αγώνα τους αυτή τη χρονιά, ήταν ο Μαρσελίνο Μασάνα και ο Ραμόν Βίλα «Καρακεμάδα», ενώ ο Φρανθίσκο Ντενίς «Καταλά» είχε αρχίσει να στήνει τις βάσεις του από το 1943.

Το 1946 ξεκίνησε άσχημα για το κίνημα στη Βαρκελώνη. Η αστυνομία βρισκόταν στα ίχνη μιας ένοπλης ομάδας, η οποία μαζευόταν σ' ένα μπαρ της οδού ντε λα Σέρα. Έθεσε το μπαρ υπό διακριτική παρακολούθηση και μια μέρα που τα μέλη του γκρουπ είχαν κανονίσει να συναντηθούν, ένοπλοι αστυνομικοί εισέβαλαν στο μαγαζί αιφνιδιάζοντας τους παρισταμένους. Ανάμεσά τους ήταν και ο Φρανθίσκο Μαρίν, γνωστός ανδαλουσιανός αναρχικός. Ενώ οι αστυνομικοί τούς περνούσαν χειροπέδες, η σύντροφος του Μαρίν, Πακίτα Μαρτίνεθ, που είχε διαφύγει της προσοχής των αστυνομικών, έβγαλε από το καλάθι της μια χειροβομβίδα και την πέταξε προς το μέρος τους. Από την έκρηξη σκοτώθηκε ένας επιθεωρητής, το αφεντικό κι ο γιος του, αλλά και η ίδια η Πακίτα, ενώ τραυματίστηκαν πολλοί, ανάμεσά τους και ο Μαρίν.[5] Από τους συλληφθέντες, πέντε εκτελέστηκαν μες στα επόμενα χρόνια. Ήταν οι Φρανθίσκο Μαρίν, Βικτοριάνο Ρουίθ, Αντόνιο Κάσας, Ευχένιο Μανσίγια και Αντόνιο Ροντρίγκεθ. Ανάμεσα στις κατηγορίες που τους βάρυναν, ξεχώριζε η ληστεία στην επιχείρηση Μπάτλια.

Λίγες μέρες αργότερα, κοντά στην Τζιρόνα, η αστυνομία συνέλαβε δυο άνδρες και μια γυναίκα που κουβαλούσαν πυρομαχικά, ένα οπλοπολυβόλο και παράνομο τύπο. Τον Απρίλη έγινε κι άλλη σύλληψη ταχυδρόμου, έπειτα από ανταλλαγή πυροβολισμών κοντά στα σύνορα. Η κινητικότητα των αστυνομικών δυνάμεων στην καταλανική επαρχία ήταν μεγάλη, καθώς οι φασίστες ήθελαν να αδρανοποιήσουν στη γέννησή του τον κίνδυνο που συνιστούσε η επαναδραστηριοποίηση των αναρχικών. Τα χωριά ήταν γεμάτα από αστυνομικούς της Γκουάρδια Θιβίλ, που περιπολούσαν και έκαναν εξακριβώσεις στοιχείων σ' όποιον δεν ήταν ντόπιος. Αυτό στάθηκε μοιραίο για έναν απ' αυτούς, που στις 25 Απρίλη του 1946, ενώ ζητούσε τα χαρτιά του Σαμπατέ, έπεσε νεκρός από τα πυρά του Ραμόν Βίλα, που καιροφυλακτούσε. Μετά την εκτέλεση του αστυνομικού στη Μπανιόλας έγινε ένα πογκρόμ συλλήψεων και προσαγωγών στην περιοχή, με συνέπεια να γίνουν γνωστές οι διευθύνσεις των συνδέσμων του «Κίκο» στη Βαρκελώνη.[6]

5 Άλλες πηγές αναφέρουν πως η Πακίτα Μαρτίνεθ σκοτώθηκε από τα πυρά των αστυνομικών. Όσο για τους νεκρούς, ο Bravo υποστηρίζει πως επιτόπου σκοτώθηκε ο ιδιοκτήτης κι ένας αστυνομικός, ενώ τρεις μέρες αργότερα έχασαν τη ζωή τους άλλοι δυο αστυνομικοί κι ένας επιθεωρητής, οι οποίοι νοσηλεύονταν βαριά τραυματισμένοι. Βλ. Bravo, Alberto Hernando, *El Movimiento Libertario Español y su Desarrollo en Cataluña 1946-1950.* Χειρόγραφο (χωρίς ημερομηνία) από το αρχείο Martínez Guerricabeitia, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 1022-1023. Για το περιστατικό της οδού ντε λα Σέρα, βλ. Marín, *ό.π.,* σελ.273.

6 Η ομάδα χωρίστηκε μετά το συμβάν. Τον Ιούλιο συνελήφθη ο Αντόνιο Μαλπίκα,

Εκμεταλλευόμενη τις πληροφορίες της, η αστυνομία περίμενε στις 9 Μάη τον «Αμπισίνιο» στην είσοδο του σπιτιού όπου διέμενε και τον δολοφόνησε ενώ ανέβαινε τις σκάλες. Στις 26 Μάη εντόπισε τον «Ρουζέ»[7] και τον συνέλαβε. Ο Σαμπατέ κατάλαβε την ενέδρα που του είχαν στήσει και γλίτωσε. Λίγο αργότερα ήρθε σ' επαφή με τον αδερφό του Χοσέ, ο οποίος μόλις είχε αποφυλακιστεί, και συμφώνησαν να συνεχίσουν μαζί την ένοπλη δράση. Το πρώτο κοινό χτύπημά τους ήταν η ληστεία του εργοστασίου λιγνίτη του Σερς, μαζί με τον Βίλα και τον Μασάνα, το καλοκαίρι του 1946. Η λεία τους ήταν 40.000 πεσέτες. Στη Βαρκελώνη οι ένοπλες ομάδες προσπαθούσαν να συστήσουν το MLR και δεν είχαν ακόμη περάσει στην ολομέτωπη επίθεση. Μεμονωμένες ενέργειες που έγιναν αυτό το χρόνο ήταν η έκρηξη βόμβας στο μνημείο της ναζιστικής λεγεώνας Κόνδωρ στις 3 Οκτώβρη, η τοποθέτηση εκρηκτικών μηχανισμών σε δύο καταστήματα φαλαγγιτών το Δεκέμβρη και η ανατίναξη του αναμεταδότη του εθνικού ραδιοφώνου στις 15 του ίδιου μήνα. Πάντως, η κατάσταση ήταν ακόμη τόσο ανοργάνωτη στην πόλη, ώστε ο Σελεδόνιο Γκαρσία, ο οποίος μόλις είχε αποφυλακιστεί -ήταν στη φυλακή από το 1939, γιατί συμμετείχε στην UJA- πήρε την πρωτοβουλία να περάσει μόνος του στη Γαλλία για να βρει όπλα. Το 1946 έκλεισε για την καταλανική αντίσταση με τον τρόπο που είχε ανοίξει. Έγιναν πολλές συλλήψεις, όχι μόνο μελών ένοπλων ομάδων, αλλά και της περιφερειακής επιτροπής του Καράσκερ.[8]

Όσο στη Βαρκελώνη ετοιμάζονταν για την ίδρυση του MLR, οι σύντροφοι στη Γαλλία συνέχιζαν την προσπάθειά τους για την απόκτηση των απαιτούμενων μέσων για τον αγώνα. Πρωτοπόρος σ' αυτή την προσπάθεια ήταν ο Λαουρεάνο Θεράδα, ο οποίος το Φλεβάρη του 1946 συγκέντρωσε τα στοιχεία για τη ληστεία της κεντρικής χρηματαποστολής της Κρεντί Λυονέ στο Παρίσι. Για την εκτέλεση της αποστολής προτίμησε τον Μανουέλ Ουέτ «Μουρθιάνο»[9]. Ο «Μουρθιάνο»

μέλος της ομάδας. Είχε διαπράξει δυο μικροληστείες για να βρει λεφτά να επιβιώσει, μέχρι να αποκαταστήσει την επαφή του με συντρόφους. Κατηγορούμενος μόνο για τις δυο ληστείες, αλλά με υπόνοιες ότι ήταν στην ομάδα του Σαμπατέ, παρέμεινε στη φυλακή για 20 χρόνια. Βλ. Sánchez Agustí, Ferran, *El Maquis Anarquista. De Toulouse a Barcelona por los Pirineos,* Lleida: Milenio, 2006, σελ.172-173.

7 Ο Juan Salas Millán "Roget" (1918-?) στο τέλος του εμφυλίου πολέμησε σε ομάδες σαμποτάζ στα φρανκικά μετόπισθεν. Καταδικάστηκε σε 30 χρόνια φυλάκισης και κατέχει το θλιβερό ρεκόρ της πιο μακρόχρονης παραμονής στα φρανκικά κάτεργα. Απελευθερώθηκε το 1973, μετά από 27 χρόνια και 11 μήνες. Αν και το ανώτατο διάστημα φυλάκισης που προβλεπόταν ήταν τα 20 χρόνια, η ποινή του παρατάθηκε λόγω τεσσάρων αποτυχημένων προσπαθειών απόδρασης το 1951, 1953, 1954 και 1955.

8 Ο Félix Carrasquer Launed (1905-1993) ανήκε στη ρεφορμιστική τάση. Παρά το ότι ήταν τυφλός, αγωνίστηκε στην παράνομη CNT του εσωτερικού και φυλακίστηκε, μέχρι το πέρασμά του στη Γαλλία το 1959.

9 Ο Manuel Huet Piera "Murciano" (1908-1984) πριν τον εμφύλιο ήταν ταξιτζής στη Βαρκελώνη, μέλος της FAI και των ομάδων δράσης. Συχνά μετέφερε συντρόφους σε ενέργειες με το ταξί του. Το 1941 μπήκε στο δίκτυο του Πονθάν και μετέφερε ανθρώπους

κατέστρωσε ένα σχέδιο με έξι άτομα οπλισμένα με υποπολυβόλα και δακρυγόνα, που επέβαιναν σε δύο αυτοκίνητα. Η ληστεία έγινε με επιτυχία σε κεντρικό δρόμο του Παρισιού -με πολλούς περαστικούς για θεατές- καθώς οι τέσσερεις φρουροί της χρηματαποστολής δεν αντιστάθηκαν και η μεταφορά των σάκων στα αυτοκίνητα έγινε με ακρίβεια και ταχύτητα. Δύο δημοτικοί αστυνομικοί που παρακολούθησαν το συμβάν δεν παρενέβησαν και αργότερα δήλωσαν πως, με τόση ψυχραιμία και τόσο καλοντυμένους ληστές, νόμιζαν πως γυριζόταν κάποια ταινία. Η λεία ήταν περίπου 35.000.000 φράγκα, όταν τα νόμιμα χρήματα από συνδρομές μελών του MLE-CNT που προορίζονταν για την Ισπανία ανήλθαν το 1946 σε 5.180.201 φράγκα.[10] Οι γαλλικές αρχές, αδυνατώντας να εξιχνιάσουν την υπόθεση, απέδωσαν τη ληστεία στον «Τρελό Πιερό», γνωστό γάλλο ποινικό, που, όμως, τότε βρισκόταν στη φυλακή. Ένα μεγάλο μέρος των χρημάτων χρησιμοποιήθηκε για την ενοικίαση βάσεων και σκαφών για την παράνομη αγορά και μεταφορά όπλων από τη Γένοβα στη Γαλλία, αποστολή που πάλι ανέλαβε ο Μανουέλ Ουέτ και στην οποία βοήθησε και ο Ραούλ Καρμπαγιέιρα.

Δυστυχώς, όμως, παρά τις έκτακτες αυτές ενισχύσεις, η οικονομική κατάσταση στο εσωτερικό παρέμενε δύσκολη. Οι τεράστιες ανάγκες χιλιάδων φυλακισμένων συντρόφων και των οικογενειών τους και η δυνατότητα αποφυλάκισης ορισμένων με λάδωμα του κρατικού μηχανισμού, απομυζούσαν όλους τους νόμιμους και παράνομους πόρους του κινήματος. Παράλληλα, το κράτος συνέχιζε την αδιάκοπη καταστολή, συλλαμβάνοντας περίπου 2.000 μέλη της CNT τους πρώτους πέντε μήνες του 1947. Ένα κομάντο ανταρτών που πέρασε τα σύνορα το Φλεβάρη χτυπήθηκε από τη Γκουάρδια Θιβίλ, με αποτέλεσμα δυο συλλήψεις και τη δολοφονία του Μανουέλ Καστρίγιο, στις 13 Φλεβάρη. Σ' όλη την ισπανική περιφέρεια η δράση αντάρτικων ομάδων κλιμακωνόταν στις αρχές του 1947. Αυτό προκάλεσε την κατάθεση ενός αντιτρομοκρατικού νομοσχεδίου από τη φρανκική δικτατορία, του «νόμου για την καταστολή της ληστείας και της τρομοκρατίας». Το νομοσχέδιο προέβλεπε έκτακτα στρατοδικεία εναντίον των ανταρτών, αύξηση των ποινών και εκτέλεση όλων των καπετάνιων αντάρτικων ομάδων που συλλαμβάνονταν, ανεξάρτητα από τα αδικήματα που είχαν διαπράξει. Πρόσθετες εγκύκλιοι απαγόρευαν σ' αυτούς που αποφυλακίζονταν με όρους να κατοικούν στη Μαδρίτη, τη Βαρκελώνη, τη συνοριακή ζώνη και άλλα 544

δια θαλάσσης, από και προς την Ισπανία. Συνεργάστηκε με τον Σαμπατέ και πραγματοποίησαν και κάποια κοινά ταξίδια στη Βαρκελώνη. Ο Ουέτ δε σταμάτησε την παράνομη δράση του μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '50, οπότε η συνεχής παρενόχλησή του από τις γαλλικές αρχές και ο θάνατος του Σαμπατέ τον ώθησαν να μεταναστεύσει για ένα διάστημα στη Βολιβία. Πέθανε στην Ισπανία σε αυτοκινητιστικό ατύχημα. Το όνομά του δεν εμφανίζεται παρά ελάχιστα στην κινηματική ιστοριογραφία, καθώς η δράση του ήταν γνωστή μόνο στους κοντινούς του. Για τον Ουέτ μας μίλησε αρκετά ο Πονς Πράδες στη Βαρκελώνη, 3/10/2006. Επίσης, βλ. Íñiguez, *ό.π.,* τόμος 1ος, σελ.842.

10 Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.108. Για τη ληστεία βλ. Pons, *ό.π.,* σελ.265-266.

χωριά σ' όλη την επικράτεια.[11] Ο νόμος κατατέθηκε στις 18 Απρίλη του 1947 και συνέπεσε με την όξυνση της δράσης των αναρχικών στην Καταλονία.

Στις 17 Μάη του 1947, είχε κανονιστεί επίσημη επίσκεψη του δικτάτορα στη Βαρκελώνη. Δέκα χρόνια μετά τα αιματηρά γεγονότα, που σήμαναν το ουσιαστικό τέλος της επαναστατικής διαδικασίας στην πόλη, οι ελευθεριακοί είχαν μια ευκαιρία να αλλάξουν τη ροή της ισπανικής ιστορίας, εκτελώντας τον χαρισματικό ηγέτη της σταυροφορίας. Εκπονήθηκαν δύο σχέδια για την εξόντωσή του. Το πρώτο προέβλεπε επίθεση εκατό ανταρτών στη φάλαγγα οχημάτων που θα τον μετέφερε στα βόρεια της επαρχίας για να επιθεωρήσει τα ορυχεία του Λιομπρεγάτ. Το φιλόδοξο αυτό σχέδιο ακυρώθηκε, λόγω της ανάπτυξης χιλιάδων στρατιωτών στην περιοχή. Το δεύτερο σχέδιο ετοιμάστηκε από μια ομάδα ανδαλουσιανών αναρχικών, οι οποίοι δρούσαν στη Βαρκελώνη, αλλά είχαν ελάχιστη σχέση με τους συντρόφους τους στην πόλη και παρέμεναν σε καθεστώς ανωνυμίας για τη δική τους ασφάλεια.

Ο Φράνκο θα ερχόταν στη Βαρκελώνη με καράβι και είχε προγραμματιστεί παρέλαση από το λιμάνι ώς το κτίριο της περιφερειακής διοίκησης Καταλονίας. Στις δυο πλευρές του δρόμου υπήρχαν στρατιώτες που απέτρεπαν την προσέγγιση του δικτάτορα και της πομπής του. Οι ανδαλουσιανοί επέλεξαν να σκαρφαλώσουν στα αγάλματα που βρίσκονται πάνω στο μνημείο του Κολόμβου και να εκτοξεύσουν χειροβομβίδες και δυναμίτη την ώρα που θα περνούσε ο Φράνκο. Καλοντυμένοι και ζητωκραυγάζοντας υπέρ του καθεστώτος, περίμεναν υπομονετικά πάνω στα γρανιτένια λιοντάρια, ενώ παρακολουθούσαν το πλοίο να μπαίνει στο λιμάνι. Την ώρα που η πομπή ξεκινούσε από το λιμάνι -κι ενώ χιλιάδες κόσμου είχαν γεμίσει ασφυκτικά τη διαδρομή- οι διοργανωτές τοποθέτησαν στην πλατεία του Κολόμβου δυο σειρές από μικρά παιδάκια που κρατούσαν σημαίες.

Οι σύντροφοι κοιτάχτηκαν μεταξύ τους. Είχαν αποδεχθεί την πιθανότητα θανάτων ή τραυματισμών μεταξύ των θεατών, αλλά τα δεκάδες παιδάκια στο χώρο της απόπειρας ήταν απρόβλεπτος παράγοντας. Με νεύματα ακύρωσαν την απόπειρα, δευτερόλεπτα πριν περάσει η πομπή μπροστά από το άγαλμα. Η αναρχική ηθική της άμεσης δράσης ήταν πάντα συνδεδεμένη με την αποφυγή άσκοπης πρόκλησης θυμάτων, πολύ περισσότερο τώρα, που τα υποψήφια θύματα ήταν παιδιά. Οι ανδαλουσιανοί αναρχικοί έμειναν να κοιτάνε το στόχο τους να περνά επευφημούμενος, μάλιστα σε φωτογραφίες της εποχής έχουν απαθανατιστεί πάνω στα λιοντάρια του αγάλματος του Κολόμβου, με τις δερμάτινες κρεμαστές τσάντες τους στον ώμο. Ακόμη μια απόπειρα εναντίον του Φράνκο είχε αποτύχει.[12]

---

11 Σε κάποιες επαρχίες με ισχυρό αντάρτικο απαγορευόταν η εγκατάσταση σε περισσότερες από τις μισές κοινότητες της επαρχίας. Βλ. Molina, *ό.π.,* σελ.245-246.

12 Για τις δυο απόπειρες υπάρχουν λεπτομέρειες στο Paz, *ό.π.,* σελ.235-238. Οι πληροφορίες γι' αυτές τις απόπειρες προέρχονται από τον Ντομίνγκο Ίμπαρς, ο οποίος, μετά τη μακρόχρονη φυλάκισή του, εμφάνισε ψυχολογικές διαταραχές και πολλοί σύντροφοί του θεωρούν πως υπερέβαλε κατά την εξιστόρηση γεγονότων, μεγαλοποιώντας το ρόλο του σ' αυτά (χωρίς αυτό να σημαίνει πως ο Ίμπαρς δεν ήταν πρωταγωνιστικό μέλος των

Τον ίδιο μήνα ένα κομάντο αποτελούμενο από τον Σελεδόνιο Γκαρσία «Σέλες», τον Χοσέ Φαλσέτο και άλλον ένα σύντροφο, τοποθέτησαν μια βόμβα στο στρατόπεδο της Γκουάρδια Θιβίλ στην οδό Τραβεσέρα ντε Γκράσια. Στις 31 του Μάη, οι αναρχικοί λήστεψαν 18.000 πεσέτες από τα ταμεία ενός εργοστασίου στο Γκρανουλιέρς για τη χρηματοδότηση του MLR. Στη ληστεία πήραν μέρος ο «Σέλες», ο Φαλσέτο, ο Πέδρο Αδρόβερ «Γιάγιο», ο Χουάν Καθόρλα «Τομ Μιξ» και ο Ραμόν Γκονσάλες «Νάνο», που παλιότερα είχε δουλέψει στο εργοστάσιο αυτό. Λίγες μέρες αργότερα, οι «Σέλες» και Φαλσέτο, συνοδευόμενοι από τον Ενρίκε Μαρτίνεθ «Κίκε», τοποθέτησαν μια βόμβα στον πύργο τηλεπικοινωνιών του Τιμπιντάμπο, στη Βαρκελώνη, η οποία ανακαλύφθηκε πριν να καεί το φυτίλι της.

Μετά τη συμφωνία της καταλανικής FIJL για την ίδρυση του MLR, αυτό προχώρησε στην πρώτη του επίσημη ενέργεια, την εκτέλεση του καταδότη-εφιάλτη για το ελευθεριακό κίνημα, Ελισέο Μέλις. Στις 12 Ιούλη τρεις αναρχικοί μπήκαν σ' ένα μπαρ της πλατείας Μπονσουξές στην παλιά πόλη της Βαρκελώνης, όπου ο Μέλις έπαιζε μπιλιάρδο και του ζήτησαν να τους συνοδεύσει έξω. Οι τρεις αυτοί ήταν ο Χοσέ Παρέχα, ο Αντόνιο Χιλ και ο Χοσέ Λόπεθ. Βγαίνοντας από το μπαρ ο Μέλις σκέφτηκε να τρέξει, αλλά είδε πως άλλοι τρεις άνδρες περίμεναν ακροβολισμένοι στην πλατεία. Ήταν ο Αδρόβερ, ο «Νάνο» κι ο Χοσέ Βιγιέχας. Ο Παρέχα ζήτησε από τον Μέλις να τους οδηγήσει στο σπίτι του και να τους δώσει όλα του τα έγγραφα, για να του χαρίσουν τη ζωή. Ο Μέλις, που γνώριζε πως δε θα τον άφηναν ζωντανό, εκμεταλλεύτηκε την παρουσία περαστικών παρακάτω στο δρόμο και έσπρωξε τον Παρέχα, ορμώντας σε μια είσοδο πολυκατοικίας. Ο Παρέχα τον ακολούθησε στις σκάλες και αντάλλαξαν πυροβολισμούς, καθώς δεν είχαν φροντίσει να αφοπλίσουν τον Μέλις κατά τη διαδρομή. Ο Μέλις έπεσε νεκρός στις σκάλες, αλλά και ο Παρέχα τραυματίστηκε βαριά.

Οι σύντροφοί του τον έβαλαν σ' ένα όχημα που σταμάτησαν επιτόπου και -παρά το ότι τους ζητούσε επίμονα να τον σκοτώσουν- τον άφησαν έξω από ένα νοσοκομείο. Μόλις ο Κιντέλα πληροφορήθηκε το θάνατο τού καταδότη και στενού του φίλου, διέταξε τους γιατρούς να σώσουν πάση θυσία τον Παρέχα, για να τον ανακρίνει. Η αιμορραγία του, όμως, δε γινόταν να σταματήσει. Πριν να πεθάνει, ανέλαβε την ευθύνη για την οργάνωση της εκτέλεσης, χωρίς να κατονομάσει κανέναν. Μέχρι την τελευταία στιγμή, ο Κιντέλα στεκόταν από πάνω του προσπαθώντας να αποσπάσει πληροφορίες για την ταυτότητα των δραστών.

ένοπλων γκρουπ). Αρχικά σκόπευα να παραλείψω τις δυο απόπειρες απ' αυτό το βιβλίο, καθώς ο Ίμπαρς εμφανίζει τον εαυτό του πρωταγωνιστή και στις δύο, ενώ είχαν μόλις λίγες μέρες διαφορά. Στη συνέχεια, έμαθα την ιστορία της απόπειρας στη Βαρκελώνη από ένα γνωστό τού Εμίλιο Ολίβα, ανδαλουσιανού αναρχικού που συμμετείχε σε αυτή. Ο Ολίβα πέθανε στις αρχές του αιώνα μας στη Βαρκελώνη. Τα μέλη της ομάδας στην οποία ανήκε δε συνελήφθησαν ποτέ, ούτε και άφησαν κάποια καταγραφή της συνολικής δράσης τους. Η σχέση του Ίμπαρς με την εν λόγω απόπειρα -δεδομένου ότι τη γνώριζε- είναι ανεξακρίβωτη.

Ο Κιντέλα ήταν ο επόμενος στόχος του MLR. Τα μέλη της οργάνωσης είχαν μελετήσει προσεκτικά τη διαδρομή του από την ασφάλεια ώς το σπίτι του. Παρά τις συνεχείς αλλαγές δρομολογίων, υπήρχαν κάποια σημεία από τα οποία περνούσαν αυτά τα δρομολόγια σχεδόν πάντα. Το σχέδιο ανέλαβαν να διεκπεραιώσουν ο Φασερίας με τον Χεσούς Μαρτίνεθ «Μάνιο». Στην πρώτη ενέδρα που έστησαν με ένα κλεμμένο ταξί, το αυτοκίνητο του Κιντέλα δεν πέρασε τελικά από το σημείο. Στη δεύτερη απόπειρα νοίκιασαν ένα βαν, αλλά δεν μπορούσαν να το γεμίσουν με καύσιμα, γιατί όλα τα βενζινάδικα ήταν κλειστά - γεγονός που συνέβαινε συχνά, λόγω έλλειψης καυσίμων. Την τρίτη φορά, το αυτοκίνητο πέρασε από το προβλεπόμενο σημείο, αλλά το κλεμμένο ταξί δεν έπαιρνε μπροστά. Τα μέλη της ομάδας προσπάθησαν σε μια ύστατη προσπάθεια να το σπρώξουν, αλλά και πάλι δεν τα κατάφεραν. Μάλιστα, τους σταμάτησαν δύο αστυνομικοί, οι οποίοι τους βοήθησαν να σπρώξουν το αυτοκίνητο προς την αντίθετη κατεύθυνση απ' αυτή του Κιντέλα. Η μηχανή πήρε μπρος, αλλά ήταν πια αργά.

Οι απόπειρες αυτές έγιναν τον Ιούλη του 1947. Στις 29 Αυγούστου, οι «Σέλες», «Γιάγιο» και «Νάνο» μαζί με άλλον ένα σύντροφο λήστεψαν την τράπεζα Εσπανιόλ ντε Κρέντιτο στην οδό Μαγιόρκα και ενίσχυσαν το ταμείο του MLR με 210.000 πεσέτες. Τον Αύγουστο και το Σεπτέμβρη η αστυνομία έκανε σημαντικές συλλήψεις. Συγκεκριμένα συνέλαβε τρεις ομάδες ανταρτών που είχαν περάσει από τη Γαλλία για να ενισχύσουν το περιφερειακό αντάρτικο της Καταλονίας. Συνολικά τέθηκαν εκτός μάχης 27 αναρχικοί. Η μόνη ενέργεια που τους αποδόθηκε ήταν η ανατίναξη της τσιμεντοβιομηχανίας Σανσόν στο Σαν Φελίου του Λιομπρεγάτ. Η έκρηξη στη Σανσόν είχε προκαλέσει εκτεταμένη διακοπή ηλεκτρικού ρεύματος σε τμήματα της Βαρκελώνης, σπέρνοντας τον πανικό ακόμη και στην επίσημη δεξίωση που παρέθετε ο Φράνκο, ο οποίος τότε βρισκόταν σε επίσκεψη στην πόλη. Οι συλλήψεις και το πέρασμα συντρόφων στη Γαλλία, όπου θα κρινόταν το μέλλον του MLR στην ολομέλεια των περιφερειακών επιτροπών, διέκοψε προσωρινά την ένοπλη δράση στην καταλανική πρωτεύουσα. Με την επιστροφή του από τη Γαλλία, ο Φασερίας μαζί με τους «Γιάγιο», «Σέλες» και Μπαλιέστερ λήστεψαν 179.917 από την τράπεζα του Μπιλμπάο στην οδό Μαγιόρκα και κοσμήματα αξίας 20.000 πεσετών από ένα κοσμηματοπωλείο. Όλα τα λεφτά πήγαν για την ενίσχυση του ταμείου του MLR, το οποίο, απονομιμοποιημένο από την Τουλούζ, βάδιζε προς την αυτοδιάλυσή του.

Το Δεκέμβρη ξεκίνησε ένα νέο πογκρόμ συλλήψεων, που οφειλόταν στη σύλληψη της Μερθέδες ντε λα Κρουθ σε ταξίδι της στην Ανδαλουσία. Η ντε λα Κρουθ ήταν κομβικός σύνδεσμος της ορθόδοξης τάσης στο εσωτερικό και τα στοιχεία που προέκυψαν από την ατζέντα και το βασανισμό της -ήταν έξι μηνών έγκυος- οδήγησαν στη φυλακή πολλούς ισπανούς συντρόφους, επιφορτισμένους με δουλειές επιμελητείας του ενόπλου. Το Φλεβάρη του 1948 διαλύθηκε και επίσημα το MLR. Τα μέλη του δεν εγκατέλειψαν την ένοπλη δράση, μοιραία όμως, ήταν εκτεθειμένα σε περισσότερους κινδύνους, καθώς οι κινήσεις τους ελέγχονταν από την Τουλούζ, στη δε Βαρκελώνη, επειδή δεν υπήρχαν οργανω-

τικές δομές, έπρεπε να ανακτήσουν τις επαφές με άτομα που βρίσκονταν στο στόχαστρο της αστυνομίας. Οι επαφές αυτές ήταν αναγκαίες για την παράδοση των χρημάτων από τις ληστείες, τα οποία τροφοδοτούσαν τους φυλακισμένους και τις προσπάθειες αποφυλάκισής τους.

Στις 30 Απρίλη του 1948, η ομάδα του Φασερίας λήστεψε 100.000 πεσέτες από την τράπεζα Βιθκάγια. Στις 10 Ιούνη, οι «Γιάγιο», «Νάνο», «Τομ Μιξ» και «Σέλες», επανέλαβαν τη ληστεία του προηγούμενου Δεκέμβρη στην τράπεζα του Μπιλμπάο, αποσπώντας 163.605 πεσέτες. Δυο μέρες αργότερα ένας ασφαλίτης, εκμεταλλευόμενος στοιχεία από συλλήψεις στη Μαδρίτη και εκπαιδευμένος στο να χρησιμοποιεί την αργκό των ελευθεριακών, ζήτησε ραντεβού από τον Ζερμινάλ Γκράσια, παριστάνοντας το φυγά. Ο Γκράσια, απεσταλμένος της εξόριστης FIJL στη Βαρκελώνη, υποψιάστηκε την παγίδα και ζήτησε κάλυψη από τους συντρόφους του. Το ραντεβού κλείστηκε στην αρχή της Ράμπλας στις 13 Ιούνη και ο Γκράσια ήταν υπό τη διακριτική παρακολούθηση των Καρμπαγιέιρα, «Νάνο» και «Τομ Μιξ», ενώ συζητούσε με τον ασφαλίτη, καθώς περπατούσαν. Σε κοντινή απόσταση οι σύντροφοί του περίμεναν ένα προκαθορισμένο νεύμα εφησυχασμού, το οποίο όμως δεν ερχόταν, αφού ο Γκράσια δεν πειθόταν από το συνομιλητή του. Καθώς απομακρύνονταν από την πολυκοσμία της Ράμπλας, οι σύντροφοι έκριναν πως έπρεπε να δράσουν. Κινήθηκαν προς το μέρος των δύο ανδρών και παριστάνοντας τους αστυνομικούς ζήτησαν τα χαρτιά τους. Αμέσως ο πράκτορας τράβηξε το πιστόλι του και πυροβόλησε τον Ραμόν Γκονσάλες «Νάνο», ενώ ξεσπούσε μια κόλαση πυροβολισμών, αφού και ο «σύντροφος» ακολουθούνταν από συναδέλφους του σε ασφαλή απόσταση. Το αποτέλεσμα ήταν να τραυματιστεί σοβαρά ο «Τομ Μιξ» και ελαφρύτερα ο Καρμπαγιέιρα. Ο «Νάνο», όμως, σκοτώθηκε ακαριαία από έναν πυροβολισμό που δέχτηκε στο μέτωπο.

Το ανθρωποκυνηγητό που ακολούθησε το συμβάν οδήγησε στον εντοπισμό και το θάνατο του Καρμπαγιέιρα. Ο τραυματίας Καθόρλα χειρουργήθηκε κρυφά στη Βαρκελώνη από τον γιατρό Πουζόλ και με τη βοήθεια των συντρόφων του πέρασε στη Γαλλία, για να αναρρώσει. Στις 31 Ιούλη οι Φασερίας, «Σέλες» και «Κίκε», μαζί με τον Αντόνιο Φρανκέσα «Τόνι» που ήταν μέλος του POUM, απαλλοτρίωσαν 125.000 πεσέτες από ένα εργοστάσιο στο λιμάνι της Βαρκελώνης. Το τριήμερο 24-27 Σεπτέμβρη 1948, ακολούθησαν τρεις εντυπωσιακές ληστείες από ένα κομάντο αναρχικών, που διατήρησε την ανωνυμία του. Το σύνολο των χρημάτων που μαζεύτηκαν ήταν 1.950.000 πεσέτες. Λίγες μέρες μετά, τον Οκτώβρη, μια τεράστια έκρηξη κατάστρεψε ολοσχερώς το εργοστάσιο γυαλιού Ινχιάδα στη Μπανταλόνα.

Η ομάδα του Φασερίας επέστρεψε το φθινόπωρο στη Γαλλία για να ανασυγκροτηθεί και να έρθει σε επαφή με τις εκεί επιτροπές. Κατά την παραμονή του στη Γαλλία, ο Φασερίας γνωρίστηκε με τον Ουενθεσλάο Χιμένεθ «Ουένθες». Ο «Ουένθες» ήταν από τη Σαραγόσα και είχε ενταχθεί στο αναρχικό αντάρτικο των βουνών της Αραγόνας, που ονομαζόταν GAA, αλλά δεν άντεξε για πολύ την

αμυντική νοοτροπία που χαρακτήριζε τους αντάρτες του βουνού, καθώς διψούσε για δράση. Έτσι, πέρασε στη Γαλλία για να έρθει σ' επαφή με το αντάρτικο πόλης της Βαρκελώνης. Στις 26 Νοέμβρη, ο «Ουένθες» μαζί μ' έναν ακόμη σύντροφο και τους Φασερίας, «Κίκε» και «Σέλες», πέρασαν τα σύνορα με προορισμό τη Βαρκελώνη και οδηγό τον Χεσούς Μαρτίνεθ «Μάνιο».

Ο «Ουένθες» ένιωθε σαν ξένο σώμα στην ομάδα, ίσως επειδή η οικειότητα που είχαν αναπτύξει τα υπόλοιπα μέλη μεταξύ τους δεν εκφραζόταν και προς το πρόσωπό του. Το κλίμα άρχισε να χαλάει και καταστράφηκε τελείως, όταν οι υπόλοιποι αποφάσισαν να προχωρήσουν σε μια ληστεία τράπεζας χωρίς να τον ενημερώσουν. Στις 21 Δεκέμβρη σταμάτησαν ένα ταξί και έβγαλαν έξω τον οδηγό. Με αυτό κατευθύνθηκαν στην τράπεζα Ισπανοκολονιάλ στη Γκράσια, απ' όπου απαλλοτρίωσαν 400.000 πεσέτες. Κατά τη διαφυγή, το ταξί, το οποίο οδηγούσε ο Φασερίας, συγκρούστηκε με ένα άλλο όχημα και ακινητοποιήθηκε, αλλά οι πέντε σύντροφοι διέφυγαν χωρίς άλλα απρόοπτα. Όταν ο «Ουένθες» πληροφορήθηκε το γεγονός, ενημέρωσε τους υπολοίπους πως θα έστηνε μια καινούρια ομάδα με συντρόφους του από τη Σαραγόσα. Η καινούρια ομάδα ονομάστηκε Λος Μάνιος. Ο χρόνος τελείωσε δυσάρεστα για τα γκρουπ της Βαρκελώνης, καθώς η αστυνομία συνέλαβε τον Φέλιξ Περπινιά, νεαρό μέλος των ομάδων δράσης.[13]

Το 1948 συνέβησαν και δυο πολύ σημαντικά γεγονότα στη Γαλλία. Το πρώτο ήταν η απόπειρα ληστείας του εργοστασίου Ρον-Πουλένκ κοντά στη Λυών. Το βράδυ της 6ης προς 7η Μάη του 1948, ένοπλοι εισέβαλαν μ' ένα αυτοκίνητο στο προαύλιο, έδεσαν τους φρουρούς και έκοψαν τα τηλεφωνικά σύρματα. Όμως, ένας νυχτοφύλακας, που είχε διαφύγει της προσοχής τους, άνοιξε πυρ και οι ληστές τον σκότωσαν κατά την ανταλλαγή πυροβολισμών. Πάνω στην εσπευσμένη διαφυγή, άφησαν πίσω τους στοιχεία που τους πρόδιναν. Οι τρεις που συμμετείχαν σίγουρα στη ληστεία ήταν ο Μανουέλ Μπενίτεθ, ο Κάρλος Βιδάλ και ο Χοσέ Σαμπατέ. Τα στοιχεία της υπόθεσης οδήγησαν στον Βιδάλ και τον Κίκο Σαμπατέ, ο οποίος -ακόμη κι αν δε συμμετείχε- γνώριζε σίγουρα το σχέδιο. Η γαλλική αστυνομία, που ήξερε ότι τα στοιχεία ήταν ανεπαρκή για μια βέβαιη καταδίκη, προχώρησε σε έλεγχο του σπιτιού του Κίκο Σαμπατέ στα Πυρηναία και βρήκε μια μεγάλη ποσότητα εκρηκτικών.[14] Ο «Κίκο» κρύφτηκε σε σπίτια γνωστών και συνέχισε τη δράση του στην Ισπανία. Στο μεγάλο διάστημα που ο Σαμπατέ παρέμεινε αγωνιζόμενος στη Βαρκελώνη, δικάστηκε ερήμην από τη γαλλική δικαιοσύνη για παράνομη κατοχή εκρηκτικών. Η υπόθεση της Ρον-Πουλένκ προξένησε πολλά προβλήματα στον «Κίκο» μέχρι το τέλος της ζωής του, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια.

Το δεύτερο γεγονός, που συνέβη στη Γαλλία, ήταν η οργάνωση μιας απόπειρας

13 Ο Félix Perpiñán ήταν 22 χρόνων. Η αστυνομία τον βασάνισε σκληρά για να του αποσπάσει πληροφορίες και λίγο καιρό αργότερα πέθανε από μόλυνση των πληγών που του προξένησαν.

14 Για τη ληστεία και τις έρευνες, βλ. Tellez, *Σαμπατέ*, σελ.73-74.

εναντίον της ζωής του Φράνκο. Αυτή η απόπειρα έμεινε καλά κρυμμένη τόσο από το καθεστώς όσο και από το κίνημα, μέχρι τις αστυνομικές έρευνες που ακολούθησαν τη ληστεία του ταχυδρομείου της Λυών το 1951. Οι λόγοι, που παρέμεινε κρυφή η ενέργεια, είχαν να κάνουν με τους εμπνευστές της και αυτούς που την εκτέλεσαν, οι οποίοι ήταν όλοι βετεράνοι του συνωμοτισμού. Το σχέδιο ήταν να χτυπηθεί από αέρος το γιοτ που μετέφερε τον Φράνκο κατά τη διάρκεια των ετήσιων ιστιοπλοϊκών αγώνων της Ντονόστια (Σαν Σεμπαστιάν). Το σχέδιο κατατέθηκε αρχικά από το γραμματέα άμυνας του MLE Ματέου στην εθνική επιτροπή, αλλά κανείς δεν ασχολήθηκε μ' αυτό σοβαρά. Ο Ματέου περίμενε να ξεχαστεί το θέμα και αποφάσισε να το προχωρήσει χωρίς την έγκριση των επιτροπών. Παρουσίασε το σχέδιο στον Λαουρεάνο Θεράδα, από τον οποίο ζήτησε να βρει ένα αεροπλάνο.

Ο Θεράδα διαχειριζόταν το παράνομο ταμείο της οργάνωσης και, πέρα από τις ληστείες και την πλαστογράφηση ισπανικών εγγράφων, επιδιδόταν και σε πλαστογραφήσεις γαλλικών εγγράφων, χρηματοδοτώντας με την πώλησή τους το κίνημα. Το καλοκαίρι του 1948, οπότε ξεκίνησε η οργάνωση της απόπειρας, ο Θεράδα άρχισε να πέφτει σε δυσμένεια από το MLE. Οι επιτροπές φοβόντουσαν πως η δράση του έβαζε σε κίνδυνο τη νομιμότητα του κινήματος στη Γαλλία, θορυβημένες κι από τα άρθρα που ακολούθησαν τη ληστεία της Ρον-Πουλένκ. Του ζήτησαν να παραδώσει όλο του το δίκτυο και τα μέσα που έλεγχε. Ο Θεράδα, που αρνήθηκε, έλεγε γι' αυτό: *[...] αν αυτά τα άτομα ήταν ικανά να κάνουν κάτι, δε θα είχα τον παραμικρό ενδοιασμό να τα θέσω όλα στη διάθεσή τους, αλλά αυτό που επιθυμούν είναι απλά να σφάξουν την κότα... τα αυγά τα τρώνε εδώ και πολύ καιρό και σε μεγάλη ποσότητα...*[15]

Ο Θεράδα βρήκε ένα μικρό τουριστικό αεροπλάνο και πλήρωσε για την αγορά του στο όνομα του Ζορζ Φοντενί, γραμματέα της γαλλικής αναρχικής ομοσπονδίας. Ο πιλότος Πριμιτίβο Πέρεθ ήταν επιλογή του Ματέου και οι Αντόνιο Ορτίθ[16] και Χοσέ Πέρεθ «Βαλένθια»[17] ανέλαβαν το ρόλο του πληρώματος. Το αεροπλάνο ήταν τετραθέσιο, αλλά, αντί για τέταρτο επιβάτη, μετέφερε είκοσι

15 Βλ. Téllez Solá, Antonio, *Historia de un Atentado Aéreo Contra el General Franco,* Barcelona: Virus 1993, σελ.23.

16 Ο Antonio Ortiz Ramírez (1907-1996) ήταν μέλος των Νοσότρος και υπεύθυνος συντονισμού των ομάδων δράσης της Βαρκελώνης το 1934. Επικεφαλής της δεύτερης ταξιαρχίας που έφυγε για το μέτωπο, μετά απ' αυτή του Ντουρούτι, βοήθησε στην ίδρυση του Συμβουλίου της Αραγόνας και εναντιώθηκε στους κομμουνιστές. Μια πλεκτάνη εναντίον αυτού και του Χοακίν Ασκάσο τους μετέτρεψε σε αποδιοπομπαίους τράγους για τη CNT προς το τέλος του εμφυλίου. Μετά τα στρατόπεδα συγκέντρωσης ο Ορτίθ πολέμησε με τους συμμάχους σε Αφρική και Ευρώπη και το 1951 μετακόμισε στη Λατινική Αμερική, όπου και ανέλαβε γραμματέας της εξόριστης CNT Βενεζουέλας.

17 Ο José Pérez Ibáñez "Valencia" (1912-1992) ήταν συνεργάτης των Σολιντάριος και συνιδρυτής των Νοσότρος. Ήταν υποδιοικητής ταξιαρχίας στον εμφύλιο, αλλά εγκατέλειψε το μέτωπο μετά τη στρατιωτικοποίηση.

βόμβες θραυσμάτων των πέντε κιλών και τέσσερεις εμπρηστικές των είκοσι. Η ρίψη τους θα γινόταν από μια αυτοσχέδια τρύπα με σωλήνα στην κοιλιά του αεροπλάνου. Ο Πέδρο Ματέου φρόντισε την κατάλληλη μέρα να υπάρχει ένα κομάντο στα βουνά έξω από τη Ντονόστια με αποστολή να παραλάβει το πλήρωμα, καθώς το αεροπλάνο θα προσγειωνόταν -αν τα κατάφερνε- σε κοντινή απόσταση από την απόπειρα.

Στις 12 Σεπτέμβρη του 1948, το αεροπλάνο απογειώθηκε από ένα μικρό αεροδρόμιο κοντά στα σύνορα και χάθηκε μες στα σύννεφα. Είκοσι λεπτά αργότερα, οι τρεις επιβάτες του αντίκρισαν τις ισπανικές ακτές και τον κόλπο της Ντονόστια. Είχαν το στόχο σε οπτική επαφή, όταν τους πλεύρισαν έξι καταδιωκτικά και ένα υδροπλάνο της ισπανικής πολεμικής αεροπορίας, τα οποία τους έφραξαν την πρόσβαση προς τον κόλπο. Τα πολεμικά πλοία από κάτω τους στόχευαν με αντιαεροπορικά πολυβόλα. Κατά το σχέδιο θα μπορούσαν να περάσουν απαρατήρητοι μέσα στο πλήθος τουριστικών αεροσκαφών που παρακολουθούσαν τους αγώνες, αλλά, λόγω κακοκαιρίας ή κακής πληροφόρησης, το γαλλικό αεροπλανάκι ήταν το μόνο μη στρατιωτικό στον ουρανό της Ντονόστια. Η απόσταση ήταν απαγορευτική για να επιχειρήσουν μια αποστολή καμικάζι και -μοιραία- έστριψαν πάλι προς τα γαλλικά σύνορα.

Το μόνο σημάδι που έμεινε από την ενέργεια ήταν ένα διάβημα διαμαρτυρίας της δικτατορίας προς τη γαλλική κυβέρνηση για παραβίαση εθνικού εναέριου χώρου. Όταν προσγειώθηκαν στη Γαλλία, τα μέλη της ομάδας αποφάσισαν να επιχειρήσουν την επόμενη μέρα επίθεση εναντίον του παλατιού του Αγιέτε, τόπου διαμονής του Φράνκο στη Ντονόστια. Το νέο σχέδιο προέβλεπε μια επικίνδυνη πτήση κοντά στο ύψος του νερού, ώστε να αποφύγουν τα ραντάρ και χτύπημα του στόχου το ξημέρωμα, για να υπάρχει οπτική επαφή. Η συνεχής βροχή που έπεφτε από το προηγούμενο βράδυ μετέτρεψε το μικρό χωμάτινο αεροδιάδρομο σε μια λίμνη λάσπης, που ήταν απαγορευτική για απογείωση. Περίμεναν μέχρι τις δέκα το πρωί, αλλά η βροχή δυνάμωνε. Την επόμενη μέρα ο Φράνκο έφυγε από την πόλη.

Από την επόμενη μέρα, όλα τα μέλη της ομάδας επέστρεψαν στην καθημερινότητά τους. Μόνο ο πιλότος παρέμεινε στο αεροδρόμιο και όταν το επέτρεψαν οι καιρικές συνθήκες, λίγες μέρες αργότερα, μετέφερε το αεροπλάνο σ' ένα αεροδρόμιο κοντά στο Παρίσι. Εκεί βρέθηκε το αεροπλάνο, μετά από τις ανακρίσεις που ακολούθησαν την αποτυχημένη ληστεία της Λυών το 1951 και κάποια δημοσιεύματα στον τύπο έκαναν λόγο για την απόπειρα, χωρίς να μπουν σε λεπτομέρειες. Ο Θεράδα βρισκόταν τότε στις γαλλικές φυλακές. Ένα μήνα νωρίτερα η αστυνομία τον είχε συλλάβει, επειδή πλαστογραφούσε γερμανικά μάρκα. Το Μάη του 1949 είχε γλιτώσει τη σύλληψη, όταν η γαλλική ασφάλεια εξάρθρωσε μια από τις βασικές «επιχειρήσεις» του. Σ' ένα υπόγειο τυπογραφείο του Παρισιού που εξέδιδε νόμιμα τη Σολιδαριδάδ Ομπρέρα των εξορίστων, η αστυνομία βρήκε 40.000 πλαστά γαλλικά λαχεία κι ένα οπλοστάσιο που περιείχε 20 κιλά πλαστικά εκρηκτικά, 100 πυροκροτητές, 30 καλώδια πυροδότησης, 4

αντιαρματικές νάρκες, 50 χειροβομβίδες, ένα βαρύ οπλοπολυβόλο, 25 πολυβόλα, 4 αυτόματα τουφέκια, 4 καραμπίνες, 30 περίστροφα και χιλιάδες σφαίρες και γεμιστήρες για όλα τα παραπάνω όπλα. Οι έξι αναρχικοί εργαζόμενοι στο τυπογραφείο πρώτα εξακρίβωσαν με το όπλο στο χέρι ότι οι αστυνομικοί ήταν γάλλοι και όχι μυστικοί του Φράνκο και μετά παραδόθηκαν. Ανέλαβαν αποκλειστικά την ευθύνη για όλα, χωρίς να καταδώσουν κανέναν και αρνούμενοι επίσημες σχέσεις με το MLE.[18] Το 1950, ο Λαουρεάνο Θεράδα[19] διαγράφτηκε ομόφωνα από την εξόριστη CNT.

Όσο συνέβαιναν αυτά στη Γαλλία, ο αγώνας στη Βαρκελώνη συνεχιζόταν αμείωτος. Στις αρχές του 1949 η καταστολή είχε εξασθενήσει την παράνομη CNT του εσωτερικού, αλλά οι ένοπλες ομάδες αύξαναν ολοένα τη δράση τους. Ο Ουενθεσλάο Χιμένεθ είχε δημιουργήσει τους Λος Μάνιος μαζί με τους Μαριάνο Αγκουάγιο, Πλάθιδο Ορτίθ, Σιμόν Γκράθια, Βικτοριάνο Μουνιόθ και «Ροδόλφο». Η ομάδα συνεργαζόταν με τον Σέσαρ Σαμπορίτ, μέλος της καταλανικής περιφερειακής επιτροπής της CNT, ο οποίος έβαλε στην ομάδα και τον Νισέτο Παρδίλιο «Τσαβάλ». Οι Λος Μάνιος ξεκίνησαν τη δράση τους απειλώντας ένα γνωστό καταδότη της αστυνομίας, ο οποίος έφυγε από την πόλη τις επόμενες μέρες. Στη συνέχεια εκτέλεσαν ένα φαλαγγίτη που δέκα χρόνια πριν είχε καταδώσει τον πατέρα του «Τσαβάλ», με αποτέλεσμα τον τουφεκισμό του. Στις 22 Φλεβάρη επιχείρησαν να ληστέψουν την τράπεζα Βιθκάγια, αλλά προκλήθηκε ένοπλη συμπλοκή με τους δυο φρουρούς της τράπεζας κατά τη διάρκεια της οποίας σκοτώθηκε ο ένας. Στις αρχές του 1949, η δικτατορία είχε πάρει την απόφαση -μετά από την έξαρση των ληστειών στη Βαρκελώνη- να φρουρούνται όλες οι τράπεζες της επικράτειας από δύο ένοπλους αστυνομικούς.

Επόμενος στόχος των Λος Μάνιος ήταν ο επιθεωρητής Κιντέλα, η προσωπο-

18 Το κίνημα «αφόρισε» αυτούς τους συντρόφους για χάρη της νομιμότητάς του στη Γαλλία. Ένας από τους έξι ήταν και ο Pedro Abella Rebull, ιδρυτής του σωματείου σχεδιαστών της Βαρκελώνης κατά τον εμφύλιο.

19 Ο Laureano Cerrada Santos (1902-1976) ήταν από τα μεγαλύτερα οργανωτικά μυαλά του ελευθεριακού κινήματος. Προπολεμικά ήταν μέλος του συνδικάτου των σιδηροδρομικών. Έδειξε τις ικανότητές του κατά τη γερμανική κατοχή, οπότε και δημιούργησε δίκτυα ασφαλών σπιτιών και γιάφκες, οργάνωσε την παράνομη προπαγάνδα και δημιούργησε επαφές με αντάρτες στο εσωτερικό της Ισπανίας. Πριν από το Συνέδριο του 1945 ήταν ο πιο δημοφιλής αναρχικός στη Γαλλία, γραμματέας της τοπικής επιτροπής του Παρισιού και βασικότερος υποψήφιος για τη θέση του εθνικού γραμματέα, θέση την οποία αρνήθηκε (και κατέληξε στον Εσγκλέας). Ασχολήθηκε αποκλειστικά με την επιμελητεία των ένοπλων ομάδων και με παντός τύπου πλαστογραφίες. Σε μια προσπάθειά του να δημιουργήσει τεχνητό πληθωρισμό στο φρανκικό καθεστώς, έστελνε συνεχώς πλαστές πεσέτες στο εσωτερικό, οι οποίες δεν είχαν, όμως, καλή ποιότητα. Τα λεφτά από τις παράνομες δραστηριότητες τα έδινε στο κίνημα, αλλά το γεγονός ότι τα διαχειριζόταν εκτός επιτροπών δημιούργησε τις τριβές. Ο Θεράδα φυλακίστηκε εκ νέου το 1957, το 1970 και το 1974. Το 1976 δολοφονήθηκε στο Παρίσι από έναν ισπανό μαφιόζο. Είναι από τις πιο αμφιλεγόμενες μορφές του ισπανικού ελευθεριακού κινήματος.

ποίηση της καταστολής στη Βαρκελώνη. Γι' αυτό το χτύπημα συνεργάστηκαν με την ομάδα των αδερφών Σαμπατέ που βρισκόταν ήδη στη Βαρκελώνη. Η ομάδα των Σαμπατέ -στην οποία συμμετείχαν οι Χοσέ Λόπεθ και Κάρλος Βιδάλ- είχε ληστέψει την τράπεζα Ισπανοκολονιάλ του Οσπιταλέτ, στις 28 Γενάρη του 1949, με λεία 350.000 πεσέτες. Μια τρίτη ομάδα που δρούσε στη Βαρκελώνη -ανάμεσα στα μέλη της ήταν ο Χινές Ουρέα, ο Φρανθίσκο Μαρτίνεθ και ο Σαντιάγο Αμίρ- λήστεψε την ίδια περίοδο την τράπεζα Σεντράλ και την εταιρία Φερέρο. Ο ιδιοκτήτης Φερέρο τραυματίστηκε θανάσιμα στην προσπάθειά του να επιτεθεί στους ληστές. Οι συνεχόμενες ληστείες προκάλεσαν κινητοποίηση της αστυνομίας, η οποία κατάφερε να αποσπάσει την πληροφορία σχετικά με την τοποθεσία ενός παράνομου ραντεβού στις 26 Φλεβάρη.

Οι αστυνομικοί που αναπτύχθηκαν γύρω από τα σινεμά Αμέρικα και Κοντάλ περίμεναν να συλλάβουν τον Φρανθίσκο Μαρτίνεθ, αλλά αντί γι' αυτόν βρέθηκαν αντιμέτωποι με τους αδερφούς Σαμπατέ. Οι Σαμπατέ, που αντιλήφθηκαν την ενέδρα, αιφνιδίασαν τους ασφαλίτες και στη συμπλοκή σκότωσαν τον πράκτορα Οσβάλντο Μπλάνκο, από τον οποίο αφαίρεσαν την ταυτότητα και το όπλο του πριν να διαφύγουν κάτω από πυρά.[20] Στην ενέδρα ήταν παρών ο Πέδρο Πόλο, κομισάριος της αστυνομίας, δεύτερος στην ιεραρχία του κατασταλτικού μηχανισμού μετά τον Κιντέλα.

Μόλις τέσσερεις μέρες αργότερα στήθηκε η απόπειρα δολοφονίας του ίδιου του Κιντέλα. Εκατό μέτρα από τη Σαγράδα Φαμίλια στην οδό Μαρίνα, δύο κλεμμένα οχήματα περίμεναν τη διέλευση του αυτοκινήτου του επιθεωρητή. Οι οδηγοί τους ήταν οι Κάρλος Βιδάλ και Σιμόν Γκράθια. Στην ενέδρα περίμεναν, οπλισμένοι με πολυβόλα, οι αδερφοί Σαμπατέ, ο «Ουένθες» και ο Χοσέ Λόπεθ. Το αυτοκίνητο του Κιντέλα συνήθιζε να περνάει από το σημείο αυτό γύρω στις δύο το μεσημέρι. Στις δύο παρά πέντε, ένα Φίατ ολόιδιο με αυτό του επικεφαλής της αστυνομίας έκανε την εμφάνισή του και η ομάδα προχώρησε στην εκτέλεση του σχεδίου. Το αυτοκίνητο γαζώθηκε από τρεις πλευρές και σταμάτησε στην άκρη του δρόμου. Ο «Κίκο» άνοιξε την πόρτα και διαπίστωσε πως είχε γίνει λάθος. Οι επιβάτες ήταν δυο υψηλόβαθμα στελέχη της νεολαίας της Φάλαγγας. Ο ένας έπεσε νεκρός και ο άλλος τραυματίστηκε. Ακόμη, σκοτώθηκε κι ο σοφέρ τους, που ήταν πεμπτοφαλαγγίτης στη Βαρκελώνη κατά τον εμφύλιο. Αμέσως ο Κιντέλα -που θα περνούσε σε λίγη ώρα από το σημείο αυτό- πληροφορήθηκε το γεγονός.

Στις μέρες που ακολούθησαν, η πόλη έμοιαζε να βρίσκεται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Οι έλεγχοι σε τυχαίους περαστικούς πολλαπλασιάστηκαν, ενώ πενήντα ταξί με ασφαλίτες οδηγούσαν στο αρχηγείο της οδού Λαϊετάνα τους ανυποψίαστους πελάτες τους για εξακρίβωση στοιχείων.[21] Πολλοί σεσημασμένοι

20 Βλ. Tellez, *Σαμπατέ,* ό.π., σελ.77-80.

21 Το ταξί ήταν το συνηθέστερο μέσο μεταφοράς για τα κομάντο της Βαρκελώνης. Σε πολλές ενέργειες, οι αναρχικοί σταματούσαν ένα ταξί, οδηγούσαν σε απομακρυσμένο σημείο τον οδηγό, τον συμβούλευαν να καταγγείλει το συμβάν αμέσως και χρησιμοποι-

αναρχικοί και οι συγγενείς τους δέχτηκαν επισκέψεις στα σπίτια τους και οδηγήθηκαν για ανακρίσεις. Σε μια τέτοια επίσκεψη -ή ίσως μετά από πληροφορία που δεν αξιολογήθηκε σωστά- τέσσερεις αστυνομικοί πήγαν, στις 9 Μάρτη, να ελέγξουν ένα σπίτι στο Οσπιταλέτ. Εκεί κρυβόντουσαν ο Χοσέ Λόπεθ κι ο Χοσέ Σαμπατέ. Μόλις η ιδιοκτήτρια του σπιτιού άνοιξε την πόρτα, ο Σαμπατέ πυροβόλησε και σκότωσε τον πρώτο που επιχείρησε να μπει. Οι μπάτσοι απάντησαν στους πυροβολισμούς και τραυμάτισαν τον Σαμπατέ στο στήθος. Οι δυο σύντροφοι επιχείρησαν να διαφύγουν από την πίσω πόρτα, αλλά όπως έτρεχαν ο Λόπεθ δέχτηκε μια σφαίρα στον πνεύμονα και έμεινε πίσω. Η αστυνομία τον οδήγησε επειγόντως στο νοσοκομείο, όπου του έσωσαν τη ζωή για να μπορέσουν να τον ανακρίνουν. Έντεκα μήνες αργότερα, στις 4 Φλεβάρη του 1950, τον εκτέλεσαν δίπλα στον Κάρλος Βιδάλ.[22] Ο Χοσέ Σαμπατέ κατάφερε να ξεφύγει παρά τον τραυματισμό του. Ο «Κίκο», μετά από αγωνιώδη αναζήτηση, τον εντόπισε δύο μέρες αργότερα σ' ένα φιλικό σπίτι. Κανόνισε να τον δει γιατρός και φρόντισε για την ασφαλή του μεταφορά στη Γαλλία, ώστε να αναρρώσει.

Η αστυνομία, που δεν ήταν ικανοποιημένη με μια μόνο σύλληψη, δολοφόνησε εν ψυχρώ στο σπίτι του -για αντίποινα- τον Μιγκέλ Μπάρμπα[23], στις 11 Μάρτη του 1949. Οι Λος Μάνιος που παρέμεναν στη Βαρκελώνη και βρίσκονταν υπό πίεση, αποφάσισαν να μετακομίσουν στη Μαδρίτη και να εξετάσουν ένα πιθανό σχέδιο εκτέλεσης του Φράνκο. Μες στον Απρίλη εγκαταστάθηκαν στη Μαδρίτη και ο «Ροδόλφο» -που είχε γεννηθεί εκεί- ξεκίνησε τις επαφές μ' ένα γνωστό του, που ήταν φίλος ενός φρουρού του παλατιού του Πάρδο, κατοικίας του Φράνκο. Ο φρουρός είχε πολεμήσει με τη Γαλάζια Μεραρχία στο ανατολικό μέτωπο, αλλά φερόταν διατεθειμένος να βοηθήσει στην εκπόνηση ενός σχεδίου έναντι σημαντικού οικονομικού ανταλλάγματος. Υποσχέθηκε ότι μπορούσε να τοποθετήσει δύο άτομα σε κοντινή απόσταση από την πορεία του αυτοκινήτου του Φράνκο, αρκεί να φορούσαν στρατιωτικές στολές. Αυτοί θα είχαν μισή ώρα για να τοποθετήσουν τα εκρηκτικά και να τα ρυθμίσουν στην ώρα που θα περνούσε την ίδια μέρα ο δικτάτορας. Σε ανταπόδοση, ο τυχοδιώκτης φρουρός ζητούσε 200.000 πεσέτες, 50.000 την προηγούμενη ημέρα της απόπειρας και τα υπόλοιπα μετά την επιτυχία της.[24]

ούσαν το όχημα για την ενέργεια. *Στο ίδιο,* σελ.83-84.

22 Ο José López Penedo (1915-1950) ήταν παντρεμένος και είχε τρεις μικρές κορούλες στη Γαλλία. Ήταν ο συντάκτης του προπαγανδιστικού υλικού που διένειμε η ομάδα των Σαμπατέ. Ο Carlos Vidal Pasanau (1913-1950) ήταν μαθητής του Χοσέ Τσένα στο ελευθεριακό σχολείο του Οσπιταλέτ και παιδικός φίλος των Σαμπατέ.

23 Ο Miguel Barba Moncayo "Reyes" (1899-1949) ήταν δημοφιλής αναρχικός, ηθοποιός και είχε μόλις αποφυλακιστεί. Μετά τον εμφύλιο καταδικάστηκε σε θάνατο, αλλά η ποινή του μετατράπηκε και αποφυλακίστηκε το 1946. Για μικρό διάστημα συνεργάστηκε με τις ένοπλες ομάδες, αλλά φυλακίστηκε ξανά το 1947.

24 Οι Λος Μάνιος παρέδωσαν αργότερα στην SI στη Γαλλία τα αναλυτικά στοιχεία για την επίθεση. Το Πάρδο, παλάτι με ιδιωτικό δάσος για κυνήγι λίγο έξω από τη Μαδρί-

Ο μόνος τρόπος για να βρεθούν τα χρήματα ήταν να γίνει μια «ανάληψη». Οι Λος Μάνιος χτύπησαν την τράπεζα Ποπουλάρ, ακινητοποιώντας τον ένα φρουρό -ο άλλος είχε πάει για τσιγάρα- και απέσπασαν 250.000 πεσέτες. Την επόμενη μέρα έκλεισαν ραντεβού με το φρουρό, αλλά αυτός δεν εμφανίστηκε. Η ληστεία, στην οποία συμμετείχαν και οι εφτά σύντροφοι, έπεσε σαν κεραυνός εν αιθρία σε μια Μαδρίτη που είχε συνηθίσει για καιρό να μη διασαλεύεται η τάξη. Όλη η αστυνομία άρχισε να ψάχνει. Σπίτια αγωνιστών, ξενοδοχεία, πανσιόν και πρόσφατα ενοικιασμένα σπίτια ήταν ο στόχος της. Η ομάδα είδε ότι κινδύνευε και έφυγε με τρένο για την Ανδαλουσία. Τέσσερεις μέρες μετά επέστρεψαν για μια μέρα, ψάχνοντας το φρουρό, αλλά αυτός είχε εξαφανιστεί. Αποφάσισαν να επιστρέψουν στη Βαρκελώνη και από εκεί κατευθείαν στη Γαλλία, όπου έφτασαν στα τέλη Απρίλη. Στη Βαρκελώνη έμεινε μόνο ο Σαμπορίτ, στον οποίο ο «Ουένθες» έδωσε ένα μεγάλο μέρος της λείας για να καλυφθούν οι ανάγκες των κρατουμένων στη φυλακή Μοδέλο.

Ενώ οι Λος Μάνιος περνούσαν στη Γαλλία, την αντίστροφη διαδρομή έκανε ένα κομάντο αποτελούμενο από τους Φασερίας, Γκιγιέρμο Γκανούθα και Χουάν Σεράνο «Τσόφερ», με οδηγό τον Χεσούς Μαρτίνεθ. Λίγο πριν να φτάσουν στη Βαρκελώνη, έπεσαν σε ενέδρα της Γκουάρδια Θιβίλ, με αποτέλεσμα να χάσει τη ζωή του ο Γκανούθα. Οι υπόλοιποι κατάφεραν να ξεφύγουν ρίχνοντας χειροβομβίδες για να σπάσουν τον κλοιό και έφτασαν στην πόλη χωρίς άλλα προβλήματα. Εκεί συμμετείχαν σε μια συνάντηση των ένοπλων ομάδων, για να συντονίσουν τη δράση τους. Στις 15 Μάη, είχε κανονιστεί μια ψηφοφορία στον ΟΗΕ για την άρση των κυρώσεων προς το φρανκικό καθεστώς. Την ψηφοφορία είχαν προκαλέσει τα φιλοφρανκικά καθεστώτα της Βολιβίας, της Βραζιλίας και του Περού. Ο Κίκο Σαμπατέ και ο Φασερίας πρότειναν μια συντονισμένη ενέργεια σε βάρος των προξενείων των τριών χωρών στη Βαρκελώνη. Αποφασίστηκε να τοποθετηθούν βόμβες ταυτόχρονα και στα τρία.

Στις 15 Μάη, ο «Κίκο», μαζί με τον Φρανθίσκο Μαρτίνεθ και ένα σύντροφο ακόμα, τοποθέτησαν τη βόμβα στο προξενείο του Περού και μετά πήγαν σε αυτό της Βραζιλίας. Ο Φασερίας, ο «Τσόφερ» και ο «Γιάγιο» ανέλαβαν το βολιβιανό. Εκτός από το προξενείο της Βραζιλίας, όπου πάνω στη βιασύνη έγινε λάθος με το φυτίλι, τα άλλα δύο υπέστησαν σοβαρές ζημιές, χωρίς να προκληθούν θύματα. Οι βομβιστικές επιθέσεις είχαν και συνέχεια. Μες στους επόμενους δυο μήνες ο «Γιάγιο» τοποθέτησε άλλες τέσσερεις βόμβες, ενόψει των επισκέψεων του Φράν-

τη, φυλασσόταν από 1.400 πεζούς στρατιώτες, 298 έφιππους και ένα λόχο Μαυριτανών, που ήταν σωματοφύλακες του Φράνκο. Είκοσι μυστικοί αστυνομικοί τριγυρνούσαν στα περίχωρα παριστάνοντας τους φυσιολάτρες. Η αναφορά περιείχε αναλυτική περιγραφή των στολών που φορούσαν οι φρουροί, τα ονόματα των αξιωματικών, το χρονοδιάγραμμα των αλλαγών βάρδιας και τις μάρκες των αυτοκινήτων που χρησιμοποιούσε ο δικτάτορας. Τα αυτοκίνητα δοκιμάζονταν για 50 χιλιόμετρα πριν από κάθε μεταφορά του Φράνκο και οι οδηγοί συνοδεύονταν συνεχώς από στρατιώτες. Η αναφορά βρίσκεται στο αρχείο Ester Borrás, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 130.

κο, αλλά και της Εβίτα Περόν[25] στην πόλη. Η πρώτη τοποθετήθηκε εντός του καθεδρικού ναού της Βαρκελώνης, προκαλώντας ζημιές και λύσσα στους σεβάσμιους καθολικούς του καθεστώτος. Η δεύτερη στο ξενοδοχείο Ριτζ δεν έσκασε. Η τρίτη έσκασε στην πλατεία Κάλβο Σοτέλο. Η τελευταία προοριζόταν για την τράπεζα της Ισπανίας στην πλατεία Καταλούνια, αλλά ο φρουρός υποπτεύθηκε τον Πέδρο Αδρόβερ, ο οποίος αναγκάστηκε να την αφήσει κάτω από ένα παγκάκι στην πλατεία. Η ισχυρή έκρηξη τραυμάτισε κάποιους περαστικούς.[26]

Όσο ο «Γιάγιο» προκαλούσε πανικό στην καθημερινότητα της πόλης, ο «Κίκο» αποφάσισε να επιστρέψει στη Γαλλία για να δει την οικογένειά του. Η αστυνομία, που περίμενε με ανυπομονησία την επιστροφή του, τον συνέλαβε στο σπίτι του, στις 4 Ιούνη και τον οδήγησε στις γαλλικές φυλακές. Μια μέρα νωρίτερα η φρανκική αστυνομία είχε συλλάβει το Φρανθίσκο Ντενίς «Καταλά»[27] κοντά στην Τζιρονέλα. Καθώς τον οδηγούσαν στο αστυνομικό τμήμα του Σάλιεντ, ο «Καταλά» αυτοκτόνησε με μια κάψουλα υδροκυανίου.

Ο Φασερίας πήγε στις αρχές Ιούνη στη Γαλλία, αλλά σε λιγότερο από ένα μήνα πήρε το δρόμο της επιστροφής μαζί με τους «Σέλες», «Κίκε» και «Τόνι». Η ομάδα των τεσσάρων συντρόφων, συνεργαζόμενη ενίοτε και με άλλους αναρχικούς, όπως τους «Γιάγιο», Μιγκέλ Γκαρσία, Ντομίνγκο Ίμπαρς, Φρανθίσκο Μαρτίνεθ και άλλους, προχώρησαν σε μια σειρά ενεργειών, τον Αύγουστο του 1949. Η αρχή έγινε στις 5 Αυγούστου με την εγκαινίαση μιας νέας τακτικής εκ μέρους των ανταρτών. Αφού απαλλοτρίωσαν ένα πολυτελές αμάξι πήγαν στην Κασίτα Μπλάνκα, ένα πολυτελές ξενοδοχείο της μιας νύχτας, που πρόσφερε εχεμύθεια σε παράνομα ζευγάρια και -τις περισσότερες φορές- σε άνδρες της υψηλής κοινωνίας της πόλης που πήγαιναν εκεί με εκδιδόμενες γυναίκες, συχνά ανήλικες. Ο σκοπός της επίθεσης ήταν τριπλός. Οι αντάρτες έκλεβαν και χρήματα και έγγραφα από τους πελάτες, ενώ με την ενέργειά τους ξεμπρόστιαζαν τους -υποτιθέμενα σεβάσμιους- καθολικούς οικογενειάρχες, στυλοβάτες μιας σεμνότυφης, φασιστικής κοινωνίας.

Στις 11 του μήνα, επανέλαβαν την ίδια ενέργεια, αυτή τη φορά στο «ξενοδοχείο» της Βία Αουγκούστα. Την επόμενη μέρα η ομάδα του Φασερίας λήστεψε το κοσμηματοπωλείο Μπάουερ. Τα κοσμήματα που κλάπηκαν είχαν αξία σχεδόν μισό εκατομμύριο πεσέτες. Στις 13 Αυγούστου, σειρά είχε ένα εργοστάσιο αυτοκινήτων, το οποίο πρόσφερε στο κίνημα άλλες 100.000 πεσέτες. Στις 16

25 Το καθεστώς του Περόν προμήθευε με τρόφιμα τον Φράνκο και η Εβίτα παρουσιαζόταν σα μητέρα Τερέζα των φτωχόπαιδων της Ισπανίας.

26 Ο εξόριστος κομμουνιστικός τύπος -το PCE είχε ήδη αποκηρύξει τον ένοπλο αγώνα- έγραψε ότι οι βόμβες είχαν τοποθετηθεί από πράκτορες του Φράνκο. Βλ. Téllez, *Facerías*, σελ.239-240.

27 Ο Francisco Denís Díez "Catalá" (1899-1949) ήταν από τους ικανότερους οδηγούς πυρηναϊκών περασμάτων και έχαιρε μεγάλης εκτίμησης μες στο ελευθεριακό κίνημα. Τα τελευταία έξι χρόνια της ζωής του βρισκόταν σε αδιάκοπη κίνηση από και προς τη Γαλλία.

Αυγούστου, οι ομάδες της Βαρκελώνης προχώρησαν σε μια συντονισμένη κίνηση για την απόκτηση ταυτοτήτων και άλλων δημόσιων εγγράφων. Κατέλαβαν ένα σπίτι δίπλα στην επαρχιακή οδό της Ραμπασάδα, λίγο έξω από τη Βαρκελώνη. Στη συνέχεια σταματούσαν τα οχήματα στο δρόμο και τα οδηγούσαν προς το αγροτόσπιτο, όπου έπαιρναν από τους επιβάτες τα έγγραφά τους και -αν ήταν ευκατάστατοι- και τα πορτοφόλια τους. Αφού «έλεγξαν» μια ντουζίνα αυτοκίνητα, επέστρεψαν στη Βαρκελώνη.

Στις 19 Αυγούστου, ο «Γιάγιο» έκανε άλλη μια από τις αγαπημένες του βομβιστικές επιθέσεις, αυτή τη φορά ενάντια στην περιφερειακή διοίκηση Καταλονίας. Η βόμβα έσκασε σε ένα από τα πίσω παράθυρα και προξένησε σοβαρές ζημιές. Την ίδια μέρα ο «Σέλες», ο «Τόνι», ο «Κίκε» και ο Φασερίας έκλεψαν ένα ταξί και κατευθύνθηκαν προς το γκαράζ της CAMPSA, της μονοπωλιακής κρατικής επιχείρησης πετρελαίου. Αφού ακινητοποίησαν τους φρουρούς, άρχισαν να γαζώνουν τα βυτία της βενζίνης με πολυβόλα. Σκοπός τους ήταν να προκαλέσουν μια κόλαση φωτιάς και εκρήξεων, αλλά τα βυτία που βρίσκονταν σταθμευμένα εκεί ήταν άδεια, με αποτέλεσμα η φωτιά να μην πάρει μεγάλες διαστάσεις. Οι τέσσερεις αναρχικοί δεν αρκέστηκαν σ' αυτό το χτύπημα. Με το ίδιο ταξί πέρασαν έξω από το αστυνομικό τμήμα της Γκράσια, γαζώνοντάς το με σφαίρες. Πριν να εγκαταλείψουν το όχημα, πυροβόλησαν για εκφοβισμό και ένα μπάτσο που συνάντησαν τυχαία να βγαίνει από το σπίτι του. Σκοπός της ομάδας ήταν η καλλιέργεια κλίματος πανικού, λίγο πριν την επιστροφή της στη Γαλλία.

Στις 22 Αυγούστου, το κομάντο των συντρόφων ξεκίνησε το ταξίδι της επιστροφής στη Γαλλία πεζή. Στις 26 Αυγούστου, επιχείρησαν να διασχίσουν τα Πυρηναία, σε μια τοποθεσία αρκετά κοντινή στη Μεσόγειο. Το χωριό της περιοχής είχε πανηγύρι και οι σύντροφοι υπολόγιζαν πως οι μπάτσοι της Γκουάρδια Θιβίλ θα παρέμεναν εκεί. Αν και αυτό σκόπευαν να κάνουν οι δυνάμεις της περιοχής, ένα τηλεγράφημα της τελευταίας στιγμής τους διέταζε να αναπτυχθούν στα γύρω ορεινά, εικάζοντας τη διέλευση από την περιοχή της ομάδας του Φασερίας. Τετρακόσια μέτρα από τα σύνορα και ενώ οι σύντροφοι βάδιζαν ανυποψίαστοι προς τη Γαλλία, έπεσαν στην ενέδρα που τους είχε στήσει η Γκουάρδια Θιβίλ. Τα ξαφνικά πυρά της αστυνομίας ανταποδόθηκαν με χειροβομβίδες και πυροβολισμούς. Οι αστυνομικοί τράπηκαν σε φυγή και ένας απ' αυτούς τραυματίστηκε.

Όμως, από τα πρώτα αιφνιδιαστικά πυρά τραυματίστηκαν ο «Τόνι» και ο Χοσέ Ιγκλέσιας, ενώ έπεσαν νεκροί οι Σελεδόνιο Γκαρσία «Σέλες» και Ενρίκε Μαρτίνεθ «Κίκε». Έτσι, έκλεισε ο κύκλος δύο εκ των σημαντικότερων αναρχικών αγωνιστών της Βαρκελώνης. Δίπλα στα πτώματα των δύο συντρόφων βρέθηκε μια τσάντα που η ομάδα άφησε πίσω κατά τη βιαστική διαφυγή της, η οποία περιείχε κοσμήματα από την τελευταία ληστεία, λίγα χρήματα και κλεμμένα έγγραφα. Η δολοφονία των «Σέλες» και «Κίκε» άνοιξε την αυλαία της χειρότερης φάσης καταστολής του αντάρτικου της Βαρκελώνης.

Μετά από λίγες μέρες, στις 4 Σεπτέμβρη του 1949, πέρασαν στην Ισπανία δύο ομάδες με οδηγό τον Ραμόν Βίλα «Καρακεμάδα». Η πρώτη ήταν η ομάδα των

Πρίμος με καπετάνιο τον Σατουρνίνο Κουλέμπρας και σύνδεσμο με τις ομάδες της Βαρκελώνης τον Ζουάν Μπούσκετς. Στη δεύτερη ομάδα συμμετείχε ο μικρότερος αδερφός των Σαμπατέ, ο Μανόλο, μαζί με το φίλο του Έλιο Τσιλιόλι, ιταλό αναρχικό. Ο Μανόλο Σαμπατέ ήθελε από καιρό να ακολουθήσει τα αδέρφια του στον ένοπλο αγώνα, αλλά αυτοί δεν του το επέτρεπαν. Η φυλάκιση του «Κίκο» και η παραμονή του Χοσέ στη Βαρκελώνη διευκόλυναν το μικρό να ενταχθεί σε μια ομάδα και να μπει στην Ισπανία.

Στα μέσα της διαδρομής τους προς την καταλανική πρωτεύουσα, οι αντάρτες αντιμετώπισαν προβλήματα, καθώς έγιναν αντιληπτοί μετά από μια αποτυχημένη προσπάθεια να κλέψουν ένα αυτοκίνητο. Χωρίστηκαν σε δύο ομάδες. Οι Πρίμος έφυγαν προς Βαρκελώνη, ενώ οι «Καρακεμάδα», Σαμπατέ και Τσιλιόλι κατευθύνθηκαν πάλι προς τα βόρεια. Στις 29 Σεπτέμβρη, ο Τσιλιόλι κίνησε τις υποψίες της Γκουάρδια Θιβίλ, όταν επιχείρησε να αγοράσει προμήθειες από ένα χωριό της περιοχής. Αφού τον συνέλαβαν και τον ανέκριναν, προχώρησαν στην εκτέλεσή του χωρίς δίκη, με το πρόσχημα ότι -βασανισμένος και με χειροπέδες- *έσκυψε να βγάλει μια χειροβομβίδα από μια τσάντα που είχε δίπλα στα πόδια του.*[28]

Την επόμενη μέρα η αστυνομία επιτέθηκε στον «Καρακεμάδα», ενώ αυτός προσέγγιζε μια αγροικία για να ζητήσει τρόφιμα. Γλίτωσε την τελευταία στιγμή, τραυματισμένος, αφού πήδηξε σ' ένα γκρεμό, για να μην τον ακολουθήσουν. Ο Μανόλο Σαμπατέ, άπειρος και μόνος του, ήταν εύκολη λεία για τους φασίστες, οι οποίοι τον συνέλαβαν την επόμενη μέρα, ενώ κι αυτός προσπαθούσε να βρει τρόφιμα. Όταν αποκαλύφθηκε η πραγματική του ταυτότητα, η σύλληψή του πανηγυρίστηκε από όλες τις αστυνομικές δυνάμεις της Καταλονίας. Στη δίκη του δεν υπήρχε κανένα στοιχείο εναντίον του, που να δικαιολογεί μεγάλη ποινή. Μόνο και μόνο λόγω του ονόματος των αδερφών του και των ενεργειών που αυτοί είχαν κάνει, ο Μανόλο εκτελέστηκε εκδικητικά, στις 24 Φλεβάρη του 1950. Δίπλα του στο απόσπασμα στάθηκε ο Σατουρνίνο Κουλέμπρας. Ούτε κι αυτός είχε διαπράξει κάποιο σοβαρό αδίκημα όταν συνελήφθη τον Οκτώβρη στη Βαρκελώνη, αλλά θεωρήθηκε αρχηγός αντάρτικης ομάδας, ιδιότητα που -με τον αντιτρομοκρατικό του 1947- επέσυρε ποινή θανάτου. Μαζί τους ήταν να εκτελεστεί κι ο Ζουάν Μπούσκετς[29], αλλά την τελευταία στιγμή η ποινή του

28 Έτσι αναφέρει το επίσημο ανακοινωθέν της Γκουάρδια Θιβίλ. Βλ. Sánchez, *ό.π.,* σελ.78.

29 Ο Joan Busquets Vergés "Senzill" (1928) ήταν εργοστασιακός εργάτης, που κυνηγήθηκε από την αστυνομία, μετά από μια παράνομη απεργία το 1946 και κατέφυγε στη Γαλλία. Το 1948 επέστρεψε στην Ισπανία με τα ένοπλα γκρουπ. Συμμετείχε με τον Γκόμεθ Κάσας στην αποτυχημένη απόπειρα απόδρασης του 1956 και αποφυλακίστηκε το 1969, οπότε και διέφυγε στη Γαλλία. Κατά την επίσκεψη του βασιλιά Χουάν Κάρλος το 1976 στο Παρίσι, η γαλλική αστυνομία τον συμπεριέλαβε στους 11 ελευθεριακούς που συνελήφθησαν προληπτικά και κρατήθηκαν σ' ένα θέρετρο πέντε αστέρων, όσο διαρκούσε η επίσκεψη. Μαζί του στις «διακοπές» είχε τον Οκτάβιο Αλμπερόλα και την

μετατράπηκε σε ισόβια.

Όσο οι ατυχίες χτυπούσαν τα γκρουπ που προσέγγιζαν τη Βαρκελώνη, στην πόλη έγινε μια εντυπωσιακή ληστεία από τους Σέσαρ Σαμπορίτ, Χοσέ Σαμπατέ και Χοσέ Πέρεθ, οι οποίοι λήστεψαν τη χρηματαποστολή μιας κατασκευαστικής εταιρίας, απαλλοτριώνοντας 734.117 πεσέτες. Η ληστεία έγινε στις 14 Σεπτέμβρη, ένα μήνα ακριβώς πριν να εξαπολυθεί το πογκρόμ ενάντια στις ένοπλες αναρχικές ομάδες. Αυτός που προκάλεσε το πογκρόμ ήταν ο Μανουέλ Γκερέρο, μέλος της ομάδας Ταλιόν, που με καπετάνιο τον Χούλιο Ροντρίγκεθ «Κουμπάνο», είχε έρθει από τη Γαλλία στις αρχές του Σεπτέμβρη. Ο Γκερέρο τραυματίστηκε στα περίχωρα της Μανρέσα και -αφού ήρθε γιατρός από τη Βαρκελώνη για να επιμεληθεί τα τραύματά του- μεταφέρθηκε στις αρχές Οκτώβρη σ' ένα σπίτι στην καταλανική πρωτεύουσα για να αναρρώσει. Τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας Ταλιόν βρίσκονταν ήδη εκεί, προετοιμάζοντας επιθέσεις σε συνεργασία με την ομάδα του Χοσέ Σαμπατέ.

Δυστυχώς, το σπίτι στο οποίο μεταφέρθηκε ο Γκερέρο βρισκόταν υπό τη διακριτική παρακολούθηση της ασφάλειας, καθώς υπήρχαν υπόνοιες ότι μπορεί να παρείχε στέγη σε αναρχικούς αντάρτες. Ο Γκερέρο συνελήφθη και δέχτηκε να συνεργαστεί με την αστυνομία, δίνοντας κάποια στοιχεία με αντάλλαγμα την αποφυγή της θανατικής ποινής.[30] Ο Κιντέλα εκμεταλλεύτηκε τα στοιχεία αυτά και τα συνδύασε μ' όλες τις άλλες πληροφορίες που είχε μαζέψει από πληροφοριοδότες, εντός και εκτός Ισπανίας. Η μαύρη εβδομάδα για το αντάρτικο πόλης ξεκίνησε στις 14 Οκτώβρη του 1949. Κατά τη διάρκεια ληστείας σε υποκατάστημα της τράπεζας Βιθκάγια στο κέντρο της πόλης, επενέβη η αστυνομία και ακολούθησε ανταλλαγή πυροβολισμών. Από τις σφαίρες έπεσε νεκρός ο Λουθιάνο Αλπουέντε, αναρχικός από την Αραγόνα.[31]

Η ασφάλεια προχώρησε σε συλλήψεις συνδέσμων, αξιοποιώντας τις πληροφο-

---

Αλίθια Μουρ, αγωνιστές, οι οποίοι θα αναφερθούν σε επόμενα κεφάλαια.

30 Τελικά δικάστηκε σε ξεχωριστό δικαστήριο από τους συντρόφους του και καταδικάστηκε σε 26 χρόνια φυλακής. Αποφυλακίστηκε το 1962. Σημαντικές πληροφορίες έδωσε και ο Τζάουμα Αλμπάνα, που συνελήφθη όταν προσπάθησε να πουλήσει ένα κλεμμένο ρολόι. Ήταν 18 χρόνων στην πρώτη του παράνομη είσοδο στη χώρα. Βασανίστηκε σκληρά για να μιλήσει, αργότερα αναφέρθηκε πως απέδρασε, αν και πιθανότατα ο Κιντέλα τον «επιβράβευσε» για τη διάθεση συνεργασίας του. Αναλυτική καταγραφή αυτών που «έσπασαν» κάνει με γράμμα του στη Γαλλία ο θανατοποινίτης Μιγκέλ Γκαρσία. Βλ. αρχείο Ester Borrás, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 130. Το γράμμα ήταν γραμμένο σε τσιγαρόχαρτο και μέσω του παράνομου δικτύου, έφτασε από το κελί του στην πτέρυγα θανατοποινιτών ώς τη Γαλλία.

31 Για απόπειρα ληστείας μιλάει ο Sánchez, *στο ίδιο,* σελ.174, ενώ ο Τέγιεθ στο *Σαμπατέ,* σελ.104, γράφει ότι ο Αλπουέντε εκτελέστηκε στη μέση του δρόμου, απροειδοποίητα. Ο Luciano Alpuente καταγόταν από τη Βαλντεκουένκα της Τερουέλ και είχε οργανώσει -μαζί με άλλους δυο συντρόφους της CNT- τη μεγάλη ληστεία του τρένου της Καουντέ, με την οποία χρηματοδοτήθηκε η ίδρυση του -κομμουνιστικής ηγεσίας- αντάρτικου του Λεβάντε και της Αραγόνας, που θα εξιστορηθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

ρίες του Γκερέρο και αποσπώντας καινούριες κι από τους άλλους συλληφθέντες. Στις 17 Οκτώβρη, έστησε ενέδρα σε μια υπαίθρια κρυψώνα όπλων στο προάστιο του Πρατ, αλλά οι αντάρτες που εμφανίστηκαν εκεί αντιλήφθηκαν την παρουσία της αστυνομίας και ξέφυγαν ρίχνοντας χειροβομβίδες στις αστυνομικές δυνάμεις. Την ίδια μέρα υπήρχε πληροφόρηση για ραντεβού του Χοσέ Σαμπατέ με κάποιον από τους συλληφθέντες, στο κέντρο της πόλης. Αστυνομικοί κατέκλυσαν την περιοχή του ραντεβού και περίμεναν υπομονετικά το στόχο τους.

Ο Χοσέ Σαμπατέ εμφανίστηκε καθυστερημένα και κατάλαβε αμέσως ότι οι διάφοροι περίεργοι περαστικοί, γύρω από το σημείο του ραντεβού, ήταν πράκτορες του Κιντέλα. Άνοιξε πυρ εναντίον τους και άρχισε να τρέχει. Προσπαθώντας να διαφύγει από ένα κάθετο στενό, βρέθηκε μπροστά σε δυο μπάτσους. Χωρίς να χάσει χρόνο, πυροβόλησε τον ένα θανάσιμα στο κεφάλι, ενώ ο δεύτερος προσπαθούσε να καλυφθεί. Το κυνήγι με ανταλλαγή πυροβολισμών συνεχίστηκε για κάποια τετράγωνα ακόμα. Ο Χοσέ τραυμάτισε άλλους δυο ασφαλίτες, αλλά δέχτηκε και ο ίδιος σφαίρες από τους διώκτες του. Μπήκε σε ένα φαρμακείο και -αποκαμωμένος από την αιμορραγία- λιποθύμησε. Μέχρι να έρθει ασθενοφόρο για να τον παραλάβει είχε ξεψυχήσει.

Η λίστα των νεκρών μεγάλωσε κι άλλο στις 21 Οκτώβρη. Η αστυνομία -ενήμερη για τις κινήσεις των μελών της ομάδας Ταλιόν- αποφάσισε να ξεμπερδέψει με τους ένοπλους αντάρτες χωρίς να ρισκάρει συλλήψεις που θα κατέληγαν και σε άλλους νεκρούς ασφαλίτες. Στην περιοχή του Πόμπλε Σεκ δολοφόνησαν εν ψυχρώ τους Χοσέ Λουίς Μπαράο και Βίκτορ Εσπαγιάργκας[32], ενώ περπατούσαν αμέριμνοι στο δρόμο. Λίγη ώρα αργότερα ένα αυτοκίνητο γεμάτο ασφαλίτες πλησίασε τον Χούλιο Ροντρίγκεθ «Κουμπάνο» [33], ο οποίος στεκόταν στη λεωφόρο Διαγονάλ και οι μπάτσοι τον γάζωσαν από τα ανοιχτά παράθυρα πριν προλάβει να αμυνθεί. Το βράδυ προχώρησαν σε μια ακόμη εν ψυχρώ δολοφονία, πυροβολώντας τον Φρανθίσκο Μαρτίνεθ «Πάκο» στην οδό Ντος ντε Ματζ, στη γειτονιά που μεγάλωσε. Οι Μιγκέλ Γκαρσία και Χοσέ Κοράλ στάθηκαν πιο τυχεροί, αφού εντοπίστηκαν στις κρυψώνες τους και παραδόθηκαν.[34] Την ίδια

32 Ο Victor Espallargas (?-1949) ήταν γραμματέας της FAI Αραγόνας το 1936.

33 Για τον «Κουμπάνο» υπάρχουν στοιχεία στην υποσημείωση 56 του 4ου κεφαλαίου. Ήταν από τους πιο δραστήριους αναρχικούς αγωνιστές της αντίστασης.

34 Ο José Corral Martín (1910-?) καταδικάστηκε σε θάνατο, αλλά η ποινή του μετατράπηκε σε ισόβια και αποφυλακίστηκε το 1967. Ο Miguel García García "Seco" (1908-1981) συμμετείχε στις ένοπλες ομάδες κατά τη δικτατορία του Πρίμο ντε Ριβέρα. Στον εμφύλιο πολέμησε στην Αραγόνα και στη Γουαδαλαχάρα, όπου συμμετείχε στη νικηφόρα μάχη της Μπριουέγα μαζί με τον Μέρα. Καταδικάστηκε σε θάνατο, αλλά του χαρίστηκε η ζωή. Αποφυλακίστηκε το 1969 και πήγε στο Λονδίνο, όπου συμμετείχε στην ίδρυση του Αναρχικού Μαύρου Σταυρού (πανευρωπαϊκής αναρχικής οργάνωσης αλληλεγγύης -μέλος της ήταν ο Πινέλι, που εκπαραθυρώθηκε στο Μιλάνο από την αστυνομία) και συνεργάστηκε στην έκδοση της εφημερίδας Black Flag. Επέστρεψε στη Βαρκελώνη μετά το θάνατο του Φράνκο. Είναι συγγραφέας του *Franco's Prisoner,* London: Hart

μέρα η Γκουάρδια Θιβίλ δολοφόνησε στα Πυρηναία τους αναρχικούς αγωνιστές Μανουέλ Όλτρα, Θεθίλιο Γκαλδός και Κάρλος Κουέβας.

Η έντονη πίεση της καταστολής συνεχίστηκε και τις επόμενες μέρες, με δεκάδες συλλήψεις συνδέσμων και ελέγχους σπιτιών. Στις 5 Νοέμβρη, η αστυνομία εντόπισε το κρυσφήγετο του Πέδρο Αδρόβερ «Γιάγιο» και τον συνέλαβε την ώρα που γυρνούσε εκεί. Λίγη ώρα αργότερα προσέγγισε το ίδιο σημείο ο Χουάν Σεράνο «Τσόφερ», ο οποίος προσπάθησε να τραβήξει το όπλο του και εκτελέστηκε επί τόπου. Την ίδια μέρα έπεσε στα χέρια της αστυνομίας και ο Χοσέ Πέρεθ «Τραγαπάνες». Οι «Γιάγιο» και «Τραγαπάνες» καταδικάστηκαν σε θάνατο και εκτελέστηκαν, στις 14 Μάρτη του 1952, στο στρατόπεδο Μπότα. Το κύμα καταστολής συμπληρώθηκε με τη δολοφονία πέντε χωρικών, συνδέσμων των ανταρτών στη βόρεια Καταλονία, τρεις μέρες αργότερα. Ένας από τους πέντε ήταν ο θείος του Μαρσελίνο Μασάνα, οι υπόλοιποι ήταν γνωστοί αναρχικοί της περιοχής της Μπέργα.

Η άμεση απάντηση σ' αυτές τις δολοφονίες δόθηκε στο εξωτερικό, όχι -όπως θα περίμενε κανείς- στη Γαλλία, όπου οι επιτροπές αναλώθηκαν σε πύρινους επικήδειους στον τύπο των εξορίστων και χλιαρές διαμαρτυρίες, αλλά στην Ιταλία. Στις 8 Νοέμβρη του 1949, τρεις νεαροί ιταλοί αναρχικοί, οι Μπούζικο, Μανκούζο και ντε Λούκι, οπλισμένοι με πιστόλια, μια χειροβομβίδα και ένα δοχείο βενζίνης, μπήκαν στο ισπανικό προξενείο της Γένοβας, έβγαλαν έξω τους παρισταμένους, ανατίναξαν το δωμάτιο του προξένου και έβαλαν φωτιά στα επίσημα έγγραφα. Ακόμη κατέβασαν την ισπανική σημαία και στη θέση της έβαλαν μια μαυροκόκκινη με την επιγραφή «ούτε θεός, ούτε αφεντικά». Η σύλληψη του ντε Λούκι ώθησε τους συντρόφους του να παραδοθούν πριν από τη δίκη, όπου και αθωώθηκαν από τις βαριές κατηγορίες, το Νοέμβρη του 1950. Μάρτυρας υπεράσπισης στη δίκη κατέθεσε ο Τζίνο Μπίμπι, αναρχικός από την Καράρα, που θεωρείται οργανωτής της απόπειρας δολοφονίας του Μουσολίνι το 1926. Δυο μήνες μετά την πρώτη ενέργεια στη Γένοβα, στις 22 Γενάρη του 1950, η αστυνομία συνέλαβε τον Τζουζέπε ντε Λουίζι στη Ρώμη, ενώ κατευθυνόταν προς την ισπανική πρεσβεία με όπλα και εκρηκτικά για να εκδικηθεί για την αιματηρή καταστολή στη Βαρκελώνη. [35]

Πίσω στην καταλανική πρωτεύουσα είχαν μείνει ελάχιστοι ενεργοί αντάρτες. Ανάμεσα στα λιγοστά χτυπήματα που έγιναν κατά την περίοδο αυτής της σκληρής καταστολής ήταν δυο εμπρηστικές επιθέσεις εναντίον φορτηγών πλοίων που

Davis, 1972.

35 Ο Giuseppe De Luisi (1886-1962) ήταν 64 χρόνων, όταν συνελήφθη στη Ρώμη. Καταδικάστηκε σε έξι χρόνια για παράνομη κατοχή βαρέως οπλισμού. Ο Ντε Λουίζι είχε περάσει ήδη 23 χρόνια στα κάτεργα του Μουσολίνι, καταδικασμένος σε 25 χρόνια για ανατρεπτική δράση, ποινή που αυξήθηκε κατά 4 χρόνια, επειδή προσπάθησε ν' αποδράσει από το δικαστήριο με χρήση χειροβομβίδας. Απελευθερώθηκε από τους παρτιζάνους το 1945 και διακρίθηκε στις μάχες της απελευθέρωσης της Ιταλίας. Πέθανε σε γηροκομείο της Λιόρνα το 1962.

κουβαλούσαν βαμβάκι, μες στο λιμάνι της πόλης. Το οικονομικό κόστος των επιθέσεων ανήλθε σε δεκάδες εκατομμύρια πεσέτες. Η ομάδα των Λος Μάνιος, που βρισκόταν στη Γαλλία το φθινόπωρο του 1949, αποφάσισε να περάσει στη δράση το Γενάρη του 1950. Τα μέλη της πήγαν στη Βαρκελώνη, εκτός από τον Νισέτο Παρδίλιο «Τσαβάλ», ο οποίος διαφώνησε με τους υπόλοιπους και παρέμεινε στο Παρίσι. Ο «Τσαβάλ» επεδίωξε να μεταναστεύσει στη Λατινική Αμερική, αλλά δεν είχε ταξιδιωτικά έγγραφα. Για να αποκτήσει διαβατήριο, συνεργάστηκε με τους πράκτορες του Φράνκο και πρόδωσε τις λεπτομέρειες του ταξιδιού των πρώην συντρόφων του.[36] Στις 9 Γενάρη, ο Ουενθεσλάο Χιμένεθ πυροβολήθηκε στη μέση του δρόμου από αστυνομικούς και τραυματίστηκε βαριά. Πριν τον συλλάβουν, πρόλαβε και κατάπιε μια κάψουλα υδροκυανίου που είχε στην πένα του. Τα άλλα τρία μέλη της ομάδας, Μουνιόθ, Ορτίθ και Γκράθια, έπεσαν στα χέρια της αστυνομίας και καταδικάστηκαν σε θάνατο με συνοπτικές διαδικασίες. Τελικά, εκτελέστηκαν στις 24 Δεκέμβρη του 1950. Οι μοναδικοί επιζώντες του γκρουπ ήταν οι «Ροδόλφο» και Μαριάνο Αγκουάγιο.

Λίγες μέρες αργότερα, στις 25 Γενάρη, η ασφάλεια εντόπισε το σπίτι στο οποίο κρυβόταν ο Τζόρντι Πονς «Ταράντουλα», μέλος του περιφερειακού αντάρτικου της Καταλονίας, που είχε έρθει να ενισχύσει τον αγώνα στην πρωτεύουσα. Ο «Ταράντουλα» ταμπουρώθηκε στο σπίτι και αμύνθηκε, αλλά τελικά παραδόθηκε. Μες στο σπίτι βρέθηκαν πολυβόλα και πυρομαχικά. Καταδικάστηκε κι αυτός σε θάνατο και εκτελέστηκε στις 24 Μάρτη του 1952.[37] Μες στο Φλεβάρη του 1950, εκτελέστηκαν οι θανατικές καταδίκες των Μανόλο Σαμπατέ, Κουλέμπρας, Βιδάλ και Λόπεθ. Στα τέλη του Μάρτη, έφτασαν στη Βαρκελώνη ο Φασερίας, ο «Τόνι» και ο Σαμπορίτ, με σκοπό την εκδίκηση όλων αυτών των θανάτων, αλλά και την αναδόμηση του παράνομου μηχανισμού. Εκδόθηκε καινούρια Σολιδαριδάδ Ομπρέρα και οι σύντροφοι ετοίμασαν μια βομβιστική ενέργεια, για να προκαλέσουν εντύπωση. Τα ξημερώματα της 1ης Απρίλη -οπότε και γιορταζόταν η νίκη των φασιστών στον εμφύλιο με παρελάσεις σ' όλη τη χώρα- τοποθέτησαν έναν ισχυρό εκρηκτικό μηχανισμό, κάτω από την εξέδρα των επισήμων της

36 Οι φασίστες δεν του εξέδωσαν διαβατήριο. Ο «Τσαβάλ» συνελήφθη στο Παρίσι για μικροληστείες και βγήκε από τη φυλακή το 1954. Μια ομάδα αναρχικών τον εντόπισε και τον ξυλοκόπησε μέχρι λιποθυμίας, νομίζοντας πως είχε πεθάνει. Ενώ οι σύντροφοι συζητούσαν το πού θα τον θάψουν, ο «Τσαβάλ» εξαφανίστηκε μες στη νύχτα. Το 1976, εκδόθηκε στη Βαρκελώνη ένα αφιέρωμα στους Μάνιος, που αποκάλυπτε την προδοσία του «Τσαβάλ» και είχε φωτογραφία του. Ο «Τσαβάλ» δούλευε στο τυπογραφείο της εφημερίδας Βανγκουάρδια, με πλαστά στοιχεία και εξαφανίστηκε για να αποφύγει τα αντίποινα. Βλ. Téllez, *Facerías,* σελ.255-258.

37 Η φασιστική γραφειοκρατία τον κατηγόρησε για συμμετοχή σε 124 εκτελέσεις φασιστών κατά τον εμφύλιο, στην περιοχή της Λιέιδα. Το σύνολο των εκτελεσμένων φασιστών στην επαρχία την τριετία του εμφυλίου ήταν 369 άτομα. Ο Jordi Pons Argilés "Tarántula" (1912-1952) έλειπε από την περιοχή στο μεγαλύτερο διάστημα του εμφυλίου, αφού πολεμούσε στην Ταξιαρχία Ντουρούτι.

παρέλασης. Στη συνέχεια πέταξαν φέιγ βολάν σε διάφορα σημεία της πόλης. Η αστυνομία ανακάλυψε τη βόμβα και την αποσυνέδεσε, αλλά το περιπολικό που την οδηγούσε στην ασφάλεια τράκαρε, όταν έσκασε ο -αποσυνδεδεμένος- πυροκροτητής, τρομάζοντας τον οδηγό. Δύο μπάτσοι τραυματίστηκαν στο ατύχημα.

Μια βδομάδα μετά, οι τρεις σύντροφοι τοποθέτησαν άλλη βόμβα, αυτή τη φορά στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής Λόνζα. Η έκρηξη τραυμάτισε έξι αστυνομικούς και κατέστρεψε το τμήμα. Ένα τετράγωνο μακριά από το στόχο έμενε -κατά τύχη- ο υπεύθυνος των πληροφοριοδοτών που είχαν παρεισφρήσει στους ελευθεριακούς κύκλους στη Γαλλία και υπήρξε μεγάλος προβληματισμός στην ασφάλεια για το αν η έκρηξη συνδεόταν με πιθανή αποκάλυψη του δικτύου της στη Γαλλία. Ο Φασερίας είχε ήδη στείλει ένα εμπιστευτικό γράμμα στο Παρίσι, όπου ανέφερε πως η αστυνομία ήταν ενήμερη για την άφιξη του γκρουπ στην πόλη και ζητούσε εσωτερική έρευνα για να αποκαλυφθούν οι πληροφοριοδότες.

Στις 17 Απρίλη του 1950, ο «Τόνι», ο Φασερίας και ο Σαμπορίτ επιχείρησαν να ληστέψουν το ταμείο των καταλανικών σιδηροδρόμων, αλλά δε βρήκαν λεφτά, αφού μια ώρα πριν τα είχε μαζέψει η χρηματαποστολή. Δυο μέρες μετά έκαναν μια επιτυχημένη ληστεία στη Σαρδανιόλα, αλλά κατά την επιστροφή τους στη Βαρκελώνη με ένα κλεμμένο βαν, έπεσαν πάνω σε μπλόκο της αστυνομίας. Εγκατέλειψαν το όχημα και άρχισαν να τρέχουν στα λιβάδια για να ξεφύγουν, όμως, μια σφαίρα πέτυχε τον Αντόνιο Φρανκέσα «Τόνι» στο κεφάλι, σκοτώνοντάς τον ακαριαία. Ο Φασερίας και ο Σαμπορίτ ξέφυγαν και, αφού κρύφτηκαν στην πόλη, διέφυγαν στη Γαλλία στα τέλη του Μάη. Λίγες μέρες νωρίτερα ο Κιντέλα σημείωνε νέες επιτυχίες, με τις συλλήψεις των Αμίρ, Ουρέα, Ιγκλέσιας, Μορένο και Μέκα.[38]

Η επιστροφή του Φασερίας στη Γαλλία συνοδεύτηκε από ένα ατυχές περιστατικό. Σ' έναν έλεγχο που του έγινε στο Περπινιάν, οι γάλλοι τον συνέλαβαν επειδή οπλοφορούσε. Παρά την πλαστή γαλλική του ταυτότητα, η ισπανική αστυνομία πληροφορήθηκε αμέσως για τη σύλληψη και ζήτησε την έκδοσή του. Το αίτημα δεν έγινε αποδεκτό και ο Φασερίας έμεινε στις γαλλικές φυλακές μέχρι το Νοέμβρη του 1950. Οι γαλλικές αρχές τον άφησαν ελεύθερο, αλλά του απαγόρευσαν να κυκλοφορεί στις επαρχίες που συνόρευαν με την Ισπανία. Όσο βρισκόταν στη φυλακή, η επιτροπή άμυνας του MLE κατέστρωσε ένα σχέδιο δολοφονίας του Κιντέλα, το οποίο ανέλαβε να εκτελέσει μια ομάδα με υπεύθυνο τον Σέσαρ Σαμπορίτ. Όταν οι σύντροφοι έφτασαν στη Βαρκελώνη, διαπίστωσαν πως τα στοιχεία που τους είχαν δοθεί ήταν ψεύτικα ή καμμένα και με δυσκολία

38 Οι Santiago Amir Gruañas "Sheriff" και Ginés Urrea Piña εκτελέστηκαν στις 14 Μάρτη του 1952 δίπλα στους «Γιάγιο», «Ταράντουλα» και «Τραγαπάνες». Ο Ουρέα είχε εκτελέσει πριν τον εμφύλιο το δήμιο της Βαρκελώνης, πραγματοποιώντας την απειλή της FAI, ενάντια στις δικαστικές αρχές, σε περίπτωση επιβολής θανατικών ποινών σε αναρχικούς συντρόφους. Ο Pedro Meca López καταδικάστηκε σε 20 χρόνια, ο José Iglesias Paz σε 30 (αποφυλακίστηκε το 1963) και ο Antonio Moreno Alarcón είδε τη θανατική καταδίκη του να μετατρέπεται σε ισόβια, για να αποφυλακιστεί τελικά με όρους το 1964.

επέστρεψαν στη Γαλλία. Οι πληροφοριοδότες των φασιστών είχαν διαβρώσει τα συνωμοτικά στεγανά του κινήματος.

Ο Φασερίας με τον Σαμπορίτ αποφάσισαν να πάρουν την κατάσταση στα χέρια τους και να ανασυστήσουν ένα παράνομο δίκτυο συνδέσμων και ασφαλών σπιτιών, ώστε να μη βασίζονται στις οργανωτικές επιλογές της επιτροπής. Τον Απρίλη του 1951, επέστρεψαν στη Βαρκελώνη μαζί με τον Χεσούς ντελ Όλμο «Μαλατέστα» και τον Τεόφιλο Ναβάρο, για να δημιουργήσουν βάσεις και να φροντίσουν για την εκτύπωση προπαγανδιστικού υλικού. Σ' αυτή τους την πρωτοβουλία ήρθαν αντιμέτωποι με τη γαλλική επιτροπή, η οποία λίγες μέρες νωρίτερα είχε αποφασίσει την παύση του ένοπλου αγώνα. Οι σύντροφοι βάδιζαν μόνοι τους. Στις 20 Ιούνη, η ομάδα λήστεψε την επιχείρηση ενός ρουφιάνου της ασφάλειας με λεία 12.000 πεσέτες. Το ίδιο βράδυ επιτέθηκαν σ' έναν καθολικό παπά, γνωστό φασίστα και καταδότη των ελευθεριακών και τον ξυλοκόπησαν. Στις 14 Ιούλη, οργάνωσαν μια ληστεία σ' ένα κεντρικό υπόγειο γκαράζ, όπου αφαίρεσαν από τους πελάτες χρήματα και πολύτιμα έγγραφα και διέφυγαν με ένα από τα οχήματά τους.

Δυστυχώς, όμως, μια ατυχία διέκοψε την επιχειρούμενη ανασυγκρότηση. Στις 19 Ιούλη του 1951, δυο ασφαλίτες μπήκαν σ' ένα λεωφορείο της γραμμής στα ανατολικά προάστια της πόλης, σε διαδρομή ρουτίνας. Αμέσως αναγνώρισαν το μοναχικό επιβάτη που καθόταν στο λεωφορείο, αφού οι φωτογραφίες του βρίσκονταν σ' όλα τα τμήματα της πόλης. Ήταν ο Σέσαρ Σαμπορίτ. Αφού βεβαιώθηκαν, τράβηξαν τα πιστόλια και τον κάλεσαν να παραδοθεί. Ο Σέσαρ όρμησε πάνω στον ένα και πάλεψε για λίγα δευτερόλεπτα, αλλά έπεσε νεκρός από μια σφαίρα που διαπέρασε την καρδιά του. Το χτύπημα για τους συντρόφους του -που ενημερώθηκαν για το γεγονός από τις εφημερίδες την επόμενη ημέρα- ήταν σκληρό. Η ομάδα επέστρεψε στη Γαλλία, όπου δέχτηκε σκληρή κριτική από τις επιτροπές και η δράση της αποδοκιμάστηκε. Ο Φασερίας αποτελούσε πλέον το μαύρο πρόβατο για τις επιτροπές του MLE.

Το Σεπτέμβρη, αποφάσισε να επιστρέψει μόνος του στη Βαρκελώνη, για να συνεχίσει το έργο της ανασυγκρότησης των βάσεων και της παρακολούθησης πιθανών στόχων. Τον ίδιο μήνα, η γαλλική επιτροπή έστειλε ένα κομάντο τριών συντρόφων για να εκτελέσουν κάποια αποστολή. Αυτοί ήταν οι Χόρχε Οσέτ, Αβελίνο Κορτές και Πέδρο Γκονθάλεθ. Οι τρεις άντρες βρέθηκαν σε δύσκολη θέση στη Βαρκελώνη, καθώς έχασαν την επαφή με το στόχο τους και δεν είχαν παρά ελάχιστα χρήματα για να επιβιώσουν. Αναπόφευκτα, ο Οσέτ προσπάθησε να έρθει σε επαφή με τον Φασερίας, για να ζητήσει βοήθεια. Προς στιγμή ο Φασερίας φοβήθηκε πως οι σύντροφοί του είχαν αποστολή να τον εκτελέσουν, αλλά ο ακέραιος χαρακτήρας του Οσέτ -τον οποίο γνώριζε- διέλυσε τις υποψίες του.

Τελικά, οι τέσσερεις αντάρτες αποφάσισαν να συνεργαστούν και να χτυπήσουν την Κασίτα Μπλάνκα, «ξενοδοχείο» που είχε αποτελέσει στόχο των αναρχικών και πριν δυο χρόνια. Στις 21 Οκτώβρη, έκλεψαν ένα όχημα και κατευθύνθηκαν

στο στόχο τους. Αφού έδεσαν και φίμωσαν τους θυρωρούς και το προσωπικό, άρχισαν να ελέγχουν τα δωμάτια και να αφαιρούν χρήματα και έγγραφα από τους πελάτες. Ένας απ' αυτούς, ο Αντόνιο Μασάνα Σανχουάν, προσπάθησε να αντισταθεί και δέχτηκε μια ριπή στο στήθος. Ο νεκρός ήταν γιος του ιδιοκτήτη μεγάλης κατασκευαστικής εταιρίας της Βαρκελώνης, πατέρας έξι παιδιών, επιφανής καθολικός πολίτης και καθεστωτικός. Στο δωμάτιο βρισκόταν με μια εικοσάχρονη εκδιδόμενη κοπέλα. Μετά από το απρόβλεπτο γεγονός, η ομάδα αποφάσισε να φύγει. Την ίδια στιγμή εισερχόταν στον περίβολο ένα αυτοκίνητο, από το οποίο κατέβηκε ένας άλλος πελάτης, ο στρατιωτικός ακόλουθος της πρεσβείας των ΗΠΑ στο Παρίσι, Άλμπερτ Μόρντον. Μόλις οι σύντροφοι πήραν τα χαρτιά του και διαπίστωσαν την ιδιότητά του, τον γρονθοκόπησαν και του αφαίρεσαν αρκετά χρήματα σε συνάλλαγμα διαφορετικών χωρών. Έπειτα εξαφανίστηκαν μες στη νύχτα. Οι εφημερίδες της πόλης αφιέρωσαν πολλές σελίδες σε αυτή την ενέργεια.[39]

Για άλλη μια φορά, όμως, ο Κιντέλα κατάφερε να αξιοποιήσει τις γνώσεις και τις πληροφορίες του και εντόπισε το κρυσφήγετο των Οσέτ και Γκονθάλεθ. Σκοπός του ήταν να τους παρακολουθήσει μέχρι να φτάσει στον Φασερίας. Οι δυο σύντροφοι αντιλήφθηκαν την αστυνομική παρουσία γύρω από το σπίτι, στις 25 Οκτώβρη και επιχείρησαν να αιφνιδιάσουν τους πράκτορες. Μετά από ανταλλαγή πυροβολισμών κατάφεραν -αφού πέταξαν μια χειροβομβίδα- να διαφύγουν τρέχοντας και να κρυφτούν σ' ένα οικόπεδο όπου έμεναν πολλοί άστεγοι. Δυστυχώς, μια γριά που τους είδε, ενημέρωσε την αστυνομία. Ακολούθησε έφοδος με δακρυγόνα και οι σύντροφοι πιάστηκαν ζωντανοί. Λίγες ώρες αργότερα συνελήφθη κι ο Αβελίνο Κορτές. Οι τρεις σύντροφοι εκτελέστηκαν δια στραγγαλισμού, στις 8 Γενάρη του 1953.

Τα άγρια βασανιστήρια, στα οποία υποβλήθηκαν, αποκάλυψαν στην ασφάλεια το επόμενο ραντεβού τους με το Φασερίας, που ήταν στην πλατεία Μολίνα στις 26 Οκτώβρη του 1951. Ο «Φάσε» ανύποπτος για την τύχη των συντρόφων του, αλλά και πάντα προσεκτικός, πήγε στο ραντεβού είκοσι λεπτά νωρίτερα με ποδήλατο. Δεν είδε κάποια ύποπτη κίνηση. Την ώρα του ραντεβού, στις δέκα το πρωί, επέστρεψε με το ποδήλατο και συνάντησε τον Ζοακίμ Μιρ, ένα νεαρό σύντροφο που ο ίδιος είχε εντάξει στην ομάδα. Παρατήρησαν ότι μια παρέα χωρικών στεκόταν σ' ένα διπλανό δρομάκι. Ο Φασερίας τους πλησίασε με το ποδήλατο και τους ρώτησε τι περίμεναν. *Περιμένουμε μια κηδεία*, του απάντησαν.[40]

Αφού αντιλήφθηκε ότι μιλούν για τη δική του κηδεία, γύρισε προς τον Μιρ και ξεκίνησαν πεζή προς την άλλη κατεύθυνση με γρήγορο βήμα. Λίγα μέτρα παρακάτω βρέθηκαν αντιμέτωποι με μια ομάδα αστυνομικών που τους διέταξαν να σταματήσουν. Ο Φασερίας απάντησε κατευθείαν πυροβολώντας προς το μέρος τους κι έτσι ξεκίνησε ένας καταιγισμός πυρών εκατέρωθεν. Οι δυο αναρχικοί,

39 Βλ. Sánchez, *ό.π.,* σελ.151-153.

40 Για το συμβάν βλ. Téllez, *ό.π.,* σελ.299-303.

κυκλωμένοι από παντού, έτρεξαν σ' ένα υπόγειο γκαράζ και μπήκαν σ' ένα αυτοκίνητο, που εκείνη τη στιγμή ετοιμαζόταν να εξέλθει. Πέταξαν έξω τον οδηγό και γκάζωσαν στη ράμπα, χτυπώντας τους αστυνομικούς που έμπαιναν για να τους κυνηγήσουν. Ακολούθησε καταδίωξη από περιπολικά στο κέντρο της πόλης, αλλά η δεινότητα οδήγησης του Φασερίας και η ευστοχία του Μιρ εναντίον των διωκτών τους, τους επέτρεψαν να ξεφύγουν.

Έπρεπε να δράσουν γρήγορα. Στη συμπλοκή είχε χαθεί η τσάντα του Φασερίας. Μέσα της υπήρχε ένα γράμμα από τη Γαλλία, στο οποίο βρισκόταν η διεύθυνση της ασφαλούς βάσης του στη Βαρκελώνη. Κατευθύνθηκαν προς το σπίτι στη συνοικία του Καρμέλο, για να ειδοποιήσουν τους ιδιοκτήτες και να σώσουν όπλα και έγγραφα που βρίσκονταν εκεί. Την ώρα που έφευγαν από το σπίτι με το κλεμμένο όχημα δέχτηκαν επίθεση από αστυνομικούς. Το παρμπρίζ έσπασε και ο Φασερίας έχασε τον έλεγχο του αυτοκινήτου, που τράκαρε σε μια κολώνα. Με δυσκολία άνοιξαν τη μια πόρτα και καλύφθηκαν πίσω από το όχημα. Ο Μιρ είχε πληγωθεί στον αστράγαλο και δεν μπορούσε να περπατήσει. Λίγα μέτρα μακρύτερα από τους συντρόφους, υπήρχε μια κατηφορική πλαγιά. Ο Φασερίας άδειασε ένα γεμιστήρα από το πολυβόλο που μόλις είχε πάρει από το σπίτι, σήκωσε τον Μιρ και κατρακύλησαν στην πλαγιά του λόφου. Η τύχη τους χαμογέλασε, αφού βρέθηκαν μπροστά σ' ένα φορτηγάκι. Κατέβασαν τον οδηγό κι έφυγαν ταχύτατα. Η πληγή του Μιρ δεν ήταν πολύ σοβαρή, αλλά ο νεαρός αναρχικός δεν μπορούσε να κάνει βήμα.

Όπως είναι φυσικό, οι συμπλοκές του Φασερίας με την αστυνομία έκαναν πάταγο στη Βαρκελώνη. Οι δύο σύντροφοι άφησαν πίσω τους έναν αστυνομικό νεκρό και εννιά τραυματίες, μερικούς απ' αυτούς σε σοβαρή κατάσταση. Ο αρχηγός της αστυνομίας μίλησε στο ραδιόφωνο και ζήτησε τη βοήθεια των πολιτών για να συλληφθούν οι «κακοποιοί». Συνοικίες της πόλης περικυκλώνονταν και τα σπίτια ψάχνονταν διεξοδικά. Τα σπίτια παλιών συνδέσμων, φίλων, συγγενών και συντρόφων βρίσκονταν υπό συνεχή παρακολούθηση. Προσαγωγές και βασανιστήρια ήταν στην ημερήσια διάταξη. Κι όμως, οι δυο σύντροφοι, μαζί με τον Ζοακίμ Ναβάρο που ήταν μέλος της ομάδας, παρέμειναν ασύλληπτοι. Για τρεις μήνες έμειναν κρυμμένοι σ' ένα σπίτι χωρίς να βγουν ούτε στο παράθυρο. Τα νεύρα των δυο νεαρότερων συντρόφων ήταν τεντωμένα από τον εγκλεισμό, μάλιστα μια φορά ο Φασερίας αναγκάστηκε να απειλήσει με όπλο τον Ναβάρο, για να τον εμποδίσει να βγει από το σπίτι. Στα τέλη του Γενάρη του 1952, ο Φασερίας οδήγησε τους δυο νεαρούς στη Γαλλία. Εκεί, μέλη της διηπειρωτικής γραμματείας του κινήματος τους υποσχέθηκαν βοήθεια, με την προϋπόθεση να εγκαταλείψουν τον Φασερίας. Αρνήθηκαν. Ο Χοσέ Λιουίς Φασερίας έγινε στόχος των επιτροπών στη Γαλλία, οι οποίες πίεζαν την ομοσπονδία στην οποία ανήκε, αυτή του Παρισιού, να τον διαγράψει, επειδή δεν είχε πληρώσει για χρόνια τη συνδρομή του! Αυτή ήταν η συμπεριφορά των καρεκλοκένταυρων της Τουλούζ απέναντι σ' έναν αγωνιστή που με κίνδυνο της ζωής του είχε προμηθεύσει τα παράνομα ταμεία με εκατοντάδες χιλιάδες πεσέτες, υπέρ των φυλακισμένων

αγωνιστών και των οργανωτικών αναγκών: Τον κατηγόρησαν για *τσαμπατζή του κινήματος*[41]...

Ο Φασερίας διέφυγε στην Ιταλία, φοβούμενος και τις αιτήσεις του ισπανικού κράτους προς τη γαλλική κυβέρνηση για την έκδοσή του. Το αντάρτικο πόλης της Βαρκελώνης προς στιγμή σίγησε. Ο Κίκο Σαμπατέ βρισκόταν ακόμη στις γαλλικές φυλακές, ενώ πολύ λίγοι αγωνιστές είχαν γλιτώσει τη ζωή τους ή την ελευθερία τους. Ένας απ' αυτούς, που συνέχισαν τη δράση τους, ήταν ο Ραμόν Βίλα «Καρακεμάδα»[42], ο οποίος πραγματοποιούσε χτυπήματα στην ορεινή καταλανική επαρχία. Αναφέρθηκαν νωρίτερα κάποιες ενέργειες που έγιναν στη βόρεια Καταλονία από αντάρτες που έκαναν το ταξίδι από τα σύνορα ώς τη Βαρκελώνη. Εκτός από τα χτυπήματα αυτών των ομάδων, στην περιοχή αναπτύχθηκε και ένα σταθερό αντάρτικο με κύριους εκφραστές τον Μαρσελίνο Μασάνα «Πάντσο» και τον «Καρακεμάδα».

Ο Μασάνα πολέμησε στις αναρχικές πολιτοφυλακές κατά τον εμφύλιο και αιχμαλωτίστηκε στο λιμάνι του Αλικάντε. Τέσσερα χρόνια αργότερα πέρασε στην παρανομία, μετά την απόδρασή του από ένα στρατόπεδο καταναγκαστικής εργασίας. Στη συνέχεια, διέφυγε στη Γαλλία, όπου πολύ σύντομα συνεργάστηκε με άλλους αναρχικούς, που είχαν σκοπό την ένοπλη δράση στην καταλανική περιφέρεια. Ο Μασάνα έστησε ένα ευρύ δίκτυο συνδέσμων, κυρίως γύρω από τη γενέτειρά του, την Μπέργα. Η ανατρεπτική του δράση ξεκίνησε στα τέλη του 1944 με ληστείες περιφερειακών καταστημάτων και αγροικιών, που ανήκαν σε άτομα του καθεστώτος. Το καλοκαίρι του 1945, προχώρησε μαζί με την ομάδα του στην ανατίναξη πυλώνων ηλεκτροδότησης. Αυτού του τύπου οι επιθέσεις προκαλούσαν σοβαρά οικονομικά προβλήματα στη φρανκική οικονομία, επειδή σταματούσαν την παραγωγή στη βιομηχανική ζώνη του Άλτο Λιομπρεγάτ. Λίγες μέρες αργότερα, η ομάδα του Μασάνα μπήκε στην εκκλησία του Εσπιναλμπέτ κατά τη διάρκεια της λειτουργίας και λήστεψε όλους τους πλούσιους καθολικούς παρισταμένους. Από την πρώτη φάση της δράσης του, ο «Πάντσο» έγινε λαϊκός ήρωας ανάμεσα στους κατοίκους της επαρχίας του. Αγνοώντας τις τυπικές προφυλάξεις που έπαιρναν άλλοι αντάρτες, εμφανιζόταν συχνά στη γενέτειρά του, βοηθούσε οικονομικά τόσο τους φτωχούς όσο και τους φυλακισμένους και κατάφερνε να γελοιοποιεί την Γκουάρδια Θιβίλ της περιοχής, η οποία και δεν κατόρθωσε ποτέ να τον συλλάβει.

Την επόμενη χρονιά ο Μασάνα -με τη συνεργασία των αδερφών Σαμπατέ και του Βίλα- λήστεψε τη μισθοδοσία του εργοστασίου λιγνίτη του Σερς. Λίγους μήνες αργότερα, το Μάρτη του 1947, επανέλαβε την ίδια ληστεία επιτυγχάνο-

41 *Στο ίδιο*, σελ.308.

42 Ο Ramón Vila Capdevila "Caraquemada" καθιερώθηκε με αυτό το ψευδώνυμο από τις αρχές. «Καρακεμάδα» σημαίνει καμμένο πρόσωπο, αποτέλεσμα ενός κεραυνού που τον είχε χτυπήσει σε μικρή ηλικία. Στην περιοχή της Μπέργα, όπου γεννήθηκε και αποτέλεσε και το συνηθέστερο χώρο δράσης του, ήταν γνωστός στους χωρικούς ως "Maroto" ή "Pasos Largos" (Μεγάλα Βήματα).

ντας την ίδια λεία: 40.000 πεσέτες. Σ' όλη τη διάρκεια της διετίας 1946-47, η ομάδα του Μασάνα στήριξε τις προσπάθειες της FIJL της Γαλλίας, αλλά και της Βαρκελώνης, βοηθώντας οικονομικά τον αγώνα τους και μεταφέροντας έντυπα και όπλα για λογαριασμό τους. Τον Αύγουστο του 1947, του αποδόθηκε μια ληστεία στο σπίτι ενός γνωστού φασίστα. Το Σεπτέμβρη, ακολούθησε μια ακόμη εντυπωσιακή ληστεία στην αγροικία-ταβέρνα του Λας Λιόσας. Οι αντάρτες απαλλοτρίωσαν πάνω από 50.000 πεσέτες, καραμπίνες και είδη πρώτης ανάγκης, αφού κλείδωσαν τους πελάτες σ' ένα δωμάτιο. Ο ιδιοκτήτης, που ήταν γνωστός καθεστωτικός και έλειπε την ώρα της εισβολής, καυχήθηκε πως αν ο ίδιος ήταν παρών θα είχε σκοτώσει τον Μασάνα. Ο «Πάντσο» επέστρεψε μετά από τέσσερεις μήνες -αυτή τη φορά ο ιδιοκτήτης ήταν εκεί- και αφού τον ξυλοκόπησε, αφαίρεσε όλα τα τρόφιμα της ταβέρνας, χρήματα, χρυσαφικά και ρούχα και έφυγε μες στη νύχτα με τους άντρες του.

Το 1948 η ομάδα του Μασάνα αύξησε τη δραστηριότητά της. Τον Ιούνη, τους αποδόθηκε μια ληστεία στο Σαν Κορνέλι με λεία 60.000 πεσέτες, ενώ το ίδιο διάστημα ανατίναξαν αρκετούς πυλώνες υψηλής τάσης στην ίδια περιοχή. Το επόμενο χτύπημα του Μασάνα ήταν χαρακτηριστικό της φήμης του στην περιοχή. Με την κάλυψη των συντρόφων του, μπήκε σε μια υφαντουργία της Μπέργα και μπροστά στα μάτια δεκάδων εργατών, έγδυσε και λήστεψε τον εργοστασιάρχη - γνωστό σκληρό αφεντικό στην περιοχή. Στη συνέχεια, τον απείλησε ώστε να μην καθυστερεί τη μισθοδοσία και τον έβαλε να υποσχεθεί αύξηση, ενώ τον σημάδευε με το όπλο του. Λίγες μέρες αργότερα, η ομάδα ανατίναξε 150 μέτρα γραμμής υψηλής τάσης, βυθίζοντας στο σκοτάδι τις βιομηχανίες του Λιομπρεγάτ.

Αφού πέρασε για ελάχιστο χρονικό διάστημα στη Γαλλία, ο Μασάνα επέστρεψε το Γενάρη του 1949 και απαλλοτρίωσε 63.390 πεσέτες από ένα εργοστάσιο υφαντουργίας. Τον Ιούνη ήταν επικεφαλής μιας ομάδας, στην οποία συμμετείχαν και οι Τζόρντι Πονς «Ταράντουλα» και Ζουάν Μπούσκετς.[43] Αφού πρώτα ανατίναξαν μερικούς πυλώνες στα περίχωρα της Μανρέσα, έπιασαν ομήρους ένα δικαστικό και ένα φαλαγγίτη πολιτικό μαζί με το γιο του. Έστειλαν το γιο στη Βαρκελώνη να φέρει τα λύτρα, ενώ κρατούσαν όμηρο τον πατέρα του στην αγροικία όπου έκαναν διακοπές. Τα λύτρα ήταν 100.000 πεσέτες.[44] Η Γκουάρδια Θιβίλ ενέτεινε τους ελέγχους για να εντοπίσει την ομάδα. Σ' έναν απ' αυτούς τους ελέγχους, οι αναρχικοί επιτέθηκαν στους τρεις αστυνομικούς, που ήθελαν να μπουν στην αγροικία όπου κρύβονταν και σκότωσαν τον ένα, κατά τη διάρ-

43 Υπάρχουν στοιχεία για πάρα πολλούς από τους άνδρες των ομάδων που είχαν καπετάνιο τον Μασάνα, αλλά δεν παρατίθενται τα ονόματά τους για λόγους ροής της αφήγησης. Οι περισσότεροι επέζησαν της καταστολής και έζησαν στη συνέχεια στη Γαλλία.

44 Ο Μασάνα έδωσε χίλιες πεσέτες στους ομήρους του. Οι πεντακόσιες ήταν για να επιστρέψουν άνετα στη Βαρκελώνη και τις υπόλοιπες πεντακόσιες τις είχε χάσει παίζοντας χαρτιά με τον πολιτικό. Βλ. Sánchez, *ό.π.,* σελ.72-73.

κεια δίωρης μάχης. Οι σύντροφοι έσπευσαν να επιστρέψουν στη Γαλλία, για να αποφύγουν την ισχυρή καταστολή.

Τον Οκτώβρη του 1949, ένα ζευγάρι ακροδεξιών καθεστωτικών και ένας καθολικός πρεσβύτερος βρέθηκαν εκτελεσμένοι στο αρχοντικό του ζευγαριού στο Άλπενς. Η αστυνομία ανακοίνωσε ότι ο δράστης ήταν ο Μασάνα. Τα στοιχεία της ήταν οι μαρτυρίες κατοίκων της περιοχής, γνωστών αντικαθεστωτικών, που τους βασάνισαν για να τους αποσπάσουν ομολογίες. Μάλιστα, ένας απ' αυτούς εκτελέστηκε επιτόπου με το νόμο περί αποδράσεων (ley de fugas), αφού ομολόγησε την ενοχή του «Πάντσο». Ο Μασάνα δεν παραδέχτηκε ποτέ αυτή την εκτέλεση. Μέχρι το θάνατό του υποστήριζε πως ποτέ δε σκότωσε κανέναν. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο Νοέμβρης του 1949 αποτέλεσε σημείο καμπής και για το περιφερειακό καταλανικό αντάρτικο. Η ψυχρή δολοφονία πέντε χωρικών συνδέσμων του Μασάνα -ανάμεσά τους και του θείου του- με ley de fugas και οι δεκάδες συλλήψεις μελών του δικτύου του τον έφεραν σε πολύ δύσκολη θέση.[45]

Στις αρχές του 1950, ο Μασάνα περιορίστηκε στη μεταφορά συντρόφων από και προς τη Γαλλία, βοηθώντας στην αναδόμηση των παράνομων μηχανισμών της CNT. Επιστρέφοντας από μια τέτοια αποστολή, τον Ιούλη του 1950, η ομάδα του Μασάνα μπλέχτηκε σ' ένα ένοπλο επεισόδιο με γάλλους τελωνειακούς. Αν και δεν υπήρξε ανταλλαγή πυροβολισμών, ο Μασάνα πέρασε στη λίστα καταζητουμένων της γαλλικής αστυνομίας. Επέστρεψε αμέσως στην Καταλονία, μαζί με τον Σέσαρ Σαμπορίτ και τον Αντόνιο Τόρες, που ήταν παρόντες στο επεισόδιο. Στις 21 Αυγούστου, προχώρησαν σ' άλλη μια απαγωγή από την οποία καρπώθηκαν 100.000 πεσέτες για τα ταμεία του κινήματος. Δυο μέρες αργότερα, ένας αστυνομικός επιχείρησε να κάνει εξακρίβωση στοιχείων στον Μασάνα στο κέντρο της Μπέργα. Αντί για χαρτιά είδε μια σφαίρα να σφηνώνεται στο χέρι του και ο «Πάντσο» για μια ακόμη φορά εξαφανίστηκε. Αυτό το ταξίδι ήταν το κύκνειο άσμα της αντιστασιακής του δράσης.

Όταν επέστρεψε στη Γαλλία συνελήφθη, πέρασε ένα μήνα στη φυλακή και εκτοπίστηκε σε μια γαλλική επαρχία μακριά από τα σύνορα. Οι φρανκικοί ζήτησαν την έκδοσή του για την τριπλή δολοφονία στο Άλπενς, αλλά και για όλο τον υπόλοιπο ισπανικό ποινικό κώδικα. Η εκδίκαση των αιτήσεων έκδοσης ήταν ένα μέσο πίεσης των γαλλικών αρχών προς την εξόριστη CNT. Τελικά, το 1956 έπαψε ο εκτοπισμός του και του επιτράπηκε η ελεύθερη μετακίνηση.[46]

---

45 Ανάμεσα στους συλληφθέντες ήταν και ο νεκροθάφτης του νεκροταφείου της Μπέργα, ο οποίος ήταν μέλος της τοπικής επιτροπής της CNT. Οι αντάρτες, αλλά και οι παράνομες συνδικαλιστικές επιτροπές, πολλές φορές έκαναν μεταμεσονύχτιες συνελεύσεις στο νεκροθάλαμο του νεκροταφείου της Μπέργα. *Στο ίδιο,* σελ.132.

46 Όσο δούλευε ως ανθρακωρύχος στο χωριό όπου είχε εκτοπιστεί, είχε συνεχή επικοινωνία με συντρόφους και είχε κανονίσει -σε περίπτωση αποδοχής του αιτήματος έκδοσης από τους γάλλους- την επανενεργοποίησή του στον αγώνα στην Ισπανία. Οι επιτροπές της Γαλλίας δεν τον στήριξαν όσο έπρεπε, αντιθέτως, τον διέβαλλαν μιλώντας για χρήματα που καρπώθηκε από τις ληστείες. Ήταν η εποχή που η διηπειρωτική γραμματεία

Ο δεύτερος στυλοβάτης της αναρχικής δράσης στην καταλανική περιφέρεια ήταν ο Ραμόν Βίλα «Καρακεμάδα». Ο Βίλα είχε γεννηθεί το 1908 σ' ένα χωριό κοντά στην Μπέργα και -ορφανός από μικρή ηλικία- μπήκε στη CNT, στις αρχές της δεκαετίας του '20. Από το 1928 αποτελούσε στόχο των αρχών. Σαμποτάζ σε εργοστάσια που απέλυαν εργάτες, συμμετοχή στις εξεγέρσεις του καταλανικού βορρά και συμπλοκές με την αστυνομία, χαρακτήρισαν το διάστημα που πέρασε εκτός φυλακής ώς το 1936. Πολέμησε στον εμφύλιο και κατέφυγε στη Γαλλία, όπου συμμετείχε στα δίκτυα διαφυγής ως πυρηναϊκός οδηγός. Συνελήφθη από την αστυνομία του Βισύ και οδηγήθηκε σε καταναγκαστικά έργα σ' ένα ορυχείο, απ' όπου απέδρασε και πέρασε στη γαλλική αντίσταση. Γνωστός ως «Καπιτάν Ρεμόν» διοίκησε μια δύναμη 200 ανταρτών και αργότερα το τάγμα Λιμπερτάδ, που δρούσε στις ακτές του Ατλαντικού. Με τη λήξη του πολέμου αφιερώθηκε αποκλειστικά στο αναρχικό αντάρτικο της Καταλονίας.

Ο Βίλα συνεργάστηκε πολύ με τους αδερφούς Σαμπατέ, καθώς και τον Μασάνα, με τον οποίο ήταν φίλοι από τη δεκαετία του 1930. Ήταν από τους πιο έμπιστους οδηγούς και ταχυδρόμους του κινήματος και εκτέλεσε πολλές τέτοιες αποστολές κατά τη διάρκεια της ζωής του. Τον Απρίλη του 1946, έσωσε τον «Κίκο», εκτελώντας έναν αστυνομικό που ήθελε να τον συλλάβει για εξακρίβωση στοιχείων. Το 1948, συνελήφθη στη Γαλλία για κατοχή όπλων και πυρομαχικών και φυλακίστηκε για δυο μήνες. Μόλις απελευθερώθηκε, πέρασε στην Ισπανία και ανατίναξε την υδροδότηση της χαλυβουργίας της Μπέργα, προκαλώντας σημαντικές ζημιές και διακοπή της λειτουργίας του εργοστασίου. Το Μάη του 1949, του αποδόθηκε ένα σαμποτάζ στη σιδηροδρομική γραμμή Βικ-Μανλιέου. Το Σεπτέμβρη του ίδιου χρόνου τραυματίστηκε στον ώμο κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, που στοίχισε τη ζωή στους Τσιλιόλι και Μανόλο Σαμπατέ.

Το Γενάρη του 1950, πέρασε από τα σύνορα την ομάδα των Λος Μάνιος και επωφελήθηκε της παρουσίας του στην Ισπανία, για να ανατινάξει δύο πυλώνες υψηλής τάσης στα περίχωρα της Μανρέσα. Δυο μήνες μετά, επανέλαβε το ταξίδι στην περιοχή και μέσα σε τέσσερεις μέρες χτύπησε τρεις διαφορετικούς στόχους: Πυλώνες στη Σάντα Μαρία, στο Σερς, αλλά και τη σιδηροδρομική γραμμή Ρίπολ-Τορελιό. Όμως, κατά την επιστροφή του στη Γαλλία, φυλακίστηκε άλλους τρεις μήνες, για παράνομη διάβαση των συνόρων. Το καλοκαίρι του 1951 συνέχισε τις αγαπημένες του ενέργειες, ανατινάζοντας πυλώνες ηλεκτροδότησης στη Μανρέσα και το Βικ, ενώ του αποδόθηκε κι ένα σιδηροδρομικό σαμποτάζ. Η τελευταία εξακριβωμένη ενέργεια που έκανε, κατά την περίοδο που εξετάζεται, ήταν η συνέργειά του στην απόδραση του Λουίς Αγκουστίν «Μετράγια», το

του MLE προσπαθούσε να αποποιηθεί τον ένοπλο χαρακτήρα του κινήματος και ειδικά την ιλεγκαλιστική τάση. Ο Μασάνα ήταν -μαζί με τον «Κίκο» και τον Φασερίας- σύμβολο για το κίνημα, ένας απένταρος ληστής που με αυταπάρνηση ρίσκαρε για χρόνια τη ζωή του. Όταν το 1956 έληξε η δίωξή του, είχε απογοητευτεί τόσο από τη συμπεριφορά του κινήματος, που αποφάσισε να μην επιστρέψει στην ένοπλη δράση. Πέθανε το 1981 στη Γαλλία.

Νοέμβρη του 1952. Ο «Μετράγια» -ενεργό μέλος του αντάρτικου και φίλος τού Φασερίας- είχε συλληφθεί το καλοκαίρι του 1947 και επρόκειτο να δικαστεί λίγο μετά την απόδρασή του. Απέδρασε από το κάστρο του Μονζουίκ, έξω από το οποίο τον περίμεναν ο Βίλα και ο Χεσούς Μαρτίνεθ «Μάνιο», που τον μετέφεραν με ασφάλεια στη Γαλλία.

Αυτές οι ενέργειες αντίστασης που παρατέθηκαν δεν ήταν οι μοναδικές που έγιναν στην Καταλονία. Πολλά γεγονότα έμειναν στο σκοτάδι και για πολλά περισσότερα υπάρχουν μόνο συγκεχυμένες πληροφορίες, αφού οι αντάρτες που τα εκτέλεσαν δολοφονήθηκαν πριν τα διηγηθούν ή -επειδή παρέμειναν ασύλληπτοι- δε θέλησαν ποτέ να εμπλέξουν το όνομά τους για λόγους προφύλαξης και σεμνότητας. Έτσι, δεν είναι γνωστό ποιος ήταν ο αναρχικός «Μαλαγκόσο», που εκτέλεσε δυο καθεστωτικούς και τοποθέτησε βόμβα σε νυχτερινό κέντρο της Ιγουαλάδα, το καλοκαίρι του 1947. Οι αδερφοί Σολέρ εκτελέστηκαν το Φλεβάρη του 1948 στη Βαρκελώνη, κατηγορούμενοι για ληστείες σε τράπεζες και για την εκτέλεση δυο μπάτσων σε συμπλοκή στο μετρό, αλλά δεν υπάρχουν στοιχεία που να συνδέουν τους δυο αυτούς αναρχικούς με τις ληστείες για τις οποίες κατηγορήθηκαν. Τέλος, το Μάρτη του 1950, ένα κομάντο αναρχικών έστησε ενέδρα στην Γκουάρδια Θιβίλ στην επαρχία της Τζιρόνα και σκότωσε τέσσερεις αστυνομικούς. Στη συνέχεια επιτέθηκε σε μια απομακρυσμένη φρουρά της Γκουάρδια Θιβίλ στο χωριό Βαλτ ντε Βιάνια και εκτέλεσε άλλους τρεις. Ακολούθησε μεγάλη κινητοποίηση των αρχών, που κυνήγησαν το κομάντο μέχρι τα γαλλικά σύνορα. Στις συμπλοκές, που σημειώθηκαν μέχρι τα σύνορα, έχασαν τη ζωή τους άλλοι δυο αστυνομικοί, αλλά και ο αναρχικός Ζουάν Σουμπινιά[47]. Εκτός από το νεκρό, τα υπόλοιπα μέλη του γκρουπ παραμένουν άγνωστα. Άγνωστοι παραμένουν και εκατοντάδες άλλοι αγωνιστές της αντίστασης και κυρίως η ραχοκοκαλιά του παράνομου μηχανισμού, δηλαδή οι σύνδεσμοι και κάτοικοι της Βαρκελώνης και των περιχώρων, οι οποίοι πλήρωσαν με μακρόχρονες φυλακίσεις, δημεύσεις περιουσιών, βασανιστήρια και εκτελέσεις τη βοήθειά τους στο κίνημα.

47 Ο Juan Subiñá (σε κάποιες πηγές αναφέρεται και ως Fabián) ήταν 39 χρόνων όταν δολοφονήθηκε.

Ο ένοπλος αγώνας στην υπόλοιπη χώρα 1945-1952

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΙΚΟΥ

Από τα τέλη του 1944, μετά την περίοδο των φυγάδων, ο ένοπλος αγώνας πήρε άλλη τροπή. Όπως έχει αναφερθεί, η αισιοδοξία για την άμεση απομάκρυνση του Φράνκο από την εξουσία, με τη βοήθεια των συμμαχικών δυνάμεων, είχε διαμορφώσει ένα κλίμα ευφορίας, που συνοδεύτηκε στο εσωτερικό από μια άνθηση της παράνομης πολιτικής δραστηριότητας. Το ισπανικό κομμουνιστικό κόμμα ήταν αυτό που εντονότερα υποστήριξε την οργάνωση και όξυνση του αντάρτικου αγώνα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αναρχικοί και σοσιαλιστές εγκατέλειψαν αυτή την προοπτική. Ήδη από το 1943, το PCE είχε κάνει τις πρώτες προσπάθειες να ελέγξει -μέσω της UNE- την Ομοσπονδία Αντάρτικων Λεόν-Γαλικίας, ενώ στη βορειοδυτική Γαλικία οι κομμουνιστές δε δίστασαν να δολοφονήσουν τους χαρισματικούς αναρχικούς αντάρτες, ώστε να προωθήσουν τις εντολές της ηγεσίας του κόμματος. Αντίστοιχες περιπτώσεις δολοφονιών αναρχικών υπήρξαν και στην Ανδαλουσία, το 1942, αλλά και αργότερα σε αρκετά μέρη της χώρας.

Η ενασχόληση κάποιων τολμηρών ιστορικών με το φαινόμενο του αντιφρανκικού αντάρτικου, από τη μεταπολίτευση μέχρι και σήμερα, κατέρριψε αρκετούς από τους μύθους γύρω απ' αυτό. Αυτοί οι μύθοι συντηρήθηκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα τόσο από τη φρανκική προπαγάνδα όσο κι από την παραχάραξη της ιστορίας που επιχείρησε το ισπανικό κομμουνιστικό κόμμα για να ιδιοποιηθεί τον ηρωικό αυτό αγώνα. Τα ελλιπή και ψευδή στοιχεία των τοπικών και αστυνομικών αρχείων, σε συνδυασμό με την παρεμπόδιση της πρόσβασης ερευνητών σε δικα-

στικούς και αστυνομικούς φακέλους,[1] εξυπηρέτησαν και τους φασίστες αλλά και τους κομμουνιστές, κατά την πρώτη περίοδο της μεταπολίτευσης. Η κοινωνική συναίνεση που κορυφώθηκε με την υπογραφή του Συμφώνου της Μονκλόα το 1977, όπου συμμετείχαν όλοι οι πολιτικοί και συνδικαλιστικοί φορείς εκτός της CNT, έδωσε τον τόνο για μια μετρημένη και συνθηματολογική ιστορική απεικόνιση, που υπερέβαλλε ως προς το ρόλο του PCE στο αντάρτικο και απέκρυπτε τις φασιστικές κτηνωδίες και το πραγματικό μέγεθος του φαινομένου.

Η συστηματική έρευνα του αντάρτικου από ιστοριογράφους όλων των ιδεολογικών αποχρώσεων αποκατέστησε σταδιακά την αλήθεια. Όταν, όμως, έγινε αυτό, το μεταπολιτευτικό ενδιαφέρον για την ιστορία είχε αποκλιμακωθεί κι έτσι η πλειοψηφία των ισπανών σήμερα έχει μια στρεβλή εικόνα για την περίοδο, βασισμένη σε δύο κυρίως μύθους: Ότι το φαινόμενο ήταν περιορισμένο και ότι οι αντάρτες ήταν κομμουνιστές - εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων. Όσον αφορά στον πρώτο μύθο, αυτός έχει καλλιεργηθεί τεχνηέντως από τους φασίστες, ήδη από τα χρόνια του αντάρτικου. Το καθεστώς παρουσίαζε τους αγωνιστές ως λήσταρχους, κόκκινους εγκληματίες και αιμοδιψείς παρανόμους, αφαιρώντας τα πολιτικά στοιχεία από τη δράση τους. Οι ενέργειες των ανταρτών αποκρύπτονταν ή διαστρεβλώνονταν από την κυρίαρχη προπαγάνδα. Μόνο μετά την εξάλειψη του αντάρτικου υπήρξε μια έμμεση παραδοχή της ύπαρξής του, όταν πρώην αξιωματούχοι της Γκουάρδια Θιβίλ και του στρατού έγραψαν βιβλία -υβριστικά και ανακριβή- για την εξόντωση των ανταρτών. Αυτά τα βιβλία περιείχαν επίσημα στοιχεία από τα κρατικά αρχεία, τα οποία για πολλά χρόνια δεν κατέστη εφικτό να διαψευστούν, αφού η πρόσβαση σ' αυτά απαγορευόταν ακόμα και στα πρώτα χρόνια της «δημοκρατίας». Έτσι, αναπαράχθηκαν πολλές φορές και διαμόρφωσαν την εικόνα ενός αντάρτικου πολύ μικρότερου απ' ό,τι ήταν στην πραγματικότητα.

Ο χασάπης του Τολέδο, της Θιουδάδ Ρεάλ και της Γρανάδα, συνταγματάρχης της Γκουάρδια Θιβίλ, Εουλόχιο Λίμια, υπολόγισε ότι οι αντάρτες σ' όλη τη χώρα ήταν 2.824 άτομα, ώστε να υποβαθμίσει το λαϊκό τους έρεισμα. Τα επίσημα στοιχεία, που είδαν το φως της δημοσιότητας λίγο πριν από τη μεταπολίτευση, έκαναν λόγο για ύπαρξη 5.548 ανταρτών. Αυτό το νούμερο για πολλά χρόνια παρέμεινε αδιαμφισβήτητο, παράλληλα με τον υπολογισμό των φυλακισμένων συνδέσμων των ανταρτών σε 19.400. Σήμερα, μετά την επιτόπια έρευνα σε πολλές επαρχίες και τη διασταύρωση στοιχείων, η πιο ψύχραιμη και συντηρητική εκδοχή είναι ότι τουλάχιστον 7.000 αντάρτες αγωνίστηκαν στα βουνά και 60.000 ως 80.000 σύνδεσμοι υπέστησαν μικρότερες ή μεγαλύτερες ποινές φυλάκισης. Άλλοι χίλιοι άνθρωποι εκτελέστηκαν χωρίς δίκη, λόγω της βοήθειάς τους προς

1 Είναι χαρακτηριστικό ότι κάποιοι υπάλληλοι δημοτικών και αστυνομικών αρχείων, αρνήθηκαν στον καθηγητή πανεπιστημίου Francisco Moreno την πρόσβαση σε αυτά, ενώ παράλληλα χλεύαζαν και αποδοκίμαζαν την έρευνά του. Αυτό συνέβη το 2000! Παλαιότερα, κατά την επιτόπια έρευνα του Eduardo Pons Prades, το 1975-76, ο συγγραφέας δέχτηκε μέχρι και απειλές για τη ζωή του, εκδιωκόμενος από διάφορα χωριά.

τους αντάρτες ή απλά της συγγενικής τους σχέσης. Το 40% των ανταρτών είτε έπεσαν στις συμπλοκές είτε δολοφονήθηκαν στα εκτελεστικά αποσπάσματα. Από αυτά τα νούμερα απουσιάζουν οι -πάνω από 350- αναρχικοί που έδρασαν στη Βαρκελώνη, μπαινοβγαίνοντας από τα σύνορα.[2]

Ως προς το δεύτερο μύθο, αυτόν του πλήρους κομμουνιστικού ελέγχου επί του αντάρτικου, είναι παντελώς αστήρικτος. Αν και το κομμουνιστικό κόμμα επιχείρησε αυτό τον έλεγχο, δεν τον πέτυχε, ακριβώς επειδή δεν είχε παντού τους όρους για να τον επιβάλει. Έτσι, δημιουργήθηκαν σχίσματα σε πολλές περιοχές, όπως στη Θιουδάδ Ρεάλ, την Αστούριας, τη Γαλικία, τις επαρχίες της Ανδαλουσίας κ.α.. Λίγες ήταν οι περιοχές που το PCE έλεγχε πλήρως από το 1945, όπως η Αλμπαθέτε και η Χαέν, ενώ σε άλλες -όπως στην καταλανική επαρχία- ήταν σχεδόν ανύπαρκτο. Υπήρξαν περιπτώσεις κατά τις οποίες οι κομμουνιστές συνεργάστηκαν με τους αναρχικούς και τους σοσιαλιστές και μετά το 1945 (Γρανάδα, Κόρδοβα), όπως και περιπτώσεις κατά τις οποίες αυτή η συνεργασία επιτεύχθηκε μετά από δολοφονίες αναρχικών ανταρτών και οι ισορροπίες ήταν λεπτές. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τέτοιας κατάστασης ήταν η Αντάρτικη Ομαδοποίηση Λεβάντε και Αραγόνας (AGLA), καμάρι του κομμουνιστικού κόμματος, στην οποία συμμετείχαν, όμως, πάρα πολλοί αναρχικοί. Πολλοί απ' αυτούς έπεσαν θύματα εκκαθαρίσεων από τα σταλινικά καθάρματα κατ' εντολή της ηγεσίας του κόμματος στο Παρίσι.

Το PCE, προκειμένου να στηρίξει το μύθο του ελέγχου του αντάρτικου, αλλά και να αποποιηθεί τις άσκοπες απώλειες ανταρτών μετά το 1947, οπότε και έγινε σαφές ότι ο Φράνκο δε θα ανατρεπόταν από τις «δημοκρατικές» δυνάμεις, γράφει στα επίσημα ιστορικά του βιβλία ότι διέταξε το 1948 την αναδίπλωση των ανταρτών και την αλλαγή τακτικής, προκρίνοντας την πάλη μες στα φασιστικά συνδικάτα. Αυτό είναι ένα μεγάλο ψέμα. Το κομμουνιστικό κόμμα βοήθησε μόνο στη διαφυγή 27 ανταρτών της AGLA, το 1952. Δεν υπάρχει κανένα ιστορικό ντοκουμέντο που να αποδεικνύει ότι βοήθησε άλλους αντάρτες να αποδράσουν από το βέβαιο θάνατο που σήμαινε η παραμονή τους στην Ισπανία. Αντιθέτως, υπάρχουν μαρτυρίες κομμουνιστών που επιβεβαιώνουν ότι το PCE στη Γαλλία αντιμετώπιζε ως προδότες αυτούς που κατάφερναν μετά από επικά ταξίδια μηνών

2 Τα νούμερα για τους αναρχικούς δίνει ο Pons, *ό.π.,* σελ.255-256. Με βάση τις μετέπειτα έρευνες, αυτό το νούμερο ίσως είναι λίγο μεγαλύτερο. Όσον αφορά στους συνολικούς υπολογισμούς, βλ. Moreno, *ό.π.,* σελ.685-693, 735. Τα νούμερα αυτά απεικονίζουν την κατάσταση της περιόδου 1939-1952. Ας μην ξεχνάμε ότι χιλιάδες αντάρτες (τουλάχιστον 1.000 στην Εστρεμαδούρα, 2.000 στην Αστούριας, αλλά και αλλού) είχαν βγει στο βουνό, όταν οι φασίστες κατέλαβαν τις περιοχές τους και πολλοί απ' αυτούς ήταν ήδη νεκροί πριν απο το 1939. Αν συνυπολογιστούν αυτοί, οι αναρχικοί της Γαλλίας, αλλά και οι αντάρτες που έδρασαν στα Πυρηναία κατά την αποτυχημένη εισβολή του 1944, το νούμερο των ανταρτών που έδρασαν στην Ισπανία είναι σίγουρα πολύ μεγαλύτερο των 10.000. Βλ. και Casanova, Julián, Espinosa, Francisco, Mir, Conxita, Moreno Gómez, Francisco, *ό.π.,* σελ.292-294.

να περάσουν τα σύνορα, μολονότι δρούσαν πολλά χρόνια υπό την καθοδήγησή του.[3] Μόνο κάποιοι κομματικοί απεσταλμένοι ενημέρωσαν τις ομάδες της Γαλικίας και της Αστούριας, το 1950, για την απόφαση του κόμματος να διαλυθούν και να επανενταχθούν στην κοινωνία, συνεχίζοντας μόνο τον πολιτικό αγώνα. Οι αντάρτες αρνήθηκαν.[4] Τέλος, ένα ακόμη ψέμα, που οφείλεται στη φασιστική προπαγάνδα και δε διαψεύστηκε ποτέ από το PCE, είναι ότι τα κομμουνιστικά αντάρτικα χρηματοδοτούνταν από τη Μόσχα. Η αλήθεια είναι ότι ο παράνομος μηχανισμός του κόμματος στη Μαδρίτη -που τον αποτελούσαν και απεσταλμένοι από τη Γαλλία- ζητούσε από τους αντάρτες του Τολέδο και της οροσειράς του Γκρέντος, να προβούν σε ληστείες για να χρηματοδοτήσουν την κεντρική επιτροπή στην πρωτεύουσα.[5]

Η προσπάθεια του PCE να οργανώσει αντάρτικες ομάδες σε όλη την ισπανική επικράτεια ακολούθησε την αποτυχημένη επιχείρηση εισβολής ανταρτών από τα Πυρηναία, τον Οκτώβρη του 1944. Η απελευθέρωση του Παρισιού και του συνόλου της νοτιοδυτικής Γαλλίας είχε σκορπίσει τον ενθουσιασμό στους ισπανούς πρόσφυγες, οι οποίοι έβλεπαν την οριστική κατάρρευση των ναζί να πλησιάζει. Μοιραία έστρεψαν το βλέμμα τους προς την Ισπανία και -μέχρι και αυθόρμητα- πολλοί απ' αυτούς που είχαν πολεμήσει στη γαλλική αντίσταση, έπαιρναν τα όπλα τους και κατευθύνονταν προς τα σύνορα. Η εισβολή στην Ισπανία ήταν περισσότερο μια απαίτηση της βάσης, παρά μια απόφαση της επιτροπής του PCE, το οποίο στα πλαίσια της UNE ανέλαβε να τη διεκπεραιώσει.[6]

Η επιχείρηση «Ανάκτηση της Ισπανίας» αποσκοπούσε στη δημιουργία ενός θύλακα στο ισπανικό έδαφος βάθους 15-30 χιλιομέτρων, ελεγχόμενου από τις δυνάμεις της UNE, όπου θα μπορούσε να εγκατασταθεί μια προσωρινή κυβέρνηση. Οι εμπνευστές του σχεδίου υπολόγιζαν πως έτσι θα εξανάγκαζαν τους συμμάχους να επέμβουν στην Ισπανία και ότι παράλληλα θα ξέσπαγε λαϊκή εξέγερση στο εσωτερικό. Στην επιχείρηση συμμετείχαν περίπου 12.000 αντάρτες.

3 Υπάρχουν πολλά τέτοια παραδείγματα κομμουνιστών, οι οποίοι έπεσαν σε δυσμένεια, επειδή διέφυγαν στη Γαλλία, μετά από πάνω από δέκα συνεχή χρόνια δράσης στο βουνό. Είχαν δει τις οικογένειές τους να φυλακίζονται ή να εκτελούνται, τα παιδιά τους να οδηγούνται σε καθολικά άσυλα και συντρόφους τους να πεθαίνουν. Πιστοί στο κόμμα, όταν έχασαν κάθε επαφή με τους καθοδηγητές του PCE -που σε πολλές περιοχές εξαφανίστηκαν μετά το 1947-48- διέσχισαν εκατοντάδες χιλιόμετρα άγνωστης γης μέσα από βουνά, για να φτάσουν στη Γαλλία. Οι περισσότεροι που το επιχείρησαν δολοφονήθηκαν στη διαδρομή. Το κόμμα τούς εγκατέλειπε στο έλεος των γαλλικών αρχών και πολλοί απελάθηκαν στην Ισπανία. Μια χαρακτηριστική περίπτωση, αλλά και μια γενική εκτίμηση του φαινομένου βρίσκεται στο Moreno, *ό.π.,* σελ.599-606.

4 Ο μόνος που ακολούθησε τη γραμμή ήταν ο διοικητής του κομμουνιστικού αντάρτικου της Αστούριας. Βλ. Casanova, Julián, Espinosa, Francisco, Mir, Conxita, Moreno Gómez, Francisco, *ό.π.,* σελ. 294-295.

5 Βλ. Moreno, *ό.π.,* σελ.368.

6 *Στο ίδιο,* σελ.246.

Ανάμεσα σ' αυτούς βρισκόταν η «Ομαδοποίηση CNT της UNE».[7] Από τα τέλη του Σεπτέμβρη, μικρές μονάδες ανταρτών πραγματοποιούσαν αναγνωριστικές και προπαρασκευαστικές ενέργειες σε όλο το μήκος των Πυρηναίων.

Η επίθεση ορίστηκε για τις 19 Οκτώβρη. Το πρωί εκείνης της μέρας έγινε η βασική επίθεση στην κοιλάδα Αράν από μια δύναμη περίπου 4.000 ανδρών. Σ' όλο το μήκος των Πυρηναίων έγιναν διεισδύσεις από μικρότερα τμήματα. Στην αρχή οι επιτιθέμενοι κατάφεραν κάποιες επιτυχίες εναντίον των φασιστών, αλλά όσο περνούσαν οι μέρες δεν κατάφερναν να κατακτήσουν τη Βιέλα, το κομβικότερο σημείο της κοιλάδας. Η σφοδρή χιονόπτωση και η κακή επιμελητεία του αντάρτικου στρατού ήταν σημαντικότεροι αντίπαλοι από τους 40.000 στρατιώτες του Φράνκο στα Πυρηναία. Παράλληλα, οι αντάρτες απελευθέρωναν χωριά, αλλά οι κάτοικοι, μουδιασμένοι από πέντε χρόνια φασιστικής τρομοκρατίας, τους αντιμετώπισαν συγκρατημένα. Η άφιξη στρατιωτικών ενισχύσεων και επιπλέον πυροβολικού οδήγησε στη διαταγή για υποχώρηση, στις 28 Οκτώβρη. Στις 30, οι φασίστες είχαν ανακτήσει τον έλεγχο των συνόρων.

Οι απώλειες ήταν περίπου 250 νεκροί και 750 συλληφθέντες αντάρτες, ενώ οι φρανκικές δυνάμεις έχασαν γύρω στους 100 άντρες και είχαν 300 συλληφθέντες, που μεταφέρθηκαν στη Γαλλία.[8] Περίπου 200 αγωνιστές κατάφεραν να σπάσουν τις εχθρικές γραμμές και να περάσουν στο εσωτερικό της χώρας, για να πυκνώσουν τις γραμμές του ντόπιου αντάρτικου. Η πλειονότητα αυτών που διείσδυσαν στη χώρα ήταν κομμουνιστές. Κάποιοι απ' αυτούς είχαν σαφή αποστολή από το κόμμα να μην πολεμήσουν στα σύνορα, αλλά να πάνε σε συγκεκριμένες περιοχές του εσωτερικού και να αναδιοργανώσουν τις εκεί ομάδες. Έτσι, ξεκίνησε η προσπάθεια ελέγχου των διάσπαρτων αντάρτικων της χερσονήσου και το σχέδιο του PCE να δημιουργήσει ένα στρατιωτικοποιημένο αντάρτικο χωρισμένο σε «ομαδοποιήσεις» ανά περιοχή και «μεραρχίες», υπό τον έλεγχο των επιτελείων των ομαδοποιήσεων.[9] Κομβικός στόχος του κόμματος ήταν να ελέγχει τα επιτελεία, την προπαγάνδα και τους διοικητές των μεραρχιών.

7 Οι ελευθεριακοί που συμμετείχαν στην UNE υπολογίζονται σε περίπου 5.000. Στην εισβολή συμμετείχαν κάποιοι απ' αυτούς, που στελέχωσαν δικές τους μονάδες.

8 Τα νούμερα αυτά περιλαμβάνουν τους αντάρτες του συνόλου της περιοχής των Πυρηναίων κατά την εισβολή, αλλά και αυτούς που επιχείρησαν να προχωρήσουν στο εσωτερικό και έχασαν τη ζωή τους στις παραμεθόριες περιοχές, χωρίς να πετύχουν το στόχο της διείσδυσης. Για την εισβολή βλ. Sánchez Cervelló, *ό.π.,* σελ.61-68, Sánchez Agustí, *ό.π.,* σελ.19-20, Moreno, *ό.π.,* σελ.245-250.

9 Οι στρατιωτικοί αυτοί όροι δεν ανταποκρίνονταν στην πραγματικότητα. Κάποιες «μεραρχίες» αποτελούνταν από λιγότερους από δέκα αντάρτες, ενώ συνήθως μια μεραρχία είχε 20-30 μέλη, αν και σε κάποιες ελάχιστες περιπτώσεις υπερέβαιναν τους 50.

ΤΑ ΑΝΤΑΡΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΟΤΟΥ

Ο Χεσούς Μπαγιόν «Κάρλος»[10] ήταν εκείνος ο χαρισματικός κομμουνιστής αντάρτης, που ανέλαβε το μεγαλύτερο οργανωτικό ρόλο στη δημιουργία του «Αντάρτικου Στρατού του Κέντρου», στις κεντρικές οροσειρές της Ισπανίας. Εκεί δημιουργήθηκαν πέντε ομαδοποιήσεις. Την 1η -με διοικητή τον «Κάρλος» και επίκεντρο δράσης το Κάθερες- την αποτελούσαν κομμουνιστές, σοσιαλιστές, ντόπιοι αντάρτες[11] και λίγα μέλη της CNT. Στη 2η Ομαδοποίηση, που κάλυπτε τη Θιουδάδ Ρεάλ, οι κομμουνιστές -παρά το ότι προκάλεσαν τη δημιουργία της- δεν πήραν τη διοίκηση της, αφού την ανέλαβε η πλειοψηφία αναρχικών και σοσιαλιστών στην περιοχή.[12] Στην οροσειρά του Γκρέντος δημιουργήθηκε η 11η Ομαδοποίηση, μια πολύ περιορισμένη αριθμητικά ομάδα που προέκυψε από κομματικά στελέχη του PCE και ντόπιους αντάρτες. Το ίδιο ίσχυσε και για την 5η Ομαδοποίηση της Αλμπαθέτε. Αντιθέτως, στην 3η Ομαδοποίηση της Κόρδοβα, συμμετείχαν πολλοί αναρχικοί -οι οποίοι προς το τέλος ουσιαστικά την έλεγξαν- και συνεργάστηκαν με τους κομμουνιστές. Στην Κόρδοβα πάνω από εκατό αντάρτες, ντόπιοι, αναρχικοί και σοσιαλιστές, αρνήθηκαν να στρατιωτικοποιηθούν. Παρακάτω, παρατίθεται αναλυτικότερα η δράση των ελευθεριακών ανταρτών στο σύστημα των κεντρικών οροσειρών της χώρας.

Στην 1η Ομαδοποίηση του Κάθερες έλαμψε το άστρο ενός σπουδαίου ελευθεριακού αντάρτη, του Ευσεμπιο Μορένο «Ντουρούτι». Ο «Ντουρούτι» ήταν οργανωτής της παράνομης CNT στην περιοχή του, μέχρι τη σύλληψή του το 1945. Εκμεταλλεύτηκε μια στιγμιαία απροσεξία των αστυνομικών για να αποδράσει από το τμήμα του Ναβαλμοράλ και διέφυγε στο βουνό μαζί μ' ένα φίλο του. Εκεί συναντήθηκε με τους αντάρτες του «Φρανθές», ο οποίος ήταν ένας επιθετικός κομμουνιστής, πρωτοκαπετάνιος του «Κάρλος». Από την πρώτη στιγμή

10 Ο Jesús Bayón González "Carlos" έδωσε σάρκα και οστά στο σχέδιο που κατέστρωσε ο κομματικός επίτροπος José Isasa. Ο «Κάρλος» παγιδεύτηκε από τους φασίστες σ' ένα χωράφι καλαμποκιού της Ταλαβέρα ντε λα Ρέινα, στις 13/9/1946. Τηρώντας πιστά τον αντάρτικο κώδικα -που ο ίδιος είχε συντάξει- αυτοκτόνησε μαζί μ' ένα σύντροφό του, ώστε να μην πιαστούν ζωντανοί. Εμπιστευόταν σε υπεύθυνες θέσεις αντάρτες εκτός του PCE όταν έκρινε ότι ήταν οι καταλληλότεροι, ενώ ποτέ δε διέταξε εκτέλεση αντάρτη για πολιτικούς λόγους. Λίγο πριν αυτοκτονήσει, το κόμμα τον είχε υποβιβάσει από διοικητή της 1ης Ομαδοποίησης σε απλό αντάρτη.

11 Ντόπιοι αντάρτες χαρακτηρίζονται αυτοί που δεν είχαν σαφή ή γνωστή πολιτική ταυτότητα. Πολλοί απ' αυτούς πολεμούσαν την αδικία του φασιστικού καθεστώτος ή ήταν σύνδεσμοι που αναγκάστηκαν να βγουν στο βουνό για να γλιτώσουν τη σύλληψη. Κακώς θεωρείται από μεγάλο μέρος των ιστορικών ότι -επειδή βρίσκονταν υπό κομμουνιστική διοίκηση- ήταν κομμουνιστές.

12 Μόνο η μεραρχία που κάλυπτε τη Χαέν ήταν πλήρως κομμουνιστικά στελεχωμένη και ελεγχόμενη, αν και οργανικά ανήκε στη 2η Ομαδοποίηση. Μετά την εξόντωση του αναρχικού «Σαλσιπουέδες» το 1943, οι ελευθεριακοί της περιοχής κατέφυγαν με τον υποδιοικητή του στη Γρανάδα, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο.

ο «Ντουρούτι» κέρδισε την εμπιστοσύνη των κομμουνιστών, καθώς η παράνομη δράση του στην περιοχή ήταν γνωστή και διέθεσε τους συνδέσμους του στην ομάδα. Οι οργανωτικές του δυνατότητες φάνηκαν σύντομα και ο «Φρανθές» τον διόρισε υπεύθυνο του επιτελείου του. Σ' όλη τη διάρκεια της δράσης του ο «Ντουρούτι» παρέμεινε ανοιχτά μέλος της CNT, χωρίς να ενταχθεί στο PCE ή να αποκηρύξει τις θέσεις του. Η ένταξη του PCE στην ANFD -έστω και καθυστερημένα- διευκόλυνε αυτή του τη στάση.

Μεταξύ του χειμώνα του 1945 και του καλοκαιριού του 1946 -στις 31 Ιούλη ο «Φρανθές» δολοφονήθηκε σε ενέδρα- η ομάδα με καπετάνιο τον «Φρανθές» και οργανωτικό νου τον «Ντουρούτι» προχώρησε σε μια σειρά ενεργειών. Αγαπημένη τους πρακτική ήταν η κατάληψη χωριών, όπου αφόπλιζαν τους τοπικούς αστυνομικούς και φαλαγγίτες, έκλεβαν όπλα, πυρομαχικά, τρόφιμα και χρήματα, ενώ απήγαγαν και επιφανή μέλη της ντόπιας κοινωνίας (δεξιούς, τσιφλικάδες, δημάρχους), ώστε να εισπράξουν λύτρα. Η πιο γνωστή τέτοια επιδρομή έγινε στις 17 Απρίλη του 1945 στο χωριό Μέσας ντε Ίμπορ. Σαράντα αντάρτες αφόπλισαν τρεις αστυνομικούς της Γκουάρδια Θιβίλ και σκότωσαν τον μοναδικό που αντιστάθηκε. Έβγαλαν λόγο στην πλατεία, μοίρασαν έντυπα και απαλλοτρίωσαν ό,τι χρειαζόντουσαν. Την επόμενη μέρα έφτασε στο χωριό ο στρατιωτικός διοικητής του Κάθερες, που διέταξε την άμεση εκτέλεση των τριών αστυνομικών.[13] Αντίστοιχες επιδρομές έγιναν σε περίπου δέκα χωριά.

Τα χρήματα που απαλλοτρίωσαν οι αντάρτες του «Φρανθές», κυρίως από απαγωγές αλλά και από ληστείες σε σπίτια ευκατάστατων καθεστωτικών, ήταν πάνω από 400.000 πεσέτες. Αυτή η λεία ήταν υπερβολικά υψηλή για αντάρτικο βουνού, η μεγαλύτερη από ό,τι είχε επιτύχει οποιαδήποτε άλλη μονάδα της περιοχής. Επίσης, η ομάδα του «Φρανθές» ήταν από τις λίγες στην περιοχή που επιδιδόταν σε συχνά σαμποτάζ σε πυλώνες ηλεκτροδότησης και σιδηροδρομικές γραμμές. Η οργανωτική συνδρομή του «Ντουρούτι» δεν πέρασε απαρατήρητη από τον «Κάρλος», ο οποίος του ανέθεσε το επιτελείο της 1ης Ομαδοποίησης. Λίγους μήνες μετά ο «Κάρλος» καθαιρέθηκε από διοικητής και η σύνθεση του επιτελείου άλλαξε. Η κομματική γραμμή έστειλε τον «Ντουρούτι» μαζί με άλλους δυο αντάρτες να αναδιοργανώσουν τις διάσπαρτες ομάδες που βρίσκονταν στην επαρχία. Η άνοιξη και το καλοκαίρι του 1946 ήταν καταστροφικά για την 1η Ομαδοποίηση, αφού είχε πολλές απώλειες, ανάμεσα στις οποίες ήταν και αυτές του «Φρανθές» και του «Κάρλος».

Η συνέχεια ήταν ακόμη χειρότερη για την ομαδοποίηση του Κάθερες, η οποία δέχτηκε πολλά πλήγματα και κάποιοι αντάρτες της παραδόθηκαν στις αρχές και

13 Ο συνταγματάρχης Γκόμεθ Κάντος, που διέταξε την εκτέλεση, καθαιρέθηκε από τη θέση του. Ο λόγος δεν ήταν η εκτέλεση καθαυτή, αλλά το ότι δεν επέτρεψε στους μελλοθανάτους να εξομολογηθούν και να μεταλάβουν, γεγονός που προκάλεσε την έγγραφη διαμαρτυρία του ισπανού αρχιεπισκόπου! Ο Γκόμεθ ήταν υπεύθυνος για εκατοντάδες ομαδικές εκτελέσεις πολιτών χωρίς δίκη τόσο κατά τον εμφύλιο όσο και αργότερα, οι οποίες έχαιραν της υποστήριξης του κράτους και της εκκλησίας...

κατέδωσαν τους συνδέσμους και τις κρυψώνες των ομάδων που κινούνταν στην περιοχή. Ο «Ντουρούτι» βρέθηκε στην ομάδα του «Πίντο», ενός παλιού λαθρεμπόρου της περιοχής, που είχε ενταχθεί από νωρίς στον ένοπλο αγώνα. Στις 6 Νοέμβρη του 1946, η ομάδα μπήκε στο χωριό Λα Χαρίγια με σκοπό να τιμήσει, εκτελώντας γνωστούς φασίστες, την επέτειο της Οκτωβριανής Επανάστασης, αλλά και της έναρξης της άμυνας της Μαδρίτης. Στόχοι τους ήταν ο φαλαγγίτης δήμαρχος, ο γραμματέας του, αλλά και ένας γνωστός φασίστας, ο οποίος, κατά την είσοδο των φρανκικών στο χωριό, δολοφονούσε αντιφασίστες πετώντας τους από τη γέφυρα του ποταμού Τάγου.

Οι καθεστωτικοί οδηγήθηκαν στην πλατεία, όπου οι αντάρτες έβγαλαν λόγο στο συγκεντρωμένο πλήθος, σήκωσαν μια σημαία της δημοκρατίας στο καμπαναριό και μετά από λαϊκό δικαστήριο τους εκτέλεσαν. Στη συνέχεια, η ομάδα απαλλοτρίωσε χρήματα και τρόφιμα και εξαφανίστηκε μες στο σκοτάδι. Τέσσερεις μέρες αργότερα η ομάδα του «Ντουρούτι» εκτέλεσε άλλους δύο φασίστες σ' ένα κοντινό χωριό. Η συνεχιζόμενη δράση προκάλεσε την όξυνση της καταστολής και από το Νοέμβρη του 1946, η 1η Ομαδοποίηση πέρασε σε καθαρά αμυντική θέση, αφού τα μέλη της συλλαμβάνονταν ή δολοφονούνταν με ταχείς ρυθμούς, ενώ πολλοί παραδίδονταν και κατέδιδαν τους υπολοίπους. Μέχρι τον Ιούνη του 1947 είχαν απομείνει ζωντανοί μόνο τέσσερεις αντάρτες αυτής της ομάδας, αποκομμένοι από το PCE, ανάμεσά τους κι ο «Ντουρούτι». Άλλα δυο γκρουπ ανταρτών της περιοχής πέρασαν στις επαρχίες της Θιουδάδ Ρεάλ για να γλιτώσουν.

Οι τέσσερεις τελευταίοι επιζώντες αναγκάστηκαν να περιορίσουν τη δράση τους και να παραμείνουν κρυμμένοι κατά το μεγαλύτερο διάστημα του 1947 ώς και τον Αύγουστο του 1948. Για να καλύψουν τις ανάγκες τους έκαναν δυο ληστείες -η μία σε εργοστάσιο αλευροποιίας- και μια απαγωγή. Τον Αύγουστο του 1948, ήρθαν σε επαφή με έναν πορτογάλο κομμουνιστή λαθρέμπορο, ο οποίος τους γνωστοποίησε ότι ο ΟΗΕ είχε ένα γραφείο στη Λισσαβόνα, το οποίο βοηθούσε ισπανούς πολιτικούς πρόσφυγες να διαφύγουν. Μόνο ο «Ντουρούτι» κι ένας σύντροφός του κατάφεραν να φτάσουν εκεί, οι άλλοι δύο αναγκάστηκαν να γυρίσουν στο Κάθερες. Τελικά, ο Ευσέμπιο Μορένο «Ντουρούτι» ήταν ο μοναδικός αντάρτης της 1ης Ομαδοποίησης που κατάφερε να διαφύγει στη Βενεζουέλα με πλοίο.[14]

Στο Κάθερες παρέμεινε ενεργή μόνο μια ομάδα ανταρτών από την 1η Ομαδοποίηση, αυτή με καπετάνιο τον Φρανθίσκο Μπλάνκας «Βενένο»[15]. Η τακτική του

14 Ο σύντροφός του, λόγω μιας λοίμωξης, δεν πήρε άδεια επιβίβασης στο πλοίο. Επέστρεψε, όμως, στο Κάθερες και μαζί με τους άλλους δύο αντάρτες διέφυγε τελικά στη Γαλλία.

15 Ο Francisco Blancas Pino "Veneno" αναφέρεται από κάποιες πηγές ως μέλος της CNT και από άλλες ως κομμουνιστής. Πιθανόν να ήταν ελευθεριακός και λόγω της συμμετοχής του στις ομαδοποιήσεις, να είχε επαφές με το PCE. Ο Μπλάνκας δεν πρέπει να συγχέεται με το γνωστό αναρχικό αντάρτη Norberto Castillejo Jiménez "Veneno",

Μπλάνκας ήταν σωτήρια για την ομάδα, αφού το μισό χρόνο έκανε ληστείες και μοίραζε προπαγανδιστικό υλικό στην επαρχία της Θιουδάδ Ρεάλ και το χειμώνα κρυβόταν εκατό χιλιόμετρα μακρύτερα, γύρω από το χωριό Κανιαμέρο του Κάθερες. Μόνο μια φορά η Γκουάρδια Θιβίλ κύκλωσε την ομάδα σκοτώνοντας τρία μέλη της κατά την ανταλλαγή πυροβολισμών, την Πρωτοχρονιά του 1949. Ενώ όλες οι ομάδες της περιοχής εξοντώνονταν η μία μετά την άλλη, οι αντάρτες του Μπλάνκας κατάφερναν να διαφεύγουν και συνέχισαν τη δράση τους και μες στη δεκαετία του '50. Μάλιστα, το 1952, επιδόθηκαν με φρενήρη ρυθμό σε ληστείες, απαγωγές και κλοπές, ενώ παράλληλα μοίραζαν έντυπα που δακτυλογραφούσαν οι ίδιοι στο βουνό. Το κράτος επιστράτευσε όλες του τις δυνάμεις εναντίον τους, αφού πια δεν υπήρχαν άλλοι ενεργοί αντάρτες σε ολόκληρο το σύστημα των κεντρικών οροσειρών της χερσονήσου. Παρά τη μονομανία των διωκτικών αρχών, η ομάδα συνέχισε τη δράση της μέχρι τον Απρίλη του 1955. Τότε, ο Μπλάνκας και τρεις σύντροφοί του επιχείρησαν το μακρύ ταξίδι για τα γαλλικά σύνορα, εγκαταλείποντας τον ένοπλο αγώνα, μετά από 15 ολόκληρα χρόνια. Το καλοκαίρι του 1955 έφτασαν ασφαλείς στη Γαλλία. Οι σύνδεσμοί τους στο Κάθερες αποκαλύφθηκαν και φυλακίστηκαν με δυσανάλογες και εκδικητικές ποινές.

Στις αρχές του 1945 εντοπίζεται η ίδρυση και της 2ης Ομαδοποίησης, η οποία κάλυπτε την περιφέρεια της Θιουδάδ Ρεάλ. Το κομμουνιστικό κόμμα έστειλε στην περιοχή τον «Χούλιο» για να οργανώσει τους πολυάριθμους αντάρτες της περιοχής, οι οποίοι ήταν στη συντριπτική τους πλειοψηφία αναρχικοί και σοσιαλιστές. Έτσι, στο ιδρυτικό συνέδριο της 2ης Ομαδοποίησης, που έγινε στα τέλη Ιούνη στο Αλμαδενέχος, συνέβη ένα μοναδικό γεγονός στην ιστορία του ισπανικού αντάρτικου. Παρά το ότι η πρωτοβουλία για το συνέδριο πάρθηκε από το PCE, οι αναρχικοί -κυρίως- και οι σοσιαλιστές πέρασαν τη δικιά τους άποψη. Δήλωσαν ότι δε δέχονταν να ενταχθούν στην UNE και να χρηματοδοτούν τα κομματικά ταμεία του PCE και αποφάσισαν να ενταχθεί η 2η Ομαδοποίηση στη νεοσύστατη ANFD. Οι προσπάθειες των κομμουνιστών να ελέγξουν τη Θιουδάδ Ρεάλ δεν καρποφόρησαν, αν και στο Αλμαδενέχος κατέβηκε όλη η ηγεσία του Αντάρτικου Στρατού του Κέντρου, μαζί με έμπειρα κομματικά στελέχη του PCE. Διοικητές της ομαδοποίησης ψηφίστηκαν οι αναρχικοί Νορμπέρτο Καστιγιέχο «Βενένο» και Ευσεμπιο Λιμπόριο «Λαβίχα», έμπειροι αντάρτες της περιοχής.

Η πολιτική αυτή ήττα στοίχισε ιδιαίτερα στους κομμουνιστές, οι οποίοι, με ψέματα και υπερβολές, προσπάθησαν έκτοτε να μειώσουν τη σημασία της. Αντιθέτως, οι «Βενένο» και «Λαβίχα» συμπεριέλαβαν μέλη του PCE στα επιτελεία και τους παρέδωσαν και τη διοίκηση μιας μεραρχίας στα ανατολικά, ώστε να εξασφαλίσουν τη μέγιστη δυνατή επιθετικότητα απέναντι στο καθεστώς. Οι κομμουνιστές συγκάλεσαν και νέο συνέδριο το Μάρτη του 1946, όπου και πάλι

διοικητή της 2ης Ομαδοποίησης της Θιουδάδ Ρεάλ, με τον οποίο είχαν το ίδιο παρατσούκλι.

επιβεβαιώθηκε το status quo της περιοχής και ο «Βενένο» έλαβε ψήφο εμπιστοσύνης για να συνεχίσει στη διοίκηση. Οι τρεις μεραρχίες της 2ης Ομαδοποίησης συνέχισαν να στελεχώνονται στην πλειοψηφία τους από αναρχικούς, εκτός από μία, στην οποία πλειοψηφούσαν οι κομμουνιστές και τη διοικούσαν και οι ίδιοι.[16]

Οι αναρχικοί δρούσαν κυρίως στη δυτική Θιουδάδ Ρεάλ, με επίκεντρο το Αλμαδέν και την κοιλάδα της Αλκούδια. Εκτός από τις ομάδες που διοικούσαν οι «Βενένο» και «Λαβίχα», υπήρχαν και άλλοι αναρχικοί αντάρτες στην περιοχή, οι οποίοι δεν εντάχθηκαν στη 2η Ομαδοποίηση, αλλά προτίμησαν μια πιο αυτόνομη δράση. Ο γνωστότερος από αυτούς ήταν ο Φρανθίσκο Κορτσάδο «Λαθαρέτε». Στην ομάδα του «Λαθαρέτε» συμμετείχε η γυναίκα του Σέρχια Φλόρες, οι αναρχικοί αγωνιστές Μανουέλ Φερνάντεθ «Σεκρετάριο» και Ραϊμούντο Φλόρες «Αρόγιο» και αρκετοί ακόμη αντάρτες από την περιοχή του.

Η δράση των ενόπλων στην περιοχή ήταν συνεχής. Απαγωγές, ληστείες και εκτελέσεις καθεστωτικών συνιστούσαν το μεγαλύτερο μέρος της, ενώ οι αναρχικοί φάνηκαν ιδιαίτερα ικανοί και στο στήσιμο τοπικών επιτροπών της ANFD. Η εξάπλωση των ανταρτών γύρω από τη ζώνη των ορυχείων της δυτικής Θιουδάδ Ρεάλ, ανάγκασε το κράτος να εγκαταστήσει ένα σύνταγμα στρατού στο Αλμαδέν, ώστε να βοηθήσει την Γκουάρδια Θιβίλ να ελέγξει την περιοχή. Ορισμένοι από τους αναρχικούς που πρωταγωνίστησαν σε αυτές τις δράσεις ήταν οι Λουίς Λόπεθ «Λετσούγα», δεξί χέρι του «Λαβίχα», Μιγκέλ Μαρτίν «Τσέπα» και Φερνάντο Μαράνια «Χόβεν». Ο «Χόβεν» συμμετείχε -μαζί με άλλους αντάρτες απ' όλες τις τάσεις- στην παράτολμη ληστεία της χρηματαποστολής της τράπεζας Μπανέστο στο Πουερτογιάνο, η οποία απέφερε 250.000 πεσέτες στην ομαδοποίηση, στις 7 Σεπτέμβρη του 1946.

Κομμουνιστικές πηγές αναφέρουν ότι η 2η Ομαδοποίηση αναδιοργανώθηκε στα τέλη Αυγούστου, συμπεριλαμβάνοντας το -αποκλειστικά κομμουνιστικό- αντάρτικο της Χαέν και αποκλείοντας τους αναρχικούς και τους σοσιαλιστές, οι οποίοι εγκατέλειψαν τον αγώνα.[17] Βεβαίως, οι αναρχικοί δεν εγκατέλειψαν το

16 Αξίζει να αναφερθεί ότι, στα απομνημονεύματά του, ο κομμουνιστής Φρανθίσκο Εσπόσιτο, πολιτικός επίτροπος της κομμουνιστικά ελεγχόμενης 21ης μεραρχίας της 2ης Ομαδοποίησης, υποστηρίζει ότι το 80% των ανταρτών της Θιουδάδ Ρεάλ ήταν κομμουνιστές, αλλά η διοίκηση του κόμματος στη Μαδρίτη παραχώρησε στους αναρχικούς τη διοίκηση, για να μη δημιουργηθεί η εντύπωση ότι οι κομμουνιστές επεδίωκαν αξιώματα και διοικητικές θέσεις. Βλ. Moreno, *ό.π.,* σελ.344. Για όποιον έχει ελάχιστη ιστορική γνώση και ποιοτικότερη πολιτική ανάλυση από ένα νήπιο, αυτό είναι ένα προφανές ψέμα.

17 Ο συγγραφέας του αναλυτικότερου βιβλίου για το θέμα βασίζεται, για αυτή την πληροφορία, στην κατάθεση του κομμουνιστή αντάρτη «Τιμοσένκο», η οποία δόθηκε όταν αυτός παραδόθηκε και άρχισε να καταδίδει συντρόφους. Δυστυχώς, ο συγγραφέας επαναλαμβάνει οχτώ(!) φορές τον ισχυρισμό τού «Τιμοσένκο» ότι οι αναρχικοί διοικητές «Βενένο» και «Λαβίχα» διακήρυξαν το «ο σώζων εαυτόν σωθήτω», το καλοκαίρι του

αντάρτικο, αντιθέτως ο «Λαβίχα» οργάνωσε μια ακόμη συναρπαστική ληστεία, στις 24 του Σεπτέμβρη του 1946, αυτή τη φορά στο ταχυδρομικό τρένο Μαδρίτης-Μπανταχόθ. Οι αντάρτες ανέβηκαν στο τρένο στο σταθμό του Πουερτογιάνο χωρίς να γίνουν αντιληπτοί και στη διαδρομή εισέβαλαν στο τελευταίο βαγόνι, αφόπλισαν τους φρουρούς και έκλεψαν δεκατρείς σάκους με χρήματα. Το χρηματικό ποσό δεν έγινε γνωστό, αλλά σίγουρα ήταν πολύ μεγάλο.

Τον Οκτώβρη του 1946, ο «Λαβίχα» ταξίδεψε στη Μαδρίτη μαζί με τον Χούλιο Ροντρίγκεθ «Κουμπάνο» -πιθανότατα μαζί τους ήταν και ο «Χόβεν»- για να έρθουν σε επαφή με την εθνική επιτροπή της CNT. Ο γραμματέας Ενρίκε Μάρκο προετοίμαζε μια απεργία στη Βαρκελώνη κι έτσι ο «Λαβίχα» συναντήθηκε με τον Θιπριάνο Μέρα, που τον ενημέρωσε πως θα έπρεπε να περιμένει πέντε μέρες μέχρι την επιστροφή τού Μάρκο. Όμως δυο μέρες μετά, στις 4 Νοέμβρη του 1946, το κρυσφήγετο των αναρχικών στη γειτονιά του Τετουάν δέχτηκε επίθεση από την Γκουάρδια Θιβίλ. Οι αστυνομικοί επιχείρησαν να εισβάλουν στο σπίτι αργά το βράδυ, αλλά οι αντάρτες τους υποδέχτηκαν με μια βροχή από σφαίρες. Η ανταλλαγή πυροβολισμών συνεχίστηκε στο δρόμο, καθώς οι σύντροφοι επιχειρούσαν να διαφύγουν. Δύο αστυνομικοί έπεσαν νεκροί, αλλά στη συμπλοκή έχασε τη ζωή του και ο Ευσέμπιο Λιμπόριο «Λαβίχα», διοικητής της 2ης Ομαδοποίησης.[18]

Πίσω στη Θιουδάδ Ρεάλ, ο χειμώνας ήταν πολύ δύσκολος για τους αντάρτες, λόγω της εντεινόμενης καταστολής εναντίον τους. Το καθοριστικό χτύπημα στους αναρχικούς δόθηκε στις 21 Απρίλη του 1947. Το προηγούμενο βράδυ ένα κομάντο δέκα ανδρών είχε κλέψει ζώα από μια αγροικία, για τη διατροφή των ανταρτών. Η κινητοποίηση του στρατού και της αστυνομίας στην περιοχή ήταν άμεση και οι άντρες χωρίστηκαν σε δυο γκρουπ για να ξεφύγουν από τους διώκτες τους. Το ένα γκρουπ, όμως, εντοπίστηκε από στρατιώτες και κυκλώθηκε. Στη μάχη που ακολούθησε, σκοτώθηκαν οι αναρχικοί Μανουέλ Μαρτίνεθ ντε λα Μάτα «Μέρα» και Νορμπέρτο Καστιγιέχο «Βενένο», ενώ παραδόθηκε

1946. Η συνεργασία αναρχικών με κομμουνιστές και μετά από αυτή την ημερομηνία, αλλά και η παραμονή των αναρχικών στο αντάρτικο της περιοχής, ακυρώνει αυτή την απαξίωση. Μάλλον οι κομμουνιστές αποφάσισαν να αποσχιστούν από τους αναρχικούς και να διατηρήσουν το όνομα 2η Ομαδοποίηση, χωρίς οι αναρχικοί να αντιταχθούν σε αυτή τους την επιλογή. Ήδη, η καταστολή είχε χτυπήσει πολλούς αντάρτες της ομαδοποίησης και κάποιες ομάδες είχαν εξοντωθεί. *Στο ίδιο,* κεφάλαιο 5 και 9.

18 Ο Moreno -ακολουθώντας τα απομνημονεύματα του κομμουνιστή Εσπόσιτο- γράφει ότι οι «Λαβίχα» και «Χόβεν» γνώρισαν δυο γυναίκες και αποφάσισαν να μετακομίσουν μαζί τους στη Μαδρίτη, για να χτίσουν μια νέα ζωή με χρήματα από ληστείες και απάτες... Η πιθανότερη εκδοχή, λαμβάνοντας υπόψη τη μαρτυρία τού Μέρα, είναι ότι οι «Κουμπάνο», «Λαβίχα» και «Χόβεν» ήθελαν να περάσουν στη Γαλλία και να ενταχθούν στο αντάρτικο πόλης της Βαρκελώνης. Ο «Κουμπάνο» τα κατάφερε και, όπως αναφέρθηκε, δολοφονήθηκε στη Βαρκελώνη το 1949. Για τον «Χόβεν» υπάρχουν λιγοστά στοιχεία, γνωρίζουμε μόνο ότι δολοφονήθηκε και αυτός από τους μπάτσους στη Βαρκελώνη το 1947. Βλ. Mera, *ό.π.,* σελ.410-411 και Moreno, *ό.π.,* σελ.356-357.

ο κομμουνιστής «Τιμοσένκο» και ένας ακόμη αντάρτης συνελήφθη τραυματισμένος. Η σημαντική απώλεια του αναρχικού πρωτοκαπετάνιου της περιοχής συμπληρώθηκε από την προθυμία του «Τιμοσένκο» να καταδώσει τους συντρόφους του, για να σώσει τη ζωή του. Μια σειρά από συνδέσμους, κρυψώνες και γιάφκες στην περιοχή αποκαλύφθηκαν και προξένησαν ένα ισχυρότατο πλήγμα στο δίκτυο των αναρχικών.

Οι περισσότεροι αναρχικοί αναγκάστηκαν να καταφύγουν σε γειτονικές ζώνες και παρατηρήθηκαν σημάδια διάλυσης του αντάρτικου. Η ομάδα του «Λαθαρέτε» διασπάστηκε. Κάποιοι αντάρτες κατευθύνθηκαν προς την Κόρδοβα, ενώ ο «Λαθαρέτε» με τη γυναίκα του και δυο ακόμη συντρόφους του παρέμειναν στην περιοχή. Οι ενέργειες στη ζώνη των ορυχείων του Αλμαδέν μειώθηκαν. Κύριος εκφραστής τους ήταν η ομάδα των αναρχικών «Λετσούγα» και «Τσέπα». Το καλοκαίρι του 1947, άλλαξε ο διοικητής της Γκούαρδια Θιβίλ στην περιοχή και ανέλαβε το πόστο του ο Εουλόχιο Λίμια, ένας από τους ικανότερους βαθμοφόρους του Φράνκο στην καταπολέμηση των ανταρτών. Ο Λίμια επικεντρώθηκε σε δυο τακτικές. Η πρώτη ήταν η μεταστροφή ανταρτών σε καταδότες, με οικονομικά ανταλλάγματα και μειώσεις ποινών. Η δεύτερη ήταν η δημιουργία των «κοντραπαρτίδας», οι οποίες ήταν ομάδες αστυνομικών, που μεταμφιέζονταν και κυκλοφορούσαν στο βουνό παριστάνοντας τους αντάρτες. Αγόραζαν τρόφιμα από απόμακρες αγροικίες και στάνες και, όταν ο ιδιοκτήτης τους δεν κατέδιδε άμεσα την παρουσία τους στις αρχές, επέστρεφαν, τον συλλαμβάνανε και τον βασάνιζαν ως ύποπτο για σύνδεσμο των ανταρτών.

Χρέη οδηγών των κοντραπαρτίδας εκτελούσαν συχνά οι αντάρτες-καταδότες. Το σχέδιο του Λίμια άλλαξε τη φιλοσοφία της καταστολής, όχι μόνο στη Θιουδάδ Ρεάλ, αλλά και σε πολλές άλλες περιοχές της Ισπανίας, όπου ακολουθήθηκε το παράδειγμά του. Όσον αφορά στη 2η Ομαδοποίηση, η οποία είχε απομείνει στους κομμουνιστές, το κατασταλτικό σχέδιο αποδείχτηκε αποτελεσματικότατο. Όλο το επιτελείο -εκτός του «Χούλιο», που έπεσε μαχόμενος- δέχτηκε να συνεργαστεί με το κράτος και παραδόθηκε, καταδίδοντας δεκάδες απλούς αντάρτες και εκατοντάδες συνδέσμους. Ανάμεσα στους προδότες της Θιουδάδ Ρεάλ φιγουράρουν και τα ονόματα δύο αναρχικών. Κατά τη διάρκεια μιας απαγωγής, το Φλεβάρη του 1948, ο απαχθέντας γιος ενός μεγαλοϊδιοκτήτη γης έπεισε τους «Λετσούγα» και «Τσέπα» να παραδοθούν στις αρχές!

Οι δυο άντρες οδήγησαν μια κοντραπαρτίδα στα ίχνη του «Λαθαρέτε». Στις 5 Μάρτη του 1948, ο «Λαθαρέτε» και η γυναίκα του, Σέρχια Φλόρες, παγιδεύτηκαν σ' ένα αγροτόσπιτο στο Αλμοδόβαρ και επέλεξαν να πεθάνουν με τα όπλα στα χέρια. Ζούσαν σχεδόν οκτώ χρόνια στο βουνό και ήταν 50 χρόνων. Ο «Λετσούγα» αποζημιώθηκε για την κατάδοση αυτού του εμβληματικού αντάρτη της περιοχής με μια άδεια λειτουργίας καντίνας σ' ένα κοντινό χωριό. Εκεί τον θυμούνται κάποιοι ηλικιωμένοι κάτοικοι να κάθεται μέσα στην καντίνα με τα όπλα στα χέρια, αφού ζούσε πάντα με το φόβο ότι κάποιος παλιός σύντροφος θα τον εκδικηθεί. Δυστυχώς αυτό δε συνέβη, αφού το κατασταλτικό έργο του

Λίμια αποδεκάτισε το αντάρτικο της περιοχής. Τον Οκτώβρη του 1949, ο Λίμια μετατέθηκε στη Γρανάδα, καθώς το έργο του στην περιοχή της Θιουδάδ Ρεάλ είχε τελειώσει με την πλήρη εξόντωση της 2ης Ομαδοποίησης.

Η 3η Ομαδοποίηση κάλυπτε την περιφέρεια της Κόρδοβα και δρούσε κυρίως στο βόρειο τμήμα της. Δημιουργήθηκε προς το φθινόπωρο του 1945 από έναν απεσταλμένο του PCE, ο οποίος έστησε τις βάσεις της στον ορεινό όγκο της Σιέρα Μορένα, κυρίως γύρω από το αναρχικό προπύργιο της περιοχής, το χωριό της Βιγιαβιθιόσα. Αρκετοί αναρχικοί εντάχθηκαν στην κομμουνιστική πρωτοβουλία, ενώ πολλοί ήταν και αυτοί που προτίμησαν μια αυτόνομη δράση. Από τους πρώτους που συντάχθηκαν με την 3η Ομαδοποίηση ήταν ο Ντιονίσιο Άμπας «Εουχένιο ντελ Ρεάλ» και ο αδερφός του Νεμέσιο. Τα δυο αδέρφια ήταν γνωστοί αναρχικοί της Βιγιαβιθιόσα και η μάνα τους είχε εκτελεστεί το 1936, επειδή ήταν μέλος της FIJL. Οι Άμπας συμμετείχαν στην επίθεση στα ορυχεία της Πενιαρόγια, στις 13 Μάη του 1946. Εκεί, αφού έκλεψαν όσο δυναμίτη, φυτίλια και πυροκροτητές μπορούσαν να κουβαλήσουν, ανατίναξαν τις εγκαταστάσεις και την πυριτιδαποθήκη.

Ο Ντιονίσιο Άμπας βρισκόταν από την αρχή στην ομάδα του κομμουνιστή «Γοδόι ντελ Πουέμπλο», με τον οποίο είχαν κατά κάποιο τρόπο την άτυπη συνδιοίκηση της περιοχής. Η κομμουνιστική ηγεσία της 3ης Ομαδοποίησης κρατούσε μια πιο αμυντική στάση με κύριο στόχο την προπαγάνδα. Όμως, η μεραρχία του «Γοδόι» και του Άμπας έδιναν τον τόνο της αντίστασης στη βόρεια Κόρδοβα. Στην ομάδα τους πλειοψηφούσαν οι αναρχικοί της περιοχής, όπως τα πέντε αδέρφια Μαρτίν Μπενίτεθ, ο Χοσέ Ράμος «Ραμίγιος», τα ξαδέρφια Χοσέ και Χουάν Μολίνα «Λος Πελάος», ο Μιγκέλ Γκαρθία «Μποτασφίνας» και ο Μπενίτο Γκόμεθ «Θούρδο». Όλοι αυτοί ήταν κάτοικοι της Βιγιαβιθιόσα, αγρότες και κτηνοτρόφοι αναρχικοί, που βίωναν μια βάρβαρη καταστολή και είχαν δει φίλους και συγγενείς να εκτελούνται στα φασιστικά αποσπάσματα. Στην περιοχή που ήταν υπό τον έλεγχό τους, άρχισαν να εκτελούν χαφιέδες και συνεργάτες της Γκουάρδια Θιβίλ.

Το Μάρτη του 1947, σκοτώθηκαν σε συμπλοκές με την Γκουάρδια Θιβίλ ο Χουάν Μολίνα «Πελάο» και ο αδερφός του Ντιονίσιο Άμπας, Νεμέσιο. Δυόμισι μήνες αργότερα, σε μια καταστροφική ενέδρα του στρατού, έχασαν τη ζωή τους οι πέντε αντάρτες που συνέθεταν το επιτελείο της 3ης Ομαδοποίησης. Πλέον -και τυπικά- η διοίκηση πέρασε στα χέρια του αναρχικού Άμπας και του κομμουνιστή «Γοδόι».[19] Οι δυο τους άνοιξαν έναν κύκλο βίας σε όλη την περιοχή, πρωταγωνιστές του οποίου ήταν οι αναρχικοί αντάρτες. Η δράση τους το 1947 ήταν φρενήρης. Η χρηματοδότηση του αντάρτικου γινόταν με ληστείες σε βιοτεχνίες και πλούσιους καθεστωτικούς, καθώς και με απαγωγές. Οι βομβιστικές επιθέσεις

19 Ο κομματικός επίτροπος της 3ης Ομαδοποίησης προσπάθησε να ελέγξει τη συμπεριφορά της νέας διοίκησης, αλλά δεν τον λάμβαναν υπόψη. Μάλιστα, την άνοιξη του 1948, τον εξώθησαν να φύγει από την περιοχή. *Στο ίδιο,* σελ.303.

ήταν συχνές, κυρίως σε σιδηροδρομικές γραμμές και πυλώνες ηλεκτροδότησης, αλλά και σε δημόσια κτίρια των χωριών της περιοχής. Η δυνατότητα για δυναμιτιστικές επιθέσεις αυξήθηκε μετά τον Ιούλη του 1947, οπότε και απαλλοτρίωσαν την πυριτιδαποθήκη των ορυχείων του Εσπιέλ.

Αυτό που χαρακτήρισε, όμως, το αντάρτικο της Κόρδοβα ήταν η συνεχής δράση ενάντια στους καταδότες και τους φασίστες της περιοχής. Όσοι συνεργάζονταν με τις αρχές ή βοηθούσαν στο κατασταλτικό τους έργο αποτελούσαν στόχο για τις ένοπλες ομάδες και κυρίως για την ομάδα των αναρχικών της Βιγιαβιθιόσα. Μες στο 1947, προχώρησαν στην εκτέλεση τουλάχιστον δεκαπέντε χαφιέδων. Ανάμεσα σ' αυτούς ήταν ένας νεαρός, που το 1942 -έφηβος τότε- είχε καταδώσει την παρουσία μιας ομάδας στην περιοχή των Μπλάθκεθ, με αποτέλεσμα τη δολοφονία έξι ανταρτών, ανάμεσα στους οποίους ήταν ο καπετάνιος «Κορούκο».[20] Σε άλλες περιπτώσεις οι εκτελεσμένοι ήταν ιδιοκτήτες αγροικιών, όπου είχαν δολοφονηθεί αντάρτες. Ο φύλακας των ορυχείων του Εσπιέλ, ο οποίος είχε τρέξει να ειδοποιήσει την Γκουάρδια Θιβίλ για την κλοπή των εκρηκτικών και την οδήγησε στα ίχνη των ανταρτών, βρέθηκε κρεμασμένος και ευνουχισμένος μες στο σπίτι του. Σχεδόν πάντα οι αντάρτες άφηναν ένα σημείωμα πάνω στα θύματα, το οποίο εξηγούσε την πράξη τους. Ένα απ' αυτά τα σημειώματα που βρέθηκε πάνω σ' έναν κρεμασμένο τσοπάνη, έγραφε: *Αυτό το άτομο δεν ήθελε να σωθεί. Τρεις φορές του μιλήσαμε και τις τρεις φορές κατέδωσε την παρουσία μας. Εκτελείται ως χαφιές. Τρεις φορές ενημέρωσε τις αρχές για την παρουσία μας και αυτή θα είναι η τέταρτη. Για να δούμε πώς θα μπορέσει να το ξανακάνει.*[21]

Η επιθετική συμπεριφορά των ανταρτών στην Κόρδοβα δεν είχε να κάνει ούτε με το χαρακτήρα τους, αλλά ούτε και με απόπειρα τρομοκράτησης του γενικότερου πληθυσμού. Περισσότερο αντανακλούσε τη θετική διάθεση με την οποία ο πληθυσμός των χωριών της περιοχής -ακτήμονες με μακρά πολιτική παράδοση- αντιμετώπιζε τους αντάρτες. Η ενεργητική βοήθεια των κατοίκων προς τους αντάρτες, επέβαλλε την παραδειγματική τιμωρία των καταδοτών, γιατί δεν έβαζαν σε κίνδυνο μόνο τους ενόπλους, αλλά και το ευρύ δίκτυο συνδέσμων και συμπαθούντων. Αυτό το κατάλαβε καλά ο διοικητής της Γκουάρδια Θιβίλ της περιοχής και αποφάσισε να απαντήσει στη δράση των ανταρτών με μια εκστρατεία τρομοκράτησης των κατοίκων της περιοχής, για να αποκόψει τη βοήθεια προς τον ένοπλο αγώνα. Μέχρι το 1949, οι αρχές εκτέλεσαν χωρίς δίκη πάνω από 160 άτομα.[22] Τα πτώματα των πολιτών αφήνονταν σε πλατείες ή σε σημεία

20 Ο «Κορούκο» είχε βγει στο βουνό το 1939 μαζί με τους «Λαβίχα» και «Χόβεν», τους δυο αναρχικούς αντάρτες της Θιουδάδ Ρεάλ. Μοναδικός επιζών της καταστροφής των Μπλάθκεθ ήταν ο «Χόβεν», για τον οποίο παλαιότερα υπήρχαν υποψίες ότι ήταν ο προδότης. Οι άντρες του Άμπας αποκάλυψαν με μεθοδική δουλειά την ταυτότητα του χαφιέ και τον εκτέλεσαν στις 18/3/1947. *Στο ίδιο,* σελ.481.

21 *Στο ίδιο*, σελ.480.

22 Οι περισσότεροι -τουλάχιστον 80- εκτελέστηκαν το 1948. Τα επίσημα στοιχεία των εκτελεσμένων υπάρχουν στο Moreno, *ό.π.,* σελ.570-574, ενώ υπάρχουν υποψίες ότι

όπου οι αντάρτες είχαν κάνει σαμποτάζ, ώστε να υπάρχει παραδειγματισμός του πληθυσμού.

Δύο από τους νεκρούς ήταν στελέχη του παράνομου μηχανισμού της CNT στην περιοχή. Ο Χοακίν Τσαμίθο, εργάτης βιομηχανίας στην πρωτεύουσα της επαρχίας την Κόρδοβα, οδηγήθηκε στο βουνό και εκτελέστηκε, αφού, μετά τα σκληρά βασανιστήρια στα οποία τον υπέβαλαν, δεν είχε μιλήσει. Ένας άλλος, ο Αντόνιο Σαλάδο, γραμματέας της CNT στο Ορνατσουέλος, συνελήφθη στις 17 Μάρτη του 1948. Γνώριζε ότι το τέλος του ήταν προδιαγεγραμμένο, οπότε υποκρίθηκε ότι ήταν συνεργάσιμος και προσφέρθηκε να οδηγήσει τους αστυνομικούς σε μια υποτιθέμενη κρυψώνα παράνομων εγγράφων στα χωράφια. Ενώ διέσχιζαν πεζή μια ψηλή γέφυρα ποταμού, ο Σαλάδο όρμησε στον ένα φρουρό για να τον παρασύρει μαζί του στο θάνατο γκρεμίζοντας τον από τη γέφυρα. Κατάφερε να πάρει μαζί του μόνο το παλτό τού μπάτσου, ο οποίος κρατήθηκε την τελευταία στιγμή στη ζωή και δεν ακολούθησε τον Σαλάδο στη μοιραία πτώση του.

Εκτός από την τυφλή βία κατά του πληθυσμού, το κράτος ενίσχυσε τις δυνάμεις στην περιοχή, θορυβημένο από την αυξανόμενη ένταση της αντάρτικης δράσης. Οι -κατά κύριο λόγο αναρχικοί- ένοπλοι της περιοχής δεν πτοήθηκαν. Το 1948, άρχισαν να εισβάλλουν σε χωριά, όπου τοποθετούσαν σημαίες της FAI και της Δημοκρατίας, έγραφαν συνθήματα στους τοίχους και μοίραζαν προπαγανδιστικό υλικό. Παράλληλα, απαλλοτρίωναν ό,τι χρειάζονταν και τοποθετούσαν εκρηκτικούς μηχανισμούς σε κρατικά κτίρια και εγκαταστάσεις ηλεκτροδότησης. Τα σαμποτάζ σε σιδηροδρομικές γραμμές και πυλώνες συνεχίστηκαν αμείωτα[23], το ίδιο και οι απαγωγές. Οι εκτελέσεις συμπαθούντων χωρικών, συνδέσμων και συγγενών οδήγησαν τους αντάρτες σε αντίποινα εναντίον φασιστών, χαφιέδων και παρακρατικών. Μες στο 1948, εκτέλεσαν τουλάχιστον 23 ακόμη ανθρώπους, οι οποίοι με τον έναν ή τον άλλο τρόπο βοηθούσαν το καθεστώς εναντίον του αντάρτικου. Η επιθετικότητα δεν περιορίστηκε μόνο σε φαλαγγίτες και χαφιέδες, αλλά έφτασε στο βαθμό να στηθούν ενέδρες σε περιπόλους της Γκουάρδια Θιβίλ, γεγονός που συνήθως απέφευγαν οι αντάρτες, λόγω του πολύ κατώτερου οπλισμού τους και της έλλειψης πυρομαχικών. Οι δυο ενέδρες στήθηκαν από την ομάδα του «Βιθέντε ντελ Πουέρτο», ο οποίος ήταν ένας από τα πέντε αδέρφια Μαρτίν Μπενίτεθ[24], ο Φλορένθιο. Οι περίπολοι της Γκουάρδια Θιβίλ τράπηκαν

η λίστα αυτή είναι μεγαλύτερη. Πάνω από 100 νεκροί αντιστοιχούν σε μια περιοχή που καλύπτει έξι-εφτά ορεινά χωριά.

23 Η επίσημη κρατική στατιστική αναφέρει 26 σαμποτάζ, αλλά όλα τα νούμερα της κρατικής στατιστικής είναι -σκοπίμως- μειωμένα. Η Κόρδοβα είναι πολύ ψηλά σε αριθμό σαμποτάζ σε σύγκριση με άλλες περιφέρειες. Σημαντικό ρόλο σ' αυτό έπαιξαν και οι απαλλοτριωμένες ποσότητες εκρηκτικών που παρείχαν τη δυνατότητα για βομβιστικές επιθέσεις. Βλ. Pons, *ό.π.,* σελ.86, 433.

24 Τα αδέρφια Martín Benítez ήταν οι εξής: Ο José "Pedro" νεκρός σε συμπλοκή στις 29/3/1949, ο Cándido "Rafaelito del Puerto" που δολοφονήθηκε στις 21/8/1950 από την Γκουάρδια Θιβίλ, μετά από μακρόχρονο κυνήγι και ενώ είχε αποκοπεί από τους

σε φυγή και τις δυο φορές με αρκετούς τραυματίες.

Η δυναμική ομάδα των αναρχικών της Βιγιαβιθιόσα με καπετάνιο τον Άμπας κατάφερε να αποκρούσει την επίθεση των κατασταλτικών δυνάμεων μέχρι το φθινόπωρο του 1949 με μικρές σχετικά απώλειες. Άλλες ομάδες της Κόρδοβα είχαν χειρότερη τύχη. Ήδη από τα τέλη του 1947, οι -ως επί το πλείστον αμυντικές- κομμουνιστικές ομάδες, κάποιοι αυτόχθονες αντάρτες, αλλά και αναρχικές ομάδες από άλλες περιοχές είχαν αρχίσει να διαλύονται από την Γκουάρδια Θιβίλ. Περίπου 70 αντάρτες έπεσαν νεκροί στο δυσανάλογο αγώνα τους κι έτσι, από το φθινόπωρο του 1949, η 3η Ομαδοποίηση ήταν αποκλειστικά ελεγχόμενη από τους αναρχικούς της Βιγιαβιθιόσα, οι οποίοι αποτελούσαν και τη συντριπτική πλειοψηφία των εν ζωή αγωνιστών της. Καπετάνιος παρέμεινε ο Ντιονίσιο Άμπας «Εουχένιο ντελ Ρεάλ» μαζί με τον κομμουνιστή «Γοδόι ντελ Πουέμπλο», ο οποίος ουσιαστικά άφησε τους αναρχικούς να κάνουν κουμάντο, αφού, εκτός απ' αυτόν, μόλις δυο ακόμη κομμουνιστές αντάρτες είχαν απομείνει στην ομάδα.

Η σκληρή καταστολή στα χωριά της περιοχής τους οδήγησε τους αναρχικούς δυτικότερα στην οροσειρά, στην επαρχία της Σεβίλλης. Εκεί, στο χωριό Καθάγια ντε λα Σιέρα υπήρχε ένας δυναμικός παράνομος μηχανισμός της CNT, ο οποίος πρόσφερε απλόχερα τη βοήθειά του στους αντάρτες. Παρείχε στέγη και τροφή στους κυνηγημένους της Κόρδοβα, ενώ υπέδειξε και στόχους για να γίνουν ληστείες σε καθεστωτικούς της περιοχής. Η ομάδα του Άμπας κατάφερε να απαλλοτριώσει περίπου 300.000 πεσέτες μέσα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Τα χρήματα προωθήθηκαν και για τη βοήθεια φυλακισμένων και των οικογενειών τους, ενώ χρησίμευσαν και στην ενοικίαση και αγορά στανών και περιβολιών στην περιοχή, ώστε να έχουν οι αγωνιστές σίγουρες βάσεις. Μάλιστα, κάποιοι νέοι αναρχικοί της Καθάγια αποφάσισαν να γίνουν αντάρτες, σε μια περίοδο κατά την οποία το αντάρτικο γνώριζε μόνο τεράστιες απώλειες.

Δυστυχώς, τη μετακίνηση των αγωνιστών προς τα δυτικά, την ακολούθησε και η αντίστοιχη μετακίνηση της κρατικής τρομοκρατίας. Στις 15 Γενάρη του 1950, έγινε μια συνάντηση μελών της CNT στην Καθάγια, στην οποία συμμετείχε και απεσταλμένος της περιφερειακής επιτροπής από τη Σεβίλλη. Η αστυνομία περικύκλωσε την καλύβα όπου γινόταν η συνάντηση και τη γάζωσε με οπλοπολυβόλα, χωρίς να καλέσει τους παρισταμένους να παραδοθούν. Τρεις άνδρες και μια γυναίκα βρήκαν το θάνατο. Μες στον επόμενο μήνα οι αστυνομικοί προέβησαν και σε άλλες εκτελέσεις χωρικών και μελών της CNT για να σπάσουν το δίκτυο βοήθειας προς τους αντάρτες. Την άνοιξη του 1950, η ομάδα χωρίστηκε σε δύο τμήματα. Ο Άμπας, ο «Μποτασφίνας» και ο Αντόνιο Σεράνο «Μοΐνο» παρέμειναν μαζί με τους τρεις κομμουνιστές στην επαρχία της Σεβίλλης, ενώ οι Κάντιντο

συντρόφους του, ο Julián "Daniel", ο οποίος εκτελέστηκε από τους συντρόφους του για κάποιο βαρύ παράπτωμα το 1948, ο Rodrigo "Manolo" για το θάνατο του οποίου δε υπάρχουν στοιχεία και ο Florencio "Vicente del Puerto", ο τελευταίος εκτελεσμένος αντάρτης της 3ης Ομαδοποίησης στις 11/5/1953 στη Σεβίλλη.

και Φλορένθιο Μαρτίν Μπενίτεθ, ο «Ραμίγιος» και λίγοι ακόμη αναρχικοί επέστρεψαν στα βουνά της Βιγιαβιθιόσα.

Μες στους επόμενους μήνες η ομάδα της Βιγιαβιθιόσα εξοντώθηκε από τις αρχές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του άνισου αγώνα που έδιναν πια, είναι ο θάνατος του αναρχικού Χοσέ Ράμος «Ραμίγιος», στις 3 Φλεβάρη του 1951. Η Γκουάρδια Θιβίλ είχε ανακαλύψει ένα σύνδεσμο του «Ραμίγιος», ένα φτωχό αγρότη που ζούσε σε μια καλύβα. Ένα απόσπασμα της Γκουάρδια περίμενε κλεισμένο επί δεκαπέντε μέρες στην καλύβα, μέχρι να εμφανιστούν οι αντάρτες. Παρά το ότι ο «Ραμίγιος» παρακολούθησε την καλύβα για μια μέρα, ώστε να βεβαιωθεί ότι δε διέτρεχε κίνδυνο από κάποια κατάδοση, δεν κατάλαβε την παγίδα και όταν το βράδυ πήγε να εισέλθει, τον γάζωσαν με σφαίρες στην πόρτα, πριν προλάβει να αντιδράσει.

Ο «Βιθέντε ντελ Πουέρτο», μόνος μετά το θάνατο του αδερφού του Κάντιντο, κατευθύνθηκε στην πόλη της Σεβίλλης για να κρυφτεί. Την επιλογή να εγκαταλείψουν τα όπλα και να κρυφτούν έκαναν και οι αντάρτες της ομάδας του Άμπας και του «Γοδόι». Μέσω του παράνομου μηχανισμού της CNT στη Σεβίλλη, οι τρεις κομμουνιστές και οι τρεις αναρχικοί σύντροφοι προμηθεύτηκαν πλαστά έγγραφα και ξεκίνησαν να εργάζονται σε καθεστώς ημιπαρανομίας. Όμως, μια σειρά συλλήψεων μελών της CNT οδήγησε στα ίχνη των αναρχικών ανταρτών, οι οποίοι έπεσαν τελικά στα χέρια των φασιστών στις 19 και 20 Ιούνη του 1951. Μετά από σχεδόν ένα μήνα βασανιστηρίων, οι αρχές απέσπασαν τα στοιχεία που τελικά τις οδήγησαν στη σύλληψη και των τριών κομμουνιστών.

Εκτός από τους αντάρτες, οι αρχές εξάρθρωσαν και την πλειοψηφία της παράνομης CNT της επαρχίας της Σεβίλλης. Στα τρία στρατοδικεία που ακολούθησαν, όλοι οι αντάρτες της 3ης Ομαδοποίησης εκτός από έναν κομμουνιστή, ο οποίος συνεργάστηκε με τις αρχές, καταδικάστηκαν σε θάνατο. Στις 30 Γενάρη του 1953, εκτελέστηκαν δίπλα-δίπλα στο νεκροταφείο της Σεβίλλης ο Ιλάριο Μαρτίνεθ «Γοδόι ντελ Πουέμπλο», 36 χρόνων, ο Ντιονίσιο Άμπας «Ευχένιο ντελ Ρεάλ», 40 χρόνων και ο Μιγκέλ Γκαρθία «Μποτασφίνας»[25], 24 χρόνων. Στις 11 Μάη του 1953, εκτελέστηκαν στο ίδιο νεκροταφείο οι αναρχικοί Φλορένθιο Μαρτίν Μπενίτεθ «Βιθέντε ντελ Πουέρτο», 34 χρόνων και Αντόνιο Σεράνο «Μοΐνο». Έτσι έκλεισε η ιστορία του αντάρτικου της Κόρδοβα, ενός από τα πιο αιματοβαμμένα αντάρτικα της Ισπανίας.

Αντίστοιχη ένταση και διάρκεια είχαν και τα περισσότερα αντάρτικα της Ανδαλουσίας. Οι συνθήκες για την ανάπτυξη του ένοπλου αγώνα εκεί ήταν ιδανικές. Μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Ανδαλουσίας, που ήταν από τις φτωχότερες περιοχές της Ισπανίας, ήταν ταγμένο ενάντια στον Φράνκο και ζούσε υπό καθεστώς συνεχούς τρομοκρατίας. Η εγγύτητα των ακτών της Ανδαλουσίας προς την

25 Ο Miguel García Vázquez “Botasfinas” ήταν ο εφιάλτης των καταδοτών και των φασιστών της Κόρδοβα, καθώς ήταν αυτός που συνήθως αναλάμβανε την εκτέλεσή τους.

Αφρική επέτρεπε τη μεταφορά ανδρών και όπλων, ενώ οι ψηλές και απότομες οροσειρές της ενδοχώρας παρείχαν κάλυψη στους αγωνιστές, συνθήκες που σε συνδυασμό με την κοινωνική αποδοχή γιγάντωσαν τις δυνατότητες του αντάρτικου.

Οι ρίζες της οργάνωσης του αντάρτικου εντοπίζονται ήδη στην περίοδο των φυγάδων. Οι πολυάριθμοι ελευθεριακοί αγωνιστές της περιοχής είχαν αναδιοργανώσει την παράνομη CNT σχεδόν σε ολόκληρη την Ανδαλουσία, υποβοηθούμενοι από ομάδες ανταρτών τόσο στις πόλεις όσο και στα χωριά. Κομβικό σημείο αποτέλεσε η ίδρυση της Αντάρτικης Ομαδοποίησης Γιβραλτάρ το 1944, από αναρχικούς που δρούσαν στις επαρχίες της Μάλαγα και του Κάντιθ. Καπετάνιος της ομαδοποίησης ήταν ο Μπερναμπέ Λόπεθ Κάγιε[26]. Λίγους μήνες πριν, οι κομμουνιστές είχαν ξεκινήσει τη δική τους προσπάθεια οργάνωσης, με την ίδρυση της Ομαδοποίησης Στάλινγκραντ στη Μάλαγα. Οι δυο αυτές ομαδοποιήσεις ήρθαν σε συμφωνία τον Αύγουστο του 1945 και ίδρυσαν την Ομαδοποίηση Φερμίν Γκαλάν, η οποία εντάχθηκε πρώτα στην UNE και μετά στην ANFD. Τη διοίκηση ανέλαβε ο Μπερναμπέ. Η Ομαδοποίηση Φερμίν Γκαλάν είναι η μοναδική περίπτωση στο ισπανικό αντάρτικο, στην οποία κομμουνιστές και αναρχικοί συντονίστηκαν και συνεργάστηκαν, από την αρχή ώς τη συντριβή τους, χωρίς διακοπή. Σημαντικό ρόλο σε αυτό έπαιξε τόσο ο χαρακτήρας του Μπερναμπέ όσο και η κυριαρχία των αναρχικών στην περιοχή.

Η ομαδοποίηση του Μπερναμπέ έφτασε στο απόγειό της το 1946-47, οπότε και συγκέντρωνε πάνω από 100 αντάρτες, υποστηριζόμενους από ένα ευρύτατο δίκτυο συνδέσμων και την περιφερειακή επιτροπή της CNT της Ανδαλουσίας. Ο αδερφός του Μπερναμπέ, ο Πέδρο, είχε την ευθύνη αποστολής πυρομαχικών και προμηθειών από την Ταγγέρη του Μαρόκο προς την Ισπανία. Οι αναρχικοί είχαν καταφέρει μια άριστη επιμελητεία της ομαδοποίησης και διέθεταν μέχρι και ιατροφαρμακευτική μέριμνα, φαινόμενο σπάνιο για το αντάρτικο στην Ισπανία. Όμως, η αλλαγή της διεθνούς πολιτικής κατάστασης, μετά το 1948, είχε αρνητική επίδραση στο ηθικό των ανταρτών και πολλοί προτίμησαν να διαφύγουν στην Αφρική, απαισιόδοξοι για την έκβαση του αγώνα.

Ο Μπερναμπέ δεν εμπόδισε τους αντάρτες που έκαναν αυτή την επιλογή, ενώ παράλληλα αύξανε την επιθετικότητά του προς το καθεστώς, με την πλειοψηφία των αντρών του, που επέλεξαν να παραμείνουν μαζί του στην Ισπανία. Οι συχνές συμπλοκές με τις αστυνομικές και στρατιωτικές δυνάμεις, οι απαγωγές και τα σαμποτάζ συνεχίζονταν αμείωτα μέχρι το 1949 και η ομαδοποίηση είχε περιορισμένες απώλειες, χάρη στη συνεργασία και την αποδοχή εκ μέρους των απλών κατοίκων της νότιας Ανδαλουσίας. Από το καλοκαίρι του 1949, αυτό άλλαξε, καθώς ο Φράνκο μετέθεσε στην περιοχή τους αξιωματικούς που ήταν υπεύθυνοι

26 Ο Bernabé López Calle “Bernabé” ή “Commandante Abril” (1899-1949) ήταν μέλος γνωστής οικογένειας αναρχικών της Μάλαγα. Στον εμφύλιο οργάνωσε μαζί με τον αδερφό του μια ταξιαρχία, την οποία αργότερα διέλυσαν οι κομμουνιστές. Το 1939 βοήθησε τον Μέρα να κατατροπώσει τους σταλινικούς.

για την καταστολή της Κόρδοβα και της Θιουδάδ Ρεάλ. Η τακτική των μαζικών βασανιστηρίων και εκτελέσεων συνδέσμων, της πυρπόλησης χωριών και των κοντραπαρτίδας απέδωσε σύντομα καρπούς και άρχισε ο αποδεκατισμός των ανταρτών από τις ενισχυμένες δυνάμεις που έφτασαν στην περιοχή.

Παρά την καταστολή, ο Μπερναμπέ κατάφερε να φέρει σε πέρας τη μεγαλύτερη ληστεία του ανδαλουσιάνικου αντάρτικου, το Δεκέμβρη του 1949, στο αγρόκτημα Ρεχίνο. Η λεία του ήταν 700.000 πεσέτες, ποσό με το οποίο σκόπευε να αναδιοργανώσει το αντάρτικο για να αποτρέψει την εξόντωσή του. Δυστυχώς, δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει τα σχέδιά του, καθώς, στις 31 Δεκέμβρη του 1949, το κομάντο του δέχτηκε επίθεση στην περιοχή της Μεδίνα Σιδόνια. Ο Μπερναμπέ τραυματίστηκε σοβαρά στη μάχη και προσπάθησε να διαφύγει με τους άνδρες του, αλλά, όταν κατάλαβε πως δε θα μπορούσε να τα καταφέρει, αυτοκτόνησε για να μην πέσει ζωντανός στα χέρια των διωκτών του. Στην ίδια μάχη χάθηκαν αρκετοί αντάρτες, ανάμεσά τους και ο Φρανθίσκο Μπαραγάν «Μπενίτο».

Τα αδέρφια Φρανθίσκο, Ντιέγο και Χουλιάν Μπαραγάν είχαν ιδρύσει την ομάδα των Μορένος ντε Κόρτες, ήδη από το 1939. Συμμετείχαν στην ομαδοποίηση Φερμίν Γκαλάν και δρούσαν κυρίως στην περιφέρεια του Κάντιθ. Τα στοιχεία για την τύχη των δύο άλλων αδερφών είναι συγκεχυμένα. Μάλλον κατάφεραν να διασωθούν περνώντας στην Αφρική. Ο θάνατος του Μπερναμπέ και η όξυνση της καταστολής οδήγησε και άλλα μέλη της ομαδοποίησης στην ίδια επιλογή. Σε μια τέτοια απόπειρα διαφυγής βρήκε το θάνατο και ο Κριστόμπαλ Ορντόνιεθ «Λιμπερτάριο», ο οποίος ήταν το δεξί χέρι του Μπερναμπέ. Στις 29 Μάη του 1950 έπεσε σε ενέδρα της Γκουάρδια Θιβίλ στα παράλια του Κάντιθ, ενώ περίμενε μαζί με άλλους τρεις συντρόφους το καΐκι που θα τους μετέφερε στην Αφρική. Οι τέσσερεις αναρχικοί προσπάθησαν να αμυνθούν με τα όπλα τους, αλλά ήταν καταδικασμένοι. Νεκροί έπεσαν και οι Χοσέ Μπαρέα «Κουρικάν», αντάρτης, Φρανθίσκο Ρουίθ, σύνδεσμος και Αντόνιο Γκονθάλεθ Τάγουα, γενικός γραμματέας της τοπικής επιτροπής της CNT Σεβίλλης.

Άλλες ομάδες της ομαδοποίησης Φερμίν Γκαλάν παρέμειναν στο βουνό αμυνόμενες. Μια από αυτές ήταν η ομάδα των Παταλέτες, οι οποίοι ήταν τα αδέρφια Χοσέ και Χουάν Καστίγιο. Η εξαετής παρουσία τους στο αντάρτικο τελείωσε το 1950. Τα δυο αδέρφια σκοτώθηκαν σε μάχες με την Γκουάρδια Θιβίλ, το Γενάρη και τον Απρίλη του ίδιου χρόνου. Την ίδια τύχη είχαν και οι δυο γιοί του Μπερναμπέ, οι οποίοι συνέχισαν τον αγώνα μετά το θάνατο του πατέρα τους. Στις 16 Νοέμβρη του 1950, παραδόθηκε στις αρχές ο αντάρτης «Πάλμα», αμέσως αφού είχε δολοφονήσει το γιο του Μπερναμπέ, «Χοσεΐτο». Ο «Πάλμα» δεν αρκέστηκε σε αυτή την προδοσία, αλλά προχώρησε και στην κατάδοση του τελευταίου κομάντο της Ομαδοποίησης Φερμίν Γκαλάν. Στις 18 Δεκέμβρη του 1950, στήθηκε μια ενέδρα από δεκάδες στρατιώτες, στην οποία βρήκαν το θάνατο οι πέντε τελευταίοι ελευθεριακοί αντάρτες της περιοχής, ανάμεσά τους και ο άλλος γιος

τού Μπερναμπέ, «Πέδρο ντε Αλκαλά».[27]

Στην ίδια περίπου περιοχή με τους αντάρτες της Φερμίν Γκαλάν βρισκόταν και μια πεντάδα σκληρών αναρχικών ανταρτών, οι οποίοι δεν εντάχθηκαν σε καμιά ομαδοποίηση. Καπετάνιος της ήταν ο Ντιέγο Γκόμεθ «Ντιέγο ελ ντε λα Χούστα». Ο Γκόμεθ ήταν ένας φτωχός ακτήμονας, ο οποίος το 1932 είχε σκοτώσει τον τσιφλικά της περιοχής, όταν ο τελευταίος αρνήθηκε να του ανανεώσει το μισθωτήριο του χωραφιού από το οποίο ζούσε επί 20 χρόνια. Η CNT είχε στηρίξει τον Γκόμεθ και αυτός, όταν αποφυλακίστηκε το 1936, αγωνίστηκε με πάθος στις γραμμές των αναρχικών. Η ομάδα του Γκόμεθ βρισκόταν στο βουνό από το 1939. Την χαρακτήριζε μια ιδιαίτερη βιαιότητα εναντίον των καθεστωτικών της περιοχής. Προχώρησε σε πολλές απαλλοτριώσεις, αλλά και σε δολοφονίες μεγαλοϊδιοκτητών γης, μέχρι την εξόντωσή της σε μια ενέδρα της Γκουάρδια Θιβίλ, το Μάη του 1949.

Η δυτική πλευρά της επαρχίας της Μάλαγα και η Γρανάδα οργανώθηκαν σε διαφορετικές ομαδοποιήσεις. Το 1946, οι κομμουνιστές ίδρυσαν την Ομαδοποίηση Ανταρτών Γρανάδας, στην οποία συμμετείχε μεγάλος αριθμός αναρχικών. Η σύντομη εξόντωση του κομμουνιστικού επιτελείου μέχρι το 1947, όμως, οδήγησε στη διάλυση αυτής της ομαδοποίησης και στην είσοδο των κομμουνιστών ανταρτών στη νεοϊδρυθείσα Ομαδοποίηση Γρανάδα-Μάλαγα, η οποία έμεινε γνωστή με το όνομα του διοικητή της «Ρομπέρτο»[28]. Οι αναρχικοί αντάρτες συνέχισαν τη δράση τους αυτόνομα, σε συνεννόηση και με την παράνομη CNT της Γρανάδα και της Μάλαγα. Ειδικά στη Γρανάδα, οι αναρχικοί είχαν πολύ έντονη παρουσία, με πιο αναγνωρίσιμες μορφές τους θρυλικούς αδερφούς Κέρο.

Ο θάνατος του Χοσέ Κέρο, το Νοέμβρη του 1944, ήταν το πρώτο χτύπημα στο επιθετικό αντάρτικο πόλης της Γρανάδα. Οι αναρχικοί αντάρτες συνέχισαν όμως

27 Λίγους μήνες νωρίτερα είχε συλληφθεί ο αναρχικός αντάρτης Αντόνιο Νούνιεθ, ιδρυτής των ομάδων του Ουμπρίκε μαζί με τον «Λιμπερτάριο». Εκτελέστηκε στη Σεβίλλη στις 28/2/1952. Μοναδικός επιζών της ομαδοποίησης ήταν ο Πάμπλο Πέρεθ «Μανόλο ελ Ρούμπιο», κομμουνιστής, ιδρυτής της ομαδοποίησης Στάλινγκραντ και συνεργάτης του Μπερναμπέ. Ο Πέρεθ εγκατέλειψε το αντάρτικο στα τέλη του 1949 και κρύφτηκε σε μια στάνη, υπό την προστασία μιας τσοπάνισσας. Οι αρχές τον εντόπισαν και τον συνέλαβαν μετά από 27 χρόνια, το 1976! Οι δικαστές αποφάνθηκαν πως ο εγκλεισμός του επί 27 χρόνια στη στάνη ήταν αρκετή τιμωρία και τον απάλλαξαν με βούλευμα...

28 Ο Χοσέ Μουνιόθ «Ρομπέρτο» ήταν ένας ιδιαίτερα βίαιος και ικανός κομμουνιστής διοικητής. Η ομαδοποίησή του έφτασε τα 200 άτομα το 1949 και λειτουργούσε με στρατιωτική πειθαρχία (είχε εκτελέσει πάνω από 20 αντάρτες του για παραδειγματισμό). Οι επιτυχίες του εναντίον του στρατού, σε συνδυασμό με τις επιτυχίες και την ανάπτυξη του αντάρτικου του Μπερναμπέ, ήταν ο λόγος της ακραίας κρατικής τρομοκρατίας στη Μάλαγα, από το 1949 ώς το 1951. Ο «Ρομπέρτο» συνελήφθη στη Μαδρίτη το 1951, ενώ διευθετούσε την εκκένωση των κατάλοιπων της ομαδοποίησής του, μετά τον αποδεκατισμό της το 1950. Προσφέρθηκε να καταδώσει τους υπόλοιπους συντρόφους του και προκάλεσε την εκτέλεση έξι και την εικοσάχρονη φυλάκιση άλλων πέντε εξ αυτών. Παρά την προδοσία, εκτελέστηκε και ο ίδιος.

τη δράση τους, κυρίως με απαγωγές και ληστείες, η λεία των οποίων κάλυπτε τις ανάγκες της παράνομης οργάνωσης, αλλά και των ελευθεριακών φυλακισμένων και των οικογενειών τους. Το κατασταλτικό έργο της αστυνομίας επικεντρώθηκε κυρίως στις δυο γειτονιές της πόλης, όπου οι αναρχικοί είχαν πλήθος συντρόφων που τους παρείχαν κάλυψη. Αυτές οι γειτονιές ήταν το Αλμπαϊθίν και το Σακρομόντε. Εκεί κατάφερε η αστυνομία να εντοπίσει την ομάδα, στις 15 Γενάρη του 1945. Ακολούθησε πολύωρη συμπλοκή, κατά τη διάρκεια της οποίας τα τρία αδέρφια και κάποιοι ακόμη αντάρτες κατάφεραν να διαφύγουν. Μες στο σπίτι παγιδεύτηκαν τρία μέλη του γκρουπ, ο Αντόνιο Βελάθκεθ «Αντόνιο ντε Γκουέχαρ», ο Μπαλντομέρο ντε λας Τόρες «Μεκάνικο» και ένας σύντροφος άγνωστων στοιχείων. Η αστυνομία, που είχε αποκλείσει πλέον το σπίτι, άρχισε να το κατεδαφίζει με δυναμίτη, ώστε να ελαχιστοποιήσει τις πιθανότητες θανάτων και τραυματισμών αστυνομικών. Οι τρεις αναρχικοί αυτοκτόνησαν, για να αποφύγουν τη βέβαιη σύλληψη. Από τα ερείπια ανασύρθηκαν νεκροί και οι τέσσερεις ένοικοι του σπιτιού.

Οι ενέργειες των Κέρο στην πόλη συνεχίστηκαν αμείωτες και, στις 10 Ιούλη του 1945, ο κλοιός έσφιξε ξανά γύρω τους. Η αστυνομία επιτέθηκε στο σπίτι όπου κρύβονταν. Τα τρία αδέρφια ξέφυγαν, στη συμπλοκή βρήκε, όμως, το θάνατο ο Μοδέστο Ντελγάδο, μέλος της ομάδας. Δυο μέρες μετά, μια νέα συμπλοκή διατάραξε τη μεσημεριανή ησυχία του Αλμπαϊθίν, όταν οι πράκτορες της ασφάλειας προχώρησαν στην έρευνα ενός σπιτιού που υποψιάζονταν ότι αποτελούσε βάση των Κέρο. Οι υποψίες τους επιβεβαιώθηκαν όταν τα τρία αδέρφια βγήκαν τρέχοντας και πυροβολώντας από το σπίτι, εγκαταλείποντας πίσω τους μια βαλίτσα με 200.000 πεσέτες. Στη συνέχεια χωρίστηκαν, ώστε να αποφύγουν τη μεγάλη κινητοποίηση των αστυνομικών δυνάμεων στην περιοχή. Όμως, οι μπάτσοι κατάφεραν να βρεθούν στα ίχνη του Πέδρο Κέρο και το απόγευμα εντόπισαν την κρυψώνα του, μια σπηλιά στο Σακρομόντε. Παρότι δεν υπήρχε ελπίδα διαφυγής, ο Πέδρο αμύνθηκε λυσσαλέα και κατάφερε να σκοτώσει έναν αστυνομικό και να τραυματίσει βαριά άλλον έναν. Η αστυνομία κατέφυγε στην αγαπημένη της τακτική και δυναμίτισε την είσοδο της σπηλιάς. Πίσω από τους μπάτσους, πολλοί κάτοικοι και γνωστοί του Πέδρο παρακολουθούσαν τη σκηνή. Οι αστυνομικοί τον καλούσαν να παραδοθεί κι αυτός ζήτησε ένα τσιγάρο για να το σκεφτεί καλύτερα. Αφού το κάπνισε, έστρεψε το πιστόλι του στον κρόταφο και αυτοκτόνησε. Ήταν 12 Ιούλη του 1945.

Η αστυνομία για πολλούς μήνες δεν κατάφερε να εντοπίσει ξανά την ομάδα, η οποία συνέχισε τη δράση της μες στη Γρανάδα, ενώ παράλληλα διατηρούσε και επαφές με τους αντάρτες, που βρίσκονταν στα βουνά περιμετρικά της πόλης. Στις 30 Μάρτη του 1946, όμως, οι έρευνες έφεραν αποτελέσματα και ο Φρανθίσκο Κέρο εντοπίστηκε μαζί με τον Αντόνιο Μοράλες στο σπίτι ενός ζευγαριού που τους παρείχε κάλυψη. Στη συμπλοκή που ακολούθησε οι δυο σύντροφοι κατάφεραν να σκοτώσουν δυο αστυνομικούς και να τραυματίσουν σοβαρά έναν ασφαλίτη, πριν πέσουν και οι ίδιοι νεκροί. Την ίδια τύχη είχαν κι οι ιδιοκτήτες

του σπιτιού. Ο τελευταίος αδερφός, ο Αντόνιο Κέρο, ήταν ο μοναδικός επιζών της αρχικής ομάδας. Συνέχισε τον αγώνα με τη βοήθεια κάποιων συγγενών του για παραπάνω από ένα χρόνο, προκαλώντας πονοκεφάλους στις κατασταλτικές δυνάμεις της πόλης. Στις 22 Μάη του 1947, παγιδεύτηκε μαζί μ' έναν ξάδερφό του σ' ένα σπίτι της Γρανάδα. Βλέποντας πως δεν έχει ελπίδες σωτηρίας, ο Αντόνιο αυτοκτόνησε, αφού πρώτα σκότωσε τον ξάδερφό του, ο οποίος ήθελε να παραδοθεί. Έτσι, τελείωσε η ιστορία της ομάδας των αδερφών Κέρο, που ήταν το πιο επίφοβο κομάντο πόλης της Ανδαλουσίας και του οποίου η δραστηριότητα μπορεί να συγκριθεί μόνο μ' αυτή των κομάντο της Βαρκελώνης. Τα μέλη της ομάδας είχαν ορκιστεί να μην πέσουν ζωντανά στα χέρια των φασιστών, υπόσχεση που κράτησαν όλοι, ελαχιστοποιώντας με αυτό τον τρόπο τον κίνδυνο αποκάλυψης ονομάτων των συνδέσμων και των βοηθών τους. Ο τελικός απολογισμός της δράσης τους ήταν η εκτέλεση περίπου δέκα μπάτσων, ο τραυματισμός πολλών, ενώ έκαναν και δεκάδες απαγωγές και ληστείες με λεία εκατοντάδων χιλιάδων πεσετών. Τα χρήματα αυτά στήριξαν τις ανάγκες των αναρχικών συντρόφων τους, ενώ οι Κέρο βοήθησαν και στην επιμελητεία των ομάδων του βουνού.

Η απήχηση που είχε το όνομα των Κέρο έχει επισκιάσει τη δράση των υπόλοιπων αναρχικών ομάδων ανταρτών της Γρανάδα, η οποία όμως ήταν ιδιαίτερα έντονη.[29] Μια από τις πιο γνωστές ομάδες αναρχικών που έδρασαν στην επαρχία ήταν η ομάδα των Κλάρες, με καπετάνιο τον Ραφαέλ Καστίγιο. Η ομάδα είχε τις βάσεις της στην οροσειρά Αλμπουνιουέλας και, όταν ιδρύθηκε από τους κομμουνιστές η ομαδοποίηση της Γρανάδα, ανέλαβε τη διοίκηση του τομέα τους. Το πιο γνωστό από τα χτυπήματά τους ήταν η εκτέλεση του συνταγματάρχη Μιλάνς ντελ Μπος, στις 8 Γενάρη του 1947, στο αγρόκτημά του στη Σιέρα Νεβάδα. Η διάλυση της ομαδοποίησης δεν τους πτόησε και συνέχισαν τη δράση τους, με πολυάριθμες απαγωγές και σαμποτάζ. Στις 23 Νοέμβρη, ένα αστυνομικό απόσπασμα κύκλωσε την ομάδα, πολύ κοντά στην πόλη της Γρανάδα. Η μάχη ήταν πολύωρη και οι αντάρτες κατάφεραν να ξεφύγουν όταν έπεσε η νύχτα, ανοίγο-

29 Η περιφέρεια της Γρανάδα είναι πολύ ψηλά στις επίσημες κρατικές λίστες των στατιστικών του αντάρτικου (στις οποίες τα νούμερα είναι αλλοιωμένα προς τα κάτω για να υποβαθμίσουν το φαινόμενο). Είναι πρώτη σε ένοπλες συμπλοκές με 151, πρώτη σε νεκρούς αστυνομικούς με 43 (το πραγματικό νούμερο είναι τουλάχιστον τριπλάσιο), πρώτη σε απαγωγές με 188, αλλά και σε ληστείες με 426, ενώ είναι τέταρτη σε αριθμό σαμποτάζ με 34. Βλ. Pons, *ό.π.,* σελ.433-434. Αυτά τα νούμερα προκύπτουν από τη συνεχή δράση κομμουνιστών -Ομαδοποίηση Ρομπέρτο- και αναρχικών στην περιοχή, δράση με βίαια και επιθετικά χαρακτηριστικά, η οποία πυροδοτήθηκε από την ακραία κρατική τρομοκρατία που γνώρισε η Γρανάδα, ήδη από την αρχή του εμφυλίου. Είναι ενδεικτικό ότι το 1941 τα δικαστήρια της Γρανάδα είχαν 20.174 υποθέσεις προς εκδίκαση, νούμερο μεγαλύτερο κι απ' αυτά της Μαδρίτης και της Βαρκελώνης, που είχαν πολλαπλάσιο πληθυσμό. Βλ. Casanova, Julián, Espinosa, Francisco, Mir, Conxita, Moreno Gómez, Francisco, *ό.π.,* σελ.22. Στην περιφέρεια της Γρανάδα έδρασαν διαπιστωμένα πάνω από 600 αντάρτες.

ντας δρόμο με χειροβομβίδες και προκαλώντας το θάνατο πολλών αστυνομικών. Στο χώρο της συμπλοκής έμεινε νεκρός ο καπετάνιος της ομάδας, μαζί με τη σύντροφό του Ασουνθιόν Γκονθάλεθ «Καταλίνα».

Τη διοίκηση του γκρουπ ανέλαβε ο αδερφός του, Φέλιξ Καστίγιο. Η ομάδα αυτή πήρε μια πρωτοφανή πρωτοβουλία για να μπορέσει να χτυπήσει τις κατασταλτικές δυνάμεις. Εξουσιοδότησε δυο αντάρτες να παραδοθούν στη Γρανάδα και να οδηγήσουν την αστυνομία σε μια ενέδρα που θα τους έστηναν οι αναρχικοί, ώστε να τους αποδεκατίσουν. Αρχικά, οι αστυνομικές δυνάμεις έπεσαν στην παγίδα και άρχισαν να οργανώνουν την επιχείρηση, αλλά κάποιες λεπτομέρειες πρόδωσαν τους δυο συντρόφους, οι οποίοι αναγκάστηκαν να επιστρέψουν στο βουνό. Η ομάδα άντεξε την καταστολή, τουλάχιστον μέχρι το Νοέμβρη του 1949, οπότε και σκοτώθηκε ο Φέλιξ Καστίγιο «Κλάρες».

Μικρότερη διάρκεια ζωής είχαν οι ομάδες με καπετάνιους τον Χουάν Μεδίνα «Γιατέρο» και τον Χουάν Γκαρίδο «Ογιαφρία». Οι αντάρτες αυτών των ομάδων -που βρίσκονταν στο βουνό από το 1940- αποφάσισαν το 1947 να εγκαταλείψουν τον αγώνα. Βρίσκονταν σε επαφή με τους Κέρο και η εξόντωση του αντάρτικου πόλης τής Γρανάδα σκόρπισε περαιτέρω απογοήτευση και απαισιοδοξία στις τάξεις τους. Έτσι, ο μεν «Γιατέρο» διέφυγε στη Γαλλία μέσω Βαρκελώνης, οι περισσότεροι δε αντάρτες του «Ογιαφρία» πέρασαν με βάρκες στην Αφρική. Τέλος, στα σύνορα της Γρανάδα με τη Μάλαγα, αναπτύχθηκε το αντάρτικο της ομάδας των αναρχικών Καντίλες, για τους οποίους υπάρχουν ελάχιστα διαθέσιμα στοιχεία. Η εξόντωση αυτής της ομάδας επήλθε το Δεκέμβρη του 1950 σε μια αγροικία του Ριογκόρδο, όπου ο καπετάνιος «Καντίλες» και αρκετοί άντρες του δολοφονήθηκαν από την Γκουάρδια Θιβίλ.

ΤΑ ΑΝΤΑΡΤΙΚΑ ΤΟΥ ΒΟΡΡΑ

Στο βορειοδυτικό άκρο της ιβηρικής χερσονήσου βρίσκεται η Γαλικία. Σε προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάστηκε η πρώιμη δημιουργία στην περιοχή, της Ομοσπονδίας των Αντάρτικων της Λεόν και της Γαλικίας το 1942, με συμμετοχή σοσιαλιστών, ελευθεριακών και κομμουνιστών ανταρτών. Η νέα τακτική του PCE, για τον έλεγχο του αγώνα σε όλη τη χώρα, έφερε σε σύγκρουση τους κομμουνιστές με τους πρώην συνεργάτες τους. Νέοι απεσταλμένοι του κόμματος ίδρυσαν τον Αντάρτικο Στρατό Γαλικίας, ενσωματώνοντας τα υπολείμματα του αντάρτικου του αναρχικού Χοσέ Νέιρα, ο οποίος είχε εκκαθαριστεί από τους κομμουνιστές. Η κόντρα μεταξύ των δυο τάσεων είχε πολιτικά χαρακτηριστικά, αλλά υπήρχαν και ζητήματα τακτικής. Οι κομμουνιστές ήθελαν, το 1945, μια πιο επιθετική στάση, ενώ οι της ομοσπονδίας υποστήριζαν μια πιο αμυντική τακτική, εν αναμονή των διεθνών εξελίξεων.

Παρά την αμυντική στάση της, η ομοσπονδία είχε σημαντικές δυνάμεις στο βουνό, οι οποίες πέτυχαν ισχυρά πλήγματα στο καθεστώς το 1945, όπως ήταν η εξόντωση μιας μονάδας της Γκουάρδια Θιβίλ και η εκτέλεση ενός αστυνο-

μικού, που φημιζόταν για τη σκληρότητά του στα βασανιστήρια. Ζητούμενο για την ομοσπονδία ήταν η ενότητα μεταξύ των ανταρτών, γι' αυτό και κάλεσε, τον Ιούλη του 1946, όλα τα πρώην μέλη της σε συνέδριο συμφιλίωσης. Εκεί δόθηκε το επιτελείο στους κομμουνιστές, σε μια ύστατη προσπάθεια να πειστεί ο Αντάρτικος Στρατός Γαλικίας να ενταχθεί στην ομοσπονδία. Την τελευταία μέρα του συνεδρίου η Γκουάρδια Θιβίλ επιτέθηκε στον καταυλισμό και ανάμεσα στους νεκρούς της μάχης βρέθηκαν οι κομμουνιστές επιτελικοί. Ο θάνατος των κομμουνιστών που υποστήριζαν την ενότητα σφράγισε την οριστική διάσπαση μεταξύ των δύο τάσεων.

Η ομοσπονδία διατηρήθηκε ενεργή για ένα περίπου χρόνο ακόμα, ελέγχοντας πλήρως τη ζώνη των βουνών του Κασάγιο. Η εμμονή των οργανώσεων εσωτερικού του PSOE και της CNT, στην πολιτική συμμαχιών και όχι στην ένοπλη αντιπαράθεση, οδήγησε μεγάλο μέρος των μελών της ομοσπονδίας στην απόφαση να εγκαταλείψουν το αντάρτικο. Οι ελευθεριακοί αντάρτες Μαρθελίνο ντε λα Πάρα, Εντουάρντο Πέρεθ και τα τρία αδέρφια Γκουτιέρεθ Άλμπα επιχείρησαν να διαφύγουν προς τη Γαλλία, σε διαφορετικές αποστολές, έπειτα από μια δεκαετία αντάρτικης ζωής. Όλοι τα κατάφεραν, εκτός από τον ντε λα Πάρα, ο οποίος συνελήφθη στην Ταραγόνα το Μάη του 1948 και εκτελέστηκε το Νοέμβρη του ίδιου χρόνου στη Λεόν. Ο Μπαλντομέρο Γκουτιέρεθ Άλμπα επέστρεψε αργότερα στην Ισπανία για να συνεχίσει την παράνομη δράση του στη Βαρκελώνη, όπου και φυλακίστηκε. Ο μοναδικός από την ιστορική πρώτη ομάδα αναρχικών καπετάνιων του Κασάγιο που παρέμεινε στη Γαλικία ήταν ο Αμπελάρδο Μαθίας «Λιέμπρε». Ο «Λιέμπρε» πέρασε στο κομμουνιστικό αντάρτικο και διακρίθηκε για τη δράση του ενάντια στο καθεστώς μέχρι το θάνατό του, στις 17 Μάρτη του 1949 στη διάρκεια μιας μάχης. Οι φασίστες είχαν δολοφονήσει τη σύντροφό του το 1947 και την είχαν αφήσει στο βουνό για να τη βρουν οι αντάρτες. Ήταν πέντε μηνών έγκυος, αποτέλεσμα του βιασμού της, αφού βρισκόταν κρατούμενη για εννιά μήνες.[30]

Εκτός από τον «Λιέμπρε», πολλοί ακόμη αναρχικοί επέλεξαν να ενταχθούν στον Αντάρτικο Στρατό Γαλικίας, αφού προτιμούσαν τον επιθετικό τρόπο δράσης του. Ανάμεσά τους ξεχώρισαν ο -τοπικός θρύλος- Μπενίνιο Ανδράδε «Φουθέγιας», ο Λισάρντο Φρέιχο και ο Ραμόν Ροντρίγκεθ «Κουρούσας». Σύντομα οι

30 Η καταστολή στο σύνολο της περιφέρειας της Γαλικίας και της Αστούριας μπορεί να συγκριθεί μόνο με ό,τι έγινε σε κάποιες επαρχίες της Γρανάδα, της Κόρδοβα και της Τερουέλ. Δολοφονίες συνδέσμων, βιασμοί, βασανιστήρια, εμπρησμοί δασών, καλλιεργειών και αγροικιών, καθώς και ομαδικές εκτελέσεις σκόπευαν στην τρομοκράτηση του πληθυσμού, ο οποίος τασσόταν στο πλευρό των ανταρτών. Η δράση των κοντραπαρτίδας στο βορρά ήταν συνεχής -στην Αστούριας έμειναν γνωστοί ως «μπριγαδίγια»- και στις γραμμές τους είχαν -εκτός από αστυνομικούς και καταδότες- κοινούς εγκληματίες από φυλακές της χώρας, που πληρώνονταν για τις δολοφονίες με το κεφάλι. Οι κοντραπαρτίδας επιδίδονταν σε δολοφονίες, κλοπές και βιασμούς, ώστε να δυσφημίσουν το αντάρτικο και να τρομοκρατήσουν τους χωρικούς.

αναρχικοί απογοητεύτηκαν από την αυστηρή στρατιωτικοποίηση[31] που επέβαλαν οι κομμουνιστές και σταδιακά απομακρύνθηκαν, επιλέγοντας πιο αυτόνομη δράση. Ο «Φουθέγιας» εντάχθηκε στις αρχές του 1945 και μια από τις πρώτες του ενέργειες ήταν η εκτέλεση ενός αξιωματικού της ασφάλειας. Λίγο αργότερα τραυματίστηκε στο γόνατο και επέστρεψε στο βουνό, το Γενάρη του 1947. Ανέλαβε τη διοίκηση της 5ης Ομαδοποίησης της Ποντεβέδρα, όπου δημιούργησε πολλά προβλήματα στο καθεστώς με συνεχή σαμποτάζ και συμπλοκές με τις κατασταλτικές δυνάμεις. Ώς το Μάη του 1948, η ομάδα του έκανε πολλές απαλλοτριώσεις και ο ίδιος εκτέλεσε δυο γνωστούς φασίστες της περιοχής.

Στις 8 Μάη του 1948, το κομάντο του κυκλώθηκε από την Γκουάρδια Θιβίλ, ενώ κρυβόταν στο κοτέτσι μιας αγροικίας. Τέσσερεις άνδρες του δολοφονήθηκαν, αφού πρώτα σκότωσαν έναν μπάτσο. Αναγκάστηκε να περιορίσει τη δράση του και απομακρύνθηκε από τους κομμουνιστές. Τον Οκτώβρη του 1949, κατόρθωσε να αποφύγει την ενέδρα που του είχαν στήσει μετά από κατάδοση, έχασε όμως έναν ακόμη σύντροφό του. Συνέχισε τον αγώνα μαζί με δυο-τρεις συντρόφους του, κάνοντας ληστείες και εκμεταλλευόμενος ένα ευρύ δίκτυο συνδέσμων που είχε στην περιοχή. Ο «Φουθέγιας» ήταν αδιαμφισβήτητα ο πιο δημοφιλής αντάρτης της κεντρικής Γαλικίας, βοηθούσε τους φτωχούς χωρικούς και προκαλούσε σεβασμό και φόβο στις αρχές. Ήταν τέτοια η φήμη του, που στην κεντρική Γαλικία οι αντάρτες αποκαλούνταν «Φουθέγιες», ασχέτως πολιτικής ταυτότητας.

Η Γκουάρδια Θιβίλ κατάφερε να βρει τα ίχνη του στις 9 Μάρτη του 1952, σε μια σπηλιά που το αντάρτικό του χρησιμοποιούσε ως βάση. Στη συμπλοκή που ακολούθησε, ο «Φουθέγιας» τραυματίστηκε σοβαρά κι ένας από τους συναγωνιστές του έπεσε νεκρός. Του αποδόθηκαν κατηγορίες για το σύνολο σχεδόν των ενεργειών που είχαν γίνει στην κεντρική Γαλικία από το 1936 ώς το 1952. Ο Μπενίνιο Ανδράδε «Φουθέγιας» εκτελέστηκε δια στραγγαλισμού, στις 7 Αυγούστου του 1952, στην Α Κορούνια.

Ο Ραμόν Ροντρίγκεθ «Κουρούσας» ανέλαβε μαζί με το σοσιαλιστή «Πιλότο»[32] τη διοίκηση της 3ης Ομαδοποίησης του Αντάρτικου Στρατού Γαλικίας το 1945. Από τις πρώτες του ενέργειες σε αυτή τη φάση του αντάρτικου ήταν η

31 Οι κομμουνιστές ηγέτες της Γαλικίας εφάρμοσαν ακραίες μορφές στρατιωτικοποίησης, με χαιρετισμούς, στολές, πειθαρχικά κ.λπ.. Αν αυτό ενίσχυσε την αποτελεσματικότητά τους, σίγουρα μείωσε το έρεισμα που είχαν στον πληθυσμό. Οι σύνδεσμοι και οι χωρικοί που εντάσσονταν στο αντάρτικο τρόμαζαν μ' αυτές τις πρακτικές και απομακρύνονταν. Ο τελευταίος ηγέτης του Αντάρτικου Στρατού Γαλικίας, ο κομμουνιστής Φρανθίσκο Ρέι, προκαλούσε μεγαλύτερο τρόμο στους αντάρτες απ' ό,τι η Γκουάρδια Θιβίλ. Βλ. Nieto, *ό.π.,* σελ.124 και Pons, *ό.π.,* σελ.263.

32 Ο José Castro Veiga "Piloto" ήταν ένας ικανότατος σοσιαλιστής αντάρτης. Το 1949 εγκατέλειψε το αντάρτικο και κρυβόταν σε σπίτια. Τη δεκαετία του 1960 αποφάσισε να βοηθήσει στην επανασύσταση του σοσιαλιστικού κόμματος στην περιοχή, αλλά κάποιος κατέδωσε την κρυψώνα του και η αστυνομία εισέβαλε και τον δολοφόνησε το 1965.

εκτέλεση ενός παπά κι ενός αστυνομικού. Για τα επόμενα τρία χρόνια ο «Κουρούσας» συνέχισε να συνεργάζεται με τους κομμουνιστές, ενδυναμώνοντας την ομαδοποίησή του και προχωρώντας σε δεκάδες ενέργειες, ανάμεσα στις οποίες ξεχώρισαν κάποιες ληστείες σε τσιφλικάδες της περιοχής. Αηδιασμένος από τη στρατιωτικοποίηση και την τροπή που έπαιρνε το κομμουνιστικό αντάρτικο, αυτονομήθηκε και συνέχισε τη δράση του ατομικά, ανάμεσα στο Σαντιάγο ντε Κομποστέλα και το Λούγκο. Το 1953 χάθηκαν τα ίχνη του. Ο «Κουρούσας» αποφάσισε -μετά το θάνατο του «Φουθέγιας» και την εξάλειψη του αντάρτικου στην περιοχή- να κρυφτεί στο σπίτι ενός συνδέσμου του. Τα στοιχεία για την υπόλοιπη ζωή του είναι ελάχιστα. Εικάζεται ότι επέζησε δουλεύοντας ως ράφτης. Το Νοέμβρη του 1967, σε ηλικία 63 χρόνων, πέθανε από καρδιακή προσβολή. Αυτός που τον έκρυβε τον μετέφερε σε ένα σταυροδρόμι του χωριού Βιγιαμόρ. Όταν έγινε γνωστή η ταυτότητα του πτώματος, πραγματοποιήθηκε έρανος μεταξύ των χωρικών της περιοχής, ώστε να εξασφαλιστεί μια αξιοπρεπής ταφή, δείγμα της συμπάθειας προς το πρόσωπό του και της αποδοχής του αγώνα του.

Στη γειτονική Αστούριας παρατηρήθηκε πάλι το φαινόμενο του διαχωρισμού των αντάρτικων οργανώσεων. Το 1945, ιδρύθηκε η Αντάρτικη Ομαδοποίηση Αστούριας από τους κομμουνιστές, οι οποίοι προτιμούσαν μια πιο βίαιη δράση, σε αντιδιαστολή με τους σοσιαλιστές που ήθελαν πιο αμυντική συμπεριφορά. Πολλοί αναρχικοί αντάρτες της περιοχής προτίμησαν να καταφύγουν σε ομάδες, όπου υπήρχαν ομοϊδεάτες τους στις γειτονικές περιφέρειες της Γαλικίας, της Λεόν και της Καντάμπρια. Κάποιοι πολέμησαν μαζί με τον αναρχικό «Σαντέιρο», που -όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο- αυτοκτόνησε το Δεκέμβρη του 1947, μετά από μια βίαιη και αυτόνομη πορεία. Μια ακόμη ομάδα με αναρχικό καπετάνιο, για την οποία τα στοιχεία είναι περιορισμένα, ήταν αυτή του «Κομαντάντε Φλόρες», που έδρασε γύρω από τη Φελγκέρα. Η φυγή του τραυματία «Φλόρες» στη Γαλλία, οδήγησε στη διοίκηση τον κομμουνιστή «Αλαντίνο» και η ομάδα εντάχθηκε στην ομαδοποίηση.

Στο κομμουνιστικό αντάρτικο της Αστούριας πολέμησε ο ελευθεριακός ανθρακωρύχος Οβίδιο Γιανέθα και οι τρεις γιοι του, Αντρές, Μάριο και Ολεγκάριο, τους οποίους αποκαλούσαν «Χιτάνος» (τσιγγάνους) λόγω της σκουρόχρωμης επιδερμίδας τους.[33] Ο Οβίδιο Γιανέθα, καπετάνιος μιας ομάδας πέντε ανταρτών, παγιδεύτηκε, στις 21 Μάη του 1947, μέσα σε μια σπηλιά, όπου τους περικύκλωσαν 50 στρατιώτες. Όλοι οι αντάρτες δολοφονήθηκαν, προκαλώντας μόνο ένα νεκρό στην Γκουάρδια Θιβίλ. Το σκληρό αυτό χτύπημα το ακολούθησε ένα ακόμη χειρότερο, όταν, στις 28 Γενάρη του 1948, μια καλά οργανωμένη επιχείρηση των αρχών, στην οποία συμμετείχαν και πολλοί χαφιέδες που είχαν ενταχθεί στην ομαδοποίηση, κατέληξε στη δολοφονία 13 ανταρτών και 6 συνδέσμων και στη σύλληψη εκατοντάδων ακόμα συνδέσμων.

33 Κάποιες πηγές αναφέρουν πως οι δυο γιοι ήταν μέλη του PCE, ίσως λόγω της συμμετοχής τους στην ομαδοποίηση. *Στο ίδιο,* σελ.190.

Οι διαφωνίες για το δρόμο που θα έπρεπε να ακολουθήσει το αντάρτικο -κάποιοι κομμουνιστές προτιμούσαν πλέον την αμυντική πολιτική δράση- μείωσαν την αποτελεσματικότητά του. Ο Μάριο Γιανέθα «Χιτάνο» βρέθηκε στο μάτι της κομμουνιστικής ηγεσίας, όταν εκτέλεσε δυο καταδότες χωρίς την άδεια του επιτελείου.[34] Μετά από την αντιπαράθεσή του με το κομμουνιστικό επιτελείο, αποφάσισε να ακολουθήσει αυτόνομη πορεία, μέχρι το θάνατό του στο βουνό, το 1950. Το 1949 και το 1950 ήταν δύσκολα χρόνια για την ομαδοποίηση, η οποία αποδεκατίστηκε από τους φασίστες σε μια σειρά από μάχες. Ο Αντρές «Χιτάνο» δολοφονήθηκε από την Γκουάρδια Θιβίλ στις 30 Ιούλη του 1952, ενώ προσπαθούσε μαζί με δυο συντρόφους του να βρει τρόπο να διαφύγουν από τη χώρα.

Το αντάρτικο στην περιφέρεια της Λεόν χωρίστηκε γεωγραφικά σε δυο μέρη. Το δυτικό εντάχθηκε στην Ομοσπονδία Αντάρτικων Λεόν-Γαλικίας, οι πιο γνωστοί ελευθεριακοί αντάρτες της -όπως ο ντε λα Πάρα και ο «Λιέμπρε»- κατάγονταν από τη Λεόν. Στην ανατολική πλευρά της περιφέρειας, οι αντάρτικες ομάδες αποτελούνταν κυρίως από αναρχικούς και σοσιαλιστές, οι περισσότεροι από τους οποίους ήταν ανθρακωρύχοι. Οι κομμουνιστές επιχείρησαν να ελέγξουν την περιοχή μέσω ενός απεσταλμένου, ο οποίος συγκέντρωσε τους αντάρτες και προσπάθησε να τους εντάξει στην UNE, αλλά αυτοί αρνήθηκαν και εντάχθηκαν στην ANFD. Πρωταγωνιστές του ένοπλου αγώνα στη Λεόν ήταν οι αναρχικοί Κασίμιρο και Αμάμπλε Φερνάντεθ «Αρίας», που ήταν καπετάνιοι μιας ομάδας και ο Καλίστο Λόπεθ «Θάρα». Η επιθετική τους δράση, ήδη από την περίοδο των φυγάδων, συνεχίστηκε μέχρι το 1947. Την άνοιξη του 1947, οι αρχές κατάφεραν καθοριστικά χτυπήματα στην ομάδα των Αρίας. Σταδιακά, κυριάρχησε η άποψη -ανάμεσα στις ομάδες όπου πλειοψηφούσαν οι αναρχικοί- ότι ο αγώνας τους δεν οδηγούσε πουθενά και έτσι, την άνοιξη του 1948, πολλοί αντάρτες της Λεόν επιχείρησαν το ταξίδι προς τη Γαλλία. Καταλυτικό ρόλο σε αυτή τους την απόφαση έπαιξε η σχέση τους με τους αναρχικούς αντάρτες της Καντάμπρια στο βορρά.

Το αντάρτικο της Καντάμπρια είχε τις ρίζες του στην ομάδα του Χοσέ Λαβίν «Πιν ελ Καρινιόσο» και σε αυτή του «Ματσάδο». Ο θάνατος και των δύο αυτών αναρχικών βοήθησε τη διείσδυση των κομμουνιστών στην περιοχή, οι οποίοι δημιούργησαν, το 1945, την Αντάρτικη Ομαδοποίηση Σανταντέρ, που είχε τρεις ταξιαρχίες: την ταξιαρχία Ματσάδο, στην οποία πλειοψηφούσαν οι σοσιαλιστές, την κομμουνιστική ταξιαρχία Γκαρθία με μειωμένες δυνατότητες και την ταξιαρχία Μαλούμπρες -απευθείας απόγονο της ομάδας του «Πιν»- στην οποία πλειοψηφούσαν οι αναρχικοί. Οι κομμουνιστές προσπάθησαν να ενδυναμώσουν το αντάρτικο της Καντάμπρια με μια ακόμη ταξιαρχία, αλλά η αποστολή 42 ανδρών από τη Γαλλία κατέληξε σε τραγωδία. Κυνηγημένοι από το στρατό, μόλις τέσσερεις έφτασαν στο Σανταντέρ και άλλοι τρεις στην Αστούριας. Οκτώ

34 Στην Αστούριας το αντάρτικο εκτέλεσε τουλάχιστον 148 καταδότες και χαφιέδες, νούμερο μεγαλύτερο απ' ό,τι σε οποιαδήποτε άλλη περιφέρεια. Η κατασταλτική πολιτική στην περιοχή βασιζόταν στην κατάδοση. Βλ. Casanova, Julián, Espinosa, Francisco, Mir, Conxita, Moreno Gómez, Francisco, *ό.π.,* σελ.265.

σκοτώθηκαν σε μάχες και άλλοι 27 συνελήφθησαν, από τους οποίους οι πέντε τουφεκίστηκαν.

Η ταξιαρχία Μαλούμπρες οργανώθηκε από τους Ραϊμούντο Κασάρ «Τάμπα» και Ράφαελ Άθας «Φεροβιάριο». Ο «Τάμπα» είχε κάνει ταξίδια στη Γαλλία, όπου προσπαθούσε να βρει τρόπους για μεταφορά όπλων μέχρι το Σανταντέρ. Η ταξιαρχία Μαλούμπρες ήταν ιδιαίτερα ενεργητική από το 1945 ώς και το 1947 και έκανε κυρίως σαμποτάζ σε σιδηροδρομικές γραμμές και πυλώνες ηλεκτροδότησης. Αυτό που τη διέκρινε σε σχέση με τις άλλες ομάδες ήταν η εμμονή της στη διανομή προπαγανδιστικού υλικού υπέρ των θέσεων της CNT και της ANFD. Η πολιτική ταυτότητα της ομάδας και η διανομή προπαγανδιστικού υλικού που δεν ελεγχόταν από το PCE ενόχλησε τους κομμουνιστές, οι οποίοι απαίτησαν από τον «Τάμπα» να διαλύσει την ταξιαρχία και να φύγει για τη Γαλλία. Ο «Τάμπα» αγνόησε τις απειλές και αυτό του κόστισε τη ζωή. Στις 9 Σεπτέμβρη του 1947, ένα κομάντο κομμουνιστών τον δολοφόνησε κοντά στις πηγές του ποταμού Ασόν. Μετά τη δολοφονία του «Τάμπα» πολλοί αναρχικοί αντάρτες επέλεξαν να διαφύγουν στη Γαλλία, καθώς αισθάνονταν διπλά απειλούμενοι τόσο από τους φασίστες όσο και από τους κομμουνιστές. Όσοι έμειναν στην Καντάμπρια εξοντώθηκαν μέχρι το τέλος του 1948 από την Γκουάρδια Θιβίλ. Δυστυχώς, την ίδια τύχη είχαν και οι περισσότεροι που επιχείρησαν το ταξίδι προς τα Πυρηναία. Η διάλυση του πυρήνα των αναρχικών στην Καντάμπρια επέδρασε καταλυτικά και στην απόφαση των ανταρτών της Λεόν να εγκαταλείψουν τον αγώνα.

ΟΙ ΑΝΤΑΡΤΕΣ ΤΟΥ ΛΕΒΑΝΤΕ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΑΓΟΝΑΣ

Η τελευταία περιοχή της χώρας με ισχυρό αντάρτικο ήταν αυτή του Λεβάντε και της νότιας Αραγόνας. Ήδη, από την περίοδο των φυγάδων υπήρχαν πολλοί αντάρτες στους μεγάλους ορεινούς όγκους της περιοχής, ενώ και η πόλη της Βαλένθια αποτέλεσε καταφύγιο για πολλούς καταζητουμένους, οι οποίοι εντάχθηκαν στην παράνομη πολιτική δραστηριότητα. Στη Βαλένθια υπήρχε μια πλήρως οργανωμένη CNT, με συνδικάτα, αλλά και τοπικές και επαρχιακές επιτροπές στα γύρω χωριά. Βορειότερα, η δράση των ελευθεριακών επικεντρωνόταν στη ζώνη των ορυχείων του Ουτρίγιας, η οποία τροφοδότησε το αντάρτικο με δεκάδες αγωνιστές.

Σε προηγούμενο κεφάλαιο καταγράφηκε η ύπαρξη κάποιων ομάδων αναρχικών ανταρτών, που δρούσαν στην περιοχή από το 1940. Η απροθυμία της CNT του εσωτερικού να πάρει πρωτοβουλίες για την ίδρυση ενός ελευθεριακού αντάρτικου, άφησε -και σ' αυτή την περιοχή- την οργανωτική πρωτοβουλία στους κομμουνιστές. Η Αντάρτικη Ομαδοποίηση του Λεβάντε (AGL) δημιουργήθηκε την άνοιξη του 1945 από δέκα περίπου κομμουνιστές αντάρτες, που ήρθαν από τη Γαλλία, και ντόπιους ελευθεριακούς, που ήδη δρούσαν στην περιοχή. Ο πρώτος διοικητής της ήταν ο Χουάν Ντελικάδο «Ντελικάδο», στέλεχος του PCE και της γαλλικής αντίστασης. Στο ξεκίνημα της δράσης της, η AGL είχε λιγότερο σημα-

ντικό ρόλο στην περιοχή σε σχέση με τις ομάδες των αυτόχθονων ανταρτών, αναρχικών στην πλειοψηφία τους, που είχαν διανύσει ήδη πέντε χρόνια δράσης.

Η μια απ' αυτές ήταν η ομάδα των ορυχείων του Ουτρίγιας. Η δράση της ήταν αυτόνομη και περιορίστηκε σε επαφές με την AGL. Οι αναρχικοί του Ουτρίγιας δεν έμεναν στο βουνό, αλλά στα ορυχεία, όπου εκτελούσαν καταναγκαστικά έργα σε καθεστώς ημιελευθερίας. Όταν το Φλεβάρη του 1947 η καταστολή διέλυσε το δίκτυο της CNT στα ορυχεία, αναγκάστηκαν να ενταχθούν στην κομμουνιστική ομαδοποίηση, που ως τότε είχε εδραιώσει την υπεροχή της. Η πιο γνωστή και επίφοβη αντάρτικη ομάδα της περιοχής ήταν αυτή του Χοσέ Ράμια «Πετρόλ», πρώην γραμματέας της CNT της Αγουαβίβα, ο οποίος δρούσε αχώριστα με το φίλο και συγχωριανό του Φερνάντο Καστέλ «Ραμπός», από τον καιρό που δραπέτευσαν το 1940, ενώ ήταν καταδικασμένοι σε θάνατο.

Η ομάδα του «Πετρόλ» είχε ευρύ δίκτυο συνδέσμων και ήταν δημοφιλής ανάμεσα στους χωρικούς της περιοχής, πράγμα που διευκόλυνε την κινητικότητα και την ενεργητικότητά της. Τους πρώτους μήνες του 1945, τα μέλη της προχώρησαν σε μια σειρά ληστειών σε σπίτια ευκατάστατων δεξιών και παπάδων, εξασφαλίζοντας όχι μόνο χρήματα, αλλά και ρούχα, τρόφιμα και όπλα. Στις 20 Μάη του 1945, η Γκουάρδια Θιβίλ κυνήγησε την ομάδα μετά από μια τέτοια ληστεία και κατά την ανταλλαγή πυροβολισμών οι αντάρτες σκότωσαν έναν αξιωματικό. Η συγκέντρωση μονάδων στην περιοχή ήταν άμεση, την ακολούθησαν δε συνεχείς έλεγχοι. Τρεις αντάρτες της ομάδας δεν κατάφεραν να διασπάσουν τον κλοιό και δέκα μέρες αργότερα εντοπίστηκαν. Οι τρεις αντάρτες καταδικάστηκαν σε θάνατο.[35] Η υπόλοιπη ομάδα συνέχισε τη δράση της με ληστείες και απαγωγές, ενώ το Νοέμβρη του 1945 εκτέλεσε το φαλαγγίτη δήμαρχο του Ντος Τόρες ντε Μερκαδέρ.

Μια τρίτη σημαντική αντάρτικη ομάδα ήταν αυτή του Τζουζέπ Μποράς «Σινκτορά» και του Χοσέ Λινάρες «Βαλένθια», που στελεχωνόταν από δέκα περίπου αυτόχθονες ελευθεριακούς. Σημαντικότερη ενέργειά τους ήταν η ληστεία της μισθοδοσίας ενός ορυχείου της Τερουέλ, με λεία 20.000 πεσέτες. Η ενέργεια συσπείρωσε γύρω τους κι άλλους φυγάδες και αντάρτες της περιοχής. Την ίδια περίοδο η AGL παρέμενε σχετικά ανενεργή, χτίζοντας δίκτυα και δημιουργώντας βάσεις στην περιοχή. Κύριο μέλημα των ιδρυτών της AGL ήταν ο πολιτικός προσηλυτισμός των ανταρτών, καθώς οι περισσότεροι απ' αυτούς είτε ήταν μέλη της CNT είτε φιλικά προσκείμενοι σ' αυτή. Για να διευκολύνουν το έργο τους, οι κομμουνιστές διέσπειραν τα μέλη της CNT σε διαφορετικούς τομείς, ώστε να αποφύγουν την εσωτερική αντιπολίτευση.[36]

Ένα ακόμη πρόβλημα που έπρεπε να λύσει η AGL ήταν αυτό της προμήθειας πυρομαχικών. Ο Ντελικάδο κανόνισε να αγοράσει όπλα και πυρομαχικά από

35 Οι τρεις αντάρτες ήταν οι Σατουρνίνο Κολομέρ, Χεσούς Μποράς και Χοσέ Αλαρκόν. Δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για το πότε και πού εκτελέστηκαν.

36 Για τις αναλυτικές αναφορές των κομμουνιστών προς το PCE Γαλλίας, βλ. Sánchez Cervelló, Josep (ed.), *ό.π.,* σελ.107-108.

τους ελευθεριακούς της Βαλένθια, μέσω του Τιμπούρθιο Φερέρ[37]. Οι σχέσεις του Ντελικάδο με μέλη της CNT και η ενωτική πολιτική του ενόχλησαν τους κομμουνιστές συντρόφους του, οι οποίοι βρήκαν μια πρόφαση για να του αφαιρέσουν τη διοίκηση. Έχοντας διδαχθεί από τα παθήματά τους στη Θιουδάδ Ρεάλ και τη Λεόν, οι κομμουνιστές δεν έκαναν ιδρυτικό συνέδριο για να εκλεγούν οι καπετάνιοι της AGL, αλλά όρισαν μεταξύ τους -και μ' έναν απεσταλμένο από τη Μαδρίτη- το οργανόγραμμα της ομαδοποίησης, τον Αύγουστο του 1946. Τρεις μήνες μετά, το κόμμα -ακολουθώντας τα ενημερωτικά σημειώματα των μελών του- διέταξε μυστικά την εκκαθάριση του Ντελικάδο. Ο ιστορικός ιδρυτής της AGL και ήρωας της γαλλικής αντίστασης έπεσε θύμα των συντρόφων του, λόγω της ενωτικής του πολιτικής.[38]

Η αμυντική στάση της AGL, ειδικότερα το πρώτο μισό του 1946, έριξε όλο το βάρος της καταστολής πάνω στις ομάδες των αυτόχθονων αναρχικών. Στις 23 Απρίλη του 1946, δυο αντάρτες του «Σινκτορά», ο Μάξιμο Χιλ και ο Αντόνιο Μαρτίνεθ, κυκλώθηκαν σε μια αγροικία από την Γκουάρδια Θιβίλ. Αντιστάθηκαν γενναία για πολλή ώρα τραυματίζοντας σοβαρά έναν επιτιθέμενο, αλλά τελικά δολοφονήθηκαν. Λίγες μέρες αργότερα, στις 6 Μάη, συνελήφθη ο «Ραμπός» κοντά στη Μοσκερουέλα και δολοφονήθηκε επιτόπου. Η απώλειά του στοίχισε πολύ στην ομάδα του «Πετρόλ».

Το καλοκαίρι του 1946, τρεις σιδηροδρομικοί της CNT επιμελήθηκαν ένα σχέδιο ληστείας για το τρένο που μετέφερε τη μισθοδοσία των δημόσιων υπαλλήλων. Το σχέδιο το παρέδωσαν στο επιτελείο της AGL, η οποία το πραγματοποίησε με επιτυχία στις 7 Ιούλη του 1946 στο σταθμό της Καουντέ, λίγα χιλιόμετρα έξω από την Τερουέλ. Η λεία ήταν 649.000 πεσέτες, μια πραγματική περιουσία με τη βοήθεια της οποίας στήθηκε όλη η υποδομή του κομμουνιστικού αντάρτικου της περιοχής. Οι τρεις αναρχικοί αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την εργασία τους και να ενταχθούν στο αντάρτικο, ώστε να γλιτώσουν τη σύλληψη.[39]

Έτσι, το φθινόπωρο του 1946, η AGL αισθάνθηκε έτοιμη για την πραγματοποί-

37 Ο Tiburcio Ferrer (;-1989) ήταν καπετάνιος στην ταξιαρχία Ντουρούτι. Όταν έγινε γνωστή η παράνομη δράση του, πέρασε στη Γαλλία.

38 Λίγες μέρες νωρίτερα είχε εκκαθαριστεί άλλος ένας κομμουνιστής από την αρχική ομάδα του Ντελικάδο. Και για τους δυο διαδόθηκε, ότι έφυγαν σε αποστολή, αφού ήταν αδιανόητο λόγω του χαρακτήρα και της δημοφιλίας τους να ειπωθεί η αλήθεια. *Στο ίδιο,* σελ.91-92. Είναι τόσο συνολική η απόκρυψη του γεγονότος, αλλά και η αποκήρυξή του Ντελικάδο από το PCE, ώστε μερικοί ιστοριογράφοι θεωρούν ότι ο Ντελικάδο ήταν μέλος της CNT! Βλ. Casanova, Julián, Espinosa, Francisco, Mir, Conxita, Moreno Gómez, Francisco, *ό.π.,* σελ.239.

39 Οι δύο απ' αυτούς, οι Πέδρο Ναβάρο και Χεσούς Ερνάντεθ, εκδιώχθηκαν από τους κομμουνιστές αργότερα και κατέληξαν στη Βαλένθια. Ο τρίτος πέρασε μετέπειτα μόνος του στη Γαλλία, συμμετείχε σε αποστολές στην Αραγόνα και τελικά έπεσε νεκρός από τις σφαίρες των αστυνομικών στο μαύρο Οκτώβρη του 1949 στη Βαρκελώνη. Ήταν ο Λουθιάνο Αλπουέντε.

ηση κάποιων επιθετικών ενεργειών. Είχε αποκτήσει μεγάλο μέρος του οπλισμού της μέσω των αναρχικών της Βαλένθια, χρηματοδοτήθηκε από ένα σχέδιο που κατέστρωσαν μέλη της CNT, πύκνωσε τις γραμμές της με ντόπιους ελευθεριακούς αγωνιστές και δικτυώθηκε μέσω αναρχικών συνδέσμων, που ήθελαν να βοηθήσουν στην ανατροπή του τυραννικού καθεστώτος. Όσο οι αναρχικοί βοηθούσαν την κομμουνιστική διοίκηση τής ομαδοποίησης να σταθεί στα πόδια της, οι ίδιοι φαινόντουσαν ανεπαρκείς να οργανώσουν ένα αυτόνομο δικό τους αντάρτικο. Η πρωτοβουλία για κάτι τέτοιο πάρθηκε από τους αναρχικούς ανθρακωρύχους του Ουτρίγιας, οι οποίοι -πιστοί στην ενωτική πρακτική τους- θέλησαν να συνεννοηθούν με τους κομμουνιστές, πριν την ίδρυσή του. Δυστυχώς, η CNT του εσωτερικού δεν τους διευκόλυνε, καθώς ήταν προσηλωμένη στη συνδικαλιστική δουλειά και τις πολιτικές συμμαχίες και συνεννοήσεις. Η ορθόδοξη CNT της Γαλλίας δεν τους βοηθούσε λόγω της ενωτικής τους στάσης και των σχέσεων με τους κομμουνιστές.

Οι ίδιοι οι κομμουνιστές, γνωρίζοντας την εύθραυστη κατάσταση στην οποία βρισκόταν η ομαδοποίηση, ζητούσαν συνεχώς ενίσχυση από τη Γαλλία. Ένας από τους διοικητές της AGL έγραφε στο Παρίσι: *[...] Παρ' όλο που είμαστε στα ίδια κανούτος* (εννοεί μέλη της CNT -συνθηματικά CaNuTos-) *κι εμείς, επειδή οι του σπιτιού* (εννοεί του PCE) *είναι πολύ μαλθακοί, ενώ οι κανούτος είναι πιο κατάλληλοι, μερικές φορές βρίσκομαι στη δύσκολη θέση να τους ζητώ κάποιες υπηρεσίες, γι' αυτό πρέπει να στείλετε κόσμο του σπιτιού σ' αυτό τον τομέα. Από την άλλη σε αυτή την επαρχία υπήρχε τέτοια κυριαρχία* (της CNT) *που αποτέλεσε πραγματικό τρόμο ενάντια στο σπίτι. Τώρα, μετά από πολύ καιρό δημιουργούμε σταθερές επαφές με κόσμο που αυτοί έχουν εκδιώξει [...]*.[40] Όπως γίνεται κατανοητό, δεν υπήρχε καμιά περίπτωση να βοηθήσει η AGL στη δημιουργία ενός αντάρτικου αναρχικού πυρήνα. Έτσι επιδόθηκε σε μια παρελκυστική τακτική στο Ουτρίγιας, στρατολογώντας τους νέους -ελευθεριακούς- αντάρτες, ώστε να τους διασκορπίσει σε απομακρυσμένους τομείς.

Η δεύτερη απειλή για τους κομμουνιστές ήταν η αποδυναμωμένη ομάδα του «Πετρόλ», κυρίως λόγω της δημοτικότητας του καπετάνιου της στην ευρύτερη περιοχή. Ο «Πετρόλ» ήταν ο μοναδικός που μπορούσε να συσπειρώσει -αν το επεδίωκε- τους ελευθεριακούς της περιφέρειας της Τερουέλ. Στις 24 Δεκέμβρη του 1946, οι κομμουνιστές τον δολοφόνησαν σε μια συνάντηση, στην οποία τον είχαν καλέσει. Η είδηση του θανάτου τού «Πετρόλ» διαδόθηκε αστραπιαία, καθώς κυκλοφόρησε άμεσα ο παράνομος τύπος της AGL, που παρουσίαζε το γεγονός ως ατύχημα. Το άρθρο θύμιζε έντονα τις ανακοινώσεις της Γκουάρδια Θιβίλ, όταν δολοφονούσε εν ψυχρώ αγωνιστές, βασισμένη στο ley de fugas. Η κομμουνιστική ηγεσία άρχισε να γίνεται στόχος σκληρής κριτικής από τους

40 Γράμμα διοικητή της AGL προς το κόμμα στις 12 Σεπτέμβρη του 1946, γραμμένο συνθηματικά, ώστε να αποκωδικοποιείται δύσκολα σε περίπτωση εύρεσής του από τις αρχές. Βλ. Sánchez Cervelló, Josep (Ed.), *ό.π.,* σελ.108. Ακόμα, λοιπόν, παιζόταν η πολιτική κυριαρχία στην περιοχή.

πρώτους αντάρτες και συνδέσμους που διάβασαν την παράνομη εφημερίδα. Σε μια πρωτοφανή κίνηση, το επιτελείο της AGL διέταξε την απόσυρση και την καταστροφή του φύλλου και το αντικατέστησε με καινούριο, στο οποίο αναλάμβανε την εκτέλεση του «Πετρόλ» και τον παρουσίαζε ως κοινό εγκληματία και κλέφτη, που τρομοκρατούσε τους χωρικούς της περιοχής.[41] Η κίνηση αυτή έδειξε πως πλέον το κομμουνιστικό κόμμα είχε αποκτήσει την πρωτοκαθεδρία στο Λεβάντε και την Τερουέλ. Πλέον, δεν υπήρχε κανένας αυτόχθονας αναρχικός αντάρτης υψηλού κύρους, που να μπορούσε να θέσει αυτή την κυριαρχία σε αμφισβήτηση.

Το Φεβρουάριο του 1947, οι αρχές επιχείρησαν να εξαρθρώσουν το αναρχικό δίκτυο στα ορυχεία του Ουτρίγιας. Μπροστά στην απειλή της σύλληψης, 24 αναρχικοί βγήκαν στο βουνό και εντάχθηκαν στην AGL, ενώ άλλα 19 μέλη της CNT φυλακίστηκαν. Οι κομμουνιστές τρομοκρατήθηκαν από τη μαζική είσοδο αναρχικών στην ομαδοποίηση, τους διέσπειραν σε τομείς και τους κακομεταχειρίστηκαν.[42] Δέκα απ' αυτούς εγκατέλειψαν το αντάρτικο σε σύντομο χρονικό διάστημα. Όμως, πολλοί από τους αγωνιστές της CNT συνεργάστηκαν αρμονικά με τους κομμουνιστές και ανέλαβαν αργότερα και διοικητικές θέσεις. Κάποιοι λίγοι έφτασαν με τον καιρό να θεωρούνται έμπιστοι του κόμματος. Εκτός από τους ανθρακωρύχους του Ουτρίγιας, μια ακόμη σημαντική στρατολόγηση, την άνοιξη του 1947, ήταν και ο Ισαΐας Χιμένεθ «Μακινίστα», σιδηροδρομικός της CNT από την Τερουέλ, ο οποίος τοποθέτησε τρεις εκρηκτικούς μηχανισμούς στην γραμμή Τερουέλ-Βαλένθια και μετά απ' αυτά τα σαμποτάζ βγήκε στο βουνό.

Η AGL πέρασε στην επίθεση την άνοιξη του 1947, εκμεταλλευόμενη το μεγάλο αριθμό ανταρτών που είχε πλέον στις τάξεις της. Μέχρι τον Αύγουστο έκανε περίπου 50 σαμποτάζ σε σιδηροδρομικές γραμμές, εγκαταστάσεις ηλεκτροδότησης και εργοστάσια. Παράλληλα, κομάντο ανταρτών καταλάμβαναν χωριά, μοίραζαν έντυπο υλικό και εκτελούσαν καταδότες και φαλαγγίτες. Αρκετοί από

41 Η δυσφήμιση του «Πετρόλ» συνεχίστηκε από τους κομμουνιστές, που τον βάφτισαν λήσταρχο, ακριβώς όπως οι αρχές αποκαλούσαν και τους ίδιους. Το Μάρτιο του 2008, εντοπίσαμε στην Αγουαβίβα το γιο του «Ραμπός», αχώριστου συντρόφου του «Πετρόλ». Σε όλη την εφηβική του ηλικία δέχτηκε την προπαγάνδα των αρχών εναντίον των ανταρτών και των κομμουνιστών κατά του «Πετρόλ». Εκτός από τον πατέρα του -τον οποίο θεωρούσε ξεχωριστό- συμφωνούσε με την ανεδαφική άποψη του PCE ότι ο «Πετρόλ» και οι υπόλοιποι της ομάδας ήταν κοινοί ληστές. Η επί μακρόν έλλειψη αντιλόγου στη δυσφήμισή του, κατά τη διάρκεια του φρανκισμού, έπεισε μεγάλο μέρος των κατοίκων της περιοχής να αποδεχτούν την κομμουνιστική προπαγάνδα.

42 Τα ηγετικά στελέχη της AGL θορυβήθηκαν από τη μαζική είσοδο ελευθεριακών σε τέτοιο βαθμό, ώστε έγραφαν στο κόμμα, πως υποψιάζονταν δάκτυλο της αστυνομίας για να διαλύσει το αντάρτικο! Παράλληλα, αρνήθηκαν να στρατολογήσουν αρκετούς συνδέσμους που αποκαλύπτονταν, με μοναδικό κριτήριο την ελευθεριακή τους πολιτική ταυτότητα. Μπροστά στην καθαρότητα της γραμμής, οι κομμουνιστές προτιμούσαν να αφήσουν τους συνεργάτες τους στα χέρια των αρχών, γεγονός που αργότερα παραδέχτηκαν και οι ίδιοι. *Στο ίδιο,* σελ.113-114.

τους διοικητές αυτών των κομάντο ήταν ελευθεριακοί, όπως ο «Σινκτορά»[43] και ο «Κάρλος»[44] στην οροσειρά του Μαεστράθγκο και ο «Μάνκο ντε λα Πεσκέρα» στην Κουένκα. Η ομαδοποίηση στάθηκε αμείλικτη ενάντια στους καταδότες και εκτέλεσε σε αυτό το διάστημα πάνω από 50 άτομα. Σημαντική επιτυχία αποτέλεσαν και οι εκτελέσεις δυο ξακουστών βασανιστών της περιοχής, των αξιωματικών των χωριών Καστεγιότε και Μας ντε λας Μάτας. Ο τελευταίος -που ήταν υπεύθυνος για δεκάδες βασανισμούς και δολοφονίες συγγενών ανταρτών- πέθανε, όταν μετακίνησε το παγιδευμένο με εκρηκτικά πτώμα ενός εκτελεσμένου καταδότη, το οποίο οι αντάρτες είχαν εγκαταλείψει στα όρια της δικαιοδοσίας του. Από την έκρηξη σκοτώθηκαν ακόμη ένας γιατρός και ένας φαλαγγίτης, ενώ τραυματίστηκαν σοβαρά τρεις αστυνομικοί, ο δικαστής, ο κοινοτάρχης και ο γραμματέας του Μας ντε λας Μάτας.

Η δύναμη της ομαδοποίησης ανερχόταν, το καλοκαίρι του 1947, σε 215 αντάρτες.[45] Πλέον, η AGL μετονομάστηκε σε AGLA, ώστε να περιέχει στο όνομα και την περιοχή της Αραγόνας. Οι επιτυχίες της προκάλεσαν την εύνοια του κομμουνιστικού κόμματος.[46] Η εύνοια αυτή μεταφράστηκε σε στενότερη εξάρτηση της AGLA από το PCE, η οποία σήμανε την αρχή μιας νέας φάσης. Πλήρης στρατιωτικοποίηση, βαθμοί, πειθαρχικά και εκκαθαρίσεις αναρχικών συνέθεσαν το καινούριο σκηνικό, κατόπιν εντολών του κόμματος από τη Γαλλία. Οι διοικητές των τομέων τηρούσαν λεπτομερή αρχεία για τους αντάρτες, με φωτογραφίες, στοιχεία και αξιολόγηση. Πολλές φορές, έπειτα από επιθέσεις σε καταυλισμούς, αυτά τα αρχεία βρέθηκαν άθικτα από τις αρχές και προκάλεσαν συλλήψεις και αντίποινα εις βάρος συγγενών και συνδέσμων. Η νέα πολιτική γραμμή και οι εκκαθαρίσεις διαφωνούντων προκάλεσαν τη δυσαρέσκεια και το φόβο σε πολλούς αναρχικούς, οι οποίοι αποφάσισαν να λιποτακτήσουν και να περάσουν στη Γαλλία. Πολλοί δεν πρόλαβαν, καθώς το κομμουνιστικό επιτελείο δημιούργησε

43 Ο Josep Borrás Climent “Cinctorrá” (1918-1997) κατέφυγε στη Γαλλία το 1948, θορυβημένος από την κομμουνιστική πολιτική της AGLA και φοβούμενος για τη ζωή του. Το Φλεβάρη του 1948, είχε αρνηθεί να επιτεθεί στο λεωφορείο της γραμμής, που μετέφερε δυο αστυνομικούς για να μην προκαλέσει θύματα μεταξύ των ανυποψίαστων επιβατών. Αυτή η άρνηση τον έβαλε στο στόχαστρο των κομμουνιστών. Πέθανε στην εξορία.

44 Ο Jesús Caelles Aimerich “Carlos” (1921-;) ήταν μέλος της FIJL στην εξορία και συμμετείχε στην αποτυχημένη εισβολή της κοιλάδας του Αράν. Κατά την παρουσία του στο αντάρτικο του Λεβάντε προσχώρησε στο PCE. Το 1949 πήγε στη Γαλλία για οργανωτικούς λόγους, αλλά δεν ξαναγύρισε. Ήταν διοικητής ενός από τους τέσσερεις τομείς στους οποίους χωριζόταν η ακτίνα δράσης της AGLA.

45 *Στο ίδιο*, σελ.178.

46 Είχε προκαλέσει 28 νεκρούς και 87 τραυματίες στην Γκουάρδια Θιβίλ, χωρίς να υπολογίζεται ο τομέας της Τερουέλ με μεγάλη δραστηριότητα, ενώ είχε προχωρήσει και σε δεκάδες εκτελέσεις φαλαγγιτών και καταδοτών, ληστείες και σαμποτάζ. Όλα αυτά σε μια περιοχή που δρούσαν 4.000 άνδρες της Γκουάρδια Θιβίλ, 2.000 στρατιώτες και 2.000 ένοπλοι παρακρατικοί. *Στο ίδιο*, σελ.137.

ομάδες εκκαθαρίσεων, οι οποίες δολοφονούσαν πιθανούς(!) αντιφρονούντες, μέχρι και στον ύπνο τους. Είναι χαρακτηριστικό το σημείωμα που άφησε πίσω της μια ομάδα αναρχικών αγωνιστών που λιποτάκτησε: *Σύντροφοι φεύγουμε, γιατί φοβόμαστε τις σφαίρες σας.*[47] Άλλοι αντάρτες που επιχείρησαν να διαφύγουν στη Γαλλία, βασανίστηκαν άγρια από τους κομμουνιστές συμπολεμιστές τους και, πριν εκτελεστούν, αναγκάστηκαν να υπογράψουν ομολογίες ότι συνεργάζονταν εξαρχής με τις αρχές. Οι σταλινικές μέθοδοι βασίλευαν στην AGLA.

Ο συγχρονισμός αυτής της κομμουνιστικής τρομοκρατίας με την κρατική δεν μπορούσε να είναι πιο καταστροφικός. Από το φθινόπωρο του 1947, η καταστολή εντάθηκε και άλλαξε πρόσωπο στην περιοχή. Η Γκουάρδια Θιβίλ οργάνωσε κοντραπαρτίδας, αύξησε τις εκτελέσεις με ley de fugas, τα βασανιστήρια, τους βιασμούς και τις φυλακίσεις συνδέσμων. Έγιναν εκκενώσεις πληθυσμών από τα ορεινά χωριά, δεκάδες χιλιάδες στρέμματα δασών έγιναν στάχτη, ώστε να μην παρέχουν κάλυψη στις κινήσεις των ανταρτών, πηγές και πηγάδια δηλητηριάστηκαν και απαγορεύτηκε η κτηνοτροφία στις δυσπρόσιτες περιοχές. Η κατάσταση χειροτέρευσε το 1948, κατά τη διάρκεια του οποίου πολλοί αντάρτες δολοφονήθηκαν ή εγκατέλειψαν τον αγώνα και η δύναμη της AGLA μειώθηκε στο μισό. Ανάμεσα στις απώλειες ήταν και δυο γνωστοί αναρχικοί αντάρτες, ο Χουστινιάνο Γκαρθία «Μάτσο» και ο Πέδρο Ακόστα «Τσαβάλ», οι οποίοι συνελήφθησαν ενώ επιχειρούσαν να περάσουν στη Γαλλία και εκτελέστηκαν στις αρχές του 1949.

Οι απώλειες και η προσπάθεια του PCE να στρέψει την AGLA σε πιο πολιτικές μορφές δράσης (ίδρυση επιτροπών στα χωριά, προπαγάνδα κ.λπ.) άφησε για άλλη μια φορά ελεύθερο πεδίο δράσης στους αναρχικούς, αυτή τη φορά του εξωτερικού. Το MLE στη Γαλλία επιχείρησε, στις αρχές του 1949, να δημιουργήσει αναρχικό αντάρτικο στις περιοχές που έλεγχε η AGLA. Σ' αυτή την προσπάθεια συμμετείχαν μόνο αναρχικοί που βρίσκονταν εξόριστοι στη Γαλλία, χωρίς να υπάρχει επαφή με τους συντρόφους τους που συνέχιζαν τον αγώνα από τις γραμμές της ομαδοποίησης. Οι 11 αγωνιστές που συμμετείχαν στην αποστολή είχαν στόχο να εξοντώσουν μια κοντραπαρτίδα, η οποία δρούσε στο Μονέγκρος της Αραγόνας, να δημιουργήσουν ένα ασφαλές δίκτυο και να επιχειρήσουν ν' ανατινάξουν ένα τρένο στο οποίο θα ταξίδευαν επιτελείς του Φράνκο. Όμως, οι ασφαλίτες, που είχαν διεισδύσει στην οργάνωση στη Γαλλία, ενημέρωσαν τις αρχές, οι οποίες αναπτύχθηκαν στη διαδρομή που θα ακολουθούσε το αναρχικό κομάντο. Οι σύντροφοι, παρά τη στενή επιτήρηση, κατάφεραν να προχωρήσουν ως τον ποταμό Έβρο, προκαλώντας απώλειες στις δυνάμεις της περιοχής, εκεί όμως παγιδεύτηκαν από την Γκουάρδια Θιβίλ. Ενώ προσπαθούσαν να διασχίσουν το ποτάμι, δέχτηκαν επίθεση. Δυο πνίγηκαν και ένας δολοφονήθηκε από τους μπάτσους. Οι υπόλοιποι οχτώ συνελήφθησαν στο αμέσως επόμενο διάστημα, καθώς προσπαθούσαν να επιστρέψουν στη Γαλλία. Εκτελέστηκαν όλοι, εκτός

47 *Στο ίδιο*, σελ.261.

από τους δύο νεότερους, υπέρ των οποίων κατέθεσαν οι υπόλοιποι, υποστηρίζοντας ότι τους είχαν παραπλανήσει για να συμμετάσχουν στην αποστολή.[48] Οι αναρχικοί οργάνωσαν και δεύτερη αποστολή προς την Αραγόνα, η οποία δεν κατάφερε να εγκατασταθεί στη ζώνη, λόγω των συνεχών επιθέσεων από την Γκουάρδια Θιβίλ. Δυο σύντροφοι σκοτώθηκαν σε αυτές τις συμπλοκές και οι υπόλοιποι εννιά επέστρεψαν στη Γαλλία. Επικεφαλής αυτής της αποστολής ήταν ο Λουθιάνο Αλπουέντε.[49]

Η αποτυχία των αναρχικών να εγκαθιδρύσουν νέες αντάρτικες ομάδες συγκέντρωσε όλη την καταστολή στα υπολείμματα της AGLA. Το Νοέμβρη του 1949, 600 άνδρες της Γκουάρδια Θιβίλ περικύκλωσαν τον καταυλισμό του επιτελείου και δολοφόνησαν τους 12 αντάρτες που βρίσκονταν εκεί. Το PCE επεδίωξε να διαλύσει σταδιακά την ομαδοποίηση και να πείσει τους ενόπλους να εντείνουν την πολιτική τους δραστηριότητα. Νέοι απεσταλμένοι του κόμματος ήρθαν από τη Γαλλία για να επιβάλουν την καινούρια γραμμή. Πολλοί από τους παλιούς αντάρτες διαφώνησαν με αυτή την προοπτική. Αρκετοί αυτονομήθηκαν και άρχισαν να δρουν έξω από τον έλεγχο της ομαδοποίησης. Άλλοι εκκαθαρίστηκαν από τους συντρόφους τους, επειδή ήθελαν να συνεχίσουν τον αγώνα. Ανάμεσά τους ήταν, το 1950, και ο κομμουνιστής Φρανθίσκο Κορεδόρ, πρώην διοικητής της AGLA και ιδρυτικό μέλος της μαζί με τον Ντελικάδο.

Η απραξία της AGLA φανέρωσε τη λειτουργική της ανικανότητα και οι αρχές ενέτειναν την προσπάθειά τους να εξοντώσουν τα μέλη της. Μοναδική λύση ήταν η φυγάδευση των ανταρτών στη Γαλλία. Μετά από μακρόχρονες διαδικασίες και αναμονή, το ταξίδι του πυρήνα των ανταρτών της AGLA -27 άντρες- προς τη Γαλλία ολοκληρώθηκε το Μάη του 1952. Ελάχιστοι αντάρτες παρέμειναν στην περιοχή. Μέχρι εκείνο το χρονικό διάστημα, οι περισσότεροι αναρχικοί της ομαδοποίησης είτε είχαν χάσει τη ζωή τους σε συμπλοκές είτε είχαν εκκαθαριστεί από τους σταλινικούς. Ο «Μάνκο ντε λα Πεσκέρα», πρώην γραμματέας της CNT του χωριού του, ήταν ο μόνος ελευθεριακός αντάρτης που συμμετείχε στην αποστολή προς τη Γαλλία. Το 1950 είχε φέρει σε πέρας μια επιτυχημένη απαγωγή με λεία 200.000 πεσέτες, οι οποίες είχαν βοηθήσει στην αποτροπή της πρόωρης διάλυσης της AGLA. Κατά το ταξίδι της φυγής τραυματίστηκε σε μια ενέδρα

48 Οι τρεις νεκροί της συμπλοκής ήταν οι Φαμπιάν Νούεθ, Χόρχε Καμόν και Ροχέλιο Μπουρίγιο. Οι έξι εκτελεσμένοι ήταν οι Αλφρέδο Θερβέρα, Ρουζέ Ράμος, Μαριάνο Γιοβέτ, Τζουζέπ Καπντεβίλα, Μανουέλ Ρόδενας και Μάρκος Σάντσεθ. Οι δυο νεαροί ήταν οι Άνχελ Φερνάντεθ (16 χρόνια φυλακή) και Τζουζέπ Ιμπάνιεθ (20 χρόνια φυλακή). Ο Ιμπάνιεθ πέθανε στο δρόμο, άστεγος και ζητιάνος, το 1996 στη Βαλένθια. Το ισπανικό κράτος δεν αναγνώρισε -παρά μόνο σε ελαχίστους- την ιδιότητα του αντιστασιακού, αποφεύγοντας να δώσει συντάξεις ή αποζημιώσεις στους αντιφασίστες αντάρτες. Βλ. Marín, *ό.π.,* σελ.295.

49 Οι νεκροί ήταν οι Αντόνιο Ριμπέρα και Αουρέλιο Μαρτί. Οι υπόλοιποι ήταν οι Χάιμε Χορδάν, Αλεχάντρο Τιμπούρθιο, Ευσεμπιο Όντες, Αντόνιο Αλκέθαρ, Αντόνιο Καρουέσκο και τρεις σύντροφοι, των οποίων το όνομα δε διασώθηκε.

και συνελήφθη, στις 27 Απρίλη του 1952. Μετά από σκληρά βασανιστήρια έδωσε κάποια στοιχεία για το δρομολόγιο της αποστολής, τα οποία προκάλεσαν το θάνατο ενός αντάρτη, αλλά δεν εμπόδισαν εν τέλει τη φυγή των υπολοίπων. Ο «Μάνκο» καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε στην Πατέρνα, στις 10 Δεκέμβρη του 1955. Ήταν ζωντανός θρύλος στην περιοχή της Κουένκα όπου και έδρασε, ενώ η γενναιότητα και η προσήλωσή του στον αγώνα απέτρεψαν την εκκαθάρισή του από τους κομμουνιστές. Ο τελευταίος κομμουνιστής καπετάνιος της AGLA έλεγε γι' αυτόν: *Είχε μια μοναδική νοοτροπία [...] μισούσε λυσσαλέα το φρανκικό καθεστώς [...]. Ήταν απείθαρχος, έκανε ό,τι του ερχόταν στο κεφάλι, χωρίς να συμβουλεύεται κανέναν. Έπρεπε να προσέχεις με αυτόν. Αντιλήφθηκα ότι το να του μιλάς για πολιτική ήταν χάσιμο χρόνου. [...] Ζητούσε μόνο σφαίρες για πολυβόλα.*[50]

Ένας ακόμη από τους τελευταίους αναρχικούς της ομαδοποίησης ήταν ο Ισαΐας Χιμένεθ «Μακινίστα». Ο «Μακινίστα» ήταν από τους πιο δραστήριους αντάρτες της ομαδοποίησης, αλλά ποτέ δεν άλλαξε την πολιτική του τοποθέτηση, πράγμα που τον έφερε αντιμέτωπο με τη σταλινική ηγεσία. Όταν, τον Οκτώβρη του 1950, κάποιοι κομμουνιστές σύντροφοι τον προειδοποίησαν ότι θα έπεφτε θύμα εκκαθάρισης, έστησε δολοφονική ενέδρα στον πολιτικό επίτροπο του κόμματος. Η χειροβομβίδα που του πέταξε δεν εξερράγη και ο «Μακινίστα» διέφυγε και ακολούθησε μοναχική πορεία στο βουνό, προετοιμάζοντας τη διαφυγή του στη Γαλλία. Όμως, μετά από μια ληστεία, έπεσε στα χέρια των αρχών, τον Απρίλη του 1951. Κατά τις ανακρίσεις έδωσε στοιχεία για την κατάσταση στην οποία βρισκόταν η ομαδοποίηση, για τους νέους κομμουνιστές καθοδηγητές που είχαν έρθει από τη Γαλλία, για τον οπλισμό των ανταρτών, αλλά και για κάποιους αντάρτες, οι οποίοι είχαν ήδη διαφύγει στη Γαλλία.

Ο «Μακινίστα» δεν πρόδωσε (σύμφωνα με τα επίσημα έγγραφα της αστυνομίας)[51] κανένα σύνδεσμο και κανέναν από τους παλιούς συντρόφους του, παρά μόνο τη νέα κομμουνιστική ηγεσία που ήθελε να τον εκκαθαρίσει. Στη συνέχεια, για να του χαρίσουν τη ζωή, τον χρησιμοποιούσαν ως οδηγό για τις κοντραπαρτίδας, αλλά, επειδή έβλεπαν πως δε συνεργάζεται πλήρως, δεν του εμπιστεύονταν όπλο. Ο «Μακινίστα» περίμενε υπομονετικά την κατάλληλη στιγμή και, στις 26 Οκτώβρη του 1952, ενώ βρισκόταν με την κοντραπαρτίδα σε μια απόμακρη αγροικία, άρπαξε το πολυβόλο ενός φρουρού και σκότωσε τρεις άνδρες της Γκουάρδια Θιβίλ, τραυματίζοντας παράλληλα τον αξιωματικό. Όλες οι δυνάμεις της περιοχής ξεχύθηκαν στο κατόπι του.[52]

Στις 3 Νοέμβρη του 1952 βρέθηκε γυμνός, πνιγμένος σε μια πηγή. Είχε βγάλει τα ρούχα του για να δυσκολέψει τον εντοπισμό του από τα λαγωνικά των μπά-

50 Βλ. Sánchez Cervelló, Josep (ed.), *ό.π.,* σελ.390-391.

51 *Στο ίδιο*, σελ.388.

52 Πριν ξεκινήσει τη φρενήρη πορεία του προς τα σύνορα, ο «Μακινίστα» δολοφόνησε την πρώην αρραβωνιαστικιά του, η οποία τον είχε εγκαταλείψει όταν έγινε αντάρτης.

τσων. Η Γκουάρδια Θιβίλ φρουρούσε σχεδόν όλες τις πηγές και τα πηγάδια της επαρχίας. Διψασμένος και αποκαμωμένος, ο «Μακινίστα» εντόπισε μια αφύλακτη πηγή, αλλά σκύβοντας για να πιει νερό, λιποθύμησε, έπεσε μέσα και πνίγηκε. Το πολυβόλο του ήταν πεσμένο δίπλα στην όχθη. Κάποιοι χωρικοί που είχαν διασταυρωθεί μαζί του μετέφεραν ότι παραληρούσε συνεχώς για ένα μηχάνημα, που είχαν φέρει οι αμερικανοί και που μπορούσε να εντοπίσει ανθρώπους στο βουνό.

Ο τελευταίος αντάρτης της περιοχής ήταν ο Φλορένθιο Πλα «Ντουρούτι» ή «Παστόρα». Το πραγματικό του όνομα ήταν Τερέσα Πλα, καθώς μια εκ γενετής ανωμαλία των γεννητικών οργάνων ώθησε τους γονείς του να τον καταχωρήσουν ως γυναίκα. Αυτή η ιδιομορφία κόστισε πολλές ταπεινώσεις στον «Παστόρα», ακόμη κι από τους μπάτσους της Γκουάρδια Θιβίλ, οι οποίοι το 1948 -ενώ δούλευε ως τσοπάνης- τον έδεσαν και τον έγδυσαν για να ικανοποιήσουν την περιέργειά τους. Ο «Παστόρα» βγήκε στο βουνό, κουρεύτηκε, έβγαλε τα γυναικεία ρούχα και ακολούθησε τους αντάρτες. Δεν υπάρχει καταγεγραμμένη πολιτική ταυτότητα του «Παστόρα», όμως, το ψευδώνυμο που διάλεξε ο ίδιος για τον εαυτό του («Ντουρούτι»), η ελευθεριακή παράδοση του χωριού του και η ρήξη του με τους κομμουνιστές, οδηγούν στην κατάταξή του, τουλάχιστον ως ανεξέλεγκτου.

Το 1950, αποφάσισαν με τον Φρανθίσκο Σεράνο «Φρανθίσκο» να ακολουθήσουν αυτόνομη πορεία, αφού διαφώνησαν με τη νέα γραμμή απραξίας που επέβαλε το κόμμα. Μέχρι το 1954, έκαναν περίπου δεκαπέντε ληστείες και δυο απαγωγές, κυρίως με στόχο καθεστωτικούς και χωρικούς που είχαν συνεργαστεί με τις αρχές. Η τακτοποίηση ανοιχτών λογαριασμών από την περίοδο δράσης της AGLA και οι προτροπές τους στους χωρικούς για οργάνωση ενάντια στη δικτατορία ανατρέπουν τους ισχυρισμούς κράτους και κομμουνιστών, ότι επρόκειτο για δυο κοινούς ληστές. Τον Αύγουστο του 1954, επιχείρησαν να ληστέψουν μια αγροικία, αλλά οι ιδιοκτήτες αντιστάθηκαν και δολοφόνησαν τον «Φρανθίσκο». Ο «Παστόρα» κρύφτηκε στο βουνό, όπου έμεινε για δύο χρόνια, χωρίς να έρθει καθόλου σε επαφή με ανθρώπους. Κατά τη διάρκεια της μέρας κρυβόταν σε μια σπηλιά, που βρισκόταν σε ένα απόκρημνο και απόμερο σημείο, ενώ τρεφόταν με χόρτα, καρπούς του δάσους και ό,τι άρπαζε από μικροκλοπές σε αγροτόσπιτα.[53]

Στη συνέχεια, ο «Παστόρα» διέφυγε με τα πόδια ως το πριγκηπάτο της Ανδόρρας, όπου και δούλευε εποχιακά ως βοσκός και αγρότης. Το 1960 τον κατέδωσε στην αστυνομία ένας λαθρέμπορος, παλιός γνωστός του, στον οποίο είχε δανείσει κάποια χρήματα. Οι αρχές του πριγκηπάτου τον παρέδωσαν στην Γκουάρδια Θιβίλ και ο «Παστόρα» καταδικάστηκε σε 60 χρόνια φυλάκιση. Έμεινε στη φυλακή πάνω από 17 χρόνια και δεν συμπεριλήφθηκε στην αμνήστευση των

53 Η μοναξιά του ήταν τέτοια, που κάποια βράδια πήγαινε σε βοσκοτόπια και οδηγούσε τις αγελάδες σε σημεία με φρέσκο χορτάρι, ώστε να νιώσει ότι επικοινωνεί. Τα βράδια που φυσούσε δυνατά, έβγαινε από τη σπηλιά και έτρεχε σε ένα ξέφωτο ουρλιάζοντας προς τον ουρανό. Όταν, μετά από δυο χρόνια χρειάστηκε να ξαναμιλήσει, κατέβαλε πολύωρη προσπάθεια για να αρθρώσει τις λέξεις. *Στο ίδιο*, σελ.399-401.

πολιτικών κρατουμένων, η οποία αποφασίστηκε κατά τη μεταπολίτευση. Το 1977, ο Φλορένθιο Πλα παρέμενε για το ισπανικό κράτος ένας λήσταρχος και κοινός κακοποιός. Η αμνηστία κάλυπτε τους συνδικαλιστές, τα κομματικά στελέχη, τους επιφανείς αγωνιστές. Τους πρώην αντάρτες τους κάλυπτε η αμνησία...

ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο ένοπλος αγώνας ενάντια στο φασιστικό καθεστώς του Φράνκο μπορεί να βγήκε δειλά στην επιφάνεια, λόγω της προσπάθειας λίγων ιστορικών και κάποιων επιζώντων ανταρτών, αλλά παραμένει -αναλογικά με το μέγεθός του- άγνωστος στο ευρύ κοινό και σκοπίμως αποσιωπημένος από το κράτος. Συνεργοί σε αυτή την αποσιώπηση είναι και οι πολιτικές δυνάμεις που στήριξαν -λιγότερο ή περισσότερο- αυτό τον αγώνα. Οι χειραγωγημένες εκδοχές που προβάλλουν για την περίοδο οι αναρχικοί, οι κομμουνιστές και οι σοσιαλιστές εμποδίζουν την ψύχραιμη και εις βάθος κατανόηση του φαινομένου.

Το αντάρτικο ξεκίνησε από τη στιγμή της επικράτησης των φασιστών, ως ανάγκη και ως προσωπική επιλογή. Μπροστά στην επαπειλούμενη δολοφονία τους ή το βασανισμό τους, πολλοί άνθρωποι επέλεξαν την αξιοπρέπεια της ένοπλης αντίστασης. Μόνο όταν οι διεθνείς εξελίξεις διαμόρφωσαν ένα αισιόδοξο κλίμα για τον τερματισμό της δικτατορίας με εξωτερική βοήθεια, αυξήθηκε το ενδιαφέρον των οργανώσεων για τους ένοπλους αγωνιστές. Για τις ηγεσίες του αντιφασιστικού στρατοπέδου οι αντάρτες ήταν ένα ισχυρό πιόνι σε μια ευρύτερη σκακιέρα. Αυτό αποδεικνύεται και από την ελάχιστη βοήθεια που τους παρείχαν ακόμη και στο αποκορύφωμα της δράσης, τη διετία 1946-47, οπότε οι νέοι που παρουσιάζονταν στο βουνό για να καταταγούν στέλνονταν πίσω στο χωριό τους, λόγω έλλειψης όπλων.

Παράλληλα, στις πόλεις υπήρχε μεγαλύτερη σπουδή για τη δημιουργία παράνομων οργανωτικών δομών και συνδικάτων, επιλογή που για τις μικρές επαρχιακές πόλεις και τα χωριά ήταν υπερβολικά επικίνδυνη, λόγω των στενών κοινωνικών πλαισίων. Με λίγες εξαιρέσεις -και κυρίως την ειδική περίπτωση της Βαρκελώνης- οι αντιφασίστες των αστικών κέντρων της χερσονήσου δεν πήραν μέρος στον ένοπλο αγώνα. Παρά τις δυσκολίες, τις φυλακίσεις, την ανέχεια και τους εξευτελισμούς, οι «δημοκρατικοί» των πόλεων είχαν αυξημένες πιθανότητες επιβίωσης και δεν κατέφευγαν στο ύστατο μέσο της ένοπλης υπεράσπισης της ζωής τους.[54]

54 Μια ενδιαφέρουσα σύγκριση αυτής της πραγματικότητας μπορεί να γίνει και με τον άλλο αντάρτικο στρατό που γεννήθηκε την ίδια χρονική περίοδο στην Ευρώπη, το Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας. Ο ΔΣΕ στελεχώθηκε σχεδόν στο σύνολό του από επαρχιώτες, ανθρώπους ευάλωτους στην αντίδραση, λόγω των ειδικών συνθηκών της υπαίθρου. Βλ. Μαργαρίτης, Γιώργος, *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου, 1946-1949,* Αθήνα: Βιβλιόραμα, 2001, τόμος 1ος, σελ.210-212, 333.

Όσον αφορά στη CNT του εσωτερικού, ο ένοπλος αγώνας δεν αποτέλεσε ποτέ προτεραιότητά της. Η Συνομοσπονδία επικεντρώθηκε στο στήσιμο συνδικάτων και στις διαβουλεύσεις κορυφής με τις άλλες πολιτικές δυνάμεις. Παρά την επαφή της με το σύνολο σχεδόν των ελευθεριακών αντάρτικων πυρήνων, οι σύντροφοι του εσωτερικού δεν ασχολήθηκαν με το συντονισμό και την ενδυνάμωση του ένοπλου αγώνα. Αντιθέτως, κατά την περίοδο που ήταν γραμματέας ο Ενρίκε Μάρκο υπήρξε διακριτική αποδοκιμασία του ενόπλου, ώστε να διευκολυνθούν οι διαπραγματεύσεις με τις υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις. Αργότερα, όταν όλα είχαν τελειώσει, η ρεφορμιστική τάση προσπάθησε ν' αναδείξει τις σχέσεις της με το αντάρτικο, οικειοποιούμενη τον αγώνα των ανθρώπων με τους οποίους βρισκόταν σε επαφή.[55]

Το MLE-CNT της Γαλλίας είχε τη μετωπική ένοπλη σύγκρουση με το καθεστώς ως κεντρική πολιτική επιλογή. Παρ' όλα αυτά, δεν κατάφερε ποτέ να εδραιώσει την παρουσία του στο εσωτερικό της Ισπανίας, παρά μόνο στη Βαρκελώνη. Οι προσπάθειες που κατέβαλλε στην υπόλοιπη χώρα για να έρθει σε επαφή με αναρχικούς αντάρτες, καταδικάστηκαν από τη σχισματική λογική που το διακατείχε. Οι απεσταλμένοι της Τουλούζ ζητούσαν από τους αντάρτες να καταδικάσουν τη CNT του εσωτερικού και να αναγνωρίσουν τα όργανα της εξορίας ως προϋπόθεση για την αποστολή βοήθειας σε αυτούς. Οι ένοπλοι της χερσονήσου, όμως, βρίσκονταν σε μια ολότελα διαφορετική πραγματικότητα, μακριά από τις αντιπαραθέσεις του εξωτερικού και ήταν απρόθυμοι να συμμετέχουν σε τέτοια παιχνίδια. Στις περιπτώσεις που οι αναρχικοί της εξορίας προσπάθησαν να εγκαθιδρύσουν δικά τους αντάρτικα κοντά σε παραμεθόριες περιοχές απέτυχαν, λόγω και της παρείσφρησης πρακτόρων στις οργανωτικές δομές της Γαλλίας.

Έτσι, οι ελευθεριακοί αντάρτες των βουνών της Ισπανίας βρέθηκαν να πολεμούν ταυτόχρονα ενάντια σε πολλούς εχθρούς. Από τη μία ήταν η Γκουάρδια Θιβίλ και οι ένοπλοι παρακρατικοί, από την άλλη η σταλινοποίηση του αντάρτικου με την πρωτοβουλία του PCE και μέσα σ' όλα αυτά, πρέπει να συνυπολογιστεί και η -στην καλύτερη περίπτωση- απροθυμία των δύο τάσεων της CNT, να αντιληφθούν την πραγματική κατάσταση και τις ανάγκες του αντάρτικου αγώνα.

Η συνολική αποτίμηση του φαινομένου σε ακριβείς αριθμούς επιχειρήθηκε μόνο από καθεστωτικούς αναλυτές, οι οποίοι βασίστηκαν στα κρατικά αρχεία και μόνο στην περίοδο 1943-1952. Τα στοιχεία αυτά αναφέρουν ότι οι ισπανοί «συμμορίτες» και «λήσταρχοι» προέβησαν σε 538 σαμποτάζ, 845 απαγωγές, 953 δολοφονίες πολιτών, 256 δολοφονίες μελών της Γκουάρδια Θιβίλ, 50 δολοφονίες στρατιωτών και αστυνομικών και 5.963 ληστείες μικρότερης ή μεγαλύτερης

55 Ο «Χουανέλ» -κεντρική φυσιογνωμία των ρεφορμιστών- καταγράφει τις σχέσεις των ανταρτών με τη CNT του εσωτερικού, αναφέρει τη διάθεση που είχαν δείξει να συντονιστούν με το εθνικό συμβούλιο, αλλά δεν καταλήγει στο ξεκάθαρο συμπέρασμα: Η επιτροπή της CNT του εσωτερικού δε βοήθησε καθόλου τους αντάρτες και δεν έβαλε ποτέ τον ένοπλο αγώνα στις προτεραιότητές της. Βλ. Molina, *ό.π.,* σελ.189-194, αλλά και συνεχείς αναφορές στο υπόλοιπο βιβλίο.

σημασίας.[56] Οι νεκροί αντάρτες στη μάχη ήταν 2.173, οι συλληφθέντες 2.841 (αρκετοί εξ αυτών εκτελέστηκαν), οι παραδοθέντες 546, ενώ τουλάχιστον 20.000 σύνδεσμοι φυλακίστηκαν.

Σήμερα έχει αποδειχθεί ότι τα νούμερα αυτά αντιπροσωπεύουν μια προσπάθεια υποβάθμισης του γεγονότος. Οι επιτόπιες έρευνες των μελετητών[57] και η συγκριτική ανάλυση και άλλων πηγών -όπως του ετήσιου αρχείου θανάτων της Γκουάρδια Θιβίλ-[58] έχουν δώσει μια καλύτερη προσέγγιση στην ποσοτική αποτύπωση του αντάρτικου. Οι αντιφασίστες αντάρτες ήταν τουλάχιστον 10.000, εκ των οποίων περίπου το ένα τρίτο σκοτώθηκαν σε μάχες ή στα εκτελεστικά αποσπάσματα. Οι ένοπλοι αυτοί στηρίχθηκαν στους αποκαλούμενους και «αντάρτες του κάμπου», δηλαδή τους συνδέσμους, οι οποίοι αποτελούσαν το αναγκαίο δίκτυο υποστήριξής τους. Τουλάχιστον 100.000 αγωνιστές έδρασαν ως σύνδεσμοι και πλήρωσαν το αντίστοιχο τίμημα: Περίπου 70.000 απ' αυτούς φυλακίστηκαν για κάποιο χρονικό διάστημα, ενώ περίπου 1.000 εκτελέστηκαν επιτόπου -χωρίς δίκη- από την Γκουάρδια Θιβίλ και τους παρακρατικούς.

Αντίστοιχο περίπου είναι το νούμερο αυτών που εκτελέστηκαν από τους αντάρτες. Ανάμεσα στα περίπου χίλια θύματα (πολίτες) των ανταρτών ήταν 20 δήμαρχοι, 10 παπάδες και 104 δικαστικοί και πολιτικά στελέχη της αυτοδιοίκησης. Οι υπόλοιποι ήταν παρακρατικοί, καταδότες και δεξιοί που είχαν πρωτοστατήσει στην τρομοκρατία του εμφυλίου και των επόμενων χρόνων. Όσον αφορά στις απώλειες που προξένησαν στις επίσημες δυνάμεις καταστολής, οι υπολογισμοί δίνουν ένα νούμερο περίπου 1.000 νεκρών για την Γκουάρδια Θιβίλ και 200 για το στρατό και την αστυνομία.

Πέρα από τα μετρήσιμα -έστω και με δυσκολίες- μεγέθη, το πραγματικό αποτέλεσμα αυτού του πολύχρονου αγώνα ήταν ένα μελανό αποτύπωμα στις επαρχιακές κοινωνίες όπου αναπτύχθηκε. Οι μετακινήσεις πληθυσμών και τα αντίποινα εναντίον ολόκληρων οικισμών έσβησαν από το χάρτη αρκετά ορεινά χωριά της χώρας. Οι περιοχές όπου αναπτύχθηκε το αντάρτικο έζησαν μια δεύτερη περίοδο τρομοκρατίας, μετά απ' αυτή της φασιστικής επικράτησης στον εμφύλιο. Η τρομοκρατία αυτή δεν εκφράστηκε μόνο με τις εκτελέσεις, τις φυλακίσεις και τα

56 Αυτά τα στοιχεία πρωτοανακοινώθηκαν το 1968 σε έρευνες της Γκουάρδια Θιβίλ και αναπαράγονται έκτοτε από τους καθεστωτικούς αναλυτές. Εκτιμήσεις για αυτά υπάρχουν σε όλα τα βιβλία γύρω από το αντάρτικο. Ο Πονς Πράδες τα παρουσιάζει αναλυτικά και κατά επαρχία, βλ. Pons, *ό.π.*, σελ.433-436.

57 Η τεράστια επιτόπια έρευνα του Φρανθίσκο Μορένο σε 7 περιφέρειες του κέντρου και του νότου της χώρας απέδειξε πως τα επίσημα στοιχεία απέκρυπταν την ύπαρξη τουλάχιστον 397 ανταρτών, δηλαδή του 26% των περιοχών αυτών. Βλ. Moreno, *ό.π.,* σελ.685-690.

58 Το ετήσιο αρχείο δημοσιεύεται κάθε χρόνο και αναφέρει το νούμερο των νεκρών της Γκουάρδια Θιβίλ, ανεξαρτήτως αιτίας (π.χ. αρρώστιες, ατυχήματα). Η αύξηση των νεκρών κατά την εξεταζόμενη περίοδο είναι μεγάλη, περίπου 100 με 200 νεκροί πάνω από το μέσο όρο το χρόνο. Βλ. Heine, *ό.π.,* σελ.434.

βασανιστήρια. Οι περιουσίες ανταρτών και συνδέσμων δημεύτηκαν και επιβλήθηκαν εξοντωτικά οικονομικά πρόστιμα για ελαφρύτατα παραπτώματα. Πολύς κόσμος αναγκάστηκε να μεταναστεύσει στα αστικά κέντρα και να εγκαταλείψει τους κόπους της ζωής του στα χέρια των δεξιών συγχωριανών του. Όσοι αγωνιστές παρέμειναν στα χωριά τους, το έκαναν συχνά μέσα σε ένα καθεστώς φόβου και κοινωνικής αποξένωσης, το οποίο διατηρήθηκε και μετά τη μεταπολίτευση.

Το κόστος ήταν ιδιαίτερα υψηλό και για τη CNT. Πολλοί από τους αντάρτες που χάθηκαν στα βουνά ήταν οι τελευταίοι επιφανείς αναρχικοί των περιοχών τους, οι υπόλοιποι βρίσκονταν στη φυλακή ή είχαν παραχωθεί σε ομαδικούς τάφους. Οι μικρές οργανωτικές δυνατότητες της επαρχίας εκμηδενίστηκαν. Παράλληλα, η καταστολή είχε δώσει το καθοριστικό χτύπημα στο κίνημα και στις πόλεις. Η εξαφάνιση όλων αυτών των αγωνιστών οδήγησε με μαθηματική ακρίβεια σ' ένα χάσμα γενεών και στο τέλος μιας ολόκληρης εποχής.

Η ελεύθερη πτώση 1952-1960

Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΗΣ ΑΚΑΜΨΙΑΣ

Η δεκαετία του 1950 ξεκίνησε με καλούς οιωνούς για το φασιστικό καθεστώς του Φράνκο. Οι κατασταλτικές δυνάμεις εξόντωναν τα απομεινάρια της ένοπλης αντίστασης στο εσωτερικό, ενώ οι διεθνείς εξελίξεις απομάκρυναν κάθε κίνδυνο διπλωματικής φύσης για το ισπανικό κράτος. Στη νέα εποχή του ψυχρού πολέμου, το φασιστικό παρελθόν και παρόν του καθεστώτος όχι μόνο δεν ήταν κατακριτέα, αλλά αποτελούσαν και εγγύηση για τη σταθερή συμπόρευσή του με το δυτικό κόσμο ενάντια στο κομμουνιστικό μπλοκ. Οι αρχικές κυρώσεις του ΟΗΕ σε βάρος της Ισπανίας έδωσαν τη θέση τους σε πιο ρεαλιστικές πολιτικές αντιλήψεις, κύριος εκφραστής των οποίων ήταν οι ΗΠΑ.

Ο ίδιος ο πρόεδρος Τρούμαν ανέφερε, σε μια συνέντευξη τύπου, ότι η αποδοκιμασία του για την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ισπανία δεν μπορούσε να σταθεί εμπόδιο στο στρατιωτικό σχεδιασμό των ΗΠΑ.[1] Τα σενάρια για έναν Τρίτο Παγκόσμιο Πόλεμο μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων αναδείκνυαν τη γεωπολιτική σημασία της Ισπανίας. Αποτελούσε πύλη προς τη Μεσόγειο, ενώ, σε μια πιθανή εισβολή του κόκκινου στρατού στην Ευρώπη, οι αμερικανοί θεωρούσαν ότι τα Πυρηναία μπορούσαν να αποτελέσουν μια αμυντική γραμμή ανάσχεσης της επίθεσης, ώστε να διατηρήσουν βάσεις στην ηπειρωτική Ευρώπη. Οι αναλύσεις αυτές ώθησαν τις ΗΠΑ σε μια στρατιωτική και οικονομική συμφωνία με τον Φράνκο. Ο δικτάτορας δέχτηκε την εγκατάσταση αμερικανικών βάσεων

1 Βλ. Balfour, Sebastian & Preston, Paul (ed.), *Spain and the Great Powers in the Twentieth Century,* London: Routledge, 1999, σελ.235.

σε πολλά σημεία της χώρας.[2] Σε αντάλλαγμα η Ισπανία πήρε 600 εκ. δολάρια σε στρατιωτική βοήθεια και 500 εκ. δολάρια σε οικονομική. Μες στα επόμενα δέκα χρόνια άλλα 1,5 δις δολάρια έφτασαν στη χώρα με τη μορφή επενδύσεων ή δανεισμού από το αμερικανικό κράτος.

Η συμφωνία αυτή υπογράφτηκε το Σεπτέμβρη του 1953, μετά από τρία χρόνια διαπραγματεύσεων. Ένα μήνα νωρίτερα, ο Φράνκο είχε υπογράψει συμφωνία με το Βατικανό. Η επίσημη καθολική εκκλησία αναγνώριζε το δικτάτορα, την κυβέρνησή του και το θεάρεστο έργο τους, ενώ εξασφάλιζε προνομιακή μεταχείριση από το καθεστώς για τους κληρικούς και την περιουσία της. Η Ισπανία στεκόταν πια στο διεθνές προσκήνιο, εξαγνισμένη από το θεό και το κεφάλαιο. Το Δεκέμβρη του 1955, έγινε δεκτή στον ΟΗΕ, τερματίζοντας κάθε έννοια αποκλεισμού εις βάρος της.

Η οικονομική βοήθεια στήριξε την ισπανική οικονομία, η οποία βρισκόταν μέχρι το 1950 σε πολύ δύσκολη θέση. Το κατά κεφαλήν εισόδημα έφτασε τα προεμφυλιακά επίπεδα μόλις το 1952. Η ανάπτυξη υποδομών και οι επενδύσεις στήριξαν μια οικονομία που, αν είχε αφεθεί αβοήθητη, θα όδευε μαθηματικά προς την κατάρρευσή της και πιθανόν προς μια συνακόλουθη αλλαγή καθεστώτος. Όμως, οι δυτικές δυνάμεις φοβόντουσαν πως το διάδοχο καθεστώς θα είχε φιλοκομμουνιστική στάση, οπότε προτίμησαν να ισχυροποιήσουν την παραμονή του Φράνκο στην εξουσία.

Τα νέα δεδομένα έφεραν αλλαγές και στο εσωτερικό τού καθεστώτος. Από τη δεκαετία του 1950 άρχισαν να ακούγονται οι πρώτες φωνές αμφισβήτησης του πλήρους ελέγχου του κράτους πάνω στην οικονομία. Οι ανάγκες διαχείρισης των νέων κεφαλαίων στηρίχτηκαν σε μια γενιά νέων γραφειοκρατών, οι οποίοι προσπάθησαν να προωθήσουν τη φιλελευθεροποίηση της οικονομίας. Απέναντί τους βρήκαν την παλιά φρουρά του καθεστώτος, παραδοσιακούς στρατιωτικούς, οι οποίοι δεν έβλεπαν με καλό μάτι την παραχώρηση πρωτοβουλιών στους οικονομικούς διαχειριστές. Το 1957, ο Φράνκο τοποθέτησε στην κυβέρνηση υπουργούς που ανήκαν στην Όπους Ντέι[3], με σκοπό να προχωρήσει στη φιλελευθεροποίηση

2 Είναι χαρακτηριστικό ότι, λόγω της έλλειψης ικανοποιητικών υποδομών στη χώρα, οι βάσεις έπρεπε να φτιαχτούν δίπλα σε μεγάλες πόλεις, όπου τα δίκτυα ήταν καλύτερα. Αυτό σήμαινε πως σε ενδεχόμενο πόλεμο η ύπαρξή τους θα έβαζε σε κίνδυνο τις παρακείμενες κατοικημένες περιοχές, λόγω των βομβαρδισμών. Οι αμερικανοί και οι ισπανοί επιτελείς αναγνώρισαν αυτό τον κίνδυνο, αλλά παραδέχτηκαν πως δεν γινόταν να περιμένουν μέχρι να βελτιωθούν οι υποδομές... *Στο ίδιο*, σελ.236.

3 Η Opus Dei είναι καθολική οργάνωση, που ιδρύθηκε το 1928 στη Μαδρίτη, με εκπαιδευτικό χαρακτήρα και ακραίες συντηρητικές θέσεις. Ουσιαστικά, είναι μια θρησκευτική οργάνωση μασονικού τύπου, η οποία άνθησε υπό το φρανκικό καθεστώς, ίδρυσε πανεπιστήμια και αύξησε την οικονομική και κοινωνική της επιρροή. Σήμερα -ο ιδρυτής της και συνεργάτης του Φράνκο έχει ανακηρυχθεί άγιος από την καθολική εκκλησία με διαδικασίες-εξπρές- η οργάνωση αριθμεί περίπου 90.000 μέλη παγκοσμίως -κληρικούς και λαϊκούς- και η περιουσία της ανέρχεται στα 3 δισεκατομμύρια δολάρια.

της οικονομίας. Αυτή η προσπάθεια αποκρυσταλλώθηκε στο νομοσχέδιο για την οικονομική σταθεροποίηση το 1959, το οποίο, μετά από μια μικρή περίοδο κρίσης και προσαρμογής, οδήγησε στη μεγάλη οικονομική ανάπτυξη της χώρας κατά τη δεκαετία του 1960.

Οι σημαντικές αυτές ανακατατάξεις και διεργασίες στην ισπανική κοινωνία έγιναν ερήμην των παραδοσιακών πολιτικών δυνάμεων του αντιφασιστικού στρατοπέδου. Το PCE αποφάσισε να μην κάνει εμφανή την παρουσία του στη δημόσια σφαίρα, αλλά να προστατέψει τα μέλη και τα στελέχη του, αναμένοντας μια καλύτερη συγκυρία. Η ρητορική του στην εξορία άλλαξε και, από τον ένοπλο αγώνα που προωθούσε μέχρι το 1950, οδηγήθηκε στη λογική της εθνικής συμφιλίωσης, ώστε όλοι οι ισπανοί μαζί να δημιουργήσουν μια κοινωνία που θα εγγυόταν τις ατομικές ελευθερίες και την ειρηνική συμβίωση.[4] Η στάση του κόμματος επισφραγίστηκε από το 6ο συνέδριο του PCE στην Πράγα το 1960, όπου η ηγεσία θεώρησε πως ο Φράνκο θα πέσει από μόνος του σε λίγα χρόνια. Έτσι, αποφασίστηκε πως δεν πρέπει να θυσιαστεί κόσμος στους αντικαθεστωτικούς αγώνες, αλλά να διατηρηθούν αλώβητα τα στελέχη για να αναλάβουν δράση κατά τη μεταπολίτευση.[5]

Η ανυπαρξία του PCE, του σοσιαλιστικού κόμματος, αλλά και της CNT στο εσωτερικό της χώρας άφησε χώρο σε κάποια νέα πολιτικά μορφώματα. Οι τρεις γνωστότερες καινούριες οργανώσεις που αναπτύχθηκαν σ' αυτή τη δεκαετία ήταν οι HOAC, η JOC και το FLP,[6] αντιπρόσωποι του ρεύματος του καθολικού

4 Η προπαγάνδα του PCE ανέφερε χαρακτηριστικά: *Όχι στη βία. Ας μη διαιρούμαστε σε κόκκινους και εθνικιστές, αλλά να είμαστε πολίτες μιας Ισπανίας με ίσα δικαιώματα, εγγυημένη ζωή και ελευθερίες*. Βλ. Oliver, Joan, Pagés, Joan, Pagés, Pelai, *La Prensa Clandestina (1939-1956). Propaganda y Documentos Antifranquistas,* Barcelona: Planeta, 1978, σελ.382.

5 Βλ. Coloma, José Maria, *Breve Historia del Movimiento Obrero Español de la Posguerra 1939-1971*. Χειρόγραφο του 1973 από το αρχείο Martínez Guerricabeitia, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 1047, σελ.75.

6 Οι Hermandades Obreras de Acción Catolica (Εργατικές Αδερφότητες Καθολικής Δράσης), η Juventud Obrera Cristiana (Εργατική Χριστιανική Νεολαία) και το Frente de Liberación Popular (Λαϊκό Μέτωπο Απελευθέρωσης) πρωταγωνίστησαν στο πολιτικό προσκήνιο ως τα μέσα της δεκαετίας του '60. Ο ιδιόμορφος χριστιανομαρξισμός που κάποιες απ' αυτές αντιπροσώπευαν έφτασε σε ριζοσπαστικά άκρα, είτε μετασχηματίζοντας το χαρακτήρα τους είτε οδηγώντας τα μέλη τους σε αριστερές οργανώσεις. Ο ηγέτης του FLP δήλωσε το 1962 -αρνούμενος να υπογράψει τη συμφωνία του Μονάχου μεταξύ των αντιπολιτευόμενων οργανώσεων- ότι: *Όσο υπάρχει κατασταλτική βία και υπόκεισαι σε αυτή, είναι προδοσία η εκ των προτέρων άρνηση ύπαρξης αμυντικής βίας*. Αυτή η δήλωση θυμίζει ελάχιστα την ανάλογη του Ιησού για τα δύο μάγουλα... Οι πιο δραστήριοι αγωνιστές του FLP, αποκήρυξαν τη θρησκεία και ακολούθησαν έναν αυτόνομο μαρξισμό ενώ άλλοι πέρασαν στην επιρροή του PCE. Οι άλλες δυο οργανώσεις αποδυναμώθηκαν και παρέμειναν πρωτίστως καθολικές. Βλ. αρχείο Gómez Pelaez, Fernando, IISH, Amsterdam, φάκελος 538.

εργατισμού. Η θρησκευτική τους ταυτότητα μπορεί να εξασφάλισε μια κατ' αρχάς ανοχή εκ μέρους του κράτους, αλλά όταν τα στελέχη τους άρχισαν να συμμετέχουν ενεργά στις εργατικές και φοιτητικές κινητοποιήσεις υπέστησαν την αντίστοιχη καταστολή. Οι ποινές και οι φυλακίσεις των μελών των χριστιανικών εργατικών οργανώσεων δεν υπήρξαν ποτέ εξοντωτικές. Οι αγώνες των φοιτητών είναι άλλο ένα καινούριο στοιχείο αυτής της δεκαετίας. Αν και η ταξική προέλευση[7] του φοιτητικού πληθυσμού δεν προϊδέαζε για μια τέτοια εξέλιξη, η διάθεσή του καθιστούσε σαφές πως ο νέος κόσμος ήθελε αλλαγές στο καθεστώς, έστω και όχι πολύ ριζοσπαστικές. Η αντιπολίτευση αυτή ήταν περισσότερο αντιφρανκική παρά αντιφασιστική.

Η CNT ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΙ Η ΡΕΦΟΡΜΙΣΤΙΚΗ ΤΑΣΗ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρθηκε ότι το Σεπτέμβρη του 1952 η φρανκική αστυνομία συνέλαβε το σύνολο της εθνικής επιτροπής της CNT, εκτός του γενικού γραμματέα Θιπριάνο Νταμιάνο και του αντιπροσώπου τού Λεβάντε Χουάν Χιμένο. Ο Νταμιάνο, βοηθούμενος από τον Πέδρο Τορεμότσα, διατήρησε την οργάνωση ενεργή μέχρι τη σύλληψή του, τον Ιούνη του 1953. Τον επόμενο χρόνο, ένα στρατοδικείο τον καταδίκασε σε 15 χρόνια φυλάκισης. Το μοναδικό ελεύθερο μέλος της παλιάς επιτροπής ήταν πλέον ο Χιμένο, ο οποίος έμενε στη Βαλένθια. Δεν υπήρχε δυνατότητα για μια αναδιοργάνωση της CNT σε εθνικό επίπεδο. Ο Χιμένο συνέχισε να διατηρεί την ψευδαίσθηση ύπαρξης της οργάνωσης, αλληλογραφώντας με διάφορους συντρόφους τόσο στην Ισπανία όσο και στο εξωτερικό, στο όνομα της εθνικής επιτροπής. Δεχόταν μια μηνιαία οικονομική βοήθεια από τη γαλλική επιτροπή, με την οποία κάλυπτε και ανάγκες συντρόφων που αποφυλακίζονταν.[8]

Η καλύτερη απόδειξη της ανυπαρξίας της επιτροπής ήταν η παντελής απουσία της Συνομοσπονδίας από τις μεγάλες απεργιακές κινητοποιήσεις του 1956. Εκείνη τη χρονιά έγιναν μεγάλες απεργίες σε αρκετές περιοχές της Ισπανίας, ο δε σημαντικότερος αγώνας δόθηκε στην Αστούριας. Οι διεκδικήσεις των εργατών δεν πήγαζαν από μια ιδεολογική βάση, αλλά από τις άθλιες εργασιακές και οικονομικές συνθήκες στις οποίες ζούσαν. Η αποστρατιωτικοποίηση της εργασίας στις

7 Το 1960 το 46,1% των φοιτητών ήταν γόνοι στρατιωτικών και μεγαλοϊδιοκτητών, το 40,1% δημόσιων υπαλλήλων (με σαφή φρονηματική προέλευση), το 0.6% βιομηχανικών εργατών, το 7,3% αγροτών και ελεύθερων επαγγελματιών και ένα 5,9% ορφανά. Βλ. αρχείο Gómez Pelaez, Fernando, IISH, Amsterdam, φάκελος 538.

8 Υπάρχουν υπόνοιες ότι ο Juan José Gimeno συντηρούσε την ψευδαίσθηση ύπαρξης της οργάνωσης, ώστε να παίρνει τα χρήματα. Από την άλλη είναι βέβαιο ότι ήταν το σημείο αναφοράς των ελευθεριακών που αποφυλακίζονταν. Τα στοιχεία για το πρόσωπό του είναι ελάχιστα. Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.172-173.

εθνικά ευαίσθητες βιομηχανίες, όπως ήταν τα ορυχεία, επέτρεψε στους εργάτες να διεκδικήσουν κάποια αυτονόητα δικαιώματα, όπως πόσιμο νερό κοντά στο χώρο εργασίας, ζεστό νερό για μπάνιο το χειμώνα και κουτί πρώτων βοηθειών, ακόμη και μέσα από τις γραμμές του καθεστωτικού Κάθετου Συνδικάτου.

Η CNT ήταν απούσα από τις απεργίες του 1956, αλλά και απ' αυτές που ακολούθησαν το 1958 με ακόμα μεγαλύτερη συμμετοχή. Βεβαίως, ένα μεγάλο νούμερο ελευθεριακών αγωνιστών συμμετείχε σε αυτές τις κινητοποιήσεις, αλλά αυτό έγινε στη βάση ατομικής επιλογής ή παρέας, καθώς δεν υπήρχε συντονισμός των αναρχοσυνδικαλιστών σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο. Λίγοι απ' αυτούς επέλεξαν να ενταχθούν στον καθεστωτικό συνδικαλισμό, ώστε να ισχυροποιήσουν τη θέση διαπραγμάτευσής τους απέναντι στην εργοδοσία. Το μόνο κόμμα που προέτρεψε τα μέλη του να ενταχθούν στο Κάθετο Συνδικάτο και να δουλέψουν εκ των έσω ήταν το κομμουνιστικό. Οι εργατικοί αυτοί αγώνες επιτάχυναν τη φιλελευθεροποίηση της φρανκικής οικονομίας και δημιούργησαν ένα καινούριο πεδίο αγώνα μέσα στην τελματωμένη ισπανική κοινωνία της δεκαετίας του '50.

Ενώ εξελισσόταν αυτή η κατάσταση στο εσωτερικό, ο γραμματέας της γαλλικής επιτροπής, Ραμόν Λιάρτε, διατηρούσε επαφή με τον Χιμένο και παρουσίαζε στην οργάνωση τις συγκεχυμένες ενημερωτικές αναφορές του για τις εξελίξεις στην Ισπανία και τη δράση της CNT. Αρκετοί εξόριστοι σύντροφοι είχαν επαφές με κόσμο στην Ισπανία και αντιλαμβάνονταν την αμετροέπεια της υποτιθέμενης ισπανικής εθνικής επιτροπής. Η ρεφορμιστική τάση στη Γαλλία είχε συρρικνωθεί στα μέσα της δεκαετίας σε περίπου χίλια μέλη, χάνοντας το 75% της δύναμής της, καθώς πολλοί ελευθεριακοί είχαν εγκαταλείψει την οργάνωση αποκαρδιωμένοι από το σχίσμα, αλλά και τα μηδαμινά αποτελέσματα του ως τότε αγώνα τους. Τη στάσιμη αυτή κατάσταση στο στρατόπεδο των ρεφορμιστών ήρθε να ταράξει μια ομάδα συντρόφων με πυρήνα την περιφερειακή επιτροπή του Παρισιού και κεντρική φυσιογνωμία τον Ραμόν Άλβαρεθ. Αυτή η ομάδα εναντιώθηκε στην επ' άπειρο διατήρηση κάποιων ατόμων στις οργανικές θέσεις του κινήματος και αμφισβήτησε ανοιχτά την αξιοπιστία της ισπανικής «επιτροπής» του Χιμένο. Μετά από πιέσεις προκάλεσε τη σύγκληση μιας εθνικής ολομέλειας, τον Αύγουστο του 1957.

Απ' αυτή την ολομέλεια εκλέχθηκε μια νέα επιτροπή με γραμματέα τον Χινές Αλόνσο. Η πρώτη ενέργειά της ήταν η αποστολή στην Ισπανία του Ολεγκάριο Πατσόν[9], ώστε να ενημερωθεί από πρώτο χέρι για την κατάσταση της οργάνωσης

9 Ο Olegario Pachón Núñez (1907-1982;) ήταν ακτήμονας αγρότης από την Εστρεμαδούρα. Πριν από τον εμφύλιο ήταν ήδη δραστήριος στην οργάνωση της περιοχής του, αλλά απέκτησε φήμη κυρίως λόγω των πολεμικών του αρετών (στο τέλος του εμφυλίου ήταν διοικητής μεραρχίας). Γλίτωσε τελευταία στιγμή την εκτέλεση από τους σταλινικούς, συνελήφθη στο Αλικάντε και δραπέτευσε από ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης στην Ανδαλουσία. Το Γενάρη του 1940 έφτασε στη Γαλλία, αφού διέσχισε πεζός περίπου χίλια χιλιόμετρα. Κλείστηκε στα στρατόπεδα συγκέντρωσης και ακολούθησε την κοινή μοίρα των εξόριστων συντρόφων του. Έμεινε σταθερά πιστός στη γραμμή της πολιτικής

εκεί. Ο Πατσόν ταξίδεψε στο εσωτερικό για ενάμιση μήνα την άνοιξη του 1958. Συναντήθηκε στη Βαλένθια με τον Χιμένο και -αφού διαπίστωσε ότι η εθνική επιτροπή δεν αποτελείτο παρά από τον ίδιο- του αφαίρεσε τη σφραγίδα της οργάνωσης και το δικαίωμα να εκφράζεται στο όνομά της. Παράλληλα, έκανε διερευνητικές επαφές για να διαπιστώσει αν υπήρχε δυνατότητα ανασύστασης της οργάνωσης σε εθνικό επίπεδο. Οι περισσότεροι αγωνιστές που συνάντησε ήταν αντίθετοι σε μια τέτοια προοπτική. Θεωρούσαν ότι η ανασύσταση της Συνομοσπονδίας απλά θα οδηγούσε και άλλους ανθρώπους στα φρανκικά κάτεργα, χωρίς να έχει πιθανότητες επιτυχίας. Οι -κουρασμένοι και αρκετά γερασμένοι- σύντροφοι του εσωτερικού προτιμούσαν να βρίσκονται σε στενό κύκλο, να κάνουν κλειστές κουβέντες και να εκδίδουν φυλλάδια σε περιορισμένα αντίτυπα, παρά να εκθέτουν τον εαυτό τους στους κινδύνους της παράνομης συνδικαλιστικής δράσης.

Η ρεφορμιστική τάση προσπάθησε, παρά το αρνητικό κλίμα, να δημιουργήσει μια νέα εθνική επιτροπή. Με αυτή την αποστολή ταξίδεψε ο Ραμόν Άλβαρεθ στη Βαρκελώνη, τον Αύγουστο του 1958. Η νέα εθνική επιτροπή, με γραμματέα τον Χινές Καμαράσα, δεν κατάφερε να δικτυωθεί σε εθνικό επίπεδο και οδηγήθηκε στην αποτυχία. Χρειάστηκαν άλλα δυο χρόνια εσωτερικών διεργασιών, μέχρι να ευοδωθεί η προσπάθεια για μια πραγματική αναδόμηση της CNT σε εθνικό επίπεδο, γεγονός που θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

Εκτός από την άστοχη αυτή κίνηση, η γαλλική επιτροπή ανέλαβε μια σειρά πρωτοβουλιών, οι οποίες επέδρασαν αναζωογονητικά στο κίνημα και βοήθησαν και στην επαναπροσέγγιση των δύο τάσεων. Η οργάνωση των ρεφορμιστών επιχείρησε να συνεργαστεί με την UGT για τη δημιουργία μιας συμμαχίας συνδικαλιστικών οργανώσεων, της ASO[10]. Οι σοσιαλιστές ήταν κατ' αρχάς επιφυλακτικοί στην πρόταση που κατέθεσε η ρεφορμιστική CNT, το 1958. Όμως, η απήχηση του καθολικού εργατισμού στο ισπανικό προλεταριάτο μετά τις απεργίες του 1958 και η είσοδος μελών του PCE στο Κάθετο Συνδικάτο, τους οδήγησε στην αναδιαπραγμάτευση της πρότασης, την οποία αποδέχθηκαν το 1959. Στις προπαρασκευαστικές κουβέντες για τη δημιουργία της ASO συμμετείχαν οι ρεφορμιστές, η UGT και η STV[11]. Η ορθόδοξη τάση κλήθηκε να συμμετάσχει, καθώς οι ρεφορμιστές έβλεπαν τη συνύπαρξη στην ASO ως ένα καλό βήμα προς την επανένωση των τάσεων. Όντως, οι ορθόδοξοι προσήλθαν στις συναντήσεις, αλλά αποχώρησαν ακριβώς λόγω της παρουσίας των ρεφορμιστών. Η κοινή βάση, πάνω στην οποία συζητήθηκε η δημιουργία της συμμαχίας, ήταν η άρνηση συμμετοχής στο Κάθετο Συνδικάτο και η εναντίωση στο PCE. Άλλη μια συμφω-

συμμετοχής.

10 Alianza Sindical Obrera (Εργατική Συνδικαλιστική Συμμαχία).

11 Sindicato de Trabajadores Vascos (Συνδικάτο Βάσκων Εργαζομένων). Το STV αποδεχόταν την καθολική θρησκεία και ήταν τοπικά προσδιορισμένο, αφού δρούσε μόνο στη Χώρα των Βάσκων.

νία των οργανώσεων ήταν να ενταχθούν στην UFD[12], ένα συνασπισμό πολιτικών δυνάμεων ενάντια στη δικτατορία, ο οποίος είχε τη μορφή μετώπου και δεν περιοριζόταν μόνο στη συνδικαλιστική δράση. Η πρώτη επιτροπή συντονισμού της ASO δημιουργήθηκε τελικά στις 25 Φλεβάρη του 1960. Σύντομα χρειάστηκε να τροποποιηθεί το καταστατικό της, λόγω της επανένωσης της CNT.

Σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας υπήρχε ένα πλειοψηφικό ρεύμα στη βάση της ρεφορμιστικής τάσης, που προέκρινε την επανένωση της CNT. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, αυτή η επανένωση έφτασε κοντά στο να επιτευχθεί το 1948, αλλά η απαίτηση των ορθόδοξων για διάλυση των ρεφορμιστικών επιτροπών και ατομική επανένταξη των ρεφορμιστών στις ορθόδοξες οργανώσεις δεν έγινε δεκτή. Αυτό δεν πτόησε τους ελευθεριακούς της ρεφορμιστικής CNT που επιθυμούσαν την επανένωση. Κεντρικός εκφραστής αυτής της τάσης ήταν ο Θιπριάνο Μέρα, ο οποίος προσπαθούσε ακατάπαυστα να φέρει κοντά τις δύο οργανώσεις. Ενάντιοι σε μια τέτοια προοπτική ήταν ο «Χουανέλ» -που είχε αποφυλακιστεί το 1952- και ο Άλβαρεθ. Παρά τις διαφωνίες αυτές, η ρεφορμιστική τάση αποφάσισε στην εθνική της ολομέλεια, το Μάρτη του 1960, να προτείνει την ένωση των δύο επιτροπών.

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΞΟΡΙΣΤΩΝ

Η δεκαετία του ’50 ήταν καταστροφική και για την ορθόδοξη τάση. Η διηπειρωτική γραμματεία (SI) είχε αποποιηθεί την άμεση δράση εναντίον της δικτατορίας του Φράνκο κι έτσι είχε χάσει τον κύριο λόγο συσπείρωσης της βάσης της. Παράλληλα, η αποχή του επίσημου ισπανικού ελευθεριακού κινήματος από την πολιτική πραγματικότητα της Γαλλίας και η έλλειψη οργανωμένης συνδικαλιστικής δράσης στην εξορία αναγκαστικά επικέντρωναν το ενδιαφέρον στις εσωτερικές διαμάχες του κινήματος και αποθάρρυναν τη δημιουργική συμμετοχή των μελών του στα κοινά. Αναπόφευκτα, ο αριθμός των μελών της ορθόδοξης τάσης σημείωσε σταθερή πτώση στη διάρκεια της δεκαετίας κι έτσι από τα 22.000 μέλη του 1945 και τα 15.146 του 1952, το 1958 είχε μόλις 9.080 μέλη.[13] Η μείωση της δυναμικής του κινήματος ανησυχούσε πολλούς αγωνιστές, αλλά δε φαινόταν να προβληματίζει σοβαρά την ηγετική του ελίτ, δηλαδή το ζεύγος Εσγκλέας-Μοντσένυ και τη FAI.

Ο Εσγκλέας παρέμεινε γραμματέας της διηπειρωτικής επιτροπής για τρεις συνεχόμενες θητείες, από το 1952 ως το 1958. Η γυναίκα του είχε συνεχώς διευ-

12 Unión de Fuerzas Democraticas (Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων). Η UFD ήταν ένα αντιφρανκικό μέτωπο πολιτικών οργανώσεων, στο οποίο συμμετείχαν διάφορα κόμματα και οργανώσεις με μοναδικό στόχο την ανατροπή της δικτατορίας, χωρίς να υπάρχει προγραμματική συμφωνία για το μεταπολιτευτικό καθεστώς. Σε αυτό συμμετείχαν και κεντρώοι και χριστιανοί δημοκράτες.

13 Τόσοι αναρχικοί εκπροσωπήθηκαν στη διηπειρωτική ολομέλεια του 1958. Για τα νούμερα βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.195.

θυντικές θέσεις στα έντυπα της οργάνωσης. Οι θέσεις στις επιτροπές, αλλά και στη διεύθυνση των εντύπων, ήταν αμειβόμενες κι έτσι οι δυο τους δε χρειάστηκε να δουλέψουν σχεδόν ποτέ στη γαλλική εξορία. Η FAI -ηγετικές φυσιογνωμίες της οποίας ήταν οι δυο τους- είχε αναπτύξει ένα ευρύ δίκτυο ελέγχου του κινήματος στη Γαλλία, το οποίο βασιζόταν στις δομές της SI και αλλοίωνε την έκφραση της θέλησης της -παθητικής- πλειοψηφίας. Πώς ήταν εφικτό αυτό;

Πρωτοβάθμια μορφή οργάνωσης της εξόριστης CNT -μιας που δεν υπήρχαν συνδικάτα- ήταν η τοπική ομοσπονδία. Οι τοπικές ομοσπονδίες κάθε γεωγραφικού διαμερίσματος της Γαλλίας συνιστούσαν έναν πυρήνα. Επίσης, πυρήνα συγκροτούσαν και οι ομάδες εξόριστων αναρχικών από διάφορα μέρη του κόσμου. Έτσι, στις διηπειρωτικές ολομέλειες, που αποφάσιζαν για την τύχη του κινήματος, συμμετείχαν οι διάφοροι πυρήνες με δυνατότητα μιας ψήφου, ανεξαρτήτως του αριθμού των μελών που εκπροσωπούσαν. Ο πυρήνας της Μ. Βρετανίας είχε την ίδια βαρύτητα με τον -σαφώς πιο πολυάριθμο- πυρήνα του Μπορντώ ή τον -μικρότερο- πυρήνα της Βενεζουέλας. Οι πυρήνες των άλλων χωρών σπάνια είχαν την οικονομική δυνατότητα να ταξιδέψουν στη Γαλλία κι εκχωρούσαν την αντιπροσώπευσή τους στη διηπειρωτική γραμματεία ή σε μεμονωμένους συντρόφους.

Αυτή η ανισότητα της δομής επιτεινόταν από τη δημιουργία διάφορων τοπικών ομοσπονδιών για λόγους χειραγώγησης των αποφάσεων. Κάθε τοπική -ανεξαρτήτως αριθμού μελών- είχε δικαίωμα μιας ψήφου στις αποφάσεις του κάθε πυρήνα. Οι Εσγκλέας και Μοντσένυ, οι οποίοι κατοικούσαν στην Τουλούζ, δε συμμετείχαν στην τοπική ομοσπονδία της πόλης μαζί με τους εκατοντάδες αναρχικούς συντρόφους τους. Προτίμησαν να συστήσουν μια τοπική ομοσπονδία σε ένα προάστιο της Τουλούζ, στην οποία συμμετείχαν εφτά άτομα! Έτσι, απέφευγαν και την εβδομαδιαία συνέλευση της Τουλούζ, ώστε να μη χρειάζεται να έρχονται σε τριβή με τους «απλούς» συντρόφους. Με τον ίδιο τρόπο δημιουργήθηκαν από μέλη της FAI και άλλες τοπικές ομοσπονδίες της CNT σε όλη τη Γαλλία, ώστε να εκλέγονται «βολικοί» αντιπρόσωποι στους πυρήνες της γαλλικής περιφέρειας.[14]

Ένας ακόμη τρόπος επιβολής της γραμμής της FAI ήταν η διοργάνωση συναντήσεων των μελών της, παράλληλα με τις εκδηλώσεις της Συνομοσπονδίας. Τα μέλη της FAI διοργάνωναν τις τοπικές και εθνικές συναντήσεις τους, το βράδυ πριν από τις αντίστοιχες της CNT. Με αυτό τον τρόπο γλίτωναν τα έξοδα μετακίνησης των μελών της οργάνωσης, αλλά και εμφανίζονταν έτοιμοι και προσυνεννοημένοι στις συνελεύσεις της CNT και επηρέαζαν τις αποφάσεις προς τη δικιά τους κατεύθυνση. Μόνη ελπίδα για να παρακαμφθεί αυτό το σύστημα ελέγχου των αποφάσεων και των οργανικών θέσεων ήταν η διοργάνωση ενός συνεδρίου, στο οποίο θα μπορούσαν να αντιπροσωπευθούν απευθείας οι τοπικές ομοσπον-

14 Ο γραμματέας του Εσγκλέας, Juan Sans Sicart, παραδέχτηκε αργότερα ότι είχε στήσει αρκετές τέτοιες «νόθες» τοπικές, μετά από υπόδειξη του Εσγκλέας. *Στο ίδιο*, σελ.194.

δίες, μεταφέροντας πιστότερα την πολιτική βούληση της βάσης.

Το τελευταίο συνέδριο της οργάνωσης είχε συγκληθεί το 1948. Χρειάστηκε να περάσουν 12 χρόνια και να ασκηθεί μεγάλη πίεση από τη βάση, μέχρι να διοργανωθεί το επόμενο. Η δικαιολογία της διηπειρωτικής γραμματείας ήταν πάντα η ίδια: Τα έξοδα ενός συνεδρίου ήταν μεγάλα και θα έπρεπε να αφαιρέσουν τα χρήματα από τα εμβάσματα αλληλεγγύης στους φυλακισμένους συντρόφους. Αυτή η δικαιολογία ήταν φτηνή και κατασκευασμένη.[15] Η ορθόδοξη τάση δεν είχε δομές στο εσωτερικό, ώστε να διαχειρίζεται με διαφάνεια τα έσοδα που προέκυπταν από τη μηνιαία συνεισφορά των μελών της υπέρ των κρατουμένων. Βεβαίως, στις ολομέλειες παρουσιάζονταν άτομα που υποστήριζαν ότι εκπροσωπούσαν την -ανύπαρκτη- ισπανική εθνική επιτροπή. Άλλες φορές οι «απεσταλμένοι» αυτοί δεν εμφανίζονταν στη συνέλευση, αλλά έστελναν υποτιθέμενες ενημερωτικές εκθέσεις, ώστε να εκμηδενιστεί ο κίνδυνος να διαρρεύσει το όνομά τους στην ισπανική ασφάλεια, που παρακολουθούσε από κοντά τους εξορίστους. Αυτά τα μακιαβελικά κόλπα συντηρούσαν μια ψευδαίσθηση δράσης -εκ μέρους των ορθόδοξων- στο εσωτερικό της Ισπανίας, αλλά παραπληροφορούσαν τη βάση και δυσχέραιναν την ψύχραιμη αντιμετώπιση της κατάστασης.[16]

Ενάντια σε αυτή την ακαμψία που επέβαλλε μια ελίτ γραφειοκρατών πάνω στο κίνημα, άρχισαν να αρθρώνονται σταδιακά διαμαρτυρίες από ετερόκλητες ομάδες αγωνιστών. Μέσα από την ελεύθερη έκφραση των αναρχικών στα έντυπα της εξορίας, αλλά και στις κατά τόπους συνελεύσεις των ομοσπονδιών, μεγάλωνε σταθερά ένα ρεύμα διαμαρτυρίας απέναντι στη διαιώνιση της παρουσίας συγκεκριμένων προσώπων στις θέσεις των επιτροπών και δυσαρέσκειας για την παρατεταμένη απραξία της οργάνωσης. Από τη μια πλευρά αυτή η κριτική προερχόταν από τους θιασώτες της εξεγερτικής δράσης, με κύριο εκφραστή τον Κίκο Σαμπατέ και την ελευθεριακή νεολαία και θα παρουσιαστεί συνολικά παρακάτω. Από την άλλη υπήρχαν κάποιοι επιφανείς αγωνιστές, οι οποίοι μέσα από συνελεύσεις και έντυπα συσπείρωναν τη διαμαρτυρία της βάσης απέναντι στην κυριαρχία της FAI στο κίνημα.

---

15 Παρά το ότι πολλοί γνώριζαν πως αυτό το επιχείρημα ήταν ανεδαφικό, ήταν δύσκολο να το αντικρούσουν, αφού όλοι σχεδόν οι εξόριστοι είχαν κάποιο συγγενή ή φίλο που είχε βρεθεί ή βρισκόταν στη φυλακή. Βλ. Peirats Valls, Josep, *De mi Paso por la Vida. Memorias,* Barcelona, Flor del Viento, 2009, σελ.634.

16 Για να γίνει κατανοητό τι σήμαινε για τους ορθόδοξους «εθνική επιτροπή», αρκεί να αναφέρουμε ότι, όταν η αστυνομία ανακάλυψε τη γιάφκα του Φασερίας μετά τη συμπλοκή στην πλατεία Μολίνα το 1951, βρήκε τρεις διαφορετικές σφραγίδες. Η μία ήταν της εθνικής επιτροπής, η άλλη της επιτροπής άμυνας Καταλονίας και Βαλεαρίδων και η τρίτη της καταλανικής επιτροπής αλληλεγγύης στους φυλακισμένους. Ο Φασερίας -εκτός από όλα τα άλλα που έκανε- έστελνε αναφορές στη Γαλλία με τρεις διαφορετικές ταυτότητες. Μέχρι και στις αστυνομικές αναφορές του συμβάντος καθίσταται σαφές ότι αυτό γινόταν για να αυξάνει το κύρος της η επιτροπή των ορθόδοξων. Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.200-202.

Κεντρικό ρόλο σ' αυτή την προσπάθεια έπαιξε ο Χοσέ Πεϊράτς, πρώην γραμματέας της SI και εκδότης της εβδομαδιαίας CNT της Τουλούζ. Επίσης και ο Φερνάντο Γκόμεθ έβαλε το λιθαράκι του, με την έκδοση της μηνιαίας επιθεώρησης Αταλάγια, σκοπός της οποίας ήταν να καταδεικνύει τις παρεμβάσεις των μηχανισμών της FAI εις βάρος της έκφρασης της βάσης της οργάνωσης. Η ευρεία αποδοκιμασία που δέχθηκε ο Εσγκλέας για τη διαρκή κατοχή της θέσης του γραμματέα της διηπειρωτικής γραμματείας, τον ανάγκασε να προαναγγείλει την αποχώρησή του στην ολομέλεια του 1958.[17] Το άλλο ζήτημα, για το οποίο υπήρχε αυξανόμενη πίεση, ήταν αυτό της επανένωσης της CNT.

Από το 1953 ώς το 1960, σε κάθε ολομέλεια της ορθόδοξης τάσης υπήρχε μια ομάδα ανθρώπων, που έβαζε στην ημερήσια διάταξη το ζήτημα της επανένωσης του κινήματος. Η απάντηση ήταν πάντα η ίδια. Αν οι ρεφορμιστές αποδέχονταν το τρίπτυχο των αρχών, τακτικών και σκοπών του ορθόδοξου αναρχοσυνδικαλισμού και διέλυαν την οργάνωσή τους, ώστε να επανενταχθούν ατομικά στην ορθόδοξη τάση, δεν υπήρχε πρόβλημα. Αυτό, βεβαίως, δε συνιστούσε ένωση, αλλά απορρόφηση της μιας τάσης από την άλλη. Μάλιστα, γινόταν σαφές ότι πολλοί επιφανείς αγωνιστές των ρεφορμιστών δε θα γινόντουσαν δεκτοί στην ορθόδοξη οργάνωση.

Η ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Η ενότητα ήταν πολύ δύσκολο να επιτευχθεί, από τη στιγμή που στο τιμόνι των δύο τάσεων βρίσκονταν άνθρωποι, οι οποίοι στήριζαν το πολιτικό τους κύρος στην ενδοκινηματική μισαλλοδοξία. Όμως, στα τέλη της δεκαετίας του '50, ο συγχρονισμός της θέλησης της βάσης των δύο τάσεων με την παγκόσμια πολιτική συγκυρία δεν άφησε, κατ' αρχάς, κανένα περιθώριο εναντίωσης στην ενότητα. Μετά τη σκληρή δεκαετία της ανοικοδόμησης των κοινωνιών από τα δεινά του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου και την παγιοποίηση του ψυχρού πολέμου, άρχισε η άνθηση των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων του Τρίτου Κόσμου, που στρέφονταν ενάντια στις αποικιακές δυνάμεις. Οι ισπανοί εξόριστοι είχαν εκπλαγεί από την επικράτηση της κουβανέζικης επανάστασης, στην προετοιμασία και τη στήριξη της οποίας συμμετείχαν πολλοί σύντροφοι που βρίσκονταν εξόριστοι στο Μεξικό. Σημαντικό αντίκτυπο στο κίνημα στη Γαλλία είχε και ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας των αλγερινών ενάντια στο γαλλικό κράτος. Το συμπέρασμα για τα μέλη της CNT ήταν ότι η διεθνής συγκυρία ευνοούσε τους αντιδικτατορικούς αγώνες και πως η Συνομοσπονδία έπρεπε να ηγηθεί της προσπάθειας για την ανατροπή του Φράνκο, αφήνοντας παράμερα τις εσωτερικές διαφωνίες. Σε αυτή την κατεύθυνση πίεζε και η νέα γενιά της FIJL, η οποία δεν

17 Η αποχώρησή του ήταν ουσιαστικά μεταπήδηση στη γραμματεία της διεθνούς αναρχοσυνδικαλιστικής AIT, την οποία ανέλαβε το 1958, έμμισθα εννοείται. Όπως θα φανεί και παρακάτω, η αποχώρησή του δεν ήταν οριστική.

είχε ζήσει μαχόμενη την ήττα του εμφυλίου και ανυπομονούσε να περάσει στη δράση, για να εκδικηθεί για τα δεινά που προκάλεσαν οι φασίστες στο ελευθεριακό κίνημα.

Οι ρεφορμιστές του Παρισιού δημιούργησαν μια επιτροπή υπέρ της ενότητας, ήδη από το 1957, με γραμματέα τον Μανουέλ Μπουενακάσα[18]. Γύρω απ' αυτή την επιτροπή άρχισαν να αναπτύσσονται δεσμοί συνεργασίας μεταξύ αγωνιστών και των δύο τάσεων, οι οποίοι έφεραν τις τοπικές ομοσπονδίες του Παρισιού στην εμπροσθοφυλακή του αγώνα για την επανένωση. Ανάλογες προσπάθειες υπέρ της ενότητας εκτυλίχθηκαν και σε πυρήνες της αμερικανικής ηπείρου, όπως ήταν η Βενεζουέλα και το Μεξικό. Η ρεφορμιστική τάση έκανε συνεχή ανοίγματα προς τους ορθόδοξους, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία της επιθυμούσε την επιστροφή στην κοινή δράση. Στην ολομέλειά της, το 1960, ανέδειξε μια τριμελή επιτροπή -με κεντρική πολιτική φιγούρα τον Θιπριάνο Μέρα- η οποία είχε την αποστολή να διαπραγματευτεί με την άλλη πλευρά, ώστε να επιτευχθεί η ενοποίηση.

Παρά το ευρύ πλειοψηφικό ρεύμα στους κόλπους των ορθόδοξων υπέρ αυτής της προοπτικής, η απάντηση που έλαβε η τριμελής επιτροπή από την SI ήταν κάθετα αρνητική. Η διηπειρωτική γραμματεία δε δεχόταν να γίνουν διαπραγματεύσεις οργάνωσης με οργάνωση, επειδή δεν αναγνώριζε την οργάνωση των ρεφορμιστών. Επίσης, απέκλειε την προοπτική ενός «ενωτικού συνεδρίου», όπου θα μπορούσαν να συγχωνευθούν οι δύο τάσεις. Τέλος, θεωρούσε ανεδαφική την πρόταση των ρεφορμιστών για τη διοργάνωση συνεδρίου στην Ισπανία -μετά την απελευθέρωση- στο οποίο θα εξετάζονταν οι αρχές και οι τακτικές της CNT. Για τους ορθόδοξους η κουβέντα αυτή είχε γίνει και είχε λήξει στη Σαραγόσα το 1936. Η πολιτική παρεκτροπή της οργάνωσης κατά τον εμφύλιο ήταν ένα δογματικό λάθος και η πολιτική συμμετοχή ήταν καταδικαστέα και εφεξής ανεπίτρεπτη.

Η οξύτητα της απάντησης της SI δεν πτόησε την επιτροπή, η οποία αποφάσισε να περιμένει μέχρι το προγραμματισμένο συνέδριο των ορθόδοξων, τον Αύγουστο του 1960 στη Λιμόζ. Οι τοπικές ομοσπονδίες είχαν καταφέρει να επιβάλουν τη διενέργεια συνεδρίου, μετά από 12 χρόνια φιλτραρίσματος των απόψεών τους σε δευτεροβάθμιο και τριτοβάθμιο επίπεδο. Όσο πλησίαζε η διεξαγωγή του συνεδρίου, ο ελευθεριακός τύπος πλημμυριζόταν από άρθρα που παραλλήλιζαν το συνέδριο της Λιμόζ με αυτό της Σαραγόσα το 1936, όπου και είχε γίνει δεκτή η επανένταξη των αντιπολιτευόμενων συνδικάτων.

Η μάχη στο συνέδριο ήταν σκληρή. Το ανακοινωθέν, που εγκρίθηκε ομόφωνα,

18 Ο Manuel Buenacasa Tomeo (1886-1964) ήταν από τις πιο αναγνωρίσιμες φιγούρες του κινήματος. Γραμματέας της εθνικής επιτροπής το 1919, αλλά και της περιφερειακής της Αραγόνας σε διάφορες περιόδους, πλήρωσε τη δράση του με αλλεπάλληλες εξορίες και φυλακίσεις. Θεωρείται ένα από τα καλύτερα οργανωτικά μυαλά της Συνομοσπονδίας, καθώς οργάνωσε τόσο τα συνέδρια του 1919, 1931 και 1936 όσο και το συνέδριο αναρχικών ομάδων του 1922, που προηγήθηκε της ίδρυσης της FAI. Το 1923 οργάνωσε την απόδραση του Ασκάσο από τις φυλακές της Σαραγόσα.

συμβούλευε τους ρεφορμιστές να διαλύσουν την οργάνωσή τους και να ενταχθούν ατομικά ή συλλογικά στις τοπικές ομοσπονδίες της περιοχής τους, όπου και θα είχαν από την πρώτη στιγμή τα ίδια δικαιώματα αλλά και καθήκοντα με τα άλλα μέλη. Στο ίδιο έγγραφο γινόταν σαφές ότι η οργάνωση διατηρούσε το τρίπτυχο αρχές-τακτικές-σκοποί του ορθόδοξου αναρχοσυνδικαλισμού, *[...] που εγγυάται με τον καλύτερο τρόπο και διασφαλίζει την αποτελεσματικότητα της δράσης του επαναστατικού συνδικαλισμού, στον αγώνα του για τη χειραφέτηση του προλεταριάτου [...] στο παρόν και στο μέλλον, για κανένα ενδεχόμενο και σε καμία ειδική περίπτωση δε θα εκτραπεί η πορεία της CNT από το δρόμο που έχουν χαράξει οι αποφάσεις της και η δράση των αγωνιστών της [...]*.[19]

Το ανακοινωθέν ήταν ασαφές, δεν επέλυε τις διαφορές των τάσεων και καθιστούσε βέβαιο ότι στο μέλλον θα ανέκυπταν τα ίδια προβλήματα. Ναι μεν δεν υποχωρούσε στο αίτημα των ρεφορμιστών για διαπραγματεύσεις, αλλά η έμμεση αναγνώριση της οργάνωσής τους και η ρητή διάθεση της βάσης για επανένωση της CNT έφεραν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Το κλειδί -και μοναδική υποχώρηση των ορθόδοξων- για την ενότητα ήταν ότι τα μέλη των ρεφορμιστών μπορούσαν να ενταχθούν μαζικά στις τοπικές ομοσπονδίες της CNT, γεγονός που απέτρεπε αποκλεισμούς και αντίποινα σε ατομικό επίπεδο. Πρακτικά δεν επρόκειτο για επανένωση, αλλά για απορρόφηση της μιας τάσης από την άλλη.

Έστω κι έτσι, οι ρεφορμιστές αποδέχτηκαν την πρόταση μέσα σε φρενίτιδα ενθουσιασμού. Η ένωση των δύο τάσεων ήταν μια εμμονή για αυτούς και, μπροστά στην ευκαιρία που παρουσιάστηκε, δεν ασχολήθηκαν με τα εμπόδια που τους έβαλε η άλλη πλευρά. Η θέληση της βάσης κατάφερε να ξεπεράσει τις συνεχείς τρικλοποδιές των επιφανών αγωνιστών των ηγετικών ελίτ. Οι δυο γραμματείς Χινές Αλόνσο και Ρόκε Σανταμαρία -η παρουσία του οποίου στη θέση του Εσγκλέας είχε διευκολύνει την κατάσταση- υπέγραψαν την ενοποίηση της CNT την 1η Νοέμβρη του 1960. Όλοι άρχισαν να ασχολούνται με τη διοργάνωση του επόμενου συνεδρίου της CNT, το καλοκαίρι του 1961 στη Λιμόζ. Το συνέδριο αυτό ονομάστηκε Συνέδριο της Επανένωσης.

Η ΜΟΙΡΑ ΤΩΝ ΑΝΥΠΟΧΩΡΗΤΩΝ: ΟΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΑΜΠΑΤΕ ΚΑΙ ΦΑΣΕΡΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ FIJL

Το τέλος της στήριξης της εξεγερτικής δράσης εκ μέρους της ορθόδοξης τάσης ήρθε σε μια περίοδο, κατά την οποία οι περισσότεροι ένοπλοι αγωνιστές είχαν χάσει τη ζωή ή την ελευθερία τους. Ο Κίκο Σαμπατέ ανακρίθηκε μετά την αποτυχημένη ληστεία της Λυών το 1951 και, βασανιζόμενος σκληρά, «ομολόγησε» την ανάμειξή του στη ληστεία του 1948. Αποφυλακίστηκε στα τέλη του 1952,

19 Εκτεταμένα αποσπάσματα του ανακοινωθέντος υπάρχουν στο Peirats, *ό.π.,* σελ.657-658.

αλλά του απαγορεύτηκε για τρία χρόνια να πλησιάσει τις παραμεθόριες επαρχίες. Για τον Μαρσελίνο Μασάνα οι δικαστικές περιπέτειες και οι αιτήσεις έκδοσης πήραν τέλος τον Αύγουστο του 1956. Ο Χεσούς Μαρτίνεθ εκτοπίστηκε ώς το 1955. Ο Ραμόν Βίλα ήταν ο μόνος που παρέμεινε ανενόχλητος από τη γαλλική δικαιοσύνη, ενώ ο Φασερίας αναγκάστηκε το 1952 να διαφύγει στην Ιταλία, φοβούμενος για τη ζωή του.

Οι ισπανικές αρχές προσπαθούσαν να πείσουν τους γάλλους να εκδώσουν τον Φασερίας, ενώ οι πράκτορές τους τον αναζητούσαν παντού για να τον δολοφονήσουν.[20] Μοναδική διέξοδος γι' αυτόν ήταν η παράνομη είσοδός του στη γειτονική Ιταλία, όπου τον συνόδεψε ο σύντροφός του Χεσούς ντελ Όλμο «Μαλατέστα». Οι δυο αναρχικοί κατευθύνθηκαν στη Γένοβα, όπου και εγκαταστάθηκαν για το πρώτο διάστημα. Ο Φασερίας απέκτησε σύντομα πλαστά έγγραφα και έμαθε να μιλά άπταιστα ιταλικά με τοσκάνικη προφορά. Το καινούριο του όνομα ήταν Αλμπέρτο ντε Λουίτζι και με αυτό έγινε γνωστός ανάμεσα στους συντρόφους του στην Ιταλία. Όλοι γνώριζαν πως ήταν ισπανός πρόσφυγας, αλλά δεν ήξεραν ποιος πραγματικά ήταν.

Κατά την παραμονή του στη χώρα, ο Φασερίας ασχολήθηκε ενεργά με τις πολιτικές διαδικασίες και διαμάχες του ιταλικού αναρχικού κινήματος. Τα πολλά χρόνια στην παρανομία τού είχαν στερήσει τη δυνατότητα συμμετοχής σε δημόσιες συγκεντρώσεις, συνελεύσεις και ιδεολογικές ζυμώσεις κι έτσι άδραξε την ευκαιρία για να συμμετέχει ενεργά στην πολιτική ζωή των ιταλών αναρχικών. Ο Φασερίας στήριζε τη μετεξέλιξη της ιταλικής FAI σε κεντρικό πολιτικό όργανο των αναρχικών κατά το ισπανικό πρότυπο, στο οποίο θα χωρούσαν και θα εκφράζονταν όλες οι διαφορετικές τάσεις του κινήματος. Η ενωτική -αλλά και συγκεντρωτική- του αντίληψη, τον έφερε αντιμέτωπο με πολλούς ιταλούς συντρόφους, οι οποίοι προτιμούσαν την πολυδιάσπαση του κινήματος και την ηγετική τους θέση μες στις ιδεολογικές σέχτες του.[21] Σύντομα, για να αντιμετωπιστεί η διαρκώς αυξανόμενη επιρροή του Φασερίας, κυρίως στη νεολαία, επιστρατεύτηκαν φήμες και υπόνοιες για τον τρόπο με τον οποίο εξασφάλιζε τα προς το ζην του.

Οι υπόνοιες δεν ήταν αβάσιμες. Στα τέλη του 1952 και τις αρχές του 1953, ο Φασερίας και ο «Μαλατέστα», με τη συνέργεια κάποιων ιταλών συντρόφων, έκαναν δύο ληστείες σε τράπεζες, μια στο Τορίνο και μια ακόμη στην περιοχή της Λομβαρδίας. Πολλοί υποψιάζονταν αυτή τη δραστηριότητα του «Αλμπέρτο», αν και η εμπειρία του στη συνωμοτική δράση κατέστησε αδύνατο στον οποιονδήποτε εχθρό του να βρει κάτι για να του προσάψει. Τα χρήματα από τις ληστείες

20 Ο Φασερίας είχε αποκαλύψει αρκετούς ισπανούς χαφιέδες, οι οποίοι δρούσαν στην Τουλούζ και αναγκάστηκαν να εξαφανιστούν μετά την αποκάλυψή τους.

21 Στις αρχές της δεκαετίας του '50 υπήρξε έντονη πολεμική στην Ιταλία μεταξύ κάποιων ομάδων της FAI και των νεοσύστατων GAAP, με ιδρυτή τον Μαζίνι. Η εξέλιξη αυτής της αντιπαράθεσης οδήγησε σε πολυδιάσπαση του κινήματος και διαρροές αγωνιστών προς τους σοσιαλιστές και τους νεοκομμουνιστές. Βλ. Téllez, *Facerías*, σελ.329-331.

κάλυπταν τις άμεσες βιοποριστικές τους ανάγκες, αλλά χρηματοδοτούσαν και την κεντρική πολιτική προσπάθεια του Φασερίας στην Ιταλία, που ήταν η διοργάνωση ενός αναρχικού κάμπινγκ νεολαίας. Ήθελε αυτό το κάμπινγκ να αποτελέσει έναν ετήσιο χώρο συνάντησης ιταλών, αλλά και ξένων αναρχικών, με σκοπό το συντονισμό των νεαρών ευρωπαίων αναρχικών στην αντικαθεστωτική τους δράση. Δεύτερος σκοπός του ήταν η δημιουργία μιας ιταλικής αναρχικής νεολαίας κατά τα πρότυπα της FIJL, η οποία -μακριά από τις ιδεολογικές διαμάχες- θα επικεντρωνόταν στο ανατρεπτικό της έργο διαμέσου της άμεσης δράσης.

Το 1ο κάμπινγκ αναρχικής νεολαίας πραγματοποιήθηκε στο διάστημα από την 1η Ιούλη ως την 31η Αυγούστου στην Καράρα και είχε μεγάλη επιτυχία. Έγιναν εκδηλώσεις, συζητήσεις και ομιλίες, κάποιες από τις οποίες ήταν αφιερωμένες στο ισπανικό ζήτημα. Τα έξοδα της διοργάνωσης ήταν μεγάλα κι έτσι ο Φασερίας χρειάστηκε να προχωρήσει σε μια «ανάληψη» από μια τράπεζα στην Μπολόνια, τέσσερεις μέρες πριν να κλείσει το κάμπινγκ. Μαζί του βρέθηκε για τελευταία φορά ο «Μαλατέστα»[22], αλλά και ο «Ροδόλφο»[23], παλιό μέλος της ομάδας των Λος Μάνιος, ο οποίος ήρθε για αυτό το λόγο από τη Γαλλία.

Η επιστροφή του «Μαλατέστα» στη Γαλλία άφησε τον καταλανό αγωνιστή χωρίς συνεργούς. Σύντομα, όμως, ο Φασερίας πληροφορήθηκε την παρουσία στην Ιταλία του Λουίς Αγκουστίν «Μετράγια», ο οποίος ήταν παλιός φίλος του από τις ομάδες δράσης της Βαρκελώνης και είχε δραπετεύσει τον προηγούμενο χρόνο από το κάστρο του Μονζουίκ. Τον Απρίλη του 1954, στελέχωσαν μαζί με νεαρούς ιταλούς συντρόφους μια ομάδα και, στις 5 Ιούλη του ίδιου χρόνου, προχώρησαν σε μια θεαματική ληστεία τράπεζας στη Γένοβα. Τέσσερεις μέρες νωρίτερα είχε ανοίξει τις πόρτες του το 2ο αναρχικό κάμπινγκ νεολαίας κι έτσι καλύφθηκαν τα έξοδά του.

Η νέα χρονιά ήταν πολύ δύσκολη για τον Φασερίας, ο οποίος είχε έντονες πολιτικές διαφωνίες με τους συντρόφους του και δεν μπορούσε να προωθήσει το σχέδιό του για ίδρυση μιας αναρχικής οργάνωσης της ιταλικής νεολαίας. Η αποτυχία του σε αυτή την προσπάθεια, συνοδεύτηκε από μια αποτυχημένη απόπειρα ληστείας σε μια τράπεζα της Ρώμης, ληστείας την οποία προετοίμαζε από καιρό και στην οποία βασιζόταν για να καλύψει τη διοργάνωση του 3ου κάμπινγκ. Αυτό πραγματοποιήθηκε από τον Ιούλη έως τον Αύγουστο του 1955, αλλά η προσέλευση ήταν πολύ μειωμένη. Ο Φασερίας απογοητεύτηκε και πολλοί κοντινοί του

22 Ο Jesús del Olmo Saez “Malatesta” (1924-1958) είχε χάσει στην ηλικία των 14 τρία δάχτυλα του χεριού, όταν ανατινάχθηκε στα χέρια του ένας πυροκροτητής που είχε βρει στην παραλία. Η ζωή στην Ιταλία δεν τον ικανοποιούσε, αλλά έμεινε μέχρι να βοηθήσει το στενό του φίλο να καλύψει οικονομικά το όραμά του για την κατασκήνωση. Βοήθησε ποικιλοτρόπως τον Φασερίας, μέχρι το τέλος. Σκοτώθηκε σε τροχαίο ατύχημα.

23 Ο «Ροδόλφο» -του οποίου το πραγματικό όνομα έχει μείνει άγνωστο- επέστρεψε στη Γαλλία και από εκεί πήγε στο Ισραήλ, ώστε να αποφύγει τις διώξεις και να ζήσει σε κιμπούτς. Η τύχη του αγνοείται έκτοτε.

άνθρωποι απομακρύνθηκαν απ' αυτόν. Μες στο μυαλό του εξέταζε την προοπτική να μεταναστεύσει στη Λατινική Αμερική, πράγμα πολύ δύσκολο, καθώς με τα πλαστά χαρτιά του δεν μπορούσε να βγάλει νόμιμη βίζα και έπρεπε να ταξιδέψει ως λαθρεπιβάτης.

Εντελώς απροσδόκητα, στις αρχές του 1956, δέχθηκε ένα γράμμα από τον Φρανσίσκο Σαμπατέ, ο οποίος τον καλούσε για κοινή δράση στην Ισπανία. Ο Σαμπατέ μόλις είχε συστήσει τις «Αναρχοσυνδικαλιστικές Ομάδες» και βρισκόταν σε σύγκρουση με την εξόριστη CNT στη Γαλλία. Ο Φασερίας ανέκαμψε ψυχολογικά και αποδέχθηκε την πρόταση. Μαζί με ένα νεαρό ιταλό σύντροφο πέρασαν τα γαλλοϊταλικά σύνορα στις αρχές του Φλεβάρη του 1956 και βρήκαν τον «Κίκο», που έσπευσε να τους συναντήσει. Ο Σαμπατέ κι ο «Φάσε» κουβέντιασαν για τα σχέδια του πρώτου και συμφώνησαν σε αρκετά σημεία, αλλά ο Φασερίας θεωρούσε ότι έπρεπε να κάνει κι ο ίδιος μια κουβέντα με τη διηπειρωτική γραμματεία, σίγουρος ότι θα τους έπειθε να στηρίξουν τελικά τον «Κίκο». Ο Σαμπατέ ήταν κάθετα αρνητικός και έθεσε ως μοναδικό όρο για τη συνεργασία τους η αποστολή να παραμείνει μυστική έναντι των επιτροπών της Τουλούζ.

Δυστυχώς, ο Φασερίας δεν τήρησε την υπόσχεσή του. Η μακρόχρονη απουσία του τον έκανε να πιστεύει ότι είχε τη δυνατότητα να πείσει τους Εσγκλέας-Μοντσένυ και λοιπούς της επιτροπής, για την αναγκαιότητα του μετωπικού αγώνα στην Ισπανία. Μετά από σύντομη συνάντηση που είχε -ταξιδεύοντας αυθημερόν κρυφά- στην Τουλούζ, κατάλαβε ότι ο «Κίκο» είχε απόλυτο δίκιο. Οι επιτροπές έβλεπαν τον ένοπλο αγώνα μόνο ως απειλή για τις ήσυχες ζωούλες τους και τη νομιμότητα του κινήματος στη Γαλλία. Απογοητευμένος, κράτησε κρυφή τη συνάντηση και σε λίγες μέρες διέσχισε τα σύνορα από τα περάσματα των Πυρηναίων μαζί με τον Σαμπατέ και άλλους συντρόφους.

Πριν να περάσουν στη δράση στη Βαρκελώνη, ένας φίλος του Σαμπατέ από την Τουλούζ τον ενημέρωσε με γράμμα για τη μυστική συνάντηση του Φασερίας με την επιτροπή. Ο δυο άνδρες λογομάχησαν σκληρά και ο «Κίκο» δεν έκανε πίσω. Είχε κλονιστεί η εμπιστοσύνη του προς το σύντροφό του και δεν ήθελε καμία σχέση μαζί του. Αυτός ο καβγάς στοίχισε πολύ στον Φασερίας, καθώς αισθανόταν υποχρεωμένος στον Σαμπατέ, ο οποίος είχε φροντίσει και για τα έξοδα του ταξιδιού, αλλά και για τον οπλισμό. Μαζί με τον ιταλό σύντροφο, προχώρησαν στη ληστεία ενός γκαράζ αυτοκινήτων πολυτελείας, στις 19 Μάρτη του 1956, και λίγες μέρες αργότερα επέστρεψαν στη Γαλλία και από εκεί πάλι πίσω στην Ιταλία.

Η ολιγοήμερη παρουσία του στη Βαρκελώνη έδωσε νέα ορμή στον «Φάσε», που αποφάσισε ν' αναλάβει πάλι την άμεση δράση του ενάντια στους φασίστες. Συνεννοήθηκε με τον «Μετράγια» και συμφώνησαν να προβούν σε μια ληστεία στην Ιταλία, προκειμένου να χρηματοδοτήσουν την αποστολή τους. Στις 15 Γενάρη του 1957, λήστεψαν μαζί με ιταλούς συντρόφους την τράπεζα της Βιλα-

νόβα, βόρεια της Γένοβας.[24] Ενάμιση μήνα αργότερα οι δυο ισπανοί βρίσκονταν στη Γαλλία και σχεδίαζαν την αποστολή τους στη Βαρκελώνη. Ο πρώτος στόχος τους ήταν να δημιουργήσουν βάσεις, να επανενεργοποιήσουν τους συνδέσμους τους, αλλά και να εκτελέσουν τον «Τσαβάλ», καταδότη της ομάδας των Λος Μάνιος. Στη Γαλλία γνώρισαν τον Γκολιάρντο Φιάσκι[25], ο οποίος επιθυμούσε να συμμετέχει στον αντιφρανκικό αγώνα και συμφώνησε να τους ακολουθήσει. Όσο καιρό βρισκόταν στη Γαλλία, ο Φασερίας προσπαθούσε συνεχώς να επικοινωνήσει με τον Σαμπατέ, αλλά ο «Κίκο» τον απέφευγε.

Οι τρεις σύντροφοι πέρασαν τα σύνορα, το δεκαπενταύγουστο του 1957. Το σχέδιό τους προέβλεπε να ταξιδέψουν με ποδήλατα μέχρι τη Βαρκελώνη, παριστάνοντας τους εκδρομείς. Μετά από μια βδομάδα ο «Μετράγια» δήλωσε πως δεν άντεχε άλλο με το ποδήλατο και πως θα συνέχιζε με το τρένο. Έδωσαν ραντεβού στη Βαρκελώνη. Οι Φασερίας και Φιάσκι έφτασαν στις 27 Αυγούστου στο προσυμφωνημένο καταφύγιό τους στο Τιμπιντάμπο, στους δασωμένους λόφους πάνω από την πρωτεύουσα της Καταλονίας. Την ίδια μέρα -παραμένει άγνωστο το πώς οδηγήθηκε εκεί- η αστυνομία συνέλαβε τον «Μετράγια» στο σπίτι όπου κρυβόταν. Αυτός υπέκυψε στα βασανιστήρια και υπέδειξε το ραντεβού τους στο Τιμπιντάμπο. Στις 29 Αυγούστου το απόγευμα, κάποιοι από τους δεκάδες μπάτσους που χτένιζαν τους λόφους, συνέλαβαν τον Φιάσκι. Ο Φασερίας είχε πάει στην πόλη για να κανονίσει τα ραντεβού της επόμενης μέρας. Είτε επειδή αναγκάστηκε να τροποποιήσει το πρόγραμμά του είτε από ένστικτο, το βράδυ δε γύρισε στο κρησφύγετο, όπου οι αστυνομικοί τον περίμεναν με το δάχτυλο στη σκανδάλη.

Στις έντεκα παρά τέταρτο, το πρωί της 30ης Αυγούστου του 1957, ο Φασερίας είχε ραντεβού μ' έναν ηλικιωμένο σύντροφο, στον οποίο παλιότερα είχε δώσει χρήματα για να αγοράσει μια αγροικία, με σκοπό να χρησιμοποιείται ως βάση για τους αντάρτες. Το ραντεβού ήταν στη γωνία των οδών Βερντούν και Πι ι Μολίστ, στη γειτονιά του Νόου Μπάρις της Βαρκελώνης. Καθώς πλησίαζε στο σημείο, ο Φασερίας δέχτηκε καταιγισμό πυρών, από ελεύθερους σκοπευτές που ήταν ακροβολισμένοι στα γύρω μπαλκόνια. Τράβηξε το πιστόλι του και πήδηξε από έναν τοίχο ύψους τεσσάρων μέτρων για να καλυφθεί. Όμως, δεν υπήρχε σωτηρία, τα πυρά έρχονταν απ' όλες τις κατευθύνσεις. Ο Φασερίας έμεινε πεσμένος μέσα σε μια λίμνη αίματος. Στα χέρια του κρατούσε το πιστόλι του και μια χειροβομβίδα, την οποία δεν είχε προλάβει να απασφαλίσει. Τα μοναδικά του υπάρχοντα ήταν 1.000 πεσέτες, πέντε γεμιστήρες, ένα καθρεφτάκι και μια ατζέντα με ιταλικές

24 Η ληστεία τελείωσε ομαλά, αλλά κατά τη διάρκεια των ερευνών ένας ντόπιος έδωσε πληροφορίες, που οδήγησαν την αστυνομία στο κρησφύγετο των ληστών. Ο Φασερίας είχε ήδη φύγει. Οι μπάτσοι διέταξαν τους παριστάμενους να τους ακολουθήσουν πεζοί στο τμήμα της κωμόπολης. Κατά τη μεταφορά, ο «Μετράγια» πυροβόλησε στον αέρα για εκφοβισμό και δραπέτευσε μες στη νύχτα.

25 Ο Goliardo Fiaschi (1930-2000), ιταλός αναρχικός, συμμετείχε σε ηλικία 14 χρόνων με τους παρτιζάνους στην απελευθέρωση της Μόντενα. Αποφυλακίστηκε το 1974.

διευθύνσεις. Ο Χοσέ Λιουίς Φασερίας «Φάσε», «Πέτρο» ή «Πετρόνιο» για τους φίλους του, ήταν 37 χρόνων όταν δολοφονήθηκε. Ο ισπανικός και ο διεθνής τύπος αφιέρωσαν εκτενή αποσπάσματα σε αυτή την αστυνομική επιτυχία. Ο μόνος τύπος που σίγησε επιδεικτικά ήταν αυτός των εξόριστων αναρχικών.[26] Οι Φιάσκι και «Μετράγια»[27] καταδικάστηκαν σε μακρόχρονες φυλακίσεις.

Η εξόντωση του Φασερίας άφηνε την αστυνομία με μια μόνο μεγάλη εκκρεμότητα: Τον Φρανσίσκο Σαμπατέ Λιοπάρτ «Κίκο». Αναφέρθηκε παραπάνω ότι τα προβλήματα του «Κίκο» με τις γαλλικές αρχές τον είχαν οδηγήσει στη φυλακή με την κατηγορία της συμμετοχής σε ληστεία, αυτή του 1948, στην οποία είχε χάσει τη ζωή του και ένας φύλακας εργοστασίου. Στις 13 Νοέμβρη του 1952, αποφυλακίστηκε με όρους, καθώς αναγνωρίστηκε από το δικαστήριο ότι η ομολογία του είχε αποσπαστεί με χρήση βασανιστηρίων. Ένας από τους όρους ήταν η απαγόρευση μετάβασής του σε παραμεθόριες επαρχίες. Καθώς ο περιορισμός αυτός έληγε στις αρχές του 1955, ο Σαμπατέ ετοιμάστηκε για επιστροφή στη δράση στο εσωτερικό της Ισπανίας.

Η θέση της διηπειρωτικής γραμματείας υπέρ της παύσης του ενόπλου στεκόταν εμπόδιο στα σχέδιά του και γι' αυτό συναντήθηκε με την επιτροπή της SI-CNT, προκειμένου να βρει μια λύση. Σκοπός του ήταν να δράσει ως οργάνωση με άλλο όνομα, ώστε να μη δημιουργεί προβλήματα στο εξόριστο κίνημα. Η επιτροπή ήταν κάθετα αντίθετη σε οποιαδήποτε τέτοια προοπτική, αλλά ο Σαμπατέ παρέμεινε αμετάπειστος. Την άνοιξη του 1955, σε συνεργασία με λίγους ακόμη συντρόφους, ίδρυσε τις GA (Αναρχοσυνδικαλιστικές Ομάδες)[28]. Στις 29 Απρίλη, έφτασε το πρώτο κομάντο στη Βαρκελώνη. Μαζί με τον «Κίκο» ταξίδεψαν ο Τζουζέπ Καστέιλς, ο Κάρλος Ριόχα και ένας «Λουίς», άγνωστων λοιπών στοιχείων. Η ομάδα είχε στις αποσκευές της χιλιάδες αντίτυπα του πρώτου φύλλου της εφημερίδας «Ελ Κομπάτε», τετρασέλιδης έκδοσης των GA, που πλημμύρισε τις εργατικές συνοικίες της πόλης την Πρωτομαγιά του 1955.

Καθώς οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι των GA είχαν δοθεί για το τύπωμα

26 Μοναδική εξαίρεση ήταν το περιοδικό Atalaya του Φερνάντο Γκόμεθ, ο οποίος στο πρώτο τεύχος του αναφέρθηκε με σκληρά λόγια στην αποσιώπηση αυτή. Καυτηρίασε τη στάση των επιτροπών, υπενθύμισε τις ανεκτίμητες υπηρεσίες που είχε προσφέρει ο Φασερίας στην επαναστατική υπόθεση και παρομοίασε τη δράση του με αυτή του Ντουρούτι. Τέλος, άφησε υπόνοιες ότι η προδοσία της ομάδας του Φασερίας ξεκίνησε από τη Γαλλία. *Στο ίδιο*, σελ.382-383.

27 Ο Luis Agustín Vicente "Metralla" (1920-;) ήταν μέλος των αντάρτικων ομάδων από το 1942 ως το 1947, οπότε και συνελήφθη. Κατά μια πληροφορία, αποφυλακίστηκε το 1973 από το Μπούργος, αν και η πλήρης εξαφάνιση των ιχνών του δημιουργεί υπόνοιες ότι ίσως δε βγήκε ποτέ ζωντανός από τη φυλακή.

28 Grupos Anarcosindicalistas. Η σύνθεση των ομάδων στη Γαλλία παραμένει και σήμερα σχεδόν άγνωστη. Η σύντομη ζωή τους, η κόντρα με τις επιτροπές και η ακραία συνωμοτικότητα των μελών τους άφησαν για την ιστορία μόνο τα ονόματα των συλληφθέντων στην Ισπανία και λίγα ακόμα, για τα οποία δεν κατέστη εφικτό να βρεθούν περισσότερα στοιχεία.

της Κομπάτε και την αγορά όπλων στη Γαλλία, ήταν απαραίτητο το ξαναγέμισμα των ταμείων με την προσφιλή τακτική του «Κίκο». Ακούσιος χορηγός της οργάνωσης ήταν η Μπάνκο ντε Βιθκάγια. Οι τέσσερεις σύντροφοι λήστεψαν το υποκατάστημα της οδού Μαγιόρκα στις 6 Μάη του 1955 και απαλλοτρίωσαν 700.000 πεσέτες. Η απάντηση των αρχών ήταν άμεση. Οι δεκάδες έλεγχοι σε σπίτια και οι ανακρίσεις γνωστών αναρχικών και υπόπτων μπορεί να μην οδήγησαν στην ομάδα του Σαμπατέ, αλλά αποκάλυψαν το παράνομο τυπογραφείο της Σολιδαριδάδ Ομπρέρα. Η εφημερίδα τυπωνόταν από μια μικρή πρωτοβουλία συντρόφων σε συνεννόηση με την -ατροφική- περιφερειακή επιτροπή της CNT. Λίγες μέρες αργότερα, ο Σαμπατέ ήρθε σε επαφή με την επιτροπή, για να δώσει χρήματα για την ενίσχυση των φυλακισμένων και τα έξοδα της οργάνωσης. Σε μια από τις συναντήσεις του με τον γραμματέα, αναγκάστηκε να επιτεθεί με το πολυβόλο του σ' ένα αστυνομικό βαν, το οποίο τους ακολουθούσε, τραυματίζοντας τον οδηγό.[29]

Η δράση του Σαμπατέ στην Καταλονία επικεντρώθηκε στη δημιουργία επιτροπών της CNT και δίκτυου υποστήριξης της δράσης του. Παρά το ότι λειτουργούσε έξω από τις νόρμες της οργάνωσης, σκοπός του δεν ήταν η διεύρυνση των GA, αλλά η αναγέννηση μιας μαχητικής CNT στο εσωτερικό της Ισπανίας. Η οργανωτική και προπαγανδιστική του δουλειά ήταν αρκετά αποδοτική. Τον Ιούλη και τον Οκτώβρη του 1955, κυκλοφόρησαν άλλα δυο φύλλα της Κομπάτε. Η πιο εντυπωσιακή ενέργεια, όμως, ήταν η βροχή από φέιγ βολάν που κατέκλυσαν τη Βαρκελώνη, στις 29 Σεπτέμβρη του ίδιου χρόνου, κατά την επίσημη επίσκεψη του Φράνκο στην πόλη. Χρησιμοποιώντας μια πατέντα βασισμένη σε εκτοξευτήρα βεγγαλικών, την οποία είχε στείλει ο Τεόφιλο Ναβάρο από την Τουλούζ, ο Σαμπατέ βομβάρδιζε από απόσταση το κέντρο της πόλης με προπαγανδιστικό υλικό. Προς το τέλος του χρόνου, ο «Κίκο» επέστρεψε στη Γαλλία.

Η επόμενη εξόρμησή του ήταν αυτή που πραγματοποίησε από κοινού με τον Φασερίας. Ο καβγάς των δύο ανδρών διαίρεσε την ομάδα κι έτσι ο «Κίκο» έμεινε μόνος με τον Άνχελ Μαρκές «Πεπίτο» στη Βαρκελώνη. Στις 3 Μάρτη του 1956, οι δύο άνδρες αντιλήφθηκαν έναν ασφαλίτη που τους παρακολουθούσε, κοντά στο άγαλμα του Κολόμβου στην παραλιακή λεωφόρο. Κινήθηκαν προς το μέρος του και τον ρώτησαν ποιος είναι. Αυτός διαμαρτυρήθηκε έντονα και φώναξε προς το μέρος κάποιων περαστικών, οι οποίοι πλησίασαν για να δουν τι συνέβαινε. Ψύχραιμα ο «Κίκο» έβγαλε το πιστόλι του και μια πλαστή ταυτότητα και τους είπε πως ήταν αστυνομικοί, οι οποίοι συλλάμβαναν έναν κακοποιό. *Εγώ είμαι ο αστυνομικός*, παραπονέθηκε ο επιθεωρητής Γκόμεθ. Αυτά ήταν και τα τελευταία του λόγια, καθώς ο «Κίκο» τον πυροβόλησε εξ επαφής και του αφαίρεσε το όπλο και τα χαρτιά, πριν οι δυο σύντροφοι απομακρυνθούν γρήγορα.[30] Την επόμενη

29 Μια λεπτομερής αποτύπωση του συμβάντος βρίσκεται στο Tellez, *Σαμπατέ,* σελ.125-127. Η αστυνομία παρακολουθούσε το γραμματέα της επιτροπής, χωρίς να γνωρίζει ότι θα συναντούσε τον Σαμπατέ.

30 Αργότερα, οι αρχές απέδωσαν τη δολοφονία σε ένα ζευγάρι ομοφυλόφιλων

μέρα οι εφημερίδες της πόλης είχαν μεγάλες πρωτοσέλιδες φωτογραφίες των Σαμπατέ και Φασερίας. Η φωτογραφία του «Κίκο» -τον οποίο ποτέ δε συνέλαβαν οι φασίστες του Φράνκο- ήταν μια ευγενική προσφορά της -δημοκρατικής- γαλλικής αστυνομίας.

Λίγες μέρες αργότερα, οι δυο σύντροφοι επανέλαβαν το βομβαρδισμό περιοχών με προπαγανδιστικό υλικό, χρησιμοποιώντας τον εκτοξευτήρα. Στις 23 Μάη, απαλλοτρίωσαν την Μπάνκο Σεντράλ δίπλα στη αγορά του Μπορν, με λεία 274.000 πεσέτες. Αφού ενίσχυσαν οικονομικά τις παράνομες δομές, ο Σαμπατέ κι ο Μαρκές γύρισαν στη Γαλλία τον Ιούλη, για να στελεχώσουν ένα καινούριο κομάντο. Μαζί τους στο επόμενο ταξίδι ήρθε ο Αμαδέο Ραμόν «Αστουριάνο», αντάρτης που είχε πολεμήσει στην Αστούριας με την ομάδα του «Σαντέιρο» ώς το 1948, οπότε και πέρασε στη Γαλλία. Η ομάδα έφτασε στη Βαρκελώνη το Νοέμβρη του 1956 και στις 22 Δεκέμβρη έκανε μια εντυπωσιακή ληστεία σε μια μεγάλη κατασκευαστική εταιρεία, απαλλοτριώνοντας περίπου 1.000.000 πεσέτες. Όμως, η συνδυασμένη δράση τής γαλλικής αστυνομίας με την ισπανική οδήγησε στην ανακάλυψη ενός σπιτιού, το οποίο επισκεπτόταν ο Μαρκές[31] και στη συνεπακόλουθη σύλληψή του. Ο «Κίκο» και ο «Αστουριάνο» πέρασαν πολύ δύσκολες στιγμές προσπαθώντας να αποφύγουν τον κλοιό, καθώς ο Μαρκές υπέκυψε στα βασανιστήρια και ξετύλιξε το κουβάρι του παράνομου δικτύου που είχαν εδραιώσει οι GA. Οι αποκαλύψεις του προκάλεσαν τη σύλληψη 43 ανθρώπων σε όλη την Καταλονία.[32] Παρά την κινητικότητα της αστυνομίας, οι δυο αντάρτες ανατίναξαν στις 30 Δεκέμβρη το μνημείο της νίκης.

Το Φεβρουάριο του 1957, ξεκίνησαν το μακρύ ταξίδι της επιστροφής, μαζί με τη Χοακίνα Ντοράδο, συντρόφισσα του Λιμπέρτο Σαράου. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, ο «Αστουριάνο» επιχείρησε να διαφύγει με τα χρήματα που είχαν περισσέψει από τη ληστεία. Ο «Κίκο» τον εντόπισε, του αφαίρεσε τα χρήματα, αλλά δέχτηκε να συνεχίσουν όλοι μαζί το ταξίδι ώς τα σύνορα. Στη Γαλλία έδωσε ένα ποσό στον «Αστουριάνο»[33] και του είπε να χαθεί από μπροστά του. Η

μικροκακοποιών, οι οποίοι δικάστηκαν μαζί με ένα δίκτυο αναρχικών. Μοναδικό στοιχείο ήταν η ομολογία του ενός, ο οποίος στο δικαστήριο υποστήριξε ότι την υπέγραψε, επειδή στην αστυνομική διεύθυνση τον κρέμασαν από τα γεννητικά όργανα. Ο Σαμπατέ έστειλε ένα γράμμα από τη Γαλλία το 1958, στο οποίο αναλάμβανε την ευθύνη, αλλά το δικαστήριο το απέρριψε! Το ζευγάρι καταδικάστηκε σε θάνατο, η ποινή τους μετατράπηκε σε ισόβια και βγήκαν από τη φυλακή κατά τη δεκαετία του ’70. Βλ. Sánchez, *ό.π.,* σελ.185-186.

31 Ο Ángel Marqués Urdí “Pepito” (1922-;) αποφυλακίστηκε μετά από 20 χρόνια, το 1976. Συμμετείχε στο αντάρτικο από το 1946, μετά τη γνωριμία του με τον Φασερίας.

32 Ανάμεσα στους συλληφθέντες αναφέρουμε ενδεικτικά τον Josep Prat Closa (1914-1983) -εργάτης υφαντουργίας και υπεύθυνος της μεγάλης οργάνωσης της CNT στην Τεράσα- που αποφυλακίστηκε το 1964, αλλά και τον Santiago Marcos Rodríguez, που κατηγορήθηκε για τη φιλοξενία του τραυματία Χοσέ Σαμπατέ το 1949 και αποφυλακίστηκε το 1961.

33 Ο Amadeo Ramón Valledor “Asturiano” (1920-1963) αυτοκτόνησε, όταν ο για-

κατάσταση στη γειτονική χώρα ήταν πολύ δύσκολη. Η διηπειρωτική γραμματεία είχε κατηγορήσει δημόσια τον Σαμπατέ ως διασπαστή του κινήματος, τον Ιούλη του 1956 και η γαλλική αστυνομία είχε ανακαλύψει -με τη βοήθεια της ισπανικής και της ανάκρισης του Μαρκές- το οπλοστάσιό του στα Πυρηναία. Η νέα περιπέτεια με τη γαλλική δικαιοσύνη του στέρησε την ελευθερία, από το Δεκέμβρη του 1957 ως το Μάη του 1958. Μετά την αποφυλάκισή του, του επιβλήθηκε ποινή περιορισμού στην πόλη της Ντιζόν για 5 χρόνια.

Η καταδίκη από την SI, οι συλλήψεις στην Ισπανία και η φυλάκιση του «Κίκο», οδήγησαν τις Αναρχοσυνδικαλιστικές Ομάδες σε διάλυση. Τα τελευταία χρήματα από τις ληστείες στάλθηκαν στην Ισπανία για τις ανάγκες των φυλακισμένων, καθώς οι εξόριστες επιτροπές δεν ασχολήθηκαν καθόλου με την υπόθεσή τους. Αυτό δεν πτόησε τον Σαμπατέ, που βρισκόταν διαρκώς σε αναζήτηση σχηματισμών και προσώπων, που θα αναλάμβαναν επιθετική δράση στην Ισπανία. Κομβικό ρόλο στην εξέλιξη των πραγμάτων είχε η FIJL.

Στα τέλη της δεκαετίας του ’50, η ελευθεριακή νεολαία ανέκτησε το δυναμισμό που τη χαρακτήριζε τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Τα παιδιά των εξόριστων ισπανών αναρχικών, κυρίως στη Γαλλία αλλά και σε άλλες γωνιές του κόσμου, άρχισαν να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, παράλληλα ή και έξω από τις δομές του οργανωμένου κινήματος. Στο Μεξικό αρκετοί νεαροί ελευθεριακοί συμμετείχαν στην υποστήριξη της κουβανέζικης επανάστασης, αλλά και στο συντονισμό των λατινοαμερικάνικων αντάρτικων και κινημάτων. Κεντρική φυσιογνωμία σε αυτό τον αγώνα ήταν ο Οκτάβιο Αλμπερόλα. Η συμμετοχή των μεξικανών συντρόφων σε σαμποτάζ και ομάδες στήριξης των κουβανών δημιούργησε έναν πυρήνα νέων ανθρώπων, που προέκριναν την ανάληψη άμεσης δράσης ενάντια στη δικτατορία του Φράνκο.

Στη Γαλλία υπήρχαν πολλοί νέοι που έβλεπαν την αναζωογόνηση του ένοπλου αγώνα ως βασικό παράγοντα αποσταθεροποίησης του φρανκικού καθεστώτος και ανυπομονούσαν να περάσουν στη δράση. Οι διάσπαρτοι πυρήνες των νεαρών αναρχικών άρχισαν να συντονίζονται και βοηθήθηκαν πολύ και από μεγαλύτερους αγωνιστές, όπως ήταν ο Χοσέ Πασκουάλ[34], οι οποίοι ήταν προσανατολι-

τρός του τον ενημέρωσε ότι είχε καρκίνο.

34 Ο José Pascual Palacios (1916-1970) ήταν υπεύθυνος συντονισμού της συνωμοτικής δράσης της SI την περίοδο 1949-1952. Ήταν μέλος της FAI, στην οποία αποτελούσε το αντίπαλο δέος έναντι της τάσης του Εσγκλέας. Υπήρξε πάντα οπαδός της ένοπλης πάλης, με σπάνιες οργανωτικές δυνατότητες και δημιουργική σκέψη. Κατά μια μαρτυρία, απ’ αυτόν προέκυψε η ιδέα του χτυπήματος ισπανικών στόχων σε χώρες εκτός Γαλλίας, όπου τα μέτρα ασφαλείας ήταν πιο περιορισμένα. Βλ. Edo, Luis Andrés, *La CNT en la Encrucijada, Aventuras de un heterodoxo,* Barcelona: Flor del Viento, 2006, σελ.147. Μέχρι το θάνατό του από πνευμονική ασθένεια το 1970 -εξαιτίας της πολύχρονης εργασίας του σε ανθρακωρυχεία πυριτίου- αποτέλεσε βασικό πυλώνα των αντάρτικων ομάδων για πάνω από 20 χρόνια. Σε ένα από τα τελευταία γράμματά του έλεγε σ’ ένα φίλο του: *Μη νομίζεις πως ο ενθουσιασμός μου, η αισιοδοξία μου και η εμπιστοσύνη μου στο*

σμένοι στον ίδιο στόχο. Σύντομα αναπτύχθηκαν στενές σχέσεις μεταξύ αυτών των πυρήνων και του Σαμπατέ. Άλλοι σύντροφοι της FIJL έστησαν γέφυρες επικοινωνίας με τον Θεράδα, παρά την ομόθυμη καταδίκη του από τις επιτροπές του οργανωμένου κινήματος.

Στις γραμμές του ελευθεριακού κινήματος υπήρχε η πεποίθηση ότι η ανάληψη άμεσης δράσης στην Ισπανία θα ήταν το πρώτο αποτέλεσμα της επανένωσης. Ήδη υπήρχαν αναρχικοί, οι οποίοι συνεργάζονταν με αντιφασίστες και άλλων τάσεων προς αυτή την κατεύθυνση. Μια ιδιαίτερη περίπτωση ήταν αυτή του Λιμπέρτο Σαράου, ο οποίος αποφυλακίστηκε το 1958 και πέρασε στη Γαλλία, όπου το Μάη του 1959 ίδρυσε το MPR[35]. Η προσπάθεια του Σαράου, αν και φάνηκε να κερδίζει έδαφος στην αρχή -λόγω και της προσωπικότητάς του- στην ουσία έμεινε στα χαρτιά. Στα χαρτιά έμεινε και μια δεύτερη προσπάθεια, για την ίδρυση ενός μετωπικού σχηματισμού στα πρότυπα του αλγερινού FLN, ο οποίος θα χρηματοδοτούνταν από τη γιουγκοσλαβική κυβέρνηση. Μέλη του συναντήθηκαν με τον Σαμπατέ το Δεκέμβρη του 1959, χωρίς να εξασφαλίσουν τη συναίνεσή του να συμμετέχει.

Η μόνη προσπάθεια που απέδωσε καρπούς ήταν το DRIL[36]. Το DRIL ιδρύθηκε από πορτογάλους και ισπανούς αντιστασιακούς, με σκοπό τον κοινό αγώνα ενάντια στις δυο γειτονικές δικτατορίες της ιβηρικής χερσονήσου. Στις γραμμές του συμμετείχαν παλιοί ελευθεριακοί αγωνιστές, ανάμεσά τους κι ο Αντόνιο Αμπάντ, υπεύθυνος των ομάδων δράσης της Βαρκελώνης το 1946. Το Μάρτη του 1960, έγινε βομβιστική επίθεση στο δημαρχείο της Μαδρίτης και, λίγο μετά, ένα μέλος του DRIL σκοτώθηκε, όταν εξερράγη στα χέρια του η βόμβα που κουβαλούσε. Στις έρευνες που ακολούθησαν συνελήφθη ο Αμπάντ και μετά από ένα κατεπείγον στρατοδικείο, εκτελέστηκε δια στραγγαλισμού τον ίδιο μήνα. Η πιο εντυπωσιακή ενέργεια του DRIL -και η τελευταία πριν τη διάλυσή του- ήταν η εν πλω κατάληψη του υπερωκεανίου Σάντα Μαρία, το Γενάρη του 1961. Η ενέργεια αυτή είχε ως σκοπό να υπενθυμίσει στη διεθνή κοινή γνώμη την ύπαρξη των ιβηρικών δικτατοριών. Στο ένοπλο κομάντο που την έφερε σε πέρας, συμμετείχαν και αναρχικοί αγωνιστές, οι οποίοι ζήτησαν πολιτικό άσυλο στη Βενεζουέλα.

μέλλον του ιδανικού μας έχουν ατονήσει, όχι. Κάθε μέρα πιστεύω όλο και περισσότερο ότι δεν υπάρχει άλλο μονοπάτι, παρά μόνο το ελευθεριακό [...]. Στο ίδιο, σελ.150.

35 Movimiento Popular de Resistencia (Λαϊκό Κίνημα Αντίστασης). Παρά τις επαφές με πολλούς αναρχικούς συντρόφους και οπαδούς της άμεσης δράσης από άλλους πολιτικούς χώρους, το MPR δεν κατάφερε ποτέ να στελεχωθεί ικανοποιητικά και να περάσει σε ουσιαστική δράση. Τύπωσε και διένειμε στην Ισπανία προπαγανδιστικό υλικό, συσπείρωσε διεθνείς προσωπικότητες σε καταγγελίες του καθεστώτος, απέκτησε λιγοστούς συνδέσμους στο εσωτερικό, αλλά η CNT δεν ενίσχυσε την προσπάθειά του. Ο Σαράου διατήρησε το δίκτυό του ως τη δεκαετία του ’70, αν και -ήδη από το 1965- το MPR είχε πάψει ουσιαστικά να λειτουργεί.

36 Directorio Revolucionario Ibérico de Liberación (Ιβηρικό Επαναστατικό Διευθυντήριο Απελευθέρωσης).

Το 1959 ήταν, λοιπόν, μια χρονιά έντονων διεργασιών για την αναζωογόνηση της ένοπλης αντίστασης στον Φράνκο. Τον Αύγουστο, διοργανώθηκε η ολομέλεια της SI στη γαλλική πόλη Βιερζόν. Εκεί παραβρέθηκαν επίσημα -αλλά και ανεπίσημα- κάποιοι θιασώτες του ένοπλου αγώνα, οι οποίοι κατάφεραν να περάσουν ένα μυστικό ψήφισμα, που επανέφερε τον ένοπλο αγώνα στο προσκήνιο.[37] Το νερό είχε μπει στο αυλάκι, αν και υπήρχαν ισχυρές αντιστάσεις εντός της οργάνωσης, οι οποίες -για λόγους αποτελεσματικότητας- ανέβαλαν τη συντονισμένη ανάληψη δράσης μέχρι την επανένωση του κινήματος.

Ο Σαμπατέ αδημονούσε να περάσει στη δράση, αν και όλοι τον συμβούλευαν να κάνει υπομονή, μέχρι να στηθεί ο καινούριος συνωμοτικός μηχανισμός. Το φθινόπωρο του 1959, ο «Κίκο» έλαβε μια κλήση από τη γαλλική δικαιοσύνη, σχετικά με την εκδίκαση της αίτησής του για παραγραφή της δίωξης για τη ληστεία τού 1948. Στις αρχές Δεκέμβρη η αίτησή του απορρίφθηκε. Αυτό σήμαινε ότι ανά πάσα στιγμή μπορούσε να συλληφθεί και να δικαστεί ξανά. Μπροστά στην απειλή αυτή, κάποιοι σύντροφοί του κανόνισαν είτε να του παρασχεθεί πολιτικό άσυλο από τη Γιουγκοσλαβία είτε να φυγαδευτεί στη Λατινική Αμερική. Όμως, ο «Κίκο» γνώριζε πως αυτό θα ισοδυναμούσε με το θάνατο της επαναστατικής του δράσης και αποφάσισε να επιστρέψει μαχόμενος στην Ισπανία.

Μέσω των επαφών του με μέλη της FIJL στελέχωσε ένα κομάντο αγωνιστών[38] και προς τα τέλη του Δεκέμβρη οι σύντροφοι διέσχισαν τα σύνορα. Την ομάδα συμπλήρωσαν τέσσερα μέλη από τη FIJL της Λυών και του Κλερμόν-Φεράν. Ο Ροχέλιο Μαδριγάλ, 27 ετών, είχε λιποτακτήσει το 1956 από τον ισπανικό στρατό και δούλευε στη Γαλλία σε οικοδομές. Ο Αντόνιο Μιράκλε, 29 ετών, είχε συλληφθεί το 1955 στη Βαρκελώνη, όταν αποκαλύφθηκε το παράνομο τυπογραφείο της Σολιδαριδάδ Ομπρέρα και μετά την αποφυλάκισή του πέρασε στη Γαλλία. Ήταν δηλωμένος πασιφιστής(!) και γραμματέας της νεολαίας του Κλερμόν-Φεράν. Ο Μάρτιν Ρουίθ ήταν ο βενιαμίν της ομάδας, καθώς δεν είχε κλείσει ακόμα τα 21 του. Είχε γεννηθεί στη γαλλική εξορία. Ο Φρανθίσκο Κονέσα, 39

37 Τα πρακτικά της ολομέλειας δε δημοσιεύτηκαν ποτέ, αν και συνήθως δημοσιεύονταν απευθείας στον τύπο των εξορίστων. Οι μαρτυρίες των παρισταμένων είναι αντικρουόμενες, πάντως φαίνεται πως υπήρξε συμφωνία για την επαναδιαπραγμάτευση του ζητήματος του ένοπλου αγώνα και δόθηκε πράσινο φως για απόπειρα δολοφονίας του Φράνκο. Η FIJL είχε διοργανώσει δική της συνάντηση λίγες μέρες πριν και είχε αποφασίσει να στηρίξει την επιστροφή στην άμεση δράση. Βλ. Íñiguez, *ό.π.,* τόμος 2ος, σελ.1795.

38 Ο Σαμπατέ διατηρούσε στενή επαφή με την ομάδα των Λούθιο Ουρτούμπια και Λουίς Αντρές Έντο, στο Παρίσι. Ο Ουρτούμπια τον είχε βοηθήσει σε μια ληστεία για τη χρηματοδότηση της αποστολής. Οι δυο νεαροί τον έφεραν σε επαφή και με άλλες ομάδες της FIJL, από τις οποίες στρατολόγησε το κομάντο. Οι Έντο και Ουρτούμπια, όπως και πολλοί άλλοι σύντροφοί του, προσπάθησαν να αποτρέψουν τον «Κίκο» από το τελευταίο αυτό ταξίδι του, τόσο επειδή θεωρούσαν παρωχημένο κι επικίνδυνο τον παραδοσιακό τρόπο διάβασης των συνόρων όσο και επειδή είχε διαρρεύσει η πληροφορία για την πραγματοποίησή του. Βλ. Edo, *ό.π.,* σελ.138-139.

ετών, είχε μεταναστεύσει στη Γαλλία το 1950 και δούλευε οδηγός στη Λυών. Όλοι τους ήταν άπειροι στη χρήση όπλων. Το σχέδιό τους ήταν να εδραιώσουν ένα δίκτυο συνδέσμων και να προχωρήσουν στην απαγωγή των αδερφών Κρέις, γνωστών βασανιστών της φρανκικής αστυνομίας, τους οποίους ο Σαμπατέ ήθελε να οδηγήσει πίσω στη Γαλλία.

Το ταξίδι ήταν από την αρχή του επεισοδιακό, καθώς η γαλλική αστυνομία είχε ενημερώσει την ισπανική και η Γκουάρδια Θιβίλ είχε πλημμυρίσει τα σύνορα. Παρά τον εντοπισμό της ομάδας μετά από μια ανταλλαγή πυροβολισμών, οι σωστές κινήσεις του «Κίκο» έβγαλαν την ομάδα από τον αρχικό κλοιό. Κι άλλες ενισχύσεις κατέφθασαν στην ευρύτερη περιοχή, καλύπτοντας δρόμους, μονοπάτια, αγροικίες και βουνοκορφές. Το πρωινό της 3ης Γενάρη, μια περίπολος εντόπισε την ομάδα να μπαίνει στην απόμερη αγροικία Μας Κλαρά, στην επαρχία της Τζιρόνα. Λίγο αργότερα, η νοικάρισσα του σπιτιού κατευθύνθηκε σε μια γειτονική φάρμα για να αγοράσει τρόφιμα. Οι ιδιοκτήτες της φάρμας ειδοποίησαν τις αρχές, καθώς τους φάνηκε περίεργη αυτή η μαζική αγορά τροφίμων. Οι κατασταλτικές δυνάμεις ήταν σίγουρες ότι είχαν εντοπίσει το κομάντο του Σαμπατέ.

Το απόγευμα άρχισε η περικύκλωση του Μας Κλαρά. Στην επιχείρηση πήραν μέρος πάνω από 100 άντρες της Γκουάρδια Θιβίλ, πολλοί ντόπιοι φαλαγγίτες και παρακρατικοί, ενώ προς το βράδυ έφτασε και μονάδα πυροβολικού. Μάλιστα, ο συνταξιούχος πλέον επιθεωρητής Κιντέλα ήρθε από την άλλη άκρη της Ισπανίας για να είναι παρών στην εξόντωση του τελευταίου μεγάλου εχθρού του. Καθώς οι δυνάμεις πλησίαζαν την αγροικία, ένας απ' αυτούς έριξε μια ριπή προς το μέρος των αναρχικών, που βρίσκονταν στην αυλή της. Οι σφαίρες τραυμάτισαν τον «Κίκο» στο πόδι και τον Κονέσα στη βουβωνική χώρα. Όλοι ταμπουρώθηκαν στο σπίτι, εκτός από τον Κονέσα, που -σοβαρά τραυματισμένος- σύρθηκε μέχρι το κοτέτσι. Για πολλή ώρα σημειωνόταν σποραδική ανταλλαγή πυροβολισμών. Η Γκουάρδια Θιβίλ είχε έναν τραυματία. Το σκοτάδι έπεσε νωρίς και ο Σαμπατέ προσπαθούσε να σκεφτεί τρόπο για να αποδράσουν από τους τρεις διαδοχικούς κλοιούς, που είχαν στηθεί.

Όταν το φεγγάρι κρύφτηκε πίσω από τους λόφους, επιχειρήθηκε η έξοδος. Οι τέσσερεις σύντροφοι βγήκαν από το κατώι, καλυπτόμενοι πίσω από δυο αγελάδες, πυροβολώντας και εκτοξεύοντας χειροβομβίδες. Τους υποδέχτηκε μια ομοβροντία πυροβολισμών και όλοι -εκτός του «Κίκο»- ξαναμπήκαν βιαστικά στο σπίτι. Ο Σαμπατέ έτρεξε για μερικά μέτρα και έπεσε μπρούμυτα. Ένας άνθρωπος σύρθηκε προς το μέρος του ψιθυρίζοντας: *Μην πυροβολείτε είμαι ο λοχαγός*. Ο Σαμπατέ τον πυροβόλησε στο κεφάλι σχεδόν εξ επαφής και συνέχισε έρποντας μέσα στο πηχτό σκοτάδι, επαναλαμβάνοντας τη φράση του λοχαγού, κάθε φορά που διασταυρωνόταν με κάποιον από τους εχθρούς του. Σε λίγα λεπτά είχε σπάσει τον κλοιό.

Όταν ξημέρωσε, η Γκουάρδια Θιβίλ μπήκε στο Μας Κλαρά. Οι Μιράκλε και Μαδριγάλ ήταν κρυμμένοι πίσω από σακιά με ζωοτροφές και πληγωμένοι. Ο

Ρουίθ ήταν κρυμμένος στην καμινάδα του χωριάτικου φούρνου, αλλά αναγκάστηκε να βγεί, όταν οι μπάτσοι έριξαν μέσα στο φούρνο δακρυγόνα. Και οι τρεις εκτελέστηκαν επιτόπου. Ο Κονέσα ήταν ακόμη στο κοτέτσι, ετοιμοθάνατος από την αιμορραγία, αλλά αντί να τον περιθάλψουν, τον βασάνισαν μέχρι να ξεψυχήσει. Η απόδραση του Σαμπατέ έθεσε σε συναγερμό όλη την επαρχία.

Το επόμενο βράδυ, ο «Κίκο» διέσχισε κολυμπώντας τον παγωμένο ποταμό Τερ και το ξημέρωμα ανέβηκε στην ατμομηχανή ενός εμπορικού τρένου. Υπό την απειλή του όπλου του, οι μηχανοδηγοί τού έδωσαν το φαγητό και το νερό τους, αλλά του εξήγησαν ότι δεν ήταν εφικτό να τον πάνε ώς τη Βαρκελώνη, όπως ζητούσε, καθώς για να γίνει αυτό έπρεπε να αλλάξουν τη μηχανή στο τρένο. Η κατάστασή του ήταν πολύ άσχημη. Οι πληγές στο πόδι του είχαν μολυνθεί, είχε πυρετό και για να αντέξει τον πόνο έκανε ενέσεις μορφίνης. Κατέβηκε από το τρένο και προσπάθησε να βρει ένα γιατρό στο χωριό του Σαν Σελόνι. Εκεί, χτύπησε μια λάθος πόρτα και επιχείρησε να μπει στο σπίτι του αγνώστου που του άνοιξε.

Οι δυο άντρες πιάστηκαν στα χέρια και κυλίστηκαν στο δρόμο. Στο μεταξύ είχαν ενημερωθεί όλοι οι φαλαγγίτες και οι αστυνομικές δυνάμεις της περιοχής ότι ο «Κίκο» κατευθυνόταν προς το χωριό τους. Ο φαλαγγίτης Αμπέλ Ρότσα βρισκόταν σε περιπολία με άλλους παρακρατικούς, όταν αντιλήφθηκε τη συμπλοκή. Έτρεξε προς το μέρος των δύο ανδρών και πυροβόλησε, πετυχαίνοντας τον πολίτη. Ο «Κίκο» βρήκε το χρόνο να πυροβολήσει δυο φορές τον Ρότσα. Η πρώτη σφαίρα τον πέτυχε στο πόδι και η δεύτερη σταμάτησε σε μια χειροβομβίδα, που βρισκόταν στην τσέπη της στολής του, στο ύψος της καρδιάς. Η τύχη, που χαμογέλασε διπλά στο φαλαγγίτη, είχε εγκαταλείψει πια τον «Κίκο», ο οποίος έπεσε νεκρός από τη δεύτερη βολή του εχθρού του. Ένας άλλος παρακρατικός που τους πλησίασε άδειασε το γεμιστήρα του πάνω στο άψυχο κορμί του Φρανσίσκο Σαμπατέ Λιοπάρτ «Κίκο», παραμορφώνοντας το πρόσωπο του νεκρού σε τέτοιο βαθμό, που δεν ήταν πια αναγνωρίσιμος. Ήταν η 5η Ιανουαρίου του 1960.[39]

Τα νέα έκαναν το γύρο του κόσμου σε ελάχιστο χρόνο, μέσα από το ραδιόφωνο και τις εφημερίδες στην Ευρώπη, αλλά και στην αμερικανική ήπειρο. Η αναγγελία του θανάτου του από τον επίσημο τύπο της CNT στη Γαλλία με άρθρο της Φεδερίκα Μοντσένυ, ξεσήκωσε θύελλα διαμαρτυριών, καθώς -αν και του απέτινε φόρο τιμής- υπενθύμιζε τις «διασπαστικές» του πρωτοβουλίες και θεωρούσε ότι το κίνητρο της δράσης του ήταν η εκδίκηση για τα αδέρφια του. Οι άκαμπτοι καρεκλοκένταυροι των επιτροπών δεν μπορούσαν -και δεν ήθελαν- να αντιληφθούν το πνεύμα του Σαμπατέ. Όμως, η δράση τού πιο καταζητούμενου εχθρού του καθεστώτος και των τεσσάρων συντρόφων του λειτούργησε παραδειγματικά σε όλους τους νέους αγωνιστές, οι οποίοι αδημονούσαν να ξεθάψουν

39 Ολόκληρη η ιστορία του ταξιδιού και των συμπλοκών βρίσκεται στα ελληνικά στο Tellez, *Σαμπατέ,* σελ.177-186. Κάποια λάθη στην αφήγηση του Τέγιεθ, που οφείλονται στην αδυναμία του να συμβουλευτεί επίσημες πηγές και αυτόπτες μάρτυρες, όταν γράφτηκε το βιβλίο το 1970, είναι διορθωμένα στην παραπάνω εκδοχή.

το τσεκούρι το πολέμου. Η αυγή της δεκαετίας του 1960 σηματοδότησε την αρχή μιας νέας επίθεσης ενάντια στον Φράνκο, από μια γενιά αγωνιστών που ήθελε να μοιάσει στον «Κίκο» Σαμπατέ, υπόδειγμα αναρχικής συνέπειας και δράσης.

Η ενωμένη CNT και η DI 1961-1965

ΟΙ ΝΕΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

Η αισιοδοξία στις γραμμές του κινήματος ενόψει του συνεδρίου της Λιμόζ το 1961 ήταν υπέρμετρη. Η εκτίμηση της θέσης στην οποία βρισκόταν το φρανκικό καθεστώς και η διεθνής συγκυρία τροφοδοτούσαν αυτή την αισιοδοξία. Η κοινωνική κατάσταση στην Ισπανία ήταν τεταμένη. Η επιχειρούμενη φιλελευθεροποίηση της οικονομίας είχε προκαλέσει κρίση και οι εργατικές διεκδικήσεις πύκνωναν. Παράλληλα, η οικονομική ανέχεια και η υψηλή ανεργία σε πολλές περιοχές -κυρίως του νότου- οδήγησαν μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στη μετανάστευση. Οι έριδες, μεταξύ της παλιάς φρουράς των φασιστών και των καθολικών τεχνοκρατών, είχαν δημιουργήσει προστριβές στο εσωτερικό της κυβέρνησης και προσδοκίες στους αντικαθεστωτικούς για μια πιθανή πολιτική κρίση. Μέχρι και πολιτικοί σχηματισμοί της δεξιάς αναλάμβαναν αντιπολιτευτική δράση, προσδοκώντας να γεμίσουν το πολιτικό κενό, που θα άφηνε μια πιθανή καθεστωτική αλλαγή.

Στο διεθνές επίπεδο, βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη η διαδικασία απελευθέρωσης των χωρών του Τρίτου Κόσμου από τις αποικιακές δυνάμεις. Η επανάσταση στην Κούβα εδραιωνόταν και το επαναστατικό κίνημα στη Λατινική Αμερική ενδυναμωνόταν. Ο ΟΗΕ ψήφισε, το Δεκέμβρη του 1960, υπέρ του αναφαίρετου δικαιώματος των λαών για αυτοδιάθεση. Στη Δυτική Ευρώπη διαφαινόταν -μετά από τα δύσκολα χρόνια της μεταπολεμικής ανοικοδόμησης- μια προοδευτική στροφή, η οποία αποκρυσταλλώθηκε στη διεύρυνση του κοινωνικού κράτους και τη ριζοσπαστικοποίηση της νέας γενιάς. Τα γεγονότα της Ουγγαρίας στο ανατολικό μπλοκ, αλλά και η εδραίωση της κινεζικής επανάστασης προκάλεσαν νέες

πολιτικές διεργασίες στο εσωτερικό των κομμουνιστικών κινημάτων, με αποτέλεσμα τη δημιουργία της νέας αριστεράς και την αποδυνάμωση της επιρροής τής ΕΣΣΔ πάνω στη νέα γενιά ριζοσπαστών.

Μέσα σε αυτό το συνεχές κλίμα αλλαγών, ο ισπανός δικτάτορας κατάφερε να ελιχθεί αποτελεσματικά και να στρέψει προς όφελός του τις καταστάσεις, που θα μπορούσαν να τον θέσουν σε κίνδυνο. Οι σχέσεις του ισπανικού κράτους με τις ΗΠΑ έγιναν στενότερες και εξασφάλισαν τη ροή αμερικανικών κεφαλαίων για τη στήριξη της οικονομίας. Λίγες μέρες πριν από τη δολοφονία του Σαμπατέ, ο Αϊζενχάουερ πραγματοποίησε την πρώτη επίσκεψη αμερικανού προέδρου στη Μαδρίτη. Η συνολική οικονομική βοήθεια των ΗΠΑ προς τον Φράνκο, συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικών επενδύσεων και της προμήθειας στρατιωτικού υλικού, έφτασε τα 7,6 δις δολάρια για το διάστημα 1960-1974.[1] Η μετανάστευση εργατικού δυναμικού στο εξωτερικό είχε κι αυτή ευεργετικά αποτελέσματα για την ισπανική οικονομία, καθώς μείωσε την ανεργία και έφερε άλλα 6 δις δολάρια στην ισπανική αγορά, από τα εμβάσματα του περίπου 1,5 εκατομμυρίου οικονομικών μεταναστών προς τις οικογένειές τους.

Όμως, η μεγάλη επιτυχία του Φράνκο στο οικονομικό πεδίο ήταν η αξιοποίηση του τουρισμού. Πολλά μέλη της κυβέρνησής του φοβόντουσαν την εξάπλωση του τουρισμού στη χώρα. Οι ξένοι επισκέπτες θεωρούνταν φορείς κακών επιρροών, αφού προέρχονταν από φιλελεύθερα καπιταλιστικά καθεστώτα. Παράλληλα, οι αναπόφευκτες συγκρίσεις μεταξύ του βιοτικού επιπέδου των τουριστών και αυτού των ντόπιων ισπανών, μπορούσαν να δημιουργήσουν προβλήματα. Η Ισπανία της δεκαετίας του 1960 ήταν μια χώρα φτωχή και οπισθοδρομική, με την επαρχία να καταδυναστεύεται από τη συμπαιγνία τσιφλικάδων και καθολικής εκκλησίας, όπου σχεδόν το 50% των παιδιών δεν είχε ικανοποιητική πρόσβαση στη βασική εκπαίδευση. Ο αναλφαβητισμός ήταν μια πραγματικότητα πολύ διαδεδομένη. Για τους συντηρητικούς καθολικούς, η παρουσία των τουριστών -πολλοί από τους οποίους περιφέρονταν στις παραθαλάσσιες περιοχές με μαγιό καταναλώνοντας αλκοόλ- ήταν σκανδαλώδης. Όμως, ο δικτάτορας κατάλαβε τα σημαντικά οικονομικά οφέλη του τουρισμού και είδε σε αυτόν μια ευκαιρία να βελτιώσει τη διεθνή εικόνα της χώρας του. Στο συλλογικό ευρωπαϊκό υποσυνείδητο η εικόνα της Ισπανίας ως χώρα της αδελφοκτόνου σφαγής και της τυραννίας, αντικαταστάθηκε με την εικόνα του φτηνού προορισμού διακοπών. Η Γκερνίκα του Πικάσο και η φωτογραφία του Ρόμπερτ Κάπα με τον πολιτοφύλακα την ώρα που δολοφονείται έδωσαν τη θέση τους σε καρτ-ποστάλ γεμάτες ήλιο, σανγκρία, θάλασσα και ταυρομαχίες. Οι 6 εκατομμύρια τουρίστες του 1960 έγιναν 34 εκατομμύρια το 1973. Τα χρήματα που άφησαν στη χώρα στήριξαν το φασιστικό καθεστώς και χρηματοδότησαν τον τεράστιο κατασταλτικό του μηχανισμό.

Η καταστολή σε όλες της τις μορφές ήταν ιδιαίτερα σκληρή αυτή τη δεκαετία. Δε θα μπορούσε να είναι διαφορετικά, αφού τα μέτωπα που αντιμετώπισε το

1 Για τα οικονομικά μεγέθη, βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.236-237.

καθεστώς ήταν πολλά κι επικίνδυνα. Οι αντεργατικές συνθήκες που προέκυψαν από τη φιλελευθεροποίηση της οικονομίας επέφεραν μια έκρυθμη κατάσταση στην εργατική τάξη. Η εσωτερική μετανάστευση δημιούργησε νέα δεδομένα, κυρίως στις βιομηχανικές ζώνες γύρω από τις μεγάλες πόλεις. Εκεί συγκεντρώθηκαν πολλοί νέοι άνθρωποι, οι οποίοι έδωσαν καινούρια πνοή στο εργατικό κίνημα, μέσα κι έξω από τις παραδοσιακές πολιτικές δυνάμεις. Η διαμαρτυρία εδραίωσε την ύπαρξή της και μέσα στα πανεπιστήμια, όπου τα παιδιά της μεσαίας -κυρίως- τάξης διεκδικούσαν την παρουσία τους στην πολιτική σκηνή.

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες γεννήθηκαν αναπόφευκτα και πιο ριζοσπαστικές αντιλήψεις αγώνα. Το Δεκέμβρη του 1959 έκανε την εμφάνιση της με τρεις βόμβες η ΕΤΑ.[2] Τον Αύγουστο του 1961, ένα κομάντο 13 ανταρτών αντάλλαξε πυροβολισμούς με μια περίπολο της Γκουάρδια Θιβίλ στα Πυρηναία, στην οποία προκάλεσε ένα νεκρό κι έναν τραυματία. Κατά την υποχώρηση του κομάντο στη Γαλλία, τα μέλη του συνελήφθησαν και αποκαλύφθηκε ότι ήταν σοσιαλιστές και αποστάτες του κομμουνιστικού κόμματος, οι οποίοι βρίσκονταν σε επαφή με τον «Καμπεσίνο»[3] και μέλη του PSOE που είχαν αποσχιστεί. Επίσης, σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρθηκε η δράση του DRIL το 1960 και το 1961, όπως και οι υπόλοιπες ανεπιτυχείς προσπάθειες αντιφρανκικής δράσης. Στην περίοδο που εξετάζεται, η πιο οργανωμένη και ικανή προσπάθεια αντίστασης ήταν αυτή των αναρχικών.

Η αφετηρία της βρίσκεται στις πρωτοβουλίες που ανέλαβε η FIJL από το τέλος της προηγούμενης δεκαετίας. Μέσα από τις ζυμώσεις της νεολαίας και των αγωνιστών που τη στήριζαν με τους αντιπροσώπους των CNT και FAI, η άμεση δράση πέρασε σε πρώτο πλάνο ενόψει και της διοργάνωσης του Συνεδρίου της Επανένωσης στη Λιμόζ, το καλοκαίρι του 1961. Η νεολαία ήταν αποφασισμένη να ξυπνήσει το κίνημα από το λήθαργο, στον οποίο το είχαν ρίξει οι παραλυτικές

2 Λανθασμένα θεωρείται από πολλούς ότι η ΕΤΑ δημιουργήθηκε το 1959 και ότι πρώτη ενέργειά της ήταν η απόπειρα εκτροχιασμού ενός τρένου με φαλαγγίτες τον Ιούλη του 1961. Η γέννησή της τοποθετείται το 1958, από μερικούς νεαρούς βάσκους, οι οποίοι ήταν αντίθετοι με την απραξία του PNV και επιθυμούσαν να συνδυάσουν το βάσκικο εθνικιστικό στοιχείο με μια σοσιαλιστική κοινωνική προοπτική. Οι νεαροί της ΕΤΑ βοηθήθηκαν στα πρώτα τους βήματα από τους αναρχικούς -κυρίως στην προμήθεια όπλων- και συνεργάστηκαν με αυτούς σε κάποιες περιστάσεις. Εικάζεται ότι το λογότυπο της οργάνωσης είναι έργο του Φέλιξ Λικινιάνο, βάσκου αναρχικού, ο οποίος σταδιακά προσανατολίστηκε προς το βάσκικο εθνικισμό. Βλ. Íñiguez, *ό.π.,* σελ.927. Για την ΕΤΑ και τη μετέπειτα πορεία της βλ. Casanova, Iker, *ETA. 1958-2008. Medio Siglo de Historia.* Tafalla: Txalaparta, 2007.

3 Ο Valentín González "El Campesino" ήταν ο πιο φημισμένος κομμουνιστής διοικητής κατά τον εμφύλιο. Μετά την ήττα πήγε στην ΕΣΣΔ, όπου διαφώνησε με τους σταλινικούς και φυλακίστηκε σε γκούλαγκ. Κατάφερε να δραπετεύσει το 1949 από τον Καύκασο και να περάσει με τα πόδια στο Ιράν και από εκεί στην Ευρώπη. Το 1959 είχε συναντηθεί με τον Κίκο Σαμπατέ, ο οποίος είχε επιφυλαχθεί να επανεξετάσει την περίπτωση συνεργασίας τους. Βλ. Edo, *ό.π.,* σελ.129-130.

ηγεσίες και η παραίτηση των κουρασμένων γηραιότερων μελών του.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ Η ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΗΣ DI

Το συνέδριο έλαβε χώρα από τις 26 Αυγούστου έως τις 3 Σεπτέμβρη. Οι αντεγκλήσεις ανάμεσα στους ανυποχώρητους των δύο τάσεων ήταν αρχικά έντονες και κατευθυνόμενες από τη φράξια των Εσγκλέας-Μοντσένυ. Όμως, σε μια από τις πρώτες συνεδριάσεις, οι αντιπρόσωποι διατήρησαν το ζευγάρι στα αξιώματα που κατείχε (γραμματέας στην AIT και διευθύντρια της εβδομαδιαίας CNT). Αυτό βοήθησε στην εξομάλυνση των αντιθέσεων, καθώς υπήρχε φόβος προσπάθειας εξοστρακισμού αυτών των δύο από τις υπεύθυνες θέσεις του κινήματος. Στη συνέχεια, μια επιτροπή συμφιλίωσης όρισε τη διαδικασία επανένωσης των τοπικών ομοσπονδιών και εισηγήθηκε τη διατήρηση των εκδόσεων και των δύο τάσεων. Ουσιαστικά, οι δομές της ορθόδοξης τάσης (στέγαση γραφείων, κάρτες μελών, σφραγίδες κ.λπ.) έμειναν ανέγγιχτες και εντάχθηκαν σε αυτές και οι ρεφορμιστές.

Το δεύτερο ζήτημα αφορούσε στην ASO και στη συνεργασία με τις UGT και STV. Το συνέδριο αποφάσισε ομόφωνα να δώσει ψήφο εμπιστοσύνης στο συνασπισμό με τα άλλα συνδικάτα και να συμμετέχει ενεργά σ' αυτή την πρωτοβουλία η CNT. Τρεις μήνες νωρίτερα, μια ενωτική αντιπροσωπεία της CNT είχε υπογράψει τη συμμετοχή της στην ASO, στη βάση τεσσάρων σημείων. Το πρώτο ήταν ότι μεταπολιτευτικά θα δινόταν αμνηστία σε όλους τους φυλακισμένους. Το δεύτερο, ότι θα επιστρέφονταν οι κατασχεμένες από τους φασίστες περιουσίες. Το τρίτο σημείο ήταν ότι η ASO θα στήριζε τη δημιουργία ενός μηχανισμού απόδοσης δικαιοσύνης, που δε θα ήταν εκδικητικός και, τέλος, οι πολιτικές δυνάμεις της μεταπολίτευσης δεσμεύονταν ότι δε θα επιχειρούσαν να θεσπίσουν ένα πολιτειακό καθεστώς, αλλά θα άφηναν την επιλογή στον ισπανικό λαό, αφού πρώτα αποκαθιστούσαν τις ατομικές ελευθερίες.

Το ευχολόγιο της ASO έμεινε στα χαρτιά. Παρά την απόφαση του συνεδρίου, η CNT σύντομα εγκατέλειψε την ενεργή της συμμετοχή, όταν τα κόμματα που είχαν τον έλεγχο των άλλων δύο συνδικάτων προχώρησαν στη δημιουργία ενός ευρύτερου πολιτικού σχηματισμού, της UFD, στην οποία η συνομοσπονδία δε συμμετείχε. Η ASO δεν έπαψε να υπάρχει, αλλά στην εξορία ασχολήθηκε κυρίως με επαφές με τα ευρωπαϊκά συνδικάτα. Στο εσωτερικό της Ισπανίας, η συνεργασία των τριών συνδικάτων ήταν πιο ενεργή και έφερε αποτελέσματα στην προώθηση των μεγάλων απεργιών του 1962. Όμως, η προσπάθεια των εξορίστων να ελέγξουν πλήρως τους συνδικαλιστές του εσωτερικού οδήγησε τους τελευταίους στην αυτονόμησή τους. Παρά τις φιλότιμες προσπάθειες κάποιων παλιών αγωνιστών που είχαν παραμείνει στο εσωτερικό, η καταστολή και η άνοδος των νέων συνδικαλιστικών οργανώσεων, οδήγησαν στην ουσιαστική διάλυση τής

συμμαχίας κατά τα μέσα της δεκαετίας.

Η σημαντικότερη απόφαση που πήρε το συνέδριο της Λιμόζ ήταν η δημιουργία της DI[4]. Η DI ήταν η οργάνωση που θα είχε την επιμελητεία της αναβίωσης της άμεσης δράσης στο εσωτερικό, με απώτερο στόχο την τυραννοκτονία. Τα μέλη της θα παρέμεναν μυστικά και θα λογοδοτούσαν στην επιτροπή άμυνας της CNT, η οποία θα συμμετείχε και στις συνεδριάσεις, ώστε να ελέγχει και να εγκρίνει τη δράση. Για τους σκοπούς της DI προβλεπόταν έκτακτη οικονομική συνεισφορά των μελών της Συνομοσπονδίας.[5]

Το συνέδριο έκλεισε τις διαδικασίες του μέσα σε κλίμα ευφορίας, το οποίο «έσπρωχνε κάτω από το χαλί» τα υπαρκτά προβλήματα. Η ενότητα που επιτεύχθηκε ήταν επιφανειακή, καθώς δεν υπήρξε σύγκλιση απόψεων μεταξύ των δύο τάσεων, αλλά περισσότερο σύγκλιση προθέσεων. Οι ηγετικές ελίτ των τάσεων, οι οποίες ήταν αντίθετες με την ένωση, έκαναν ότι περνούσε από το χέρι τους, για να συντηρήσουν ένα πολεμικό κλίμα στην οργάνωση. Η δέσμευση για επανενεργοποίηση της άμεσης δράσης ενόχλησε τόσο τους ακραίους ρεφορμιστές, οι οποίοι προτιμούσαν την τακτική των διαπραγματεύσεων, όσο και τους ορθόδοξους καρεκλοκένταυρους των επιτροπών, οι οποίοι ανησύχησαν για τη νομιμότητα της οργάνωσης στη Γαλλία και την πιθανότητα να μείνουν χωρίς μισθό. Η πολεμική μεταξύ των αντικρουόμενων τάσεων δε θα αργούσε να επαναφέρει το σχίσμα σε ακόμη μεγαλύτερες διαστάσεις. Πάντως, προς στιγμή, επικρατούσε ο άνεμος της αισιοδοξίας.

Τα μέλη που αντιπροσωπεύθηκαν στο Συνέδριο της Επανένωσης ήταν 7.135.[6] Στο συνέδριο συμμετείχε και ένας εκπρόσωπος της αναδομημένης CNT του εσωτερικού, ο Φιντέλ Γκορόν. Η νέα ισπανική εθνική επιτροπή είχε συσταθεί το φθινόπωρο του 1960 και είχε γραμματέα τον Ισμαέλ Ροντρίγκεθ. Ήταν η πρώτη επιτροπή μετά από επτά χρόνια, η οποία είχε μια στοιχειώδη εθνική δικτύωση, με οργανωμένες περιφερειακές στην Ανδαλουσία, την Καταλονία, το Κέντρο, το Βορρά, το Λεβάντε, τη Γαλικία, την Αστούριας και την Αραγόνα. Τα μέλη της ήταν πάνω από πεντακόσια σε όλη τη χώρα. Η επιτροπή νοίκιασε ένα γραφείο στο κέντρο της Μαδρίτης, όπου πολυγραφούσε κείμενα και ετοίμαζε προπαγανδιστικό υλικό.

Τον Οκτώβρη του 1961, η κρατική ασφάλεια χτύπησε καίρια την οργάνωση, συλλαμβάνοντας 44 άτομα και σχεδόν ολόκληρη την εθνική επιτροπή. Το χάσμα γενεών στην οργάνωση του εσωτερικού είναι εμφανές από την ηλικία των συλληφθέντων, αφού μόλις τρεις απ' αυτούς ήταν μικρότεροι των 25 χρόνων, ενώ οι περισσότεροι είχαν περάσει τα 45. Παρότι η CNT στην Ισπανία ήταν μια γερασμένη οργάνωση, αυτό δε σήμαινε πως δεν υπήρχαν νεαροί αναρχικοί.

4 Defensa Interior (Άμυνα Εσωτερικού).

5 Το ψήφισμα ίδρυσης της οργάνωσης βρίσκεται στο Alberola, Octavio, Gransac, Ariane, *El Anarquismo Español y la Acción Revolucionaria, 1961-1974,* Paris: Ruedo Iberico, 1975, σελ.51-52.

6 Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.225.

Αντιθέτως, υπήρχαν πολυάριθμοι διάσπαρτοι πυρήνες νεολαίας και πολλοί απ' αυτούς ήταν ήδη σε επαφή με τη FIJL στη Γαλλία. Η πληροφορία της σύλληψης της επιτροπής έγινε δεκτή στη Γαλλία ως σημάδι ότι ο Φράνκο θεωρούσε και πάλι τη Συνομοσπονδία ως ικανό αντίπαλο και βιαζόταν να την εξουδετερώσει. Μάλιστα, η προσαγωγή δώδεκα συντρόφων στο Παρίσι και η έρευνα των σπιτιών τους από τη γαλλική αστυνομία, επιβεβαίωσε αυτή την αντίληψη. Τον ίδιο μήνα, η δημοκρατική γαλλική κυβέρνηση απαγόρευσε την κυκλοφορία των εντύπων των ισπανών αναρχικών. Η ανάληψη δράσης εκ μέρους της CNT είχε θορυβήσει τη Μαδρίτη, η οποία συνεργαζόταν με τη γαλλική κυβέρνηση για να την ελέγξει. Η πρώτη διεθνής ενέργεια συμπαράστασης στους ισπανούς ήρθε από μια ομάδα ελβετών συντρόφων, οι οποίοι επιχείρησαν να κάψουν το ισπανικό προξενείο στη Γενεύη.

Η σύλληψη της ισπανικής εθνικής επιτροπής καθυστέρησε ελαφρώς τη συγκρότηση της DI, αφού είχε προβλεφθεί μια θέση στην οργάνωση για τον αντιπρόσωπο του εσωτερικού. Τελικά, ο ορισμός των μελών έγινε το χειμώνα του 1961-62. Το κριτήριο για την επιλογή των αγωνιστών που τη συνέθεσαν ήταν σύνθετο. Οι συμμετέχοντες έπρεπε να είναι άτομα μεγάλου κύρους, ώστε να εγγυώνται τη σοβαρότητα της προσπάθειας. Παράλληλα, έπρεπε να έχουν γνώσεις συνωμοτικής δράσης και οργανωτικές δυνατότητες. Οι ισορροπίες της επανένωσης καθιστούσαν αναγκαία την εκπροσώπηση και των δύο τάσεων στη DI. Τέλος, ο διηπειρωτικός χαρακτήρας της εξόριστης επιτροπής έπρεπε να αποτυπώνεται στη σύνθεσή της και να εξασφαλίζει τη μέγιστη δυνατή υποστήριξη προς την προσπάθεια, από όλους τους εξόριστους πυρήνες. Η σύνθεση, μετά από πολλές διαβουλεύσεις και παρασκηνιακές πιέσεις, ήταν η εξής: Ζερμινάλ Εσγκλέας, Βισέντε Λιανσόλα, Ακράθιο Ρουίθ, Θιπριάνο Μέρα, Οκτάβιο Αλμερόλα, Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ και Χουάν Χιμένο.[7]

Η πρώτη συνάντηση της οργάνωσης έγινε το Μάρτη του 1962. Σ' αυτή συμμετείχαν όλα τα μέλη της DI εκτός από τον Γκαρθία Ολιβέρ, ο οποίος παρέμεινε στο Μεξικό και απέστειλε τις προτάσεις του γραπτώς. Η στρατηγική που εισηγήθηκε έγινε δεκτή ομόφωνα από τα υπόλοιπα μέλη. Σκοπός της DI ήταν: *να [...] λειτουργεί ως καταλύτης στην κοινωνική ριζοσπαστικοποίηση, ενώ παράλληλα οφείλει να οργανώσει την υποστήριξή της και την ενεργητική αλληλεγγύη, ώστε να αντιταχθεί στις κατασταλτικές υπερβολές του καθεστώτος. Με άλλα λόγια,*

7 Ο Juan Jimeno ήταν αντιπρόσωπος της Β. Αφρικής και δεν έχει σχέση με το Juan Jose Gimeno, που συντηρούσε την ψευδοεπιτροπή του εσωτερικού τη δεκαετία του '50. Acracio Ruiz είναι το ψευδώνυμο του José Molina Ortega (1908-1994). Ο Ρουίθ ήταν αντιπρόσωπος της Μ. Βρετανίας, όπου και είχε μεταναστεύσει μετά την ήττα. Στον εμφύλιο βρισκόταν συνεχώς στην πρώτη γραμμή του μετώπου, συνεργαζόμενος συχνά με τον Μέρα. Ήταν ένας από τους διοικητές που συμμετείχαν στο πραξικόπημα του 1939. Ο Vicente Llansola Renau (1915-1996) ήταν άνθρωπος εμπιστοσύνης του Εσγκλέας, γραμματέας άμυνας το 1945-49 και τακτικό μέλος των επιτροπών, μέχρι το θάνατό του. Πολλοί τον αποκαλούσαν ειρωνικά «κουμπάρο» και «σοφέρ» του Εσγκλέας.

αποστολή της πρέπει να είναι η μετατροπή του «ισπανικού προβλήματος» σε διαρκές πρόβλημα της επικαιρότητας, με διεθνή αντίκτυπο, ώστε να υποχρεώσει τους πάντες να πάρουν εκ νέου θέση και να ψάξουν για μια λύση, πέρα απ' τη διατήρηση του status quo, που ωφελεί μόνο στη διαιώνιση της δικτατορίας [...].[8] Οι επιθέσεις έπρεπε να έχουν σαφή αντικαθεστωτικό, αλλά και επικοινωνιακό χαρακτήρα. Η DI δεν ήθελε να προκληθούν θύματα, εκτός από το δικτάτορα, αλλά να διαταράξει την κοινωνική ειρήνη, την οποία ο Φράνκο διατράνωνε σε κάθε ευκαιρία που παρουσιαζόταν. Επίσης, ήταν αναγκαίο να χτυπηθεί η τουριστική βιομηχανία και να προκληθεί η διεθνής κατακραυγή εναντίον του καθεστώτος.

Τα μέλη της DI επιφορτίστηκαν διάφορες αρμοδιότητες. Ο Εσγκλέας ανέλαβε την προπαγάνδα και ο Λιανσόλα την οργάνωση της τυραννοκτονίας. Ο Οκτάβιο Αλμπερόλα ήταν ο υπεύθυνος συντονισμού των ομάδων και των ενεργειών, καθώς είχε την απαιτούμενη πείρα, αλλά και την άμεση επαφή με τη FIJL. Τα υπόλοιπα μέλη λειτούργησαν ως σύνδεσμοι, ενώ ενεργοποίησαν και όλες τις επαφές που θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμες για την επανεκκίνηση της άμεσης δράσης. Η DI έπρεπε να βασιστεί στα χρήματα που έπαιρνε από τη διηπειρωτική γραμματεία και να μην καταφύγει στις ιλεγκαλιστικές πρακτικές του παρελθόντος. Στο συνέδριο της Λιμόζ είχε αποφασιστεί η οικονομική της ενίσχυση από ειδική εισφορά και υπολογίστηκε ότι για να ξεκινήσει τη δράση της χρειαζόταν δέκα εκατομμύρια γαλλικά φράγκα. Το ποσό ήταν μεγάλο και επίτηδες είχε οριστεί σε αυτό το ύψος, ώστε να καθυστερήσει το ξεκίνημα της δράσης. Την άνοιξη του 1962 είχαν μαζευτεί λίγο περισσότερα από τέσσερα εκατομμύρια. Ο Εσγκλέας ζήτησε εκατό χιλιάδες για την προπαγάνδα και άλλο ένα εκατομμύριο δόθηκε στον Λιανσόλα για να οργανώσει την εκτέλεση του Φράνκο. Με τα υπόλοιπα, η DI αποφάσισε να περάσει στη δράση.

Η πραγματοποίηση των χτυπημάτων θα γινόταν από μέλη της FIJL στην εξορία, αλλά και από νεαρούς αντιφασίστες ευρωπαίους, οι οποίοι ήθελαν να βοηθήσουν στην ανατροπή της δικτατορίας. Κρίθηκε σκόπιμο να μην πραγματοποιούν ενέργειες οι αναρχικοί που έμεναν στην Ισπανία, διότι ήταν πιο ευάλωτοι στην καταστολή. Έτσι, οι πυρήνες του εσωτερικού ανέλαβαν την υποστήριξη των κομάντο, την εξασφάλιση ασφαλών σπιτιών και το δίκτυο πληροφοριών. Τα μέλη των κομάντο έμπαιναν στην Ισπανία κυρίως με τρένο ή αυτοκίνητο, παριστάνοντας τους τουρίστες, με πλαστά διαβατήρια άλλων εθνικοτήτων.

Οι αγωνιστές που στελέχωσαν τη DI είχαν δημιουργήσει ένα ευρύτατο δίκτυο υποστήριξης της προσπάθειας. Οι επαφές με το εσωτερικό γίνονταν μέσω μυστικής αλληλογραφίας ή απεσταλμένων, ώστε να ελαχιστοποιείται ο κίνδυνος. Η νεολαία του Παρισιού είχε αναπτύξει κρυφές σχέσεις με το δίκτυο του Θεράδα, απ' όπου προμηθευόταν πλαστά ταξιδιωτικά έγγραφα υψηλής πιστότητας. Τα παλιά οπλοστάσια της μεταπολεμικής περιόδου ξεθάφτηκαν και τέθηκαν στη διάθεση της DI. Ειδικοί στα χημικά και τα εκρηκτικά δίδαξαν τους νεότερους και

8 Βλ. Alberola, Gransac, *ό.π.,* σελ.63.

εισήγαγαν καινοτομίες στους εκρηκτικούς μηχανισμούς, όπως την πυροδότηση με τηλεχειρισμό.[9] Σύντροφοι, που δούλευαν σε συνεργεία αυτοκινήτων, έλυναν τα αυτοκίνητα των ομάδων δράσης και έκρυβαν στα πιο απίστευτα σημεία όπλα και εκρηκτικά. Η καλοκουρδισμένη μηχανή ξεκίνησε το Μάη του 1962, χωρίς να περιμένει περαιτέρω οικονομική ενίσχυση.

Ήδη από τις αρχές του Απρίλη είχαν ξεκινήσει μεγάλες απεργίες στην Αστούριας, οι οποίες εξαπλώθηκαν σε όλο τον ισπανικό βορρά και σε εργοστάσια της Καταλονίας. Ο Φράνκο κήρυξε στρατιωτικό νόμο σε κάποιες περιφέρειες και περίπου 2.000 απεργοί -από τις 70.000 που συμμετείχαν στην απεργία διαρκείας- βασανίστηκαν, φυλακίστηκαν και ακόμη περισσότεροι απολύθηκαν. Η καταστολή ήταν τόσο σφοδρή, που προκάλεσε -χλιαρές- διαμαρτυρίες μέχρι κι από προσωπικότητες της δεξιάς. Η απεργία έληξε στις 6 Ιούνη, χωρίς θετικό αποτέλεσμα για τους εργάτες.

Στις 7 και 8 Ιούνη του 1962 συγκλήθηκε ένα συνέδριο στο Μόναχο, στο οποίο συμμετείχαν 118 προσωπικότητες της ισπανικής αντιπολίτευσης τόσο από το εσωτερικό όσο κι από την εξορία. Δεξιοί, καθολικοί εργατιστές, ρεπουμπλικάνοι και σοσιαλιστές διακήρυξαν την πρόθεσή τους για μια ειρηνική μετάβαση στη δημοκρατία, λέγοντας χαρακτηριστικά ότι η τάξη και η πρόοδος θα εγγυηθούν την αποφυγή μιας επανάστασης. Το γλυκανάλατο μανιφέστο τους στηρίχθηκε από το κομμουνιστικό κόμμα, το οποίο δεν είχε προσκληθεί στο συνέδριο. Ο ισπανικός τύπος αναφέρθηκε με απαξιωτικά σχόλια στο συνέδριο και οι αρχές έστειλαν τελεσίγραφο στους συμμετέχοντες που ζούσαν στην Ισπανία: Μπορούσαν να επιλέξουν είτε να παραμείνουν στο εξωτερικό είτε να επιστρέψουν, οπότε και θα εκτοπίζονταν στα Κανάρια Νησιά.

Οι αναρχικοί προτίμησαν να απαντήσουν στην αντεργατική πολιτική με το παραδοσιακό τους όπλο, την άμεση δράση. Στις 5 Ιούνη, τοποθετήθηκε εκρηκτικός μηχανισμός σε ένα κτίριο της καθολικής επισκοπής στη Μαδρίτη. Άλλες δυο βόμβες έσκασαν στην ίδια πόλη στις 7 και στις 12 του Ιούνη, η πρώτη στην κεντρική τράπεζα και η δεύτερη στο ινστιτούτο κοινωνικής ασφάλισης. Στις 29 και 30 Ιούνη, σειρά είχε η Βαρκελώνη με τρεις εκρήξεις στα γραφεία της Φάλαγ-

9 Ειδική αναφορά αξίζει να γίνει στον Antonio Verardini Díaz-Serreti (1910-;). Ο Βεραρντίνι ήταν άμεσος συνεργάτης του Θιπριάνο Μέρα στον εμφύλιο και αρχηγός του επιτελείου του κατά τη νικηφόρα μάχη της Μπριουέγα. Παγιδεύτηκε και συνελήφθη από τους σταλινικούς στη Μαδρίτη, αλλά γλίτωσε όταν ο Μέρα έστειλε ένα λόχο συνοδευόμενο από τανκς για να τον απελευθερώσει. Στο τέλος του πολέμου διέφυγε στη Β. Αφρική και από εκεί στο Παρίσι. Συνεργάστηκε στενά με τον Θεράδα στην πλαστογράφηση της ισπανικής πεσέτας και αναγκάστηκε να ζήσει την υπόλοιπη ζωή του με πλαστά χαρτιά, ώστε να αποφύγει τη σύλληψη. Το 1962 εργαζόταν στο Ινστιτούτο Κιουρί, καθώς ήταν μηχανικός με ιδιαίτερη ευφυΐα. Προμήθευσε τη DI με πειραματικές συσκευές ασύρματης επικοινωνίας και συστήματα τηλεχειρισμού. Για χρόνια προσπάθησε να τελειοποιήσει ένα τηλεχειριζόμενο αεροπλανάκι, ικανό να μεταφέρει εκρηκτικά, για μια επίθεση εναντίον του Φράνκο. Βλ. Edo, *ό.π.*, σελ.161-164.

γας, την κατοικία τού επισκόπου και το εκεί παράρτημα του ινστιτούτου κοινωνικής ασφάλισης. Στις 14 Ιούλη, μια βόμβα έσκασε μέσα στη βασιλική του αγίου Παύλου στο Βατικανό. Ο ωρολογιακός μηχανισμός λειτούργησε σωστά και η έκρηξη έγινε τη νύχτα, ώστε να αποφευχθούν θύματα. Οι αρχές του Βατικανού απέκρυψαν το σημείωμα που βρήκαν επιτόπου, το οποίο αναφερόταν στη στάση του Βατικανού απέναντι στον Φράνκο και ανακοίνωσαν ότι η έκρηξη ήταν το έργο ενός ανισόρροπου βομβιστή. Μες στις επόμενες μέρες κάποιες διαρροές στο διεθνή τύπο αποκάλυψαν τα πραγματικά κίνητρα.

Στις 15 Ιούλη, εξερράγη μια βόμβα στο μπαλκόνι του δημαρχείου της Βαλένθια. Την προηγούμενη μέρα ο δικτάτορας είχε επισκεφτεί την πόλη και είχε απευθύνει λόγο από το ίδιο μπαλκόνι. Η DI έστειλε προκήρυξη στους ανταποκριτές ξένου τύπου στη Μαδρίτη, η οποία απευθυνόταν στο δικτάτορα και έλεγε χαρακτηριστικά: *Να γνωρίζεις πως ακολουθούμε τα βήματά σου.*[10] Πέντε μέρες αργότερα, μια πολύ δυνατή έκρηξη αναστάτωσε το κέντρο της Βαρκελώνης, όταν ένα αυτοκίνητο πέταξε τα ξημερώματα μια βόμβα στην πλατεία Τεάτρο. Η νύχτα της 23ης προς την 24η Ιούλη του 1962 ξύπνησε φαντάσματα του παρελθόντος για την Γκουάρδια Θιβίλ της Καταλονίας. Τρεις πυλώνες υψηλής τάσης καταστράφηκαν στη Φονολιόσα από αντίστοιχες δυνατές εκρήξεις. Μεγάλα τμήματα της περιοχής της Μανρέσα βυθίστηκαν στο σκοτάδι. Τα σαμποτάζ ήταν έργο του Ραμόν Βίλα «Καρακεμάδα», ο οποίος περνούσε ξανά στη δράση μετά από μια δεκαετία. Ο Βίλα συνοδευόταν από τον Πέδρο Σάντσεθ, 53 ετών. Οι δυο άνδρες αναγκάστηκαν να χωριστούν κατά τη διάρκεια ανταλλαγής πυροβολισμών με την Γκουάρδια Θιβίλ, που τους καταδίωξε. Ο Σάντσεθ κυκλώθηκε σε μια αγροικία και συνελήφθη.[11]

Ο Βίλα κατάφερε να επιστρέψει πεζός στη Γαλλία. Η αποχή του από το αντάρτικο όλον αυτό τον καιρό, οφειλόταν στην πειθαρχία του απέναντι στις αποφάσεις της CNT για αναστολή της ένοπλης δράσης. Ο Βίλα είχε πολύ κοντινές σχέσεις με την Φεδερίκα Μοντσένυ και τον Εσγκλέας. Ο τελευταίος ήταν που του πρότεινε να επιστρέψει στη δράση.[12] Ο σχεδιασμός δράσης της DI ήταν αντίθετος στη χρήση αυτών των παλιών τακτικών, επειδή ο κίνδυνος σύλληψης ήταν δυσανάλογα μεγάλος σε σχέση με το αποτέλεσμα, κάτι που δυστυχώς αποδείχθηκε στην πράξη με τον Σάντσεθ και θα αποδεικνυόταν με τραγικότερο τρόπο τον επόμενο χρόνο.

Στις 12 Αυγούστου, έγινε το εντυπωσιακότερο -μέχρι εκείνη τη στιγμή- χτύπη-

10 *Στο ίδιο*, σελ.75.

11 Ο Pedro Sánchez Martínez (1909-;) είχε χάσει όλα τα δάχτυλα του δεξιού του χεριού στον εμφύλιο. Καταδικάστηκε σε 30 χρόνια και αποφυλακίστηκε με όρους το 1971. Βλ. Sánchez, *ό.π.,* σελ.207-208.

12 Ο Αλμπερόλα υποστηρίζει ότι ο Εσγκλέας πήρε την πρωτοβουλία αυτή, ώστε να έχει να επιδείξει συνωμοτικό έργο στα υπόλοιπα μέλη της DI. Η ενέργεια του Βίλα ήταν εκτός του γενικότερου σχεδιασμού της οργάνωσης. Συνέντευξη με Ο. Alberola, Περπινιάν, 12/5/2007.

μα. Μια βόμβα εξερράγη στο ιερό του βασιλικού ναού του Τιμίου Σταυρού στην Κοιλάδα των Πεσόντων[13], λίγο μετά το τέλος της λειτουργίας. Λίγες ώρες μετά, έφτασε στους ανταποκριτές ξένου τύπου της Μαδρίτης η ανάληψη της ευθύνης από την DI. Ο συντάκτης της κατέληγε στο κείμενό του με μια απειλή: *Φράνκο, ούτε στον τάφο σου δε θα σε αφήσουμε να ξεκουραστείς γαλήνια.*[14] Η απειλή δεν ήταν τυχαία, αφού η οργάνωση είχε προετοιμάσει μια απόπειρα δολοφονίας του δικτάτορα, η οποία είχε πολλές πιθανότητες επιτυχίας.

Το σχέδιο προέβλεπε την ανατίναξη του αυτοκινήτου του δικτάτορα, στη διαδρομή του προς τη θερινή του κατοικία στη Ντονόστια. Για την πραγματοποίησή του οι αναρχικοί συνεργάστηκαν με μέλη της ΕΤΑ, τα οποία μετέφεραν τα 20 κιλά πλαστικού εκρηκτικού και το μηχανισμό τηλεχειρισμού στην Ισπανία, από περάσματα των βάσκικων Πυρηναίων. Ήταν γνωστό ότι ο Φράνκο πάντοτε πήγαινε στα μέσα Αυγούστου στη Ντονόστια, όπου παρακολουθούσε τους ετήσιους ιστιοπλοϊκούς αγώνες και παραθέριζε. Όταν βρισκόταν στο θερινό του ανάκτορο, υπήρχαν σκοποί ανά 100 μέτρα σ' όλη την απόσταση από εκεί μέχρι την πόλη. Ο μηχανισμός έπρεπε να τοποθετηθεί πριν από την άφιξή του, αλλά η ημερομηνία κρατιόταν πάντα μυστική. Βάσει υπολογισμών και παλαιότερων προγραμμάτων, η βόμβα τοποθετήθηκε στις 12 Αυγούστου, ακριβώς δίπλα στο δρόμο απ' όπου θα περνούσε το αυτοκίνητο και το κομάντο περίμενε καρτερικά την άφιξη του δικτάτορα.

Η γυναίκα του έφτασε λίγες μέρες αργότερα, αλλά δεν υπήρχε καμιά πληροφορία σχετικά με το πρόγραμμα του Φράνκο. Ο Αλμπερόλα και ο Μέρα βρίσκονταν στη γαλλική παραμεθόριο, σε συνεχή επαφή με την ομάδα που είχε αναλάβει την απόπειρα. Δυστυχώς, οι μπαταρίες του μηχανισμού τηλεχειρισμού είχαν διάρκεια ζωής μόλις επτά ημερών, οπότε δεν γινόταν να περιμένουν επ' άπειρον. Μπροστά στο φόβο να ανακαλυφθεί ο μηχανισμός ή να εκραγεί άκαιρα, αποφασίστηκε η πυροδότησή του στις 19 Αυγούστου. Λίγο μετά τη διέλευση της αυτοκινητοπομπής της γυναίκας του Φράνκο, πυροδοτήθηκε ο ισχυρός μηχανι-

13 Η Κοιλάδα των Πεσόντων είναι ένα γιγαντιαίο μνημείο, έμπνευση του Φράνκο, που κατασκευάστηκε μετά το πέρας του εμφυλίου. Η κατασκευή του διήρκεσε 19 χρόνια. Στην ανέγερσή του δούλεψαν καταναγκαστικά χιλιάδες πολιτικοί κρατούμενοι, πολλοί από τους οποίους έχασαν τη ζωή τους από τις κακουχίες. Μια μεγάλη βασιλική εκκλησία, μήκους 260 μέτρων λαξεύτηκε απ' αυτούς μέσα στο βράχο και κάτω από το ιερό της είναι πλέον θαμμένος ο δικτάτορας Φρανθίσκο Φράνκο. Στην κορυφή του βουνού πάνω από το βράχο, ένας τεράστιος γρανιτένιος σταυρός ύψους 150 μέτρων είναι ορατός από απόσταση δεκάδων χιλιομέτρων. Στον ίδιο χώρο βρίσκεται και ο τάφος του ιδρυτή της Φάλαγγας. Αυτό το μνημείο υποτίθεται ότι είναι αφιερωμένο σε όλους τους νεκρούς τού εμφυλίου και συμβολίζει τη συμφιλίωση. Στην πραγματικότητα είναι ένα μνημείο μίσους και υποταγής, μαυσωλείο του χασάπη-δικτάτορα, όπου στην επέτειο του θανάτου του συγκεντρώνονται ακροδεξιοί και νοσταλγοί του καθεστώτος του, για να του αποτίσουν φόρο τιμής.

14 Βλ. Alberola, Gransac, *ό.π.,* σελ.76.

σμός, ο οποίος προκάλεσε πολύ θόρυβο κι έναν κρατήρα στην άκρη του δρόμου. Η DI δεν ήθελε να προκαλέσει άλλα θύματα, στόχος της ήταν η κορυφή της πυραμίδας του καθεστώτος.

Την ίδια μέρα με την έκρηξη στη Ντονόστια έσκασαν άλλες τρεις βόμβες. Οι δύο ήταν στα γραφεία σύνταξης δυο εφημερίδων στη Μαδρίτη και η τρίτη σε μια άλλη εφημερίδα στη Βαρκελώνη. Η εντύπωση που προκάλεσαν τόσα αλλεπάλληλα χτυπήματα και η αποτυχημένη απόπειρα κατά του Φράνκο ήταν τεράστια τόσο στο εσωτερικό όσο και διεθνώς. Η ισπανική αστυνομία ζήτησε τη συνδρομή της αντίστοιχης γαλλικής και αύξησε τη δραστηριότητά της για να αποτρέψει νέες επιθέσεις. Στις 23 Αυγούστου, ανακοινώθηκε η σύλληψη τριών μελών «τρομοκρατικών» οργανώσεων. Επρόκειτο για τη γαλλίδα Υβέτ Παρόν, την ισπανίδα Φρανθίσκα Ρομάν και τον ισπανό Χούλιο Μορένο, ο οποίος θεωρήθηκε εγκέφαλος της οργάνωσης. Δεν υπήρχαν στοιχεία που να τους συνδέουν με συγκεκριμένες πράξεις. Η σύλληψή τους οφειλόταν στη διασταύρωση στοιχείων με τη γαλλική αστυνομία, η οποία οδήγησε τη φρανκική αστυνομία στις δυο κοπέλες-συνδέσμους.

Η ρητορική που συνόδεψε αυτές τις συλλήψεις ήταν περίεργη. Τα -υπαγορευμένα από την ασφάλεια- άρθρα των δημοσιογράφων μιλούσαν για τρομοκρατικές επιθέσεις οργανωμένες από το κομμουνιστικό κόμμα, με τη συνεργασία του FLP και κάποιων νεαρών αναρχικών. Μάλιστα, κατονόμαζαν και δύο απ' αυτούς, τον Χαθίντο Γκερέρο και τον Φερμίν Πέρεθ. Το καθεστώς αποσιωπούσε την πραγματική πατρότητα των ανατρεπτικών ενεργειών και χρέωνε τη δράση στους κομμουνιστές, ώστε να επωφεληθεί από το διεθνές ψυχροπολεμικό κλίμα και να αποτρέψει πιθανές συμπάθειες προς την αναρχική πρακτική.

Η ονομαστική αναφορά στους δύο γνωστούς αναρχικούς της FIJL, οι οποίοι βρίσκονταν στη Γαλλία, είχε μάλλον πιο σκοτεινά κίνητρα. Ο Γκερέρο είχε φτάσει στη Γαλλία το 1960 με συστάσεις από την ισπανική εθνική επιτροπή. Από την πρώτη στιγμή είχε φανεί πρόθυμος να συμμετέχει στη δράση. Κάποιοι τον υποπτεύονταν λόγω της αμετροέπειας του χαρακτήρα του, ενώ άλλοι τον εμπιστεύονταν τυφλά λόγω των οργανωτικών ικανοτήτων του. Το καλοκαίρι του 1962, ο Γκερέρο έχασε μια τσάντα με πολύ σημαντικά στοιχεία για την παράνομη δομή της DI. Αμέσως τέθηκε σε καραντίνα. Η τσάντα περιείχε στοιχεία, τα οποία επιβάρυναν και τον ίδιο. Η αναφορά στο όνομά του μπορεί να οφειλόταν όντως σε αυτά τα στοιχεία ή να αποτελούσε προσπάθεια της φρανκικής αστυνομίας να άρει τις αρνητικές εντυπώσεις και υποψίες της FIJL απέναντί του, αν τελικά ο Γκερέρο ήταν βαλτός στην οργάνωση. Οι απόψεις για το αν ο Χαθίντο Γκερέρο δούλευε εξαρχής για την αστυνομία ποικίλλουν.[15]

15 Ο Jacinto Guerrero Lucas "Peque" (1939) εντάχθηκε επίσημα στο ισπανικό αστυνομικό σώμα το 1978, όταν επέστρεψε από τη γαλλική εξορία. Ο Αλμπερόλα -του οποίου ήταν στενός συνεργάτης- εκ των υστέρων θεωρεί πως ήταν βαλτός στην οργάνωση. Συνέντευξη με Ο. Alberola, Περπινιάν, 12/5/2007. Ο Σαλβαδόρ Γκουρουτσάρι πιστεύει πως έγινε πληροφοριοδότης μόνο της γαλλικής αστυνομίας περί το 1970 και πως μπήκε

Το κατασταλτικό έργο δε σταμάτησε εκεί. Με νέα στοιχεία που προέκυψαν από το βασανισμό των συλληφθέντων, έγιναν και άλλες συλλήψεις ατόμων της ελευθεριακής νεολαίας του εσωτερικού. Δεν υπήρχαν όμως τεκμήρια που να συνδέουν τη δράση τους με βομβιστικές ενέργειες. Δυστυχώς, η αστυνομία έφτασε στο στόχο της, σε ένα από τα πογκρόμ συλλήψεων που εξαπέλυσε ενάντια σε αντικαθεστωτικούς φοιτητές στη Βαρκελώνη. Οι φοιτητές ανήκαν στο FLP, αλλά ένας απ' αυτούς είχε στο σπίτι του τη διεύθυνση ενός νεαρού αναρχικού, του Χόρχε Κονίλ. Ερευνώντας το σπίτι του Κονίλ, η αστυνομία βρήκε στοιχεία που τον συνέδεαν με βομβιστικές επιθέσεις στη Βαρκελώνη. Οι συνεργοί του ήταν οι Αντόνιο Μουρ και Μαρθελίνο Χιμένεθ και οι συλλήψεις των τριών ανακοινώθηκαν στις 19 Σεπτέμβρη του 1962. Τρεις μέρες αργότερα παραπέμφθηκαν σε έκτακτο στρατοδικείο.

Οι εκτιμήσεις για το αποτέλεσμα της δίκης ήταν δυσοίωνες. Στις 24 Σεπτέμβρη, ανακοινώθηκε ότι ο εισαγγελέας είχε ζητήσει τη θανατική ποινή για τον Κονίλ και 25 χρόνια κάθειρξης για τους άλλους δύο κατηγορούμενους. Η απόφαση θα ανακοινωνόταν μόνον όταν οι στρατιωτικές αρχές θα την επικύρωναν. Ο κίνδυνος για άμεση εκτέλεση του 23χρονου αναρχικού ήταν μεγάλος. Η απάντηση δόθηκε από ένα κομάντο ιταλών αναρχικών, οι οποίοι στις 29 Σεπτέμβρη απήγαγαν στο Μιλάνο τον ισπανό υποπρόξενο Ισού Ελίας, απαιτώντας τη μετατροπή της ποινής του Κονίλ. Παράλληλα με την απαγωγή, ξέσπασαν διαδηλώσεις σε όλη την Ευρώπη. Ο διεθνής τύπος έκανε εκτεταμένες αναφορές στο ανελεύθερο καθεστώς του Φράνκο και εξέφραζε την αγωνία για την τύχη τόσο του Κονίλ όσο και του ισπανού διπλωμάτη.

Στις 2 Οκτώβρη, οι ιταλοί αναρχικοί απελευθέρωσαν τον Ελίας σε μια χειρονομία καλής θέλησης, καθώς δε σκόπευαν να τον σκοτώσουν και είχαν ήδη επιτύχει την παγκόσμια δημοσιοποίηση της υπόθεσης. Τρεις μέρες αργότερα ανακοινώθηκε η επικύρωση της θανατικής καταδίκης του Κονίλ. Οι διαδηλώσεις στην Ευρώπη -και κυρίως στη Γαλλία και την Ιταλία- απέκτησαν νέα δυναμική. Στο Μιλάνο η αστυνομία κατάφερε να διαλύσει, μετά από πολύωρες συγκρού-

στην ισπανική αστυνομία το 1978, συστημένος από μασονικές στοές (εξακριβωμένα ήταν μασόνος). Συνέντευξη με S. Gurucharri, Βαρκελώνη, 14/5/2007. Ο Edo δεν παίρνει θέση στο βιβλίο του, ενώ ο Íñiguez αναφέρει στην εγκυκλοπαίδειά του ότι, παρά τις αντικρουόμενες πληροφορίες, ο Γκερέρο ήταν εξαρχής βαλτός. Μάλιστα, ο Ραμόν Άλβαρεθ υποστηρίζει ότι είχε κάνει έρευνα γύρω από το πρόσωπό του και είχε διαπιστώσει ήδη από το 1962 ότι ο Γκερέρο ήταν γιος αστυνομικού και ότι μάλλον και ο ίδιος δούλευε για τους μπάτσους. Βλ. Íñiguez, *ό.π.,* σελ.802. Είναι γεγονός ότι ο Γκερέρο συνέχισε να λειτουργεί μες στο κίνημα ως το 1971, αν και απομακρυσμένος από τις παράνομες δομές, μετά τον ύποπτο ρόλο του την περίπτωση Γρανάδος-Ντελγάδο το 1963, η οποία εξετάζεται παρακάτω. Το 1978 επέστρεψε στην Ισπανία και το 1984 εμφανίστηκε ως συνδικαλιστικός εκπρόσωπος της ισπανικής αστυνομίας σε διεθνές συνέδριο. Διετέλεσε ειδικός σύμβουλος του σοσιαλιστή υπουργού Βέρα, ο οποίος στήριξε τις παρακρατικές ομάδες δολοφόνων GAL, οι οποίες έδρασαν εναντίον της ΕΤΑ, αλλά και αθώων πολιτών.

σεις, τους χιλιάδες ανθρώπους που επιχειρούσαν να καταλάβουν το ισπανικό προξενείο. Τα ξημερώματα της 6ης Οκτώβρη, μια βόμβα μικρής ισχύος εξερράγη στην είσοδο του σπιτιού του καρδιναλίου Σπέλμαν υπεύθυνου της αμερικανικής ρωμαιοκαθολικής αποστολής, στη Νέα Υόρκη.[16] Κάτω από την πίεση του κινήματος και των δυναμικών ενεργειών, ο αρχιεπίσκοπος του Μιλάνου -και μετέπειτα Πάπας Παύλος VI- έστειλε μέσω των εφημερίδων ένα γράμμα, στο οποίο ζητούσε από το δικτάτορα χάρη για τον Κονίλ. Στις 8 Οκτώβρη, η θανατική καταδίκη μετατράπηκε σε ισόβια, δικαιώνοντας το τεράστιο κίνημα αλληλεγγύης που είχε αναπτυχθεί.[17]

Στο ίδιο χρονικό διάστημα έγιναν και οι δίκες των υπόλοιπων νεαρών ελευθεριακών που είχαν συλληφθεί στην Ισπανία.[18] Συμπεριλαμβανομένων των τριών της Βαρκελώνης, οι ποινές που ανακοινώθηκαν ήταν μια -ανεκτέλεστη- θανατική ποινή και 360 χρόνια φυλακής για 25 άτομα. Η ρητορική του καθεστώτος συνέχισε να τους αποκαλεί κομμουνιστές και πράκτορες της Μόσχας, στην προσπάθειά του να διαβάλει τη συμφιλιωτική πολιτική του PCE, αλλά και να αποκρύψει την επαναδραστηριοποίηση των αναρχικών. Μερικοί κομμουνιστές, που συνελήφθησαν το ίδιο χρονικό διάστημα για συμμετοχή στον κομματικό μηχανισμό, τιμωρήθηκαν με πολύ ελαφρύτερες ποινές.

Στο τέλος του χρόνου, η αστυνομία της Μαδρίτης συνέλαβε τον Χουλιάν Γκριμάου, μέλος της κεντρικής επιτροπής του PCE. Η απόπειρα δολοφονίας του με εκπαραθύρωση από τον 4ο όροφο του κτιρίου της ασφάλειας προκάλεσε μια παγκόσμια ειρηνική καμπάνια αλληλεγγύης, την οποία οργάνωσαν οι κομμουνιστές.[19] Οι αναρχικοί συνέχισαν τις βομβιστικές ενέργειες σε ένδειξη αλληλεγγύης τόσο προς τους δικούς τους φυλακισμένους όσο και προς το σύνολο των πολιτικών κρατουμένων της δικτατορίας. Στις 2 και 3 Δεκέμβρη του 1962, τοποθετήθηκαν βόμβες στα δικαστικά μέγαρα της Βαλένθια και της Λισαβόνας, στη

16 Η ανάληψη της ευθύνης για αυτή την ενέργεια, καθώς και για δυο εμπρηστικές βόμβες που είχαν εκραγεί στο Βατικανό στις 23 Σεπτέμβρη, έγινε από την οργάνωση Μάνο Νέγκρα, η οποία έστειλε στον Πάπα απειλητικά σημειώματα, σχετικά με τη στάση του απέναντι στον Φράνκο. Βλ. Alberola, Gransac, *ό.π.,* σελ.363.

17 Οι έξι ιταλοί αναρχικοί που πραγματοποίησαν την απαγωγή δικάστηκαν το Νοέμβρη στο Βαρέζε. Η δίκη μετατράπηκε σε καταδίκη του φρανκικού καθεστώτος από προσωπικότητες ολόκληρου του ιταλικού πολιτικού φάσματος. Οι ποινές ήταν ελάχιστες και τυπικές και οι έξι αφέθηκαν ελεύθεροι πανηγυρικά στο τέλος της δίκης.

18 Τέσσερεις κατηγορούμενοι σε μια από αυτές τις δίκες είχαν παρακολουθήσει μαθήματα πτώσης με αλεξίπτωτο και υπήρξε η πεποίθηση ότι οργάνωναν αεροπειρατεία.

19 Ο Julián Grimau García κατηγορήθηκε για εγκλήματα κατά τον εμφύλιο (ήταν διοικητής φυλακών στη Βαρκελώνη και υπεύθυνος για εκτελέσεις φασιστών αλλά και κάποιων αναρχικών και τροτσκιστών) και καταδικάστηκε σε θάνατο. Παρά την παγκόσμια κατακραυγή εκτελέστηκε στις 20/4/1963. Στο τελευταίο γράμμα του εξέφρασε τη βεβαιότητα πως θα ήταν το τελευταίο θύμα πριν την επικείμενη αλλαγή καθεστώτος. Το PCE τον βάφτισε «μάρτυρα της εθνικής συμφιλίωσης».

διεύθυνση των φυλακών της Λισαβόνας, στο σπίτι του στρατιωτικού διοικητή της Ντονόστια, στο βασιλικό λογιστήριο της Μαδρίτης και στην ισπανική πρεσβεία του Άμστερνταμ. Η ανάληψη ευθύνης έγινε υπό το όνομα CIL[20]. Η αλλαγή ονόματος της DI έγινε μετά από εισήγηση του Εσγκλέας, ο οποίος φοβόταν για τη συσχέτιση της DI με τη CNT και ήθελε να αποφύγει την απονομιμοποίηση της οργάνωσης στη Γαλλία. Με αυτά τα χτυπήματα έκλεισε η δράση για το 1962.

Όσο διαρκούσε η επίθεση της DI, στο εσωτερικό του κινήματος συνεχίζονταν οι πολιτικές διεργασίες για τον έλεγχο της ενωμένης CNT. Στο συνέδριο του 1962 επανεκλέχθηκε ο Ρόκε Σανταμαρία στη θέση του γραμματέα. Η ενωτική πρωτοβουλία προχωρούσε, παρά τις δυσκολίες που υπήρχαν σε κάποιες τοπικές ομοσπονδίες και πυρήνες, όπου οι δύο τάσεις δεν είχαν ενωθεί. Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου υπήρξαν φωνές διαμαρτυρίας για την ανεξέλεγκτη δράση της γραμματείας συντονισμού, η οποία ήταν υπεύθυνη των σχέσεων με την DI. Μεγάλος αριθμός συντρόφων πίστευε ότι το κόστος συντήρησης του ενόπλου ήταν μεγάλο και βασισμένο σε αδιαφανείς διαδικασίες, ενώ δεν έλειπαν και αυτοί που υποστήριζαν ότι η -κατευθυνόμενη από την εξορία- ένοπλη δράση δυσχέραινε την αναδιοργάνωση της Συνομοσπονδίας στο εσωτερικό της Ισπανίας. Παραδόξως, αυτές οι κατηγορίες στρέφονταν κυρίως εναντίον του Εσγκλέας -ως μέλους της παράνομης δομής- ενώ στην πραγματικότητα ο Εσγκλέας και ο Λιανσόλα ήταν αυτοί που έβαζαν τα μεγαλύτερα εμπόδια εντός της DI. Παρά τις διαμαρτυρίες, το συνέδριο έδωσε ψήφο εμπιστοσύνης στην DI. Μάλιστα, ο νέος γραμματέας συντονισμού Μαρθελίνο Μποτικάριο ήταν υποστηρικτής της δράσης τής νεολαίας.

Στις αρχές του 1963, η σύνθεση της DI είχε αλλοιωθεί αρκετά. Οι Γκαρθία Ολιβέρ, Χιμένο και Ρουίθ αναγκάστηκαν να επιστρέψουν στις χώρες διαμονής τους, ενώ οι Εσγκλέας και Λιανσόλα εμφανίζονταν μόνο για να δημιουργήσουν προβλήματα και δε βοηθούσαν καθόλου την προσπάθεια. Οι Αλμπερόλα και Μέρα είχαν μείνει πρακτικά μόνοι τους στον οργανωτικό τομέα, βοηθούμενοι από τη FIJL και κάποιους ακόμη γνωστούς αγωνιστές. Ταυτόχρονα, το ισπανικό κράτος ξεκινούσε τη μεγάλη του επίθεση ενάντια στην αναρχική δράση. Η αρχή έγινε με μια επίσημη συμφωνία μεταξύ του ισπανικού και του γαλλικού κράτους για την πάταξη της τρομοκρατίας. Οι γάλλοι δεσμεύτηκαν να πάρουν μέτρα κατά των αναρχικών, σε ανταπόδοση της δέσμευσης των φασιστών για περιορισμό των μελών της OAS[21], που είχαν καταφύγει στην Ισπανία.

Τη νύχτα της 3ης Μάρτη -μετά από προειδοποιητικά τηλεφωνήματα- εξερράγησαν βόμβες στο εσωτερικό ισπανικών αεροπλάνων, στα αεροδρόμια του Λονδίνου, του Παρισιού, της Γενεύης και της Φρανκφούρτης. Ταυτόχρονα, έσκασαν βόμβες σε αεροπλάνα των ισπανικών αερογραμμών στη Μαδρίτη και

20 Consejo Ibérico de Liberación (Ιβηρικό Συμβούλιο Απελευθέρωσης).

21 Η OAS ήταν τρομοκρατική οργάνωση γάλλων φασιστών, η οποία αντιδρούσε στην ανεξαρτητοποίηση της Αλγερίας με τυφλές βομβιστικές επιθέσεις στη Γαλλία. Τα μέλη της έβρισκαν ασφαλές καταφύγιο -και βοήθεια- στην Ισπανία.

τη Βαρκελώνη. Την επόμενη μέρα έγιναν βομβιστικές επιθέσεις στα γραφεία της Ιμπέρια και του ισπανικού επιστημονικού ινστιτούτου στη Ρώμη. Την ευθύνη ανέλαβε το CIL, που: *[...] οργάνωσε την επιχείρηση «Προειδοποίηση» με στόχο να προειδοποιήσει το διεθνή τουρισμό για τους σοβαρούς κινδύνους που διατρέχει, αν χρησιμοποιεί φρανκικές αερογραμμές και αν συνεχίσει να πλημμυρίζει το έδαφός μας. Η ηρεμία θα είναι αδύνατη στην Ευρώπη, μέχρι την εξάλειψη και του τελευταίου φασιστικού πυρήνα στην Ιβηρική [...]*.[22]

Τα πρώτα δείγματα γραφής της γαλλικής αστυνομίας δόθηκαν στα τέλη Μάρτη. Ο γραμματέας συντονισμού της CNT Μποτικάριο, καθώς και τέσσερα άτομα ακόμα, τέθηκαν σε κατ' οίκον περιορισμό. Το περιοδικό της FIJL απαγορεύτηκε και υπήρξαν απειλές για απαγόρευση όλων των ελευθεριακών εκδόσεων. Όμως, η αντιτουριστική καμπάνια των αναρχικών συνεχίστηκε με αμείωτη ένταση. Στις 16 Απρίλη, έσκασαν βόμβες σ' ένα πλοίο που εκτελούσε τη διαδρομή Μαγιόρκα-Βαρκελώνη και στα γραφεία της Ιμπέρια στη Βαλένθια και το Αλικάντε. Για τις δυο πρώτες ενέργειες συνελήφθησαν οι γάλλοι αναρχικοί Αλέν Πεκουνιά, 17 ετών και Μπερνάρ Φερί, 20 ετών. Ένας τρίτος γάλλος, ο 23χρονος Γκυ Μπατού, εντοπίστηκε, ενώ επιχειρούσε να τοποθετήσει βόμβα στην πρεσβεία των ΗΠΑ στη Μαδρίτη.[23] Το CIL ανέλαβε την ευθύνη γι' αυτό το μπαράζ ενεργειών, όπως και για το επόμενο, στις 6 Ιούνη του 1963, όταν εμπρηστικές βόμβες κατέστρεψαν αεροπλάνα της Ιμπέρια στο Λονδίνο, τη Φρανκφούρτη και τη Γενεύη. *[...] οι ενέργειες του CIL τους τελευταίους μήνες είναι στα πλαίσια του σχεδιασμού τού να φέρουμε τον αγώνα στο κρίσιμο σημείο του, αφού έχουμε ήδη διαμορφώσει τις συνθήκες για τη συνεννόηση και την ενότητα όλων των πραγματικά αντιφασιστικών δυνάμεων, που ενδιαφέρονται για έναν αποτελεσματικό αγώνα ενάντια στο φρανκισμό και το σαλαζαρισμό και όχι για έναν πλατωνικό αγώνα πρωτοκόλλων και ασήμαντων καταγγελιών [...]*.[24]

Παρά τις προσπάθειες, οι ευρωπαίοι παραθεριστές συνέχισαν να φτάνουν κατά κύματα στην ιβηρική χερσόνησο, διψασμένοι για φτηνές διακοπές και ηλιόλουστες παραλίες. Οι αναρχικοί αγωνιστές αποφάσισαν να επαναλάβουν την προσπάθειά τους για εξόντωση του ίδιου τού δικτάτορα. Η αποστολή αυτή είχε ανατεθεί στον Λιανσόλα, ο οποίος είχε εισπράξει και ένα εκατομμύριο φράγκα, για να τη φέρει εις πέρας. Η απραξία του ανάγκασε τα υπόλοιπα μέλη της DI να αναλάβουν κι αυτή την επιχείρηση. Οι πυρήνες του εσωτερικού κατέστρωσαν ένα σχέδιο για την ανατίναξη της αυτοκινητοπομπής του δικτάτορα. Κάθε φορά που αναλάμβαναν υπηρεσία νέοι πρέσβεις στη Μαδρίτη, ο Φράνκο τούς υποδεχόταν σ' ένα συγκεκριμένο ανάκτορο, ώστε να λάβει τα διαπιστευτήριά τους. Στη διαδρομή ώς το ανάκτορο, περνούσε αναγκαστικά από μια γέφυρα, την

22 *Στο ίδιο*, σελ.99.

23 Οι τρεις τους καταδικάστηκαν σε μακρόχρονες φυλακίσεις το φθινόπωρο, αλλά αφέθηκαν ελεύθεροι μετά από τρία χρόνια, έπειτα από πιέσεις της γαλλικής κυβέρνησης.

24 *Στο ίδιο,* σελ.107.

οποία οι αναρχικοί σκόπευαν να ανατινάξουν με τηλεχειρισμό. Οι τελετές παράδοσης των διαπιστευτηρίων δεν ανακοινώνονταν στον τύπο, όμως, οι αφίξεις νέων διπλωματών περνούσαν στα ψιλά των εφημερίδων. Μόλις έφτανε κάποιος πρέσβης, η γέφυρα θα παγιδευόταν, εν αναμονή της αυτοκινητοπομπής. Αυτή τη φορά είχαν προβλεφθεί μπαταρίες με μεγαλύτερη διάρκεια ζωής για το σύστημα τηλεπυροδότησης.

Η εκτέλεση του σχεδίου ανατέθηκε στον Φρανθίσκο Γρανάδος[25]. Ο μηχανικός αυτοκινήτων, ειδικός στα εκρηκτικά και φίλος τού Γρανάδος, Βιθέντε Μαρτί, ετοίμασε ένα αυτοκίνητο-κρύπτη, με τα πλαστικά εκρηκτικά και το μηχανισμό τηλεχειρισμού. Ο 30χρονος αναρχικός ταξίδεψε στη Μαδρίτη στα μέσα Μάη και περίμενε το πολυπόθητο δημοσίευμα. Ωστόσο, οι μέρες περνούσαν και δεν υπήρχε είδηση για άφιξη διπλωματών. Στα μέσα Ιούλη, ο Χαθίντο Γκερέρο ζήτησε από τους Θιπριάνο Μέρα και Χοσέ Πασκουάλ να τον φέρουν σε επαφή με τον Γρανάδος, ώστε να πάρει τα εκρηκτικά, για να πραγματοποιήσει ένα δεύτερο σχέδιο δολοφονίας του Φράνκο. Αυτοί δέχτηκαν, αλλά ο απεσταλμένος του Γκερέρο στη Μαδρίτη, Ρομπέρτο Αρίνιο, δεν κατάφερε να έρθει σε επαφή με τον κάτοχο των εκρηκτικών.

Πλησίαζε το τέλος του Ιούλη και -ακόμα κι αν δημοσιευόταν κάποια άφιξη- η τελετή παραλαβής διαπιστευτηρίων θα γινόταν μετά τις καλοκαιρινές διακοπές. Ο Αλμπερόλα έστειλε τον Χοακίν Ντελγάδο, με αποστολή να βρει τους Αρίνιο και Γρανάδος και να τους πει να εγκαταλείψουν τη χώρα, αφού κρύψουν τα εκρηκτικά. Πράγματι, ο Ντελγάδο βρήκε τον Αρίνιο -ο οποίος έφυγε με τρένο στις 28 Ιούλη- και την επόμενη μέρα ενημέρωσε και τον Γρανάδος. Σκοπός τους ήταν να φύγουν αυθημερόν, αλλά μια βλάβη στο αυτοκίνητο τούς ανάγκασε να παραμείνουν κι άλλο στην πρωτεύουσα.

Ενόσω διαρκούσε η αποστολή του Γρανάδος στη Μαδρίτη, το καλοκαίρι του 1963, ο ισπανικός βορράς έγινε πάλι κέντρο απεργιακών κινητοποιήσεων και εργατικών διεκδικήσεων των ανθρακωρύχων. Η καταστολή των απεργιών ήταν σκληρή, με εκατοντάδες συλλήψεις και βασανισμούς εργατών. Η DI αποφάσισε να απαντήσει στην κρατική τρομοκρατία και απέστειλε ένα κομάντο στη Μαδρίτη, με αποστολή να πραγματοποιήσει επιθέσεις στις αρχές Αυγούστου. Οι δυο βομβιστές που συμμετείχαν σε αυτό το κομάντο, χωρίς να γνωρίζουν ότι υπήρχε κι άλλη παράνομη ομάδα στην πόλη, βιάστηκαν να εκτελέσουν την αποστολή τους. Στις 29 Ιούλη τοποθέτησαν δύο βόμβες. Η πρώτη εξερράγη το βράδυ, όπως ήταν προγραμματισμένη, στα κεντρικά γραφεία της Φάλαγγας, της οποίας οι άνθρωποι έλεγχαν το κάθετο συνδικάτο. Η δεύτερη, με ακόμη μεγαλύτερο συμβολισμό, τοποθετήθηκε στο τμήμα διαβατηρίων του κτιρίου της γενικής αστυνομικής διεύθυνσης της Μαδρίτης, χώρου βασανισμού των πολι-

25 Ο Francisco Granados Gata (1935-1963) μετανάστευσε στη Γαλλία το 1960. Έπασχε από λευχαιμία και επέμενε να αναλάβει την εκτέλεση του Φράνκο, ώστε να αφήσει κάτι πίσω του, πριν να τον χτυπήσει η ασθένεια. Ήταν παντρεμένος και είχε τρία παιδιά.

τικών κρατουμένων και των απεργών. Ένα λάθος στον ωρολογιακό μηχανισμό οδήγησε στην έκρηξή της το απόγευμα. Περίπου είκοσι άνθρωποι, αστυνομικοί και πολίτες, τραυματίστηκαν ελαφρά. Οι δυο αγωνιστές που πραγματοποίησαν τις επιθέσεις, οι Αντόνιο Μαρτίν και Σέρχιο Ερνάντεθ,[26] επέστρεψαν αυθημερόν στη Γαλλία με τρένο.

Οι βομβιστικές ενέργειες προκάλεσαν σάλο στη Μαδρίτη και λύσσα στα αστυνομικά επιτελεία. Στις 31 Ιούλη συνελήφθησαν οι Γρανάδος και Ντελγάδο και στην κατοχή τους βρέθηκαν τα 21 κιλά πλαστικών εκρηκτικών και ο μηχανισμός τηλεπυροδότησης.[27] Δυο μέρες αργότερα, πράκτορες του Φράνκο τοποθέτησαν βόμβα στα γραφεία της CNT στην Τουλούζ, η οποία προκάλεσε μικρές ζημιές. Οι αρχές γνώριζαν ότι οι δύο άνδρες δεν είχαν σχέση με τις επιθέσεις, όμως δυστυχώς, γνώριζαν και τον προορισμό των εκρηκτικών που είχαν στην κατοχή τους. Οι δυο αναρχικοί υποβλήθηκαν σε συστηματικά βασανιστήρια, ώστε να αποσπαστεί η ομολογία τους, αφού δεν υπήρχαν στοιχεία που να τους συνδέουν με τις εκρήξεις. Αφού αποσπάστηκαν οι ομολογίες, οδηγήθηκαν σε έκτακτο στρατοδικείο.

Το καθεστώς βιαζόταν να εκτελέσει παραδειγματικά τους Γρανάδος και Ντελγάδο και εκμεταλλεύτηκε την καλοκαιρινή ραστώνη προς όφελός του. Η απάντηση των νεαρών ελευθεριακών στη Γαλλία ήταν άμεση. Οργανώθηκαν πορείες και επιθέσεις σε ισπανικά κτίρια, ενώ το CIL έδωσε στους ανταποκριτές

26 Ο Antonio Martín Bellido (1938) συμμετείχε και στην ενέργεια στην Κοιλάδα των Πεσόντων και σε ενέργειες στην Ιταλία. Μετά το Μάη του 1968, φυλακίστηκε στη Γαλλία ως γραμματέας της παρισινής ελευθεριακής νεολαίας, κατηγορούμενος για εγκληματική οργάνωση. Ο Sergio Hernández εγκατέλειψε το κίνημα μετά την εκτέλεση των Γρανάδος-Ντελγάδο, με ψυχολογικά προβλήματα. Οι δυο τους ανέλαβαν το 1994 την ευθύνη για τις επιθέσεις, σε μια προσπάθεια νομικής αποκατάστασης των δυο εκτελεσμένων συντρόφων τους. Παρά την ομολογία τους, η ισπανική δικαιοσύνη αρνείται μέχρι και σήμερα την επανεξέταση της υπόθεσης.

27 Επίσημα, η σύλληψη ήταν τυχαία και προκλήθηκε επειδή οι δύο σύντροφοι παρενοχλούσαν τουρίστριες. Τριάντα χρόνια μετά, ο αστυνομικός διευθυντής Μαδρίτης παραδέχτηκε ότι οι δυο αναρχικοί τελούσαν υπό παρακολούθηση. Ποιος τους είχε καταδώσει; Υπάρχουν δύο εκδοχές. Η πρώτη είναι ότι ο Χαθίντο Γκερέρο -αν ήταν ήδη συνεργάτης της αστυνομίας- κατέδωσε στην αστυνομία την άφιξη του Αρίνιο και οι ασφαλίτες παρακολούθησαν αυτόν για να φτάσουν στον Ντελγάδο και συνακόλουθα στον Γρανάδος. Η δεύτερη εκδοχή ακούει στο όνομα Ινοθένθιο Μαρτίνεθ. Ο Μαρτίνεθ ήταν μέλος των ομάδων δράσης και είχε έρθει σε επαφή με τον Γρανάδος στη Μαδρίτη νωρίτερα. Πλέον είναι αποδεδειγμένο ότι ο Μαρτίνεθ ήταν χαφιές, απλά δεν είναι εξακριβωμένο ποιος από τους δύο ευθύνεται για τη συγκεκριμένη σύλληψη. Αστυνομικές πηγές διέρρευσαν, 40 περίπου χρόνια μετά το συμβάν, ότι υπεύθυνος ήταν ο Μαρτίνεθ, αλλά ο θάνατος του Μαρτίνεθ και η θέση του Γκερέρο στην ισπανική αστυνομία, καθιστούν επισφαλή τα όποια συμπεράσματα. Συνέντευξη με Ο. Alberola, Περπινιάν, 12/5/2007. Για το γεγονός έχει γυριστεί και το ντοκιμαντέρ Granados y Delgado. Un Crimen Legal, Lala Gomá & Xavier Montanyá, 1996.

ξένου τύπου στη Μαδρίτη μια ανακοίνωση, όπου πιστοποιούσε την αθωότητα των δύο, σε σχέση με τις επιθέσεις που τους καταλόγιζαν.[28] Μάλιστα, οι δυο φυσικοί αυτουργοί των επιθέσεων πρότειναν να φανερώσουν και τα ονόματά τους, κάτι που κρίθηκε άσκοπο, αφού πολύ σωστά εκτιμήθηκε ότι η απόφαση δεν θα άλλαζε. Στις 13 Αυγούστου, το στρατοδικείο αποφάνθηκε για την ενοχή τους και τους καταδίκασε σε θάνατο. Εκτός των αναρχικών, οι διεθνείς αντιδράσεις ήταν χλιαρές, καθώς ο προπαγανδιστικός μηχανισμός των κομμουνιστικών κρατών και κομμάτων δεν ασχολήθηκε με το γεγονός. Στις 17 Αυγούστου 1963, οι Ντελγάδο[29] και Γρανάδος εκτελέστηκαν δια στραγγαλισμού. Η γκαρότα ήταν το μέσο εκτέλεσης των κοινών κακοποιών. Ο δικτάτορας δε δέχτηκε να αναγνωρίσει πολιτικά χαρακτηριστικά στους παραλίγο εκτελεστές του, σε αντίθεση με την προ ολίγων μηνών εκτέλεση του Γκριμάου, που είχε γίνει με τουφεκισμό.

Ο θάνατος των δύο νεαρών αναρχικών δεν ήταν το μοναδικό χτύπημα που δέχτηκε το κίνημα αυτό το μήνα. Στις 2 Αυγούστου, ο Ραμόν Βίλα ανατίναξε τρεις πυλώνες υψηλής τάσης στην επαρχία της Μανρέσα. Η κινητοποίηση της Γκουάρδια Θιβίλ ήταν άμεση και οι άνδρες της αναπτύσσονταν κάθε βράδυ στην ύπαιθρο στήνοντας ενέδρες. Μέχρι τις 6 Αυγούστου ο Βίλα απέφυγε τον εντοπισμό του από τους εκατοντάδες μπάτσους. Όμως, τα μεσάνυχτα της 6ης προς 7ης του μήνα, μια περίπολος στο Καστελνόου ντε Μπάζες τον πυροβόλησε χωρίς προειδοποίηση, καθώς περπατούσε σ' ένα μονοπάτι. Ο 55χρονος αντάρτης τραυματίστηκε σοβαρά και πέθανε από αιμορραγία τα ξημερώματα. Οι δολοφόνοι του παρέμειναν κι αυτοί ακίνητοι μέχρι το ξημέρωμα, επειδή δεν ήταν σίγουροι για το αν είχε πεθάνει.

Ο θάνατός του έβαλε τέλος σε μια διαδρομή 35 χρόνων αγώνα. Από τη συμμετοχή του στις ομάδες εργατικής αυτοάμυνας μέχρι τους αγώνες του στη φυλακή, στον εμφύλιο, στη γαλλική αντίσταση και στο αντιφρανκικό αντάρτικο, ο Ραμόν Βίλα Καπντεβίλα «Μαρότο», «Πάσος Λάργος» -ή «Καρακεμάδα» για τους διώκτες του- υπήρξε ένα υπόδειγμα συνεπούς αγωνιστή. Ο ίδιος έλεγε: *Σήμερα ή αύριο ξέρω ότι θα πέσω. Αγώνες σαν τους δικούς μας απαιτούν θύματα. Δε γίνεται να πιστεύεις συνεχώς ότι θα γλιτώσεις τη ζωή σου. Αν επιζήσεις, είσαι τυχερός. Αν πεθάνεις, ε, δεν είναι παρά ένα χρέος που πληρώνεται. Ως τώρα, ο θάνατος με σεβάστηκε. Ας έρθει, εδώ ή εκεί, δε με νοιάζει...*[30] Η Γκουάρδια Θιβίλ τού αφαίρεσε

28 Η ανακοίνωση υπάρχει μεταφρασμένη στα ελληνικά στο Μέλτσερ, Άλμπερτ, *Αντίσταση Δίχως Σύνορα. Το επαναστατικό κίνημα στην Ευρώπη (1946-1976),* Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, 1977, σελ.70.

29 Ο Joaquín Delgado Martínez (1934-1963) μετανάστευσε στη Γαλλία το 1949 με τη μητέρα του. Από το 1954 συμμετείχε στο κίνημα μέσα από τη FIJL και το 1960 διετέλεσε γραμματέας της τοπικής ομοσπονδίας της Γκρενόμπλ. Σκόπευε να συμμετάσχει στο τελευταίο ταξίδι του Σαμπατέ, αλλά τον μετέπεισε ο Αλμπερόλα. Το 1960-62 έκανε τεράστια ταξίδια στην Ισπανία για να βοηθήσει στην αναδιοργάνωση της CNT. Συμμετείχε σε βομβιστικές επιθέσεις στη Φρανκφούρτη.

30 Βλ. Sánchez, *ό.π.*, σελ.208. Ο θρύλος του καταλανού αυτού αντάρτη επέζησε

τις μπότες για να τις κάνει έκθεμα στο μουσείο της στη Μαδρίτη. Το ίδιο έκανε και με τα τελευταία όπλα του, ένα 45αρι Κολτ και ένα 9αρι Παραμπέλουμ.

Την ίδια στιγμή που οι φασίστες στην Ισπανία εκτελούσαν αντιπροσώπους και των δύο γενεών του κινήματος, στη Γαλλία η FAI του Εσγκλέας ετοιμαζόταν για το συνέδριο του Οκτώβρη, όπου θα επιχειρούσε να ξαναπάρει τα ηνία του κινήματος. Οι Εσγκλέας και Λιανσόλα είχαν παραιτηθεί στις αρχές του καλοκαιριού από την DI, σε μια προσπάθεια να παραλύσουν το έργο της, προφασιζόμενοι φτηνές δικαιολογίες οργανωτικής φύσης. Το συνέδριο πήρε άδεια από τις γαλλικές αρχές, για να πραγματοποιηθεί στην Τουλούζ. Ήταν η πρώτη φορά μετά από χρόνια που οι γαλλικές αρχές έδιναν τέτοια άδεια. Η Τουλούζ ήταν η έδρα των Εσγκλέας, Μοντσένυ και Λιανσόλα και υπήρχαν τριγύρω πολλές μικρές τοπικές ομοσπονδίες υπό τον έλεγχό τους. Η «χάρη» των γαλλικών αρχών βοηθούσε ανοιχτά τους ελιγμούς της FAI.

Αλλά η γαλλική αστυνομία προχώρησε και σε άλλες κινήσεις πριν από την έναρξη του συνεδρίου. Στις 11 Σεπτέμβρη του 1963, έκανε μια συντονισμένη επιχείρηση εναντίον των αναρχικών σε όλη τη γαλλική επικράτεια. Εξήντα σπίτια ελέγχθηκαν εξονυχιστικά και δεκάδες σύντροφοι οδηγήθηκαν στα κρατητήρια. Εκτός από τους Θιπριάνο Μέρα και Χοσέ Πασκουάλ, οι υπόλοιποι ήταν μέλη της ελευθεριακής νεολαίας. Ανάμεσά τους βρίσκονταν ο μυστικός γραμματέας της FIJL Σαλβαδόρ Γκουρουτσάρι, ο ταμίας Χοσέ Λουίς Σος, ο Νάρντο Ιμπερνόν, μέλος των ομάδων δράσης και γιος της μυστικής ταμία της οργάνωσης, Άνχελες, ο Βιθέντε Μαρτί, ο Ρομπέρτο Αρίνιο και άλλοι αγωνιστές, στην κατοχή των οποίων βρέθηκε προπαγανδιστικό υλικό και κάποια όπλα. Οι συλληφθέντες κατηγορήθηκαν για σύσταση εγκληματικής οργάνωσης. Οι γαλλικές αρχές κήρυξαν τη FIJL εκτός νόμου μες στον Οκτώβρη.

Το χτύπημα ήταν ισχυρό, αλλά όχι συντριπτικό. Από τους 200 έως 300 αγωνιστές και αγωνίστριες που συμμετείχαν στις ομάδες δράσης ήταν πολλοί αυτοί που διατήρησαν για πάντα κρυφή την ταυτότητά τους και βοήθησαν στη συνέχιση της δράσης. Ο οργανωτικός νους Οκτάβιο Αλμπερόλα διέφυγε τη σύλληψη, ενώ ένταλμα εκδόθηκε και εις βάρος τού Χαθίντο Γκερέρο.[31] Το μήνυμα της γαλλικής

στην πατρική του γη για χρόνια. Η προσπάθεια διοργάνωσης εκδήλωσης προς τιμή του, το 1978 από τη CNT, προκάλεσε τις απειλές των συνταξιούχων της Γκουάρδια Θιβίλ για ένοπλη επίθεση και ακυρώθηκε. Σε μια δασική πυρκαγιά του 1983 κάηκε η εγκαταλειμμένη πυριτιδαποθήκη του, που ήταν κρυμμένη σε μια μισογκρεμισμένη αγροικία. Σημειώθηκαν απανωτές εκρήξεις και χρειάστηκε η συνδρομή πυροτεχνουργών για να καθαρίσει η περιοχή.

31 Κανείς μέσα από τις ομάδες δράσης δεν εμπιστεύτηκε ξανά τον Γκερέρο. Η μυστικότητα που χαρακτηρίζει τη δράση των μελών της DI μέχρι και σήμερα είναι αξιοσημείωτη. Τα στοιχεία για τους αυτουργούς συγκεκριμένων επιθέσεων είναι κυρίως αστυνομικές εικασίες. Αναφέρουμε ενδεικτικά ότι, από τους 8-9 αγωνιστές της FIJL που ήρθαν από τη Μ. Βρετανία, γνωρίζουμε μόνο τα ονόματα των τριών. Ο Σαλβαδόρ Γκουρουτσάρι υποστηρίζει ότι αυτοί που έμειναν άγνωστοι στην ιστορική καταγραφή ήταν

κυβέρνησης στη CNT ήταν ξεκάθαρο: Αν η οργάνωση δεν έθαβε το τσεκούρι του πολέμου, υπήρχε κίνδυνος να τεθεί εκτός νόμου στη Γαλλία. Η αδρανοποίηση της FIJL, η φυλάκιση των επιφανών αντιπάλων του Εσγκλέας, Πασκουάλ και Μέρα, και η άδεια τέλεσης συνεδρίου στην Τουλούζ, άνοιγαν το δρόμο στους θιασώτες της ακαμψίας και του γραφειοκρατισμού.

Στα μέσα Οκτώβρη του 1963 πραγματοποιήθηκε το συνέδριο των τοπικών ομοσπονδιών. Εκεί, συζητήθηκε η κατηγορία της νεολαίας εις βάρος των Εσγκλέας και Λιανσόλα για παραίτηση από τα καθήκοντα που είχαν αναλάβει, αλλά κι από την ίδια την DI. Ειδικά από τον Λιανσόλα ζητούσαν την επιστροφή τού ενός εκατομμυρίου φράγκων, που είχε πάρει για να οργανώσει την εκτέλεση του Φράνκο, χωρίς να προβεί σε καμία ενέργεια. Τα χρήματα δεν επιστράφηκαν. Πριν να συζητηθεί αυτό το θέμα -το οποίο δεν έληξε σε αυτό το συνέδριο- οι αντίπαλοι του Εσγκλέας κατάφεραν να περάσουν τη σύσταση μιας επιτροπής, η οποία θα έλεγχε τον οικονομικό απολογισμό του Γενικού Συμβουλίου του MLE κατά το διάστημα 1939-1944. Στόχος αυτής της επιτροπής ήταν η δυσφήμιση του ηγέτη της FAI. Τέλος, το συνέδριο -παρά τα προβλήματα- ανανέωσε την εμπιστοσύνη του στην DI και στις ανατρεπτικές ενέργειες.

Φαινομενικά, οι αντίπαλοι του ιερατείου της FAI είχαν το πάνω χέρι. Όταν έφτασε, όμως, η στιγμή να ψηφιστεί η νέα εθνική επιτροπή, ο Εσγκλέας είχε μετρήσει καλύτερα τα κουκιά. Η υποψηφιότητά του για την κεντρική επιτροπή πήρε 2.202 ψήφους έναντι των 1.774 του Ακράθιο Ρουίθ. Η μεγαλύτερη τοπική ομοσπονδία της εξορίας, αυτή του Παρισιού, με περίπου χίλιους ψήφους, απείχε. Αν είχε ψηφίσει, θα είχε εκλεγεί γραμματέας ο Ρουίθ.[32] Όμως, κάποιοι πονηροί χειρισμοί των μελών της FAI στο Παρίσι είχαν προκαλέσει την εκ των προτέρων δέσμευση για αποχή από την ψηφοφορία. Το πραξικόπημα του Εσγκλέας θριάμβευσε.

Η παρουσία των Εσγκλέας και Λιανσόλα στη νέα επιτροπή και η συνέχιση της DI σήμαινε ότι οι δυο τους αναλάμβαναν ξανά υπεύθυνη θέση στο συνωμοτικό μηχανισμό, από τον οποίο είχαν παραιτηθεί πέντε μήνες νωρίτερα. Η νεολαία κατήγγειλε την ασυμβατότητα αυτής της εξέλιξης, αλλά δεν μπορούσε να αλλάξει κάτι. Οι καρεκλοκένταυροι των επιτροπών είχαν ήδη ξεκινήσει την

αυτοί που έκαναν και την πιο πολλή δουλειά. Συνέντευξη με S. Gurucharri, Βαρκελώνη, 14/5/2007. Για τους περισσότερους από τους συλληφθέντες στο πογκρόμ του Σεπτέμβρη του 1963 δεν υπάρχουν ικανοποιητικά στοιχεία στην αναρχική βιβλιογραφία, παρά το ότι έχουν περάσει πάνω από 45 χρόνια από τη σύλληψή τους.

32 Η καταμέτρηση των ψήφων γινόταν μόνο μεταξύ των ομοσπονδιών που αντιπροσωπεύονταν άμεσα. Κάποιες μακρινές ομοσπονδίες, που αδυνατούσαν να στείλουν μέλη, μπορούσαν να καταθέσουν γραπτώς τις απόψεις τους, αλλά όχι και να ψηφίσουν. Αν συνυπολογίζονταν οι ψήφοι των μη εκπροσωπούμενων, το αποτέλεσμα θα ήταν 2.659 για το Ρουίθ και 2.366 για τον Εσγκλέας, χωρίς να υπολογιστούν οι 1.000 ψήφοι υπέρ του Ρουίθ από την ομοσπονδία του Παρισιού. Βλ. Alberola, Gransac, *ό.π.,* σελ.124 και Peirats, *ό.π.,* σελ.679.

επίθεσή τους ενάντια στην άμεση δράση. Το συνέδριο του 1963 ήταν η απαρχή της συνολικής κρίσης του ισπανικού αναρχικού κινήματος, που διέλυσε τόσο την ενωτική προσπάθεια των προηγούμενων χρόνων όσο και την οποιαδήποτε προοπτική οργανωμένης αναρχοσυνδικαλιστικής αντίστασης στη δικτατορία.

Η κράτηση των αναρχικών στις γαλλικές φυλακές παρατάθηκε, χωρίς να δοθεί ικανοποιητική δικαστική τεκμηρίωση. Από τα τέλη του Οκτώβρη άρχισαν να γίνονται κάποιες επιλεκτικές αποφυλακίσεις. Ήδη, στις 11 Οκτώβρη, οι βελγικές αρχές είχαν συλλάβει τον Φρανθίσκο Αμπάρκα μετά από αίτημα της Ελβετίας. Ο Αμπάρκα ήταν ύποπτος για ανατινάξεις αεροσκαφών στο αεροδρόμιο της Γενεύης και εκκρεμούσε αίτημα έκδοσής του. Στις 25 Οκτώβρη, εξερράγησαν δυο βόμβες στην Ισπανική Έκθεση στο Μεξικό. Η αστυνομία συνέλαβε ένα νεαρό ισπανό αναρχικό, ο οποίος τραυματίστηκε από τη μια έκρηξη. Η οργάνωση της νεολαίας στη Γαλλία διέκοψε για λίγο τη φρενήρη αντικαθεστωτική δράση της, ώστε να ανασυγκροτήσει τις δυνάμεις της για αγώνα τόσο απέναντι στις διεθνείς αστυνομικές δυνάμεις όσο και απέναντι στον εσωτερικό κινηματικό εχθρό.

Ένα εντυπωσιακό στοιχείο στη δράση της νεολαίας ήταν ότι, παρά τη συνωμοτική δράση, την πίεση από τις ευρωπαϊκές αστυνομίες και τις συκοφαντίες που δεχόταν, αντιμετώπισε την κατάσταση με κινηματική συνέπεια. Τα μέλη της -μέσα σε όλες τις υπόλοιπες δραστηριότητές τους- πήγαν σε πολλούς πυρήνες και ομοσπονδίες, για να ενημερώσουν από κοντά τους εξόριστους συντρόφους. Η στάση τους δεν υπήρξε υπεροπτική ούτε θεώρησαν πως συνιστούν μια ένοπλη πρωτοπορία, αντιθέτως λειτούργησαν πάντα μέσα από τα όργανα του κινήματος και με σεβασμό προς τις αποφάσεις του. Την 1η Δεκέμβρη του 1963, συναντήθηκε η ολομέλεια της παράνομης FIJL. Τα μέλη της ασχολήθηκαν με την κατάσταση των φυλακισμένων και τα νέα δεδομένα μετά το συνέδριο και αποφάσισαν πως, αν η CNT τίθετο υπέρ της παύσης της DI, η νεολαία θα συνέχιζε μόνη της την ένοπλη προπαγάνδα.[33]

Ακολούθησε μια άκαρπη συνάντηση με τη νέα και την απερχόμενη διηπειρωτική γραμματεία, όπου η νεολαία έθεσε ξανά το ζήτημα της ασυμβατότητας Εσγκλέας και Λιανσόλα με τα νέα τους καθήκοντα. Στη συνέχεια, ξεκίνησε η συστηματική προσπάθεια ενημέρωσης της βάσης με κουβέντες και έντυπα. Η προσπάθεια αυτή κορυφώθηκε τρεις μήνες αργότερα, με την έκδοση ενός κειμένου, στο οποίο δεν καταγγελλόταν μόνο η ακαμψία των εξόριστων επιτροπών, αλλά και ο ιδεολογικός και επαναστατικός εκφυλισμός του ίδιου του κινήματος: *[...] αυτά τα γεγονότα έχουν καταφέρει να προκαλέσουν μια βαθιά εσωτερική κρίση στο κίνημα, με ανησυχητικά χαρακτηριστικά, όπως είναι: 1) Η τοποθέτηση των προσωπικών και ομαδικών συμφερόντων πάνω από τα συμφέροντα του κινήματος. 2) Η κατάχρηση του δικαιώματος στα «οργανωτικά μυστικά»*[34] *από αντιπροσώπους*

33 Αυτή η απόφαση είχε ήδη ληφθεί από τη FIJL το 1961 και σε αυτή τη συνάντηση απλά επιβεβαιώθηκε. Η διορατικότητα της νεολαίας -στις στιγμές ευφορίας της επανένωσης- ήταν αξιοσημείωτη.

34 Η τάση του Εσγκλέας δεν απαντούσε στις κατηγορίες, επικαλούμενη το μυστικό

που συμπεριφέρονται στη βάση σα να είναι ανήλικη, κάτι που επιτρέπει στα σοβαρά προβλήματα να μένουν άλυτα [...]. 3) Η ύπαρξη πολύμορφων συμφερόντων στο εξόριστο κίνημα, που το καθιστούν μη αλληλέγγυο και το αποσυνδέουν από τους αγώνες του λαού μας, μεταμορφώνοντάς το σε μια συντηρητική μάζα, ακατάλληλη για να συγκροτήσει επαναστατικό κίνημα.[35] *4) Η εγκατάλειψη κάθε προσπάθειας πολιτικού προσηλυτισμού [...] ιδιαίτερα ανάμεσα στην ισπανική νεολαία. 5) Η υπονόμευση και η συστηματική υποβάθμιση της γραμμής της άμεσης δράσης, που αποφασίστηκε με τη διακήρυξη του '61, από αυτούς που δεν είναι διατεθειμένοι να εκτεθούν, ούτε άμεσα ούτε έμμεσα, στις ευθύνες της επαναστατικής δράσης. 6) Η αυξανόμενη επιρροή στους κόλπους του κινήματος μιας ηττοπαθούς νοοτροπίας, που το ευνουχίζει και το οδηγεί στην απραξία, ρίχνοντάς το όλο και περισσότερο στην κατηφόρα της δημαγωγίας και την εγκατάλειψη αυτού που κάποτε ήταν ο λόγος της ύπαρξής του.*

Στην οργάνωση της νεολαίας μένουν μόνο δυο προοπτικές: Ή να αποδεχθεί τετελεσμένα γεγονότα [...] και να μεταλλαχθεί σε συνεργό όσων αντιπροσωπεύουν το συντηρητισμό και τη στείρα απραξία και το αποδεικνύουν με τη μακρόχρονη δράση τους -όπως κι αν τους λένε- ή, αντιθέτως, να καταγγείλει τα γεγονότα στο ελευθεριακό κίνημα...[36]

Αν και οι περισσότεροι συλληφθέντες του Σεπτέμβρη είχαν αφεθεί ελεύθεροι, το Φλεβάρη του 1964 πέντε παρέμεναν κρατούμενοι στη Γαλλία, το ίδιο κι ο Αμπάρκα στο Βέλγιο. Στις 19 Φλεβάρη ξεκίνησαν απεργία πείνας. Μόλις την τέταρτη ημέρα απελευθερώθηκε ο Χοσέ Πασκουάλ, του οποίου η βαριά πνευμονική ασθένεια επιδεινώθηκε στη φυλακή, αφήνοντάς τον σχεδόν ανίκανο. Οι Αγκουστίν Σάντσεθ[37] και Βιθέντε Μαρτί αφέθηκαν ελεύθεροι τη δέκατη μέρα και την επομένη τους ακολούθησαν οι δυο τελευταίοι κρατούμενοι, Αντόνιο Ρος και Σαλβαδόρ Γκουρουτσάρι. Ο Φρανθίσκο Αμπάρκα διέκοψε την απεργία την 25η μέρα, όταν εισήχθη βαριά άρρωστος σε νοσοκομείο και τελικά απελευθερώθηκε τον Ιούνη.

Ενώ διαρκούσε η απεργία και η καμπάνια αλληλεγγύης, στις 23 Φλεβάρη η διηπειρωτική γραμματεία κάλεσε τους αντιπροσώπους σε έκτακτη ολομέλεια. Η νεολαία ζήτησε την οικονομική διαχείριση των πόρων για την άμεση δράση, κατηγόρησε ξανά τους Εσγκλέας και Λιανσόλα για οργανωτική και οικονομική κακοδιαχείριση και τους ζήτησε να απολογηθούν. Η SI κατηγόρησε τη νεολαία

χαρακτήρα της DI.

35 Δεν πρόκειται μόνο για τη -με κάθε κόστος- διατήρηση της νομιμότητας της οργάνωσης στη Γαλλία. Η νεολαία καυτηρίαζε την επιλογή κάποιων εξορίστων να ανοίξουν επιχειρήσεις και να καρπώνονται την υπεραξία μισθωτής εργασίας, ενώ παράλληλα παρέμεναν στο κίνημα.

36 Βλ. Alberola, Gransac, σελ.136.

37 Ο Agustín Sánchez Fuster (1936) πήρε μέρος σε πολλές αποστολές στην Ισπανία μεταξύ 1960 και 1965. Το 1968 πρωταγωνίστησε στα γεγονότα του γαλλικού Μάη - όπως και πολλοί άλλοι ισπανοί αναρχικοί.

ότι διεξήγαγε τη μεγαλύτερη εκστρατεία δυσφήμισης στην ιστορία της CNT. Παρ' όλα αυτά, ήταν πρόθυμη να δεχθεί τη συμμετοχή της νεολαίας στο συμβούλιο άμυνας, φτάνει να δεσμευόταν ότι θα τηρούσε το ψήφισμα του 1951, δηλαδή την κατάπαυση του πυρός! Αυτή η πρόταση εκ μέρους της SI συνιστούσε ευθεία αλλοίωση της απόφασης της βάσης στο συνέδριο του 1963, όπου είχε αποφασιστεί η συνέχιση της άμεσης δράσης. Το πισωγύρισμα στις παλιές συγκεντρωτικές πρακτικές των επιτροπών ήταν προφανές.

Η εχθρική στάση της διηπειρωτικής γραμματείας δεν πτόησε τη νεολαία. Τα μέλη της συνέχισαν την προετοιμασία χτυπημάτων στο εσωτερικό της Ισπανίας και επεξεργάστηκαν καινούρια σχέδια για την εκτέλεση του Φράνκο. Το Σεπτέμβρη του προηγούμενου χρόνου, αλλά και κατά τη διάρκεια του Ιούνη του 1964, δεκάδες βομβιστικές ενέργειες μικρής ισχύος αναστάτωναν τη Μαδρίτη σε καθημερινή βάση. Τα χτυπήματα αυτά έγιναν από έναν πρώην στρατιωτικό, σοσιαλιστή, που βρισκόταν σε επαφή με τον «Καμπεσίνο». Η σύλληψή του, στα τέλη του Ιούνη, έβαλε τέλος στην καταιγιστική δράση του, αλλά τρεις εκρήξεις από τις δεκάδες που του αποδόθηκαν, δεν τις είχε προκαλέσει ο ίδιος. Ο Φερνάντο Καρμπάγιο, σύνδεσμος της ελευθεριακής νεολαίας στο εσωτερικό, είχε πάρει μόνος του την πρωτοβουλία δράσης για να ενισχύσει τη βομβιστική εκστρατεία των ημερών.

Η αποστολή του Καρμπάγιο και της ομάδας του στη Μαδρίτη ήταν η προετοιμασία μιας απόπειρας εναντίον του δικτάτορα. Το σχέδιο προέβλεπε την ανατίναξη του πάρκινγκ των επισήμων στο στάδιο Σαντιάγκο Μπερναμπέου της Μαδρίτης, κατά την άφιξη της αυτοκινητοπομπής του Φράνκο στον τελικό του ισπανικού κυπέλου. Όλα ήταν έτοιμα και ο Καρμπάγιο περίμενε την αποστολή των εκρηκτικών από τη Γαλλία. Αυτός που ανέλαβε να εκτελέσει τη μεταφορά, ήταν ο 18χρονος σκωτσέζος αναρχικός Στιούαρτ Κρίστι.

Ο Κρίστι είχε προσφερθεί να βοηθήσει στον αντιφρανκικό αγώνα και είχε αποκτήσει επαφές με μέλη της FIJL στο Λονδίνο. Από εκεί ειδοποιήθηκε να μεταβεί στο Παρίσι, όπου και του παρέδωσαν τα εκρηκτικά και τις λεπτομέρειες της συνάντησης με τον Καρμπάγιο. Ταξίδεψε στη Μαδρίτη με οτοστόπ, όπου συνελήφθη στις 11 Αυγούστου. Την επόμενη μέρα, οι ασφαλίτες τον οδήγησαν στο σημείο του ραντεβού, όπου έπιασαν και τον Καρμπάγιο.[38] Η δίκη των δύο ανδρών -ένα μόλις χρόνο μετά την εκτέλεση των Ντελγάδο και Γρανάδος- απέκτησε μεγάλη δημοσιότητα λόγω και της εθνικότητας του νεαρού συνεργού. Ίσως αυτή ακριβώς η ταυτότητα αποσόβησε την απαγγελία θανατικής ποινής από το έκτακτο στρατοδικείο. Ο Καρμπάγιο καταδικάστηκε σε τριάντα χρόνια

38 Το ταξίδι του Κρίστι, η γνωριμία του με τους Γκουρουτσάρι, Μέρα, Αλμπερόλα, Ρος και άλλους, η σύλληψη, οι ανακρίσεις και ό,τι ακολούθησε παρουσιάζονται με ιδιαίτερα γλαφυρό τρόπο από τον ίδιο στο Christie, Stuart, *Granny Made me an Anarchist,* London: Scribner, 2005. Ο Κρίστι, ένας από τους γνωστότερους βρετανούς αναρχικούς, κατηγορήθηκε και φυλακίστηκε για συμμετοχή στην Οργισμένη Ταξιαρχία, τη δεκαετία του '70.

και ο Κρίστι σε είκοσι.[39]

Μες στον ίδιο χρόνο δεν επιχειρήθηκαν άλλες ενέργειες στην Ισπανία. Στις 21 Οκτώβρη, σημειώθηκε μια απόπειρα ενάντια στην ισπανική πρεσβεία στην Κοπεγχάγη. Στις 27 Νοέμβρη, πραγματοποιήθηκε εμπρηστική επίθεση με μολότοφ εναντίον δυο ισπανικών εκκλησιαστικών ιδρυμάτων στη Ρώμη. Στις 17 Δεκέμβρη του 1964 μια βόμβα εξερράγη στο Βατικανό. Λίγες μέρες αργότερα, στις 2 Γενάρη του 1965, προκλήθηκαν μικρές ζημιές από έκρηξη στο ισπανικό προξενείο στη Νάπολη. Ακολούθησε η ανατίναξη του ισπανικού γραφείου τουρισμού, το Φλεβάρη στην Κοπεγχάγη και των γραφείων της Ιμπέρια, τον Απρίλη στο Μιλάνο. Οι σποραδικές αυτές ενέργειες στο εξωτερικό επιχειρούσαν να κρατήσουν ζωντανό το ενδιαφέρον για το ισπανικό ζήτημα, όσο η νεολαία προετοιμαζόταν για τη σύγκρουση στο εσωτερικό της οργάνωσης.

Το συνέδριο του 1964 αναβλήθηκε μετά από ελιγμούς της διηπειρωτικής γραμματείας, η οποία προσπαθούσε να επιτύχει τους καλύτερους δυνατούς συσχετισμούς για την τέλεσή του. Τελικά, ανακοινώθηκε η ημερομηνία έναρξής του, που ήταν η 31η Ιούλη του 1965, στο Μονπελιέ. Η φράξια του Εσγκλέας ανέλαβε τα έξοδα μετακίνησης και στέγασης όλων των αντιπροσώπων των τοπικών ομοσπονδιών, που τον στήριζαν. Μάλιστα, ως γραμματέας της SI, ο Εσγκλέας έβγαλε και μια ανακοίνωση, στην οποία τονιζόταν ότι: *[...] απ' όλα αυτά που πράττονται και λέγονται εναντίον της διηπειρωτικής γραμματείας, τελικά δεν είναι η γραμματεία που κινδυνεύει, αλλά ολόκληρη η CNT, ολόκληρος ο ισπανικός λαός [...].* Η FIJL απάντησε πως: *[...] αυτή η μορφή αυτοάμυνας των ανώτατων επιτροπών, καθαρά σταλινικής έμπνευσης και κοπής (ο γενικός γραμματέας είναι το κόμμα και το κόμμα είναι η επανάσταση...), καταλήγει να είναι μια καινοτομία με οδυνηρά αποτελέσματα για τη ζωή του κινήματός μας, ως ελευθεριακής οντότητας [...].*[40]

Το συνέδριο του Μονπελιέ ξεκίνησε με τους χειρότερους οιωνούς. Στο προηγούμενο συνέδριο είχε οριστεί μια επιτροπή για τη διερεύνηση της οικονομικής διαχείρισης του ταμείου της CNT, κατά τη θητεία του Γενικού Συμβουλίου του MLE. Η επιτροπή διεξήγαγε εξαντλητικές έρευνες, αλλά συνάντησε εχθρική αντιμετώπιση από τα περισσότερα πρώην μέλη του Συμβουλίου. Τελικά, πρότεινε να απαγορευτεί στα μέλη του Συμβουλίου να κατέχουν υπεύθυνες θέσεις στο κίνημα, μέχρι να αποδώσουν λογαριασμό για την οικονομική διαχείριση. Αυτό σήμαινε ότι ο γενικός γραμματέας και η γυναίκα του έπρεπε να τεθούν αυτόματα εκτός επιτροπών. Όμως, η πρόταση δε συζητήθηκε ποτέ στο συνέ-

39 Ο Fernando Carballo Blanco (1922-;) έμεινε ορφανός, όταν οι φασίστες εκτέλεσαν τον αναρχοσυνδικαλιστή πατέρα του. Φυλακίστηκε πολλές φορές μετά το τέλος του εμφυλίου για κλοπές και πολιτική δραστηριότητα. Αποφυλακίστηκε με την αμνηστία του 1976. Ο Stuart Christie (1946) αποφυλακίστηκε μετά από τρία χρόνια. Ο μοναδικός ξένος αναρχικός που ολοκλήρωσε την ποινή του στα φρανκικά κάτεργα ήταν ο συνεργός του Φασερίας, Γκολιάρντο Φιάσκι.

40 Βλ. Alberola, Gransac, *ό.π.,* σελ.166.

δριο του Μονπελιέ, καθώς η διηπειρωτική γραμματεία δεν απέστειλε επίσημη πρόσκληση συμμετοχής στην εν λόγω επιτροπή και δε συμπεριέλαβε το ζήτημα στην ημερήσια διάταξη! Όταν τα μέλη της επιτροπής ζήτησαν το λόγο, προέκυψε οργανωτικό και λειτουργικό κώλυμα και το ζήτημα έμεινε μετέωρο. Το ψήφισμα του 1945, που δέσμευε τα μέλη του Συμβουλίου να λογοδοτήσουν σε ένα τακτικό συνέδριο στην Ισπανία, παρέμεινε σε ισχύ.

Έτσι, όλες οι τάσεις ετοιμάστηκαν για το μεγάλο γεγονός του συνεδρίου, που δεν ήταν άλλο από τις κατηγορίες των Αλμπερόλα και Μέρα εις βάρος των Εσγκλέας και Λιανσόλα.[41] Τα δυο μέλη της διηπειρωτικής γραμματείας είχαν απαντήσει με την ίδια τακτική, κατηγορώντας τους δυο αγωνιστές για κακοδιαχείριση ενάμισι εκατομμυρίου φράγκων. Οι Μέρα[42] και Αλμπερόλα αρνήθηκαν τις κατηγορίες, ανέπτυξαν τα αντεπιχειρήματά τους, αλλά προφανώς δεν μπορούσαν να αναφερθούν ονομαστικά στους παραλήπτες των χρημάτων, καθώς θα έπρεπε να κατονομάσουν ανοιχτά όλο τον παράνομο μηχανισμό και τις ομάδες δράσης της DI. Οι Εσγκλέας και Λιανσόλα κατέφυγαν επανειλημμένα σε υπεκφυγές, υποστήριξαν ότι κάποια χρήματα πήγαν σε άλλες ανάγκες του κινήματος, αλλά παρουσίασαν τις κατηγορίες εναντίον τους ως προσπάθεια να χτυπηθεί ο ορθόδοξος αναρχισμός και να μειωθεί το κύρος του κινήματος.

Αρκετοί αντιπρόσωποι πραγματικά πίστεψαν αυτή την εκδοχή. Η επικοινωνία μεταξύ των διάσπαρτων πυρήνων της εξορίας ήταν δύσκολη και μόνο η SI είχε πλήρη επαφή, μονοπωλώντας σε πολλές περιπτώσεις την ενημέρωση. Οι ηλικιωμένοι αντιπρόσωποι μακρινών πυρήνων, αλλά και αυτοί που οι ομοσπονδίες τους είχαν δημιουργηθεί από την ορθόδοξη τάση έβρισκαν πολύ πιο λογικά τα επιχειρήματα της ιστορικής ηγετικής ομάδας του κινήματος, από τις κατηγορίες μιας αχαλίνωτης νεολαίας - έστω και στηριζόμενης από γνωστές φυσιογνωμίες, όπως ο Μέρα και ο Πασκουάλ. Δυστυχώς, η πολιτική συνείδηση των αντιπροσώπων έφθινε και το χάσμα γενεών και αντιλήψεων γινόταν προφανές. Μετά τις εξηγήσεις των εμπλεκόμενων μερών, πολλοί από τους προαναφερθέντες αντιπροσώπους πήραν το λόγο και κατηγόρησαν τη νεολαία για αβάσιμες θεωρίες και καταστρατήγηση της μυστικότητας στις συνωμοτικές διαδικασίες.[43] Η

41 Το πλήρες κείμενο της κατηγορίας του Μέρα βρίσκεται στο Álvarez, *ό.π.,* σελ.254-256.

42 Ο Cipriano Mera Sanz (1897-1975), του οποίου την πορεία στο κίνημα παρακολουθεί αυτό το βιβλίο, εργάστηκε μέχρι την ηλικία των 72 χρόνων ως οικοδόμος (αστειευόμενος έλεγε ότι θα πεθάνει με το πηλοφόρι στα χέρια). Είναι χαρακτηριστικό ότι μοιραζόταν το μισθό του ως μάστορας με τους μαθητευόμενους. Παρά τον αδιάβλητο χαρακτήρα του, οι ορθόδοξοι δεν ξέχασαν ποτέ την υποστήριξή του στη ρεφορμιστική τάση. Το 1970 διαγράφτηκε από τη CNT του Παρισιού, καθώς συνέχιζε τη σκληρή του κριτική προς το ιερατείο των Εσγκλέας-Μοντσένυ.

43 Αυτή η κατηγορία είχε εκφραστεί αρχικά από τον Εσγκλέας, που θεώρησε ότι, όταν η FIJL μίλησε για την ασυμβατότητα των αξιωμάτων τους μετά το συνέδριο του 1963, ουσιαστικά αποκάλυψε ότι οι Εσγκλέας και Λιανσόλα ήταν μέλη της DI. Βεβαίως,

νεολαία βρέθηκε από κατήγορος να είναι κατηγορούμενη και πολλές τοπικές ομοσπονδίες ζήτησαν την επιβολή κυρώσεων εις βάρος των Μέρα και Αλμπερόλα. Συγκροτήθηκε μια επιτροπή για να διερευνήσει το θέμα, η οποία αθώωσε τα μέλη της SI και θεώρησε απαράδεκτη τη συμπεριφορά των κατηγόρων τους, αλλά δεν εισηγήθηκε κυρώσεις, προκειμένου να διατηρηθεί η κινηματική αρμονία. Αυτό που πρότεινε ανοιχτά αυτή η επιτροπή ήταν η αναίρεση της απόφασης του 1961 για την άμεση δράση.

Η αντίδραση σε αυτή την πρόταση ήταν άμεση. Η SI ενημέρωσε τους συνέδρους ότι η ψηφοφορία θα γινόταν στη βάση της μιας ψήφου ανά τοπική ομοσπονδία, κάτι που εγγυόταν τη νίκη για τις πολυάριθμες κατασκευασμένες ομοσπονδίες της FAI. Οι δυο μεγαλύτερες ομοσπονδίες της εξορίας, αυτές του Παρισιού και της Τουλούζ, αποχώρησαν από το συνέδριο, ακολουθούμενες από άλλες 11 μικρότερες και μεγαλύτερες ομοσπονδίες. Η βούληση των μισών μελών της CNT δεν εκφράστηκε ποτέ και το νέο πραξικόπημα της ηγετικής κλίκας καταδίκασε το κίνημα στην απραξία και στο οριστικό του σχίσμα.[44] Η φράξια του γραμματέα έμεινε με τα χέρια ελεύθερα. Όσοι παρέμειναν στο συνέδριο, ανέστειλαν την άμεση δράση και ξαναψήφισαν τον Εσγκλέας στη θέση του γραμματέα, θέση την οποία διατήρησε αρκετά χρόνια ακόμα. Τα συνέδρια διακόπηκαν -όπως και παλαιότερα- και αντικαταστάθηκαν έκτοτε με ολομέλειες πυρήνων έως το 1975. Η CNT, μετά το συνέδριο του Μονπελιέ, μπήκε σε μια από τις σκοτεινότερες εποχές της, γεμάτη διαγραφές, έριδες και συγκεντρωτισμό.

Το κίνημα είχε πλέον διασπαστεί σε τέσσερεις διακριτές τάσεις. Η πρώτη ήταν αυτή της νεολαίας, η οποία παρέμενε στρατευμένη στο δόγμα της άμεσης δράσης. Η δεύτερη ήταν η τάση των παλιών ρεφορμιστών, οι περισσότεροι από τους οποίους είχαν απογοητευτεί από την τροπή που πήρε η επανένωση. Η τρίτη ήταν η τάση των παλιών ορθόδοξων, οι οποίοι επιδίωξαν την επανένωση και εναντιώθηκαν στη σχισματική συμπεριφορά της FAI. Η τέταρτη τάση -που ήταν εκείνη που επικράτησε οργανωτικά- απαρτιζόταν από τους υποστηρικτές του Εσγκλέας και τη FAI, από την οποία είχαν διαγραφεί όσοι δε στήριζαν τη γραμμή Εσγκλέας. Η πέμπτη και πλειοψηφική τάση ήταν αυτή της γενικότερης παραίτησης, συμπεριφοράς που οφειλόταν στην κούραση, την απογοήτευση από τις εσωτερικές έριδες και τη γήρανση των αγωνιστών. Το νούμερο των μελών της εξόριστης CNT μειώθηκε αισθητά.

όταν συστάθηκε η DI, οι δυο τους ήταν αυτοί που διέρρεαν προς κάθε κατεύθυνση τα ονόματα των μελών, σε μια προσπάθεια να αδρανοποιήσουν την πρωτοβουλία, αλλά και να εισπράξουν εύσημα επαναστατικότητας...

44 Είναι χαρακτηριστική η αποτίμηση των δυνάμεων των δυο στρατοπέδων. Αν κάθε ομοσπονδία ψήφιζε βάσει του αριθμού των μελών της, η επικράτηση θα ήταν οριακή για το νικητή. Με το σύστημα ομοσπονδία και ψήφος, ο Εσγκλέας κέρδιζε με 141-26! Βλ. Alberola, Gransac, *ό.π.,* σελ.168.

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΕΝΤΕ ΣΗΜΕΙΩΝ

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τον Οκτώβρη του 1961 η αστυνομία εξάρθρωσε την εθνική επιτροπή της Ισπανίας και συνέλαβε πολλά μέλη της οργάνωσης. Αυτή ήταν η τελευταία φορά κατά τη δικτατορία, που η εθνική επιτροπή αντιπροσώπευε μια ικανοποιητική βάση μελών στο εσωτερικό της χώρας. Τον Απρίλη του 1962, έγινε μια ολομέλεια περιφερειακών επιτροπών στη Μαδρίτη, απ' όπου προέκυψε μια νέα εθνική επιτροπή, η 17η στα χρόνια της δικτατορίας. Γενικός γραμματέας ήταν ο Φρανθίσκο Κάγιε, επικεφαλής μιας βάσης μερικών δεκάδων αγωνιστών, εκ των οποίων οι περισσότεροι ήταν γνωστοί στην αστυνομία.

Η πιο σημαντική ενέργεια της επιτροπής ήταν η ίδρυση της ASO στο εσωτερικό, σε συνεργασία με διαφωνούντες σοσιαλιστές και καθολικούς καταλανούς αυτονομιστές. Η ASO του εσωτερικού διεκδίκησε την αυτονομία της από την ομώνυμη συμμαχία, την οποία είχαν συστήσει οι οργανώσεις του εξωτερικού. Η δημιουργία της οφείλεται στην πρόθεση των μελών της να αναχαιτίσουν την εξάπλωση της κομμουνιστικής επιρροής -οι κομμουνιστές συνεργάζονταν με τα καθολικά σωματεία- στο ισπανικό εργατικό κίνημα, το οποίο ζούσε στιγμές έντονης πολιτικοποίησης, με συνεχείς απεργίες στο βορρά και την Καταλονία. Παράλληλα, εξέφραζε την επιθυμία των συνδικαλιστών του εσωτερικού για λειτουργική αυτονομία, αφού σε γενικές γραμμές η προγραμματική βάση και των δύο ASO ήταν ίδια (φεντεραλισμός, αντικομματική λογική κ.λπ.).

Η διηπειρωτική γραμματεία της CNT διατήρησε σχέσεις με την εθνική επιτροπή του Κάγιε, αν και δημιουργήθηκαν πολλές τριβές σχετικά με τη δράση της ASO στο εσωτερικό. Όταν, το Φλεβάρη του 1964, η ασφάλεια συνέλαβε τα μέλη της εθνικής επιτροπής, οι σχέσεις εσωτερικού και εξορίας διακόπηκαν. Νέος γραμματέας της ισπανικής εθνικής επιτροπής ανέλαβε ο Θιπριάνο Νταμιάνο. Οι προσπάθειές του να ισχυροποιήσει τη βάση της ASO στο εσωτερικό δεν καρποφόρησαν. Αντιθέτως, η επιρροή των κομμουνιστών έγινε μεγαλύτερη μέσα από τη δημιουργία των CCOO[45], ειδικά μετά την απόφασή τους να συμμετέχουν

45 Comisiones Obreras (Εργατικές Επιτροπές). Η δημιουργία των εργατικών επιτροπών τοποθετείται το 1964, με πρωτοβουλία του κομμουνιστικού κόμματος. Αυθόρμητες εργατικές επιτροπές είχαν δημιουργηθεί και νωρίτερα σε κάποιους εργατικούς αγώνες, αλλά η λειτουργία τους έπαυε, μόλις τελείωνε η εκάστοτε διεκδίκηση. Το κομμουνιστικό κόμμα εκμεταλλεύτηκε την εργατική παράδοση των αυθόρμητων επιτροπών και δημιούργησε ένα συνδικαλιστικό σχηματισμό, με σκοπό να τον καθοδηγήσει. Πιστό στη γραμμή της εθνικής συμφιλίωσης, το PCE διέταξε τα μέλη του να οργανωθούν μέσα στο κάθετο φασιστικό συνδικάτο, το CNS και να κάνουν προσηλυτισμό μελών εκ των έσω. Οι CCOO ήταν φαινομενικά ουδέτερες - και όντως πολλά μέλη τους δεν είχαν πολιτική ταυτότητα. Σε αυτές συντονίζονταν και καθολικοί συνδικαλιστές. Αρχικά, το καθεστώς τις άφησε να εξελιχθούν, πιστεύοντας ότι μπορούσε να τις ελέγξει και να ενισχύσει το φιλελεύθερο προσωπείο του στη διεθνή σκηνή. Το 1967 κηρύχθηκαν παράνομες, αλλά τα μέλη τους συνέχισαν να συμμετέχουν στο CNS.

στις εκλογές για την ανάδειξη συνδικαλιστικών εκπροσώπων. Το τελειωτικό χτύπημα στην ASO δόθηκε από κάποια μέλη της CNT, τα οποία άνοιξαν ένα δίαυλο επικοινωνίας με στελέχη του καθεστωτικού κάθετου συνδικάτου.

Η -καταστροφική για το ελευθεριακό κίνημα- πρωτοβουλία πάρθηκε από έξι μέλη της περιφερειακής του κέντρου. Ανάμεσά τους βρισκόταν ο Φρανθίσκο Ρογιάνο, ο οποίος μετά τη σύλληψη της εθνικής επιτροπής, τον Απρίλη του 1965, είχε αναλάβει προσωρινός γραμματέας. Η πρωτοβουλία συνέταξε ένα κείμενο, στο οποίο τονιζόταν η ανάγκη για πρόοδο στο πολιτικό σύστημα, η οποία θα έπρεπε να πηγάσει από μια συνδικαλιστική βάση. Κατ' αυτούς θα έπρεπε να δημιουργηθεί ένα συνδικάτο ελεύθερο και δημοκρατικό μέσα από τη συνεργασία όλων των πολιτικών δυνάμεων, ώστε να υπάρξει δικαιότερη κατανομή των κοινωνικών πόρων και να νομιμοποιηθεί το δικαίωμα στην απεργία. Το κείμενο αυτό, που δημοσιοποιήθηκε τον Απρίλη του 1965, ώθησε κάποια στελέχη του κάθετου συνδικάτου στο να απευθύνουν πρόσκληση για διαπραγματεύσεις στους συντάκτες του.

Η συνάντηση έγινε τον Ιούλη του 1965 στη Μαδρίτη. Η δεκαμελής αντιπροσωπεία των δωσίλογων της CNT δέχτηκε τον όρο των φασιστών, που ήταν να περιοριστεί η συζήτηση στην προοπτική συνδικαλιστικών αλλαγών και όχι πολιτικών. Αυτόματα, ακυρωνόταν η πρόταση, που οι ίδιοι είχαν δημοσιοποιήσει τρεις μήνες πριν. Η τελική συμφωνία υπογράφτηκε το Νοέμβρη του 1965, χωρίς να δημοσιοποιηθεί και χωρίς οι δυο πλευρές να αναλαμβάνουν το βάρος της αντιπροσώπευσης των οργανώσεών τους. Αυτή η συμφωνία μεταξύ «μελών του επίσημου συνδικάτου και μελών του ελευθεριακού συνδικάτου» αποκρυσταλλώθηκε σε πέντε σημεία και έγινε γνωστή ως cincopuntismo (θινκοπουντίσμο). Τα πέντε σημεία σύγκλισης ήταν τα εξής: 1) Ενιαίο συνδικάτο με αυτόματη υποχρεωτική ένταξη όλων όσοι ασκούν εργατική δραστηριότητα. 2) Αυτοδιοίκηση των εργατών, συνδικαλιστική αυτονομία απέναντι στο κράτος και τις πολιτικές οργανώσεις, διαχωρισμός από τις εργοδοτικές οργανώσεις. 3) Δημιουργία εργατικών δίκτυων αλληλεγγύης και ασφάλισης και συμμετοχή του συνδικάτου στη χάραξη και εκτέλεση πολιτικών κοινωνικής ασφάλισης σε κρατικό επίπεδο. 4) Αναγνώριση του δικαιώματος στην απεργία, η οποία θα είναι νόμιμη, μόνο όταν συγκαλείται από το ενιαίο συνδικάτο. 5) Επέκταση των συνεταιρισμών.[46] Η αντιπροσωπεία των μελών της CNT πρότεινε την κοινοποίηση της συμφωνίας στην UGT, τις CCOO, τους χριστιανοδημοκράτες, αλλά και την ίδια τη CNT, αφού οι υπογράφοντες δε θεωρούσαν ότι δέσμευαν την οργάνωσή τους.

Η δωσίλογη συμφωνία άφηνε παράμερα ζητήματα, όπως την καταστολή, τους πολιτικούς κρατουμένους, την ελευθεροτυπία, τις πολιτικές ελευθερίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τα πέντε σημεία δεν ήταν πολύ μακριά από την ήδη υπάρχουσα πραγματικότητα ή τους άμεσους στόχους του κάθετου συνδικάτου. Μοναδική καινοτομία ήταν η αναφορά στο -κουτσουρεμένο και ελεγχόμενο-

46 Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.270-271.

δικαίωμα απεργίας. Οι γηραιοί και απογοητευμένοι αναρχοσυνδικαλιστές έπεσαν στην παγίδα του καθεστώτος, όποιες κι αν ήταν οι προθέσεις τους.[47] Το προδοτικό τους κείμενο και η απόφασή τους να συμμετέχουν στις συνδικαλιστικές εκλογές του CNS στηρίχθηκαν από κάποιους πολύ γνωστούς παλιούς αγωνιστές, που βρίσκονταν στην εξορία. Ανάμεσά τους ήταν ο γραμματέας της CNT το 1936 Οράθιο Μαρτίνεθ Πριέτο, ο υπουργός του εμφυλίου Χουάν Λόπεθ και ο Αμπάντ ντε Σαντιγιάν.

Δυστυχώς, αυτή η λανθασμένη κίνηση θα μπορούσε να είχε προληφθεί, αν το κίνημα στην εξορία δε βρισκόταν βυθισμένο στις δικές του διαμάχες. Λίγες μέρες πριν τη διοργάνωση του συνεδρίου του Μονπελιέ, το καλοκαίρι του 1965, ο Λουίς Αντρές Έντο της ελευθεριακής νεολαίας ανέλαβε να μεταφέρει παράνομα τον Ρογιάνο στη Γαλλία. Η εθνική επιτροπή του εσωτερικού ήταν εχθρική προς τον Εσγκλέας, οπότε η παρουσία τού γραμματέα της δυνητικά θα βοηθούσε στη διαμόρφωση κλίματος. Μόλις ο Ρογιάνο πληροφόρησε τον Έντο για τις συζητήσεις της Μαδρίτης, εκείνος πάγωσε. Αγωνιστές από όλες τις τάσεις που εναντιώνονταν στον Εσγκλέας, νεολαίοι, ρεφορμιστές και ορθόδοξοι, προσπάθησαν σε ατέρμονες συζητήσεις να μεταπείσουν τον Ρογιάνο. Ο Εσγκλέας -που γνώριζε εκ των προτέρων για τις συζητήσεις με τους φασίστες- έβαλε σε ενέργεια ένα μακιαβελικό πλάνο.

Αφού συναντήθηκε με τον Ρογιάνο στο Μονπελιέ, του απαγόρευσε να αναφερθεί στις συνομιλίες αυτές στο επικείμενο συνέδριο και του ζήτησε να ενημερώσει μόνο για την κατάσταση του κινήματος στην Ισπανία. Έπειτα, δεν επέτρεψε να γίνουν ερωτήσεις στο γραμματέα του εσωτερικού. Ο Ρογιάνο επέστρεψε στην Ισπανία, χωρίς το συνέδριο να καταδικάσει τη συμπεριφορά των δωσιλόγων. Αμέσως μετά, ο Εσγκλέας άφησε να διαρρεύσουν οι πληροφορίες για τις επαφές με το CNS και δυσφήμισε τις αντίπαλες τάσεις για προφανή συμφωνία με αυτή την τακτική, αφού είχαν φέρει στη Γαλλία τον Ρογιάνο και συνομίλησαν μαζί του εκτεταμένα. Ο μακιαβελισμός του γραμματέα της SI πέτυχε το στόχο του. Ενέπλεξε όλους τους αντιπάλους του σε μια κατάσταση, την οποία -αν ήθελε- θα μπορούσε να έχει αποτρέψει και εμφανίστηκε πάλι ως σωτήρας του ορθόδοξου αναρχισμού. Μες στα επόμενα χρόνια, πολλοί από τους γνωστότερους εχθρούς του διαγράφτηκαν από τη CNT ως τάχα συνένοχοι ή υπεύθυνοι για τα σχέδια των δωσίλογων, ενώ στην πραγματικότητα ήταν αυτοί που προσπάθησαν να τα ματαιώσουν. Αυτή που τελικά έβγαλε τα κάστανα από τη φωτιά ήταν για άλλη μια φορά η νεολαία, με τις δυναμικές της ενέργειες το 1966. Πάντως, εκτός από μια αισχρή μειοψηφία ηλικιωμένων αγωνιστών, το κίνημα καταδίκασε ομόθυμα τους θινκοπουντίστας τόσο από τις οργανώσεις της εξορίας όσο και μέσα από τον παράνομο τύπο στο εσωτερικό της χώρας.

47 Ανάμεσα σε αυτούς που υπέγραψαν ήταν οι Λορένθο Ίνιγκο και Ενρίκε Μάρκο, οι οποίοι το 1947, μετά τη σύλληψή τους, είχαν δεχθεί πιέσεις, ανταλλάγματα και βασανιστήρια για να συνεργαστούν με το CNS, αλλά δεν είχαν υποκύψει. Είκοσι χρόνια μετά το έπραξαν οικειοθελώς...

Αποσύνθεση της CNT, διεθνοποίηση του αγώνα από τη νεολαία 1966-1975

Η ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΗΣ CNT ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ ΚΑΙ Η ΑΔΡΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ

Το σχέδιο των πέντε σημείων αποτέλεσε σημαντικό σημείο τριβής στο εσωτερικό. Οι διασκορπισμένοι ελευθεριακοί, που δεν είχαν καμιά επαφή με την εθνική επιτροπή του Ρογιάνο, πληροφορήθηκαν από τον τύπο για την ύπαρξη της συμφωνίας, κάτω από συνθήκες που θα παρουσιαστούν στη συνέχεια. Οι περισσότεροι διαφώνησαν. Όσοι συμμετείχαν σε μικρές ομάδες αποδοκίμασαν το θινκοπουντίσμο μέσα από κείμενα ή τις καθημερινές επαφές τους στους χώρους δουλειάς. Κάποιοι παλιοί αναρχοσυνδικαλιστές άδραξαν την ευκαιρία συμμετοχής στις συνδικαλιστικές εκλογές, πιστεύοντας πως έτσι μπορούσαν να βοηθήσουν στις εργατικές διεκδικήσεις και να αντιπαρατεθούν στους κομμουνιστές των CCOO.

Το σίγουρο είναι πως ο θινκοπουντίσμο έβαλε τέλος στην οργανική συνέχεια της παράνομης CNT. Τα μέλη της εθνικής επιτροπής που υπέγραψαν τη συμφωνία, αποχώρησαν από τη CNT για να περάσουν στη νόμιμη δουλειά μέσα στο κάθετο συνδικάτο. Οι αγωνιστές που παρέμειναν έξω από το CNS δεν ανέλαβαν να αναδιοργανώσουν τον παράνομο μηχανισμό. Μετά από χρόνιες κακουχίες και με σαφή την έλλειψη μιας νέας γενιάς οργανωμένων αναρχοσυνδικαλιστών, η Συνομοσπονδία έπαψε να υφίσταται ως ενότητα στο εσωτερικό της Ισπανίας. Η επανεμφάνισή της έγινε μόνο μετά το θάνατο του Φράνκο.

Η παρουσία των θινκοπουντίστας στο συνδικαλιστικό προσκήνιο ήταν εφήμερη. Μετά από κάποια πρώτα θετικά αποτελέσματα σε περιοχές με ισχυρή

ελευθεριακή παράδοση, ο δωσιλογισμός καταποντίστηκε από τις ίδιες του τις αντιφάσεις. Οι αντιπρόσωποι του CNS απέρριψαν τα τρία από τα πέντε σημεία, μόλις τρία χρόνια μετά την υπογραφή της συμφωνίας. Ήταν προφανές ότι τα πρώην μέλη της CNT είχαν χρησιμοποιηθεί από το κράτος, σε μια προσπάθεια ισοσκελισμού της επιρροής των κομμουνιστών και των χριστιανοδημοκρατών στο εργατικό κίνημα. Το 1968 έπαψε να υφίσταται οργανωμένη παρουσία πρώην ελευθεριακών μέσα στο κάθετο συνδικάτο.

Η SI έκανε μια προσπάθεια να γεμίσει το κενό που άφησε η οργάνωση του εσωτερικού και δημιούργησε μια εθνική επιτροπή ελεγχόμενη από τη Γαλλία. Τα τέσσερα μέλη της δεν έπεισαν ποτέ κανέναν ως προς την πραγματική ύπαρξη οργάνωσης στο εσωτερικό. Διένειμαν, όμως, τέσσερα νούμερα της Σολιδαριδάδ Ομπρέρα μεταξύ του 1966 και του 1967 -τυπωμένα στη Γαλλία- τα οποία είχαν ως μοναδικό στόχο τη δυσφήμιση των θινκοπουντίστας. Όλες αυτές οι κόντρες και οι διεργασίες ήταν έργο της παλιάς γενιάς της CNT, η οποία δεν μπορούσε ή δεν ήθελε να αντιληφθεί τις αλλαγές στο εσωτερικό της χώρας και τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς που συντελούνταν.

Οι αγωνιστές, που βγήκαν στο προσκήνιο από τα μέσα της δεκαετίας του ’60 έως το τέλος της δικτατορίας και τους οποίους θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ελευθεριακούς, αναρχικούς ή αντιεξουσιαστές, ήταν άνθρωποι που είχαν ελάχιστη ή καμία σχέση με την παραδοσιακή CNT. Σε πολλές περιπτώσεις ήταν νέοι, οι οποίοι εμπνέονταν από τα ιδεώδη του αναρχισμού και αντιμετώπιζαν με νοσταλγικό δέος το όνομα της Συνομοσπονδίας και τους αγώνες των μελών της. Οι νέοι αυτοί ήταν φοιτητές και εργάτες, που μεγάλωσαν μέσα στις ιδιαίτερες συνθήκες του ύστερου φρανκισμού και της ιδεολογικοπολιτικής έκρηξης της γενιάς του 1968.

Ένα πρώτο δείγμα των καινούριων συνθηκών δόθηκε από τους φοιτητικούς κύκλους. Οι κινητοποιήσεις ήταν ιδιαίτερα έντονες στις αρχές του 1965, με τους φοιτητές να ζητούν τη δημιουργία οργάνων αυτοδιοίκησης των πανεπιστημίων, όπου θα συμμετείχαν και οι ίδιοι. Σε αυτή την προσπάθεια συστρατεύθηκαν και κάποιοι καθηγητές, εκ των οποίων τρεις τιμωρήθηκαν με δια βίου απόλυση από το πανεπιστήμιο, τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου.[1] Αυτή την περίοδο ξεκίνησε η διαδικασία δημιουργίας της φοιτητικής ομάδας των Ácratas[2]. Η παρουσία τους ήταν σημαντική, ιδιαίτερα στο πανεπιστήμιο της Μαδρίτης και τα κείμενά

1 Ανάμεσά τους ο Agustín García Calvo (1926), κοινωνικός αγωνιστής και στοχαστής με πλούσιο συγγραφικό έργο. Στα ελληνικά έχει εκδοθεί το Γκαρθία Κάλβο, Αγουστίν, *Εναντίον του Αυτοκινήτου,* Σκόπελος: Νησίδες, 2002.

2 Ácratas (αυτοί που επιδιώκουν την acracia, λέξη που εισήχθη στα ισπανικά το 1886 και προέρχεται από την αρχαιοελληνική ρίζα κράτος και το στερητικό α). Η δράση τους κορυφώθηκε το 1967, χρονιά που σε διάφορες πηγές αναφέρεται ως ιδρυτική της ομάδας. Η απροθυμία των δημιουργών της ομάδας να δώσουν τυπική ή σταθερή μορφή στο προβοκατόρικο εγχείρημά τους, σήμανε το τέλος της, όταν αυτοί έφυγαν απο το πανεπιστήμιο.

τους ήταν προβοκατόρικα και αντιεξουσιαστικά. Αν και το κίνημα των Άκρατας δεν αναπτύχθηκε ποσοτικά, επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την πολιτική σκέψη των υπόλοιπων ελευθεριακών αλλά και αριστερίστικων ομάδων.

Μετά το 1966 άρχισε να εκτυλίσσεται στην Ισπανία -και κυρίως στις βιομηχανικές περιοχές της Μαδρίτης, της Καταλονίας και του βορρά- μια ραγδαία πολιτικοποίηση τόσο στους χώρους δουλειάς όσο και στα πανεπιστήμια. Το εργατικό κίνημα είχε αγκαλιάσει στην αρχή με θέρμη την προσπάθεια των CCOO,[3] όταν όμως έγινε ευρύτερα κατανοητό ότι οι επιτροπές ήταν χειραγωγούμενες από το κομμουνιστικό κόμμα, πολλοί τις εγκατέλειψαν και δημιούργησαν νέα πολιτικά μορφώματα. Τα σημεία αναφοράς αυτών των ομάδων ήταν ποικίλα. Υπήρξαν ομάδες που στράφηκαν στο μαοϊσμό, στον τροτσκισμό, αλλά και σε ετερόδοξες μαρξιστικές θεωρίες, όπως ο συμβουλιακός κομμουνισμός. Το εύρος και η ποικιλία των απόψεων ήταν τέτοια, που οδήγησαν μέχρι και στην εμφάνιση αναρχοχριστιανικής συνδικαλιστικής ομάδας, η οποία συσπειρώθηκε γύρω από τις εκδόσεις XYZ.

Εκτός από τις αριστερές θεωρίες, μια άλλη πηγή επιρροής του εργατικού και φοιτητικού κινήματος ήταν οι τοπικιστικές-αυτονομιστικές διεκδικήσεις, κυρίως των καταλανών και των βάσκων. Και στις δυο περιοχές είχαν αναπτυχθεί πλήθος πολιτικών οργανώσεων, οι οποίες είχαν ως διακηρυγμένο στόχο τόσο την εθνική όσο και την κοινωνική απελευθέρωση. Απ' αυτό το χωνευτήρι πολιτικών θεωριών, αυτονομιστικών διεκδικήσεων, συμπεριφορών και συμμαχιών, προέκυψε αργότερα η τάση των αυτόνομων ομάδων, της οποίας η εξέλιξη θα παρουσιαστεί σε επόμενο κεφάλαιο. Το σίγουρο είναι ότι η CNT του εσωτερικού δεν μπόρεσε ούτε να λειτουργήσει ούτε και να επηρεάσει σε κάποιο βαθμό αυτό το κίνημα, θανάσιμα τραυματισμένη από την προδοσία των θινκοπουντίστας.

Η μοναδική προσπάθεια, η οποία αναπτύχθηκε μέχρι το τέλος του φρανκισμού με ρίζες στην παλιά Συνομοσπονδία, ήταν η Σολιδαριδάδ. Η Σολιδαριδάδ ήταν μια συνδικαλιστική ομάδα αποτελούμενη κυρίως από εργάτες και εργάτριες εργοστασίων, οι οποίοι υποστήριζαν τον επαναστατικό συνδικαλισμό, αλλά έθεταν ως προτεραιότητα την επιστροφή της δημοκρατίας. Στην ομάδα δινόταν μεγάλη έμφαση στην αυτομόρφωση και τον πολιτικό διάλογο μεταξύ των μελών, καθώς η ιδεολογική προέλευση των συμμετεχόντων ήταν αρκετά ετερόκλητη. Κεντρική φυσιογνωμία σε αυτή την προσπάθεια ήταν ο Φέλιξ Καράσκερ, παλιός αγωνιστής των επιτροπών του εσωτερικού. Η Σολιδαριδάδ συσπείρωσε γύρω της περίπου 300 άτομα, κυρίως στη Μαδρίτη και την Καταλονία, αλλά και στη Βαλένθια και την Ανδαλουσία. Κατά τη μεταπολίτευση η ομάδα διαλύθηκε και τα μέλη της προσχώρησαν μαζικά στην προσπάθεια αναδιοργάνωσης της CNT.

3 Το 1967 οι CCOO κρίθηκαν παράνομες από το κράτος, αλλά οι αντιπρόσωποί τους συνέχισαν να λειτουργούν μέσα στο κάθετο συνδικάτο, χωρίς να αναφέρουν ότι ανήκαν σε αυτές. Η ήπια πολιτική γραμμή των κομμουνιστών συνδικαλιστών -παρά το πρεστίζ που προσέφερε η «παρανομία» τους- οδήγησε σε μια μαζική έξοδο των πιο δυναμικών και συνειδητοποιημένων εργατών από τις επιτροπές.

Η οργάνωση στην εξορία επέδειξε την ίδια αδυναμία με την αντίστοιχη του εσωτερικού. Η διηπειρωτική γραμματεία δεν κατάφερε να αποκτήσει γέφυρες επικοινωνίας με το νέο εργατικό κίνημα, κάτι λογικό μετά τη ρήξη της με την ελευθεριακή νεολαία, η οποία αποτελούσε τη μόνη σοβαρή σχέση της οργάνωσης με νέους αγωνιστές στην Ισπανία. Χωρίς την ύπαρξη ενός πεδίου δημιουργικής δράσης, η SI βυθίστηκε στην εσωστρέφεια και ασχολήθηκε μόνο με την εκκαθάριση των αντιφρονούντων στη γραμμή Εσγκλέας, απ' όποια τάση κι αν προέρχονταν. Η SI σταμάτησε να διοργανώνει συνέδρια και μέχρι το 1975 τα απομεινάρια του κινήματος εκπροσωπούνταν από ολομέλειες πυρήνων, ελεγχόμενες από το γνωστό μηχανισμό της εξόριστης FAI.

Το 1967 η ολομέλεια της Μασσαλίας -λειτουργώντας ως στρατοδικείο μάλλον, παρά ως ελευθεριακή συνέλευση- δημιούργησε την Επιτροπή Επίλυσης Υποθέσεων, η οποία αποτέλεσε το μηχανισμό διαγραφών της SI. Αρκετοί σύντροφοι εναντιώθηκαν σε αυτή τη νοσηρή κατάσταση. Ο Φερνάντο Γκόμεθ δημιούργησε το 1965 το Κέντρο Κοινωνικών και Οικονομικών Μελετών στο Παρίσι, γύρω από το οποίο προσπάθησε να συσπειρώσει τα μέλη της CNT στη Γαλλία, που ακόμη πίστευαν σε μια ενωτική προσπάθεια. Το 1967 δημιουργήθηκαν οι Ομάδες Συνομοσπονδιακής Παρουσίας[4], οι οποίες αποτέλεσαν τον πόλο συσπείρωσης διαγραμμένων μελών της CNT. Οι Ομάδες διοργάνωσαν συνέδρια και συνελεύσεις στη Γαλλία, όπου κατήγγειλαν τη στάση της SI και πρότειναν την εκ βάθρων αναδιοργάνωση της Συνομοσπονδίας. Τα μέλη των Ομάδων ήταν κυρίως γνωστοί αγωνιστές, οι οποίοι είχαν διαγραφεί με συνοπτικές διαδικασίες από τη CNT, ανάμεσά τους οι Ρόκε Σανταμαρία, Μαρθελίνο Μποτικάριο και Χοσέ Μποράς.[5]

Μια από τις πιο ηχηρές διαγραφές ήταν αυτή του Θιπριάνο Μέρα, το 1970, η οποία βασίστηκε στην κατηγορία του Εσγκλέας για κακοδιαχείριση πόρων. Με πρωτοβουλία του Μέρα, το 1970 εκδόθηκε το περιοδικό Ελευθεριακό Μέτωπο[6], από τις σελίδες του οποίου οι διαγραφέντες υποστήριξαν τις άγριες απεργίες στην ισπανική χερσόνησο και τις δυναμικές μορφές που έπαιρνε ο αγώνας του εργατικού κινήματος, ενώ ταυτόχρονα αποδοκίμαζαν την απραξία της διηπειρωτικής γραμματείας και τη σεχταριστική της λογική. Η κυκλοφορία του περιοδι-

4 Grupos de Presencia Confederal.

5 Το κλίμα των διαγραφών αποτυπώνεται σε ένα γράμμα του Πεϊράτς προς τον Στιούαρτ Κρίστι, στο οποίο γράφει: *[...] τουλάχιστον οι σταλινικοί και ο καπιταλισμός παρέχουν μια παρωδία δίκης. Εδώ καταδικάζεσαι στην εσχάτη των ποινών (διαγραφή και δημόσια ατίμωση), χωρίς καν να είσαι παρών [...]*. Βλ. αρχείο Peirats Valls, José, IISH, Άμστερνταμ, αλληλογραφία Peirats-Christie, 2/2/1974, φάκελος 109. Ενδεικτική είναι και η περίπτωση διαγραφής ενός μέλους της CNT για «παράπτωμα άποψης». Ενώ συζητιόταν η διαγραφή του, κάποιος ενημέρωσε την επιτροπή ότι το συγκεκριμένο μέλος στο μεταξύ είχε πεθάνει. Η αφοπλιστική απάντηση ήταν: *Το ίδιο κάνει*. Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.292.

6 Frente Libertario.

κού κυμαινόταν μεταξύ των 2.000 και 4.500 φύλλων. Ανάμεσα σε αυτούς που δημοσίευσαν κείμενά τους στο Ελευθεριακό Μέτωπο ξεχωρίζουν οι Πεϊράτς[7], Κον Μπεντίτ, Αλμπερόλα και Μέρα. Η έκδοσή του τερματίστηκε το 1977, μετά την ανασύσταση της CNT στην Ισπανία.

Εκτός από τις οργανωμένες αυτές απόπειρες αντιπαράθεσης με τη διηπειρωτική γραμματεία, σημαντική ήταν και η αντίθεση της βάσης των μελών της CNT στις αποφάσεις των επιτροπών. Υπήρξαν αρκετές περιπτώσεις τοπικών ομοσπονδιών, οι οποίες εκδιώχθηκαν από τη Συνομοσπονδία, επειδή τα μέλη τους δε δέχτηκαν να διαγράψουν από τις συνελεύσεις τούς συντρόφους, των οποίων την εκκαθάριση ζητούσε η Επιτροπή Επίλυσης Υποθέσεων. Έτσι, οι δυο μεγαλύτερες ομοσπονδίες της Γαλλίας, αυτές της Τουλούζ και του Παρισιού, βρέθηκαν εκτός του ελευθεριακού κινήματος. Κι άλλες μικρότερες ομοσπονδίες αποχώρησαν οικειοθελώς από τη CNT, διαμαρτυρόμενες για τη γραμμή της SI. Ανάμεσα στις τελευταίες ήταν και κάποιες, που υποστήριζαν τη γραμμή της πολιτικής συμμετοχής και μια αισχρή μειοψηφία, η οποία στήριξε τις διαπραγματεύσεις των πέντε σημείων.

Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν η δραματική μείωση του αριθμού των μελών της CNT στη Γαλλία. Το 1975 η διηπειρωτική γραμματεία συσπείρωνε μόλις 2.275 μέλη σε όλους τους πυρήνες της εξορίας.[8] Οι έριδες, οι διαγραφές και οι παραιτήσεις ήταν ένας σημαντικός παράγοντας μείωσης, αλλά ο σημαντικότερος ήταν η φυσική γήρανση. Μετά κι από την αυτονόμηση της νεολαίας δεν εγγράφονταν νέα μέλη στην οργάνωση, ενώ οι εικοσάρηδες του εμφυλίου πατούσαν πλέον την ηλικία των εξήντα. Ένα μεγάλο μέρος του τύπου των εξόριστων αγωνιστών αφιερωνόταν στις νεκρολογίες των συντρόφων που χάνονταν. Η μόνη σταθερή αξία σε αυτό το τέλμα ήταν το ζεύγος των Εσγκλέας και Μοντσένυ. Ο Εσγκλέας διατήρησε τη θέση του γραμματέα της SI μέχρι το 1975, μ' ένα μικρό διάλειμμα δύο χρόνων.

7 Κατά την ίδια περίοδο ζητήθηκε από τον Πεϊράτς να αρθρογραφήσει σ' ένα παράνομο έντυπο της Βαρκελώνης. Η απάντησή του ήταν: *[...] θα προτιμούσα να γράψω σ' ένα περιοδικό με θεωρητικά ζητήματα για τον αναρχισμό και όχι στο μάχιμο επαναστατικό τύπο. Στα 66 μου και με εύθραυστη υγεία οφείλω να είμαι συνετός και να μη συμβουλεύω τους νέους να κάνουν ό,τι εγώ πια δε μπορώ. Είναι ζήτημα πνευματικής ειλικρίνειας [...].* Είναι σημαντικό να τονιστεί αυτού του τύπου η συνετή και αντιπρωταγωνιστική όψη του χαρακτήρα πολλών αγωνιστών στην αναφερόμενη περίοδο, ώστε να μη μείνει η εντύπωση στον αναγνώστη ότι όλες οι σημαντικές μορφές του κινήματος διακατέχονταν από τις εξουσιαστικές και πρωταγωνιστικές εμμονές της ηγετικής κλίκας της FAI. Βλ. αρχείο Peirats Valls, José, IISH, Άμστερνταμ, αλληλογραφία Peirats-Christie, 26/2/1974, φάκελος 109.

8 Βλ. Herrerín, *ό.π.,* σελ.310.

Η ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ ΑΠΟ ΤΗ ΝΕΟΛΑΙΑ Η ΟΜΑΔΑ 1η ΜΑΗ

Η FIJL παρέμενε παράνομη οργάνωση στη Γαλλία από το 1963. Το Δεκέμβρη του 1963, πήρε την απόφαση να συνεχίσει τη ριζοσπαστική της δράση ενάντια στο καθεστώς, ακόμη κι αν η CNT και η FAI ακύρωναν το σύμφωνο της DI. Έτσι, τον Ιούλη του 1965, λίγες μόλις μέρες πριν από το συνέδριο του Μονπελιέ, η νεολαία ξεκίνησε μια διεθνή εκστρατεία για την απελευθέρωση των πολιτικών κρατουμένων στην Ισπανία και την Πορτογαλία. Το βασικό κείμενο της εκστρατείας μεταφράστηκε σε τέσσερεις γλώσσες και οι αγωνιστές της FIJL γύρισαν σε πολλές χώρες της Ευρώπης, πραγματοποιώντας συγκεντρώσεις και συνελεύσεις για το συντονισμό της αλληλεγγύης.

Κατά τη διάρκεια αυτών των ταξιδιών έγιναν επαφές με πολλούς νεαρούς αναρχικούς διάφορων εθνικοτήτων και στήθηκε ένα άτυπο διεθνές δίκτυο, με επίκεντρο τους ισπανούς αναρχικούς. Σε αυτό το δίκτυο στήριξε αργότερα τη δράση της η Ομάδα 1η Μάη. Μετά το συνέδριο του Μονπελιέ, την ήττα της νεολαίας στο οργανωτικό επίπεδο του ισπανικού ελευθεριακού κινήματος και την αδρανοποίηση της DI και της άμεσης δράσης, η FIJL αποφάσισε να κάνει στροφή προς τη διεθνοποίηση του αγώνα. Η Ευρώπη ζούσε στα πρόθυρα της εξέγερσης του 1968 και οι συνθήκες ήταν ιδανικές γι' αυτή την προοπτική.

Στις 5 Απρίλη του 1966, ο Λουίς Αντρές Έντο πραγματοποίησε μια παράνομη συνέντευξη τύπου με ξένους ανταποκριτές στη Μαδρίτη, όπου, με την ιδιότητα του γραμματέα της τοπικής ομοσπονδίας του Παρισιού, κατήγγειλε τις συνομιλίες μεταξύ CNS και θινκοπουντίστας. Ο παγκόσμιος τύπος αφιέρωσε εκτενή αποσπάσματα στο γεγονός, ενώ στην Ισπανία δημιουργήθηκαν τριβές τόσο στο κρατικό στρατόπεδο όσο και μεταξύ των αγωνιστών του εσωτερικού, που πληροφορούνταν πρώτη φορά για την πρωτοβουλία των δωσίλογων. Η αστυνομία του Φράνκο έθεσε σε κόκκινο συναγερμό κάθε πιθανή έξοδο από τη χώρα, αλλά ο Έντο δε σκόπευε να φύγει. Παρέμεινε στην Ισπανία, περιμένοντας να λάβει ένα συγκεκριμένο μήνυμα. Το μήνυμα θα τον ενημέρωνε για την απαγωγή του μονσενιόρ Μάρκος Ουσία, εκκλησιαστικού συμβούλου της ισπανικής πρεσβείας στο Βατικανό.

Στις 29 Απρίλη, ένα κομάντο ισπανών και ιταλών συντρόφων πραγματοποίησε την απαγωγή στη Ρώμη. Την επόμενη μέρα, οι εφημερίδες στην Ιταλία απορούσαν για την τύχη του Ουσία, το αυτοκίνητο του οποίου βρέθηκε με τη μηχανή αναμμένη και τις πόρτες ανοιχτές, στη μέση ενός δρόμου της πρωτεύουσας. Τα διάφορα σενάρια για την τύχη του πήραν τέλος την Πρωτομαγιά του 1966, όταν ο Έντο ανέλαβε την ευθύνη για την απαγωγή, σε μυστική συνάντηση στη Μαδρίτη με τον απεσταλμένο του γαλλικού πρακτορείου ειδήσεων. Στο κείμενό του ανέφερε ότι η απαγωγή έγινε από ένα αναρχικό κομάντο, το οποίο απαιτούσε την ανταλλαγή όλων των πολιτικών κρατουμένων στις ισπανικές φυλακές -ανε-

ξαρτήτως πολιτικών τάσεων- με τον ισπανό εκκλησιαστικό. Στις δηλώσεις του συμπλήρωνε ότι: *Αρχικά είχαμε ως στόχο να απαγάγουμε τους παλιούς συντρόφους Ρογιάνο και Ίνιγκο, οι οποίοι καταχράστηκαν το όνομα της CNT, για να ξεκινήσουν επαφές με τους αντιπροσώπους του καθεστωτικού φρανκικού συνδικάτου.*[9] Η ανάληψη της ευθύνης έγινε στο όνομα του Έντο.[10]

Στις 3 Μάη, την ευθύνη της απαγωγής ανέλαβε η Ομάδα 1η Μάη (Σάκο και Βανζέτι), μ' ένα κείμενο στην ιταλική εφημερίδα Αβάντι: *Είμαστε μια ομάδα ισπανών αναρχικών, που αναγκαστήκαμε να χρησιμοποιήσουμε αυτό τον τρόπο δράσης, ώστε ο ισπανός πρεσβευτής στην Αγία Έδρα να στείλει μια αίτηση στον πάπα κι αυτός με τη σειρά του να απαιτήσει δημόσια από την κυβέρνηση του στρατηγού Φράνκο την απελευθέρωση όλων των ισπανών δημοκρατών (εργατών, διανοούμενων και νεαρών φοιτητών) που είναι καταδικασμένοι σε διάφορες ποινές στα φρανκικά κάτεργα [...].*[11] Η είδηση προκάλεσε παγκόσμια έκπληξη, η οποία μεγάλωνε όσο περνούσαν οι μέρες καθώς ούτε η ιταλική αστυνομία μπορούσε να εντοπίσει τους απαγωγείς ούτε η ισπανική τον Έντο. Στις 5 του ίδιου μήνα, η Ομάδα 1η Μάη έστειλε ένα καινούριο γράμμα στο γαλλικό πρακτορείο ειδήσεων της Ρώμης: *[...] Δεσμευόμαστε να απελευθερώσουμε τον μονσενιόρ Ουσία, αμέσως μόλις επιτύχουμε μια διακήρυξη της εκκλησίας υπέρ της απελευθέρωσης των πολιτικών κρατουμένων στην Ισπανία. [...] Η πράξη μας έχει ως στόχο να θέσει την εκκλησία αντιμέτωπη με τη συνείδησή της και προ των ευθυνών της, σε μια κρίσιμη στιγμή για τον ισπανικό λαό [...].*[12]

Στις 10 του Μάη, μια στήλη της εφημερίδας του Βατικανού -η οποία απηχούσε τις προσωπικές απόψεις του πάπα- μετά από μια εκτενή αναφορά στο γεγονός

9 Βλ. Alberola, Gransac, *ό.π.,* σελ.187.

10 Στα απομνημονεύματά του ο Έντο περιγράφει πως για τη συγγραφή του κειμένου ζήτησε τη βοήθεια του αναρχικού Μελτσόρ Ροντρίγκεθ, τον οποίο διαβεβαίωσε ότι οι απαγωγείς δε θα έβλαπταν τον Ουσία. Ο Melchor Rodríguez García (1893-1972) ήταν γνωστός σε φίλους και εχθρούς ως ο «Κόκκινος Άγγελος». Το παρατσούκλι του οφείλεται στη θητεία του ως γενικού διευθυντή φυλακών στον εμφύλιο, κατά την οποία έβαλε τέλος στις εκτελέσεις φασιστών χωρίς δίκη, πρακτική που γλίτωσε τη ζωή εκατοντάδων φασιστών. Ήταν ο μόνος που ύψωσε το ανάστημά του ενάντια στις σταλινικές ειδικές φυλακές και κατάφερε να κλείσει κάποιες απ' αυτές. Ο Ροντρίγκεθ ανέλαβε το θλιβερό καθήκον της παράδοσης της Μαδρίτης στους φασίστες, στις 28 Μάρτη του 1939. Καταδικάστηκε σε 30 χρόνια φυλάκισης και όχι σε θάνατο, λόγω των αντιδράσεων υψηλόβαθμων στελεχών του καθεστώτος που του χρωστούσαν τη ζωή τους. Πάλεψε με όλες του τις δυνάμεις για την παράνομη ανασύσταση της CNT στην Ισπανία, συμμετείχε στις επιτροπές και φυλακίστηκε επανειλημμένα. Πολλοί φασίστες αισθάνονταν ότι του χρωστούσαν τη ζωή τους, γεγονός το οποίο εκμεταλλεύτηκε για να επιτύχει τη διάσωση πολλών συντρόφων ή τη μείωση των ποινών τους. Ήταν φανατικός εχθρός των θινκοπουντίστας. Ο Ροντρίγκεθ, ανθρωπιστής και διακηρυγμένος πασιφιστής, συνελήφθη 34 φορές και πέρασε μεγάλο μέρος της ζωής του στη φυλακή.

11 *Στο ίδιο*, σελ.186.

12 *Στο ίδιο,* σελ.188.

διατράνωνε την επιθυμία του Βατικανού για το σύντομο ερχομό της ειρηνικής συμβίωσης όλων των ισπανών. Την επόμενη μέρα οι αναρχικοί άφησαν ελεύθερο τον Μάρκος Ουσία, αφού είχαν πρώτα βεβαιωθεί ότι ο Έντο βρισκόταν ασφαλής στη Γαλλία. Σε διαφορετική περίπτωση είχε αποφασιστεί να κρατηθεί ο όμηρος και να ανταλλαχθεί με τον Έντο. Η επιτυχία του σχεδίου ήταν απόλυτη. Η εκκλησία είχε εκφραστεί υπέρ μιας πολιτειακής αλλαγής στην Ισπανία, το ζήτημα των πολιτικών κρατουμένων είχε επανέλθει στο προσκήνιο παγκοσμίως και οι χειρισμοί του δωσίλογου συνδικαλισμού είχαν ξεμπροστιαστεί. Παράλληλα, δεν υπήρξε καμιά απώλεια, αντιθέτως προκλήθηκε η απόλυση του αστυνομικού διευθυντή της Ρώμης και εσωτερικές κόντρες στην ισπανική αστυνομία για την ανικανότητα εντοπισμού του Έντο. Οι ισπανοί αναρχικοί βρίσκονταν στο προσκήνιο για δυο συνεχόμενες εβδομάδες, ενώ τα θετικά σχόλια συνεχίστηκαν για πολύ καιρό ακόμα στο διεθνή τύπο.

Ενώ οι δημοκρατικές και αριστερές εφημερίδες έδειχναν τη συμπάθειά τους προς τους απαγωγείς, στις 5 Μάη είδε το φως της δημοσιότητας η ανακοίνωση της διηπειρωτικής γραμματείας. Ο Εσγκλέας καταδίκασε την απαγωγή λέγοντας: *[...] Αγνοούμε αυτή την ιστορία. Είναι μια πράξη περιθωριακή, που με βεβαιότητα πραγματοποίησαν αγωνιστές της οργάνωσής μας, αλλά χωρίς καμιά επαφή με τα διοικητικά όργανα. Στη δεδομένη κατάσταση που βρίσκεται ο πολιτικός αγώνας, πρέπει να αποφεύγονται τέτοιες πρωτοβουλίες με καθαρά αρνητική χροιά [...]*[13]. Ο ισπανικός τύπος αναπαρήγαγε αυτές τις δηλώσεις για μέρες, όπως και τη δημόσια αποκήρυξη της απαγωγής από τους θινκοπουντίστας, λίγες μέρες αργότερα.

Ο διεθνής αντίκτυπος της ενέργειας τροφοδότησε τις εσωτερικές κόντρες του ισπανικού καθεστώτος μεταξύ της παλιάς φρουράς και των φιλελεύθερων γραφειοκρατών που προσπαθούσαν να εξωραΐσουν τη δικτατορία και -με αντάλλαγμα κάποιες ήπιες παραχωρήσεις- να επιτύχουν την ένταξη της Ισπανίας στην Κοινή Αγορά. Η FIJL ενέτεινε με τις κινήσεις της την ήδη οξυμμένη κοινωνική κατάσταση και πρότεινε τη ριζοσπαστικοποίηση της δράσης των εργατών και των φοιτητών. Μες στο καλοκαίρι του 1966, οι φασίστες προσπάθησαν να ανυψώσουν το πατριωτικό αίσθημα των ισπανών, για να επιτύχουν μια αύξηση της κοινωνικής συναίνεσης. Ο Φράνκο ζήτησε από τη Μ. Βρετανία την προσάρτηση του κρατιδίου του Γιβραλτάρ και ξεκίνησε μια εθνικιστική εκστρατεία. Η αναρχική νεολαία αποφάσισε να απαντήσει σε αυτή την εκστρατεία με μια νέα απαγωγή. Αυτή τη φορά ο στόχος ήταν ο στρατιωτικός διοικητής της αμερικανικής βάσης του Τορεχόν, στα περίχωρα της Μαδρίτης, ο οποίος ήταν υπεύθυνος όλων των αμερικανικών βάσεων στην Ισπανία.

Το σχέδιο καταστρώθηκε διεξοδικά, αλλά, δυστυχώς, ανάμεσα στα άτομα

13 *Στο ίδιο,* σελ.187. Δεκαεννιά γαλλικές αναρχικές ομάδες αποκήρυξαν με επιστολή τους την ανακοίνωση της διηπειρωτικής γραμματείας, απαιτώντας από την SI μια δημόσια επανόρθωση, αλλά και να δώσει εξηγήσεις στο διεθνές αναρχικό κίνημα για αυτή την καταστροφική δήλωση. Βλ. αρχείο Martínez Guerricabeitia, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 1238.

που θα το έφερναν σε πέρας βρισκόταν ο Ινοθένθιο Μαρτίνεθ, ο οποίος είχε μετατραπεί -με το αζημίωτο- σε ρουφιάνο της ασφάλειας. Στις 26 Οκτώβρη η αστυνομία συνέλαβε τους Λουίς Αντρές Έντο, Αντόνιο Κανιέτε, Χεσούς Ροντρίγκεθ, Αλφρέδο Ερέρα και την Αλίθια Μουρ. Ο Μαρτίνεθ «απέφυγε» τη σύλληψη μια μέρα νωρίτερα και επέστρεψε στη Γαλλία. Η αστυνομία ανακοίνωσε την εξάρθρωση της 1η Μάη και υποστήριξε ότι το κομάντο της Μαδρίτης ήταν αυτό που είχε κάνει την απαγωγή και στη Ρώμη. Έτσι, προσπαθούσαν να προετοιμάσουν το έδαφος για ένα αυστηρό στρατοδικείο, που θα επέβαλε βαριές και παραδειγματικές ποινές.

Η διεθνής αλληλεγγύη εκφράστηκε άμεσα. Στο Άμστερνταμ έγιναν πορείες στις 30 Οκτώβρη, 3 και 4 Νοέμβρη, οι οποίες διοργανώθηκαν από τους πρόβος και κατέληξαν στο ισπανικό προξενείο. Στο ίδιο διάστημα, βγήκαν στους δρόμους οι αναρχικοί του Μιλάνου και οι βέλγοι πρόβος στις Βρυξέλλες. Εκδηλώσεις συμπαράστασης έγιναν και στη Γαλλία. Στις 9 Δεκέμβρη του 1966, ο Αλμπερόλα παραχώρησε μια μυστική συνέντευξη τύπου στη Νέα Υόρκη, στην οποία ανέλαβε την ευθύνη της αποτυχημένης απαγωγής εκ μέρους της 1η Μάη και εξέθεσε τους λόγους πραγματοποίησής της. Η FIJL κατήγγειλε την εθνικιστική δημαγωγία του καθεστώτος και τη συνέργειά του στον αμερικανικό ιμπεριαλισμό και τον πόλεμο του Βιετνάμ, χλευάζοντας παράλληλα τις υποσχέσεις για αμνήστευση πολιτικών κρατουμένων και φιλελευθεροποίηση του φρανκισμού.[14] Ήδη η ισπανική αστυνομία κατονόμαζε τον Οκτάβιο Αλμπερόλα ως αρχηγό της Ομάδας 1η Μάη και οι πράκτορες του Φράνκο τον αναζητούσαν παντού. Στα τέλη Δεκέμβρη πραγματοποιήθηκε στην Ιταλία μια διεθνής συνάντηση ευρωπαίων αναρχικών από δέκα χώρες, η οποία με δελτίο τύπου απείλησε την ισπανική κυβέρνηση με καταστροφή κτιρίων ισπανικών συμφερόντων σε όλη την ήπειρο, αν δεν απελευθερωνόταν το κομάντο της Μαδρίτης.

Το 1967 ξεκίνησε με φρενήρη ρυθμό για τα μέλη της ελευθεριακής νεολαίας. Οι διεθνείς διαμαρτυρίες είχαν αποτρέψει το στρατοδικείο για την ομάδα των συλληφθέντων και οι σύντροφοί τους απεργάζονταν σχέδια για την αποτελεσματικότερη έκφραση της αλληλεγγύης. Οι επαφές σε πανευρωπαϊκό επίπεδο συνεχίζονταν, ενώ ο Αλμπερόλα εκμεταλλεύτηκε το ταξίδι στην αμερικανική ήπειρο, για να έρθει σε επαφή με τους εκεί συντρόφους. Η νεολαία συντηρούσε τις σχέσεις της και με αγωνιστές εντός Ισπανίας, τους οποίους προμήθευε τακτικά με έντυπο υλικό. Υπεύθυνος για αυτές της διανομές ήταν ο Φλορεάλ Ροντρίγκεθ, μέλος της FIJL και οδηγός φορτηγού διεθνών μεταφορών. Το «φορτηγό του Φλορεάλ» στηριζόταν οικονομικά από την οργάνωση και λειτουργούσε πανευρωπαϊκά για την ασφαλή μεταφορά προπαγανδιστικού υλικού.

Το ξεκίνημα της χρονιάς ήταν ιδιαίτερα επεισοδιακό στην Ισπανία, καθώς στα

14 Αρκετά κείμενα, η συνέντευξη τύπου και διάφορες πληροφορίες για αυτή την υπόθεση, η οποία ονομάστηκε επιχείρηση Ντουρούτι, βρίσκονται στα ελληνικά στο Μέλτσερ, *ό.π.*, σελ.50-60.

τέλη Γενάρη ξέσπασαν άγρια επεισόδια στη Μαδρίτη κατά τη διάρκεια εργατικών και φοιτητικών κινητοποιήσεων. Η σκληρή καταστολή και οι συλλήψεις που ακολούθησαν δημιούργησαν αναταραχή κυρίως στα πανεπιστήμια, αλλά τα παράνομα όργανα συντονισμού που έλεγχε το PCE λειτούργησαν ανασχετικά στο να εξαπλωθεί η κοινωνική οργή. Η δυσαρέσκεια πολλών φοιτητών για αυτές τις πολιτικάντικες μανούβρες, τους ώθησε να αυτονομηθούν απ' αυτά τα όργανα και να πυκνώσουν το κίνημα των Άκρατας. Αρκετοί απ' αυτούς τους -χειραφετημένους από την κομματική καθοδήγηση- φοιτητές συμμετείχαν αργότερα στη δράση των αυτόνομων ομάδων.

Η Ομάδα 1η Μάη πέρασε ξανά στη δράση, τον Απρίλη του 1967, αυτή τη φορά στο Λονδίνο. Μέλη της ομάδας απήγαγαν για λίγες ώρες τη γραμματέα και το νομικό σύμβουλο της ισπανικής πρεσβείας και έστειλαν -μέσω του πρέσβη- μια επιστολή στον υπουργό Εξωτερικών της Ισπανίας. Στην επιστολή απειλούσαν πως αν οι ποινές για το κομάντο της Μαδρίτης δεν ήταν ελαφριές, θα προχωρούσαν σε αλλεπάλληλες απαγωγές ισπανών διπλωματών.

Λίγες μέρες αργότερα, την Πρωτομαγιά του 1967, μια ανατριχιαστική είδηση πάγωσε όλο το ελευθεριακό κίνημα. Στην πόλη του Μεξικού βρέθηκε δολοφονημένος -φιμωμένος και κρεμασμένος- στο σπίτι του ο καθηγητής Χοσέ Αλμπερόλα, πατέρας του Οκτάβιο και μέλος του Συμβουλίου της Αραγόνας κατά τον εμφύλιο. Ο 72χρονος αγωνιστής είχε βασανιστεί για ένα 24ωρο από τέσσερεις πράκτορες του Φράνκο, οι οποίοι προσπαθούσαν να του αποσπάσουν πληροφορίες, ώστε να εντοπίσουν το γιο του. Αφού δεν κατάφεραν να πάρουν στοιχεία, σε μια κίνηση μακάβριου συμβολισμού, τον κρέμασαν την 1η Μάη.

Δυο μήνες αργότερα ξεκίνησε η δίκη των συντρόφων στη Μαδρίτη. Το κλίμα τρομοκρατίας στην πρωτεύουσα ήταν πρωτοφανές, ενώ κυκλοφορούσαν και φήμες για ένοπλη απόπειρα απελευθέρωσης του κομάντο.[15] Στη δίκη παρέστησαν τέσσερεις διεθνείς παρατηρητές. Οι ποινές που ανακοινώθηκαν προξένησαν έκπληξη σε εχθρούς και φίλους. Ο Ερέρα αφέθηκε ελεύθερος, καθώς η ποινή του ήταν μόλις τρεις μήνες. Οι υπόλοιποι τρεις -εκτός του Έντο- καταδικάστηκαν σε τριάμισι χρόνια και ο Έντο σε εννιά χρόνια και τρεις μήνες. Ποτέ δεν υπήρξε μικρότερη ποινή στα χρόνια του φρανκισμού εις βάρος ένοπλου κομάντο αναρχικών. Η ευφορία ήταν διάχυτη στα μέλη της FIJL. Η συνέχιση της επαναστατικής δράσης θεωρήθηκε ως η προσφορότερη κατεύθυνση του κινήματος αλληλεγγύης.

Τη νύχτα της 18ης Αυγούστου, γαζώθηκαν με σφαίρες τα παρκαρισμένα αυτοκίνητα δύο συμβούλων της ισπανικής πρεσβείας του Λονδίνου. Δυο μέρες αργότερα, άγνωστοι άνοιξαν πυρ εναντίον του κτιρίου της αμερικανικής πρεσβείας

15 Όλοι πίστευαν πως οι πληροφορίες για την ένοπλη απελευθέρωση ήταν κόλπο για τη δημιουργία κλίματος. Αργότερα έγινε γνωστό πως ο Φλορεάλ Ροντρίγκεθ -που πραγματοποιούσε μεταφορά στην Ισπανία εκείνες τις μέρες- τηλεφωνούσε από κάθε στάση που έκανε στη διαδρομή Μπιλμπάο-Βαλένθια στην αστυνομική διεύθυνση της Μαδρίτης και εκτόξευε απειλές. Βλ. Edo, *ό.π.,* σελ.397.

στην ίδια πόλη. Η ενέργεια διεκδικήθηκε από το Κίνημα Διεθνούς Επαναστατικής Αλληλεγγύης, το οποίο βρισκόταν σε επαφή με την 1η Μάη. Σκοπός των ενεργειών ήταν η άσκηση πίεσης υπέρ των ισπανών πολιτικών κρατουμένων, αλλά και η καταγγελία του αμερικανικού ιμπεριαλισμού, ο οποίος αποτελούσε το στήριγμα πολλών δικτατορικών καθεστώτων σ' όλο τον κόσμο.

Τον ίδιο μήνα, η Ομάδα 1η Μάη μαζί με τη FIJL εξέδωσαν ένα δημόσιο κάλεσμα με τίτλο: «Προς όλα τα επαναστατικά κινήματα και οργανώσεις του κόσμου». Στο κείμενο υπήρχε προτροπή προς την ένοπλη πάλη ενάντια στις δυνάμεις της φασιστικής καταπίεσης, αποκήρυξη του αρνητικού ιδεολογικού σεχταρισμού και στήριξη της θέσης των λατινοαμερικάνων ανταρτών, που τόνιζαν ότι η επανάσταση δεν θα είναι κληρονομιά κανενός κόμματος, αλλά κατάκτηση του ένοπλου λαού. Η 1η Μάη καλούσε σε συντονισμό και όξυνση της διεθνούς επαναστατικής αλληλεγγύης ενάντια στον ιδιωτικό και κρατικό καπιταλισμό. Το κείμενο κατέληγε: *Επαναστάτες όλων των χωρών ενωθείτε, για να καταστήσουμε αποτελεσματική τη διεθνή επαναστατική αλληλεγγύη και να αποτρέψουμε την εξολόθρευση αυτών, που -σε κάθε γωνιά του κόσμου- μάχονται για την επανάσταση.*[16]

Οι επαφές των ισπανών αναρχικών με τα λατινοαμερικάνικα αντάρτικα ήταν στενές, κυρίως μέσω του Αλμπερόλα, αλλά και άλλων συντρόφων που είχαν μεγαλώσει στην εξορία της αμερικανικής ηπείρου και συμμετείχαν στις εκεί επαναστατικές διαδικασίες.[17] Ένα μήνα μετά το θάνατο του Τσε Γκεβάρα, στις 12 Νοέμβρη του 1967, ένα μπαράζ εκρήξεων συγκλόνισε την ευρωπαϊκή ήπειρο. Μέσα σε μια νύχτα χτυπήθηκαν οι πρεσβείες της Βολιβίας, της Ελλάδας και της Ισπανίας στη Βόννη, της Βενεζουέλας στη Ρώμη, των ΗΠΑ, της Ελλάδας και της Ισπανίας στη Χάγη και των ΗΠΑ στη Μαδρίτη, καθώς και τα ισπανικά γραφεία τουρισμού στη Γενεύη και το Μιλάνο. Συνολικά έγιναν δέκα βομβιστικές επιθέσεις σε έξι πόλεις, πέντε διαφορετικών χωρών. Η 1η Μάη ανέλαβε την ευθύνη σε συνεργασία με λατινοαμερικάνους αντάρτες. Όπως ήταν λογικό, οι ευρωπαϊκές αστυνομίες ενέτειναν τη συνεργασία τους, ώστε να ελέγξουν την επαναστατική δράση. Ήδη, στις 10 Οκτώβρη, είχε συλληφθεί στα γαλλοϊσπανικά σύνορα ο Χούλιο Μιγιάν[18] της FIJL. Στις 26 Δεκέμβρη, η γαλλική αστυνομία υπέδειξε στη φρανκική τη σύλληψη του Νταβίντ Ουρμπάνο[19], ο οποίος βρισκόταν στη

16 Βλ. Alberola, Gransac, *ό.π.*, σελ.219-220. Το πλήρες κείμενο του καλέσματος βρίσκεται μεταφρασμένο στο Μέλτσερ, *ό.π.*, σελ.33-37.

17 Ο Αλμπερόλα γνώριζε τον Κάστρο και τον Γκεβάρα, καθώς πριν την κουβανέζικη επανάσταση συμμετείχαν μαζί στο Αντιδικτατορικό Μέτωπο της Νοτίου Αμερικής. Επίσης, είχε συνεργαστεί και με τα αντιδικτατορικά κινήματα του Αγίου Δομίνικου και της Βενεζουέλας. Βλ. Christie, *ό.π.*, σελ.237.

18 Ο Julio Millán Hernández (1934) παρέμεινε πέντε χρόνια προφυλακισμένος χωρίς δίκη. Κατηγορήθηκε για ενέργειες του 1963 (ήταν φίλος των Ντελγάδο και Γρανάδος) και καταδικάστηκε σε 23 χρόνια φυλάκισης το 1972. Απελευθερώθηκε με την αμνηστία πολιτικών κρατουμένων στη μεταπολίτευση.

19 Ο David Urbano Bermúdez καταδικάστηκε σε 6 χρόνια φυλάκισης και μέχρι τη

Μαδρίτη, για σχέσεις με την 1η Μάη. Εκτός από τις συλλήψεις υπήρξε και μια απρόσμενη απελευθέρωση, αυτή του σκωτσέζου Στιούαρτ Κρίστι, στον οποίο ο δικτάτορας απένειμε χάρη το Σεπτέμβρη του 1967. Η κίνηση αυτή αποσκοπούσε στη βελτίωση του ευρωπαϊκού προφίλ τού καθεστώτος και επιταχύνθηκε τόσο από τις βρετανικές πιέσεις όσο κι από την αναρχική αλληλέγγυα άμεση δράση.

Στις 9 Φλεβάρη του 1968, η βελγική αστυνομία συνέλαβε τον Οκτάβιο Αλμπερόλα και την σύντροφό του Αριάν Γκρανσάκ στις Βρυξέλλες. Κατηγορήθηκαν για πλαστοπροσωπία, κατοχή πλαστού διαβατηρίου, παράνομη οπλοφορία και παράνομη είσοδο στη χώρα. Ο πραγματικός σκοπός του ταξιδιού στο Βέλγιο ήταν η προετοιμασία της απαγωγής του αντιπροσώπου του ισπανικού κράτους στην ΕΟΚ. Η σύλληψη οφειλόταν -για άλλη μια φορά- στην προδοσία του Ινοθένθιο Μαρτίνεθ. Ο Αλμπερόλα παρέμεινε φυλακισμένος για 5 μήνες. Όσο βρισκόταν στις βελγικές φυλακές, η 1η Μάη προχώρησε σε ένα νέο πανευρωπαϊκό μπαράζ επιθέσεων. Στις 3 Μάρτη, εξερράγησαν ταυτόχρονα βόμβες στις πρεσβείες της Ισπανίας, της Ελλάδας και της Πορτογαλίας στη Χάγη, στο αμερικανικό προξενείο του Τορίνο και στη λέσχη αξιωματικών του αμερικανικού στρατού στο Λονδίνο.

Στην ανάληψη ευθύνης για τις ενέργειες, η Ομάδα 1η Μάη καταφερόταν ενάντια στην αμερικανική κυβέρνηση και την υποστήριξή της στις δικτατορίες της Λατινικής Αμερικής και της Ευρώπης, στιγμάτιζε τη γενοκτονία στο Βιετνάμ και εξέφραζε την αντίθεσή της στα κομμουνιστικά καθεστώτα - συμπεριλαμβανομένου του κινεζικού. Η στήριξη της επιλογής της άμεσης δράσης συνοδευόταν και από μια επισήμανση: *Εννοείται πως δεν προσπαθούμε να αντιτάξουμε μια «σπιτική» τρομοκρατία ενάντια στην παγκόσμιας κλίμακας τρομοκρατία των μεγάλων δυνάμεων, παρά θέλουμε να γενικεύσουμε ένα επιθετικό κίνημα, ικανό να σπάσει την παθητικότητα, την οποία επιχειρούν να μας επιβάλλουν οι κυβερνήσεις, μέσω εξαρτήσεων που γίνονται όλο και πιο επιστημονικές.*[20]

Όμως, κατά τη διάρκεια του 1968 έγινε σαφές ότι η άποψη των μελών της παράνομης FIJL, για τον τρόπο που θα μπορούσε να εξαπλωθεί το κίνημα και να γίνει αποτελεσματικότερο, δεν ήταν ομόφωνη. Πολλοί σύντροφοι είχαν σταματήσει να συμμετέχουν στις ενέργειες της 1η Μάη, τόσο για λόγους ιδεολογικής διαφοροποίησης όσο και για λόγους ψυχοσωματικής εξάντλησης. Είχαν συμπληρωθεί περίπου 6 χρόνια συνεχούς δράσης, στα οποία είχαν υπάρξει πολλές φυλακίσεις, εκτελέσεις κι απελάσεις αγωνιστών. Οι υπόλοιποι αναρχικοί της παράνομης FIJL βρισκόντουσαν υπό συνεχή πίεση από τις ευρωπαϊκές αστυνομίες. Οι σύντροφοι αυτοί εργαζόντουσαν κανονικά, καθώς η δράση της ομάδας δεν τύχαινε χρηματοδότησης ούτε από το κίνημα, αλλά ούτε και από ιλεγκαλιστικές πρακτικές.[21]

μεταπολίτευση μπαινόβγαινε στη φυλακή με διάφορες κατηγορίες. Τελευταία ήταν αυτή του 1974 για επαφές με τους GARI.

20 Alberola, Gransac, *ό.π.*, σελ.240. Η προκήρυξη υπάρχει μεταφρασμένη ολόκληρη στο Μέλτσερ, *ό.π.*, σελ.48-50.

21 Εξαίρεση σε αυτό τον κανόνα αποτέλεσε η σποραδική χρηματοδότηση λειτουρ-

Η άρνηση να προσφύγουν σε ληστείες ήταν ομόφωνη. Τα μέλη της οργάνωσης ήταν ριζικά αντίθετα στη δημιουργία ενός εξειδικευμένου παράνομου βραχίονα. Θεωρούσαν ότι η ενασχόληση με τις ληστείες αποξένωνε τον αγωνιστή από τους στόχους του, επειδή κατέληγε αυτοσκοπός και για την ίδια τη συντήρησή του, οπότε προέκριναν τη χρηματοδότηση της ομάδας από τη νόμιμη εργασία τους.[22]

Η κούραση πολλών αγωνιστών συνδυάστηκε και με τη μεγάλη κοινωνική έκρηξη του 1968, η οποία άνοιξε καινούρια πεδία δράσης και αναπτέρωσε τις ελπίδες για μαζικά κινήματα και εξεγέρσεις στην Ευρώπη. Η μία τάση εντός της ισπανικής αναρχικής νεολαίας προέκρινε την οργανωτική ανασυγκρότηση της FIJL, ώστε να λειτουργήσει -έστω και παράνομα- πάνω στα κλασικά πρότυπα, εντός του ισπανικού ελευθεριακού κινήματος. Αυτή η προσπάθεια δεν ευοδώθηκε ποτέ. Η άλλη τάση προέκρινε τις αυτόνομες δραστηριότητες των μελών της νεολαίας, αλλά υπήρχαν διαφωνίες ως προς το ποιες θα έπρεπε να είναι αυτές.

Μια από τις δραστηριότητες που στηρίζονταν από μέλη της νεολαίας ήταν το «φορτηγό του Φλορεάλ». Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, στόχος αυτής της δραστηριότητας ήταν η παράνομη είσοδος προπαγανδιστικού υλικού στην Ισπανία, σε μια περίοδο ακραίας φοιτητικής και εργατικής έντασης. Ο Φλορεάλ Ροντρίγκεθ -βοηθούμενος και ενίοτε συνοδευόμενος κι από άλλους συντρόφους- συνέχισε την παράνομη διανομή μέχρι το Σεπτέμβρη του 1968, οπότε και η ισπανική αστυνομία τον συνέλαβε στο Έλτσε, μαζί με άλλους έξι αναρχικούς. Κατηγορήθηκαν για προετοιμασία ληστείας τράπεζας και κατοχή παράνομου προπαγανδιστικού υλικού. Οι ισπανικές εφημερίδες συνέδεσαν τον Φλορεάλ με την 1η Μάη. Στη δίκη που ακολούθησε, καταδικάστηκε σε 18 χρόνια φυλάκισης, ενώ οι σύντροφοί του σε μικρότερες ποινές. Έτσι τελείωσε η μαζική και ανεμπόδιστη είσοδος υλικού στην Ισπανία. Πολλοί είχαν συμβουλέψει τον Φλορεάλ να απέχει από άλλες δραστηριότητες στο εσωτερικό, ώστε να μη διακινδυνεύσει το εγχείρημα. Όμως, οι μετέπειτα ενδείξεις κατατείνουν στο ότι η σύλληψή του ήταν τελικά αποτέλεσμα πληροφορίας που έστειλε η βρετανική Σκότλαντ Γιάρντ και όχι προϊόν της απερισκεψίας του.[23]

γικών εξόδων -και όχι διαβίωσης- από την εκμετάλλευση του δίκτυου πλαστογράφησης διαβατηρίων και άλλων εγγράφων, το οποίο είχε δημιουργήσει ο Θεράδα και στη λειτουργία του οποίου συμμετείχε ο Λούθιο Ουρτούμπια. Ο ίδιος ο Ουρτούμπια δηλώνει στο (υπερβολικό και αυτάρεσκο) ντοκιμαντέρ για τη ζωή του ότι τα προσωπικά του έξοδα τα κάλυπτε δουλεύοντας στην οικοδομή. Το ντοκιμαντέρ είναι το *Lucio*, Jose Mari Goenaga & Aitor Arregi, 2007.

22 Σε όλα τα χρόνια της DI και της Ομάδας 1η Μάη, οι μόνοι αγωνιστές που στηρίχθηκαν οικονομικά από λεφτά συνδρομών των μελών της CNT ήταν τα μέλη της DI. Αυτό συνέβη για δυο περίπου χρόνια, αλλά τα χρήματα ήταν τόσο λίγα, που έπρεπε παράλληλα να εργάζονται. Μάλιστα, ο Αλμπερόλα -που κυκλοφορούσε με πλαστή ταυτότητα- έκανε μαύρα μεροκάματα, ώστε να μη ζει με δανεικά. Η αντίθεσή του στις ληστείες παραμένει σταθερή μέχρι σήμερα. Συνέντευξη με Ο. Alberola, Περπινιάν, 12/5/2007.

23 *Στο ίδιο*, σελ.74. Ο Φλορεάλ είχε απελαθεί από τη Μ. Βρετανία κατά τη διάρκεια

Μια δεύτερη δραστηριότητα που προέκυψε από τους αγωνιστές της νεολαίας ήταν ο εκδοτικός οίκος Λα Ορμίγα[24]. Η σκέψη για τη δημιουργία ενός εκδοτικού οίκου καλλιεργήθηκε για μεγάλο διάστημα και ευδοκίμησε τελικά το 1970. Οι ιδρυτές του αποσκοπούσαν στη διάδοση βιβλίων και κειμένων, τα οποία δεν είχαν θέση στις φιλοκομμουνιστικές και μαοϊκές εκδόσεις και τα οποία έρχονταν σε σύγκρουση και με τη γραμμή τής επίσημης CNT. Οι εκδόσεις Λα Ορμίγα λειτούργησαν μέχρι το 1975 και ανάμεσα στα βιβλία και τα φυλλάδια που εξέδωσαν, ξεχώρισαν η πρώτη έκδοση του βιβλίου του Τέγιεθ για τον Σαμπατέ, η πρώτη ισπανική έκδοση του αιρετικού βιβλίου του Βέρνον Ρίτσαρντς για την ισπανική επανάσταση και το *Δικαίωμα στην Τεμπελιά* του Λαφάργκ. Η εκδοτική ομάδα έδινε το στίγμα της μέσα από την επιλογή των προς έκδοση κειμένων, αλλά και μέσα από τους προλόγους των βιβλίων. Ο πρόλογος του βιβλίου για τον Σαμπατέ εξέφρασε τις αντιλήψεις τους: *[...] Ο κοινωνικός αγώνας πρέπει να δημιουργήσει μια νέα κοινωνία για όλους, δια της αναγκαίας βίας. [...] Όταν εμφανίζονται αντάρτικα, δεν είναι δυνατόν να υιοθετούν τις συγκεντρωτικές δομές καθ' ομοίωση των στρατιωτικών μηχανισμών του Συστήματος (Βιετνάμ), αλλά ούτε και να αρκούνται στην κατάληψη της εξουσίας (Κούβα), διότι και στις δύο περιπτώσεις καταλήγουν σε ένα νέο καταπιεστικό σύστημα, όπου καταπιεστές είναι οι πρώην αντάρτες. [...] Το αντάρτικο από μόνο του δεν είναι πανάκεια. Δεν μπορεί να διαχωρίζεται από το μαζικό κίνημα. [...] Πρέπει όλοι μας να είμαστε σίγουροι για το αναπόφευκτο της βίαιης αντίδρασής μας στο σύστημα που μας καταπιέζει, αλλά δεν πρέπει να μας διαφεύγουν κι οι υπολανθάνοντες κίνδυνοι που αυτή δημιουργεί.*[25]

Όσοι από τους υπόλοιπους αγωνιστές διατηρούσαν ακόμη την αρχική τους ορμή, αλλά και την πεποίθηση για τη συνέχιση της άμεσης δράσης, εξακολούθησαν να δίνουν ζωή στην Ομάδα 1η Μάη. Εδώ πρέπει να τονιστεί το γεγονός της συμμετοχής νεαρών αναρχικών διαφορετικών εθνικοτήτων στις ενέργειες της οργάνωσης. Η ισπανική νεολαία είχε πρωταγωνιστήσει στη δημιουργία πανευρωπαϊκών επαφών μεταξύ των ελευθεριακών νέων της Ευρώπης, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '60. Αυτές οι επαφές είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός δίκτυου άμεσης δράσης και ενεργητικής αλληλεγγύης, το οποίο εξαπλώθηκε

ενός ταξιδιού του εκεί. Ο Floreal Rodríguez de la Paz y González Nicolás (1938) επιχείρησε να αποδράσει από τη φυλακή του Αλικάντε το 1970 μαζί μ' ένα γνωστό ποινικό κρατούμενο. Το σχέδιο του Φλορεάλ λειτούργησε για το συνεργό του, αλλά όχι και για τον ίδιο, γεγονός που του κόστισε 8 μήνες στην απομόνωση. Αργότερα, συμμετείχε στην προετοιμασία της ξακουστής μαζικής απόδρασης από τη φυλακή της Σεγκόβια, αλλά οι συνεργοί του -μέλη της ETA- δεν τον συμπεριέλαβαν σε αυτούς που τελικά έφυγαν. Ο Φλορεάλ βγήκε με την αμνηστία του 1976 και παραμένει μέχρι και σήμερα ενεργό μέλος της CNT.

24 La Hormiga (το μυρμήγκι).

25 Βλ. Memorias de las III Jornadas Internacionales de Debate Libertario, *ό.π.,* σελ.474.

σε χώρες όπως η Ιταλία, η Γαλλία, η Μ. Βρετανία, η Γερμανία, οι Κάτω Χώρες και η Δανία.

Το ζήτημα της διεθνιστικής αλληλεγγύης και του συγκεκριμένου συντονισμού δεν έχει καταγραφεί ικανοποιητικά από τους μελετητές της περιόδου, κάτι απολύτως λογικό, αφού οι συμμετέχοντες είναι ακόμα ζωντανοί, φειδωλοί στα λόγια τους και υπεύθυνοι για δεκάδες ανατρεπτικές ενέργειες. Οι συναντήσεις αυτές διακόπηκαν στις αρχές της δεκαετίας του ’70. Η κομβική θέση του Αλμπερόλα στο πανευρωπαϊκό δίκτυο δημιούργησε προσδοκίες στις αρχές ως προς τη μείωση των βομβιστικών μπαράζ και των επιθετικών ενεργειών. Αυτές οι ελπίδες διαψεύστηκαν, ακριβώς επειδή η αντιιεραρχική δομή των ελευθεριακών οργανώσεων δε δημιουργεί την ευκαιρία αποκεφαλισμού τους από την καταστολή. Το κίνημα είχε μια πληθώρα χαρισματικών συντρόφων πανευρωπαϊκά, οι οποίοι συνέχισαν τη δράση της Ομάδας 1η Μάη, όπως θα παρουσιαστεί παρακάτω, αλλά προέβησαν και σε δεκάδες ενέργειες ενάντια στα ισπανικά συμφέροντα σε όλη την ήπειρο, χωρίς να κάνουν κοινές αναλήψεις ευθύνης. Εξάλλου κι ο ίδιος ο Αλμπερόλα συνέχισε να βοηθάει στο συντονισμό όσο μπορούσε, καθώς μετά την πεντάμηνη φυλάκισή του εκτοπίστηκε σε ένα χωριό κοντά στη Λιέγη, όπου έδινε το παρών στο αστυνομικό τμήμα κάθε πρωί και βράδυ.

Η παράνομη FIJL διοργάνωσε τις δυο τελευταίες της ολομέλειες το φθινόπωρο του 1968 και του 1969. Στην πρώτη ολομέλεια κατέστη σαφές ότι για πρώτη φορά υπήρχαν τάσεις που διαφωνούσαν με την άμεση δράση και το συνωμοτισμό. Όπως εξηγήθηκε παραπάνω, για άλλους η διαφωνία προέκυπτε από την απροθυμία τους να συνεχίσουν να ζουν επικινδύνως, ενώ για άλλους ο Μάης του ’68 είχε δείξει το δρόμο για πιο μαζικές εξεγερτικές διαδικασίες, στις οποίες ο συνωμοτισμός και οι κλειστές διαδικασίες δεν είχαν πια θέση. Στην ολομέλεια του 1968 δεν προέκυψε ρήξη μεταξύ των τάσεων, απλά αποφασίστηκε να διαχωριστούν οι τομείς της προπαγάνδας, της αλληλεγγύης με τους φυλακισμένους και των πολιτικών σχέσεων και οι υπεύθυνοι αυτών των τομέων να δρουν σε ξεχωριστές πόλεις. Αυτή η διασπορά των αρμοδιοτήτων και η χαλάρωση των συνεκτικών δομών της FIJL οδήγησαν μεγάλο αριθμό μελών της οργάνωσης στην εγκατάλειψη του αγώνα. Όταν, το φθινόπωρο του 1969, συνήλθε η τελευταία ολομέλεια της οργάνωσης, πολλοί σύντροφοι απλά δεν προσήλθαν.

Σε αυτή την ολομέλεια το κλίμα ήταν θετικό παρά τις πολιτικές διαφωνίες. Αποφασίστηκε η αυτονομία δράσης τόσο για τους θιασώτες της ένοπλης προπαγάνδας όσο και για αυτούς που δεν ήθελαν τη συνέχιση της συνωμοτικής δραστηριότητας. Παρά το ότι διατηρήθηκε το όνομα της οργάνωσης και ορίστηκε μια επιτροπή εσωτερικών σχέσεων, η FIJL πρακτικά διαλύθηκε το 1969. Ένας μεγάλος αριθμός αυτών που έπαψαν να συμμετέχουν στην Ομάδα 1η Μάη (κάποιοι από τον εκδοτικό οίκο Λα Ορμίγα, αλλά και άλλοι) επικέντρωσαν την προσοχή τους στις επαφές με τις ελευθεριακές και αυτόνομες ομάδες του εσωτερικού της Ισπανίας.

Πριν γίνει αναφορά στη συνέχεια της δράσης της Ομάδας 1η Μάη, παρατίθεται

εν συντομία ποιο ήταν το κλίμα το οποίο ώθησε πολλούς αναρχικούς της FIJL σε αλλαγή πλεύσης, μετά το Μάη του 1968. Η συμμετοχή των περισσότερων νεαρών ισπανών αναρχικών στο γαλλικό Μάη ήταν αυτονόητη. Παρομοίως ήταν αυτονόητη και η συμμετοχή πολλών μεγαλύτερων σε ηλικία μελών της CNT, αυτών κυρίως που είχαν αρνηθεί την εσωστρεφή και άκαμπτη τάση του Εσγκλέας. Ανάμεσα στους φοιτητές των γαλλικών πανεπιστημίων υπήρχαν και αρκετοί ισπανοί, παιδιά της γενιάς των πολιτικών προσφύγων. Μια χαρακτηριστική περίπτωση ήταν αυτή του Τομάς Ιμπάνιεθ[26], ο οποίος ήταν συνιδρυτής του Συνδέσμου Αναρχικών Φοιτητών, από τον οποίο προέκυψε η ομάδα της Ναντέρ, που έπαιξε κομβικό ρόλο στα γεγονότα, τα οποία πυροδότησαν την εξέγερση.

Η συμμετοχή των ισπανών αναρχικών στην εξέγερση διεύρυνε τους διαύλους επικοινωνίας που υπήρχαν με τη γαλλική νεολαία. Ο αντιεξουσιαστικός και αυθόρμητος χαρακτήρας της εξέγερσης ώθησε ένα μεγάλο μέρος των συμμετεχόντων σε αυτή, στο να προσανατολιστούν προς τις ελευθεριακές ιδέες και να προτιμήσουν τις πολιτικές επαφές με το χώρο των αναρχικών. Παράλληλα όμως, ένα μεγάλο μέρος της ισπανικής ελευθεριακής νεολαίας σαγηνεύτηκε από τη μαζική έκφραση της βίας και τον επαναστατικό αυθορμητισμό που εκφράστηκε μέσα από τις αυτοοργανωμένες επιτροπές δράσης του γαλλικού Μάη. Με την πεποίθηση ότι η γαλλική εξέγερση ήταν το πρώτο βήμα προς την επερχόμενη επανάσταση, οι σύντροφοι αυτοί αποφάσισαν να στηρίξουν τις ανοιχτές και αυθόρμητες αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες και γύρισαν την πλάτη στην ενασχόληση με τη συνωμοτική ένοπλη πάλη.

Το Σεπτέμβρη του 1968, έγινε στην Καράρα της Ιταλίας το 5ο Διεθνές Αναρχικό Συνέδριο. Τα μάτια όλου του κόσμου ήταν στραμμένα στο ιταλικό λίκνο του αναρχισμού, όπου οι αναρχικές νεολαίες των ευρωπαϊκών κρατών συναντούσαν τις παραδοσιακές αναρχικές ομοσπονδίες και τα συνδικάτα. Αντί να συντελεστεί μια σύνθεση απόψεων με βάση τις πρόσφατες εξεγέρσεις, το συνέδριο απλά επικύρωσε το γενεακό χάσμα, το οποίο τόσο πρόδηλα είχε εκφραστεί και στο ισπανικό κίνημα λίγα χρόνια πριν. Μετά από μια επίδειξη τυπολατρείας και πολιτικάντικων ελιγμών, το συνέδριο διεξήχθη σε στενό κύκλο και καταδίκασε τις πολιτικές απόψεις των εξεγερμένων νέων. Η Φεδερίκα Μοντσένυ ξεσπάθωσε εναντίον της FIJL και κατάφερε να μην της επιτραπεί η συμμετοχή στη διαδικασία. Στο δρόμο, έξω από την αίθουσα του συνεδρίου, εκατοντάδες νεαροί αναρχικοί έκαναν τις δικές τους συνελεύσεις, αντιτιθέμενοι στις πολιτικές αγκυλώσεις του παραδοσιακού αναρχισμού. Σε ένα λόγο του στην Καράρα, ο Ντανιέλ Κον Μπεντίτ κατέδειξε τις διαφωνίες: *Γιατί είμαστε αντίθετοι στη συνέχιση αυτού του συνεδρίου; Γιατί το συνέδριο γυρίζει την πλάτη στον αυθορμητισμό, ο οποίος -για εμάς- είναι το κλειδί της επανάστασης. [...] Για εμάς το πρόβλημα δε βρίσκεται στις*

26 Ο Tomás Ibánez Gracia (1944) ήταν μέλος της παράνομης FIJL και διετέλεσε και μέλος της επιτροπής σχέσεων της οργάνωσης. Μετά το Μάη η γαλλική δικαιοσύνη τον εκτόπισε για 6 μήνες από το Παρίσι. Σ' αυτόν αποδίδεται η γραφιστική δημιουργία του -παγκόσμιου πλέον- συμβόλου των αναρχικών, με το Α μέσα στον κύκλο, το 1964.

διαφορές μαρξισμού και αναρχισμού. Το πρόβλημα βρίσκεται στην ανακάλυψη και δραστηριοποίηση μεθόδων πιο ριζοσπαστικών, οι οποίες θα οδηγήσουν στην επανάσταση.[27]

Η σύμπλευση μεγάλου μέρους της FIJL με τις θέσεις του επαναστατικού αυθορμητισμού, αλλά και η αδρανοποίηση πολλών αγωνιστών λόγω κούρασης και κοινωνικής ενσωμάτωσης, μείωσαν τη δραστηριότητα της 1η Μάη. Στις 3 Φλεβάρη του 1969, εξερράγησαν βόμβες σε δυο ισπανικές τράπεζες του Λονδίνου. Έξι μέρες αργότερα, πραγματοποιήθηκε αντίστοιχη επίθεση στην τράπεζα της Ισπανίας στο Λίβερπουλ. Στις 15 Μάρτη, η αστυνομία συνέλαβε τους Άλαν Μπάρλοου και Φιλ Κάρβερ, αμέσως μετά την πραγματοποίηση βομβιστικής επίθεσης στην τράπεζα του Μπιλμπάο, στο Κόβεντ Γκάρντεν του Λονδίνου. Οι δυο άγγλοι είχαν βάλει μικρό φυτίλι στο δυναμίτη που τοποθέτησαν -πολύ μικρό όπως αποδείχτηκε- κι έτσι η έκρηξη έγινε καθώς απομακρύνονταν τρέχοντας από το σημείο. Η Σκότλαντ Γιάρντ τούς συνέλαβε, αφού παρακολουθούσε την τράπεζα έπειτα από πληροφορία της ισπανικής αστυνομίας. Πάνω τους βρέθηκε ένα σημείωμα ανάληψης της ευθύνης εκ μέρους της Ομάδας 1η Μάη.

Στις αρχές Μάη η ιταλική αστυνομία συνέλαβε έξι αναρχικούς, οι οποίοι κατηγορήθηκαν τόσο για κάποιες επιθέσεις σε κτίρια ισπανικών συμφερόντων όσο και για μια σειρά -νεοφασιστικών όπως αποδείχθηκε εκ των υστέρων- χτυπημάτων, με τα οποία σίγουρα δεν είχαν καμία σχέση. Χαρακτηριστικότερο αυτών ήταν η έκρηξη στην Έκθεση του Μιλάνου, τυφλό χτύπημα με αρκετούς σοβαρά τραυματισμένους πολίτες.[28] Στις 25 του Μάη, προκλήθηκε έκρηξη στην ισπανική

27 Βλ. Alberola, Gransac, *ό.π.*, σελ.259. Κατά τους Αλμπερόλα και Γκρανσάκ, η σύνοψη του διλήμματος είναι διαχρονική: Ή υπηρετείς τον αναρχισμό ως ιδανικό ή εξυπηρετείσαι απ' αυτόν για να προετοιμάσεις την επανάσταση.

28 Σε καμία περίπτωση δεν υπονοώ ότι οι έξι αναρχικοί ευθύνονταν για τις υπόλοιπες επιθέσεις, καθώς οι ίδιοι δεν ανέλαβαν ποτέ την ευθύνη. Απλά τονίζω το γεγονός, γιατί αποτέλεσε την πρώτη δίωξη αναρχικών στο πλαίσιο της στρατηγικής τής έντασης, που εγκαινίασε το ιταλικό κράτος σε συνεργασία με τις νεοφασιστικές ομάδες και τις αμερικανικές υπηρεσίες. Σκοπός τους ήταν η εγκαθίδρυση στρατιωτικού καθεστώτος στην Ιταλία και οι πράκτορές τους εκπαιδεύονταν και χρηματοδοτούνταν και από την ελληνική χούντα των συνταγματαρχών. Ένα δημόσιο έγγραφο που αποδείκνυε την ελληνική χρηματοδότηση των φασιστικών χτυπημάτων, παραδόθηκε από τον Στιούαρτ Κρίστι -συνιδρυτή του Αναρχικού Μαύρου Σταυρού- στο μιλανέζο αναρχικό Τζουζέπε Πινέλι, ώστε να χρησιμοποιηθεί στην υπεράσπιση των συντρόφων. Ο δικαστής το απέρριψε από τη δικογραφία. Λίγες μέρες αργότερα, ακολούθησε η προβοκατόρικη έκρηξη στην Πιάτσα Φοντάνα, οι διώξεις των ιταλών αναρχικών και η δολοφονία του Πινέλι στο αστυνομικό τμήμα του Μιλάνου. Οι έξι απαλλάχθηκαν δυο χρόνια αργότερα. Κάποιοι απ' αυτούς ήταν στον κύκλο γνωριμιών του Φελτρινέλι. Ο Κρίστι, παλιός γνώριμος των ισπανών αναρχικών και κομβική φυσιογνωμία στη διεθνιστική επαναστατική αλληλεγγύη κατά τις δεκαετίες του '60 και του '70, περιγράφει συνοπτικά τα γεγονότα στο Christie, *ό.π.*, σελ.308-313. Στα ελληνικά έχει κυκλοφορήσει η συλλογή κειμένων *Ο Τυχαίος Θάνατος Ενός Αναρχικού. Η Υπόθεση Giuseppe Pinelli*, Αθήνα: ΑΥΤΟΝΟΜedIA, 1999, όπου

πρεσβεία της Βόννης. Την ευθύνη ανέλαβε η FAI, προφανώς όχι η κανονική αλλά κάποιος νοσταλγός του ονόματος, καθώς η ισπανική πρεσβεία είχε συναινέσει στην απέλαση μιας ομάδας ισπανίδων εργατριών, λόγω της συμμετοχής τους σε μια απεργία.

Η Ομάδα 1η Μάη βγήκε ξανά στο προσκήνιο στις αρχές του 1970. Στις 28 Γενάρη, τοποθέτησε βόμβα στο πολιτιστικό κέντρο της ισπανικής πρεσβείας στο Παρίσι και ένα μήνα αργότερα -στην ίδια πόλη- δυο νέες εκρήξεις είχαν ως στόχο την τράπεζα του Μπιλμπάο και τα γραφεία των ισπανικών σιδηροδρόμων. Αυτά τα χτυπήματα καλλιέργησαν το κλίμα για το απώτερο σχέδιο των ισπανών αναρχικών, το οποίο ήταν η απαγωγή του ισπανού πρέσβη στην Ουνέσκο, Εμίλιο Γκαρίγκες. Οι τρεις αγωνιστές που ανέλαβαν να την πραγματοποιήσουν ήταν οι Χουάν Γκαρθία, Χοσέ Καμπάλ και Χοσέ Κανιθάρες, οι οποίοι είχαν πρόσφατα μεταναστεύσει στη Γαλλία, καθώς εκκρεμούσαν διώξεις εναντίον τους στην Ισπανία.

Στις 3 Μάρτη, οι τρεις αναρχικοί προσπάθησαν να σταματήσουν τον πρέσβη, τη στιγμή που έβγαινε από τα γραφεία της Ουνέσκο στο Παρίσι. Δεν είχαν αντιληφθεί, όμως, ότι η αστυνομία τον παρακολουθούσε στενά, καθώς υπήρχαν υπόνοιες για πιθανή απαγωγή ισπανού αξιωματούχου. Μετά τη σύλληψή τους, οι σύντροφοι αρνήθηκαν να υποδείξουν σε ποια οργάνωση συμμετείχαν και δικαιολόγησαν την πράξη τους ως ένδειξη αλληλεγγύης στους πολιτικούς κρατουμένους του φρανκικού καθεστώτος. Το σύνολο του διεθνούς τύπου τους συσχέτισε με την 1η Μάη. Στις 22 Απρίλη στο Βέλγιο, επιτεύχθηκε η σύλληψη ενός ακόμη αγωνιστή που είχε σχέσεις με την οργάνωση. Ήταν ο Ίβο ντε λα Σάβια, ιταλός αναρχικός, εναντίον του οποίου εκκρεμούσε ένταλμα σύλληψης από τις αρχές της χώρας του.

Η 1η Μάη εξαπέλυσε μια σειρά επιθέσεων πανευρωπαϊκά σε ένδειξη αλληλεγγύης στους πρόσφατα συλληφθέντες, τους ισπανούς πολιτικούς κρατουμένους, αλλά και τους βάσκους κατηγορουμένους της πρώτης «δίκης του Μπούργος»[29]. Στις 10 Μάη -μετά από προειδοποιητικό τηλεφώνημα στους πύργους ελέγχου- εμπρηστικοί μηχανισμοί ανεφλέγησαν σε αεροπλάνα της Ιμπέρια, τα οποία βρίσκονταν στα αεροδρόμια του Άμστερνταμ, της Γενεύης, της Φρανκφούρτης και του Λονδίνου, λίγο πριν αυτά αναχωρήσουν για την Ισπανία. Η Ομάδα 1η Μάη ανέλαβε την ευθύνη. Ακολούθησε ένα μπαράζ βομβιστικών επιθέσεων στις 3 Ιούλη. Οι στόχοι ήταν οι πρεσβείες της Ελλάδας και της Ισπανίας στο Λονδίνο, το

παρατίθενται αναλυτικότερα στοιχεία για αυτή την υπόθεση.

29 Η «δίκη του Μπούργος» ήταν μια στημένη δίκη εναντίον 16 μελών της ΕΤΑ, που είχαν συλληφθεί το 1968-69. Το καθεστώς είχε ενώσει τις υποθέσεις τους σε μία, θεωρώντας πως με αυτό τον τρόπο θα χτυπούσε θανάσιμα τη βασκική οργάνωση. Το αποτέλεσμα ήταν ακριβώς το αντίθετο. Η ΕΤΑ βγήκε ενισχυμένη από τη δίκη και ένα πλατύ διεθνές κίνημα στάθηκε αλληλέγγυο στους βάσκους κατηγορουμένους. Οι 9 θανατικές καταδίκες που απαγγέλθηκαν, μετατράπηκαν σε ποινές φυλάκισης. Βλ. Casanova, *ό.π.*, σελ.117-131.

ισπανικό γραφείο τουρισμού στην ίδια πόλη και τα ισπανικά γραφεία τουρισμού και πολιτισμού στο Παρίσι. Στις 9 Αυγούστου του 1970, καταστράφηκαν από έκρηξη τα γραφεία της Ιμπέρια στη Ζυρίχη και στις 18 Αυγούστου, τα αντίστοιχα στο Λονδίνο. Στις 26 Σεπτέμβρη, πραγματοποιήθηκαν εκ νέου εμπρηστικές επιθέσεις σε αεροπλάνα της Ιμπέρια στο Λονδίνο, το Παρίσι, τη Φρανκφούρτη και τη Γενεύη. Τα χτυπήματα αυτά δε συνοδεύτηκαν από αναλήψεις ευθύνης.

Η διεθνιστική επαναστατική αλληλεγγύη δεν εκφράστηκε, όμως, μόνο προς την ισπανική υπόθεση. Το δίκτυο των ευρωπαίων αναρχικών, στο οποίο συμμετείχαν και οι ισπανοί σύντροφοι, προχώρησε και σε άλλες επιθέσεις, όπως αυτές εναντίον εταιρειών ιταλικών συμφερόντων σε τέσσερεις ευρωπαϊκές πόλεις, με στόχο να καταδείξουν τη φασιστική συνωμοσία στη γειτονική χώρα. Στις 3 Δεκέμβρη, η Ομάδα 1η Μάη γάζωσε με πυρά την ισπανική πρεσβεία του Λονδίνου. Αυτή ήταν η τελευταία φορά που η 1η Μάη ανέλαβε την ευθύνη για κάποια επίθεση.[30] Τα κατοπινά χτυπήματα που πραγματοποιήθηκαν στην ευρωπαϊκή ήπειρο από τους συντελεστές της 1η Μάη και τους συντρόφους τους είτε διεκδικήθηκαν με κάποιο άλλο όνομα (ομάδα Μάριους Ζακόμπ, Κίνημα Διεθνούς Επαναστατικής Αλληλεγγύης κ.ά.) είτε ήταν τόσο προφανής ο συμβολισμός τους, που ούτε κι αυτό δε χρειάστηκε.

Η Ευρώπη ζούσε πια για τα καλά στην περίοδο των ένοπλων οργανώσεων. Ειδικά στην Ιταλία και τη Γερμανία το φαινόμενο ανθούσε. Στη Μ. Βρετανία οι ένοπλες ομάδες -με συνεκτικό κρίκο την Οργισμένη Ταξιαρχία- ήταν καθαρά αντιεξουσιαστικές. Με κίνδυνο να παραλειφθούν κάποιες ενέργειες -ή να χρεωθούν κάποιες επιπλέον στον κύκλο της 1η Μάη- φαίνεται πως οι αγωνιστές, που συνδέονταν με την οργάνωση που γέννησε η ισπανική FIJL, ευθύνονται για τα παρακάτω χτυπήματα: Στις 22 Μάη του 1971, τοποθετήθηκαν βόμβες στο Παρίσι στα γραφεία των βρετανικών σιδηροδρόμων, της Ρολς Ρόις και της Λαντ Ρόβερ. Την ίδια μέρα εξερράγη βόμβα στο αρχηγείο της αστυνομίας στο Λονδίνο. Τα χτυπήματα έγιναν σε ένδειξη αλληλεγγύης στους βρετανούς αναρχικούς κρατουμένους. Στις 6 Νοέμβρη του ίδιου χρόνου, έγιναν βομβιστικές επιθέσεις στην τράπεζα Λόιντς στο Άμστερνταμ, στο ιταλικό προξενείο στη Βασιλεία και στην αγγλική πρεσβεία στη Ρώμη. Σκοπός των ενεργειών ήταν η έμπρακτη αλληλεγγύη στους ιταλούς κρατουμένους και τους συλληφθέντες της Οργισμένης Ταξιαρχίας. Στις 23 Φλεβάρη του 1972, τοποθετήθηκε βόμβα για τον ίδιο

30 Γύρω από το όνομα με το οποίο έγινε η ανάληψη ευθύνης για το χτύπημα επικρατεί μια σύγχυση. Ο Αλμπερόλα στο βιβλίο του το χρεώνει στην 1η Μάη. Ο Μέλτσερ το αφήνει ασχολίαστο. Μετά απ' αυτό το χτύπημα εκδόθηκε η πρώτη ανακοίνωση της Οργισμένης Ταξιαρχίας, η οποία ανέφερε αυτή την επίθεση μαζί με άλλες προηγούμενες. Είναι προφανές ότι το αγγλικό τμήμα της 1η Μάη συνδεόταν στενά -σχεδόν ταυτίστηκε στη συνέχεια- με την Οργισμένη Ταξιαρχία, ονομασία που υιοθέτησαν διάφοροι ένοπλοι αναρχικοί πυρήνες, για χτυπήματα που πραγματοποιήθηκαν στη Μ. Βρετανία. Αναλυτικά για αυτή την ομάδα υπάρχει στα ελληνικά το *Οργισμένη Ταξιαρχία*, Αθήνα: Συσπείρωση Αναρχικών, 1994.

σκοπό στην ιταλική πρεσβεία των Βρυξελλών. Στις 24 Μάρτη, στην ίδια πόλη έγινε αποτυχημένη απόπειρα και κατά της αγγλικής πρεσβείας. Δυο μήνες μετά, στις 26 Μάη, ταυτόχρονες εκρήξεις αναστάτωσαν το αμερικανικό προξενείο και τα γραφεία της αμερικανικής λεγεώνας στο Παρίσι, καθώς και το ισπανικό προξενείο στη Στουτγκάρδη. Στις 12 Ιούνη, σειρά πήρε το ισπανικό προξενείο στο Μόναχο. Στις 18 Ιούλη του 1972, καταστράφηκε από έκρηξη το ισπανικό γραφείο τουρισμού στη Στοκχόλμη, ανήμερα της 36ης επετείου του φασιστικού πραξικοπήματος.

Η Ομάδα 1η Μάη ήρθε για τελευταία φορά στο προσκήνιο με μια ανακοίνωση που εξέδωσε την Πρωτομαγιά του 1973 με τίτλο: «Και τώρα, τι;». Το κείμενο ξεκινούσε με μια σύντομη παρουσίαση της διεθνούς κατάστασης και στη συνέχεια ασκούσε κριτική στα αριστερίστικα γκρουπούσκουλα τα οποία: *[...] υποχώρησαν σε πιο μετριοπαθείς, λιγότερο ριζοσπαστικές και πιο ενσωματωμένες θέσεις. [...] Όπως ακριβώς η καταστολή έχασε την οξύτητά της, έτσι κι αυτά τα γκρουπούσκουλα επέβαλαν μια αυτοπειθαρχία (για να μην ενδώσουν στην «προβοκάτσια») που τα έκανε να σέβονται ολοένα και περισσότερο τη νομιμότητα, σε σημείο ώστε να είναι ευτυχισμένα που αποτελούν την «άκρα αριστερά» τη κλασικής αριστεράς. [...] Μόνο τα περιθωριακά γκρουπούσκουλα, που δεν έχουν απαρνηθεί τον επαναστατικό σκοπό, παραμένουν τώρα οι αυθεντικοί εκπρόσωποι του ιδανικού της άρνησης της εξουσίας, ενός σκοπού που συνίσταται -όπως επιβεβαιώθηκε με ένα χαρακτηριστικό τρόπο στο Μάη του '68- στο να ζεις την επανάσταση κάθε στιγμή. Μόνο αυτά είναι που συνεχίζουν να αγωνίζονται ενάντια στο σύστημα, ριζοσπαστικοποιώντας τους αγώνες στους διάφορους τομείς της κοινωνίας, τους οποίους επιμένουν να διατηρούν μέσα στα όρια της νομιμότητας τα άλλα γκρουπούσκουλα, οι οργανώσεις και τα κόμματα.*

[...] Η καπιταλιστική εκμετάλλευση κι η κρατική καταπίεση αποτελούν ακόμα -και πολύ περισσότερο από πριν- την ουσία και την καθημερινή πραγματικότητα όλων των εξουσιαστικών συστημάτων με την αναπόφευκτη σειρά αδικιών και ατέλειωτων εγκλημάτων βίας και κατασταλτικής βαρβαρότητας, ηθικής μιζέριας και πολιτιστικής αλλοτρίωσης. Στόχοι παραμένουν ακόμα η εξέγερση κι η απελευθέρωση, ώστε να μπορέσει ο άνθρωπος να επιδιώξει και να κατακτήσει την πιο τέλεια πραγμάτωσή του. Κι ακόμη η αφύπνιση της κοινής γνώμης και η καταγγελία σε αυτή των πιο κατάφωρων καταχρήσεων και εγκλημάτων ενάντια στα «ανθρώπινα δικαιώματα» -ανεξάρτητα από τη χώρα που συμβαίνουν- και το να αντιτάσσουμε στην κατασταλτική αλληλεγγύη των κρατών την αλληλεγγύη των καταπιεσμένων.

[...] Προτείνουμε σε όλους εκείνους, που έχουν ξεπεράσει τους δηλητηριώδεις ιδεολογικούς σεχταρισμούς κι έχουν απορρίψει τη χίμαιρα της νόμιμης πάλης, να ενώσουν τις προσπάθειές τους μαζί μας, για να ενθαρρύνουμε τον επαναστατικό ακτιβισμό σε όλες του τις μορφές και να στρέψουμε τελικά την κοινή γνώμη προς τους αγώνες των λαών, μειονοτήτων και ατόμων, που πέφτουν θύματα της καταπίεσης και της καταστολής του κράτους, παίρνοντας ως βάση τις προτάσεις που

αναπτύσσονται στις εκθέσεις μας πριν από το Μάη του '68 [...].[31]

Η τελευταία ανακοίνωση της Ομάδας 1η Μάη δεν προκάλεσε κάποιον ορατό αντίκτυπο στο ευρωπαϊκό επαναστατικό κίνημα. Πλέον, υπήρχαν σαφώς ευρύτερα και πιο δυναμικά σχήματα ένοπλης πάλης, τα οποία ήταν και πιο προσδιορισμένα γεωγραφικά. Η επίκληση των προ του 1968 κειμένων ήταν δύσκολο να προσελκύσει τις νέες δυνάμεις του ένοπλου αγώνα και φανέρωνε και μια αδυναμία παραγωγής θεωρίας και λόγου στα πλαίσια των καινούριων ευρωπαϊκών δεδομένων. Η διεθνιστική αλληλεγγύη δέχτηκε ισχυρά πλήγματα και από τη συντονισμένη δράση των ευρωπαϊκών αστυνομικών σωμάτων, ασχέτως αν αυτές ανήκαν σε δημοκρατικά ή απολυταρχικά καθεστώτα. Όμως, η 1η Μάη άφησε πίσω της μεγάλες παρακαταθήκες. Η δράση της ήταν το εφαλτήριο για τη δημιουργία επαφών ανάμεσα στην εξεγερμένη νεολαία όλης της Ευρώπης, πριν ακόμη από το Μάη του '68. Τα μέλη της δίδαξαν τις συνωμοτικές πρακτικές και τη χρήση των όπλων και των εκρηκτικών σε μια σειρά από αγωνιστές πολλών εθνικοτήτων. Το αξιόλογο δίκτυο πλαστών διαβατηρίων, ταξιδιωτικών επιταγών και χαρτονομισμάτων που στήριζε άτυπα τη FIJL, κατέστη προσβάσιμο σε επαναστάτες σε όλη την ευρωπαϊκή ήπειρο. Εκρηκτικά και όπλα που ανήκαν στην ισπανική επιτροπή άμυνας, μοιράστηκαν σε χέρια ευρωπαίων αγωνιστών.

Σημαντικότερη παρακαταθήκη της οργάνωσης ήταν η αναζωογόνηση της διεθνιστικής αλληλεγγύης και η επανάκαμψη των πρακτικών άμεσης δράσης στο αντιεξουσιαστικό κίνημα. Οι αγωνιστές της -αν και κουρασμένοι από τα πολλά χρόνια της δράσης τους στην πρώτη γραμμή- δεν πτοήθηκαν. Όπως θα φανεί στη συνέχεια, η εμπειρία τους αξιοποιήθηκε από τη νέα γενιά αναρχικών αγωνιστών, που σμιλεύθηκε μες στην ιδεολογική έκρηξη της εξέγερσης του 1968.

31 Ολόκληρη η ανακοίνωση υπάρχει στα ελληνικά στο Μέλτσερ, *ό.π.*, σελ.44-48.

Οι αυτόνομες ομάδες ώς το θάνατο του Φράνκο 1966-1975

ΟΙ ΡΙΖΕΣ ΤΩΝ ΙΣΠΑΝΙΚΩΝ ΑΥΤΟΝΟΜΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

Η εμφάνιση των CCOO (Εργατικών Επιτροπών) στο συνδικαλιστικό προσκήνιο τη δεκαετία του ’60 έδωσε κίνητρο σε πολλούς εργάτες -κυρίως νέους- να ασχοληθούν πιο ενεργά με τα πολιτικά ζητήματα. Η χειραγώγηση των εργατικών επιτροπών από το ισπανικό κομμουνιστικό κόμμα και η συναινετική στάση που κρατούσαν οι καθοδηγητές τους παρείχαν αφειδώς δυνατότητες κριτικής, τόσο στις αριστερές γκρούπες που δρούσαν στη χώρα όσο και στους μεμονωμένους εργάτες που είχαν ριζοσπαστική συνείδηση. Έτσι, το πρώτο κύμα μαζικής στράτευσης στις CCOO, που ακολούθησε τις απεργίες στην Αστούριας στα μέσα της δεκαετίας, έδωσε τη θέση του σε ένα κύμα αμφισβήτησης της κομματικής καθοδήγησης, το οποίο ενισχύθηκε και από τις ιδεολογικές διεργασίες της έκρηξης του 1968. Παρά το ότι οι CCOO εξελίχθηκαν αργότερα σε επίσημο συνδικάτο του κομμουνιστικού κόμματος, στο ξεκίνημά τους είχαν σαφή αμεσοδημοκρατικά χαρακτηριστικά και πολυσυλλεκτική πολιτική συμμετοχή. Η δε δομή τους -με εργατικές επιτροπές σε κάθε εργοστάσιο και γενικές συνελεύσεις- έκλεινε το μάτι στην ιδέα της αυτοοργάνωσης, παρά τους αντίθετους σκοπούς των κομμουνιστών ιδρυτών τους.

Ήδη αναφέρθηκε ότι η CNT αδυνατούσε να διεκδικήσει τη θέση της στο πανόραμα του ισπανικού εργατικού κινήματος αυτή την περίοδο. Η πρωτοκαθεδρία του PCE μέσα από τις CCOO είχε απέναντί της το -συνεχώς μειούμενο- χριστιανικό συνδικαλισμό, τις αυτονομιστικές συνδικαλιστικές οργανώσεις -οι οποίες συχνά είχαν αριστερό πρόσημο- και διάφορες αριστερίστικες γκρούπες,

σημαντικότερη εκ των οποίων ήταν το FLP[1]. Είναι αξιοσημείωτο ότι δεν υπήρχε σοσιαλιστικό συνδικάτο ή τάση. Η UGT, που απέκτησε τεράστιο μέγεθος κατά τη μετάβαση στη δημοκρατία και τη μεταπολίτευση, ήταν στην πραγματικότητα ένα συνδικάτο, που γεννήθηκε αργότερα με εξωσωματική γονιμοποίηση[2] και πλαισιώθηκε από τους εργάτες, που δεν είχαν καμιά επαναστατική βλέψη.

Η κινητήριος δύναμη του ισπανικού εργατικού κινήματος δεν ήταν οι πολιτικές οργανώσεις του, αλλά η ίδια η εργατική τάξη, η οποία -παρά την απίστευτη καταστολή- αυτοοργανώθηκε και προχώρησε σε σκληρότατους αγώνες, προωθούμενη κάθε φορά προς πιο ριζοσπαστικές απόψεις. Η αναλυτική παρουσίαση των εργατικών αγώνων της εποχής θα αποτελούσε ένα βιβλίο από μόνη της. Μια συνοπτική και επιλεκτική παρουσίαση γεγονότων είναι όμως απαραίτητη, ώστε να γίνουν κατανοητές οι συνθήκες, στις οποίες γεννήθηκαν τα πολιτικά μορφώματα του ύστερου φρανκισμού.

Η παράδοση των μεγάλων απεργιών στον ισπανικό βορρά συνεχίστηκε το 1965 με την απεργία των ανθρακωρύχων στην Αστούριας. Κατά τη γενική απεργία στην πόλη Μιέρες οι απεργοί επιτέθηκαν στους στρατώνες της Γκουάρδια Θιβίλ και απελευθέρωσαν συναγωνιστές τους. Στις 30 Νοέμβρη του 1966, ξεκίνησε η μεγάλη απεργία στη βιομηχανία Λαμιναθιόν ντε Μπάντας, στο Ετσεβάρι του Μπίλμπο, που συνεχίστηκε χωρίς πολιτική καθοδήγηση, μέχρι το Μάη του 1967. Περίπου 700 εργάτες, με τη συνδρομή της τοπικής κοινωνίας, κράτησαν για 163 μέρες τον αγώνα τους. Η απεργία έληξε με εκατοντάδες συλλήψεις και απολύσεις, την ημέρα που το καθεστώς κήρυξε ολόκληρη την περιφέρεια της Βιθκάγια σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης[3]. Το 1967 ήταν χρονιά όξυνσης των εργατικών διεκδικήσεων, κατά την οποία σημειώθηκαν 402 απεργίες, οι οποίες -υπενθυμίζεται ότι- ήταν παράνομες και η συμμετοχή σε αυτές μπορούσε να κοστίσει μέχρι ποινή φυλάκισης.

Το κλίμα αναταραχής συνεχίστηκε και το 1968, χρονιά κατά την οποία σημειώθηκαν και φοιτητικές αναταραχές, κυρίως στη Μαδρίτη. Το φοιτητικό κίνημα στάθηκε πολλές φορές αλληλέγγυο στους εργατικούς αγώνες αυτά τα χρόνια και πολλοί φοιτητές και εργάτες ανέπτυξαν βίαιη δράση στις εκδηλώσεις στήριξης των απεργιών και τις πορείες. Το καλοκαίρι του 1968 πραγματοποιήθηκαν μεγά-

1 Βλ. την υποσημείωση 6 στο κεφάλαιο *Η Ελεύθερη Πτώση 1952-1960*.

2 Η δημιουργία της UGT και η ανάσταση του νεκρού PSOE ήταν έργο του γερμανικού σοσιαλιστικού κόμματος και των αμερικανών δημοκρατικών. Τα δυο αυτά κόμματα και κάποια ευρωπαϊκά σοσιαλιστικά συνδικάτα χρηματοδότησαν με μεγάλα πακέτα την αναβίωση της ιστορικής ισπανικής σοσιαλδημοκρατίας, καθώς αντιλήφθηκαν το μεγάλο κενό, που υπήρχε ανάμεσα στις υπερσυντηρητικές δικτατορικές δυνάμεις και τον επαναστατικό ριζοσπαστισμό της εργατικής τάξης.

3 Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης περιλάμβανε απαγορεύσεις στην κυκλοφορία και τη συνάθροιση, επιπλέον λογοκρισία και αναστολή άρθρων του δικτατορικού συντάγματος, ενώ έδινε τη δυνατότητα για μαζικές συλλήψεις και προφυλακίσεις χωρίς κατηγορίες για διάστημα πολλών εβδομάδων.

λες κινητοποιήσεις αγροτών στην Ανδαλουσία, οι οποίες σε αρκετές περιπτώσεις (Χερέθ, Πουέρτο ντε Σάντα Μαρία κ.α.) κατέληξαν σε επιθέσεις στους στρατώνες της Γκουάρδια Θιβίλ. Η κατάσταση ήταν έκρυθμη σε όλα τα επίπεδα. Στις 20 Γενάρη του 1969, η αστυνομία εκπαραθύρωσε ένα φοιτητή από τον 7ο όροφο του σπιτιού του στη Μαδρίτη κατά τη διάρκεια έρευνας. Με αφορμή αυτή τη δολοφονία, την επόμενη μέρα ξέσπασαν βίαιες διαδηλώσεις στην πρωτεύουσα, αλλά και σε άλλες πόλεις και ο Φράνκο κήρυξε ολόκληρη τη χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, μέχρι τις 24 Μάρτη του 1969. Το κύμα καταστολής ολοκληρώθηκε με χιλιάδες συλλήψεις και εκατοντάδες φυλακίσεις.

Στο τέλος της χρονιάς ξεκίνησε ένα κύμα απεργιών στην Αστούριας, το οποίο κράτησε μέχρι το Φλεβάρη του 1970. Η απεργία των ανθρακωρύχων στην περιοχή του Χιχόν άντεξε με σκαμπανεβάσματα από το Μάρτη ώς το Δεκέμβρη του 1970. Μες στην ίδια χρονιά ξεχώρισε η μεγάλη απεργία στη Σέατ της Βαρκελώνης, αλλά και ο αυτόνομος εργατικός αγώνας στη Γρανάδα, όπου η αστυνομία δολοφόνησε τρεις εργάτες κατά τη διάρκεια συγκρούσεων. Το Δεκέμβρη του 1970, υπήρξε μεγάλη όξυνση, καθώς οι απεργιακές κινητοποιήσεις συνέπεσαν με τις διαμαρτυρίες του βασκικού κινήματος για την απαγγελία 9 θανατικών καταδικών σε μέλη της ΕΤΑ. Στην πορεία που πραγματοποιήθηκε στο βασκικό Εϊμπάρ, κατά τη διάρκεια της γενικής απεργίας αλληλεγγύης στις 8 Δεκέμβρη, η αστυνομία δολοφόνησε ένα νεαρό διαδηλωτή. Οι συγκρούσεις στο βορρά, αλλά και στην υπόλοιπη χώρα, οδήγησαν το δικτάτορα εκ νέου σε κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης, στις 14 Δεκέμβρη. Αψηφώντας την απειλή, οι εργάτες της βιομηχανίας Χάρι Γουόκερ στη Βαρκελώνη προχώρησαν σε απεργία διαρκείας. Η απεργία αυτή, κομβική στη μετέπειτα εξέλιξη των αυτόνομων ομάδων, βασίστηκε στη συνέλευση των εργατών και πήρε αντισυνδικαλιστικό χαρακτήρα. Οι εκατοντάδες συμμετέχοντες εργάτες άντεξαν για 62 μέρες στον αγώνα τους και έπεσαν θύματα μιας σκληρής καταστολής.

Οι συνεχόμενες απεργίες συνεχίστηκαν σε όλη τη χώρα και ο Φράνκο διέταξε εκ νέου κατάσταση έκτακτης ανάγκης, τον Ιούνη του 1971. Η αδιάλλακτη στάση των εργατών ενάντια στα αφεντικά προβλημάτισε τις συνδικαλιστικές ηγεσίες των CCOO, οι οποίες προσπάθησαν ανεπιτυχώς να συγκρατήσουν την κοινωνική οργή με καλέσματα για συμβιβασμό. Η περίπτωση του εργοστασίου της Σέατ στη Βαρκελώνη ήταν χαρακτηριστική. Οι CCOO ξεκίνησαν αγώνα για μισθολογικές αυξήσεις, αλλά οι εργάτες πήραν τον αγώνα στα χέρια τους μέσα από τις γενικές συνελεύσεις και προχώρησαν στην κατάληψη του εργοστασίου, στις 17 Οκτώβρη του 1971. Ακολούθησαν συγκρούσεις με την αστυνομία, κατά τις οποίες ένας εργάτης δολοφονήθηκε. Ανάμεσα σε άλλες ενέργειες, η συνέλευση αποφάσισε το κάψιμο των φέιγ βολάν και των προκηρύξεων που οι CCOO μοίραζαν στο εργοστάσιο, επειδή έκαναν έκκληση για συμβιβασμό. Αυτή η πρακτική του καψίματος των συνδικαλιστικών προπαγανδιστικών εντύπων εξαπλώθηκε σε όλη τη χώρα. Η εργατική τάξη ήθελε τον αγώνα στα χέρια της και όχι σε αυτά των αντιπροσώπων.

Το Μάρτη του 1972, ξεκίνησαν απεργία περισσότεροι από 8.000 εργάτες στα ναυπηγεία του Ελ Φερόλ. Στις 10 του μήνα, οι απεργοί πραγματοποίησαν συγκρουσιακή πορεία στην πόλη και η αστυνομία απάντησε με αληθινά πυρά. Δύο εργάτες δολοφονήθηκαν και 16 τραυματίστηκαν σοβαρά από σφαίρες. Στα μέσα του Σεπτέμβρη, η σκυτάλη πέρασε στο γειτονικό Βίγκο, όπου 4.000 εργάτες της Σιτροέν έκλεισαν το εργοστάσιό τους για δυο βδομάδες. Η αστυνομία προχώρησε σε βάναυσο ξυλοδαρμό των απεργών και των συμπαραστατών τους, προκαλώντας πολλούς σοβαρούς τραυματισμούς, για να επιτύχει την επαναλειτουργία του εργοστασίου εν μέσω πρωτοφανών επεισοδίων στην πόλη.

Μια ακόμη άγρια απεργία -ανεξάρτητη από τη συνδικαλιστική γραφειοκρατία- ήταν αυτή του θερμοηλεκτρικού εργοστασίου του Σαν Αντριάν ντελ Μπεσός στη Βαρκελώνη. Οι 2.000 εργάτες συγκρούστηκαν πολλές φορές με τις δυνάμεις καταστολής και σε μια απ' αυτές τις περιπτώσεις οι μπάτσοι δολοφόνησαν έναν εργάτη και τραυμάτισαν με σφαίρες άλλους δύο, στις 3 Απρίλη του 1973. Το 1973 ξεκίνησε μια περίοδος γενικευμένης εργατικής ανασφάλειας, καθώς πολλά εργοστάσια έβαζαν λουκέτο, οι μισθοί αυξάνονταν λιγότερο από τις τιμές στα βασικά αγαθά και η ανεργία σημείωνε αύξηση. Εκτός από τις περιφέρειες με παράδοση στις αγωνιστικές διεκδικήσεις, όπως η Καταλονία, η Μαδρίτη και ο βορράς, ξέσπασαν ανεξέλεγκτοι αγώνες και σε άλλες περιοχές της χώρας. Το καλοκαίρι του 1974, μια απεργία στη θυγατρική της Ρενό στο Βαγιαδολίδ εξελίχθηκε σε γενική απεργία σε όλη την περιοχή, η οποία ήταν εντελώς αυθόρμητη.

Το οικονομικό κατεστημένο βρέθηκε μπροστά σε μια πολύ κρίσιμη κατάσταση. Δυστυχώς, αυτοί που το βοήθησαν να την ξεπεράσει ήταν το κομμουνιστικό κόμμα και τα άλλα αριστερά γκρουπούσκουλα, που μάχονταν για τις καρέκλες των CCOO. Το καλοκαίρι του 1974, οι CCOO, το CNS και τα αφεντικά ήρθαν σε συμφωνία για να λήξουν την απεργία στη βιομηχανία Έλσα στο Κορνελιά. Λίγες μέρες αργότερα προκηρύχθηκε γενική απεργία στη βιομηχανική ζώνη του Μπάις Λιομπρεγάτ της Καταλονίας. Οι βιομήχανοι υπέγραψαν συμφωνία με τους ρεφορμιστές των CCOO και διέσπασαν την ενότητα της εργατικής τάξης. Οι κομμουνιστές περηφανεύονταν για τις διαπραγματευτικές τους δυνατότητες, τη στιγμή που οι πιο ριζοσπάστες εργάτες παραδίδονταν στο έλεος της καταστολής. Οι άθλιοι πολιτικαντισμοί των συνδικαλιστών -που κορυφώθηκαν λίγα χρόνια αργότερα με την υπογραφή του Συμφώνου της Μονκλόα- κατάφεραν να φρενάρουν ώς ένα βαθμό το αυτόνομο εργατικό κίνημα. Παράλληλα, πολλοί εργάτες του ρεύματος της αυτονομίας οδηγήθηκαν μέσα από αυτές τις αντιπαραθέσεις στη μετέπειτα είσοδό τους στη CNT, η οποία ανασυστάθηκε το 1976.

Η εμπειρία του αγώνα ώθησε τους εργάτες στο ξεπέρασμα της παραδοσιακής συνδικαλιστικής λογικής. Πέρα από την κομματική λογική των CCOO, οι ισπανοί εργάτες υιοθέτησαν καινούριες, σκληρότερες μορφές αγώνα και επανέφεραν τη βία στο προσκήνιο ως απαραίτητο και αποτελεσματικό όπλο της εργατικής τάξης. Τα θεσμικά όργανα και οι διαδικασίες διαλόγου με την εργοδοσία έπαψαν να θεωρούνται διεξοδικά και χρησιμοποιήθηκαν μόνο ως εργαλεία για να

τονώσουν την ταξική συνειδητοποίηση. Το νέο στοιχείο στον αγώνα ήταν ότι οι εργάτες δεν αρκέστηκαν σε επιμέρους οικονομικές και κλαδικές διεκδικήσεις, αλλά έβαλαν συνολικά αιτήματα μετασχηματισμού της κοινωνίας και της ίδιας τους της ζωής. Παράλληλα, αναπτύχθηκε μια δυνατή σχέση αλληλεγγύης μεταξύ των αγωνιστών, η οποία εκφράστηκε ιδιαίτερα προς αυτούς, που έπεσαν θύματα της καταστολής. Όλα αυτά τα στοιχεία, που προς το τέλος της δικτατορίας έγιναν ξεκάθαρα στην εργατική τάξη, τέθηκαν επί τάπητος μετά το 1969, κυρίως στη Βαρκελώνη. Μερικοί από τους πρώτους ανθρώπους που ασχολήθηκαν με το ζήτημα του ξεπεράσματος του ελεγχόμενου συνδικαλισμού, συμμετείχαν αργότερα στην πιο γνωστή αυτόνομη ομάδα της περιόδου, το MIL.

Το MIL-GAC

Το MIL-GAC[4] υπήρξε μια ομαδοποίηση επαναστατών με πολύ ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σε επίπεδο θεωρίας, αλλά και πράξης. Η πολυσυλλεκτική πολιτική του ταυτότητα, τα πολλές φορές μεταξύ τους αντικρουόμενα κείμενα που συνέταξε και οι συναρπαστικές διαδρομές των μελών του οδήγησαν πολλούς σε μια προσπάθεια πολιτικής ή θεαματικής οικειοποίησης της ιστορίας του.[5] Ακροαριστεροί κομμουνιστές, αναρχικοί, μέχρι και καταλανοί αυτονομιστές έχουν προσπαθήσει να εντάξουν την ιστορία του MIL στο ιδεολογικό τους πλαίσιο, υπερτονίζοντας συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και αποκρύπτοντας άλλα. Πάνω από οποιαδήποτε άλλη ταμπέλα, οι αγωνιστές του MIL-GAC υπήρξαν συνεπείς αντικαπιταλιστές επαναστάτες. Οι επιλογές τους επηρεάστηκαν από το συμβουλιακό κομμουνισμό, την αναρχία, τους καταστασιακούς και πολλούς αντιλενινιστές μαρξιστές θεωρητικούς, ενώ κάθε μέλος είχε τη δική του ξεχωριστή πολιτική διαδρομή, μέσα σε ένα ή και περισσότερα πολιτικά ρεύματα αυτού του συνόλου. Η αναφορά στο MIL σε αυτό το βιβλίο δεν αποτελεί προσπάθεια «αναρχικής οικειοποίησής» του, αλλά επιβάλλεται από τα ελευθεριακά και αναρχικά χαρακτηριστικά, που το συνδιαμόρφωσαν.

Η ιστορία του MIL έχει αποτυπωθεί λανθασμένα στα περισσότερα βιβλία, άλλοτε με και άλλοτε χωρίς μεγάλη ευθύνη των ιστορικών. Ένας από τους βασικούς λόγους παραπλάνησης των συγγραφέων είναι η -χάριν ευκολίας- τυποποίηση, που εισήγαγε το μέλος του MIL Σάντι Σολέρ, διαχωρίζοντας τις καταβολές της

4 Movimiento Ibérico de Liberación - Grupos Autónomos de Combate (Ιβηρικό Κίνημα Απελευθέρωσης - Αυτόνομες Ομάδες Μάχης).

5 Μάλλον, πιο σωστά, του μύθου που αναπτύχθηκε γύρω του. Ο μύθος ενισχύθηκε από τα ΜΜΕ και τον τρόπο που παρουσίασαν τη δράση της ομάδας, από τη στυγνή δολοφονία του Σαλβαδόρ Πουτς Αντίκ και τις εκδηλώσεις αλληλεγγύης -και μετέπειτα μνήμης- προς το πρόσωπό του, αλλά και από την κατοπινή δολοφονία του Οριόλ Σολέ, μετά τη θεαματική απόδραση της Σεγκόβια. Δυο χρόνια μετά τη δολοφονία του Πουτς, ήταν πολύ δύσκολο για κάποιον να βρει κείμενα της ομάδας, που εξηγούσαν τη δράση της, αλλά πολύ εύκολο να αγοράσει μια αφίσα με τη φωτογραφία του Πουτς.

ομάδας σε τρία γκρουπ: Την ΕΤ, την ΕΕ και την ΕΟ.[6] Όταν ο Σολέρ χρησιμοποίησε αυτή τη σχηματοποίηση, αναφερόταν σε άτυπες ομάδες ανθρώπων με κοινά ενδιαφέροντα και στόχους και όχι σε πολιτικές ομάδες.[7] Στην πραγματικότητα, το MIL-GAC ήταν αποτέλεσμα της σύμπραξης αυτών που ο Σολέρ αποκαλεί ΕΤ και ΕΕ με μερικούς ακόμη αγωνιστές, που αποφάσισαν να συμμετάσχουν στην επαναστατική αυτή εμπειρία. Στην παρακάτω εξιστόρηση των γεγονότων θα προτιμηθούν οι όροι ΕΤ για τη θεωρητική ομάδα (αφού καλύπτει τον εμπνευστή της), 1000 για την ομάδα εξωτερικού (όταν απέκτησε τυπικότερη μορφή) και «ΕΟ» για την εργατική (σε εισαγωγικά μιας που δεν υπήρξε ποτέ ως τέτοια σε σχέση με το MIL). Ας παρατεθούν, όμως, τα γεγονότα με τη χρονολογική σειρά τους.

Η βάση της ΕΤ δημιουργήθηκε από δυο αγωνιστές της AC[8], τους Σάντι Σολέρ[9] και Ιγνάσι Σολέ[10]. Οι δυο τους ανέπτυξαν μια στενή φιλία βασισμένη στις κοινές πολιτικές τους αναζητήσεις. Ήδη από το 1968, άρχισαν να απομακρύνονται ιδεολογικά από την πολιτική τους οργάνωση. Εκείνη τη χρονιά συναντήθηκαν στη Γαλλία με τον Ραούλ Βανεγκέμ, ο οποίος μπορεί να μην τους έδωσε ιδιαίτερη σημασία, τους έδωσε, όμως, αρκετά κείμενα που δεν κυκλοφορούσαν στην Ισπανία και τη διεύθυνση ενός βιβλιοπωλείου στο Παρίσι: Του Βιέιγ Τοπ[11]. Η

6 Equipo Teórico - ET (Θεωρητική Ομάδα), Equipo Exterior - EE (Ομάδα Εξωτερικού) και Equipo Obrero - EO (Εργατική Ομάδα).

7 Η πρώτη αναφορά στις ομάδες έγινε σ' ένα κείμενο του Σολέρ στο τέλος του 1971, πριν από την «ίδρυση» του MIL. Το κείμενο "*Notas para el análisis del conjunto de "Nuestra Tendencia" y sus perspectivas"* μπορεί να βρεθεί μεταφρασμένο ως *«Σημειώσεις για μια ανάλυση ολόκληρης της τάσης μας και των προοπτικών της»* στο Κορτάδε, Αντρέ, Σ.Α.Ο.Ι., Ντεμπόρ, Γκυ, *Για την Ένοπλη Πάλη στην Ισπανία και τους Φυλακισμένους Ελευθεριακούς: Από το MIL στις Αυτόνομες Ομάδες,* Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, 2009, σελ.55-64. Στην υποσημείωση αναφέρεται ότι είναι κείμενο του 1973, στην πραγματικότητα, όμως, το 1973 ο Σολέρ οριστικοποίησε τη μορφή του, το ξανατύπωσε και το διένειμε εσωτερικά.

8 Acción Communista - AC (Κομμουνιστική Δράση). Η οργάνωση αυτή προέκυψε από τη διάσπαση του FLP στο εξωτερικό, το 1965. Η τάση της AC ακολούθησε έναν ανεξάρτητο μαρξισμό, ανοιχτό στους ξεχασμένους αντιλενινιστές θεωρητικούς και επηρεαζόταν άμεσα από την θεωρητική παραγωγή της γαλλικής άκρας αριστεράς.

9 Ο Santiago Soler Amigó "Fede" και "Petit" (1940 ή 1944-1999) σπούδασε φιλοσοφία και φιλολογία και εργαζόταν ως καθηγητής, παρά την πολιομυελίτιδα και την επιληψία που τον ταλαιπωρούσαν από τη βρεφική του ηλικία. Μετά την αποφυλάκισή του το 1976, αρθρογράφησε σε πολλές εκδόσεις, ασχολήθηκε με την ανασύσταση της CNT και διετέλεσε συντάκτης της Σολιδαριδάδ Ομπρέρα το 1978-79.

10 Ο Ignasi Solé Sugranyes "Montes" (1950) είναι ένας από τους αδερφούς Σολέ, οι οποίοι αποτέλεσαν το συνδετικό κρίκο για πολλούς από τους ανθρώπους που αργότερα συγκρότησαν το MIL. Μετά τη διάλυση της ομάδας συνέχισε τη δράση του και απελάθηκε από τη Γαλλία, την Ιταλία και το Βέλγιο. Φυλακίστηκε στην Ισπανία το 1978 για ένα χρόνο.

11 Το La Vieille Taupe (ο γέρος τυφλοπόντικας) ήταν ένα βιβλιοπωλείο, που

ΕΤ ανέπτυξε σχέσεις με την άτυπη ομάδα του βιβλιοπωλείου και ειδικά με τον Ζιλ Ντοβέ[12], ο οποίος επηρέασε αρκετά την πολιτική της κατεύθυνση, μέσα από γόνιμους διαλόγους και αλληλογραφία. Το 1969 οι δυο νέοι άσκησαν κριτική στην ΑC, παρακινημένοι από την απεργία στην AEG-Telefunken της Τεράσα, όπου οι εργάτες αυτοοργανώθηκαν συμμετέχοντας σε τακτικές συνελεύσεις και αρνήθηκαν τη συνδικαλιστική μεσολάβηση των CCOO. Η ροπή της ΕΤ προς το συμβουλιακό κομμουνισμό και η κριτική της στο λενινιστικό μοντέλο οργάνωσης, την οδήγησαν στην έξοδο από την ΑC στις αρχές του 1970.

Στο ίδιο χρονικό διάστημα είχε αποκρυσταλλωθεί η διάσπαση μέσα στις CCOO της Βαρκελώνης και είχαν δημιουργηθεί τρεις τάσεις. Η πρώτη και μαζικότερη ήταν αυτή που ελεγχόταν από το κομμουνιστικό κόμμα. Η δεύτερη βρισκόταν κάτω από την επιρροή του καταλανικού τμήματος του FLP. Η τρίτη και πιο ριζοσπαστική συσπειρώθηκε γύρω από την επιθεώρηση ¿Qué hacer? (Τι να κάνουμε;). Η επιθεώρηση άλλαξε το όνομά της σε Nuestra Clase (Η τάξη μας), όταν τα μέλη της εκδοτικής ομάδας δημιούργησαν τους CFC[13]. Τα μέλη της ΕΤ -αν και ποτέ δεν εντάχθηκαν σε αυτές τις ομάδες- είχαν στενές πολιτικές επαφές με την τρίτη τάση του εργατικού κινήματος. Αυτό που ο Σολέρ βαφτίζει «ΕΟ» δεν είναι παρά η ηγετική ομάδα της Nuestra Clase, θιασώτες ενός επαναστατικού συνδικαλισμού, αυτόνομου από κόμματα και πολιτικές οργανώσεις. Οι κεντρικές φυσιογνωμίες της «ΕΟ» ήταν αυτοδίδακτοι εργάτες μετάλλου σε βαριές βιομηχανίες της Βαρκελώνης.

Το 1970, η ΕΤ τύπωσε μια μπροσούρα με τίτλο «Το Εργατικό Κίνημα στη Βαρκελώνη», στην οποία ασκούσε κριτική σε όλες τις τάσεις και τα πολιτικά γκρουπούσκουλα, συμπεριλαμβανομένης της ¿Qué hacer?, τους συντάκτες της οποίας κατηγορούσε ως «νέα όψη του οπορτουνισμού». Η κριτική δεν εμπόδισε την ΕΤ από το να συνεργαστεί μετά από λίγους μήνες με τη Nuestra Clase πάνω στην έκδοση του «Λεξικού του Στρατευμένου Εργάτη». Το λεξικό ήταν μια ενδιαφέρουσα πρωτοβουλία, με σκοπό να βοηθήσει τους απλούς εργάτες στην εξοικείωσή τους με την επαναστατική φρασεολογία, αλλά και να προωθήσει την εργατική αυτονομία. Κάποια από τα λήμματα του λεξικού γράφτηκαν από την ΕΤ.[14] Η εκτύπωση του λεξικού έγινε στην Τουλούζ και ως εκδότης αναγραφόταν

ιδρύθηκε το 1965 από τον Πιερ Γκιγιόμ και έκλεισε το 1972. Εκτός από βιβλιοπωλείο υπήρξε και τόπος συνάντησης θιασωτών των επαναστατικών μαρξιστικών θεωριών και καταστασιακών.

12 Ο Gilles Dauvé -γνωστός και με το ψευδώνυμό του Jean Barrot- είναι γάλλος αγωνιστής και στοχαστής, με πλούσιο συγγραφικό έργο.

13 Círculos de Formación de Cuadros (Κύκλοι Επιμόρφωσης Διοικητικών Ομάδων). Η μετάφραση δεν αποτυπώνει πιστά την ισπανική έννοια. Σκοπός των εργατών που συνέστησαν τους CFC ήταν η πολιτική κατάρτιση των στρατευμένων εργατών, ώστε να ενισχύουν την αυτόνομη τάση στους πολιτικούς αγώνες, που έδινε με τα κομματικά στελέχη μες στα εργοστάσια.

14 Στο βιβλίο Κορτάδε, Αντρέ, Σ.Α.Ο.Ι., Ντεμπόρ, Γκυ, *Για την Ένοπλη Πάλη στην*

η ΕΕ-Nuestra Clase. Από εκεί προκύπτει η ιδέα του Σολέρ για το βάφτισμα της ΕΕ. Στην πραγματικότητα, η ΕΕ-Nuestra Clase ήταν ένα και το αυτό πρόσωπο, ο Οριόλ Σολέ[15].

Ισπανία και τους Φυλακισμένους Ελευθεριακούς: Από το MIL στις Αυτόνομες Ομάδες, Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, 2009, σελ.48, ο «Κορτάδε» αναφέρει ότι η ΕΤ διόρθωσε το κείμενο, παραποιώντας κάπως την πραγματικότητα. Το «Αντρέ Κορτάδε» είναι ψευδώνυμο ενός ή περισσότερων ανθρώπων, πιθανότατα γάλλων, που εξέδωσαν το βιβλίο στη Γαλλία το 1985. Αν και είναι από τα λίγα βιβλία που ασχολήθηκαν με ποιοτικό πολιτικό τρόπο με το θέμα, η εγγύτητά του στα γεγονότα που περιγράφει, η συνακόλουθη έλλειψη στοιχείων και βασικών κειμένων (την οποία και ο συντάκτης παραδέχεται στη σελ.33) και η διάθεση παραμόρφωσης γεγονότων για χάρη της δικαίωσης της πολιτικής θέσης του συντάκτη, αφαιρούν αρκετή από την αξιοπιστία της εξιστόρησης. (Το σχόλιό μου δε στοχεύει στην επιστημονική ποιότητα του έργου, αλλά στην πολιτική αναξιοπιστία συμπερασμάτων, τα οποία δε βασίζονται σε πραγματικά γεγονότα). Το χρονολόγιο του «Κορτάδε» -που συμβολικά αρχίζει από το 1937- είναι γεμάτο ανακρίβειες. Εξαφανίζει το ρόλο του ισπανικού κομμουνιστικού κόμματος στο αντάρτικο (αντί να τον κριτικάρει), υποβαθμίζει τη λειτουργία της CNT στην παρανομία, αποκρύπτει το εύρος της δράσης της DI και της Ομάδας 1η Μάη για χάρη σημαντικότερων ειδήσεων (όπως ότι οι Μπητλς γνώριζαν επιτυχία), αναφέρει ότι οι 9 του Μπούργος εκτελέστηκαν (ενώ η διεθνής αλληλεγγύη το απέτρεψε), ότι τα επεισόδια του Σαν Αντριάν ήταν τα βιαιότερα μετά τον εμφύλιο (υπερβολή), έχει σαφή λάθη στη χρονολόγηση γεγονότων γύρω από το MIL, καθώς και άλλες πολλές ανακρίβειες. Το σχεδιάγραμμα της σελ.230 (αν προέρχεται από το ίδιο βιβλίο) είναι -επιεικώς- ανεπαρκές και λανθασμένο. Τα λάθη συνεχίζονται και στο κείμενο που παρεμβάλλεται στα πρωτότυπα κείμενα του MIL. Η ΕΤ κι η ΕΕ δε συμμετείχαν στις GOA ούτε διαφώνησαν με την «ΕΟ» για τις συνδικαλιστικές εκλογές. Ο υπάλληλος της τράπεζας Ισπανοαμερικάνο δεν τραυματίστηκε ελαφρά από τους «φειδωλούς στη βία» αγωνιστές, αλλά δέχτηκε σφαίρα εξ επαφής στο κεφάλι, γιατί πάτησε το συναγερμό. Εκτός από τα ενδεικτικά αυτά λάθη, ο συντάκτης βγάζει και ανεδαφικά συμπεράσματα: *[...] Η ποιότητα των ενεργειών του* (MIL) *ήταν μια ζωντανή κριτική του αφελούς αναρχικού ιδεαλισμού [...]* (σελ.69). Αλήθεια, ποια είναι αυτή η διαφορετική ποιότητα στον τρόπο που λήστευε τράπεζες ο Φασερίας με αυτόν του MIL; Ο συντάκτης βαφτίζει τη δράση των GARI *αμυντική δραστηριότητα* και χαρακτηρίζει τον Ζαν Μαρκ Ρουιγιάν *άθλιο τρομοκράτη* (σελ.94). Γιατί δε στιγματίζει την «άθλια» συμπεριφορά του, όταν -εντός του MIL- κατέστρωνε μαζί με τον Οριόλ Σολέ τη δολοφονία του αστυνομικού διευθυντή της Βαρκελώνης; Γιατί ο συντάκτης βαφτίζει το κείμενο της αυτοδιάλυσης ως *[...] το σημαντικότερο κείμενο του MIL [...]* που δεν *[...] έγινε απολύτως κατανοητό από τους συντάκτες του [...]*; (σελ.77). Δε θα ήταν τιμιότερο να παραδεχτεί ότι στη συγκεκριμένη επιλογή και στο κείμενο είχε παίξει κομβικό ρόλο η μεσολάβηση του Ζιλ Ντοβέ, αφού γνωρίζει ότι *[...] αναζητήθηκαν μεσολαβητές [...]*; (σελ.76). Η μετάφραση κειμένων του MIL στα ελληνικά είναι -πέρα από την κριτική μου- ένα αξιόλογο βήμα και η κριτική του «Κορτάδε» -παρά τα λάθη- είναι σε πολλές περιπτώσεις ιδιαίτερα δημιουργική και ποιοτική.

15 Ο Oriol Solé Sugranyes (1948-1976) ήταν ένα από τα 11 παιδιά μιας μικροαστικής καταλανικής οικογένειας. Πέντε από τα αδέρφια συμμετείχαν περισσότερο ή λιγότερο στις αυτόνομες ομάδες. Ο Οριόλ -υπόδειγμα ανθρώπου της δράσης- φυλακίστηκε

Ο Οριόλ ξεκίνησε την πολιτική του σταδιοδρομία στη νεολαία του κομμουνιστικού κόμματος. Αργότερα, ακολούθησε μια διάσπαση της νεολαίας και το 1968 φυλακίστηκε για παράνομη πολιτική δραστηριότητα. Το 1969 αποφυλακίστηκε και συμμετείχε σε βίαιες ενέργειες αλληλεγγύης σε απεργούς, οπότε και χρειάστηκε να διαφύγει στη Γαλλία καταζητούμενος. Το 1970 συμμετείχε στη Nuestra Clase, αλλά είχε επαφές και με την ΕΤ, για την οποία είχε εκδώσει το «Εργατικό Κίνημα στη Βαρκελώνη». Οι διασυνδέσεις του Οριόλ στην Τουλούζ ήταν ευρύτατες. Εκείνη την εποχή είχε στενότατη σχέση με την ΕΤΑ -μέλη της οποίας είχε βοηθήσει με ποικίλους τρόπους- τους εξόριστους αναρχικούς, αλλά και τους καταλανούς αυτονομιστές. Αυτοί που κέρδισαν, όμως, τη μεγαλύτερη συμπάθειά του ήταν κάποιοι νεαροί από την αναρχική ομάδα Groupe Autonome Libertaire-1871-Vive La Commune[16]. Οι σύντροφοι αυτοί ήταν οι Ζαν Μαρκ Ρουιγιάν «Σέμπας», Ζαν Κλοντ Τόρες «Κρι-κρι» και Ενρίκ Ουλιέ «Λα Κάρπε».[17]

Πίσω στη Βαρκελώνη, η ΕΤ είχε ενισχυθεί από τη συμμετοχή σε αυτήν του Τσαβιέ Γκαρίγκα[18] και προσπαθούσε συνεχώς να επηρεάσει ιδεολογικά τα μέλη των CFC. Δυο γεγονότα έφεραν πιο κοντά την ΕΤ με την «ΕΟ». Το πρώτο ήταν η διάσπαση των CFC σε τέσσερα κομμάτια το Νοέμβρη του 1970 και το δεύτερο, η μεγάλη απεργία της Χάρι Γουόκερ τον επόμενο μήνα. Κατά τη διάρκεια των 62 ημερών της απεργίας, οι εργάτες έπαιρναν αποφάσεις με τακτική συνέλευση, αυτόνομοι από κόμματα και συνδικάτα. Η ΕΤ και η «ΕΟ» συμμετείχαν με όλες τους τις δυνάμεις στην επιτροπή αλληλεγγύης προς τους εργάτες και επηρέασαν σημαντικά τις πολιτικές τους επιλογές. Η προνομιακή θέση της «ΕΟ» σε αυτή τη σχέση ήταν προφανής, καθώς οι εργάτες βρίσκονταν στο ζωτικό τους χώρο, σε αντίθεση με τους θεωρητικούς της ΕΤ, γεγονός που και η ΕΤ αναγνωρίζει στα

επανειλημμένα στη ζωή του και δολοφονήθηκε στις 6 Απρίλη του 1976, μόλις εκατό μέτρα από τα γαλλικά σύνορα, μετά την απόδρασή του από τις φυλακές της Σεγκόβια.

16 Αυτόνομη Ελευθεριακή Ομάδα -1871- Ζήτω η Κομμούνα.

17 Ο Jean-Marc Rouillan "Sebas" συμμετείχε σε ηλικία 16 ετών στα γεγονότα του Μάη στην Τουλούζ. Συνέχισε μια διαδρομή εκρηκτικής δραστηριότητας που τον έφερε να συνιδρύει το MIL, τις GARI και την Action Directe. Αμετανόητος παρά τις συνεχείς φυλακίσεις του, ο Ρουιγιάν παραμένει φυλακισμένος από το 1987. Ένα καθεστώς ημιελευθερίας που του παραχωρήθηκε το 2007, αναιρέθηκε μετά από λίγους μήνες, επειδή του είχε απαγορευτεί να μιλάει για τη δράση του. Για τη διαδρομή του μετά την περίοδο που εξετάζει αυτό το βιβλίο, βλ. *«...Μια Σελίδα, μια Σφαίρα, μια Σελίδα, μια Σφαίρα...». Η Ιστορία της Action Directe: Χρονικό-Κείμενο-Συνεντεύξεις,* Αθήνα: Δαίμων του Τυπογραφείου, 2004. Επίσης, έχει μεταφραστεί το Rouillan, Jean-Marc, *Γράμμα στο Ζιλ Μπονό,* Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις - Νότιος Άνεμος, 2006. Ο Jean-Claude Torres "Cri-cri" ήταν γιος ισπανού πολιτικού πρόσφυγα από τη Λιέιδα. Ο Enric Oller "La Carpe" ήταν παιδί εξόριστων αναρχικών από το Ουλότ και ήταν επηρεασμένος από τους καταστασιακούς. Και οι τρεις τους ήταν αναρχικοί.

18 Ο Xavier Garriga Paituví "El Secretario" ήταν συμμαθητής του Ιγνάσι Σολέ στη σχολή Μαραγκάλ. Μαζί τους σπούδαζε κι ο Σαλβαδόρ Πουτς Αντίκ.

κείμενά της.

Κατά τη διάρκεια της απεργίας, η ΕΤ ξεκίνησε να γράφει -κατόπιν συζητήσεων με την «ΕΟ»- την μπροσούρα «Επανάσταση Μέχρι το Τέλος». Το κείμενο αυτό υποστήριζε συμβουλιακές θέσεις, ήταν φιλοκαταστασιακό και σκόπευε να αποτελέσει τη βάση μιας αντιλενινιστικής θεωρίας ως προς την οργάνωση των εργατών. Παράλληλα, η απεργία συνεχιζόταν και γινόντουσαν προσπάθειες για τη μετατροπή της, τουλάχιστον, σε κλαδική απεργία του μετάλλου στην περιοχή. Τα πενιχρά αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας κατέδειξαν την αδυναμία του αυτόνομου κινήματος να υπερκεράσει τις οργανωμένες πολιτικές δυνάμεις σε κεντρικό επίπεδο. Η ΕΤ θεώρησε αργότερα ότι κατά τη διάρκεια της απεργίας και στο άμεσο διάστημα μετά από αυτή είχε υπάρξει ενοποίηση των ΕΤ, 1000 και «ΕΟ».[19]

Κατά τις πρώτες μέρες της απεργίας η Ισπανία τελούσε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, λόγω και των διαμαρτυριών για την καταδίκη σε θάνατο 9 μελών της ΕΤΑ στη δίκη του Μπούργος. Στην Τουλούζ, ο Οριόλ Σολέ μαζί με τα μέλη της Vive La Commune προχώρησαν σε μια σειρά από κινήσεις αλληλεγγύης στους βάσκους αγωνιστές. Από τις 16 ώς τις 26 Δεκέμβρη του 1970, πραγματοποίησαν τρεις επιθέσεις στο Ισπανικό Κέντρο της Τουλούζ, κατέστρεψαν τα γραφεία της Ιμπέρια και τοποθέτησαν εκρηκτικό μηχανισμό στο ισπανικό προξενείο. Η ομάδα της Τουλούζ είχε ήδη αποφασίσει να πάρει τα όπλα. Μες στο Γενάρη, ο Οριόλ Σολέ προμηθεύτηκε κάποια όπλα από την ΕΤΑ, με την οποία συνεργαζόταν. Στις 19 Γενάρη του 1971, ιδρύθηκε η ομάδα 1000 από τους Ουλιέ, Ρουιγιάν, Τόρες και Οριόλ Σολέ σε μια συνάντηση όπου ήταν παρών και ο Ιγνάσι Σολέ. Το όνομα συμβόλιζε την πρόθεση αριθμητικής εξάπλωσης αυτής της πρακτικής. Σκοπός του 1000 ήταν να λειτουργήσει ως ομάδα βοήθειας στην εργατική τάξη, μέσα από απαλλοτριώσεις και βίαιες ενέργειες. Ο Ιγνάσι θα ήταν ο σύνδεσμος με την επαναστατική εργατική τάξη της Βαρκελώνης. Μια μέρα πριν την ίδρυση του 1000, τα μέλη του είχαν προχωρήσει στην πρώτη τους απαλλοτρίωση, αποκτώντας μηχανήματα και υλικά τυπογραφείου. Την 1η Φλεβάρη, οι Ρουιγιάν και Οριόλ, με οδηγό τον Ουλιέ, έκαναν την πρώτη απόπειρα ληστείας σε μια εταιρία μεταφοράς τιμαλφών που κατέληξε σε ανταλλαγή πυροβολισμών, χωρίς να καταφέρουν να πάρουν χρήματα.

Στο ίδιο χρονικό διάστημα η απεργία της Χάρι Γουόκερ πλησίαζε στο τέλος της. Ένα από τα βασικά προβλήματα των εργατών ήταν η οικονομική δυσχέρεια, στην οποία βρίσκονταν. Το 1000 αποφάσισε να προχωρήσει στη ληστεία της μισθοδοσίας της Χάρι Γουόκερ, ώστε να διανείμει τα χρήματα στους εργάτες. Η «ΕΟ» ήταν σύμφωνη με αυτή την ενέργεια και μάλιστα παρείχε τις απαραίτητες

19 Αυτό αναφέρεται στα κείμενα του MIL-GAC και στα περισσότερα βιβλία που διηγήθηκαν την ιστορία του. Όμως, οι συντελεστές της «ΕΟ» ποτέ δεν αποδέχθηκαν ότι υπήρξε οποιουδήποτε τύπου ενοποίηση πέρα από μια απλή συνεργασία. Βλ. Rosés Cordovilla, Sergi, *El Mil: Una Historia Politica,* Barcelona: Alikornio Ediciones, 2002, σελ.84-87.

πληροφορίες, αλλά μια ατυχία της τελευταίας στιγμής ακύρωσε τη ληστεία. Τα μέλη του 1000 επέστρεψαν στη Γαλλία και τύπωσαν στα κλεμμένα μηχανήματα το φυλλάδιο «Μποϊκοτάρετε τις Συνδικαλιστικές Εκλογές: Όχι στην Αστική Νομιμότητα». Η έκδοση έφερε την υπογραφή 1000, στο σύμβολο της οποίας το νούμερο 1000 έτεμνε εφτά τουφέκια μάχης. Εκτός από την κριτική στις εκλογές, στο φυλλάδιο υπήρχε η παραδοχή ότι τυπώθηκε με απαλλοτριωμένα μέσα, καθώς και ένα σχεδιάγραμμα για την κατασκευή μολότοφ. Το 1000 έδειχνε μια σαφή τάση ομαδοποίησης, ενάντια στις απόψεις της ΕΤ περί μη διαχωρισμού της επαναστατικής δράσης.

Η άνοιξη του 1971 αποδείχτηκε κρίσιμη για τη μετέπειτα εξέλιξη του MIL-GAC. Μέχρι τα τέλη Μάρτη, τα μέλη του 1000 πραγματοποίησαν μια χρηματική ληστεία και δεκαπέντε ληστείες υλικών και κλοπές (αυτοκίνητα, βιβλία για εργατικές βιβλιοθήκες, γραφομηχανές). Στις 25 Μάρτη, η γαλλική αστυνομία συνέλαβε τους Οριόλ, Ρουιγιάν και Σάντσεθ[20], ενώ ταξίδευαν προς τα σύνορα για να περάσουν παράνομα στη Βαρκελώνη το φυλλάδιο για τις εκλογές. Κατηγορήθηκε μόνο ο Οριόλ τόσο επειδή το αυτοκίνητο ήταν κλεμμένο όσο και γιατί οπλοφορούσε. Η ποινή του ήταν εννιά μήνες φυλάκισης, αλλά μια αποτυχημένη απόπειρα απόδρασης -τον καταδίωκαν οι γαλλικές αρχές για 5 μέρες- του κόστισε άλλους 8 μήνες στα κελιά. Ο Οριόλ αποφυλακίστηκε οριστικά στις 29 Μάη του 1972. Τον Απρίλη του 1971 στη Βαρκελώνη, η ΕΤ ήρθε σε ρήξη με την «ΕΟ». Η αφορμή ήταν η άρνηση της «ΕΟ» να διανείμει τη μπροσούρα «Επανάσταση Μέχρι το Τέλος» στους εργάτες, καθώς θεώρησε ότι ήταν γραμμένη σε πολύ θεωρητικό τόνο. Η αιτία της ρήξης ήταν ότι η ΕΤ έβρισκε την «ΕΟ» πολύ εργατίστικη, υπέρμαχη του γκρουπουσκουλισμού και της καταλόγιζε εγωιστικές τάσεις αρχηγισμού, ενώ -αντίστροφα- η «ΕΟ» πίστευε ότι η ΕΤ δεν ήταν παρά μικροαστοί διανοούμενοι, που ήθελαν να διευθύνουν το προλεταριάτο, χωρίς να είναι εργάτες.

Η ρήξη ΕΤ-«ΕΟ» οδήγησε σε μια στενότερη σχέση του 1000 με την ΕΤ. Οι δυο ομάδες έχασαν πολλές από τις επαφές, που τους εξασφάλιζε η καλή σχέση με την «ΕΟ», χωρίς αυτό να σημαίνει ότι απομονώθηκαν από τις σχέσεις με το εργατικό κίνημα. Τα μέλη της «ΕΟ» συσπειρώθηκαν στις GOA[21]. Το κενό του Οριόλ στο 1000 καλύφθηκε από τον αδερφό του, Τζόρντι Σολέ «Πάντσο» και τον Σαλβαδόρ Πουτς Αντίκ, «Γκουστάβο» (και αργότερα «Μέτζε»). Σε διαρκή κίνηση μεταξύ Ισπανίας και Γαλλίας, τα μέλη του 1000 προχώρησαν σε αρκετές απαλλοτριώσεις γραφομηχανών και τυπογραφικών εξαρτημάτων, τα οποία και αποστέλλονταν στους εργάτες της Βαρκελώνης. Δυστυχώς, η μπροσούρα

20 Ο Vicente Sánchez-Bermejo συμμετείχε σε ενέργειες με το 1000, αλλά μετά απ' αυτή τη σύλληψη φοβήθηκε και εγκατέλειψε την ομάδα.

21 Grupos Obreros Autónomos (Αυτόνομες Εργατικές Ομάδες). Τα μέλη του MIL δε συμμετείχαν ποτέ στις GOA, όπως λανθασμένα αναφέρεται στο Tajuelo, Telesforo, *El Mil, Puig Antich y Los Gari,* Paris: Ruedo Iberico, 1977.

«Επανάσταση Μέχρι το Τέλος» δεν εκδόθηκε τελικά.[22] Μετά από ένα σύντομο διάστημα εκπαίδευσης στην Τουλούζ (κλοπές αυτοκινήτων, χρήση όπλων κ.λπ.), τα μέλη του 1000 πέρασαν στη Βαρκελώνη. Στη Γαλλία προμηθεύτηκαν όπλα από παλιούς αναρχικούς αγωνιστές, όπως τον Τεόφιλο Ναβάρο, συναγωνιστή του Σαμπατέ. Γενικά, αρκετοί παλιοί αντάρτες και αντάρτισσες της CNT βοήθησαν -όπως μπορούσαν- τους νεαρούς αγωνιστές.

Οι αγωνιστές του 1000 τήρησαν μια στάση αναμονής κατά τις αρχές του 1972. Όμως, η αποφυλάκιση του Οριόλ στα τέλη του Μάη έδωσε ξανά φρενήρη ρυθμό στη δραστηριότητά τους. Μες στη φυλακή ο Οριόλ είχε πλέον πειστεί ότι έπρεπε να περάσουν σ' έναν πιο σκληρό αγώνα, επηρεασμένος τόσο από τις εμπειρίες των αντάρτικων του Τρίτου Κόσμου όσο κι από έναν λανθάνοντα καταλανικό εθνικισμό, καθώς υπολόγιζε στη βοήθεια ένοπλων ομάδων, που μάχονταν για την καταλανική αυτονομία. Επαφές με καταλανούς αυτονομιστές είχε και ο Ιγνάσι Σολέ. Παρά αυτές τις επιρροές, δεν είχε χαθεί ο αρχικός στόχος, δηλαδή η βοηθητική λειτουργία της ομάδας προς το εργατικό κίνημα.

Λίγες μέρες μετά την αποφυλάκισή του ο Οριόλ Σολέ κατασκεύασε μια σφραγίδα, στην οποία υπήρχε η ονομασία MIL-GAC και ένα αστέρι. Το νούμερο 1000 (μιλ στα ισπανικά) μετατράπηκε σε ακρωνύμιο, ώστε να προβάλλεται η συνέχεια της ομάδας και προστέθηκε το «Αυτόνομες Ομάδες Μάχης» για να τονιστεί ο μαχητικός χαρακτήρας του MIL σε αντίθεση με τις εργατίστικες GOA. Ο στόχος της δημιουργίας μιας επαναστατικής βιβλιοθήκης και μιας εκδοτικής ομάδας, που θα παρείχε βιβλία χωρίς αντίτιμο στους εργάτες, ήταν κοινός για το 1000 και την ET, οι οποίες, από το καλοκαίρι του 1972, μετονομάστηκαν οριστικά σε MIL-GAC. Τα θεωρητικά κείμενα πάνω στις εκδόσεις και την ένοπλη αγκιτάτσια έβαλαν τις θεωρητικές βάσεις της νέας ομάδας τον Οκτώβρη. Μέχρι τότε, οι ενέργειες του MIL είχαν ήδη ξεκινήσει.

Την 1η Ιούλη, η ομάδα απαλλοτρίωσε ένα γραφείο πληρωμής συντάξεων στη Βαρκελώνη με λεία 800.000 πεσέτες. Τη νύχτα της 14ης Αυγούστου, πραγματοποίησαν διάρρηξη σε ένα τυπογραφείο της Τουλούζ, απ' όπου πήραν μηχανήματα

22 Μέχρι και σήμερα παραμένει άγνωστο αν υπάρχει κάπου το πρωτότυπο. Εκτεταμένα αποσπάσματά της υπάρχουν σε ένα ιδιωτικό αρχείο και στοιχεία γι' αυτή υπάρχουν σε εσωτερικές αλληλογραφίες, όπως και σε έναν πρόλογο που γράφτηκε για την έκδοσή της. Το "Mamotreto", όπως συνθηματικά ονομαζόταν η 50σέλιδη μπροσούρα, ξεκαθάριζε ότι ο αγώνας πρέπει να είναι αντικαπιταλιστικός και όχι αντιφρανκικός, με στόχο τη σοσιαλιστική επανάσταση και την κατάργηση της μισθωτής εργασίας και όχι τη δημοκρατία ή τη σοσιαλδημοκρατική επανάσταση. Το κείμενο καταφερόταν εναντίον των κομμάτων, του λενινισμού και της εργατίστικης λογικής. Η εργατική τάξη όφειλε να βάλει τέλος στην κοινωνική, οικονομική και συνειδησιακή της αλλοτρίωση. Επαναστάτες μπορούσαν να είναι και οι μη-εργάτες. Ζητούμενο ήταν η συνεχής ανανέωση της επαναστατικής θεωρίας, των σκοπών, των μέσων και των μορφών αγώνα. Παρ' όλα αυτά, δε γινόταν λόγος για ένοπλο αγώνα, ενδεικτικό της πρωτοβουλίας του 1000 για ένοπλο, πριν τη θεωρητική του διεκδίκηση από την ET. Βλ. Rosés, *ό.π.*, σελ.69-72, 112-113.

εκτυπώσεων αξίας 1.000.000 πεσετών. Στις 9 Σεπτέμβρη, η γαλλική αστυνομία εντόπισε το τυπογραφείο και μια μεγάλη ποσότητα οπλισμού, σε μια νοικιασμένη αγροικία. Στις 13 Σεπτέμβρη, οι αγωνιστές του MIL απέτυχαν σε δυο απόπειρες ληστειών, σε επαρχιακές τοποθεσίες νότια της Βαρκελώνης. Δύο μέρες αργότερα, όμως, στάθηκαν πιο τυχεροί στο ορεινό Μπελβέρ ντε Σαρδάνια, κοντά στα γαλλικά σύνορα. Η λεία από την τράπεζα που λήστεψαν έφτασε το 1.000.000 πεσέτες. Δυο μέρες αργότερα και μετά από έφοδο σ' ένα διαμέρισμα στην Τουλούζ, η αστυνομία συνέλαβε τον Οριόλ και τον Τόρες, ενώ ο Ρουιγιάν διέφυγε από το παράθυρο, φορώντας μόνο ένα σώβρακο. Ο Τόρες αφέθηκε ελεύθερος λόγω έλλειψης στοιχείων, αλλά ο Οριόλ επέστρεψε στη φυλακή για άλλους εννιά μήνες, κατηγορούμενος για την υπόθεση του τυπογραφείου.

Η φυλάκιση του Οριόλ απέτρεψε την εκτέλεση ενός σχεδίου, το οποίο είχε επεξεργαστεί με τους συντρόφους του και προέβλεπε τη συνεργασία με καταλανούς αυτονομιστές, αλλά και με άλλες αυτόνομες ομάδες.[23] Το σχέδιο αυτό, που ονομαζόταν «Μαύρος Σεπτέμβρης - Κόκκινος Οκτώβρης», περιελάμβανε μια σειρά ενεργειών, όπως τη δολοφονία του αστυνομικού επιθεωρητή Κρέις, την απαγωγή του πρόξενου της Βενεζουέλας και την ανατίναξη της αστυνομικής διεύθυνσης της Βαρκελώνης.[24] Για να καλυφθεί το κενό του Οριόλ, πέρασαν στην παρανομία ο Πουτς Αντίκ και ο Χοσέ Λιουίς Πονς «Κέσο»[25]. Οι υπόλοιποι τρεις, που συμμετείχαν αδιαλείπτως στις ένοπλες ενέργειες, ήταν οι Ρουιγιάν, Τόρες και Τζόρντι Σολέ. Στις 21 Οκτώβρη του 1972, λήστεψαν μια τράπεζα στο Ματαρό, με λεία περίπου 1.000.000 πεσέτες.

Τον ίδιο μήνα ολοκληρώθηκε το κείμενο για την ένοπλη αγκιτάτσια, αλλά και το εσωτερικό κείμενο για την ίδρυση των εκδόσεων Μάης 37. Σκοπός των εκδόσεων ήταν: *[...] να ενισχύσουμε και να επιταχύνουμε τη ριζοσπαστικοποίηση που λαμβάνει χώρα στο εργατικό κίνημα της Βαρκελώνης [...]. Να εξουδετερώσουμε κάθε τύπου παρέμβαση σεχταρισμών και οπορτουνισμών, που προσπαθούν να παρεισφρήσουν στους κόλπους της πάλης των τάξεων [...]. Να εγκαθιδρύσουμε*

23 Όπως αναφέρεται παρακάτω, το MIL συνεργάστηκε σε πολλές περιπτώσεις με αυτόνομες ομάδες της Βαρκελώνης (τις οποίες η αστυνομία αργότερα ονόμασε «OLLA»). Οι ενέργειες που παρατίθενται εδώ, είναι αυτές που πραγματοποίησαν μόνοι τους οι αγωνιστές του MIL, καθώς σε κάποιες ακόμα συνεργάστηκαν με μέλη της «OLLA». Στο C.I.A νο.1, που εξέδωσε το MIL το 1973, υπάρχει ανάληψη για τις ληστείες, ενώ γίνεται σαφής αναφορά και σε *[...] άλλες ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν από ομάδες εργατικής αυτοάμυνας, οι οποίες είναι λίγο αδύναμες, για να διεκδικήσουν ένοπλες ενέργειες [...]*, λόγω του ότι δε δρουν στην παρανομία. Βλ. *C.I.A.: Conspiración Internacional Anarquista*, no.1, Ediciones por un Movimiento Ibérico de Liberación, 1973, στο αρχείο Martínez Guerricabeitia, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 1547.

24 Βλ. Rosés, *ό.π.,* σελ.151-152.

25 Ο José Lluís Pons Llobet "Queso" ήταν τότε μόλις 17 ετών, συμμαθητής ενός νεαρότερου αδερφού των Σολέ. Ήταν το τελευταίο μέλος του MIL που αποφυλακίστηκε, το 1977. Νωρίτερα είχε συμμετάσχει στην απόδραση της Σεγκόβια και βρισκόταν δίπλα στον Οριόλ, όταν δολοφονήθηκε.

ένα εργαλείο, ικανό να συσφίξει τους δεσμούς μεταξύ των επαναστατών των απόμακρων περιοχών του Κράτους [...]. Να καταδείξουμε το αδιέξοδο των ενεργειών, που περιορίζονται στην αστική νομιμότητα (ρεφορμισμοί) [...]. Να συμβάλλουμε, στο μέτρο των δυνατοτήτων μας, στην πρόοδο του διεθνούς επαναστατικού αγώνα, μέσω μιας εμπειρίας νέου τύπου, κ.λπ. (μπορεί να αντέξουμε λιγότερο ή περισσότερο, αλλά ακόμα κι αν η διάρκειά μας δεν ξεπεράσει για παράδειγμα τον ένα χρόνο, θα έχουμε πάει πολύ μακρύτερα από τους εκδότες και τις επιθεωρήσεις των αριστεριστών του εξωτερικού, δίνοντάς τους ένα μάθημα).[26]

Το κείμενο «Σχετικά με την Ένοπλη Αγκιτάτσια» επεξηγούσε τον τρόπο με τον οποίο το MIL-GAC έβλεπε τη δράση του: *Πρώτα απ' όλα πρέπει να κάνουμε μια διάκριση ανάμεσα στην έννοια της ένοπλης αγκιτάτσιας και του ένοπλου ή στρατιωτικού αγώνα. Ένας πυρήνας ένοπλου αγώνα δεν αναζητά πολιτικές βάσεις στην πάλη των τάξεων, αλλά θεωρεί τον εαυτό του πρωτοπορία ή αιχμή του δόρατος του αγώνα και βρίσκει έτσι τη δικαίωση* (του λόγου ύπαρξής του) *στον εαυτό του. Αντίθετα, ένας πυρήνας ένοπλης αγκιτάτσιας δεν μπορεί να δεχτεί να μυθοποιήσει τη δράση του, θεωρώντας τόν εαυτό του αυτάρκη, αλλά ορίζεται από τη σχέση του με την ταξική πάλη. Δηλαδή, μια ομάδα ένοπλης αγκιτάτσιας είναι μια ομάδα υποστήριξης, που τοποθετεί τη δραστηριότητά της στους κόλπους του συνόλου τής ταξικής πάλης του προλεταριάτου και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι τους. [...] Ένας πυρήνας αφοσιωμένος στην ένοπλη αγκιτάτσια έχει πολλαπλούς στόχους:*

-να επιτύχει συγκεκριμένους στόχους.

-να ριζοσπαστικοποιήσει τους εργατικούς αγώνες και να πολλαπλασιάσει την εμφάνιση πυρήνων, αφοσιωμένων στην ένοπλη αγκιτάτσια.

-να προωθήσει, μέσα στη σημερινή μεταβατική φάση, το πέρασμα από την τωρινή ριζοσπαστικοποίηση της ταξικής πάλης στην εξέγερση.[27]

Τη χρονική στιγμή που γράφτηκε αυτό το κείμενο, υπήρχαν αρκετοί αγωνιστές στη Βαρκελώνη που είχαν επιλέξει τη βία ως τρόπο δράσης ενάντια στο κράτος και την εργοδοσία. Εκτός από το MIL και την -ομάδα που η αστυνομία βάφτισε- «OLLA»[28], είχαν δημιουργηθεί και ομάδες εργατικής αυτοάμυνας σε κάποια μεγάλα εργοστάσια. Στη Σέατ υπήρχε η Ομάδα Άμυνας Ρουίθ Βιγιάλμπα, που πήρε το όνομά της από το δολοφονημένο εργάτη στην απεργία του Οκτώβρη του 1971. Αντίστοιχες ομάδες εργατών υπήρχαν και σε άλλα εργοστάσια και επιδίδονταν σε ξυλοδαρμούς προϊσταμένων και δολιοφθορές. Συνεπώς, το κείμενο για την ένοπλη αγκιτάτσια ήθελε να απαντήσει σε ένα ζήτημα, που είχε τεθεί επί τάπητος με επιτακτικό τρόπο.

Στις 18 Νοέμβρη, τα μέλη του MIL απαλλοτρίωσαν ένα γραφείο συνταξιοδότησης στη Βαρκελώνη, με λεία κοντά στις 200.000 πεσέτες. Δύο μέρες αργότερα,

26 "Tareas político-prácticas de una biblioteca socialista", *στο ίδιο*, σελ.132-133.

27 Υπάρχουν δυο πλήρεις μεταφράσεις στα ελληνικά αυτού του κειμένου. Η πρώτη -χρονικά- στο Πεζοδρόμιο 4, *Ο ταξικός πόλεμος στη Βαρκελώνη,* Αθήνα: Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1974, σελ.124-125 και η δεύτερη στο Κορτάδε, *ό.π.,* σελ.78-81.

28 Organització de la Lluita Armada (Οργάνωση Ένοπλης Πάλης).

εισέβαλαν σε ένα υποκατάστημα της Μπάνκο Θεντράλ και πήραν 1.000.000 πεσέτες. Σ' αυτές τις ληστείες πρωτοεμφανίστηκαν τα πολυβόλα Στεν, τα οποία έγιναν πολύ αγαπητά στον κίτρινο τύπο της εποχής, που -αποκρύπτοντας τον πολιτικό χαρακτήρα των ενεργειών- βάφτισε την ομάδα «Συμμορία με τα Στεν». Το MIL-GAC άφηνε πίσω του φέιγ βολάν και προκηρύξεις που εξηγούσαν τα κίνητρα της ληστείας, ενώ κατά τη διάρκεια των ληστειών ενημερώνονταν οι πελάτες και οι εργαζόμενοι.[29]

Η ομάδα διευρύνθηκε μες στο χειμώνα του 1972. Από το Παρίσι ήρθε το ζευγάρι των Εμίλι Παρδίνιας και Νικόλ Αντρεμόν,[30] τους οποίους στρατολόγησε ο Ιγνάσι Σολέ. Άλλα βοηθητικά μέλη του MIL-GAC ήταν οι συντρόφισσες του Ιγνάσι και του Πονς, Μπεθ Καλσαπέου και Μαρία Ματέος «Κεσίτα», καθώς και ο Ρικάρντ Βάργκας και η Μαρία Πιγκιλιέμ. Παράλληλα, η ΕΤ είχε ενισχυθεί με δύο εργάτες, οι οποίοι ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα για το εγχείρημα των εκδόσεων, αλλά είχαν ξεκαθαρίσει ότι δεν ήθελαν να πάρουν μέρος σε ληστείες. Η καινούρια «ΕΟ», όπως αναφέρεται σε κάποια βιβλία, ήταν οι Ερνέστ Νούνιες και Μαρσέλο Λόπες, βιομηχανικοί εργάτες με ιδιαίτερη επιρροή στα εργοστάσιά τους και στις εργατικές επιτροπές των γειτονιών τους. Οι εκδόσεις Μάης 37 αποφάσισαν, μεταξύ άλλων, την έκδοση κειμένων του Μπερνέρι, του Μπάλατς, του Πάνεκουκ και της ΙΟΟ. Για να μπουν μπροστά οι εκδόσεις, το MIL απαλλοτρίωσε στη Γαλλία τα ίδια τυπογραφικά μηχανήματα, που είχε κλέψει τον Αύγουστο και τα οποία η αστυνομία είχε επιστρέψει στον ιδιοκτήτη τους. Τελικά, οι αντικειμενικές συνθήκες καθυστέρησαν την έκδοση των φυλλαδίων, τα περισσότερα από τα οποία τυπώθηκαν μετά την αυτοδιάλυση της οργάνωσης.

Οι ληστείες συνεχίστηκαν και κατά τους χειμερινούς μήνες. Στις 29 Δεκέμβρη, λήστεψαν μια τράπεζα στη Μπανταλόνα και άφησαν πίσω μια προκήρυξη, που υπενθύμιζε την επέτειο του θανάτου του Κίκο Σαμπατέ, ενώ φεύγοντας πήραν 800.000 πεσέτες. Στις 19 Γενάρη, σειρά είχε ένα πιστωτικό ίδρυμα στη Βαρκελώνη, απ' όπου απαλλοτρίωσαν 658.000 πεσέτες. Στις 23 Γενάρη, δυο μέλη του MIL εντοπίστηκαν από την αστυνομία, τη στιγμή που προσπαθούσαν να διασχίσουν παράνομα τα γαλλοϊσπανικά σύνορα. Ακολούθησε καταδίωξη κατά την οποία οι δύο σύντροφοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν ένα σάκο που περιείχε

29 Μέρος της προκήρυξης που αφέθηκε στη ληστεία της 20ης Νοέμβρη υπάρχει μεταφρασμένο, *στο ίδιο*, σελ.77. Σε μια μεταγενέστερη προκήρυξη το MIL ξεκαθάριζε ότι η πράξη του εντάσσεται στις άμεσες ανάγκες της ταξικής πάλης και αποδοκίμαζε τις μικροαστικές ένοπλες ομάδες, που προσπαθούν να μεταστρέψουν την ταξική πάλη προς αυτονομιστικούς στόχους (καταλανικούς και βασκικούς προφανώς). Βλ. Rosés, *ό.π.*, σελ.165.

30 Ο Emili Pardiñas Viladrich "Pedrals" ήταν μεταφραστής και είχε φυλακιστεί για 3 μήνες μετά τα γεγονότα του παρισινού Μάη. Μαζί με τη Nicole Entremont "Aurora" ήταν επιφορτισμένοι με τη διάβαση των συνόρων και την επιμελητεία των ενόπλων και νοίκιαζαν οχήματα και γιάφκες. Ο Παρδίνιας συμμετείχε και σε κάποιες ληστείες ως οδηγός.

250.000 πεσέτες, προπαγανδιστικό υλικό και ένα Στεν. Τέσσερεις μέρες αργότερα, το MIL -σε συνεργασία και με άλλους αγωνιστές- απαλλοτρίωσε 3.000.000 πεσέτες από την Μπάνκο ντε Βιθκάγια της Σαρία, στη Βαρκελώνη.

Η κινητοποίηση της αστυνομίας ήταν τεράστια κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Αυτό οφειλόταν στο μεγάλο αριθμό ληστειών που είχαν πραγματοποιηθεί.[31] Στις 2 Μάρτη, το MIL λήστεψε την τράπεζα Ισπανοαμερικάνο στην Όρτα της Βαρκελώνης. Ενώ οι ένοπλοι γέμιζαν τους σάκους τους, ένας υπάλληλος επιχείρησε να πατήσει το συναγερμό. Η λανθασμένη αυτή επιλογή τού κόστισε ένα σοβαρό τραυματισμό από μια σφαίρα στο κεφάλι και μια στο μπράτσο. Δυο ασφαλίτες που περιπολούσαν εκεί κοντά, άκουσαν τους πυροβολισμούς και έσπευσαν στην τράπεζα. Οι τρεις σύντροφοι εντός του καταστήματος κατάφεραν να βγουν πυροβολώντας με τα Στεν, αλλά πήραν μαζί τους μόνο το ενάμισι από τα έξι εκατομμύρια του χρηματοκιβωτίου.[32] Παρά την ευτυχή κατάληξη, αυτή η ληστεία αποτέλεσε ορόσημο στη δράση του MIL.

Η αστυνομία ίδρυσε μια καινούρια μονάδα με στόχο την εξάρθρωση κυρίως του MIL, αλλά και των υπόλοιπων αυτόνομων ομάδων που επιδίδονταν σε ληστείες. Κάποιοι αγωνιστές τρόμαξαν με τις ποινικές ευθύνες, που μπορούσε να επισύρει ο σοβαρός τραυματισμός του υπαλλήλου. Άλλοι ήταν από την αρχή προετοιμασμένοι για μια τέτοια εξέλιξη. Σε κάθε περίπτωση, μετά από μια ληστεία δημόσιων εγγράφων στις 17 του Μάρτη, ο εκτελεστικός βραχίονας του MIL αποσύρθηκε στην Τουλούζ, τη στιγμή που η προληπτική καταστολή στη Βαρκελώνη έπαιρνε μεγάλες διαστάσεις. Ανάμεσα στα μέλη της ομάδας ξέσπασαν σοβαρές διαφωνίες.

Πρώτη -χρονικά- διαφωνία ήταν αυτή του Ιγνάσι Σολέ. Ο Ιγνάσι είχε πάψει σταδιακά να ασχολείται με την ΕΤ και δημιουργούσε υποδομές για την εξάπλωση της ένοπλης αγκιτάτσιας. Ακολουθώντας πιστά το κείμενο που -σε μεγάλο βαθμό- ο ίδιος είχε συντάξει τον προηγούμενο χρόνο, είχε αναπτύξει επαφές με μέλη της «OLLA». Το παρελθόν κάποιων μελών της «OLLA» σε καταλανικές αυτονομιστικές ομάδες και η άρνηση των μελών της να περάσουν στην παρανομία έκανε τα υπόλοιπα μέλη του MIL να την αντιμετωπίζουν υποτιμητικά. Η κάθετα αρνητική στάση του MIL για πολιτική συνεργασία με την «OLLA» οδήγησε τον Ιγνάσι στην έξοδο από την ομάδα, την άνοιξη του 1973. Η δεύτερη διαφωνία ήταν του Ρουιγιάν. Ο «Σέμπας» ήθελε να πάρει πρωτοβουλίες, με τις οποίες η ομάδα των εκδόσεων δε συμφωνούσε. Γι' αυτόν η «θεωρητική

31 Μέσα σε διάστημα περίπου ενός χρόνου, από το καλοκαίρι του 1972 μέχρι το επόμενο, έγιναν 30 ένοπλες ληστείες σε τράπεζες της Καταλονίας. Το σύνολο της λείας ανήλθε σε 24.000.000 πεσέτες. Έντεκα απ' αυτές αποδόθηκαν στη «Συμμορία με τα Στεν». Σε κάποιες από τις υπόλοιπες -οι οποίες δεν αναφέρονται εδώ- συμμετείχαν μέλη του MIL σε συνεργασία με άλλους αυτόνομους αγωνιστές. Βλ. Tajuelo, *ό.π.*, σελ.38-39.

32 Μια συναισθηματική περιγραφή αυτής της ληστείας -γραμμένη από συμμετέχοντα- υπάρχει στο Rouillan, Jean-Marc, *Γράμμα στο Ζιλ Μπονό,* Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις- Νότιος Άνεμος, 2006, σελ.19-25.

πρακτική» και η «ένοπλη πρακτική» δεν μπορούσαν να κριθούν σε ατέρμονες συζητήσεις, αλλά στην πράξη. Τις σκέψεις αυτές τις ανέπτυξε σε ένα κείμενο, ενώ προώθησε τη μετονομασία της ομάδας της Τουλούζ σε GAC-Ελευθεριακή Εξέγερση, δείχνοντας την τάση του να αυτονομηθεί. Η τρίτη ένσταση μπήκε από τον Σάντι Σολέρ, ο οποίος είχε ενοχληθεί από την ελιτίστικη στρατηγική δράσης, που κατ' αυτόν απείχε από την πραγματική ταξική πάλη. Επίσης, θεωρούσε ότι ο Ρουιγιάν δρούσε εγωιστικά και ότι κακώς είχε φύγει η ομάδα από τη Βαρκελώνη, αφήνοντας τα υπόλοιπα μέλη του MIL μόνα τους, σε μια επικίνδυνη καταστολτικά συγκυρία.

Εν μέσω της κλιμακούμενης κρίσης, οι Ρουιγιάν, Τζόρντι Σολέ, Αντρεμόν και Τόρες προχώρησαν στην έκδοση μιας μπροσούρας με τίτλο C.I.A.[33], που υπογραφόταν από το MIL. Τα κείμενα που περιέχονταν είχαν σαφή αναρχικό προσανατολισμό. Ήταν ένας τυπικός πολιτικός ελιγμός, όπως ο ίδιος ο Ρουιγιάν[34] παραδέχτηκε αργότερα, ώστε να παγιωθεί η υπάρχουσα δομή της ομάδας και να μπορέσουν να προχωρήσουν σε μια κλιμάκωση των βίαιων ενεργειών. Ο Σολέρ και η νέα «ΕΟ» δεν ήθελαν να μοιράσουν την μπροσούρα στη Βαρκελώνη μαζί με τις εκδόσεις Μάης 37, επειδή θα συνδεόταν άμεσα το εγχείρημα με «τρομοκρατική δράση» και θα έμπαινε σε κίνδυνο η δυνατότητα διανομής της, αλλά και η ελευθερία τους.

Αυτός που ανέλαβε να επιλύσει την κρίση ήταν ο Σαλβαδόρ Πουτς Αντίκ. Την άνοιξη του 1973, έγραψε μια σειρά από εσωτερικά κείμενα. Σε αυτά υπερασπίστηκε τη συνέχεια της οργάνωσης με το ίδιο όνομα, αλλά έκρινε ότι έπρεπε να υπάρξει ένας πολιτικός αναπροσδιορισμός της δράσης. Κατά τον «Μέτζε», η ομάδα θα έπρεπε να προτιμήσει μια μορφή δομημένης πολιτικοστρατιωτικής οργάνωσης, στην οποία το πολιτικό σκέλος θα είχε τον πρώτο λόγο. Ασκούσε κριτική στον ένοπλο βραχίονα, θεωρώντας ότι τον διακατείχαν εγωισμοί, ότι κακώς έφυγε από τη Βαρκελώνη και ότι κακώς αντιμετώπιζε αφ' υψηλού τα μέλη του MIL που δε συμμετείχαν στην ένοπλη δράση. Ο Πουτς δε διαφωνούσε με το χαρακτηρισμό της ομάδας ως αναρχικής, στο βαθμό που ο προσδιορισμός προέκυπτε από το στοιχείο της άμεσης δράσης. Όμως, θεωρούσε πως είχε φτάσει ο καιρός για μια αναβάθμιση της ένοπλης δράσης (και όχι αγκιτάτσιας) με βόμβες, εκτελέσεις και επιθέσεις σε τμήματα, παράλληλα με τις ληστείες.[35]

Η πρόταση του Πουτς για πολιτικοστρατιωτική οργάνωση έδωσε μια παράταση ζωής στο MIL. Ο Σολέρ -που σίγουρα ήταν αντίθετος σε μια τέτοια εξέλιξη- αποδέχτηκε την πρόταση, ώστε να μη διαλυθεί η ομάδα μέχρι την επικείμενη αποφυλάκιση του Οριόλ Σολέ. Ο σεβασμός που όλοι στην ομάδα έτρεφαν προς τον Οριόλ, έδινε ελπίδες ότι οι διαφορές θα μπορούσαν να εξομαλυνθούν με την παρουσία του. Όσο περίμεναν την αποφυλάκισή του, οι σύντροφοί του έκα-

33 Conspiración Internacional Anarquista (Διεθνής Αναρχική Συνωμοσία).

34 Βλ. Rosés, *ό.π.*, σελ.176, 215.

35 *Στο ίδιο*, σελ.188-193.

ναν άλλη μια τραπεζική ληστεία στη Βαρκελώνη. Η λεία τους ήταν πάνω από 3.000.000 πεσέτες, αλλά η επιτυχία αυτή σκιάστηκε από δύο γεγονότα. Το πρώτο ήταν η απροσεξία του Πουτς Αντίκ, ο οποίος ξέχασε μια τσάντα σ' ένα μπαρ, από την οποία η αστυνομία κατάφερε να βρει στοιχεία και να ξετυλίξει αργότερα το νήμα της οργάνωσης. Το δεύτερο γεγονός ήταν ότι ένας «ποινικός» που συμμετείχε στη ληστεία -και τον οποίο ήθελαν να εντάξουν στην ομάδα- πήρε τη μισή λεία κι εξαφανίστηκε.

Το επείγον ζήτημα για το MIL-GAC, μετά την αποφυλάκιση του Οριόλ τον Ιούνη, ήταν να γίνει μια συζήτηση, ώστε να αποφασιστεί η στρατηγική που θα ακολουθούσαν. Μετά από αρκετές καθυστερήσεις, που οφείλονταν στην εύθραυστη υγεία του Σάντι Σολέρ, το συνέδριο έλαβε χώρα στα μέσα Αυγούστου στην Τουλούζ και σ' αυτό συμμετείχαν δώδεκα αγωνιστές. Υπάρχουν τρεις διαφορετικές εκδοχές για τον τρόπο που εξελίχθηκε. Επιχειρώντας μια σύνθεση στην ουσία και των τριών και όχι στις επιμέρους λεπτομέρειες, προκύπτουν δυο τάσεις. Ανάλογα με αυτόν που διηγείται την ιστορία, η μία ήταν η «θεωρητική» ή «μαρξιστική» ή «σταθερή στις αρχικές θέσεις». Η άλλη ήταν η «ακτιβιστική» ή «τουπαμαρίστικη» ή «της όξυνσης της ένοπλης πρακτικής». Όλοι συναινούν στο ότι υπήρχε μια ομάδα, η οποία αρχικά δεν τοποθετήθηκε πάνω σε αυτό το δίπολο. Σε αυτή βρίσκονταν σίγουρα ο Πουτς και ο Παρδίνιας.[36]

Μετά τις αρχικές διαφωνίες, το συνέδριο διακόπηκε και κάποια μέλη ταξίδεψαν στο Παρίσι και ζήτησαν τη μεσολάβηση του Ζιλ Ντοβέ.[37] Η επιρροή του Ντοβέ προς την επιλογή της αυτοδιάλυσης είναι αρκετά σαφής στις εξιστορήσεις του Σολέρ και του Πονς. Δυστυχώς, ο ίδιος ο Ντοβέ δε θυμάται πως είχαν εξελιχθεί οι κουβέντες του 1973.[38] Το σίγουρο είναι ότι η επιλογή της αυτοδιάλυσης υπερίσχυσε στη συνέχεια του συνεδρίου και συντάχθηκε ένα κείμενο με τη σύμφωνη γνώμη και τη συμμετοχή όλων, αν και κυρίως αυτός που το μορφοποίησε ήταν ο Σάντι Σολέρ. Το κείμενο προς το τέλος κατέληγε: *[...] Έτσι, κάθε δράση που δεν οδηγεί σε μια κριτική και ριζική άρνηση του καπιταλισμού, παραμένει στο δικό του πεδίο και αφομοιώνεται ξανά απ' αυτόν. Το να μιλάς σήμερα για πολιτική στράτευση μέσα στους εργατικούς κύκλους και να την εφαρμόζεις είναι σα να θέλεις να αποτρέψεις το πέρασμα στον κομμουνισμό. Το να μιλάς για ένοπλη δράση και για προετοιμασία της εξέγερσης είναι το ίδιο πράγμα. Σήμερα είναι άκυρο να μιλάμε για πολιτικοστρατιωτική οργάνωση. Τέτοιου είδους οργανώσεις αποτελούν μέρος του πολιτικού παιχνιδιού [...].*[39]

Το κείμενο της αυτοδιάλυσης άφησε πολλά ερωτήματα αναπάντητα. Δεν έγινε

36 Εννοείται πως οι Σολέρ και Ρουιγιάν βρίσκονταν σε διαφορετικές τάσεις. Αναλυτικά οι εκδοχές, *στο ίδιο*, σελ.199-207.

37 Ο Σολέρ υποστηρίζει ότι -παράλληλα με αυτές τις επαφές- ο Γκαρίγκα συναντήθηκε και με τον Αλμπερόλα για να πάρει τη γνώμη του. *Στο ίδιο*, σελ.201.

38 *Στο ίδιο*, σελ.224.

39 Ολόκληρο το κείμενο της αυτοδιάλυσης βρίσκεται στα ελληνικά στο Κορτάδε, *ό.π.*, σελ.82-87.

καμιά προσπάθεια σοβαρής αυτοκριτικής για τη διαδρομή της ομάδας. Δεν υπήρξε καν αναφορά στον όρο «ένοπλη αγκιτάτσια», ο οποίος αντικαταστάθηκε από την ένοπλη πάλη. Δεν έγινε αποτίμηση της ένοπλης εμπειρίας, ώστε να προκύψει ένα συμπέρασμα για το αν και κατά πόσο βοήθησε ή για το αν σωστά περιορίστηκε στις απαλλοτριώσεις χρημάτων και υλικών. Τέλος, στο βαθμό που στο κείμενο δικαιώνεται τόσο η γραμμή της βιβλιοθήκης όσο και αυτή της ένοπλης επιλογής, καθίσταται σαφές ότι το MIL-GAC δεν απέτυχε -κατά τα μέλη του- στη δράση του, αλλά αυτοδιαλύθηκε, γιατί απέτυχε να δράσει μη-διαχωρισμένα, όπως μέσα από τα κείμενα και τις θέσεις του είχε εξαγγείλει. Η ευκαιρία να δοθεί μια πειστική και συνολική αποτίμηση του MIL από τους ανθρώπους που το συνέθεσαν, χάθηκε οριστικά.

Φαίνεται πως η αυτοδιάλυση έγινε δεκτή με ανακούφιση από τις δυο αντιμαχόμενες τάσεις. Τώρα πια, καθένας μπορούσε να προχωρήσει στο μονοπάτι που τον ενδιέφερε. Το κείμενο της αυτοδιάλυσης τυπώθηκε στο δεύτερο τεύχος της C.I.A., το οποίο βγήκε με τη συναίνεση όλων και περιείχε αρκετά ακόμη κείμενα, προς μια πιο μαρξιστική κατεύθυνση σχετικά με την ένοπλη δράση. Η παραμονή στην Τουλούζ λειτούργησε ευεργετικά και για τις εκδόσεις Μάης 37, καθώς τυπώθηκαν κάποια από τα φυλλάδια, που εδώ και καιρό είχαν δρομολογηθεί. Οι εκδόσεις Μάης 37 απ' αυτό το σημείο και μετά προχώρησαν στην έκδοση πάνω από δέκα κειμένων, μεταξύ αυτών τα «Εργατικά Συμβούλια στη Γερμανία» του Πάνεκουκ, το «Μεταξύ Επανάστασης και Χαρακωμάτων» του Μπερνέρι, το «Επαναστατική Βία και Αλληλεγγύη, η δίκη των κομμουνιστών της Βαρκελώνης» του Ντοβέ, το «Ο Λένιν και η Ρωσική Επανάσταση» του Τσιλίγκα κ.ά., εκπληρώνοντας έτσι τον αρχικό τους στόχο.

Τι διαδρομή επέλεξαν να ακολουθήσουν τα υπόλοιπα μέλη του MIL; Η καταστολή δεν επέτρεψε τη συνολική απάντηση αυτού του ερωτήματος. Στις 15 Σεπτέμβρη του 1973, οι Οριόλ και Τζόρντι Σολέ μαζί με τον Πονς λήστεψαν την ίδια τράπεζα που είχαν ληστέψει ακριβώς ένα χρόνο πριν, στο Μπελβέρ ντε Σαρδάνια. Η αστυνομία έφτασε ταχύτατα στο σημείο και ξεκίνησε ένα κυνηγητό δύο ημερών εις βάρος των τριών συντρόφων. Μετά από πολλές ανταλλαγές πυροβολισμών στα δασωμένα βουνά της γαλλοϊσπανικής μεθορίου, η Γκουάρδια Θιβίλ συνέλαβε τους Οριόλ και Πονς, ενώ ο Τζόρντι κατάφερε να περάσει τα σύνορα. Η Γκουάρδια Θιβίλ περιέφερε σιδηροδέσμιους τους δυο ληστές στα γύρω χωριά, προς παραδειγματισμό και συμμόρφωση της κοινωνίας. Από την επόμενη ημέρα ξεκίνησε ένα ντόμινο συλλήψεων στη Βαρκελώνη.

Πρώτη συνελήφθη η 16χρονη Ματέος, συντρόφισσα του Πονς, η οποία έμενε στο πατρικό του σπίτι. Στη συνέχεια, σειρά είχαν η Πιγκιλιέν, ο Παρδίνιας κι ένα περιφερειακό μέλος, ο Μανουέλ Κανέστρο. Στις 23 Σεπτέμβρη, η αστυνομία έφτασε στον Σάντι Σολέρ, ο οποίος -έπειτα από σκληρά βασανιστήρια- υπέδειξε το επόμενο ραντεβού του με τον Γκαρίγκα. Στις 25 Σεπτέμβρη, η αστυνομία έστησε την παγίδα στον Γκαρίγκα, ο οποίος, όμως, έφτασε στο ραντεβού μαζί με τον Πουτς Αντίκ. Ο Πουτς επιχείρησε να ξεφύγει χρησιμοποιώντας τα όπλα του

και σκότωσε ένα βοηθό επιθεωρητή, ενώ και ο ίδιος τραυματίστηκε σοβαρά στην ανταλλαγή πυροβολισμών.[40] Αν η αυτοδιάλυση του MIL έβαλε μια τελεία στην ιστορία της οργάνωσης, η καταστολή ήρθε για να γυρίσει και τη σελίδα. Έξι από τους δώδεκα συμμετέχοντες στο συνέδριο της αυτοδιάλυσης φυλακίστηκαν. Στις δίκες που ακολούθησαν, ο Πουτς Αντίκ καταδικάστηκε σε θάνατο, ο Πονς σε 30 χρόνια φυλάκισης και η Ματέος σε 5 χρόνια. Οι υπόλοιποι περίμεναν τη σειρά τους. Τα μέλη του πρώην-MIL συνέχισαν να βγάζουν κείμενα και μέσα από τις φυλακές. Στο πλέον χαρακτηριστικό απ' αυτά, όρισαν τη μορφή της αλληλεγγύης που επιθυμούσαν: *[...] Οι κομμουνιστές των GAC/Σεπτέμβρης '73 θεωρούν ότι η εντατικοποίηση της πάλης για την καταστροφή του συστήματος που γεννά την καταστολή είναι ο καλύτερος τρόπος ανάπτυξης της αλληλεγγύης των επαναστατών προς τους φυλακισμένους [...].*[41]

ΟΙ ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΑΥΤΟΝΟΜΟΙ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ

Αμέσως μετά τις συλλήψεις του Σεπτέμβρη έγιναν επαφές, για να δημιουργηθεί μια επιτροπή αλληλεγγύης. Η επιτροπή βασίστηκε σ' έναν υπαρκτό συντονισμό αυτόνομων ομάδων, που αργότερα η αστυνομία ονόμασε «OLLA». Εκτός από την «OLLA», συμμετείχαν και μέλη του πρώην-MIL και αρκετοί νεαροί αναρχι-

40 Πολλά βιβλία γύρω από το MIL ή τη ζωή του Πουτς, αλλά και η δραματοποιημένη εκδοχή της -γελοίας ιστορικά- ταινίας «Σαλβαδόρ», παρουσιάζουν το θάνατο του αστυνομικού ως περίπου τυχαίο ή αποτέλεσμα διασταυρωμένων πυρών των συναδέλφων του. Στη δίκη του Πουτς, ο δικηγόρος του -που αυτοπαρουσιάστηκε αργότερα ως αντιφρανκιστής αντιστασιακός- υποστήριξε ότι ο Πουτς είχε χάσει τα λογικά του από τα χτυπήματα που δέχτηκε στο κεφάλι και πως νόμισε ότι ο μπάτσος ήταν γκάνγκστερ από αντίπαλη συμμορία. Βασισμένη σε μια δήλωση του ιατροδικαστή ότι το σώμα του ασφαλίτη είχε 7-8 πληγές από σφαίρες, ενώ ο φάκελος της δίκης αναφέρει τρεις, η οικογένεια του Πουτς προσπαθεί τα τελευταία χρόνια να προκαλέσει μια αναθεώρηση της δικαστικής απόφασης. Αρωγοί σε αυτή την προσπάθεια είναι πολλοί από τους όψιμους θαυμαστές του Πουτς Αντίκ και κυρίως οι καταλανοί αυτονομιστές, οι οποίοι επιχειρούν να τον αγιοποιήσουν και ν' αφαιρέσουν από πάνω του τη ρετσινιά του «δολοφόνου». Πόσο κρίμα είναι για τη μνήμη ενός αντικαπιταλιστή ένοπλου αγωνιστή να υπάρχουν άνθρωποι, που παρακαλούν την αστική καπιταλιστική δημοκρατία να διαγράψει τις επαναστατικές του επιλογές, ώστε να τον καταστήσει ευκολότερα αφομοιώσιμο... Ο Ζαν Μαρκ Ρουιγιάν έχει δηλώσει σε μια πρόσφατη συνέντευξή του ότι -τόσο αυτός όσο και ο Πουτς- είχαν αποφασίσει να αμυνθούν μέχρι την τελευταία σφαίρα: *Η κατάντια της σημερινής νεοφρανκικής κοινωνίας είναι τέτοια, που το γεγονός ότι πήραμε τα όπλα για να πολεμήσουμε τη δικτατορία, δε μας τιμά, αλλά το αντίστροφο! Εμείς, οι παλιοί αντάρτες, πρέπει να συνεχίσουμε να δικαιολογούμαστε, επειδή σκοτώσαμε κάποιους μπάτσους του Φράνκο.* Συνέντευξη του Jean-Marc Rouillan στον Xavier Montanyá, 2008, προσωπικό αρχείο.

41 Ολόκληρη η ανακοίνωση υπάρχει στα ελληνικά στο Κορτάδε, *ό.π.*, σελ.95-98.

κοί, οι οποίοι βρισκόντουσαν σε μια διαδικασία ανασύστασης του κινήματος στη Βαρκελώνη. Η «OLLA» είναι η μεγάλη άγνωστη της περιόδου, κυρίως επειδή οι συλλήψεις και η εκτέλεση του Πουτς έδωσαν πρωταγωνιστικό ρόλο στο MIL. Κάποια από τα μέλη των αυτόνομων αυτών ομάδων προέρχονταν από μια αυτονομιστική καταλανική γκρούπα, την οποία εγκατέλειψαν για να αφοσιωθούν στον αντικαπιταλιστικό αγώνα.

Η συνεργασία της «OLLA» με το MIL ήταν περιστασιακή και -όπως αναφέρθηκε παραπάνω- δεν προχώρησε, καθώς τα μέλη του MIL διαφωνούσαν με την αυτονομιστική προέλευση κάποιων μελών και την άρνηση της «OLLA» να περάσει στην παρανομία. Από τη μεριά της, η «OLLA» διαφωνούσε με τις επιλογές του MIL που σχηματοποιήθηκε σε οργάνωση και απέκτησε όνομα, καθώς προέκρινε μια δράση ενταγμένη μες στην ταξική πάλη, χωρίς εξειδικευμένες επαναστατικές ομάδες. Οι από κοινού ενέργειες των δυο ομάδων ήταν τέσσερεις ληστείες τραπεζών, ενώ τα μέλη τους προχώρησαν και σε ανταλλαγή οπλισμού και πυρομαχικών.[42]

Τα μέλη της «OLLA» ήταν κυρίως εργατικής προέλευσης και ήταν χωρισμένα σε διάφορες ομάδες, που δρούσαν στα περίχωρα της Βαρκελώνης (Ματαρό, Σάντα Κολόμα, Τεράσα, Μπανταλόνα) αλλά και σε 4-5 ομάδες μες στην πόλη. Η περίοδος δραστηριοποίησής τους ξεκίνησε το Νοέμβρη του 1972 και τελείωσε υπό το βάρος της καταστολής, το 1974. Περίπου 30 μέλη της -άντρες και γυναίκες- συμμετείχαν στις ένοπλες δραστηριότητες, οι οποίες ήταν κυρίως ληστείες τραπεζών και βομβιστικές ενέργειες. Με τα χρήματα απ' αυτές τις ενέργειες χρηματοδοτήθηκε η επιτροπή αλληλεγγύης προς τους φυλακισμένους του MIL. Η επιτροπή αυτή έκανε τεράστια δουλειά, καθώς ήταν η μόνη που κατείχε αρκετά κείμενα των συλληφθέντων και κατόρθωσε να γνωστοποιήσει, τόσο στην Ισπανία όσο και στο εξωτερικό, τον πολιτικό χαρακτήρα της δράσης του MIL.[43] Τα κείμενα τυπώθηκαν σε αλλεπάλληλες εκδόσεις του λεγόμενου «Φακέλου MIL». Αντίστοιχες επιτροπές αλληλεγγύης άρχισαν να δημιουργούνται από τον Οκτώβρη σε όλη τη Γαλλία, το Βέλγιο και την Ελβετία. Στη Γενεύη πραγματοποιήθηκε στις 20 Οκτώβρη επίθεση στα γραφεία της Ιμπέρια.

Η επιτροπή αλληλεγγύης ασχολήθηκε αρχικά με την αντιπληροφόρηση και τη διάδοση των κειμένων των κρατουμένων. Στο διάστημα πριν τη δίκη του Πουτς Αντίκ, στις 20 Δεκέμβρη του 1973, έγινε η δολοφονική επίθεση εναντίον του ναυάρχου Καρέρο Μπλάνκο, από ένα κομάντο της ΕΤΑ στη Μαδρίτη. Ο Καρέρο ήταν δεύτερος στην ιεραρχία μετά τον Φράνκο και ίσως ο μοναδικός που

42 Στοιχεία από την ομιλία του Ricard Vargas, μέλους του MIL, με τίτλο "L' OLLA", στις 13/3/2008 στη Βαρκελώνη, στα πλαίσια του σεμιναρίου Histόries dels grups autónoms που διοργάνωσε η ελευθεριακή συνέλευση του πανεπιστημίου της Βαρκελώνης.

43 Μέχρι τότε η φρανκική λογοκρισία είχε αποκρύψει επιμελώς τον πολιτικό χαρακτήρα των ληστειών. Η επιτροπή γνωστοποίησε ευρέως την ίδια την ύπαρξη του MIL, που ώς τότε ήταν άγνωστη.

θα μπορούσε να διαδεχθεί το δικτάτορα, διατηρώντας επιτυχώς τη συνοχή του καθεστώτος, όταν αυτός θα πέθαινε. Παρά τη λυσσαλέα αντίδραση των ακροδεξιών στοιχείων του καθεστώτος και τις κραυγές για αντίποινα και σκλήρυνση της γραμμής, νέος πρωθυπουργός ανέλαβε ο φιλελεύθερος Αρίας Ναβάρο. Λίγο μετά την εκτέλεση του Καρέρο, ο Φράνκο έδωσε εγγυήσεις για επιβολή μικρών ποινών σε κάποιους κρατούμενους κομμουνιστές συνδικαλιστές και απελευθέρωσε καταλανούς δημοκράτες, δείγμα της κοινωνικής συναίνεσης που ήθελε να πετύχει.[44]

Όσο πλησίαζε το δικαστήριο των μελών του MIL, οι αγωνιστές της «OLLA» προετοιμάζονταν για μια εκρηκτική αλληλεγγύη. Μες στο Δεκέμβρη προχώρησαν στην απαλλοτρίωση εκατοντάδων κιλών εκρηκτικών από ένα λατομείο στα περίχωρα της Βαρκελώνης. Στις 4 Γενάρη του 1974, εξερράγη εκρηκτικός μηχανισμός στο αστυνομικό τμήμα του Σαν Αντρές στη Βαρκελώνη. Η δίκη πραγματοποιήθηκε το διήμερο 7-8 Γενάρη και οι ποινές ήταν οι αναμενόμενες: Δις εις θάνατον για τον Πουτς Αντίκ, 30 χρόνια για τον Πονς (ως ανήλικος ήταν παράνομο να λάβει ποινή άνω των 20 χρόνων) και 5 χρόνια για την Ματέος. Όταν γνωστοποιήθηκαν οι ποινές, στις 10 Γενάρη, πραγματοποιήθηκε συγκρουσιακή πορεία στο κέντρο της πόλης και επιθέσεις στους μπάτσους με βόμβες μολότοφ.

Στις 11 Γενάρη, σημειώθηκαν τέσσερεις βομβιστικές επιθέσεις στη Βαρκελώνη. Η ισχυρότερη είχε ως στόχο το φρανκικό μνημείο πεσόντων. Ένα μεγάλο

44 Πολλοί θεωρούν ακόμα ότι αυτή η εκτέλεση κόστισε -ως αντίποινα- τη ζωή στον Πουτς. Η -γελοία ιστορικά- ταινία «Σαλβαδόρ» πάει ένα βήμα παραπέρα και βάζει στο στόμα του αγωνιστή τη φράση: *Η ΕΤΑ με σκότωσε!* Στην πραγματικότητα, η εκτέλεση του Πουτς ήταν μη αναστρέψιμη. Η δολοφονία αστυνομικού κατά τη σύλληψή του, η συμμετοχή του σε ανταλλαγή πυροβολισμών με την αστυνομία κ.ο.κ. δεν επέτρεπαν καμιά αισιοδοξία ως προς την ποινή. Το κλίμα ανάμεσα στα συντηρητικά κλιμάκια της κυβέρνησης ήταν ήδη τεταμένο από την Πρωτομαγιά του 1973, όταν ένας άλλος αστυνομικός είχε χάσει τη ζωή του κατά τη διάρκεια συγκρούσεων σε πορεία που κάλεσε το FRAP στη Μαδρίτη. Είναι αδύνατο για έναν αγωνιστή να ζητά -σε ένδειξη αλληλεγγύης- την εντατικοποίηση της πάλης για την καταστροφή του συστήματος και τρεις μήνες μετά να χρεώνει στο αντάρτικο της ΕΤΑ την εκτέλεσή του. Η απόδοση ευθυνών στην ΕΤΑ είναι μια βολική μετέπειτα ανάγνωση της κατάστασης, που εξυπηρετεί την αντιτρομοκρατική εκστρατεία εις βάρος της βασκικής οργάνωσης. Η επιδοκιμασία των επαναστατών για το χτύπημα αυτό εκφράστηκε τότε τόσο με συνθήματα στις πορείες όσο και από τον επαναστατικό τύπο: *Το «Ελευθεριακό Μέτωπο», εκφραστής της εξόριστης αναρχοσυνδικαλιστικής τάσης αλλά και της στρατευμένης έκφρασης του Ελευθεριακού Κινήματος που δρα στο εσωτερικό της Ισπανίας, στέκεται αλληλέγγυο και χαιρετίζει με πάθος τους δράστες της επίθεσης σε βάρος του μοχθηρού Καρέρο Μπλάνκο. Σε αντίθεση με τις ελεεινές, ενδοτικές δηλώσεις του PCE και άλλων πολιτικών ομάδων, που παριστάνουν τους εκπροσώπους της αντιπολίτευσης, πιστεύουμε και διακηρύσσουμε ότι αυτή η εκτέλεση συνιστά μια απελευθερωτική πράξη για την εργατική τάξη και για όλους τους λαούς, που καταπιέζει το ισπανικό κράτος. [...] Ζήτω, λοιπόν η άμεση δράση ενάντια στο φρανκισμό.* Frente Libertario, núm. 38, Γενάρης 1974. Αρχείο Gómez Pelaez, Fernando, IISH, Amsterdam, φάκελος 337.

κομμάτι του μνημείου καταστράφηκε, το ίδιο και όλα τα τζάμια σε μεγάλη απόσταση γύρω του. Οι άλλες τρεις βόμβες τοποθετήθηκαν σ' ένα αστυνομικό τμήμα και δύο τράπεζες. Αυτές οι επιθέσεις έγιναν από αγωνιστές της «OLLA», η οποία από τις 12 ως τις 19 Γενάρη διοργάνωσε συνέδριο για να αποφασίσει τη στάση που θα ακολουθούσε στο μέλλον. Η απόφαση ήταν η όξυνση της δράσης. Στις 13 Γενάρη, σημειώθηκε μια σειρά εκρήξεων εναντίον κρατικών κτιρίων στη Μαδρίτη. Στις 17 του ίδιου μήνα, εξερράγη βόμβα σ' ένα μνημείο πεσόντων στο Ματαρό, ενώ, στις 26, δυο βόμβες διέκοψαν μια εκδήλωση των φασιστών, υπέρ του κατεστραμμένου μνημείου της Βαρκελώνης. Η κατάσταση φαινόταν να βρίσκεται εκτός ελέγχου και γι' αυτό δημιουργήθηκε μια ειδική αντι-αναρχική αστυνομική μονάδα, με στόχο την εξάρθρωση των ομάδων δράσης. Παράλληλα με τις επιθέσεις στην Ισπανία, ένα κύμα επιθετικής αλληλεγγύης εκδηλώθηκε και στην υπόλοιπη Ευρώπη, διεκδικώντας την ακύρωση της θανατικής καταδίκης του Πουτς Αντίκ. Στο Τορίνο, τη Ζυρίχη, το Δουβλίνο και την Τουλούζ τοποθετήθηκαν εκρηκτικοί μηχανισμοί σε ισπανικά κρατικά κτίρια. Γραφεία της Ιμπέρια καταστράφηκαν ή καταλήφθηκαν στο Παρίσι, το Μπουένος Άιρες, τις Βρυξέλλες και τη Ζυρίχη. Συγκρουσιακές πορείες και άλλες επιθετικές ενέργειες έγιναν σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις.[45]

Παρά την έμπρακτη αλληλεγγύη στο εσωτερικό και το εξωτερικό, αλλά και τη διεθνή κατακραυγή εις βάρος της ισπανικής δικτατορίας, ο Σαλβαδόρ Πουτς Αντίκ δολοφονήθηκε δια στραγγαλισμού τα ξημερώματα της 2ας Μάρτη του 1974. Ταυτόχρονα με τη σαδιστική ιεροτελεστία, που έλαβε χώρα στη φυλακή Μοδέλο της Βαρκελώνης, ένας ακόμη άνθρωπος θανατώθηκε με τον ίδιο τρόπο στη φυλακή της Ταραγόνα. Ήταν ο Χάιντς Τσεζ[46], ένας ανατολικογερμανός ηθοποιός που είχε κατηγορηθεί για τη δολοφονία ενός μπάτσου της Γκουάρδια Θιβίλ. Οι δυο αυτές εκτελέσεις ήταν οι τελευταίες που έγιναν με αυτή τη μέθοδο, αλλά δεν ήταν οι τελευταίες όσον αφορά στον αντιδικτατορικό αγώνα. Πριν πεθάνει, ο Φράνκο πρόλαβε να υπογράψει τη θανατική καταδίκη δύο μελών της ΕΤΑ και τριών του FRAP[47], το Σεπτέμβρη του 1975. Τουλάχιστον σε αυτούς αναγνώρισε χαρακτηριστικά πέραν του κοινού εγκλήματος και διέταξε τον τουφεκισμό τους.

45 Ένας αρκετά αναλυτικός κατάλογος των δράσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο βρίσκεται στο Κορτάδε, *ό.π.,* σελ.25-26. Κάποιες ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν σε αυτό το χρονικό διάστημα από τις GARI, θα αναφερθούν παρακάτω.

46 Το πραγματικό του όνομα ήταν Γκέοργκ Βέλτσελ και είχε δηλώσει ψεύτικο όνομα και πολωνική υπηκοότητα στους μπάτσους που τον συνέλαβαν για τη δολοφονία ενός άνδρα της Γκουάρδια Θιβίλ.

47 Το Frente Revolucionario Antifascista y Patriota (Αντιφασιστικό και Πατριωτικό Επαναστατικό Μέτωπο) συστήθηκε το Νοέμβρη του 1973 από το PCE m-l, μια αριστερή διάσπαση του ισπανικού κομμουνιστικού κόμματος. Το καλοκαίρι του 1975, το μέτωπο αποφάσισε να διεξάγει και ένοπλο αγώνα και εκτέλεσε δυο άνδρες των σωμάτων ασφαλείας, ενώ τραυμάτισε έναν ακόμη. Για αυτές τις ενέργειες τουφεκίστηκαν τρία από τα μέλη του. Το FRAP διαλύθηκε το 1978.

Αντιθέτως, ο Πουτς, όπως και οι Ντελγάδο και Γρανάδος το 1963, η ομάδα του Οσέτ το 1953, η ομάδα του Παλιαρές δέκα χρόνια νωρίτερα και τόσοι άλλοι αναρχικοί αντάρτες θεωρήθηκαν απλοί εγκληματίες του κοινού ποινικού δικαίου και καταδικάστηκαν στον ατιμωτικό θάνατο δια στραγγαλισμού.

Τα νέα για την εκτέλεση έκαναν το γύρο του κόσμου. Την ίδια μέρα στη Βαρκελώνη ξέσπασαν βίαιες συγκρούσεις σε πολλά σημεία της πόλης. Όλες οι πανεπιστημιακές σχολές παρέμειναν κλειστές και πολλές τράπεζες και κρατικά οχήματα παραδόθηκαν στις φλόγες. Το βράδυ, μια ομάδα της «OLLA» γνωστοποίησε στις υπόλοιπες ομάδες την πρόθεσή της να επιτεθεί στο αρχηγείο της ασφάλειας στη Βία Λαϊετάνα. Γι' αυτό το σχέδιο είχαν έτοιμο βαρύ οπλισμό, φορτωμένο σε κλεμμένα οχήματα. Το σχέδιο δεν πραγματοποιήθηκε, επειδή η πλειονότητα των μελών ήταν αντίθετη σε μια τέτοια ενέργεια, καθώς θα προκαλούσε μεγάλο αριθμό νεκρών εκατέρωθεν και δυσανάλογη όξυνση της καταστολής. Ήταν η δεύτερη φορά που ακυρωνόταν σχέδιο επίθεσης στη Βία Λαϊετάνα από την «OLLA». Η πρώτη, λίγο καιρό νωρίτερα, προέβλεπε την ανατίναξη του κτιρίου με δυναμίτη, αλλά ακυρώθηκε λόγω του κινδύνου να σκοτωθούν κρατούμενοι στα μπουντρούμια της ασφάλειας.

Στις 3 Μάρτη, η αστυνομία επιτέθηκε στους 3.000 ανθρώπους που έφευγαν συντεταγμένοι από την κηδεία του Πουτς, στο νεκροταφείο του Μονζουίκ. Οι σποραδικές συγκρούσεις συνεχίστηκαν όλη τη μέρα και καινούριες εμπρηστικές επιθέσεις σημειώθηκαν στην πόλη. Πολλές τράπεζες ανατινάχθηκαν με δυναμίτη, ενώ βόμβα εξερράγη στη σχολή πυροβολικού της Βαρκελώνης. Ολόκληρη η επόμενη βδομάδα ήταν γεμάτη ένταση. Η «OLLA» συνέχισε την καθημερινή χρήση των απαλλοτριωμένων εκρηκτικών εις βάρος τραπεζών, γραφείων εφημερίδων, μετασχηματιστών ηλεκτρικής τάσης και κρατικών αυτοκινήτων, μεταξύ αυτών και ενός οχήματος αξιωματικού της ασφάλειας.

Στις 4 Μάρτη, πραγματοποιήθηκε απεργία σε κάποιες μεγάλες βιομηχανίες της Βαρκελώνης. Η κορύφωση των γεγονότων στην πόλη ήταν η πορεία στις 10 του Μάρτη. Η συμμετοχή ήταν πολύ μεγάλη για τα δεδομένα της δικτατορίας. Πάνω από 5.000 άνθρωποι κατέβηκαν στο δρόμο, διαμαρτυρήθηκαν για τη δολοφονία και συγκρούστηκαν με την αστυνομία. Τα επεισόδια επεκτάθηκαν στο κέντρο της πόλης και η αστυνομία προχώρησε σε περίπου 200 συλλήψεις. Μαζί με αυτές, το νούμερο των συλλήψεων σε μια βδομάδα συνεχόμενων γεγονότων ανήλθε περίπου στις 450.

Εκτός από τη Βαρκελώνη, υπήρξαν αντιδράσεις και στην υπόλοιπη χώρα. Σε πολλές πόλεις έγιναν πορείες, οι οποίες διαλύθηκαν βίαια και κατέληξαν σε συγκρούσεις με πολλούς τραυματίες και συλληφθέντες. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκαν και επιθέσεις σε κρατικούς και τραπεζικούς στόχους. Οι πιο εντυπωσιακές απ' αυτές έγιναν στο τυπογραφείο της εφημερίδας του κράτους στη Μαδρίτη και σ' ένα μοναστήρι-κάστρο στην Πονφεράδα, όπου από την έκρηξη

κατεδαφίστηκαν εξήντα τετραγωνικά μέτρα της οχύρωσής του.[48]

Οι διαμαρτυρίες επεκτάθηκαν σε ένα μεγάλο μέρος της ευρωπαϊκής ηπείρου, με διαδηλώσεις και βίαιες συγκρούσεις μπροστά σε κτίρια του ισπανικού κράτους. Στο διήμερο που ακολούθησε την εκτέλεση έγιναν αμέτρητες επιθέσεις. Στο Πο έγινε επίθεση με μολότοφ στο ισπανικό προξενείο, στη Λυόν εκτοξεύθηκαν μολότοφ στην ισπανική τράπεζα, στη Ρώμη κάποιοι πυροβόλησαν τα παράθυρα της ισπανικής πρεσβείας, στη Γένοβα μια βόμβα διέλυσε το ισπανικό εμπορικό επιμελητήριο, στο Μιλάνο πλήθος κόσμου ισοπέδωσε τα γραφεία της Ιμπέρια και τραυμάτισε έναν αστυνόμο. Συγκρουσιακές πορείες πραγματοποιήθηκαν και στις Βρυξέλλες, τη Λιέγη, το Λουξεμβούργο, την Μπαγιόν, το Παρίσι, τη Νιμ, τη Γενεύη, το Περπινιάν, την Τουλούζ, καθώς και σε πολλές άλλες πόλεις.

Πίσω στη Βαρκελώνη, η αστυνομία δεν έμεινε με σταυρωμένα τα χέρια. Βασισμένη στις πληροφορίες που είχε συλλέξει η νεοσύστατη αντι-αναρχική μονάδα, η κατασταλτική μηχανή προχώρησε σε 22 συλλήψεις μελών της επιτροπής αλληλεγγύης στους φυλακισμένους του MIL, στις 22 του Μάρτη. Οι περισσότεροι απ' αυτούς ήταν μέλη ελευθεριακών συλλογικοτήτων της πόλης, ενώ κάποιοι άλλοι ήταν μέλη της «OLLA». Μπροστά σε αυτή την εξέλιξη, η «OLLA» αποφάσισε να αναβαθμίσει τη δράση της. Τα μέλη της εκπόνησαν ένα σχέδιο εκτέλεσης του στρατιωτικού διοικητή της Βαρκελώνης. Για την πραγματοποίηση του σχεδίου χρειαζόντουσαν νάρκες, τις οποίες κατάφεραν να προμηθευτούν στην Ελβετία.

Στις 7 Απρίλη του 1974, δυο μεξικανοί αγωνιστές επιβιβάστηκαν στο τρένο Γενεύη-Βαρκελώνη και φόρτωσαν μια βαλίτσα με αντιαρματικές νάρκες στο βαγόνι αποσκευών. Οι δυο άνδρες αποβιβάστηκαν στο Περπινιάν, πριν το τρένο περάσει στο ισπανικό έδαφος. Στον τυπικό έλεγχο που πραγματοποιήθηκε στα σύνορα -άγνωστο αν υπήρχε πληροφορία ή όχι- βρέθηκε η βαλίτσα, αλλά το τρένο συνέχισε με μικρή καθυστέρηση τη διαδρομή του, ώστε να αποκαλυφθούν οι παραλήπτες της. Τα τρία μέλη της «OLLA», που είχαν επιφορτιστεί με την παραλαβή και μεταφορά των εκρηκτικών, έπεσαν στην παγίδα. Ήταν οι Ραμόν Καριόν, Ζουάν Βινιόλας και Τζορτζίνα Νικολάου.

Τα στοιχεία που αποκάλυψαν στην αστυνομία μετά το βασανισμό τους, αλλά και οι έλεγχοι στα σπίτια τους και σε αυτά συγγενικών τους προσώπων, έφεραν στο φως αναπάντεχα ευρήματα για τις αρχές. Συνολικά αποκαλύφθηκαν 13 γιάφκες και βρέθηκαν 12 κλεμμένα οχήματα. Εκτός από τις νάρκες, η αστυνομία κατάσχεσε 2 πολυβόλα, 8 πιστόλια, εκατοντάδες σφαίρες, 300 κιλά εκρηκτικών, 8 μασούρια δυναμίτιδα, πλήθος πυροκροτητών πολλών ειδών, ένα μηχανισμό τηλεπυροδότησης, χάρτες, κατόψεις αστυνομικών τμημάτων και στρατοπέδων της Γκουάρδια Θιβίλ, τα σχέδια υδροδότησης της πόλης, απόρρητα έγγραφα στρατιωτικών και αστυνομικών διοικήσεων, δεκάδες διαβατήρια, ταυτότητες και διπλώματα οδήγησης, καθώς και άλλα χρήσιμα έγγραφα. Ακολούθησαν αρκετές

48 Αναλυτική λίστα των επιθέσεων υπάρχει στο περιοδικό Solidaridad España, τεύχος Μάη-Ιούνη 1974, αρχείο Gómez Pelaez, Fernando, IISH, Amsterdam, φάκελος 553.

συλλήψεις και εκδόθηκαν εντάλματα για πέντε αγωνιστές, οι οποίοι διέφυγαν στο εξωτερικό. Η αστυνομία έβγαλε μια θριαμβευτική ανακοίνωση, στην οποία υποστήριξε ότι εξάρθρωσε την «OLLA». Ήταν αναγκαίο να βαφτιστεί με κάποιο τρόπο η οργάνωση, ώστε ν' αποτυπωθεί στο ευρύ κοινό η αστυνομική επιτυχία. Αλλιώς θα ήταν δύσκολο να εξηγήσουν ότι 30 άνδρες και γυναίκες, καθημερινά εργαζόμενοι, χωρίς παρελθόν με τη δικαιοσύνη, αποφάσισαν να προχωρήσουν σε τόσες ενέργειες, χωρίς να θέλουν να τις διεκδικήσουν για χάρη μιας οργάνωσης. Η ουσία ήταν ότι, μετά τις συλλήψεις του Απρίλη, οι συγκεκριμένες αυτόνομες ομάδες της Βαρκελώνης διαλύθηκαν, πριν να αναβαθμίσουν ακόμη περισσότερο το επίπεδο της δράσης τους.

Ένα από τα πιο ζωντανά κομμάτια του κινήματος στη Βαρκελώνη ήταν η αναρχική ομάδα που συσπειρώθηκε γύρω από το ενημερωτικό φυλλάδιο CNT-Informa. Η ομάδα αυτή χρησιμοποιούσε το όνομα της Συνομοσπονδίας, αν και δεν είχε κάποια οργανική σχέση με αυτή ούτε στο εσωτερικό ούτε στην εξορία. Τα μέλη της ήταν κυρίως νεαροί αγωνιστές, εργάτες και φοιτητές, οι οποίοι επιχειρούσαν να αναβιώσουν τη μακρά παράδοση της πόλης στον αναρχοσυνδικαλισμό και την άμεση δράση. Το φυλλάδιο που εξέδιδαν είχε κυρίως ενημερωτικό χαρακτήρα γύρω από τους εργατικούς αγώνες, χωρίς να λείπουν οι αναφορές στις κινήσεις αλληλεγγύης σε κρατουμένους, αλλά και οι καταγγελίες για τις νεοφασιστικές ομάδες που αναπτύσσονταν εκείνη την περίοδο. Ανάμεσα στους πιο έμπειρους αγωνιστές αυτής της ομάδας ήταν ο Νταβίντ Ουρμπάνο, μέλος της 1η Μάη που είχε αποφυλακιστεί το 1972.

Μαζί με άλλες διάσπαρτες αναρχικές ομάδες και μεμονωμένους αγωνιστές, η CNT-Informa συμμετείχε στην επιτροπή αλληλεγγύης του MIL και στις μαζικές ενέργειες πριν και μετά την εκτέλεση του Πουτς Αντίκ. Μέσα στο κλίμα έντασης που αναπτύχθηκε την άνοιξη του 1974, η ομάδα επιχείρησε να προπαγανδίσει τον εορτασμό της Πρωτομαγιάς και να δείξει την έμπρακτη αλληλεγγύη στους συλληφθέντες των προηγούμενων ημερών. Στις 26 Απρίλη του 1974, 100 αναρχικοί σταμάτησαν ένα τρένο με 500 επιβάτες στο σταθμό του σιδηρόδρομου στην οδό Μουντανέρ. Μέσα σε λιγότερο από πέντε λεπτά έγραψαν συνθήματα σε όλο το τρένο, στις αποβάθρες και τους γύρω τοίχους, πέταξαν φέιγ βολάν και φώναξαν συνθήματα. Προκλήθηκε τεράστιο χάος στο δίκτυο σιδηροδρομικών συγκοινωνιών, καθώς οι αρχές σταμάτησαν τα τρένα μέχρι να αντιληφθούν τι είχε συμβεί. Ο συρμός μπορούσε να αποσυρθεί μόνο κάποιες στάσεις παρακάτω, έτσι τα βαγόνια με τα συνθήματα παρέλασαν μπροστά στα έκπληκτα μάτια των επιβατών σε ώρα αιχμής.

Στις 28 Απρίλη, μια ομάδα 50 αναρχικών επιτέθηκε σε μια τράπεζα στη γειτονιά του Μπορν στην παλιά πόλη, την οποία και έκαψε, αφού έγραψε συνθήματα στους τοίχους γύρω απ' αυτή. Την Πρωτομαγιά, αναρχικοί μαζί με αυτόνομους αγωνιστές πραγματοποίησαν μαζική καταδρομική επίθεση στο κέντρο της γειτονιάς του Πόμπλε Νόου στη Βαρκελώνη και κατέστρεψαν ολοσχερώς πέντε τράπεζες, με ρίψη μολότοφ και μασουριών δυναμίτη. Λίγες μέρες αργότερα, η

ομάδα του CNT-Informa συνεργάστηκε και με τους αγωνιστές των GARI, στην κοινή προσπάθεια για την έκφραση της αλληλεγγύης προς τους υπόλοιπους κρατουμένους του MIL, οι οποίοι κινδύνευαν να καταδικαστούν σε θανατική ποινή. Η συνεχής αυτή δράση των ελευθεριακών ομάδων της Βαρκελώνης, σε συνδυασμό με την εμφανή τους δραστηριοποίηση -κυρίως στα εργοστάσια αλλά και σε πανεπιστήμια και σε επίπεδο γειτονιάς- διευκόλυνε τις κατασταλτικές δυνάμεις στο έργο τους. Κατά τη διάρκεια του 1974, δεκάδες αναρχικοί διώχθηκαν και φυλακίστηκαν στη Βαρκελώνη. Πολλοί από τους συμμετέχοντες σε αυτές τις ομάδες, τόσο τις αυτόνομες όσο και τις αναρχικές, αποτέλεσαν τη σημαντικότερη φωνή αντίδρασης κατά την περίοδο της πολιτικής μετάβασης στην καπιταλιστική δημοκρατία.

ΟΙ GARI

Οι GARI[49] δεν υπήρξαν μια ομάδα με την κλασική της έννοια. Αποτέλεσαν περισσότερο μια σφραγίδα, με την οποία υπογράφτηκαν δεκάδες ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν στη Γαλλία σε ένδειξη αλληλεγγύης προς τους ισπανούς πολιτικούς κρατουμένους. Το όνομα GARI προέκυψε από την ανάγκη υπογραφής της εντυπωσιακότερης ενέργειας αυτών των ομάδων: Της απαγωγής του Μπαλτάσαρ Σουάρεθ, διευθυντή της τράπεζας του Μπιλμπάο στο Παρίσι. Στις ενέργειες των GARI συμμετείχαν πρώην μέλη του MIL, παλιοί αγωνιστές της Ομάδας 1η Μάη, ελευθεριακοί και αυτόνομοι αγωνιστές από τη Γαλλία και την Ισπανία και διεθνιστές επαναστάτες άλλων χωρών. Ο συντονισμός αυτών των ομάδων κάτω από μια σφραγίδα δημιούργησε τους GARI.

Η πολιτική τους άποψη εκφράστηκε στο κείμενο της ανάληψης ευθύνης της απαγωγής: *Διακηρύσσουμε ότι*: *Μετά την εκτέλεση του Σαλβαδόρ Πουτς Αντίκ, που κατέδειξε την αναποτελεσματικότητα των -εθνικών και διεθνών- ειρηνικών διαμαρτυριών και μπροστά στον κίνδυνο νέων εκτελέσεων επαναστατών αλλά και ενάντια στο ταυτόχρονο κατασταλτικό πογκρόμ ειδικά στην Καταλονία και τη Χώρα των Βάσκων, οι ομάδες που υπογράφουν την παρούσα διακήρυξη αποφάσισαν να περάσουν στη δράση για να απαντήσουν και να πολεμήσουν το φρανκισμό και όλες τις συνεργαζόμενες με αυτόν κυβερνήσεις.*

Παρά τις συνεχόμενες δηλώσεις περί φιλελευθεροποίησης και ανοίγματος προς τη «δημοκρατική» Ευρώπη, η πρόσφατη δημιουργία μιας ειδικής ταξιαρχίας στην Καταλονία (παρόμοιας με αυτή που δρα στη Χώρα των Βάσκων), ομοίως και η μεροληπτική καταστολή της οποίας θύματα είναι οι επαναστατικές ομάδες που δεν αποδέχονται το -υποταγμένο στα μεγάλα συμφέροντα και τους διεθνείς συμβιβασμούς- παραδοσιακό πολιτικό παιχνίδι, αποδεικνύουν την πρόθεση του φρανκικού καθεστώτος να διαλύσει κάθε απόπειρα εξέγερσης που θα μπορούσε να θέσει σε

49 Grupos de Acción Revolucionaria Internacionalista (Ομάδες Διεθνιστικής Επαναστατικής Δράσης).

κίνδυνο το καπιταλιστικό σύστημα.

Η δράση μας εντάσσεται στη διαδικασία ανάπτυξης ενός συνεχούς επαναστατικού αγώνα -πιο πέρα από κάθε θεώρηση εθνικιστικού τύπου- ενάντια σε κάθε μορφή καταπίεσης και αλλοτρίωσης.

Πεπεισμένοι ότι ενάντια στην τρομοκρατία της Εξουσίας μια από τις αποτελεσματικές μορφές πάλης είναι η άμεση επαναστατική δράση, δηλώνουμε την αμετάπειστη απόφασή μας να επεκτείνουμε τη μάχη μας για την ελευθερία στην Ισπανία, στην Ευρώπη, αλλά και σε όλο τον κόσμο.[50]

Ο άμεσος λόγος συνάντησης αυτών των ετερόκλητων αγωνιστών ήταν η σωτηρία των Οριόλ Σολέ και Πονς Λιομπέτ, οι οποίοι ανέμεναν τη διεξαγωγή στρατοδικείου εναντίον τους και υπήρχαν φόβοι για την επιβολή θανατικής ποινής. Νωρίτερα και με αφορμή την καταδίκη του Πουτς, αγωνιστές των μετέπειτα GARI είχαν προχωρήσει σε ενέργειες αλληλεγγύης προς τον εκτελεσμένο αγωνιστή του MIL. Στις 16 Γενάρη του 1974, η γαλλική αστυνομία συνέλαβε στο Ιβρύ τους τέσσερεις αναρχικούς Ζαν Κλοντ Τόρες, Μισέλ Καμιγιέρι, Άνχελ Μορένο και Πιέρ Ρουζέ, επειδή βρέθηκαν στην κατοχή τους όπλα και πλαστά χαρτιά. Ο στόχος τους ήταν να πραγματοποιήσουν αεροπειρατεία σε μια πτήση της Ιμπέρια από τη Γενεύη, ώστε να σώσουν τη ζωή του Πουτς. Ένα δεύτερο σχέδιο για την απαγωγή του ισπανού πρέσβη στο Παρίσι και την ανταλλαγή του με μια χάρη στον Πουτς, δεν ευδοκίμησε ποτέ. Στις 28 Φλεβάρη, μέλη των μετέπειτα GARI γάζωσαν το αυτοκίνητο του ισπανού πρόξενου στο Παρίσι.

Όμως, η μοίρα του Πουτς Αντίκ ήταν προδιαγεγραμμένη. Με σκοπό την έγκαιρη δράση για τη σωτηρία των άλλων μελών του MIL, οι πρωτοεμφανιζόμενες GAI[51] τοποθέτησαν στις 22 Μάρτη τρεις εκρηκτικούς μηχανισμούς στη Γαλλία, κοντά στα ισπανικά σύνορα. Οι δυο πρώτοι κατέστρεψαν σιδηροδρομικές γέφυρες και ο τρίτος μια γέφυρα εθνικής οδού. Σκοπός των βομβιστών ήταν η διατάραξη της ομαλής μεταφοράς προϊόντων μεταξύ των δύο χωρών. Δυο εβδομάδες αργότερα, μέλη των GARI πραγματοποίησαν μια ληστεία τράπεζας στην Τουλούζ, ώστε να χρηματοδοτηθεί το κεντρικό τους σχέδιο, που ήταν η απαγωγή του διευθυντή της τράπεζας του Μπιλμπάο.

Ο αρχικός πυρήνας των μετέπειτα GARI -που τον αποτελούσαν πρώην μέλη του MIL και κοντινοί τους σύντροφοι- ήρθε σε επαφή, στις αρχές του 1974, στο Παρίσι με αγωνιστές της 1η Μάη, όπως οι Αλμπερόλα και Έντο.[52] Την επαφή την επεδίωξαν τα μέλη της 1η Μάη, καθώς ήθελαν να βοηθήσουν στη διάσωση

50 Βλ. CNT-Informa, Ιούνιος 1974, σελ.2, αρχείο Gómez Pelaez, Fernando, IISH, Amsterdam, φάκελος 553.

51 Grupos Autónomos de Intervención (Αυτόνομες Ομάδες Επέμβασης). Οι πράξεις αυτές διεκδικήθηκαν αργότερα από τους GARI. Βλ. Dossier G.A.R.I., αρχείο Gómez Pelaez, Fernando, IISH, Amsterdam, φάκελος 553.

52 Υπήρχε σίγουρα δίαυλος επικοινωνίας και πριν απ' αυτή τη συνάντηση τόσο του Έντο και του Ουρτούμπια με κάποιον από τους αδερφούς Σολέ όσο και του Αλμπερόλα με τον Ρουιγιάν. Βλ. Edo, *ό.π.*, σελ.234 και Rosés, *ό.π.*, σελ.223.

των μελών του MIL. Σε αυτή την κατεύθυνση, οι αναρχικοί της 1η Μάη επεξεργάστηκαν δύο σχέδια απαγωγών, εκ των οποίων απέρριψαν το ένα εναντίον του διευθυντή της Ιμπέρια στο Παρίσι και προέκριναν το δεύτερο.

Την Παρασκευή 3 Μάη του 1974, τρεις ένοπλοι μασκοφόροι εισέβαλαν στο υπόγειο γκαράζ του σπιτιού του Μπαλτάσαρ Σουάρεθ. Αφού ακινητοποίησαν τους δυο έφηβους γιους του και τους φίμωσαν με ταινία, φόρτωσαν το διευθυντή της τράπεζας του Μπιλμπάο σ' ένα αυτοκίνητο, που τους περίμενε έξω από το γκαράζ. Από την πρώτη μέρα της απαγωγής τα ΜΜΕ έκαναν λόγο για ανάμειξη του Αλμπερόλα στην υπόθεση και κατηγόρησαν την Ομάδα 1η Μάη για την απαγωγή. Στις 7 του μήνα, διοργανώθηκε μια παράνομη συνέντευξη τύπου στη Βαρκελώνη, στην οποία η ενέργεια διεκδικήθηκε από τους GARI. Το κείμενο στάλθηκε την ίδια μέρα στο γαλλικό πρακτορείο ειδήσεων στη Μαδρίτη, αλλά και στη Daily Mirror στο Λονδίνο. Η συνέντευξη τύπου της Βαρκελώνης είχε ανατεθεί στον Λουίς Αντρές Έντο, ο οποίος συνεργάστηκε με τον Νταβίντ Ουρμπάνο. Τα αιτήματα των GARI ήταν τα εξής: 1) Η δημοσίευση των ανακοινωθέντων της οργάνωσης στα ΜΜΕ. 2) Η με όρους αποφυλάκιση του Σάντι Σολέρ για λόγους υγείας. 3) Η δημοσιοποίηση του κατηγορητηρίου εναντίον των μελών του FRAP που είχαν συλληφθεί για τα γεγονότα της Πρωτομαγιάς του 1973 στη Μαδρίτη, καθώς υπήρχαν υπόνοιες για πιθανή θανατική τους καταδίκη. 4) Η άμεση αποφυλάκιση των πολιτικών κρατουμένων (όλων των τάσεων), οι οποίοι είχαν εκτίσει τέτοιο μέρος της ποινής, ώστε δικαιούνταν να αποφυλακιστούν με όρους.

Στο πρώτο κείμενο δεν γινόταν άμεση αναφορά στα μέλη του MIL Σολέ και Πονς, αλλά στα ανακοινωθέντα που εκδόθηκαν τις επόμενες μέρες απαιτήθηκε η απελευθέρωσή τους, όπως και η καταβολή λύτρων εκ μέρους της τράπεζας του Μπιλμπάο. Την ίδια μέρα με την απαγωγή, μέλη των GARI απαλλοτρίωσαν μια ισπανική τράπεζα στις Βρυξέλλες. Από τις 7 Μάη -και μετά την παράνομη συνέντευξη τύπου- δημιουργήθηκε στη Βαρκελώνη η Αντικατασταλτική Ελευθεριακή Επιτροπή, η οποία στόχευε στην αντικατάσταση της -διαλυμένης από την καταστολή- επιτροπής αλληλεγγύης στο MIL. Η απαγωγή του Σουάρεθ είχε τεράστιο πανευρωπαϊκό αντίκτυπο. Η ομηρία του τραπεζίτη κράτησε 19 μέρες και η γαλλική αστυνομία στάθηκε ανίκανη να τον εντοπίσει. Το βράδυ πριν την απελευθέρωσή του, το «Κομάντο Πουτς Αντίκ» των GARI πυρπόλησε τα γραφεία μιας γαλλικής εφημερίδας. Στις 22 Μάη, ο Σουάρεθ αφέθηκε ελεύθερος σ' ένα δάσος κοντά στο Παρίσι, αφού καταβλήθηκαν 3.000.000 φράγκα ως λύτρα.

Κάποιες ώρες μετά την απελευθέρωσή του, η αστυνομία προχώρησε στη σύλληψη εννιά αναρχικών αγωνιστών, ανάμεσά τους το ζευγάρι Αλμπερόλα-Γκρανσάκ και το ζεύγος Άνα και Λούθιο Ουρτούμπια. Στην κατοχή των συλληφθέντων βρέθηκαν μοιρασμένα τα χρήματα από τα λύτρα. Την ίδια νύχτα, ένα παγιδευμένο αυτοκίνητο ανατινάχθηκε μπροστά από τα γραφεία της Ιμπέρια

στις Βρυξέλλες και δυο ακόμη εξουδετερώθηκαν σε άλλες βελγικές πόλεις. Την ευθύνη ανέλαβαν οι GAI.[53] Στις αρχές Ιούλη πραγματοποιήθηκαν 30 συλλήψεις αναρχικών στη Βαρκελώνη, οι οποίες ήταν σχετικές με τη δικαστική διερεύνηση της υπόθεσης. Τελικά, τέσσερεις αγωνιστές κατέληξαν στη φυλακή. Ανάμεσά τους ήταν οι Έντο και Ουρμπάνο. Οι GARI απάντησαν στην ένταση της καταστολής με την ενεργητική αλληλεγγύη.

Στις 15 Μάη, οι GARI είχαν δώσει δίμηνη διορία στο ισπανικό κράτος για να ικανοποιήσει τα αιτήματά τους. Ο Σάντι Σολέρ απελευθερώθηκε με όρους για λόγους υγείας και ανακοινώθηκε το κατηγορητήριο των μελών του FRAP, το οποίο δεν δικαιολογούσε την επιβολή θανατικής καταδίκης. Όμως, οι πολιτικοί κρατούμενοι που είχαν συμπληρώσει τα τρία τέταρτα της ποινής τους δεν απελευθερώθηκαν. Επιπλέον, η δίκη των μελών του MIL είχε οριστεί για τα τέλη Ιούλη και δεν υπήρχε χρόνος για χάσιμο.[54] Οι GARI κράτησαν το λόγο τους για τη δίμηνη διορία. Ακριβώς δυο μήνες μετά, στις 15 Ιούλη 1974, ένα εντυπωσιακό μπαράζ ενεργειών συγκλόνισε τη Γαλλία. Δυο βόμβες τοποθετήθηκαν στην αρχιεπισκοπή και στο ισπανικό φιλόπτωχο ταμείο του κρατιδίου της Ανδόρρας. Μια ακόμη εξερράγη στις τουαλέτες του τρένου Παρίσι-Μαδρίτη, ενώ βρισκόταν στον παρισινό σταθμό του Οστερλίτζ. Πυλώνες υψηλής τάσης που συνέδεαν τα δίκτυα Γαλλίας και Ισπανίας ανατινάχτηκαν στο Ιλ συρ Τετ και στο Μπριαλού. Την επόμενη μέρα, πραγματοποιήθηκε βομβιστική επίθεση εναντίον οχημάτων των αποστολών του ποδηλατικού Γύρου της Γαλλίας, του πιο σημαντικού παγκό-

53 Από αυτό το σημείο και μετά οι αναλήψεις ευθύνης γίνονται όλες στο όνομα των GARI. Οι περισσότεροι από τους συλληφθέντες αφέθηκαν ελεύθεροι μετά από σύντομο χρονικό διάστημα, ενώ ο Αλμπερόλα αποφυλακίστηκε με όρους το Μάη του 1975. Υπεύθυνος για αυτές τις συλλήψεις ήταν ο Ινοθένθιο Μαρτίνεθ, ο γνωστός χαφιές που ευθυνόταν και για παλιότερες συλλήψεις αγωνιστών της FIJL. Αυτή η προσφορά του στις αρχές ήταν και η τελευταία, αφού πλέον βεβαιώθηκαν όλοι για την υπαιτιότητά του. Μετά την απαγωγή Σουάρεθ τα πρώην μέλη της 1η Μάη είχαν ελάχιστη συμβολή στη δράση των GARI. Ο Αλμπερόλα έχει πει για την υπόθεση αυτή, ότι: *[...] δεν είχαμε ούτε ιδεολογική συμφωνία, ούτε και κοντινές σχέσεις με αυτό τον κόσμο, αλλά συνεργαστήκαμε και βοηθήσαμε για λόγους συνείδησης [...]*. Από την εισήγηση του Οκτάβιο Αλμπερόλα στην κουβέντα με θέμα τους GARI, στις 6/3/2008 στη Βαρκελώνη, στα πλαίσια του σεμιναρίου Histórіes dels grups autónoms, που διοργάνωσε η ελευθεριακή συνέλευση του πανεπιστημίου της Βαρκελώνης. Η δίκη της υπόθεσης Σουάρεθ έγινε το 1981(!) και οι κατηγορούμενοι αθωώθηκαν. Ως τότε ήταν όμηροι του γαλλικού κράτους, σε μια εποχή που στην Ισπανία είχαν αμνηστευθεί όλες οι αντιφρανκικές ενέργειες. Συνέντευξη με O. Alberola, Περπινιάν, 12/5/2007.

54 Ανώνυμες μαρτυρίες στον ισπανικό τύπο της εποχής ανέφεραν ότι το καθεστώς υποσχέθηκε από το Μάη πως δεν θα εκτελούσε τους Σολέ και Πονς, ώστε να αποφύγει τη δυσφήμιση της χώρας από τις επιθέσεις στο εξωτερικό. Βλ. Tajuelo, *ό.π.*, σελ.117. Το 1974 ήταν χρονιά ύφεσης για τον ισπανικό τουρισμό, αφού πολλοί ευρωπαίοι επέλεξαν άλλους προορισμούς, θορυβημένοι από τη δημοσιοποίηση της καταστολής και την εκτέλεση του Πουτς.

σμιου ποδηλατικού γεγονότος. Η διαδρομή του ποδηλατικού γύρου κλείστηκε και από κορμούς δέντρων, που ρίχτηκαν στο δρόμο Μπαρέζ-Τουρμαλέ. Σχεδόν ταυτόχρονα, δεκατρία πούλμαν καθολικών προσκυνητών κάηκαν ολοσχερώς από εμπρηστική βόμβα στο πάρκινγκ του ιερού προσκυνήματος της Λούρδης. Οι GARI ανέλαβαν τηλεφωνικά την ευθύνη για αυτά τα χτυπήματα και απείλησαν τη ζωή των ισπανών ποδηλατών του Γύρου. Στις 17 Ιούλη, ένα κομάντο των GARI απήγαγε το γιο ενός μεγαλοβιομηχάνου στη Μαδρίτη και τον απελευθέρωσε την επόμενη μέρα.

Η δίκη των μελών του MIL για τη ληστεία στο Μπελβέρ έγινε στις 23 και 24 Ιούλη. Οι Σολέ και Πονς καταδικάστηκαν σε 48 και 21 χρόνια, αντίστοιχα. Η αποφυγή των θανατικών ποινών ενθάρρυνε τις GARI στο να συνεχίσουν να ασκούν πίεση. Στις 25 Ιούλη, ανατίναξαν την πρόσοψη της ισπανικής Μπάνκο Ποπουλάρ στην Τουλούζ. Τη νύχτα της 27ης Ιούλη, πραγματοποίησαν δυο ακόμη βομβιστικές επιθέσεις. Η πρώτη ισοπέδωσε ένα μέρος του σιδηροδρομικού σταθμού της Εντάιγ και η δεύτερη έσκασε στο πολύπαθο ισπανικό προξενείο στην Τουλούζ. Από την έκρηξη στο προξενείο τραυματίστηκαν τρεις πυροσβέστες και έξι αστυνομικοί.[55] Οι επιθέσεις συνεχίστηκαν μες στις επόμενες τρεις μέρες. Δυναμιτίστηκαν δυο οχήματα μιας γαλλοϊβηρικής εταιρείας μεταφορών και πολυτελή σκάφη αναψυχής στη μαρίνα Γκραν Μοτ, ενώ δυο παγιδευμένα αυτοκίνητα εξερράγησαν στα συνοριακά τελωνεία του Μπουρ Μαντάμ και του Λε Περτού. Όλες αυτές οι ενέργειες διεκδικήθηκαν από τις GARI, το ίδιο και οι τρεις επιθέσεις με παγιδευμένα αυτοκίνητα στις Βρυξέλλες, μία εναντίον της Ιμπέρια και δύο σε ισπανικά υποκαταστήματα τραπεζών.

Στο προσεχές διάστημα τα διάφορα κομάντο ελάττωσαν τη δραστηριότητά τους κάτω κι από την αφόρητη πίεση της γαλλικής αστυνομίας. Στις αρχές Σεπτέμβρη, λήστεψαν δυο τράπεζες, ενώ στον τύπο διέρρεαν σενάρια της αστυνομίας ότι οι GARI σκόπευαν να απαγάγουν τον ισπανό πρίγκιπα Χουάν Κάρλος κατά τις διακοπές του στο Μονακό. Όμως, τα όποια σχέδια των GARI για δράση διακόπηκαν από την καταστολή. Από το Σεπτέμβρη μέχρι το Δεκέμβρη του 1974, πολλοί από τους αγωνιστές τους συνελήφθησαν κατόπιν εντατικών ερευνών, αλλά και τυχαίων ελέγχων. Ανάμεσά τους ήταν οι Πιερ Ρουζέ (από τα τέλη Ιούλη), Βίκτορ Μανρίκε, Μισέλ Καμιγιέρι, Μάριο Ινές Τόρες, Ζαν Μισέλ Μαρτίνεθ, Ρομπέρτο Σαφόν (συνελήφθη στη Βαρκελώνη και κατηγορήθηκε για συμμετοχή στην «OLLA» και τις GARI), Τσέμα Κοντόν Μποφίγ, Φλορεάλ Κουαδράδο, Ρεμόν Ντελγάδο και Ζαν Μαρκ Ρουιγιάν.

Μετά από τις πρώτες συλλήψεις του Σεπτέμβρη, οι GARI έπαψαν να χρη-

55 Ένα μήνα μετά οι GARI έστειλαν ένα δέμα με σαμπάνιες στους τρεις πυροσβέστες ως επανόρθωση για τον τραυματισμό τους. Η αστυνομία κατάσχεσε το δέμα. Υπεύθυνος για την πρόωρη έκρηξη ήταν ο αστυνομικός επιθεωρητής, ο οποίος -χωρίς να περιμένει την άφιξη πυροτεχνουργών- σήκωσε τη βόμβα για να τη μεταφέρει αλλού. Η ηλιθιότητά του επιτάχυνε την έκρηξη κατά δέκα λεπτά και του κόστισε το ένα του χέρι. *Στο ίδιο*, σελ.121.

σιμοποιούν αυτό το όνομα για τις ενέργειες που πραγματοποίησαν. Έτσι, στις 10 Οκτώβρη, ανέλαβαν την τοποθέτηση δύο βομβών (χωρίς πυροκροτητή) στο γήπεδο Παρκ ντε Πρενς κατά τη διάρκεια του αγώνα Ρεμς-Μπαρτσελόνα ως Αυτόνομες Διεθνιστικές Ομάδες (GAI). Στις 30 Οκτώβρη, απαλλοτρίωσαν έγγραφα και όπλα από ένα αστυνομικό τμήμα στο Παρίσι και ανέλαβαν την ευθύνη ως TDC[56]. Την ίδια μέρα πυρπόλησαν ένα ταχυδρομείο με εμπρηστική βόμβα σε ένδειξη αλληλεγγύης στην απεργία των ταχυδρομικών υπαλλήλων και ανέλαβαν την ευθύνη ως PTT[57]. Στις 4 Νοέμβρη, αφαίρεσαν το κεφάλι και τα χέρια του κέρινου ομοιώματος του Χουάν Κάρλος από το μουσείο Γκρεβάν. Στη συνέχεια -μαζί με την προκήρυξή τους- έστειλαν τα δάχτυλα σε γαλλικές εφημερίδες, ένα αυτί στην ισπανική πρεσβεία και το υπόλοιπο κεφάλι στο γαλλικό πρακτορείο ειδήσεων. Την ευθύνη για αυτή την ενέργεια την ανέλαβαν ως GAROT[58].

Οι εννιά κρατούμενοι των GARI στη Γαλλία ξεκίνησαν απεργία πείνας, στις 27 Δεκέμβρη του 1974, για να τους αναγνωριστεί η ιδιότητα του πολιτικού κρατουμένου. Σε ένδειξη αλληλεγγύης στον αγώνα τους, η ομάδα Ναύτες της Κρονστάνδης (μέλη των πρώην GARI) τοποθέτησαν εκρηκτικό μηχανισμό στην ισπανική έκθεση του παρισινού ναυτικού μουσείου. Στις 8 και 16 Γενάρη, ρίχτηκαν δακρυγόνα στα δικαστικά μέγαρα της Τουλούζ και του Παρισιού από άλλα μέλη της ομάδας. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν η αποφυλάκιση των Κοντόν και Κουαδράδο, μετά από 30 μέρες απεργίας πείνας και η αναγνώριση της ιδιότητας του πολιτικού κρατουμένου στους υπόλοιπους έξι, μετά από 43 ημέρες. Ο μόνος που δεν του αναγνωρίστηκε η ιδιότητα ήταν ο Ρουζέ, ο οποίος κατηγορήθηκε αποκλειστικά για ληστεία τράπεζας.

Έτσι τελείωσε η ιστορία των GARI, στις αρχές του 1975. Πολλοί από τους συμμετέχοντες σε αυτή την ιστορία συνέχισαν τις επαναστατικές τους διαδρομές σε άλλους σχηματισμούς ή μετά την αποφυλάκισή τους. Η ένταση για το ισπανικό ζήτημα άρχισε να φθίνει στη Γαλλία μετά το 1975, καθώς στις 20 Νοέμβρη αυτού του χρόνου, ο Φράνκο πέθανε πλήρης ημερών και τη θέση του άρχισε να διεκδικεί ο δημοκρατικός καπιταλισμός. Αντιθέτως, στην Ισπανία η επικείμενη πολιτειακή αλλαγή πυροδότησε νέες εντάσεις, καθώς οι επαναστατικές δυνάμεις που είχαν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια δεν ονειρεύονταν μια απλή μετάβαση στη δημοκρατία.

56 Trou Du Coul (Κωλοτρυπίδα).

57 Pouvoir Total aux Travailleurs (Όλη η Εξουσία στους Εργάτες). Το όνομα είναι λογοπαίγνιο με τα αρχικά του γαλλικού ταχυδρομείου, που είναι PTT.

58 Grupo de Acción Revolucionaria Ocasionalmente Terrorista (Επαναστατική Ομάδα Δράσης Ενίοτε Τρομοκρατική).

Η μετάβαση στη δημοκρατία 1975-1979

ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΝ: ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Στα μέσα της δεκαετίας του ’70 η Ισπανία βρισκόταν σε ένα πολύ κρίσιμο σταυροδρόμι. Η υγεία του δικτάτορα χειροτέρευε, αλλά όσο στεκόταν στα πόδια του κυβερνούσε με τη θανατηφόρο πυγμή που τον διέκρινε σε όλη τη διαδρομή του. Η κρατικά προστατευόμενη οικονομία ένιωθε την ανάσα της παγκόσμιας κρίσης να την πλησιάζει απειλητικά. Η ισπανική εργατική τάξη συμπύκνωνε στο εσωτερικό της μια έντονη δυναμική, η οποία είχε αποκτηθεί από μια δεκαετία συνεχών αγώνων στις πιο αντίξοες συνθήκες. Ένα μεγάλο κομμάτι της λειτουργούσε αυτόνομα από τα συνδικάτα και τους πολιτικούς σχηματισμούς και συνιστούσε μια σοβαρή απειλή για τα ντόπια αφεντικά. Στο εσωτερικό του συστήματος δελφίνοι, τεχνοκράτες, καθολικοί, παραδοσιακοί και μεταρρυθμιστές πάλευαν μεταξύ τους, για να εξασφαλίσουν τα μεγαλύτερα δυνατά οφέλη από την επερχόμενη μεταφρανκική εποχή. Στα όρια μεταξύ κράτους και παρακράτους, ο φασισμός είχε διαμορφώσει μια σειρά από νεοφασιστικές ομάδες, οι οποίες ήταν έτοιμες για αντιπαράθεση ή τρομοκράτηση του εσωτερικού εχθρού.

Αυτός ο εσωτερικός εχθρός είχε διάφορα πρόσωπα. Είχε τα πρόσωπα των διάσπαρτων αυτονομιστικών κινημάτων και κυρίως του βασκικού. Το Ευσκάδι, όπως ονομάζεται η περιοχή στα βάσκικα, βρισκόταν σε διαρκή αναταραχή για μια δεκαετία. Οι εκφάνσεις του βασκικού εθνικισμού ήταν πολλές, το ίδιο και τα μέσα αγώνα που χρησιμοποιούσαν. Εκτός από την ΕΤΑ υπήρχαν κι άλλες οργανώσεις, κάποιες μάλιστα με πολύ πιο ριζοσπαστικό λόγο, αλλά πάνω απ’

όλα υπήρχε μια ευρύτατη κοινωνική συμμετοχή και υποστήριξη στο κίνημα της αυτοδιάθεσης του Εουσκάδι. Λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία που είχε -και έχει- για την ισπανική οικονομία η βασκική βιομηχανία, γίνεται εύκολα κατανοητό ότι το πρόβλημα αυτό είχε πολλαπλό αντίκτυπο. Άλλα αυτονομιστικά κινήματα που δημιουργούσαν πρόβλημα, αν και όχι τόσο εκτεταμένο, ήταν αυτά της Καταλονίας και σε μικρότερο βαθμό της Γαλικίας και των Κανάριων Νήσων.

Πέρα από τις παραλλαγές των ντόπιων εθνικισμών -οι οποίοι συχνότατα είχαν αριστερό πρόσημο- βρισκόταν ο κοινωνικοταξικός εσωτερικός εχθρός. Ένα πολύχρωμο αμάλγαμα επαναστατών κομμουνιστών, αναρχικών, εξαγριωμένων εργατών, ένοπλων σχηματισμών, αυτόνομων πρωτοβουλιών, φοιτητικών διεκδικήσεων και νεολαιίστικων υποκουλτούρων αμφισβητούσαν -πέρα από το φρανκισμό- το ίδιο το καπιταλιστικό σύστημα και το μέλλον που τους επιφύλασσε. Η δράση αυτών των ανθρώπων εξαπλωνόταν και πέρα από τις κλασικές ταξικές διεκδικήσεις και έφερνε στο προσκήνιο νέα ζητήματα, όπως την αλλοτρίωση, τη γυναικεία χειραφέτηση, την οικολογία κ.ά.. Οι διεκδικήσεις πάνω σε όλα αυτά τα ζητήματα, από τις πιο απλές εκδηλώσεις μέχρι τις δυναμικές εργοστασιακές απεργίες, γνώριζαν σκληρή καταστολή από το φρανκικό μηχανισμό.

Το 1975 υπήρξε μια χρονιά με μεγάλη υποβόσκουσα ένταση. Η οικονομική κρίση, ο ενδοτισμός του ημιεπίσημου αριστερού συνδικαλισμού και η καταστολή οδήγησαν το κίνημα σε μια σχετική αναδίπλωση. Το ντόπιο αλλά και το διεθνές κεφάλαιο επεξεργαζόντουσαν μια φόρμουλα εκδημοκρατισμού του καθεστώτος, μπρος στο διαφαινόμενο θάνατο του γηραιού δικτάτορα, ώστε η Ισπανία να μπορεί να απολαύσει το προνόμιο της εισόδου της στην ΕΟΚ και ο καπιταλισμός να εδραιώσει την κυριαρχία του σε μια χώρα με έντονο επαναστατικό παρελθόν και παρόν. Αμερικανικά και γερμανικά κεφάλαια στήριξαν την επανίδρυση του σοσιαλιστικού κόμματος και συνδικάτου, ώστε να δημιουργηθεί ένας μετριοπαθής πόλος δημοκρατικής συσπείρωσης. Αντιστασιακοί των σαλονιών και των φοιτητικών συνελεύσεων, όπως ο μετέπειτα πρωθυπουργός Φελίπε Γκονθάλεθ, πήραν την εντολή να μεταλαμπαδεύσουν τα ιδανικά της δημοκρατίας και του καταναλωτισμού σε μια χώρα εξουθενωμένη από τη φασιστική επιβολή και να αποτελέσουν την εξισορροπητική δύναμη του συστήματος μέσα σε μια αβέβαιη συνθήκη.

Η αναδίπλωση του κινήματος το 1975 σήμανε μια μερική μείωση των εργατικών κινητοποιήσεων. Οι συγκρούσεις στο δρόμο και στα εργοστάσια μειώθηκαν, αν και με αφορμή γεγονότα, όπως η επέτειος της εκτέλεσης του Πουτς Αντίκ, έγιναν επεισόδια και εμπρηστικές επιθέσεις σε πολλές πόλεις της Ισπανίας. Το FRAP αποφάσισε να περάσει στον ένοπλο αγώνα το καλοκαίρι και εκτέλεσε δυο αστυνομικούς. Η ΕΤΑ συνέχισε με απαγωγές βιομηχάνων και ενέτεινε τις επιθέσεις ενάντια στις κατασταλτικές δυνάμεις κατοχής της Χώρας των Βάσκων. Η απάντηση του κράτους και στα δύο μέτωπα ήταν άμεση. Από τη μία ψηφίστηκε νόμος που πάγωνε τους μισθούς, ώστε να μπορέσουν οι βιομήχανοι να διαχειριστούν την κρίση και από την άλλη καταδικάστηκαν σε θάνατο έντεκα

αγωνιστές της ΕΤΑ και του FRAP. Στις 27 Σεπτέμβρη του 1975 -μετά από πολλές συγκρουσιακές πορείες διαμαρτυρίας- πέντε από αυτούς τουφεκίστηκαν. Ήταν η τελευταία δολοφονική πράξη του γηραιού δικτάτορα.[1] Στις 20 Νοέμβρη του 1975, ανακοινώθηκε ο θάνατος του Φρανθίσκο Φράνκο. Δυο μέρες αργότερα στέφθηκε βασιλιάς ο Χουάν Κάρλος, ο οποίος όρισε στις 11 Δεκέμβρη μια μεταρρυθμιστική κυβέρνηση, την οποία αποτελούσαν μέλη όλων των τάσεων του παλιού καθεστώτος.

Ο θάνατος του Φράνκο προκάλεσε μια έκρηξη αισιοδοξίας στον ισπανικό λαό. Η κατάσταση που άφησε πίσω του ο αιμοδιψής χασάπης ήταν πράγματι τραγική. Στην Ισπανία υπήρχαν στα τέλη του 1975 περίπου ενάμισι εκατομμύριο άνεργοι, ενώ τρία εκατομμύρια ισπανοί ήταν οικονομικοί μετανάστες σε άλλες χώρες. Το ποσοστό αναλφάβητων ήταν πολύ μεγάλο για ευρωπαϊκή χώρα, ενώ αντίστροφα ανθούσε η κακοπληρωμένη παιδική εργασία. Οι συνθήκες εργασίας ήταν απαράδεκτες, γεγονός που στοίχιζε σχεδόν 2.500 θανάτους από εργατικά ατυχήματα κάθε χρόνο.[2] Η κοινωνική ασφάλιση και πρόνοια βρίσκονταν στο ναδίρ. Οι συντάξεις ήταν ανύπαρκτες ή υπερβολικά χαμηλές, τα νοσοκομεία δυσεύρετα και οι μισθοί χαμηλότεροι από τις συνεχείς ανατιμήσεις των προϊόντων. Ένα μέρος των παραγκουπόλεων στις παρυφές των βιομηχανικών περιοχών είχε αντικατασταθεί από τερατώδη συμπλέγματα εργατικών πολυκατοικιών. Το καθεστώς μπορούσε να περηφανεύεται μόνο για δυο πράγματα. Το πρώτο ήταν η τουριστική βιομηχανία που το συντηρούσε και το δεύτερο, η τεράστια κατασταλτική μηχανή που εξασφάλιζε τη διαιώνισή του.

Η περίοδος που εγκαινιάστηκε από το θάνατο του Φράνκο μέχρι την ψήφιση του πρώτου μεταφρανκικού συντάγματος, το Δεκέμβρη του 1978, ονομάστηκε Μετάβαση[3]. Για κάποιους πολιτικούς αναλυτές η περίοδος της Μετάβασης τελείωσε στις 23 Φλεβάρη του 1981, ημέρα του αποτυχημένου στρατιωτικού πραξικοπήματος, καθώς αποδείχθηκε η σταθερότητα του δημοκρατικού οικοδομήματος. Άλλοι επεκτείνουν τη Μετάβαση μέχρι την άνοδο των σοσιαλιστών στην εξουσία το 1982. Σε κάθε περίπτωση η έννοια της Μετάβασης εξαρτάται από τη σταθε-

1 Σε αυτή την περίοδο ξεκίνησαν τη δράση τους και οι GRAPO - Grupos de Resistencia Antifascista Primero de Octubre (Ομάδες Αντιφασιστικής Αντίστασης Πρώτη Οκτώβρη). Οι GRAPO ήταν ο ένοπλος βραχίονας του PCE(r), μιας σκληροπυρηνικής διάσπασης του κομμουνιστικού κόμματος. Η πρώτη τους ενέργεια ήταν η εκτέλεση ενός μπάτσου, στις 2 Αυγούστου 1975, ενώ ως απάντηση στους τουφεκισμούς της 27ης Σεπτέμβρη, εκτέλεσαν άλλους 5 αστυνομικούς, στις 29 Σεπτέμβρη και 1 Οκτώβρη στη Μαδρίτη. Αργότερα, η δημοκρατία παρουσίασε τις GRAPO ως ένοπλο βραχίονα της CNT και φιλοαναρχικές, στήνοντας μια υστερόβουλη θεωρία που ήταν εντελώς αβάσιμη.

2 Τα νούμερα προέρχονται από κρατικές στατιστικές και ισπανικά περιοδικά της εποχής. Βλ. Muturreko Burutazoiak (ed.), *Dos Victorias de la Burguesía, Dos. Cincuenta años de Guerra Social en el estado español, 1931-1980,* Bilbao: Facsímil, 2003, σελ.89-94.

3 Η ισπανική λέξη που αποτυπώνει την περίοδο είναι Transición.

ροποίηση του νέου πολιτειακού μοντέλου καπιταλιστικής διαχείρισης. Κατά τ' άλλα η ίδια η λέξη Μετάβαση φανερώνει την ανυπαρξία οποιασδήποτε ρήξης με το φασιστικό παρελθόν. Ο στρατός, η αστυνομία, οι δημόσιοι υπάλληλοι, μέχρι και οι πολιτικοί παρέμειναν στη θέση τους και απλώς αλλάξανε ταμπέλα. Πολλοί νόμοι παρέμειναν ανέγγιχτοι. Παρά την αμνηστία στους πολιτικούς κρατουμένους, η οποία κατακτήθηκε με μνημειώδεις αγώνες και αίμα, δεν υπήρξε καμιά επαναδιαπραγμάτευση δικαστικών υποθέσεων ούτε και αντικατάσταση των ακροδεξιών φρανκικών δικαστών. Η συναίνεση που οικοδομήθηκε, ώστε να αποφευχθεί μια οποιαδήποτε κοινωνική έκρηξη στην Ισπανία, είχε πολλούς πυλώνες. Πρωταγωνιστές στη συναίνεση ήταν τα κόμματα της σοσιαλδημοκρατίας, δηλαδή το σοσιαλιστικό και το κομμουνιστικό μαζί με τις συνδικαλιστικές τους ενώσεις CCOO και UGT. Ακολούθησαν οι μετριοπαθείς δεξιοί -στελέχη του φασιστικού καθεστώτος- που πολλές φορές εμφανίστηκαν προοδευτικότεροι των σοσιαλδημοκρατών. Η ΕΟΚ, η εκκλησία και τα ΜΜΕ στήριξαν με όλη τους τη δύναμη το νέο status quo και εξομάλυναν τις αντιθέσεις, σε μια κοινωνία που κατακλυζόταν συστηματικά από τον καταναλωτισμό και τα ναρκωτικά.

Η μόνη συγκροτημένη δύναμη που αντιστάθηκε στη βελούδινη Μετάβαση -έξω από τη Χώρα των Βάσκων- ήταν η αναγεννημένη CNT. Δίπλα της ενίοτε κι εναντίον της στάθηκαν οι αυτόνομοι αγωνιστές, αν και πολλοί απ' αυτούς επέλεξαν τελικά τη συμμετοχή τους στη CNT. Η αντισυναινετική στάση της CNT και η θεαματική της αναγέννηση την έφεραν στο στόχαστρο του ισπανικού κράτους, μαζί με το βάσκικο εθνικισμό και τις ένοπλες οργανώσεις. Η διαδικασία της ανασύστασης της CNT αποτελεί από μόνη της το υλικό για ένα βιβλίο. Με δεδομένο ότι το παρόν βιβλίο επικεντρώνεται στην περίοδο της δικτατορίας, αλλά και το ότι η δημοκρατία ήταν αυτή που αποτελείωσε την επαναστατική προοπτική της Συνομοσπονδίας, παρακάτω θα παρουσιαστεί αρκετά συνοπτικά η διαδρομή της CNT μέχρι το 5ο Συνέδριο του 1979. Παράλληλα με τη διαδικασία της ανασυγκρότησης, θα παρουσιαστούν και οι αγώνες των υπόλοιπων αναρχικών, αυτόνομων και ελευθεριακών συνιστωσών του επαναστατικού κινήματος.

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ CNT ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

Η διαδικασία ανασύστασης της CNT είχε ξεκινήσει με αργά αλλά αποφασιστικά βήματα κατά τη διάρκεια του 1975. Τη στιγμή του θανάτου του δικτάτορα υπήρχαν στην Ισπανία αρκετές ομάδες του ευρύτερου ελευθεριακού φάσματος, οι οποίες ήταν διατεθειμένες να στηρίξουν μια τέτοια προσπάθεια. Στη Μαδρίτη είχε δημιουργηθεί συνδικάτο οικοδόμων της CNT, ενώ κι άλλοι εργαζόμενοι βρίσκονταν σε διαδικασία συγκρότησης ανά κλάδο. Στην ίδια πόλη υπήρχαν και μικρές αναρχικές ομάδες, όπως και ένα αρκετά αναπτυγμένο αυτόνομο εργατικό κίνημα. Στη Βαρκελώνη, όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο,

υπήρχαν πολυπληθείς αναρχικές και αυτόνομες ομάδες με γερές βάσεις στα εργοστάσια της βιομηχανικής ζώνης γύρω από την πόλη, αλλά και επιρροή στη νεολαία και τα πανεπιστήμια. Στη Βαλένθια λειτουργούσε ένας πυρήνας παλιών αγωνιστών, που διατηρούσε επαφές με τη διηπειρωτική γραμματεία της CNT στην Τουλούζ,[4] αλλά και μια μεγάλη ομάδα εργατών που συσπειρώνονταν στη Σολιδαριδάδ[5]. Ομάδες της Σολιδαριδάδ υπήρχαν και στη Μαδρίτη, τη Βαρκελώνη και την Ανδαλουσία. Στην Ανδαλουσία οι ελευθεριακές ομάδες της Σεβίλλης, του Κάντιθ και της Γρανάδα κατάφεραν να συντονιστούν προς το τέλος του 1975 και οργάνωσαν μια περιφερειακή επιτροπή. Στην Αστούριας, οι προσπάθειες ανασύστασης της εκεί περιφερειακής επιτροπής προηγήθηκαν του θανάτου του Φράνκο. Παράλληλα με τη δημιουργική δυναμική αυτού του ετερόκλητου συνόλου, φυτοζωούσε μια -κατ' όνομα- εθνική επιτροπή της CNT, πιθανότατα αποτέλεσμα του συντονισμού μερικών δεκάδων παλιών αγωνιστών, η οποία δεν είχε ουσιαστική υπόσταση και διαλύθηκε στις αρχές του 1976.[6]

Οι δυο συνελεύσεις που εγκαινίασαν τη νέα περίοδο για τη CNT ήταν αυτές του Δεκέμβρη στη Μαδρίτη και της 29ης Φλεβάρη του 1976 στη γειτονιά του Σανς στη Βαρκελώνη. Στην πρώτη συμμετείχαν περίπου 200 άνθρωποι και στη δεύτερη, 700. Καθώς δεν υπήρχαν δομημένα συνδικάτα, οι συνελεύσεις αυτές είχαν ένα γενικότερο χαρακτήρα και επικεντρώθηκαν κυρίως στη διαδικασία που έπρεπε να ακολουθηθεί για να αναδομηθεί η Συνομοσπονδία. Στο Σανς και τη Μαδρίτη ορίστηκαν προσωρινές περιφερειακές επιτροπές της Καταλονίας και του Κέντρου. Η επιτροπή του κέντρου λειτούργησε συντονιστικά για όλες τις επιτροπές που ανασυστήνονταν στις υπόλοιπες περιοχές.

Όλες αυτές οι πρωτοβουλίες λάμβαναν χώρα σε μια γκρίζα ζώνη μεταξύ παρα-

4 Στις αρχές της δεκαετίας του '70, η SI του Εσγκλέας προσπάθησε να δημιουργήσει βάσεις στην Ισπανία. Η απροθυμία πολλών αγωνιστών του εσωτερικού να συνεργαστούν με τους ορθόδοξους της Τουλούζ οδήγησε την SI στο να αναζητήσει συμμάχους ανάμεσα στους ριζοσπαστικούς φοιτητικούς κύκλους. Η πρεμούρα της SI να βρει συμμάχους, την έκανε να έρθει σε επαφές μέχρι και με μαρξιστές(!). Η κεντρική φυσιογνωμία της ομάδας της Βαλένθια ήταν ο Χουάν Φερέρ, που αργότερα αποδείχθηκε ότι ήταν τροτσκιστής και προσπαθούσε να μεταστρέψει τον πολιτικό χαρακτήρα της CNT. Οι συνεργάτες της SI σε άλλες περιοχές ήταν λίγοι και συνήθως φοιτητές.

5 Για τη Σολιδαριδάδ υπάρχουν πληροφορίες στο κεφάλαιο 10: Αποσύνθεση της CNT, διεθνοποίηση του αγώνα από τη νεολαία 1966-1975.

6 Η ύπαρξη αυτής της εθνικής επιτροπής έγινε γνωστή μέσα από μια υποτιθέμενη ολομέλεια που διοργάνωσε στη Μαδρίτη, το Φλεβάρη του 1976. Στην ανακοίνωσή της -προφανώς αποκομμένη από την πραγματική ανασύσταση της CNT- προειδοποιούσε για «υφαρπαγή» του ονόματος της CNT και για «προδοσία». Μετά απ' αυτή την ολομέλεια η συγκεκριμένη επιτροπή διαλύθηκε. Βλ. Gómez Casas, Juan, *Relanzamiento de la CNT, 1975-1979,* Madrid: Regional del Exterior CNT, 1984, σελ.10. Σε σχέση με τις ομάδες και τις εκδόσεις που υπήρχαν στην Ισπανία το 1975, υπάρχει στα ελληνικά μια αναλυτικότερη παράθεσή τους στο Μέλτσερ, *ό.π.*, σελ.128-136. Ο συντάκτης του κειμένου είναι ο Freddy Gómez, γιος του αρχισυντάκτη του «Ελευθεριακού Μετώπου» στο Παρίσι.

νομίας και νομιμότητας. Η μεταβατική κυβέρνηση έκανε τα στραβά μάτια μπρος στην οργάνωση των συνδικάτων, παρά το γεγονός ότι το κάθετο συνδικάτο CNS ήταν ο μόνος νόμιμος συνδικαλιστικός φορέας και οι απεργίες ήταν ακόμη παράνομες. Το κράτος αποδεχόταν την οργάνωση των συνδικάτων, καθώς έλπιζε πως μέσα από την αντιπροσώπευση και τα ανταλλάγματα που θα παρείχε, θα μπορούσε να κατευνάσει τους εργατικούς αγώνες που ξέσπασαν αμέσως μετά το θάνατο του Φράνκο. Το 1976 έμελλε να είναι η πιο εκρηκτική χρονιά εργατικών διεκδικήσεων μετά τον εμφύλιο πόλεμο.

Το συγκλονιστικότερο παράδειγμα αυτών των αγώνων ήταν οι απεργίες της Γκαστέιτζ (Βιτόρια). Το Γενάρη του 1976, ξέσπασαν απεργίες σε όλη την ισπανική επικράτεια. Στη Μαδρίτη η συμμετοχή του κλάδου της οικοδομής και του μετάλλου ήταν σχεδόν καθολική και πάνω από 300.000 εργάτες συμμετείχαν στις κινητοποιήσεις. Ταυτόχρονα, ξέσπασαν απεργίες στην Καταλονία και τη Χώρα των Βάσκων, αλλά και σε όλα τα βιομηχανικά κέντρα της περιφέρειας. Μπροστά στον κίνδυνο γενικής παράλυσης, η κυβέρνηση επιστράτευσε τους εργαζόμενους στις μεταφορές.[7] Το πρώτο αυτό κύμα απεργιών -το οποίο ξεκίνησε αυθόρμητα και από τα κάτω- αντιμετωπίστηκε μετά από συνεργασία της κυβέρνησης με τα σοσιαλιστικά, κομμουνιστικά και χριστιανικά συνδικάτα. Με διάφορες προφάσεις οι αντιπρόσωποι αυτών των οργανώσεων κατάφεραν να διχάσουν την ενότητα των εργατών και να ανακόψουν το απεργιακό κύμα. Πολλά μεγάλα εργοστάσια συνέχισαν τον αυτόνομο αγώνα τους μέχρι την οικονομική εξάντληση των εργατών. Μεγάλη διάρκεια είχε και η αντίσταση των εργατών της Γκαστέιτζ, κατά την οποία η λήψη αποφάσεων μέσω συνελεύσεων εμπόδισε τη δράση των συνδικαλιστών.

Στις 3 Μάρτη του 1976, προκηρύχθηκε γενική απεργία στην πόλη της Γκαστέιτζ. Η συμμετοχή ήταν καθολική και σύντομα ξέσπασαν συγκρούσεις μεταξύ των απεργών και της αστυνομίας. Ο όγκος των διαδηλωτών και η αποφασιστικότητά τους ανάγκασαν τους μπάτσους σε οπισθοχώρηση. Η συνέχεια εξελίχθηκε με τραγικό τρόπο. Όταν οι εργάτες συγκεντρώθηκαν στην εκκλησία της πόλης για να πραγματοποιήσουν την προγραμματισμένη γενική τους συνέλευση, κυκλώθηκαν από την αστυνομία και διατάχθηκαν να διαλυθούν. Μετά την άρνηση των 5.000 εργατών να βγουν από την εκκλησία, οι μπάτσοι έριξαν δακρυγόνα από τις πόρτες. Ακολούθησε πανικός. Το πλήθος άρχισε να σπάει τα παράθυρα σε μια προσπάθεια να αναπνεύσει. Έξω από την εκκλησία οι αστυνομικές δυνάμεις δέχτηκαν επίθεση από άλλους κατοίκους και εργάτες της πόλης, οι οποίοι προσπαθούσαν να απεγκλωβίσουν τους συντρόφους τους. Όταν ξεκίνησε η μαζική έξοδος των εργατών που συμμετείχαν στη συνέλευση, η αστυνομία τους υποδέχθηκε με νέα δακρυγόνα, πλαστικές σφαίρες και καταιγισμό από αληθινά πυρά. Πέντε άνθρωποι δολοφονήθηκαν και άλλοι 150 τραυματίστηκαν από σφαίρες, οι

7 Υπάρχουν χαρακτηριστικές φωτογραφίες της εποχής, όπου πάνοπλοι αστυνομικοί εξασφαλίζουν δια της βίας τη λειτουργία του μαδριλένικου μετρό.

30 σοβαρά. Περίπου 30 ακόμη τραυματίστηκαν σοβαρά από πλαστικές σφαίρες ή ξυλοδαρμό. Οι επικοινωνίες διακόπηκαν και η πρόσβαση στην πόλη απαγορεύτηκε, σε μια προσπάθεια να καθυστερήσει η διάδοση της είδησης.[8]

Τα «γεγονότα της Βιτόρια» κατέστησαν σαφές ότι μια ομαλή μετάβαση στη δημοκρατία μπορούσε να επιτευχθεί, μόνο αν η εργατική τάξη άφηνε στην άκρη τις ριζοσπαστικές διεκδικήσεις και έπαιρνε τη μορφή ενός θεσμικού «κοινωνικού εταίρου». Η πρώτη μεταβατική κυβέρνηση τραυματίστηκε θανάσιμα σε αυτά τα γεγονότα. Τον Ιούλη παραιτήθηκε και σχηματίστηκε νέα κυβέρνηση υπό τον μετριοπαθέστερο Αδόλφο Σουάρεθ. Η νέα κυβέρνηση είχε να αντιμετωπίσει μια όξυνση των εργατικών αγώνων, του αυτονομιστικού και κομμουνιστικού ενόπλου, αλλά και των ακροδεξιών προκλήσεων από τους φασίστες που δεν ήθελαν να αποχωριστούν τα ηνία της χώρας.

Μια από τις πρώτες ενέργειες της νέας κυβέρνησης ήταν η πρωτοβουλία για διαπραγματεύσεις με τα ημιπαράνομα συνδικάτα. Κομμουνιστές και σοσιαλιστές δέχτηκαν πρόθυμα να συμμετάσχουν στον κοινωνικό διάλογο, σε αντίθεση με τη CNT που στα τέλη Αυγούστου απέρριψε δημόσια την πρόταση του υπουργού Εργασίας. Το Σεπτέμβρη του 1976 συνήλθε μια ολομέλεια στη Μαδρίτη, όπου 500 μέλη της CNT εξέλεξαν την πρώτη Εθνική Επιτροπή της νέας εποχής, με γενικό γραμματέα το Χουάν Γκόμεθ Κάσας. Αυτή η επιτροπή λειτούργησε μέχρι τον Απρίλη του 1978 και επιτέλεσε ένα τιτάνιο έργο οργάνωσης και συντονισμού των -τόσο διαφορετικών- τάσεων που συνέθεσαν την αναγεννημένη Συνομοσπονδία.

Από την αρχή της προσπάθειας για την ανασύσταση της CNT, δημιουργήθηκε μια διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην τάση που ήθελε τη CNT -απλά και μόνο- εργατικό συνδικάτο και την τάση που πίστευε πως μέσα από τη Συνομοσπονδία έπρεπε να συντονίζεται ολόκληρο το ελευθεριακό κίνημα.[9] Η ιδεολογική και κοι-

8 Οι συνομιλίες μεταξύ των διμοιριών της αστυνομίας έχουν διασωθεί -μπορούν να βρεθούν στο διαδίκτυο- και είναι αποκαλυπτικές: *[...] Στείλτε μας δυνάμεις, έχουμε ρίξει πάνω από 2.000 σφαίρες [...]. Συνεισφέραμε στο μεγαλύτερο ξυλοδαρμό της ιστορίας. Εδώ έγινε σφαγή [...]. Στ' αλήθεια σφαγή [...]*. Στα ελληνικά υπάρχει μεταφρασμένο ένα πολύ καλό κριτικό κείμενο αποτίμησης των συγκεκριμένων εργατικών αγώνων, το *Ένα Χειρόγραφο που Βρέθηκε στη Βιτόρια* στο Κορτάδε, *ό.π.*, σελ.199-229. Οι υπογράφοντες ως Incontrolados είναι οι Χάιμε Σεμπρούν -κύριος συντάκτης του κειμένου- και Μιγκέλ Αμορός, καταστασιακοί που βρίσκονταν στη Γαλλία το 1976. Για τα υπόλοιπα κείμενά τους, βλ. *Los Incontrolados, Crónicas de la España Salvaje 1976-1981,* España: Editorial Klinamen- Biblioteca Social Hermanos Quero, 2004.

9 Την άποψη αυτή εκφράζει η Μάργκαρετ Τόρες Ράγιαν στη διδακτορική της θέση και εκτιμά ότι πάνω σε αυτό το δίπολο βρήκε την ευκαιρία η οργάνωση της εξορίας (Εσγκλέας-Μοντσένυ) να παρέμβει στο εσωτερικό για να ελέγξει τη διαδικασία ανασυγκρότησης. Η θεωρία της επιβολής της FAI του εξωτερικού στην ανασυγκρότηση της CNT είναι μια σταθερά που διέπει όλες τις αφηγήσεις που προέρχονται από την πλευρά των ανανεωτών, οι οποίοι το 1979 προχώρησαν στη διάσπαση της οργάνωσης και των οποίων η ιστορική συνέχεια είναι η CGT (Confederación General de Trabajo). Αν και

νωνική προέλευση των μελών ήταν αρκετά ετερογενής. Όταν ο Γκόμεθ Κάσας έγραψε την ιστορία της ανασύστασης της CNT, διέκρινε δεκαπέντε τάσεις, ρεύματα και ομάδες - περισσότερο ή λιγότερο τυπικές- που τη συνέθεταν.[10] Με τυχαία σειρά αυτές ήταν οι εξής:

-Οι προϋπάρχουσες συνδικαλιστικές ομάδες της Σολιδαριδάδ και της CNT (πριν την ανασύσταση): Επικεντρώθηκαν κυρίως στη συνδικαλιστική δράση, χωρίς να αποτελέσουν ομογενές σύνολο.

-Το νεανικό αντιεξουσιαστικό κύμα: Επηρεασμένοι από το Μάη του ’68, την πολιτική κουλτούρα της εποχής, τους Άκρατας κ.ά., πολλοί νέοι βρήκαν στη CNT πρόσφορο έδαφος πολιτικοποίησης, αλλά αντιμετώπισαν τη Συνομοσπονδία υπό το πρίσμα της αναρχικής ομάδας και όχι του επαναστατικού συνδικάτου.

-Οι «περαστικοί»[11]: Αποτέλεσαν το δεύτερο κύμα νεολαίας που κατέκλυσε τη CNT. Κάποιοι απ’ αυτούς εξέφραζαν μια χίπικη επιλογή ζωής, βασισμένη στο χασίς και τον ελεύθερο έρωτα. Άλλοι ήταν ακραίοι στις τοποθετήσεις τους και την κριτική που ασκούσαν στο ρεφορμισμό κάθε είδους. Κοινό σημείο αυτών ήταν ότι είδαν τη CNT σα νέα μόδα και μετά από ένα σύντομο και υπερεκδηλωτικό πέρασμα χάθηκαν. Ελάχιστοι απ’ αυτούς παρέμειναν στο κίνημα και διαμόρφωσαν μια συνείδηση μέσα από τον αγώνα.

-Οι ριζοσπαστικές και αυτόνομες ομάδες: Τα μέλη τους συμμετείχαν στις πρώτες συνελεύσεις και εξέφρασαν επιθετικές επαναστατικές θέσεις. Σταδιακά μειώθηκε η παρουσία τους στο οργανωτικό και συνδικαλιστικό σκέλος της CNT. Κάποιοι απ’ αυτούς συνελήφθησαν αργότερα για δυναμικές ενέργειες και επικαλέστηκαν την ιδιότητα του μέλους της CNT. Η αλληλεγγύη προς το πρόσωπό τους αποτέλεσε σημείο τριβής για κάποιες τάσεις εντός της Συνομοσπονδίας.

-Οι βετεράνοι: Ο Γκόμεθ περιλαμβάνει σε αυτή την κατηγορία όλους τους παλιούς αγωνιστές ανεξαρτήτως τάσης, οι οποίοι λόγω του χάσματος των γενεών αδυνατούσαν να κατανοήσουν τη νεολαία. Ήταν γνώστες της οργανωτικής λειτουργίας της CNT και η εμπειρία τους θα μπορούσε να αποδειχθεί χρήσιμη, αν την μοιράζονταν με τη νεολαία και ήταν πιο διαλλακτικοί. Εκτός από φωτεινές

υπήρξαν παρεμβάσεις και απόπειρες χειραγώγησης καταστάσεων από την εξόριστη οργάνωση, η επικοινωνιακή εκμετάλλευσή τους από τη ρεφορμιστική-συνδικαλιστική τάση για να δικαιολογήσει την αποχώρησή της από τη CNT παραμένει διαχρονική. Το άρθρο της Τόρες βρίσκεται στο Memorias de las III Jornadas Internacionales de Debate Libertario, *ό.π.,* σελ.653-674.

10 Βλ. Gómez Casas, *ό.π.*, σελ.24-46. Η ανάλυση του τότε γραμματέα της εθνικής επιτροπής είναι αρκετά κριτική προς τους ανανεωτές. Σε κάθε περίπτωση είναι πιο αντικειμενική και λιγότερο μισαλλόδοξη από την εξιστόρηση των γεγονότων που κάνει η πλευρά των ανανεωτών. Ο Γκόμεθ εμβαθύνει στο πλήθος των διαφορών και αντιφάσεων που χαρακτήρισαν τη CNT το 1975-1979 και δεν περιορίζεται στα κλασικά δίπολα (ορθόδοξος αναρχισμός-συνδικαλισμός, εξορία-Ισπανία, παλιοί-καινούριοι) που χαρακτηρίζουν άλλες εξιστορήσεις της περιόδου.

11 Ο όρος στα ισπανικά είναι pasotas.

εξαιρέσεις, οι περισσότεροι ήταν αδιάλλακτοι και υπερόπτες προς τη νέα γενιά.

-Η παλιά γενιά των ρεφορμιστών και των θινκοπουντίστας: Η επιρροή τους ήταν ελάχιστη και περιορίστηκαν στο να ζητούν μέσα από εκδόσεις τη διενέργεια ενός συνεδρίου, ώστε να στρέψουν την οργάνωση προς συντηρητικότερες θέσεις.

-Οι συμβουλιακοί: Επηρεασμένα από τις θεωρίες του Πάνεκουκ για το συμβουλιακό κομμουνισμό, τα μέλη αυτά της CNT κρατούσαν αντισυνδικαλιστική στάση και προέκριναν τη δημιουργία αυθόρμητων εργατικών συμβουλίων και συνελεύσεων. Μες στη CNT βρήκαν πρόθυμο ακροατήριο, γι' αυτό και συμμετείχαν.

-Οι «συνολικοί»[12]: Για αυτούς η CNT δεν έπρεπε να ασχοληθεί μόνο με τα εργασιακά ζητήματα, αλλά να συμπεριλάβει στη δράση της όλες τις πτυχές της καθημερινής ζωής και όλα τα πολιτικά ζητήματα που ανέκυπταν, όπως την οικολογία, τους αγώνες γειτονιάς, την άρνηση στράτευσης, τους φυλακισμένους, τους κοινωνικά περιθωριοποιημένους κ.ο.κ.. Πολλές τάσεις διαφώνησαν με τους συνολικούς, καθώς θεωρούσαν πως έτσι αποδυναμωνόταν η συνδικαλιστική δράση.[13]

-Οι ανανεωτές: Ήταν μια ομάδα που συσπειρωνόταν γύρω από την αντίθεσή της στην εξόριστη CNT-FAI του Εσγκλέας και την -αριθμητικά αδιάφορη- FAI του εσωτερικού. Τα μέλη της ζητούσαν: *Το συγχρονισμό της CNT στις απαιτήσεις της νέας εποχής* και *την προσέγγιση της εργατικής τάξης*.[14] Ο Γκόμεθ θεωρεί πως η συνοχή αυτής της ομάδας βασίστηκε στις προσωπικές διαφορές και όχι σε μια συνεκτική πολιτική πρόταση.

-Οι Απάτσι: Έτσι ονομάστηκε από τα ΜΜΕ η ομάδα της CNT, που από την πρώτη στιγμή προέκρινε την άμεση δράση ως βασικό όπλο των εργατών και αρνήθηκε την όποια συνδιαλλαγή με τα αφεντικά. Η βάση τους ήταν στη Βαρκελώνη, όπου διακρίθηκαν για το συνεχή ακτιβισμό τους. Αποτέλεσαν προνομιακό στόχο της καταστολής.

-Οι «χριστιανοί»: Ήταν πρώην μέλη καθολικών συνδικάτων που εντάχθηκαν στη CNT. Αν και λίγοι -και πλέον άθεοι- χρησιμοποιήθηκαν ως αποδιοπομπαίοι τράγοι για άσκηση πολιτικαντισμών και προσωπικών επιθέσεων.

-Οι μαρξιστές: Κατά την ανασύσταση της CNT αρκετοί μαρξιστές εντάχθηκαν στις γραμμές της. Κάποιοι αυτοπροσδιορίζονταν ως αναρχοκομμουνιστές και συσπειρώνονταν γύρω από τη βασκική εφημερίδα Ασκατασούνα. Άλλοι ήταν τροτσκιστές της 4ης Διεθνούς και ασκούσαν εισοδισμό στη CNT. Η βάση τους

12 Ο ισπανικός όρος είναι integrales και χρησιμοποιείται κι από άλλους αναλυτές της περιόδου.

13 Αυτό δε σημαίνει πως οι εργατιστές δεν ενδιαφέρονταν για αυτά τα ζητήματα, απλά πίστευαν πως δεν ήταν αρμοδιότητα της CNT να ασχολείται με τα πάντα και πως οι πρωτοβουλίες γι' αυτά θα έπρεπε να πηγάζουν από εξειδικευμένες ομάδες, ελευθεριακά αθήναια (στέκια) ή άλλες συλλογικότητες.

14 *Στο ίδιο*, σελ.39.

ήταν η Βαλένθια. Μια τρίτη ομάδα ήταν αυτή των ελευθεριακών μαρξιστών, οι οποίοι ασχολήθηκαν αποκλειστικά με τη συνδικαλιστική οργάνωση.

-Η εξορία: Οι απεσταλμένοι του Εσγκλέας, αλλά και παλιοί εξόριστοι που επέστρεψαν, μετέφεραν στην Ισπανία τα προβλήματα και τις διαμάχες της εξορίας. Η στάση τους ήταν παρεμβατική, είχαν επιρροή, αλλά δεν καθόρισαν τη συνολική πολιτική της CNT, όπως επιχειρήθηκε να παρουσιαστεί αργότερα.

-Η FAI: Η προσπάθεια ανασυγκρότησης της FAI στην Ισπανία ήταν πλήρως αποτυχημένη. Η ανύπαρκτη FAI του εσωτερικού χρησίμευσε μόνο ως στόχος προβοκάτσιας εκ μέρους της αστυνομίας και ως στόχος κριτικής εκ μέρους των συνδικαλιστών.

-Το αναρχοσυνδικαλιστικό μπλοκ: Ο Γκόμεθ σχηματοποιεί σε αυτό το σύνολο την ανομοιογενή μάζα των αγωνιστών της CNT, που έμεινε μακριά από τους σεχταρισμούς και τις προσπάθειες επιβολής των μειοψηφιών.

Αυτό που καθίσταται σαφές από την ανάλυση της προέλευσης των μελών της CNT είναι ότι η συνδικαλιστική τάση ήταν αριθμητικά μικρότερη απ' αυτή που επιθυμούσε τη δημιουργία ενός ελευθεριακού κινήματος. Ένα μεγάλο πρόβλημα εντοπίστηκε στο ότι η νέα γενιά παρουσίαζε πρόβλημα κατανόησης της συνδικαλιστικής δομής της CNT και του τρόπου δράσης και λήψης των αποφάσεων. Οι επιτροπές αντιμετωπίζονταν ως γραφειοκρατικές δομές και όχι ως όργανα συντονισμού. Πολλοί εργάτες της αυτόνομης, της συμβουλιακής και της αντισυνδικαλιστικής τάσης της CNT προέτρεπαν τους συναδέλφους τους να μην εγγραφούν ως μέλη στη Συνομοσπονδία, αλλά να αγωνιστούν για το ξέσπασμα του αυθόρμητου συνελευσιακού εργατικού κινήματος. Ένα μεγάλο μέρος των εργατών που συμφωνούσαν με τον επαναστατικό συνδικαλισμό της CNT οδηγήθηκε σε άλλα συνδικάτα, επειδή θεωρούσε αυτές τις αντιφάσεις ασόβαρες.

Το φθινόπωρο του 1976, ξέσπασε ένα νέο κύμα απεργιακών κινητοποιήσεων. Η μεταρρύθμιση δεν είχε αγγίξει ακόμη τους παλιούς συνδικαλιστικούς θεσμούς κι έτσι το ενιαίο κάθετο συνδικάτο παρέμενε μοναδικός νόμιμος εκπρόσωπος των εργατών. Τα μέλη των UGT και CCOO συνέχιζαν τη συμμετοχή τους σε αυτό. Τον Οκτώβρη του 1976, οι εργάτες του εργοστασίου της Ρόκα στο Γκαβά -λίγο νοτιότερα από τη Βαρκελώνη- πραγματοποίησαν μια ανοιχτή εργατική συνέλευση, όπου εξέλεξαν μια επιτροπή για να εκθέσει τα αιτήματά τους στην εργοδοσία. Στη Ρόκα υπήρχαν εκλεγμένοι αντιπρόσωποι -οι περισσότεροι μέλη των CCOO- στο κάθετο συνδικάτο, αλλά η συνέλευση αποφάσισε αμεσοδημοκρατικά να τους αντικαταστήσει. Η εργοδοσία αρνήθηκε να συνδιαλλαγεί με την επιτροπή κι έτσι η συνέλευση προχώρησε σε άγρια απεργία.[15]

Η CNT στάθηκε αλληλέγγυα στους απεργούς από την πρώτη στιγμή, παρά

15 Η απεργία ήταν ακόμα παράνομη στην Ισπανία και επιτράπηκε υπό προϋποθέσεις, μόλις την άνοιξη του 1977. Οι 4.500 περίπου εργάτες κατασκευής καλοριφέρ της Ρόκα έκλεισαν όλα τα μηχανήματα του εργοστασίου και πάγωσαν εντελώς την παραγωγή, γεγονός που σπάνια επιτυγχανόταν εκείνη την περίοδο (συχνά συνεχιζόταν μια κουτσουρεμένη παραγωγή και τα μηχανήματα δεν πειράζονταν).

το ότι δεν είχε ούτε ένα μέλος στο εργοστάσιο. Βασικό αίτημα της απεργίας ήταν το θεσμικό και όχι κάποια οικονομική διεκδίκηση. Οι εργάτες της Ρόκα απαιτούσαν να εκπροσωπούνται από ανακλητές επιτροπές και να αποφασίζουν με συνελεύσεις. Οι πορείες των εργατών στο Γκαβά σημαδεύτηκαν εξαρχής από τη βία των οδοφραγμάτων. Οι κάτοικοι του Γκαβά στάθηκαν αλληλέγγυοι και πολλοί εργασιακοί κλάδοι προχώρησαν σε απεργίες συμπαράστασης. Η CNT κάλεσε γενική απεργία στην ευρύτερη περιοχή του Μπάις Λιομπρεγάτ, όπου είχε μεγάλη επιρροή. Η UGT αρνήθηκε να τη στηρίξει, ενώ -μπροστά στη γενική εργατική κατακραυγή- οι CCOO κήρυξαν τετράωρη στάση εργασίας. Η γενική απεργία στο Γκαβά κράτησε για μια εβδομάδα. Οι εργάτες απέκλεισαν τις εισόδους της πόλης με οδοφράγματα και κράτησαν τις αστυνομικές δυνάμεις σε απόσταση. Όταν τελικά η αστυνομία κατέλαβε την πόλη, άφησε πίσω της εκατοντάδες τραυματίες, προχώρησε σε 200 συλλήψεις και περίπου 30 άνθρωποι οδηγήθηκαν στη φυλακή (για μικρό χρονικό διάστημα). Η Ρόκα προχώρησε σε 46 απολύσεις. Εκατοντάδες εργάτες προσχώρησαν στη CNT, τη μοναδική συνδικαλιστική δύναμη που στάθηκε ενεργητικά αλληλέγγυα στην άγρια απεργία.

Όσο διαρκούσε η απεργία της Ρόκα και κορυφωνόταν ο αγώνας και σε άλλες πόλεις της χώρας, οι ηγεσίες των UGT και CCOO παρείχαν ουσιαστική στήριξη στη μεταβατική κυβέρνηση. Οι συνδικαλιστές και τα έντυπά τους προωθούσαν συνεχώς την ειρηνική συμπεριφορά και το συμβιβασμό, διέλυαν τις μακρόχρονες απεργίες και προσπαθούσαν να εκτονώσουν τον εργατικό αγώνα σε επικοινωνιακές συγκεντρώσεις. Η συνδικαλιστική ταυτότητα των CCOO κατά τη Μετάβαση σήμαινε για τον εργάτη μια πιο εύκολη πρόσβαση σε θέσεις εργασίας, καθώς τα αφεντικά προτιμούσαν τους «πειθαρχημένους» εργάτες του κομμουνιστικού συνδικάτου. Αποκορύφωμα των προσπαθειών χειραγώγησης του κινήματος ήταν η απόπειρα των υπόλοιπων συνδικάτων να αντικαταστήσουν το ενιαίο κάθετο συνδικάτο με ένα αντίστοιχο ενιαίο «δημοκρατικό».[16] Η CNT κατήγγειλε την προσπάθεια και τα μέλη της κατέλαβαν τους δρόμους της Βαρκελώνης, την ημέρα που η συντονιστική επιτροπή των άλλων συνδικάτων είχε καλέσει σε κινητοποίηση. Η προσπάθεια συγκεντρωτισμού και ομογενοποίησης του συνδικαλιστικού κινήματος πνίγηκε στην Καταλονία.

Η ανυποχώρητη μαχητική στάση της CNT και η γεωμετρική πρόοδος με την οποία αυξάνονταν τα μέλη της -ειδικά στην Καταλονία- οδήγησε το ισπανικό κράτος στο να τη θεωρήσει ως έναν από τους δύο θανάσιμους κινδύνους για την ομαλή του ανάπτυξη.[17] Ο πρώτος ήταν ο βάσκικος εθνικισμός. Το Δεκέμβρη του 1976, επικυρώθηκε με δημοψήφισμα ο νόμος που άνοιγε το δρόμο για ελεύθερες

16 Η προσπάθεια αποσκοπούσε στη δημιουργία μιας δομής αντίστοιχης με την ελληνική ΓΣΕΕ, όπου όλα τα συνδικάτα συμμετέχουν μέσω εκλογών σε κοινή διοίκηση. Η ελληνική ΓΣΕΕ έχει αποδείξει τη διαχρονική αξία αυτού του μοντέλου... για την εργοδοσία.

17 Μαζί με τη CNT, το κράτος προσμετρούσε και τις αυτόνομες ομάδες που δρούσαν στις παρυφές της.

βουλευτικές εκλογές. Αριστεροί, αναρχικοί και βάσκοι αυτονομιστές προπαγάνδισαν την αποχή, η οποία κυμάνθηκε στο 23%. Στις βιομηχανικές ζώνες το ποσοστό της αποχής ήταν πιο υψηλό, ενώ στη Χώρα των Βάσκων έφτασε το 50%.

Το 1977, η χώρα μπήκε στην τελική ευθεία για την αποκατάσταση της δημοκρατίας. Η σταθερότητα του νέου συστήματος χτίστηκε πάνω στη δυσφήμιση, την προβοκάτσια και την καταστολή των πολιτικών συνιστωσών που επιζητούσαν μια ρήξη με το παρελθόν και όχι τη σιωπηλή αποδοχή του. Στις 24 Γενάρη του 1977, μια ομάδα φασιστών δολοφόνησε εν ψυχρώ πέντε -και τραυμάτισε άλλα τέσσερα- μέλη μιας ομάδας νομικής υποστήριξης του κομμουνιστικού συνδικάτου στη Μαδρίτη. Η «Σφαγή της Ατότσα» -όπως έκτοτε αποκαλείται- διευκόλυνε πολλαπλά το σύστημα. Η ειρηνική αντίδραση του PCE κατέθεσε τα διαπιστευτήρια υποταγής του στην επερχόμενη δημοκρατία.[18] Ο ιστορικός ηγέτης του PCE, Σαντιάγο Καρίγιο, ο οποίος βρισκόταν παράνομα στη χώρα, εμφανίστηκε δημόσια και κανείς δεν τον ενόχλησε. Δυο μήνες μετά, το κομμουνιστικό κόμμα -νεκροθάφτης των εργατικών αγώνων κατά τη Μετάβαση- νομιμοποιήθηκε χωρίς σοβαρές αντιδράσεις. Οι φυσικοί αυτουργοί βρέθηκαν πολύ σύντομα και φυλακίστηκαν υπό τις επευφημίες των ΜΜΕ. Οι «ακροκινούμενες» ομάδες και η βία καταδικάστηκαν ομόφωνα από τις συστημικές δυνάμεις, που επιθυμούσαν μια συναινετική δημοκρατία.[19]

Έξι μέρες μετά τη σφαγή της Ατότσα, η αστυνομία εισέβαλε σε μια συνάντηση της καταλανικής FAI και συνέλαβε 53 άτομα.[20] Μυστικές συναντήσεις πολιτι-

18 Το PCE κάλεσε πορεία στη Μαδρίτη, στην οποία συμμετείχαν περίπου 100.000 διαδηλωτές. Δεν έγινε το παραμικρό επεισόδιο και η αστυνομία δεν παρεμπόδισε τη διεξαγωγή της, παρά το ότι το PCE ήταν παράνομο κόμμα. Μάλιστα, προστάτεψε την πορεία από τις αντιδράσεις ακροδεξιών και φαλαγγιτών.

19 Η σφαγή της Ατότσα παρουσιάστηκε ως έργο φανατικών φαλαγγιτών, που ήταν αντίθετοι στην κομμουνιστική επιρροή εντός του συνδικάτου μεταφορών της Μαδρίτης. Πράγματι, ο ένας από τους δολοφόνους ήταν μέλος της Φάλαγγας και συνδικαλιστής του CNS στις μεταφορές. Ποιοι ήταν όμως οι ηθικοί αυτουργοί και πόσοι συμμετείχαν τελικά στην ενέργεια; Ακριβείς απαντήσεις δε θα δοθούν ποτέ. Από τους τέσσερεις βασικούς κατηγορούμενους, μόνο ένας εξέτισε την ποινή του. Ο δεύτερος δραπέτευσε στην πρώτη του άδεια μετά από 14 χρόνια και διέφυγε στην Κολομβία, όπου φυλακίστηκε για εμπόριο ναρκωτικών. Ο τρίτος δραπέτευσε από τις φυλακές λίγους μήνες μετά τη σύλληψη και πριν τη δίκη. Ο τέταρτος πέθανε υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες στη φυλακή πριν τη δίκη. Το 1990, αποκαλύφθηκε από ιταλικά αρχεία ότι στην ενέργεια είχε πάρει μέρος και ένας ιταλός νεοφασίστας της Γκλάντιο -της γνωστής νεοφασιστικής οργάνωσης που ίδρυσε η CIA- ο οποίος κατέφυγε το 1972 στην Ισπανία, όταν αποδείχθηκε η συμμετοχή του σε βομβιστικές ενέργειες. Το κράτος, η εισαγγελία και η αστυνομία έκλεισαν το φάκελο με διαδικασίες εξπρές, παρά τις διαμαρτυρίες των δικηγόρων των θυμάτων.

20 Η FAI δεν απέκτησε ποτέ μια πραγματική δυναμική κατά τη Μετάβαση. Η ίδρυση ομάδων της FAI στηρίχτηκε -και σε πολλές περιπτώσεις προκλήθηκε- από τη FAI της εξορίας, η οποία ήθελε να ασκήσει πολιτικό έλεγχο πάνω τους. Μόλις το Δεκέμβρη του 1978 πραγματοποιήθηκε ένα συνέδριο του ισπανικού τμήματος της FAI, στο οποίο συμ-

κού περιεχομένου ήταν συνήθεις εκείνη την περίοδο και η αστυνομία, παρά το ότι γνώριζε τη διεξαγωγή τους, δεν παρενέβαινε. Όμως, η συγκεκριμένη έγινε πρώτο θέμα στα ΜΜΕ και παρουσιάστηκε ως απόπειρα ίδρυσης τρομοκρατικής οργάνωσης. Οι συλληφθέντες κρατήθηκαν για πολλές μέρες, χωρίς να υπάρχουν ουσιαστικά στοιχεία. Μια βδομάδα αργότερα, τα στοιχεία μαγειρεύτηκαν στη Μούρθια. Η αστυνομία συνέλαβε πέντε άτομα, που είχαν στην κατοχή τους δυο βαλίτσες με όπλα και πυρομαχικά. Οι συλληφθέντες κατηγορήθηκαν για συμμετοχή στη FAI, μεταφέρθηκαν στη Βαρκελώνη και η υπόθεσή τους ενοποιήθηκε με αυτή των καταλανών. Η υπόθεση ήταν μια καλοδουλεμένη προβοκάτσια της ασφάλειας με τη συνεργασία των ΜΜΕ. Ο προμηθευτής των όπλων ήταν ο Χοακίν Γκαμπίν[21] σε διατεταγμένη αποστολή. Οι κατηγορίες κατέπεσαν πολύ αργότερα, αλλά το κακό είχε γίνει. Μέρος της κοινής γνώμης καταχώρησε τη FAI και τους αναρχικούς στο στρατόπεδο των «ακροκινούμενων», πριν να στεγνώσει το αίμα της Ατότσα.

Η προβοκάτσια της ασφάλειας δεν κατάφερε να ανακόψει το ισχυρό ρεύμα της CNT στη νεολαία και τους εργάτες. Η Συνομοσπονδία συνέχισε να αυξάνει τη δύναμή της, αλλά και την παρουσία της τόσο στους εργατικούς αγώνες όσο και στους κοινωνικούς, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την αλληλεγγύη της προς το κίνημα των κρατουμένων και τη στήριξη του αιτήματος της γενικής αμνηστίας (ανεξαρτήτως παραπτώματος). Στις 27 Μάρτη του 1977, η CNT κάλεσε την πρώτη δημόσια μετεμφυλιακή της συγκέντρωση σ' ένα σημείο λίγο έξω από τη Μαδρίτη, το Σαν Σεμπαστιάν ντε λος Ρέγιες. Περίπου 30.000 συμμετέχοντες παρακολούθησαν τις ομιλίες. Την Πρωτομαγιά, η CNT διοργάνωσε πορείες στη Μαδρίτη, τη Βαρκελώνη, τη Βαλένθια, το Μπίλμπο και άλλες πόλεις

μετείχαν 60 αντιπροσωπείες (νούμερο που προϊδεάζει για αριθμό μελών πολύ χαμηλότερο από 500 άτομα). Στην ουσία, η FAI της μετάβασης ήταν ένα θνησιγενές φάντασμα με ελάχιστη επιρροή και μοναδική αξία την ιστορικότητα του ονόματός της. Χρησίμευσε μόνο στη συνδικαλιστική αντιπολίτευση της CNT και -ως ανύπαρκτος εχθρός- στα αστυνομικά σενάρια και προβοκάτσιες. Βλ. Íñiguez, *ό.π.*, σελ.571.

21 Ο Joaquín Gambín γεννήθηκε το 1929. Από το 1946 ξεκίνησε τη σταδιοδρομία του στις ισπανικές φυλακές, όπου μπαινόβγαινε συνεχώς, κατηγορούμενος για κλοπές και διαρρήξεις. Κατά τους διαδοχικούς εγκλεισμούς του είχε πάντα άριστες σχέσεις με διευθυντές και δεσμοφύλακες, αφού ήταν πληροφοριοδότης. Στη Μετάβαση πρωταγωνίστησε σε δυο περιπτώσεις προβοκάτσιας, σε αυτή της FAI στη Μούρθια και στην «Υπόθεση Σκάλα». Εκμεταλλευόμενος την ηλικία του, τις πληροφορίες και την εμπειρία του, ο Γκαμπίν παρουσιαζόταν σε νεαρούς αναρχικούς παριστάνοντας τον αντιστασιακό από την εποχή του αντάρτικου, προσφέροντάς τους όπλα και εκρηκτικά. Ο ρόλος του αποκαλύφθηκε από κάποιους συντρόφους μετά την υπόθεση της Μούρθια, αλλά -άγνωστο γιατί- η πληροφορία χάθηκε κατά τη διαβίβασή της από την εθνική επιτροπή της CNT στην επιτροπή χερσονήσου της FAI κι από εκεί στη FAI της Μούρθια. Για την υπόθεση Gambín, βλ. *Tinta Negra*, Barcelona: Sindicat d' Informació i Arts Grafiques CNT-AIT, No. Especial Julio 1995, σελ.10-13 και Cañadas Gascón, Xavier, *El Caso Scala. Terrorismo de estado y algo mas,* Barcelona: Virus, 2008, σελ.28-67.

της χώρας. Η προσέλευση του κόσμου ήταν μεγάλη. Η μια από τις δυο πορείες της Συνομοσπονδίας στη Μαδρίτη χτυπήθηκε από την αστυνομία πριν ξεκινήσει και προκλήθηκαν σοβαρά επεισόδια με συλλήψεις και εκατέρωθεν τραυματίες. Στις 7 Μάη του 1977, η CNT κατέθεσε στις νομικές αρχές το καταστατικό της κι αναγνωρίστηκε και επίσημα ως συνδικάτο.

Η νομιμοποίηση δεν άλλαξε κάτι στη συμπεριφορά της οργάνωσης και των μελών της. Η χώρα βρισκόταν σε προεκλογική τροχιά, αλλά η Μετάβαση συνέχιζε την πορεία της με δυο αγκάθια που την ενοχλούσαν: Το βάσκικο εθνικισμό και το ελευθεριακό κίνημα. Από τις 8 ώς τις 15 Μάη, πραγματοποιήθηκαν συγκεντρώσεις και πορείες στο Εουσκάδι, υπέρ της αμνήστευσης των πολιτικών κρατουμένων. Η CNT στήριξε τις πορείες και συνέχισε τον αγώνα της για τη γενική αμνηστία, σε όλες τις πόλεις όπου είχε παρουσία. Στις συγκρούσεις που έγιναν στη Χώρα των Βάσκων εκείνη την εβδομάδα δολοφονήθηκαν εφτά διαδηλωτές.[22] Οι αντιδράσεις από τα ΜΜΕ και τις δυνάμεις της συναίνεσης ήταν μηδαμινές.

Μες στο τελευταίο δεκαήμερο του μήνα, η Συνομοσπονδία πραγματοποίησε άλλες δυο επιτυχημένες συγκεντρώσεις. Η πρώτη έγινε στη Χαέν με τη συμμετοχή περίπου 4.000 ανθρώπων και η δεύτερη, στη Βαλένθια, όπου προσήλθαν 40.000. Οι εκλογές έγιναν στις 15 Ιούνη του 1977 και επιβεβαίωσαν την προδιαγεγραμμένη και επιζητούμενη νίκη της -δικτατορικού παρελθόντος- κεντροδεξιάς με 31,1%. Το PSOE ήρθε δεύτερο με 28,6%, το PCE συγκέντρωσε 9,4% και οι ακροδεξιοί 8,5%. Τα κατά τόπους αυτονομιστικά κόμματα πήραν αυξημένα ποσοστά και εκπροσωπήθηκαν στο κοινοβούλιο. Η απάντηση της CNT στην εκλογική φάρσα ήταν η διοργάνωση της συγκέντρωσης στο Μονζουίκ της Βαρκελώνης. Η συγκέντρωση έγινε στις 2 Ιούλη και το πλήθος των συγκεντρωμένων ήταν τεράστιο.[23] Ανάμεσα στους ομιλητές ξεχώρισαν οι Μοντσένυ, Πεϊράτς[24] και Γκόμεθ Κάσας.

Η επίδειξη δύναμης του ελευθεριακού κινήματος συνεχίστηκε στη Βαρκελώνη, το καλοκαίρι του 1977, με τη διοργάνωση των Ελευθεριακών Ημερών. Το φεστιβάλ αυτό περιελάμβανε εισηγήσεις, συνελεύσεις, συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις και άλλα δρώμενα, διήρκεσε για πέντε μέρες και το παρακολούθη-

22 Το 1977, η ETA θεωρήθηκε υπεύθυνη για 28 εκτελέσεις.

23 Οι διάφορες εκτιμήσεις ποικίλλουν μεταξύ των 100.000 και 300.000 συγκεντρωμένων. Πιο κοντά στην αλήθεια φαίνεται να πλησιάζει η εκτίμηση του Γκόμεθ Κάσας, η οποία κάνει λόγο για 150.000. Βλ. Gómez Casas, *ό.π.*, σελ.76.

24 Αξίζει να αναφερθεί ότι μετά από δυο μέρες η περιφερειακή επιτροπή της Καταλονίας έδωσε συνέντευξη τύπου, στην οποία διαχώρισε τη θέση της από την ομιλία του Πεϊράτς. Ο Πεϊράτς είχε αναφερθεί στο ζήτημα της καταλανικής αυτονομίας και είχε πει ότι η CNT όφειλε να διεκδικεί τον ελευθεριακό κοινοτισμό και όχι τις περιφερειακές αυτονομίες. Παρά τις αντιρρήσεις που εκφράστηκαν εντός της επιτροπής, η συνέντευξη τύπου δόθηκε και η CNT εμφανίστηκε απολογούμενη για τα αντιεθνικιστικά σχόλια του Πεϊράτς. Βλ. Edo, *ό.π.*, σελ.283-284.

σαν εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι από την Ισπανία και την υπόλοιπη Ευρώπη. Η CNT ενίσχυε συνεχώς την εικόνα της και μέσα από τη συνδικαλιστική της παρουσία, αλλά και μέσα από τη συμβολή της στην ανάπτυξη ενός κοινωνικού κινήματος. Το φθινόπωρο του 1977, ήταν πολύ κρίσιμο για τη νεόκοπη δημοκρατία. Μες στο καλοκαίρι έγιναν κάποιες απόπειρες προβοκάτσιας από διάσπαρτους χαφιέδες, οι οποίοι πρόσφεραν όπλα και πυρομαχικά σε διάφορες επιτροπές και νεαρούς αγωνιστές της CNT. Μοναδικό αποτέλεσμα αυτών των προσπαθειών ήταν η σύλληψη δυο νεαρών αναρχικών, τον Αύγουστο του 1977.[25]

Το Σεπτέμβρη του 1977, προχώρησαν σε απεργία οι εργαζόμενοι στα πρατήρια βενζίνης της Καταλονίας, διαμαρτυρόμενοι για το πάγωμα των μισθών τους. Πολλοί απ' αυτούς ήταν μέλη της CNT και η Συνομοσπονδία στάθηκε από την αρχή αλληλέγγυα στον αγώνα τους. Μετά τις πρώτες μέρες της απεργίας και τη γενική παράλυση που προκάλεσε η έλλειψη καυσίμων, ο διοικητής της περιφέρειας διέταξε τη λειτουργία των πρατηρίων, με ένοπλους αστυνομικούς για υπαλλήλους. Κάποια από τα βενζινάδικα που λειτούργησαν με αυτό τον τρόπο καταστράφηκαν από πυρκαγιές μέσα σε ένα φλεγόμενο διήμερο. Οι εργαζόμενοι υποστήριξαν ότι υπεύθυνοι για την καταστροφή ήταν οι ανεκπαίδευτοι μπάτσοι που λειτουργούσαν τις αντλίες. Η αλήθεια ήταν ότι υπήρξε δάκτυλος εμπρηστικής συνδικαλιστικής αλληλεγγύης. Η απεργία έληξε εσπευσμένα με μερική ικανοποίηση των αιτημάτων των απεργών, φαινόμενο σπάνιο εν μέσω οικονομικής κρίσης.

Το κομβικό ζήτημα του φθινοπώρου του 1977 ήταν η υπογραφή του Συμφώνου της Μονκλόα. Η νέα δημοκρατική κυβέρνηση είχε να αντιμετωπίσει μια δύσκολη κρίση, με υψηλά ποσοστά ανεργίας, πληθωρισμό στο 47% και πρόσφατες κοινωνικές αναταραχές. Σε μια προσπάθεια να προετοιμάσει το έδαφος του συμβιβασμού -και υπό την πίεση του ισχυρότατου κινήματος αλληλεγγύης- η κυβέρνηση είχε ήδη ανακοινώσει τη γενική αμνηστία όλων των πολιτικών κρατουμένων ανεξαρτήτως κατηγοριών. Το Σεπτέμβρη και τον Οκτώβρη, πραγματοποιήθηκαν προπαρασκευαστικές συναντήσεις του πρωθυπουργού Σουάρεθ και των υπουργών του με τους ηγέτες των κομμάτων της αντιπολίτευσης. Στόχος ήταν η υπογραφή μιας συνθήκης, που θα εξασφάλιζε τη συναίνεση της αντιπολίτευσης στις οικονομικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις CCOO και UGT δεν εκπροσωπήθηκαν στις διαπραγματεύσεις, παρά κλήθηκαν να πειθαρχήσουν στις αποφάσεις των κομμάτων που τις έλεγχαν. Η CNT στάθηκε από την αρχή ενάντια στο Σύμφωνο της Μονκλόα, αν και οι ανακοινώσεις και

25 Ο ένας απ' αυτούς ήταν ο Αγουστίν Ρουέδα, ο οποίος δολοφονήθηκε στη φυλακή λίγους μήνες αργότερα. Υπάρχουν υπόνοιες ότι η δολοφονία του σχετιζόταν με την προσπάθεια συγκάλυψης της προβοκάτσιας. Σε αυτή την υπόθεση αναφέρεται και το παράρτημα για την COPEL στο τέλος αυτού του βιβλίου. Ο χαφιές της αστυνομίας στην υπόθεση Ρουέδα αποτέλεσε σημαντικό πρόσωπο και στην ανάπτυξη των GAL, της παραστρατιωτικής οργάνωσης σοσιαλιστικής έμπνευσης, που ανέλαβε τη δολοφονία μελών της ΕΤΑ τη δεκαετία του '80. Βλ. *Tinta Negra,* σελ.10.

οι κινήσεις της αποσιωπήθηκαν συστηματικά από το σύνολο των ΜΜΕ.

Η υπογραφή του Συμφώνου έγινε στα τέλη Οκτώβρη και παρουσιάστηκε από τους εμπλεκομένους ως σανίδα εθνικής σωτηρίας. Το τυρί ήταν οι συμφωνίες για πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Αναγνωρίστηκε το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης, την ελευθεροτυπία, τη συνάθροιση (με προηγούμενη κοινοποίηση) και τη διαδήλωση (χωρίς παρακώλυση συγκοινωνιών). Η μοιχεία έπαψε να διώκεται, τα βασανιστήρια ποινικοποιήθηκαν και καταργήθηκε η δικαιοδοσία της στρατιωτικής δικαιοσύνης σε πολιτικές υποθέσεις. Επίσης, αποφασίστηκε η αναδιάρθρωση (εκσυγχρονισμός) της αστυνομίας. Η φάκα ήταν οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Συμφωνήθηκε η υποτίμηση της πεσέτας, απελευθερώθηκαν οι απολύσεις μέχρι το 5% του δυναμικού μιας επιχείρησης (υπό προϋποθέσεις επιτρέπονταν και υψηλότερα ποσοστά) και συμφωνήθηκε ένα όριο στις αυξήσεις μισθών της τάξης του 20-22% (όταν ο πληθωρισμός έτρεχε με 47%). Επίσης, συμφωνήθηκε μια σειρά αλλαγών στη συνδικαλιστική νομοθεσία, γύρω από την υπογραφή των συλλογικών συμβάσεων σε επίπεδο επιχείρησης αλλά και τη συνδικαλιστική αντιπροσώπευση, οι οποίες υπονόμευσαν τις δυνατότητες του εργατικού κινήματος. Όσο τα φλας άστραφταν μέσα στο παλάτι της Μονκλόα, κάτω από το τραπέζι δόθηκαν τα χέρια σε μια συμφωνία κυρίων: Παρεμπόδιση των απεργιών, κοινωνικός διάλογος, στραγγαλισμός των ριζοσπαστικών εργατικών αγώνων με κοινή συναίνεση. Όλα τα κόμματα συνυπέγραψαν το Σύμφωνο της Μονκλόα, εκτός από την ακροδεξιά που αρνήθηκε να υπογράψει το πολιτικό σκέλος και υπέγραψε μόνο το οικονομικό. Τα ΜΜΕ πανηγύρισαν για την επίτευξη της διαταξικής συμφωνίας, που εγγυόταν την εθνική ανάκαμψη.

Η CNT της Καταλονίας αποτέλεσε την εμπροσθοφυλακή στον αγώνα ενάντια στο σύμφωνο.[26] Οι συνδικαλιστές της ακολούθησαν μια τακτική εργατικού μετώπου ενάντια στις κομματικές ηγεσίες των καθεστωτικών συνδικάτων και προς στιγμή πέτυχαν το αδιανόητο. Κατά την υπογραφή του Συμφώνου της Μονκλόα, διοργάνωσαν μια συγκέντρωση διαμαρτυρίας στη Βαρκελώνη, στην οποία συμμετείχαν τα καταλανικά τμήματα των CCOO και UGT. Οι δρόμοι της πόλης κατακλύστηκαν από 400.000 εργαζομένους και αλληλέγγυους. Τα κόμματα της ισπανικής δημοκρατίας κλονίστηκαν από την ανταρσία των συνδικάτων και αφιερώθηκαν σε έναν αγώνα δρόμου για την επαναφορά της συμφωνημένης τάξης. Οι καταλανικές CCOO εμφάνισαν σχίσματα και τάσεις διάλυσης. Το σοσιαλιστικό κόμμα φάνηκε πιο ικανό στον περιορισμό των συνδικαλιστών του. Αυτό που κατέστη σαφές στο πολιτικό σύστημα ήταν η δυνατότητα του ελευθεριακού κινήματος να τορπιλίσει το σύμφωνο σταθερότητας, αν κατάφερνε να επεκτείνει σε όλη τη χώρα τη συνδικαλιστική ενότητα αγώνα.

26 Μέχρι το Γενάρη του 1978, η CNT Καταλονίας είχε μοιράσει 140.000 συνδικαλιστικές ταυτότητες μελών. Βλ. Edo, *ό.π.*, σελ.276. Με δεδομένο ότι το Σεπτέμβρη του 1977 τα μέλη της CNT σε ολόκληρη την Ισπανία ήταν 120.000, είναι προφανές ότι πολλοί εργάτες στην Καταλονία εγκατέλειψαν τα καθεστωτικά συνδικάτα το φθινόπωρο του 1977 και μπήκαν στη CNT. Βλ. Gómez Casas, *ό.π.*, σελ.85.

Τη λύση ανέλαβαν να δώσουν οι μυστικές υπηρεσίες του κράτους. Στις 15 Γενάρη του 1978, η CNT διοργάνωσε μια πορεία στη Βαρκελώνη ενάντια στο Σύμφωνο της Μονκλόα. Τρεις μέρες νωρίτερα, έφτασε «κρυφά» στην πόλη ο Χοακίν Γκαμπίν, γνωστός στους αγωνιστές από την υπόθεση των όπλων της FAI στη Μούρθια. Αυτό που δεν είχε γίνει γνωστό ήταν η ιδιότητά του ως χαφιές της ασφάλειας. Ο Γκαμπίν προσέγγισε μια ομάδα νεαρών αγωνιστών[27] και προσπάθησε να τους πείσει να πάρουν μαζί τους όπλα -που αυτός θα προμήθευε- για την αυτοάμυνα της πορείας από φασιστικές προκλήσεις. Οι νεαροί αρνήθηκαν και αποφάσισαν να κατέβουν στην πορεία μόνο με βόμβες μολότοφ. Ο Γκαμπίν υπέδειξε ως καλό στόχο για τις μολότοφ -αν δε γινόντουσαν επεισόδια στην πορεία- το κέντρο διασκεδάσεως Σκάλα, ένα κτίριο επτά ορόφων στην άλλη άκρη του κέντρου της πόλης, όπου διασκέδαζε η καταλανική νεόπλουτη αστική τάξη.

Στην πορεία συμμετείχαν περίπου 15.000 άτομα. Προς το τέλος της, πολλοί νεαροί σύντροφοι αποφάσισαν να κατευθυνθούν προς τη φυλακή Μοδέλο, σε ένδειξη αλληλεγγύης στον αγώνα των κρατουμένων. Η αστυνομία φάνηκε ιδιαίτερα διαλλακτική στη συμπεριφορά της και τα επεισόδια αποφεύχθηκαν. Ο Γκαμπίν πίεσε την ομάδα των νεαρών να πραγματοποιήσουν την επίθεση στο Σκάλα και αυτοί δέχτηκαν. Μετά το τέλος της πορείας κατευθύνθηκαν στην άλλη πλευρά της πόλης και πέταξαν τις βόμβες μολότοφ στην κλειστή γυάλινη είσοδο του κτιρίου. Το κτίριο είχε παγιδευτεί από τις μυστικές υπηρεσίες με εμπρηστικούς μηχανισμούς. Μέσα σε λίγα λεπτά τυλίχτηκε στις φλόγες και κάηκε ολοσχερώς.[28] Τέσσερεις εργάτες που πραγματοποιούσαν εργασίες συντήρησης απανθρακώθηκαν. Η επιτόπια έρευνα της πυροσβεστικής αποκάλυψε

27 Κάποια από τα μέλη της ομάδας ήταν εγγεγραμμένα στη CNT, αλλά είχαν αποφασίσει να δράσουν αυτόνομα από τη Συνομοσπονδία και να περάσουν στην ένοπλη πάλη. Οι κατηγορούμενοι της υπόθεσης, αν και βοηθήθηκαν από τη CNT που δεν αποκήρυξε την ιδιότητά τους ως μέλη, αυτοπροσδιορίστηκαν στη φυλακή ως αυτόνομοι. Είναι χαρακτηριστικό ότι πριν από την πορεία παρουσιάστηκαν στα γραφεία της καταλανικής CNT, όπου πλειοψηφούσε η συνδικαλιστική τάση, ενημέρωσαν για τις μολότοφ που κουβαλούσαν και ρώτησαν αν χρειαζόταν η παρουσία τους σε κάποιο σημείο της περιφρούρησης. Οι διοργανωτές απάντησαν πως όλα ήταν τακτοποιημένα (η περιφρούρηση είχε μολότοφ για λόγους αυτοπροστασίας). Βλ. Cañadas Gascón, *ό.π.*, σελ.29-32.

28 Οι συμμετέχοντες στην επίθεση διαβεβαίωσαν αργότερα ότι η φωτιά από τις μολότοφ είχε σχεδόν σβήσει πριν να χαθούν στα απέναντι στενά και πως όταν πήγαν στο Σκάλα ήδη έβγαινε μια στήλη καπνού από την πίσω μεριά, η οποία νόμισαν ότι προερχόταν από καμινάδα βιοτεχνίας. *Στο ίδιο*, σελ.34. Η περιγραφή των γεγονότων από τη συνδικαλιστική τάση της CNT -και μετέπειτα τη CGT- είναι συχνά λειψή και επιλεκτική, σχετικά με την ευθύνη των μυστικών υπηρεσιών και τον ευρύτερο κρατικό σχεδιασμό. Μια εντελώς λαθεμένη αναφορά στα ελληνικά υπάρχει και στον πρόλογο του Ceacero, Jacinto, Cortavitarte Carral, Emilio, Rivera, Antonio, *Η Ισπανική CGT*, Αθήνα: Καινά Δαιμόνια, σελ.11, όπου αναφέρεται: *[...] Η πορεία της CNT στη Βαρκελώνη ενάντια στο Σύμφωνο πνίγεται στο αίμα, όταν από το μπλοκ της FAI φεύγει ένα κοκτέιλ εκρηκτικών προς την όπερα (Σκάλα) της πόλης [...]*.

την ύπαρξη κατάλοιπων φωσφόρου στα ερείπια, αλλά ο φάκελος εξαφανίστηκε από τα πειστήρια. Το κτίριο κατεδαφίστηκε δυο μέρες μετά τον εμπρησμό και ο διοικητής της Καταλονίας απέδωσε τον εμπρησμό σε πολιτικά κίνητρα πριν καν να συνταχθεί το κατηγορητήριο. Από το ίδιο βράδυ ξεκίνησαν οι συλλήψεις των εφτά νεαρών αγοριών και κοριτσιών, που ο Γκαμπίν κάρφωσε στην αστυνομία. Ο ίδιος «διέφυγε» μετά τη συνάντησή του με τον επιθεωρητή της αστυνομίας και εκδόθηκε ένταλμα σύλληψης εναντίον του.[29] Οι νεαροί βασανίστηκαν σκληρά μέχρι να υπογράψουν τις ομολογίες τους.

Η «Υπόθεση Σκάλα» ήταν μια καλοδουλεμένη προβοκάτσια, γκεμπελίστικης έμπνευσης, με πολλαπλά οφέλη για το κράτος.[30] Η δυσφήμιση της CNT ήταν από την πρώτη στιγμή ενορχηστρωμένη και τεράστια. Όλα τα ΜΜΕ έκαναν λόγο για τους νεκρούς εργάτες -μέλη της UGT και της CNT- που τους δολοφόνησε μια συνδικαλιστική οργάνωση, για την αναβίωση της αναρχικής τρομοκρατίας και για απόπειρα αποσταθεροποίησης της δημοκρατίας. Η αστυνομία ξεκίνησε μια εκστρατεία καταστολής εις βάρος των ελευθεριακών, με συλλήψεις, ανακρίσεις και αβάσιμες κατηγορίες. Το δόγμα της συλλογικής ευθύνης της Συνομοσπονδίας για την υπόθεση Σκάλα τρομοκράτησε πολλά μέλη της CNT και λειτούργησε ως πρόσχημα για την καταστολή. Η μεταστροφή της κοινής γνώμης εις βάρος των

29 Ο ίδιος ο Γκαμπίν παραδέχτηκε το ρόλο του στην «Υπόθεση Σκάλα», όταν συνελήφθη κατά λάθος, το Δεκέμβρη του 1981, για κατοχή εκρηκτικών που είχε αποτύχει να προωθήσει στην ΕΤΑ. Πέρασε λιγότερο από ένα χρόνο στη φυλακή, αποφυλακίστηκε και συνέχισε τη ζωή του με ψεύτικο όνομα. Το 1978, είχε προλάβει να καταδώσει μέλη της ERAT, της αυτόνομης ομάδας εργατών της SEAT, που είχε προβεί σε ληστείες για τη χρηματοδότηση απεργιών. Για την ERAT υπάρχει αναλυτική αναφορά στο Κορτάδε, *ό.π.*, σελ.168-178. Ο Ντεμπόρ στα κείμενά του, που μεταφράζονται σε αυτό το βιβλίο για τους αυτόνομους, επιδεικνύει μια ιδιαίτερη σπουδή στο να σπιλώσει συνολικά τις Ερυθρές Ταξιαρχίες και την GRAPO ως διαβρωμένες από τους μπάτσους, αλλά του διαφεύγει ότι οι αυτόνομοι αγωνιστές της Ισπανίας είχαν -δυστυχώς- πέσει κι αυτοί θύματα προβοκάτσιας σε κάποιες περιπτώσεις, στοιχείο που δημιουργεί ανισότητες στην ανάλυσή του.

30 Η αναφορά στο ναζί Γκέμπελς δεν είναι ούτε τυχαία ούτε βαρύγδουπη. Ο υπουργός Εσωτερικών της δημοκρατικής κυβέρνησης, που οργάνωσε την «Υπόθεση Σκάλα», ήταν ο Μαρτίν Βίγια. Ο Μαρτίν είχε διατελέσει κατά τη δικτατορία εθνικός γραμματέας του κάθετου συνδικάτου και ήταν ένθερμος υποστηρικτής του εθνικοσοσιαλιστικού (ναζιστικού) μοντέλου οργάνωσης. Υπεύθυνος της εκτέλεσης του σχεδίου -που αποδεδειγμένα συνάντησε και τον Γκαμπίν- ήταν ο διευθύνων επιθεωρητής της ασφάλειας Κονέσα. Ο Κονέσα ξεκίνησε τη σταδιοδρομία του στη φρανκική αστυνομία το 1939 και κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στάλθηκε για μετεκπαίδευση στη Γκεστάπο της κατεχόμενης Γαλλίας, με αποστολή την παρακολούθηση ισπανών προσφύγων. Πριν τη Μετάβαση, ήταν υπεύθυνος για τις επαφές με ιταλούς, γάλλους, κροάτες, αργεντίνους και πορτογάλους νεοφασίστες, στους οποίους παρείχε άσυλο -και δουλειά- στην Ισπανία. Βλ. Edo, *ό.π.*, σελ.296-297. Πριν την υπόθεση Σκάλα, τα ΜΜΕ είχαν προσπαθήσει να κατηγορήσουν τη CNT και για πολλά άλλα γεγονότα, όπως επιθέσεις σε καταλανούς αυτονομιστές, ενέργειες της GRAPO και σχέδια απαγωγής υπουργών!

αναρχικών ήταν άμεση. Ακόμα πιο καταστροφική για την οργάνωση ήταν η διχόνοια, που ξέσπασε γύρω από το ζήτημα της αλληλεγγύης στους συλληφθέντες. Η πλειοψηφία της οργάνωσης στάθηκε αλληλέγγυα προς τους νεαρούς συλληφθέντες είτε αναγνωρίζοντας την προβοκάτσια είτε επειδή οι συλληφθέντες ήταν μέλη της CNT. Η συνδικαλιστική τάση καταδίκασε τη FAI ως υπεύθυνη για τα γεγονότα και εξέφρασε τις αντιρρήσεις της για την εκδήλωση αλληλεγγύης στους συλληφθέντες, αν δε συνοδευόταν από την αποκήρυξη ατομικών δράσεων.

Η Συνομοσπονδία μπήκε σε μια φάση έντονου εσωτερικού αλληλοσπαραγμού. Πολλές απλοϊκές αναλύσεις γύρω από την ιστορία της CNT θεωρούν πως η υπόθεση Σκάλα ήταν ο μοναδικός υπαίτιος για την καθίζηση του ελευθεριακού κινήματος και την κάθετη μείωση του αριθμού των μελών της Συνομοσπονδίας. Όμως, υπήρχαν διάφοροι παράγοντες που οδήγησαν σε αυτό το αποτέλεσμα. Οι διαφωνίες μεταξύ των τάσεων είχαν φτάσει σε κρίσιμο σημείο. Η CNT ήταν ενάντια στη συμμετοχή στις συνδικαλιστικές εκλογές, έπειτα από συλλογική απόφαση. Κόντρα στην απόφαση αυτή, η συνδικαλιστική πτέρυγα τοποθέτησε υποψηφίους της στα εργοστασιακά ψηφοδέλτια -στα μέρη όπου είχε την πλειοψηφία- προκαλώντας ένταση της εσωτερικής διαμάχης. Λόγω των εσωτερικών διαφωνιών, η CNT καθυστέρησε την αντικατάσταση της εθνικής επιτροπής από το Σεπτέμβρη του 1977 ώς τον Απρίλη του 1978, οπότε και ο γραμματέας της Καταλονίας ανέλαβε χρέη γενικού γραμματέα. Η εσωτερική διχόνοια εκφράστηκε την άνοιξη του 1978 μέχρι και με άσκηση σωματικής βίας, μέσα σε στέκια τοπικών συνδικάτων και ελευθεριακά αθήναια. Άλλος παράγοντας που οδήγησε στη μείωση των μελών ήταν η εκδίωξη κάποιων μαρξιστών και τροτσκιστών, οι οποίοι θεώρησαν τη στιγμή κατάλληλη για να φανερώσουν την πολιτική τους ταυτότητα και να κάνουν προσηλυτισμό εντός της οργάνωσης. Η συνολική κρίση του εργατικού κινήματος, τη διετία 1978-79, έπαιξε κι αυτή το ρόλο της στην αποχώρηση εργατών από τη CNT. Οι νέες συλλογικές συμβάσεις της εργοδοσίας με τις εκλεγμένες επιτροπές ευνόησαν τα καθεστωτικά συνδικάτα και στέρησαν διαπραγματευτική δύναμη από τη Συνομοσπονδία, που επέλεξε να μείνει έξω από τον κοινωνικό συμβιβασμό και μακριά από τη διαμεσολάβηση. Η αλληλεγγύη στους κρατουμένους της υπόθεσης Σκάλα δεν ήταν παρά μια βολική αφορμή για να ξεσπάσει με μεγαλύτερη ένταση η μάχη μεταξύ των πολλαπλών τάσεων.[31]

Από τον Απρίλη του 1978 μέχρι τη διεξαγωγή του 5ου Συνεδρίου της CNT το Δεκέμβρη του 1979, οι δραστηριότητες των περισσότερων μελών της Συνομοσπονδίας επικεντρώθηκαν στις εσωτερικές διαμάχες. Αυτός ήταν ο βασικότερος

31 Είναι λάθος να αντιλαμβάνεται κάποιος την ιστορία της CNT, από την αρχή ώς τις μέρες μας, ως μια διαλεκτική διαμάχη αναρχισμού-συνδικαλισμού, FAI-τρεϊντίστας, ορθοδοξίας-ρεφορμισμού. Παρά την κομβική σημασία αυτού του διπόλου, υπήρξαν πάντα διαπλοκές ιδεολογιών, εξωτερικές παρεμβάσεις, τρίτες τάσεις, προσωπικοί λόγοι ανώτεροι από τους πολιτικούς και αγωνιστές που πατούσαν και στα δυο στρατόπεδα. Σε κάθε στιγμή της ιστορίας της Συνομοσπονδίας πρέπει κανείς να συνυπολογίζει πολλούς παράγοντες στην ανάλυσή του και όχι να βασίζεται σε μανιχαϊστικά μοντέλα.

λόγος μείωσης της δυναμικής της, σε συνδυασμό με την κρατική τρομοκρατία. Στον ενάμιση αυτό χρόνο, τα μέλη της CNT μειώθηκαν δραματικά κατά περίπου 80%.[32] Η εσωτερική διάσπαση έγινε φανερή από τη μυστική ίδρυση των GAA.[33] Οι GAA δημιουργήθηκαν από τη συνδικαλιστική μειοψηφία που επιθυμούσε τον εκμοντερνισμό της CNT, δηλαδή τη συμμετοχή της στις συνδικαλιστικές εκλογές και τις εργοστασιακές επιτροπές και την απαγκίστρωση από τις αποφάσεις του Συνεδρίου της Σαραγόσα το 1936. Στην ουσία, οι GAA φιλοδοξούσαν να γίνουν μια αντίστοιχη συνδικαλιστική FAI που θα μπορούσε να επηρεάσει τις αποφάσεις των συνδικάτων της CNT, λειτουργώντας παράλληλα με αυτά. Η λειτουργία τους οδήγησε στο να ονομαστούν υποτιμητικά «παράλληλες». Η αποκάλυψη της ύπαρξής τους έδωσε τη δυνατότητα στην άλλη παράλληλη, τη FAI, να τις δυσφημίσει και να ζητήσει τη διαγραφή των μελών της CNT που συμμετείχαν στις GAA. Όντως, οι περισσότερες συνελεύσεις συνδικάτων -όπου οι ρεφορμιστές δεν είχαν πλειοψηφία- διέγραψαν τα μέλη των παραλλήλων, ανάμεσά τους και δύο μέλη της περιφερειακής επιτροπής της Καταλονίας.[34]

Μια ακόμη ένδειξη της διαφορετικότητας των τάσεων που συγκροτούσαν την αναγεννημένη CNT ήταν η δημιουργία της FIGA[35]. Η FIGA ιδρύθηκε το Δεκέμβρη του 1978 από 7 αναρχικές ομάδες, που φιλοδοξούσαν να δημιουργήσουν μια οργάνωση στα πρότυπα της FAI, σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά της την περίοδο πριν την έναρξη του εμφύλιου πολέμου. Στόχος τους ήταν η ενίσχυση του αναρχοσυνδικαλιστικού ρεύματος εντός της CNT και η ανάληψη ενεργής

32 Δεν υπάρχει ακριβής καταμέτρηση των μελών της CNT εκείνη την περίοδο. Ο γενικός γραμματέας Ενρίκ Μάρκο Μπάτλια υπολόγισε, τον Απρίλη του 1978, ως μέγιστο αριθμό τα 250.000 μέλη. Βλ. Gómez Casas, *ό.π.*, σελ.133. Η εγκυκλοπαίδεια του Ίνιγκεθ κάνει λόγο για περίπου 200.000 μέλη στις αρχές του 1978. Βλ. Íniguez, *ό.π.*, σελ.413. Οι περισσότεροι ιστορικοί της περιόδου παίρνουν ως βάση τα 120.000 μέλη, που πλήρωναν συνδρομή το Σεπτέμβρη του 1977. Στο 5ο Συνέδριο της CNT στη Μαδρίτη, το Δεκέμβρη του 1979, εκπροσωπήθηκαν περίπου 30.000 μέλη (νούμερο που έδωσε ο Miguel Amorós σε εισήγησή του στη γιορτή βιβλίου στο Santiago de Compostela, 25/10/2008).

33 Grupos de Afinidad Anarcosindicalista (Ομάδες Αναρχοσυνδικαλιστικής Συγγένειας).

34 Επειδή είναι σπάνια τα ελληνικά κείμενα που αναφέρονται στην περίοδο αυτή, επιβάλλεται μια κριτική στην οπτική του Emilio Cortavitarte στο *Η Ισπανική CGT*, (σελ.47) όπου αναφέρει ότι οι GAA: *[...] προσπαθούσαν να επαναφέρουν την εσωτερική δημοκρατία στη CNT*, ενώ είναι προφανέστατο ότι ο σκοπός των GAA ήταν η προσπάθεια επιβολής της συνδικαλιστικής γραμμής στην πολιτική της CNT. Επίσης, το γεγονός ότι οι αποφάσεις για διαγραφές πάρθηκαν σε γενικές συνελεύσεις συνδικάτων καθιστά λίγο αδύναμο το επιχείρημά του, ότι: *[...] σχετίζονταν* (με τη FAI) *οι περισσότεροι από αυτούς που έκαναν τις διαγραφές.* Αντιθέτως, είναι εύστοχη η ρητορική απορία του για το αν FAI και GAA είχαν διαφορετικού τύπου παράλληλη δράση, καθώς είχαν τα ίδια χαρακτηριστικά.

35 Federación Ibérica de Grupos Anarquistas (Ιβηρική Ομοσπονδία Αναρχικών Ομάδων).

δράσης ενάντια στο κράτος και τον καπιταλισμό, διαμέσου της στήριξης άγριων απεργιών, της πραγματοποίησης απαλλοτριώσεων και απαγωγών και της διενέργειας σαμποτάζ. Η ανάπτυξη αλλά και η διάλυση της FIGA ήταν ραγδαίες. Μέχρι το Μάη του 1979, ο αριθμός των αναρχικών ομάδων που εντάχθηκαν σε αυτή έφτασε τις 33. Τα μέλη της είχαν πραγματοποιήσει αρκετές ληστείες τραπεζών (κατηγορήθηκαν για πάνω από είκοσι) και με τα χρήματα είχαν στηρίξει πρωτοβουλίες της CNT και του ελευθεριακού κινήματος, καθώς και απεργίες στην Εστρεμαδούρα, τη Γαλικία και τη Μαδρίτη. Επίσης, είχαν αφοπλίσει πολλούς αστυνομικούς στην Ισπανία και την Πορτογαλία για να ενισχύσουν το οπλοστάσιό τους. Το Μάη του 1979, η αστυνομία συνέλαβε τον Αλεχάντρο Μάτα και δολοφόνησε τον Αγουστίν Βαλιέντε κατά τη διάρκεια ένοπλης συμπλοκής. Οι δυο τους ήταν ανάμεσα στους ιδρυτές της FIGA και ήταν πολύ γνωστοί στο ελευθεριακό κίνημα. Ακολούθησαν πολλές συλλήψεις και η οργάνωση πρακτικά εξαρθρώθηκε.[36]

Στο συνδικαλιστικό επίπεδο, η CNT προσπάθησε να αναλάβει πρωτοβουλίες κατά τη διετία 1978-79, αλλά οι επιτυχίες της ήταν περιορισμένες. Οι εργατικοί αγώνες βρίσκονταν στο ιστορικό τους ναδίρ την περίοδο αυτή, μετά και την ταξική συνθηκολόγηση των καθεστωτικών συνδικάτων. Η Συνομοσπονδία πήρε την πρωτοβουλία σε μερικές απεργίες τοπικού χαρακτήρα στο Αλικάντε, την Έλντα, τη Μαδρίτη, το Μπανταχόθ και αλλού. Όμως, η σταθερή θέση της ενάντια στις εκλογές και υπέρ της άμεσης δράσης, των εργοστασιακών συνελεύσεων και των απεργιών, συσπείρωνε μόνο τα δυναμικά κομμάτια των εργαζομένων και αποθάρρυνε μια εργατική τάξη, που βυθιζόταν όλο και περισσότερο στο βούρκο της συναίνεσης και της κοινωνίας της ιδιώτευσης.

Η χαριστική βολή δόθηκε το Σεπτέμβρη του 1978 με τη νέα απεργία των εργαζομένων στα πρατήρια βενζίνης στην Καταλονία. Ο εργατικός αυτός κλάδος είχε εξασφαλίσει στην περιφέρεια -με την απεργία του 1977- μια αύξηση μισθών μεγαλύτερη από την αντίστοιχη των συναδέλφων του κλάδου στις άλλες περιοχές της Ισπανίας. Όταν αποφασίστηκε το πάγωμα των μισθών στην Καταλονία για ένα χρόνο, οι εργαζόμενοι προχώρησαν σε απεργία διαρκείας με τη στήριξη της CNT. Εμφανίστηκαν ξανά ένοπλοι μπάτσοι για να λειτουργήσουν τις αντλίες και για μια ακόμη φορά έγιναν εμπρησμοί απεργοσπαστικών πρατηρίων. Οι πορείες αλληλεγγύης χτυπήθηκαν από την αστυνομία και η κυβέρνηση εμφανίστηκε αδιάλλακτη. Ο γραμματέας της εθνικής επιτροπής Μάρκο -που ανήκε στη συνδικαλιστική τάση- δέχτηκε να συναντήσει τον υπουργό Εσωτερικών. Παρά

36 Υπάρχει μεταφρασμένη στα ελληνικά μια συνέντευξη που πήραν φυλακισμένα μέλη της FIGA από μέλη των αυτόνομων ομάδων στο Κορτάδε, *ό.π.*, σελ.152-168. Ο επίλογος εκ μέρους των αυτόνομων είναι ιδιαίτερα υποτιμητικός σε κάποια σημεία του. Παρά τις εύλογες διαφωνίες μεταξύ των δυο ομάδων, είναι αναληθές να αναφέρεται ότι η FIGA δεν έκανε τίποτα το ανατρεπτικό. Δεκαέξι μέλη της FIGA δικάστηκαν το 1983 και τους απαγγέλθηκαν βαρύτατες ποινές. Πολλοί απ' αυτούς παρέμεναν φυλακισμένοι μέχρι το 1989, οπότε και αποφυλακίστηκαν με χάρη.

το ότι δεν ικανοποιήθηκαν τα αιτήματα των εργατών, η απεργία έληξε την επόμενη μέρα. Οι αντιδράσεις εντός και εκτός της CNT ήταν πολλές. Όχι μόνο δεν είχε επιτευχθεί ο -ούτως ή άλλως δύσκολος- στόχος, αλλά η CNT είχε δεχθεί να συνδιαλλαγεί με το κράτος σε επίπεδο κορυφής. Ο επαναστατικός χαρακτήρας της Συνομοσπονδίας γινόταν όλο και πιο θολός για τους εργάτες.

Το 1979, το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στο 5ο Συνέδριο της CNT. Για πολλούς μήνες πραγματοποιούνταν συνελεύσεις και ολομέλειες, ώστε να καθοριστούν τα θέματα προς συζήτηση, η ημερομηνία και ο τόπος διεξαγωγής του συνεδρίου. Οι διάφορες τάσεις και τα συνδικάτα προσπαθούσαν να χωρέσουν στην επικείμενη ημερήσια διάταξη όλα τα σύγχρονα ζητήματα, καθώς και τα ιστορικά, αφού το τελευταίο συνέδριο της CNT στην Ισπανία είχε διεξαχθεί το 1936. Η εξόριστη FAI και οι ντόπιοι σύμμαχοί της προσπάθησαν να επηρεάσουν τόσο τις θεματικές όσο και την επιλογή των αντιπροσώπων. Το ίδιο έκανε και η συνδικαλιστική τάση από την πλευρά της, που έλπιζε ότι θα μπορούσε να πετύχει μια επαναδιαπραγμάτευση του τριπτύχου μέσα-τακτικές-σκοποί, το οποίο είχε αποφασιστεί στη Σαραγόσα το 1936 και αποτελούσε τη βάση του ορθόδοξου αναρχοσυνδικαλισμού.

Αποτέλεσμα αυτών των διαδικασιών ήταν να σταματήσει η ενασχόληση των περισσότερων μελών με τα εργατικά και κοινωνικά ζητήματα. Το συνέδριο μονοπωλούσε το ενδιαφέρον. Ο αναρχικός και ελευθεριακός τύπος πλημμύρισε από άρθρα εκπροσώπων όλων των τάσεων, τα οποία είχαν έντονο πολεμικό τόνο. Η διεξαγωγή του συνεδρίου ορίστηκε για την εβδομάδα μεταξύ 8 και 15 Δεκεμβρίου στη Μαδρίτη. Συμμετείχαν 773 αντιπρόσωποι από 353 συνδικάτα, ενώ περίπου 40 συνδικάτα εκπροσωπήθηκαν έμμεσα από άλλους αντιπροσώπους. Η ημερήσια διάταξη περιελάμβανε τόσα ζητήματα και τόσο σημαντικά, που θα ήταν αδύνατο να επιλυθούν διεξοδικά, ακόμα κι αν υπήρχε ο διπλάσιος χρόνος στη διάθεση των συνέδρων. Από την αρχή δημιουργήθηκαν προβλήματα σχετικά με τη διεξαγωγή, καθώς οι σύνεδροι ήταν άπειροι σε αυτού του τύπου τις διαδικασίες και δημιουργήθηκαν παρεξηγήσεις και διαξιφισμοί.

Όταν το συνέδριο άρχισε να λειτουργεί ικανοποιητικά και διαφάνηκαν οι πραγματικοί συσχετισμοί, η συνδικαλιστική πλευρά αντιλήφθηκε ότι δε θα μπορούσε να κερδίσει την παρτίδα. Όσο περνούσαν οι μέρες και τα ψηφίσματα δεν ικανοποιούσαν τη συνδικαλιστική τάση, αποφασίστηκε μια κίνηση που δυναμίτισε το μέλλον της CNT. Στις 13 Δεκέμβρη, δυο μέρες πριν την ολοκλήρωση του συνεδρίου και ενώ πολλά ζητήματα δεν είχαν καν θιγεί, 54 αντιπρόσωποι από 51 συνδικάτα έβγαλαν μια ανακοίνωση, στην οποία κατήγγειλαν έλλειψη ελευθερίας έκφρασης, απειλές εις βάρος τους και παραβιάσεις των κανόνων λειτουργίας. Ζήτησαν την ακύρωση του συνεδρίου, τη διενέργεια καινούριου την άνοιξη και την παράταση της θητείας της εθνικής επιτροπής. Το συνέδριο απάντησε αρνητικά και αυτοί αποχώρησαν. Η δύναμή τους αντιπροσώπευε το 8% των μελών, κάτι περισσότερο από 2.000 μέλη. Το συνέδριο συνεχίστηκε κανονικά και, δυστυχώς, έκλεισε πολλά σημαντικά ζητήματα -ανάμεσά τους και τη συμπεριφορά της CNT

κατά τον εμφύλιο, αλλά και τις κατηγορίες εις βάρος των δεινοσαύρων της εξορίας- με εξωφρενικά συνοπτικές διαδικασίες.

Αυτό που είναι σαφές για όποιον μελετήσει τις αποφάσεις του 5ου Συνεδρίου είναι η πολυδιάσπαση των τάσεων εντός της CNT και οι διαφορετικές θέσεις που εξέφρασαν. Σε κάθε περίπτωση, το συνέδριο αυτό έκλεισε τον πρώτο μεταδικτατορικό κύκλο της Συνομοσπονδίας. Οι αντιπρόσωποι που αποχώρησαν διέσπασαν τη CNT και, μέσα από μια μακρά διαδικασία, δημιούργησαν τη σημερινή CGT.[37] Η πλειοψηφία της οργάνωσης παρέμεινε στη Συνομοσπονδία, αλλά η καθοδική τάση του αριθμού των μελών συνεχίστηκε. Στο τέλος του 1980, η CNT είχε 5.000 μέλη και οι ρεφορμιστές περίπου 1.000.[38] Από τότε και στο εξής, η ιστορία του αναρχοσυνδικαλισμού στην Ισπανία σημαδεύτηκε από διασπάσεις και απογοητεύσεις. Μέχρι και σήμερα, η CNT δεν έχει καταφέρει να ανακτήσει τη δυναμική και την απήχηση που θα της εξασφαλίσει μια πρωταγωνιστική θέση στους κοινωνικούς και ταξικούς αγώνες.

Πού πήγε, όμως, όλη αυτή η ορμή των αγωνιστών των πρώτων χρόνων της Μετάβασης; Τι απέγινε το κίνημα που αμφισβήτησε και τρομοκράτησε το ισπανικό κεφάλαιο; Το εργατικό κίνημα ηττήθηκε από τη στιγμή που η κοινότητα στη βάση των εργατών χάθηκε και -με τη διευκόλυνση της δημοκρατικής αντιπροσωπευτικής νομοθεσίας- αντικαταστάθηκε από την παραχώρηση του αγώνα σε γραφειοκράτες και επιτροπές. Σε συνθήκες οικονομικής κρίσης και εργασιακής αβεβαιότητας, αυτό σήμανε την αποξένωση από τα συλλογικά οράματα, την εσωστρέφεια και την ατομικιστική εργατική συμπεριφορά. Το κοινωνικό κίνημα, που ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις είχε ένα τεράστιο έρεισμα και μια μεγάλη συμμετοχή νέων,[39] άρχισε να φθίνει σταδιακά μετά το 1977. Ο καταναλωτισμός,

37 Confederación General del Trabajo (Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας). Η ιστορία της CGT παρουσιάζεται στα ελληνικά στο Ceacero, Jacinto, Cortavitarte Carral, Emilio, Rivera, Antonio, *Η Ισπανική CGT*, Αθήνα: Καινά Δαιμόνια. Στη σελίδα 50 αυτού του βιβλίου ο συγγραφέας εκτιμά ότι στο 5ο Συνέδριο επιβλήθηκε στη CNT: *[...]* Ο *περιθωριακός «αντι-συστημικός» ριζοσπαστισμός*. Ο αντισυστημικός ριζοσπαστισμός διέκρινε τη CNT από την ίδρυσή της. Αν ο όρος περιθωριακός αναφέρεται στην μικρή απήχηση που πλέον είχε ο αντισυστημικός ριζοσπαστισμός το 1979, τότε το πρόβλημα εντοπίζεται στους κοινωνικούς συσχετισμούς και όχι στη CNT. Μια επαναστατική συνδικαλιστική οργάνωση δε γίνεται να μεταστρέφεται έτσι απλά προς ρεφορμιστικές θέσεις, μόνο και μόνο επειδή συντηρητικοποιείται η κοινωνία. Αν ήταν για κάτι υπεύθυνη η CNT κατά τη Μετάβαση, αυτό ήταν η αδυναμία της να αφουγκραστεί, να συσπειρώσει και να οξύνει τους εργατικούς και τους κοινωνικούς αγώνες. Αυτό ήταν δύσκολο να γίνει, τη στιγμή που πολλά από τα μέλη της ήταν βυθισμένα στην εσωτερική διαμάχη για τον πολιτικό έλεγχο της οργάνωσης. Όσο οι -κάθε λογής- άμεμπτοι επαναστάτες τρωγόντουσαν μεταξύ τους, η σύγχρονη καπιταλιστική κοινωνία και η οικονομική κρίση θόλωναν το όραμα της συλλογικής επαναστατικής δράσης.

38 *Στο ίδιο*, σελ.51. Δεν αναφέρεται πηγή για τα νούμερα, πάντως στην καλύτερη περίπτωση ίσως συμμετείχαν λίγες χιλιάδες μέλη ακόμα στη CNT.

39 Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η πόλη της Βαλένθια. Υπήρχαν εργατικές

η πρέζα, ο κοινωνικός αριβισμός και η αποξένωση διέσπασαν τις συλλογικές διεργασίες και οδήγησαν τους ανθρώπους εκεί που ο καπιταλισμός τους θέλει πάντα: Περιχαρακωμένους στο ιδιωτικό τους σύμπαν, μακριά από κάθε έννοια κοινωνικής αλληλεγγύης.

συνελεύσεις, συνελεύσεις για τους φυλακισμένους, μαθητικές, γειτονιάς κ.ο.κ.. Μέχρι και οι τσιγγάνοι της πόλης (κοινωνική κατηγορία παραδοσιακά περιθωριοποιημένη) συμμετείχαν σε συνελεύσεις και οι πιο νεαροί απ' αυτούς διατηρούσαν σχέσεις με κάποιους αυτόνομους, συμμετείχαν σε απαλλοτριώσεις πολυκαταστημάτων και άλλες ενέργειες. Στοιχεία από την ομιλία του Fernando Etxavier "Alcatraz", μέλους των αυτόνομων ομάδων της Βαλένθια, στις 11/3/2008 στη Βαρκελώνη, στα πλαίσια του σεμιναρίου Histórіes dels grups autónoms, που διοργάνωσε η ελευθεριακή συνέλευση του πανεπιστημίου της Βαρκελώνης.

1. Το ελευθεριακό σχολείο του Αλαγιόρ πριν τον εμφύλιο, κατά την περίοδο που δίδασκε εκεί ο Χοσέ Αλμπερόλα, πατέρας του Οκτάβιο. Αυτά τα σχολεία γαλούχησαν με τα ιδανικά της ελευθερίας χιλιάδες μετέπειτα αγωνιστές και αγωνίστριες του εμφυλίου και των ομάδων δράσης.

2. Αναρχικοί κρατούμενοι αγωνιστές εξασκούνται στο προαύλιο της φυλακής Μοδέλο της Βαρκελώνης, στα χρόνια πριν τον εμφύλιο. Ο γυμνισμός -στην ακραία συντηρητική καθολική Ισπανία- ήταν μια πράξη χειραφέτησης των εργατών.

3. Συλληφθέντες ως υπαίτιοι για την εξέγερση του Δεκέμβρη του 1933. Οι τρεις πρώτοι όρθιοι (από τα αριστερά) είναι οι: Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι, Αντόνιο Εχάρκε, γραμματέας της παράνομης εθνικής επιτροπής το 1947 και Ραμόν Άλβαρεθ (1913-2003), ηγετική φυσιογνωμία της ρεφορμιστικής τάσης στην εξορία.

4. Η τελευταία φωτογραφία του (πρώτου στα αριστερά) Φρανθίσκο Ασκάσο (1901-1936) λίγη ώρα πριν δολοφονηθεί κατά την επίθεση στους στρατώνες Ντρασάνας στις 20/7/1936. Στο κέντρο ο ξάδερφός του Χοακίν Ασκάσο (1906-1977), μετέπειτα γραμματέας του Συμβουλίου της Αραγόνας.

5. Ο Πέδρο Ματέου (1897-1980) συμμετείχε στη δολοφονία του πρωθυπουργού Ντάτο το 1921. Γνώρισε τις φυλακές της δικτατορίας του Πρίμο ντε Ριβέρα, τις «δημοκρατικές» φυλακές για τη συμμετοχή του στο Μάη του ’37 και τις γαλλικές τη δεκαετία του ’50, επειδή συμμετείχε στην οργάνωση ομάδων δράσης.

6. Στιγμές ντροπής. Στο κέντρο της φωτογραφίας οι αναρχικοί υπουργοί Φεδερίκα Μοντσένυ και Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ. Στα αριστερά τους ο Αρτέμι Αϊγουαδέ, πρωταγωνιστής της αντίδρασης κατά τα γεγονότα του Μάη του 1937 στη Βαρκελώνη.

7. Ο Μάξιμο Φράνκο (1913-1939), δραστήριος αναρχικός διοικητής κατά τον εμφύλιο. Αυτοκτόνησε στο Αλικάντε για να μην πέσει στα χέρια των φασιστών.

8. Ο Εβαρίστο Βινιουάλες (1913-1939), μέλος της τελευταίας εθνικής επιτροπής του MLE, κατά τον εμφύλιο. Αυτοκτόνησε στο Αλικάντε για να μην πέσει στα χέρια των φασιστών.

10. Η Χούλια Ρομέρο (1916-1941), μέλος της UJA και των ομάδων δράσης της νεολαίας το 1939 στη Βαρκελώνη. Πέθανε στη φυλακή το 1941, υποκύπτοντας σε τραύματα που της προκλήθηκαν από τα βασανιστήρια στην ασφάλεια.

9. Φυλακισμένοι ελευθεριακοί στη φυλακή του Μπούργος, 1942.

11. Φωτογραφία από το γαλλικό στρατόπεδο συγκέντρωσης προσφύγων στο Αρζελέ, στις 27/2/1939. Οι ανύπαρκτες υποδομές ανάγκασαν πάνω από 100.000 πρόσφυγες, που ζούσαν κλεισμένοι σε ελάχιστα στρέμματα παραλίας, να χρησιμοποιούν για την προσωπική τους υγιεινή τη θάλασσα.

12. Ο Φρανθίσκο Ποντάν (1911-1944) σε εφηβική ηλικία. Σαμποτέρ κατά τον εμφύλιο και δημιουργός του ισπανικού σκέλους του δικτύου απόδρασης από την κατεχόμενη Ευρώπη. Δολοφονήθηκε από τους ναζί.

13. Ο Αγκουστίν Ρεμίρο (1904-1942), σαμποτέρ της Ταξιαρχίας Ντουρούτι και βασικός συνεργάτης του Πονθάν. Εκτελέστηκε στη Μαδρίτη.

14. Ο Χουάν Μανουέλ Μολίνα «Χουανέλ» (1901-1984), ένας από τους γνωστούς «αγωνιστές με επιρροή» του εμφυλίου και πρωταγωνιστής της ρεφορμιστικής τάσης μετά την ήττα. Συμμετείχε στις παράνομες επιτροπές στην Ισπανία και φυλακίστηκε.

15. Ο Βιθέντε Μοριόνες «Ναβάρο» (1913-1970) συμμετείχε στο δίκτυο του Πονθάν, συνελήφθη από τους ναζί και επέζησε του Μπούχενβαλντ. Επέστρεψε στην Ισπανία, φυλακίστηκε για 18 χρόνια, αλλά συνέχισε την παράνομη οργανωτική δραστηριότητα μέχρι το θάνατό του.

16. Ο Αμπραάμ Γκιγιέν (1913-1993), μέλος των πρώτων παράνομων εθνικών επιτροπών της CNT. Μετανάστευσε στη Λατινική Αμερική, όπου ανέπτυξε τη θεωρία του αντάρτικου πόλης και συμμετείχε στα αντάρτικα των Ουτουρούνκος και των Τουπαμάρος.

17. Ο Μανουέλ Αμίλ (1906-1972), ξυλουργός, γραμματέας σε δύο περιπτώσεις της παράνομης εθνικής επιτροπής της CNT κατά τη δεκαετία του ’40. Πέρασε μεγάλο μέρος της ζωής του στη φυλακή.

18. Ο Μπαλντομέρο Γκουτιέρεθ (1916-;), ένα από τα τέσσερα αδέρφια -ανάμεσά τους και μια κοπέλα, η Ντομιτίλα- Γκουτιέρεθ Άλμπα που συμμετείχαν στο αντάρτικο της βορειοδυτικής Λεόν. Συνελήφθη στη Βαρκελώνη το 1948.

19. Οι ιδρυτές της Ομοσπονδίας Αντάρτικων Λεόν-Γαλικίας το καλοκαίρι του 1942 στο Φεραδίγιο. Ανάμεσά τους βρίσκονται οι τέσσερεις αναρχικοί που συμμετείχαν στο ιδρυτικό συνέδριο, οι «Ταμεϊρόν», ντε λα Πάρα, Γκουτιέρεθ και «Λιέμπρε».

20. Οι ανθρακωρύχοι αντάρτες της Λεόν (από τα αριστερά) Ινοθένθιο Φερέρας, Καλίστο Λόπεθ «Θάρα» και Φρανθίσκο Σουάρεθ. Οι δυο πρώτοι διέφυγαν τελικά στη Γαλλία, ενώ ο τρίτος δολοφονήθηκε το 1945 από τη Γκουάρδια Θιβίλ.

Cultura y Acción

ÓRGANO DE LA C. N. T. DE ARAGÓN, RIOJA Y NAVARRA

EDITORIAL

LA LIBERTAD POR ENCIMA DE TODO

21. Η εφημερίδα Cultura y Acción, έντυπο της περιφερειακής επιτροπής Αραγόνας, Ναβάρα και Ριόχα. Παράνομο φύλλο, Μάρτης του 1947.

22. Ο Φρανθίσκο Ροντρίγκεθ «Χουμπίλες» (1907-1944), συνιδρυτής της ομάδας των Χουμπίλες, μαζί με τα αδέρφια του και άλλους συντοπίτες του. Δολοφονήθηκε στην αγροικία Μοχαπιές στις 6/1/1944.

23. Ο Χοσέ Μορένο «Κινκαγιέρο» (1922-2007), μοναδικός επιζώντας της σφαγής των Χουμπίλες στην αγροικία Μοχαπιές. Καταδικάστηκε σε θάνατο, απέδρασε και έζησε με ψεύτικα στοιχεία μέχρι και μετά το τέλος της δικτατορίας.

24. Ο Νορμπέρτο Καστιγιέχο «Βενένο» (1914-1947), διοικητής της 2ης Ομαδοποίησης του Αντάρτικου Στρατού του Κέντρου.

25. Ο Ντιονίσιο Άμπας «Ντουρούτι» ή «Ευχένιο ντελ Ρεάλ» (1913-1953), καπετάνιος της 3ης Ομαδοποίησης της Κόρδοβα. Εκτελέστηκε στις 30/1/1953.

26. Ο Μπερναμπέ Λόπεθ «Μπερναμπέ» ή «Κομαντάντε Αμπρίλ» (1899-1949), διοικητής ταξιαρχίας κατά τον εμφύλιο και καπετάνιος των αναρχικών ανταρτών που έδρασαν μεταξύ Κάντιθ και Μάλαγα, μέχρι το θάνατό του στη μάχη στις 31/12/1949

27. Ο Μπενίνιο Ανδράδε «Φουθέγιας» (1908-1952), από τους πιο δραστήριους αναρχικούς αντάρτες της Γαλικίας. Στο βουνό από το 1936, τελικά εκτελέστηκε στην γκαρότα το 1952.

28. Ο Μαρθελίνο ντε λα Πάρα (1912-1948), συνιδρυτής της Ομοσπονδίας Αντάρτικων Λεόν-Γαλικίας. Εκτελέστηκε το 1948 στη Λεόν.

29. Ο Μανουέλ Καστίγιο «Σαλσιπουέδες», αναρχικός καπετάνιος των ανταρτών της Χαέν κατά την περίοδο των φυγάδων. Δολοφονήθηκε σε συμπλοκή στις 10/2/1943.

30. Ο Μπασιλίσο Σεράνο «Μάνκο ντε λα Πεσκέρα» (1908-1955), μέλος της Σιδηράς Ταξιαρχίας στον εμφύλιο και δυναμικός αντάρτης της περιοχής της Κουένκα, μετά το 1946. Εκτελέστηκε στην Πατέρνα στις 10/12/1955.

31. Ο Φρανθίσκο Κέρο, ένα από τα τέσσερα θρυλικά αδέρφια Κέρο. Ο Φρανθίσκο, αντάρτης στην πόλη της Γρανάδα από το 1941, δολοφονήθηκε από την Γκουάρδια Θιβίλ στις 30/3/1946, σε ηλικία 24 χρόνων.

32. Ο Χοσέ Μανουέλ Νέιρα (1909-1942), χαρισματικός καπετάνιος των ανταρτών της Γαλικίας (πρώτος στα αριστερά). Δολοφονήθηκε από τον κομμουνιστή υπασπιστή του, επειδή ήταν αντίθετος στην υπαγωγή της ομάδας του στις εντολές του κομμουνιστικού κόμματος.

33. Η αντάρτικη ομάδα των Αρίας που έδρασε στη βορειοανατολική Λεόν. Στελεχώθηκε από ανθρακωρύχους της CNT. Μετά τη φυλάκιση ενός μέλους και την εκτέλεση δια στραγγαλισμού άλλων δύο το 1947, οι υπόλοιποι διέφυγαν στη Γαλλία.

34. Ο Φαμπιάν Νούεθ συμμετείχε σε μια ομάδα αναρχικών ανταρτών προερχόμενη από τη Γαλλία, η οποία προσπάθησε ανεπιτυχώς να εγκατασταθεί στη νότια Αραγόνα. Δολοφονήθηκε κατά τη διάρκεια μάχης στις αρχές του 1949.

35. Ο Χουάν Μεδίνα «Γιατέρο», καπετάνιος της περιοχής της Γρανάδα και συνεργάτης των αδερφών Κέρο. Πέρασε στη Γαλλία το 1947.

36. Ο Φλορένθιο Μαρτίν «Βιθέντε ντελ Πουέρτο», αναρχικός καπετάνιος του αντάρτικου στην Κόρδοβα. Ήταν ο τελευταίος που εκτελέστηκε από την περίφημη ομάδα των αναρχικών της Βιγιαβιθιόσα, στις 11/5/1953 στη Σεβίλλη, σε ηλικία 34 χρόνων.

37. Ο Μιγκέλ Γκαρθία «Μποτασφίνας», μέλος της ομάδας του Άμπας στην 3η Ομαδοποίηση της Κόρδοβα. Εκτελέστηκε στις 30/1/1953 στη Σεβίλλη, σε ηλικία 24 χρόνων.

38. Ο Μανουέλ Ουέτ (1908-1984), μέλος των ομάδων δράσης πριν τον εμφύλιο, μετέπειτα συνεργάτης της ομάδας Πονθάν και του «Κίκο» Σαμπατέ.

39. Ο Μαρσελίνο Μασάνα «Πάντσο» (1918-1981), στυλοβάτης του αντάρτικου της καταλανικής περιφέρειας και οδηγός πυρηναϊκών περασμάτων. Ήταν ο μοναδικός από τους θρύλους του καταλανικού αναρχικού αντάρτικου που πέθανε από γηρατειά.

40. Ο Ραμόν Βίλα «Μαρότο», «Πάσος Λάργος» ή «Καρακεμάδα» (1908-1963), ο μακροβιότερος σε δράση αντάρτης των αναρχικών ομάδων της Καταλονίας. Δολοφονήθηκε σε ενέδρα στις 6/8/1963, ενώ επέστρεφε στη Γαλλία μετά από επιτυχημένο σαμποτάζ.

41. Ο Χούλιο Ροντρίγκεθ «Κουμπάνο» (1918-1949), ένας από τους πιο δραστήριους αναρχικούς αντάρτες της δεκαετίας του ’40. Έδρασε στη Θιουδάδ Ρεάλ και τη Βαρκελώνη, όπου και δολοφονήθηκε τον Οκτώβρη του 1949.

42. Ο Σελεδόνιο Γκαρσία «Σέλες» (1922-1949), μέλος των αντιστασιακών ομάδων δράσης, ήδη από το 1939. Από τους πιο δραστήριους αντάρτες, δολοφονήθηκε λίγα μέτρα πριν τα γαλλικά σύνορα, στις 26/8/1949.

43. Η Χοακίνα Ντοράδο (1917), μέλος του παράνομου μηχανισμού στη Βαρκελώνη από το 1946 ως το 1948, οπότε και συνελήφθη μαζί με το σύντροφό της Λιμπέρτο Σαράου. Τη δεκαετία του ’50 συνεργάστηκε με τον «Κίκο» Σαμπατέ.

44. Ο Τεόφιλο Ναβάρο «Θαπατέρο» ή «Νέγρο» (1917), συνεργός των Σαμπατέ και Φασερίας στις αντάρτικες ομάδες δράσης, αλλά και προμηθευτής όπλων στο MIL τη δεκαετία του ’70.

45. Ο Χοσέ Σαμπατέ (1910-1949), μεγάλος αδερφός του «Κίκο». Συμμετείχε στις ομάδες δράσης της Βαρκελώνης από το 1946 και δολοφονήθηκε κατά τη διάρκεια μάχης στη Βαρκελώνη, στις 17/10/1949.

46. Πυρηναία, Απρίλης του 1948. Οι (από τα αριστερά) Σελεδόνιο Γκαρσία «Σέλες», Χοσέ Λιουίς Φασερίας και Ενρίκε Μαρτίνεθ «Κίκε» (1927-1949) κάνουν το ταξίδι προς τη Βαρκελώνη με τα πόδια.

47. Οι (από αριστερά) Ραούλ Καρμπαγιέιρα (1918-1948), Ντιέγο «Αμαδόρ» Φράνκο (1920-1947) και Λιμπέρτο Σαράου (1920-2001), αγωνιστές της FIJL. Οι δυο πρώτοι δολοφονήθηκαν από τους φασίστες, ο τρίτος φυλακίστηκε και το 1959 ίδρυσε το MPR.

48. Ο Χοσέ Πασκουάλ (1916-1970), σπάνιο οργανωτικό μυαλό και κομβική φυσιογνωμία της ένοπλης αναρχικής αντίστασης.

49. Ο Χοσέ Λιουίς Φασερίας «Φάσε», «Πέτρο» ή «Πετρόνιο» (1920-1957), δημόσιος κίνδυνος για τις φρανκικές αρχές και υπόδειγμα αναρχικού αγωνιστή. Ανυποχώρητος στον αγώνα του, δολοφονήθηκε στη Βαρκελώνη στις 30/8/1957 από ελεύθερους σκοπευτές.

50. Ο Φασερίας σε ένα καφέ στο Παρίσι το 1952.

51. Ο Φρανσίσκο Σαμπατέ «Κίκο» (1915-1960), ο γνωστότερος αναρχικός αντάρτης της αντιφρανκικής αντίστασης, σε φωτογραφία του 1946. Δολοφονήθηκε σε συμπλοκή στο Σαν Σελόνι στις 5/1/1960.

52. Ο «Κίκο» Σαμπατέ στα Πυρηναία το 1944.

53. Εσωτερικό έντυπο της εξόριστης FIJL του Κλερμόν Φεράν, 1958.

54. Ο Ροχέλιο Μαδριγάλ (1933-1960), συνεργάτης του «Κίκο» στο τελευταίο του ταξίδι. Δολοφονήθηκε από την Γκουάρδια Θιβίλ στην αγροικία Μας Κλαρά.

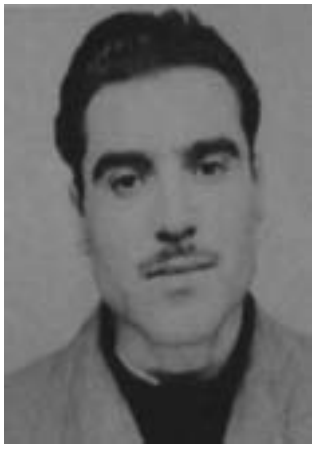

55. Ο Αντόνιο Μιράκλε (1930-1960), μέλος της ελευθεριακής νεολαίας και εκδότης της παράνομης Solidaridad Obrera της Βαρκελώνης το 1955. Ακολούθησε τον «Κίκο» στο τραγικό ταξίδι του και δολοφονήθηκε στην αγροικία Μας Κλαρά.

56. Μέλη της παράνομης CNT του εσωτερικού σε φωτογραφία του 1961. Είναι οι (από τα αριστερά) Χοσέ Τορεμότσα, Χουάν Σανς, Χινές Καμαράσα και ο Εδουάρδο Χοσέ Εστέβα «Τζέρμεν».

57. Η εφημερίδα Ρούτα της FIJL ανακοινώνει την απαγωγή του Ουσία. Βρυξέλλες 1966.

58. Ο Θιπριάνο Μέρα (1897-1975) με τη σύντροφό του Τερέσα, στο σπίτι τους στο Παρίσι. Ο Μέρα υπήρξε μια από τις σημαντικότερες φυσιογνωμίες των αναρχικών κατά τον εμφύλιο και την αντίσταση.

59. Ο Τζερμινάλ Εσγκλέας (1903-1981), ισχυρός άνδρας των CNT και FAI στην εξορία, ηγέτης της ορθόδοξης τάσης και τροχοπέδη του κινήματος.

60. Ο Χοσέ Πεϊράτς (1908-1989), ιστορικός του κινήματος και κεντρική φυσιογνωμία των οργανωτικών δομών στην εξορία. Αγωνίστηκε ενάντια στην πρωτοκαθεδρία της FAI και του Εσγκλέας. Εδώ στο Μπεζιέ, το 1970.

61. Ο Οκτάβιο Αλμπερόλα (1928), μέλος -μεταξύ άλλων- της DI, της Ομάδας 1η Μάη και των GARI. Η συνεισφορά του στο ευρωπαϊκό αναρχικό αντάρτικο πόλης ήταν ιδιαίτερα σημαντική.

62. Ο Λουίς Αντρές Έντο (1925-2009) δραστήριος αγωνιστής της FIJL και της Ομάδας 1η Μάη. Στη μεταπολίτευση συμμετείχε στην τάση των Απάτσι, οι οποίοι επεδίωκαν την επιστροφή της CNT σε πρακτικές άμεσης δράσης. Η φωτογραφία είναι τραβηγμένη στο Παρίσι το 1958.

63. Ο Λαουρεάνο Θεράδα (1902-1976), σιδηροδρομικός μέχρι το τέλος του εμφυλίου, πλαστογράφος στη γαλλική εξορία και υπεύθυνος των παράνομων ταμείων που χρηματοδότησαν τον ένοπλο αγώνα. Αμφιλεγόμενη προσωπικότητα, δολοφονήθηκε το 1976 στο Παρίσι.

64. Η Αλίθια Μουρ (1935), μέλος της FIJL και της Ομάδας 1η Μάη, συνελήφθη τον Οκτώβρη του 1966 στη Μαδρίτη ως μέλος του κομάντο που σχεδίαζε την απαγωγή του αμερικανού στρατιωτικού ακόλουθου.

65. Ο Στιούαρτ Κρίστι (1946), γνωστός σκωτσέζος αναρχικός, στη φωτογραφία της σύλληψής του, το 1964, στη Μαδρίτη. Μετά την αποφυλάκισή του το 1967, ο Κρίστι συμμετείχε στην ίδρυση του Αναρχικού Μαύρου Σταυρού και στην Οργισμένη Ταξιαρχία.

66. Ο Χοακίν Ντελγάδο (1934-1963), μέλος της FIJL, συμμετείχε σε πολλές ενέργειες της DI. Συνελήφθη το καλοκαίρι του 1963 στη Μαδρίτη και εκτελέστηκε στην γκαρότα στις 17/8/1963.

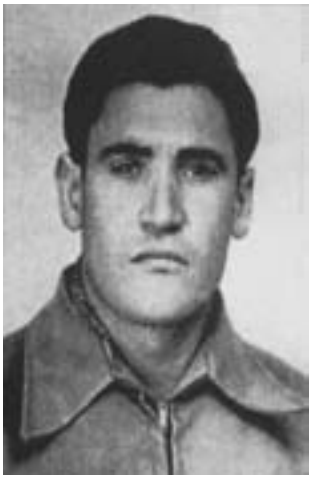

67. Ο Φρανθίσκο Γρανάδος (1935-1963), μέλος του κομάντο που θα έφερνε σε πέρας τη δολοφονία του Φράνκο. Συνελήφθη με τον Ντελγάδο και εκτελέστηκε στη γκαρότα στις 17/8/1963.

68. Ο Χούλιο Μιγιάν (1934), μέλος της FIJL και της Ομάδας 1η Μάη. Προφυλακίστηκε για 5 χρόνια χωρίς δίκη, από το 1968. Τελικά αποφυλακίστηκε με την αμνηστία, κατά την περίοδο της Μετάβασης.

69. Ο Χουάν Γκόμεθ Κάσας (1921-2001), υποστηρικτής της ορθόδοξης τάσης στο εσωτερικό της Ισπανίας κατά τη δεκαετία του ’40, οπότε και φυλακίστηκε. Ήταν ο πρώτος γραμματέας της CNT κατά τη Μετάβαση (1976-1978).

70. Ο Σαλβαδόρ Πουτς Αντίκ (1948-1974), μέλος του MIL που εκτελέστηκε στην γκαρότα, κατηγορούμενος για τη δολοφονία ενός μπάτσου και για ληστείες τραπεζών.

71. Σύλληψη του Οριόλ Σολέ (1948-1976) στη Γαλλία. Ο Οριόλ Σολέ συμμετείχε στο MIL και το 1976 δολοφονήθηκε λίγα μέτρα από τα σύνορα, μετά την ομαδική απόδραση από τις φυλακές της Σεγκόβια.

72. Ο Φλορεάλ Ροντρίγκεθ ντε λα Παθ (1938) μετέφερε παράνομα προπαγανδιστικό υλικό στην Ισπανία τη δεκαετία του ’60. Συνελήφθη το 1968 και συμμετείχε στην οργάνωση αποδράσεων, οι οποίες δεν είχαν ευτυχή κατάληξη για τον ίδιο. Αποφυλακίστηκε με την αμνηστία του 1976.

73. Ο Αγουστίν Ρουέδα (1952-1978), ελευθεριακός που δολοφονήθηκε στις 14/3/1978 από τους δεσμοφύλακες του Καραμπαντσέλ.

74. Εξέγερση στη φυλακή του Καραμπαντσέλ στη Μαδρίτη, το 1977.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Οι φωτογραφίες 1, 5, 9, 10, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 27, 29, 31, 34, 35, 41, 43, 44, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 64, 66, 68, 69, 72 και 73 είναι από το Íñiguez, Miguel, Enciclopedia Histórica del Anarquismo Español, Vitoria: Asociación Isaac Puente, 2008.
Οι 2, 3, 4, 7, 8, 11, 38, 67 και 74 είναι από το El Anarcosindicalismo Español, Una Historia en Imagenes, Madrid: Confederación Sindical Solidaridad Obrera, 2007.
Οι 42, 45, 46, 49, 50 και 51 είναι από το Tellez Solá, Antonio, Facerías, Guerrilla Urbana (1939-1957), Barcelona: Virus, 2004.
Οι 22, 24, 25, 36 και 37 είναι από το Moreno Gómez, Francisco, La Resistencia Armada Contra Franco. Tragedia del Maquis y la Guerrilla, Barcelona: Critica, 2001.
Οι 16, 62 και 63 είναι από το Edo, Luis Andrés, La CNT en la Encrucijada, Aventuras de un Heterodoxo, Barcelona: Flor del Viento, 2006.
Οι 12, 14 και 15 είναι από το Tellez Solá, Antonio, La Red de Evasión del Grupo Ponzán. Anarquistas en la Guerra Secreta Contra el Franquismo y el Nazismo (1936-1944), Barcelona: Virus, 1996.
Οι 26, 28 και 33 είναι από το Nieto, Antolín, Las Guerrillas Antifranquistas, 1936- 1965, Madrid: JC, 2007.
Οι 32 και 52 από το περιοδικό Tiempo de Historia, num. 34, Madrid, Septiembre 1977.
Η 13 είναι από το Téllez Solá, Antonio, Agustín Remiro, Zaragoza: Diputación de Zaragoza, 2006.
Η 58 είναι από το Mera, Cipriano, Guerra, Exilio y Cárcel de un Anarcosindicalista, Madrid: CGT, CNT (Cat.)- FELLA, CSSO, FSS, La Malatesta Editorial, Valéncia Llibertária, Sindicato de Construcción, Metal y Madera (CNT-AIT, Madrid), 2006.
Η 47 είναι από το Marín Silvestre, Dolors, Clandestinos. El Maquis Contra el Franquismo, 1934-1975, Barcelona: Plaza Janés, 2002.
Η 48 είναι από το Sánchez Agustí, Ferran, El Maquis Anarquista. De Toulouse a Barcelona por los Pirineos, Lleida: Milenio, 2006.
Η 30 είναι από το Sánchez Cervelló, Josep (Ed.), Maquis: El Puño que Golpeó al Franquismo, la Agrupación Guerrillera de Levante y Aragón (AGLA), Barcelona: Flor del Viento, 2003.
Η 60 είναι από το Peirats Valls, Josep, De mi Paso por la Vida. Memorias, Barcelona, Flor del Viento, 2009.
Η 61 είναι από τη συνέντευξη με τον Ο. Alberola στο σπίτι του στο Περπινιάν το 2007.
Οι 6, 39, 40, 65, 70, 71 είναι από τις ιστοσελίδες camiloberneri.org, www.sindominio.net/marxa-maquis, anarcoefemerides.balearweb.net και mil-gac.info.

Ραμόν Ρουφάτ

Μαρτυρία 1η: 1939 - Ramón Rufat Llop.

Ο Ραμόν Ρουφάτ Γιοπ γεννήθηκε το 1916 στην Αραγόνα και πέθανε το 1993 στην Καταλονία. Τον Ιούλη του 1936 ήταν μέλος της ελευθεριακής νεολαίας της Βαρκελώνης και έφυγε με τις πρώτες πολιτοφυλακές για το μέτωπο. Από τον Οκτώβρη του 1936 ώς και τη σύλληψή του το Δεκέμβρη του 1938, ήταν μέλος των μυστικών υπηρεσιών του δημοκρατικού στρατού, οι οποίες συγκέντρωναν πληροφορίες για το στρατόπεδο των στασιαστών, πραγματοποιούσαν σαμποτάζ και απελευθέρωναν εγκλωβισμένους στα φασιστικά μετόπισθεν. Στις 4 Μάρτη του 1939 καταδικάστηκε σε θάνατο. Μετά από περιπλάνηση σε διάφορες φυλακές και στρατόπεδα συγκέντρωσης -κατά τη διάρκεια των οποίων τον υπέβαλαν δυο φορές στο βασανιστήριο της εικονικής εκτέλεσης- κατάφερε να αποφυλακιστεί το 1944 με πλαστά έγγραφα. Αμέσως εντάχθηκε στον παράνομο μηχανισμό της CNT και το Μάρτη του 1945 ανέλαβε αναπληρωματικός γραμματέας της εθνικής επιτροπής. Τον Οκτώβρη του ίδιου χρόνου συνελήφθη, καταδικάστηκε σε 20 χρόνια και αποφυλακίστηκε με όρους το 1958. Διέφυγε παράνομα στη Γαλλία, απ' όπου επέστρεψε στην Ισπανία το 1976.

[...] Όλοι σηκώθηκαν μόλις με είδαν και όλοι με ρώτησαν στη σειρά, αν ήμουν από τους θανατοποινίτες, που πριν λίγες μέρες είχαν φτάσει από το Καλαταγιούδ. Όταν τους απάντησα πως ναι, υπήρξε ένας που είπε:

«Ε, ρε προβλήματα που μας έφερες!».

Στα πρόσωπά τους διάβασα ένα είδος απέχθειας εναντίον μου, σα να ήμουν εγώ ο υπεύθυνος για το ότι θα μας τουφέκιζαν. Δε μου άρεσε καθόλου αυτή η πρώτη εντύπωση. Συνέχισαν να είναι απότομοι και σκληροί μαζί μου, σα να μου δίνουν τη χαριστική βολή με κάθε τους φράση.

«Κοίτα», μου είπε ο βετεράνος, *«το έθιμο στο κελί είναι να παίρνει ο πιο καινούριος τη θέση δίπλα στην τουαλέτα, όμως, μια που εσένα θα σε πάρουν αύριο σίγουρα* (για εκτέλεση) *και μαζί και κάποιον από μας, αλλιώς δε θα σε είχαν φέρει εδώ, μείνε καλύτερα δίπλα στην πόρτα, εκεί που σε κουβάλησαν κι έτσι αύριο θα μας ενοχλήσεις λιγότερο»*.

«Μια χαρά μου φαίνεται έτσι», απάντησα. *«Για τη μια μέρα που θα είμαι μαζί σας, δε θέλω να δημιουργήσω καμιά ενόχληση»*.

Κι έτσι έκατσα στο απλωμένο στρώμα για να πάρω τη θέση μου.

Τα πρόσωπα των νέων μου συντρόφων μού έμοιαζαν κατεστραμμένα απ' αυτά που είχαν υποφέρει. Υπέθεσα πως δεν είχαν κοιμηθεί κατά τη διάρκεια της νύχτας και τα νεύρα τους παρέμεναν τεντωμένα, καθώς ήταν πεπεισμένοι ότι οι εκτελέσεις θα συνεχίζονταν και τις επόμενες μέρες.[1]

Σήμαναν έξοδο στο προαύλιο και βγήκαμε κι εμείς, αλλά με μια διάταξη λιγότερο τέλεια. Το προαύλιό μας ήταν αυτό του ιατρείου και εκεί μπλεκόμασταν με τους αρρώστους, τους ψωριάρηδες και τους γέρους. Ήταν το μόνο προαύλιο, στο οποίο μπορούσες να κάνεις δυο βήματα χωρίς να στοιβάζεσαι πάνω στους άλλους. Μας έδωσαν καφέ και σύντομα άρχισαν να δημιουργούνται παρεούλες που σχολίαζαν τις εκτελέσεις. Οι συγχωριανοί και οι γνωστοί ερχόντουσαν όπως μπορούσαν προς αυτό το προαύλιο, για να δώσουν συγχαρητήρια σε αυτούς που την είχαν ως τότε γλιτώσει και συλλυπητήρια για αυτούς που ήδη είχαν φύγει. Μας γύρισαν στο κελί για να μας δώσουν φαΐ και για μια ώρα ξεκούραση. Όλοι οι σύντροφοί μου κοιμήθηκαν αυτή την ώρα, καθιστοί ή μισοξαπλωμένοι. Εγώ δεν είχα κουράγιο ούτε για να κοιμηθώ. Μας ξαναέβγαλαν στο προαύλιο και όλη η επιμονή των θανατοποινιτών σε αυτό το απογευματινό διάλειμμα επικεντρωνόταν στο να μάθουν πόσοι θα εκτελούνταν την επόμενη μέρα και ποιοι ήταν οι άτυχοι.

Άμα τύχαινε να περάσει κάποιος γραφιάς από το προαύλιο, έπεφταν όλοι πάνω του σα σίφουνας. Η αληθινή ψύχωση του θανατοποινίτη ήταν να μάθει εκ των προτέρων τη μέρα του θανάτου του. Υπήρχε ανάμεσα στους κρατουμένους ένας νεαρός από την Αστούριας, ο οποίος -λόγω των κατηγοριών εναντίον του- είχε καταδικαστεί σε θάνατο δια στραγγαλισμού και η ιδέα του πνιγμού τον τρομοκρατούσε. Αυτός κοιμόταν ήσυχος, όταν γνώριζε ότι θα γίνουν μόνο τουφεκισμοί. Όμως, κάθε μέρα που προηγείτο των εκτελέσεων, ρωτούσε όλο τον κόσμο για να δει αν κάποιος ύποπτος είχε εισέλθει στη φυλακή. Του είχαν πει ότι ο δήμιος έμπαινε στη φυλακή σαν κοινός κατάδικος και ότι στο τσαντάκι του είχε δυο διαταγές, μια για τη φυλάκιση και μια για την απελευθέρωσή του. Αν κάποιος του έδινε ένα πιθανό όνομα, θα σήμαινε ότι τελικά είχε εισέλθει ο δήμιος, πράγμα που έκανε το νεαρό αστουριάνο να ζει συνεχώς μες στο θάνατο.

Όταν επιστρέψαμε στο κελί για το δείπνο και την καταμέτρηση, όλα είχαν μπει

1 Τις δυο επόμενες μέρες, 7 και 8 Νοέμβρη (1939), πήραν κόσμο από τα κελιά για εκτέλεση. Σε καθεμιά απ' αυτές τις εκτελέσεις δολοφονήθηκαν 15 κρατούμενοι.

σε μια τάξη. Ο βετεράνος του κελιού 56 γνώριζε ότι θα παίρνανε δεκαπέντε για εκτέλεση και ότι από το κελί μας θα πήγαινα εγώ και άλλος ένας. Δεν έδωσε το όνομα του δεύτερου, γιατί δεν είχαν θελήσει να του το πουν, τον είχαν όμως διαβεβαιώσει ότι δε θα ήταν αυτός. Δεν κοιμήθηκε ήσυχος, παρά τις βεβαιώσεις που του έδωσαν.

Περάσαμε την καταμέτρηση της πτέρυγας, έξω από τα κελιά σε διπλές σειρές. Οι κρατούμενοι των θαλάμων, που κι αυτοί στοιχίζονταν, μας έκαναν νοήματα και χειρονομίες για να μας δώσουν κουράγιο και να μας ευχηθούν καλή τύχη. Μας έλειπαν τα πάντα. Μόλις η πόρτα του κελιού έκλεισε, αφήνοντάς μας κλεισμένους στις αμφιβολίες και τους φόβους μας, όλα τα σχόλια και οι φήμες της ημέρας άλλαξαν τελείως. Κάποιοι έκαναν την εικασία ότι δε θα γίνουν εκτελέσεις. Μερικές λεπτομέρειες δεν κολλούσαν με αυτή την εικασία, για παράδειγμα, όταν ήρθε ο παπάς στις δέκα το πρωί και έκανε τη βόλτα του στη φυλακή, δεν άφησε το καπέλο του στο διοικητήριο. Οι κρατούμενοι πρόσεχαν ιδιαίτερα αυτές τις ασήμαντες λεπτομέρειες. Ο στρατιωτικός ιερέας ερχόταν στις φυλακές κάθε μέρα, έμπαινε στο διοικητήριο, χαιρετούσε τον υπεύθυνο βάρδιας και κρεμούσε το καπέλο του στην κρεμάστρα του διοικητηρίου. Όταν έφευγε το έπαιρνε μαζί του. Όμως, την παραμονή των εκτελέσεων έκανε μια βιαστική βόλτα στη φυλακή με το καπέλο στο κεφάλι αφού τον ειδοποιούσαν για τις εκτελέσεις μόλις έμπαινε στο χώρο, ώστε να ενημερώσει και αυτός με τη σειρά του τους καρμελίτες[2] μοναχούς του Τορέρο, για να τον βοηθήσουν με τις εξομολογήσεις. Οφείλω να του αναγνωρίσω ότι τη μέρα που αντιλήφθηκε αυτή τη λεπτομέρεια, διόρθωσε την απροσεξία του και -είτε υπήρχε είτε δεν υπήρχε εκτέλεση- κρεμούσε ανελλιπώς το καπέλο του στο διοικητήριο. Όμως, σήμερα ίσως και να μην είχε έρθει καθόλου. Ήταν ένα επιχείρημα ακράδαντο αυτή η πιθανή απουσία του και όλοι προσπαθήσαμε να πειστούμε ότι μπορούσαμε να κοιμηθούμε ήσυχοι. Μάλιστα, ο βετεράνος άρχισε να διαβάζει γαλλικά, όπως έκανε κάθε βράδυ που δεν υπήρχε φόβος για εκτέλεση. Ένας άντρας από το Μπινέφαρ άρχισε να σιγοτραγουδάει μια χότα[3]. Δεν τα κατάφερνε καθόλου καλά. Εμένα μου ακουγόταν σαν κηδεία.

Αντιθέτως, υπήρχε μια λεπτομέρεια που ήταν πάντα αλάθητη: Η εισβολή στο

2 Στην πραγματικότητα πρόκειται για καπουτσίνους μοναχούς του μοναστηριού του Σαν Αντόνιο ντε Τορέρο, το οποίο βρισκόταν δίπλα στη φυλακή. Το 1940, το μοναστήρι εγκαινίασε τη βασιλική εκκλησία του, χρηματοδοτημένη από το καθεστώς του Μουσολίνι. Στο καμπαναριό της εκκλησίας στεγάστηκε ένα ιταλικό στρατιωτικό μαυσωλείο, στο οποίο μέχρι τη δεκαετία του 1990 φιλοξενούνταν τα λείψανα 2.889 ιταλών στρατιωτών που έχασαν τη ζωή τους στον εμφύλιο. Ο στρατιωτικός ιερέας της φυλακής του Τορέρο εξέδωσε το 1980 τα απομνημονεύματά του, στα οποία αναγνώρισε ότι η πλειοψηφία των εκτελεσθέντων ήταν παντελώς αθώοι και καταδίκασε τη γενοκτονία που συντελέστηκε στην Ισπανία στο όνομα της πατρίδας και του θεού.

3 Η jota είναι παραδοσιακό είδος τραγουδιού της Αραγόνας. Ο 20χρονος τραγουδιστής, που αναφέρεται εδώ, εκτελέστηκε με την επόμενη φουρνιά, στις 7 Νοέμβρη του 1939.

χώρο του στρατού των απλών κρατουμένων. Μιας και οι θάλαμοι ήταν ασφυκτικά γεμάτοι, όταν σήμαινε η ώρα του ύπνου γινόταν μια πραγματική εισβολή σε όλους τους εσωτερικούς χώρους της φυλακής, μέχρι και στην πτέρυγά μας. Εμάς μας ευχαριστούσε απερίγραπτα να βλέπουμε από το χαφιέ της πόρτας το πώς απλώνονταν όλοι αυτοί οι κρατούμενοι στο χώρο, οι οποίοι -με τα στρώματά τους παραμάσχαλα- εισέβαλλαν στην πτέρυγα και τη γέμιζαν μέχρι το τελευταίο χιλιοστό της με καβγάδες και συζητήσεις, δίνοντάς της ζωή μέχρι το νυχτερινό σιωπητήριο. Αν αυτός ο στρατός δεν προέλαυνε μέχρι το χώρο μας, δεν υπήρχε καμιά αμφιβολία. Όταν σήμανε η ώρα, όλοι μας -και οι δέκα- στοιβαχτήκαμε μπροστά στην πόρτα, βλέποντας και περιμένοντας. Σύντομα, ακούσαμε τους ανθρώπους να βγαίνουν από τους θαλάμους και να κατεβαίνουν τις σκάλες. Ακούγαμε τις επιβλητικές φωνές των δεκανέων και των δεσμοφυλάκων. Που και που ήχους από μαστίγωμα και χαστούκια. Όμως, η παλίρροια δεν έφτανε στο οπτικό μας πεδίο. Όλα συνέβαιναν μακριά, τόσο μακριά που νομίζαμε ότι συνέβαιναν σ' έναν άλλο κόσμο. Οι φωνές κι οι θόρυβοι καταλάγιασαν και εμείς συνεχίζαμε κολλημένοι στο χαφιέ της πόρτας, χωρίς να βλέπουμε τίποτα.

Σιωπητήριο. Τώρα πια κανείς δεν είχε αμφιβολία. Θα γινόντουσαν εκτελέσεις. Η καταναγκαστική αισιοδοξία μετατράπηκε σε υποχρεωτική σιωπή. Ακούσαμε τα βήματα ενός δεσμοφύλακα και υποχωρήσαμε από την πόρτα πίσω στις θέσεις μας, σαν από φόβο μη μας δει κανείς. Ο δεσμοφύλακας μας έριξε μια ματιά από το χαφιέ και έσβησε το φως. Στο κελί είχαμε ένα κερί, το οποίο ανάψαμε και το τοποθετήσαμε πάνω από το τραπεζάκι. Ήταν χειρότερα από το να ξενυχτάμε πάνω από νεκρό. Στο φως του κεριού το κελί αποκτούσε μια απόκοσμη όψη. Παλιότερα είχα χρησιμοποιήσει στα μπουντρούμια λάδι από κονσέρβες σαρδέλας και φυτίλι, για να μπορέσω να δω. Όμως, εκείνο το φως του κεριού μού φαινόταν ακόμη πιο πένθιμο. Ακόμη πιο εντυπωσιακός ήταν και ο λόγος για τον οποίο το κερί ήταν αναμμένο. Όλοι έβγαλαν χαρτί και μολύβι ή πένα και άρχισαν να γράφουν ένα γράμμα. Ήταν ο τελευταίος αποχαιρετισμός, η διαθήκη. Έκατσα κι εγώ στο στρώμα και βάλθηκα να γράψω. Δεν ήξερα σε ποιον να απευθύνω το τελευταίο μου μήνυμα. Να το έστελνα στον πατέρα μου; Μου φαινόταν τρομακτικό. Να το έστελνα στον αδερφό μου; Δεν άξιζε τον κόπο. Ναι, αλλά έπρεπε να γράψω σε κάποιον. Η κατάσταση ήταν μεταδοτική: Είχες ανάγκη να πεις κάτι σε όποιον να 'ναι και, καθώς όλοι έγραφαν σιωπηλοί και σοβαροί, σκεπτόμενοι αυτό που αισθάνονταν και πώς θα μπορούσαν να το μετουσιώσουν σε λέξεις, εγώ δεν μπορούσα να μιλήσω ούτε στον εαυτό μου. Σ' αυτές τις στιγμές ο άνθρωπος δεν μπορεί ούτε να σκεφτεί ούτε να ξεδιπλώσει τα αισθήματά του. Τελικά, σκέφτηκα να γράψω σ' έναν ετεροθαλή αδερφό μου, που εκείνο τον καιρό έκανε τη στρατιωτική του θητεία στη Σαραγόσα και να του πω να φροντίσει με κάθε τρόπο να αποφύγει να του αναθέσουν οποιαδήποτε ειδική αποστολή στις 5 τα χαράματα για να μη βρεθεί μπροστά στη δυσάρεστη σκηνή της εκτέλεσής μου. Μας είχαν διαβεβαιώσει ότι όλα αυτά τα γράμματα στέλνονταν κανονικά, επειδή τα θεωρούσαν ως τελευταία επιθυμία μας. Κι έτσι ήταν. Μάλιστα, έστελναν και

τα γράμματα αυτών που δεν είχαν εκτελεστεί, αν αποφάσιζαν να τα ταχυδρομήσουν εκ των προτέρων. Έγραψα το γράμμα χωρίς να σκεφτώ ότι αν με παίρνανε το πρωί για εκτέλεση, η προειδοποίησή μου θα ήταν άχρηστη, γιατί αυτό θα έφτανε μετά από δυο-τρεις μέρες. Τέλειωσα γρήγορα, πρώτος κι έμεινα να κοιτάζω τους υπόλοιπους. Υπήρχαν κάποιοι που σκέφτονταν και ξανασκέφτονταν, ψάχνοντας την κατάλληλη λέξη -σχεδόν πάντα πομπώδη- ώστε οι παραλήπτες να αντιληφθούν αυτό που οι ίδιοι ήθελαν να εκφράσουν. Όμως, οι περισσότεροι έγραφαν με τόση απλότητα και αμεσότητα όση έχει η τελική κραυγή μπροστά στο απόσπασμα.[4] Σιγά-σιγά τελείωσαν τα γράμματα και τα τοποθετήσαμε πάνω στο τραπεζάκι με το γραμματόσημο κολλημένο. Εκεί έμειναν και τα δέκα, κάτω από το τρεμάμενο φως του κεριού, αδιάψευστοι μάρτυρες μιας λαχτάρας για ζωή, μπρος στον τρόμο του θανάτου. Όσο διαρκούσε η συγγραφή, είχε αρχίσει ήδη το πήγαινε έλα στην τουαλέτα. Πάντα το ξεκινούσε ένας γέρος εργάτης οδοποιίας από το Μπελτσίτε. Όταν πια δεν υπήρχε αμφιβολία για επικείμενες εκτελέσεις, αυτός ο άνθρωπος ένιωθε κατεστραμμένος και λέγοντας *«δεν μπορώ να κρατηθώ»*, μας χάριζε πρώτος τις μυρωδιές του. Έπειτα ακολουθούσαμε οι υπόλοιποι, οι πιο μουδιασμένοι από το φόβο κατουρούσαν μέχρι κι οχτώ και δέκα φορές το βράδυ. Υπήρχε λόγος, λοιπόν, που ο νεοεισερχόμενος στο κελί έπαιρνε τη θέση δίπλα στην τουαλέτα. Κατά τα μεσάνυχτα σβήσαμε το κερί και συνεχίσαμε να μιλάμε στα σκοτάδια, μια που κανείς δεν μπορούσε να κοιμηθεί. Αυτός που καθόταν στα δεξιά μου και είχε τα πόδια κάτω από το τραπεζάκι, τσέκαρε να δει αν όλα βρισκόντουσαν στη θέση τους. Πάνω στο τραπεζάκι, δίπλα στα γράμματα, αφήσαμε λίγο καπνό, μερικά τσιγάρα, ένα κομμάτι ψωμί, μια ιδέα σοκολάτα και ακόμη -αυτό γινόταν πάντα- τα χειρότερα ρούχα που υπήρχαν στο κελί. Με είχαν ήδη προειδοποιήσει ότι, σε περίπτωση που πήγαινα μόνο εγώ για εκτέλεση, έπρεπε να φορέσω αυτά τα ρούχα και να αφήσω τα δικά μου στους συντρόφους που θα έμεναν πίσω. Συμφώνησα χωρίς να ζητήσω εξηγήσεις, παρ' όλα αυτά μου τις έδωσαν, λέγοντάς μου ότι από τους εκτελεσμένους αφαιρούσαν τα ρούχα και τα πήγαιναν στα ψυχιατρικά ιδρύματα. Επειδή όμως, αυτοί με τις μεγαλύτερες ανάγκες στον κόσμο ήμασταν εμείς, ήταν προτιμότερο να παραμένουν τα πιο ποιοτικά πράγματα στο κελί μας. Είχα παρατηρήσει νωρίτερα εκείνα τα χιλιοταλαιπωρημένα πάνινα σανδάλια που ήταν λιγδιασμένα και είχαν το έδαφος για σόλα, εκείνο το παντελόνι που ούτε ένας λεπρός δε θα δεχόταν να φορέσει και εκείνη τη στρατιωτική στολή που είχε δεχθεί την επιδρομή της ψώρας, των ψύλλων και κάθε άλλου παρασίτου, τα οποία την είχαν ξεσκίσει μέχρι τα δυο κουμπιά που της είχαν απομείνει. Σχεδόν χάρηκα που θα με εκτελούσαν με αυτά τα ρούχα, χωρίς μπλούζα, χωρίς σώβρακο, χωρίς τίποτα, γιατί έτσι δε θα με αναγνώριζε ούτε ο πατέρας μου, αν με έβλεπε. [...]

4 Μπροστά στο απόσπασμα οι μελλοθάνατοι διακήρυτταν την αθωότητά τους και το άδικο της εκτέλεσής τους. Ακολούθως φώναζαν ένα «θάνατο» σε κάποιον και ένα «ζήτω». Ο «θάνατος» συνήθως απευθυνόταν στον Φράνκο. Τα «ζήτω» είχαν διάφορους ετερόκλητους παραλήπτες: Τη δημοκρατία, τη FAI, τη Ρωσία...

Το απόσπασμα αυτό βρίσκεται στο Rufat, Ramón, *En Las Prisiones de España,* Zaragoza: Fundación Bernardo Aladrén, 2003, σελ.110-115. Οι υποσημειώσεις δεν είναι μεταφρασμένες κατά λέξη, επειδή περιέχουν αρκετές λεπτομέρειες. Εκείνο το βράδυ από το κελί πήραν μόνο ένα μελλοθάνατο, ο οποίος είχε συμμετοχή στην εκτέλεση μοναχών της Καλάντα το 1936. Όλοι οι κρατούμενοι του κελιού 56 ήταν ήδη καταδικασμένοι σε θάνατο για πάνω από 8 μήνες, ο ένας τους ζούσε αυτή τη διαδικασία για σχεδόν τρία χρόνια. Ο γέρος από το Μπελτσίτε δεν εκτελέστηκε, η ποινή του μετατράπηκε σε ισόβια. Είχε κατηγορηθεί ότι υπέδειξε στο δημοκρατικό στρατό την εκτέλεση των δολοφόνων της γυναίκας και της κόρης του. Αν και διατράνωνε την αθωότητά του και κατάφερε να γλιτώσει το απόσπασμα, παραδέχτηκε μετά από πολύ καιρό στον Ρουφάτ ότι όντως είχε καταδώσει τους φασίστες.

Βιθέντε Εσπίν, Αντόνιο Θερέθο

Μαρτυρία 2η: 1948 - Vicente Espín Tamarit & Antonio Cerezo Toledano.

Στις 8 Μάη του 1948, δώδεκα αναρχικοί απέδρασαν από το κολαστήριο της Οκάνια. Για να τα καταφέρουν χρειάστηκε -μεταξύ άλλων- να σκάψουν κι ένα τούνελ 13 μέτρων μέσα σε τρεισήμισι μήνες. Η θεαματική τους απόδραση προδόθηκε αργότερα από ένα σύντροφό τους, που τελικά αποδείχθηκε χαφιές της ασφάλειας. Εκτός από δύο, όλοι τους συνελήφθησαν πολύ σύντομα και οδηγήθηκαν πίσω στο κολαστήριο της Οκάνια. 45 χρόνια μετά την απόδραση, ο νεαρότερος εκ των συμμετεχόντων σε αυτήν, ο Χοσέ Γιάνιεθ, πήρε την πρωτοβουλία να συγκεντρώσει τους επιζώντες συντελεστές της και να εκδώσει τις μαρτυρίες τους. Τα παρακάτω αποσπάσματα αναφέρονται στο χρονικό διάστημα που ακολούθησε τη σύλληψη των δραπετών.

Βιθέντε Εσπίν:

[...] Κρατούμενους εκ νέου, μας μετέφεραν στο στρατόπεδο της Γκουάρδια Θιβίλ στο Βάγιε Ερμόσο. Η μέρα ήταν η 16η Μάη του 1948.

Αφού για αρκετές μέρες μας υπέβαλλαν σε ανακρίσεις με απίστευτη βαναυσότητα, προχώρησαν στη μεταγωγή μας στη φυλακή της Οκάνια, όπου μας έκλεισαν στην πτέρυγα των κελιών της απομόνωσης, τα οποία ήταν βρώμικα και μαύρα σαν το στόμα του λύκου. Για να μη μπορούμε να επικοινωνούμε, ανάμεσα στα κελιά μας παρεμβάλλονταν άδεια κελιά και ήμασταν τιμωρημένοι σε μισή μερίδα ενός ελεεινού συσσιτίου, το οποίο σε γενικές γραμμές το αποτελούσαν σκουληκιασμένες φακές. Σχεδόν για δύο χρόνια μας υπέβαλλαν στις ίδιες πρα-

κτικές που βασίλευαν στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Τις Κυριακές μάς υποχρέωναν να βγούμε σε ένα μεγάλο διάδρομο, όπου ένας παπάς έκανε τη λειτουργία. Ήμασταν χωρισμένοι ο ένας από τον άλλον σε μια απόσταση 6 μέτρων και μόνο οι δυο μπροστινοί είχαν οπτική επαφή με την αυτοσχέδια αγία τράπεζα. Και, όπως σε κάθε δράμα υπάρχει και μια κωμική νότα, ο Μανολίν έλεγε ότι μπορούσε να δει τον παπά να λειτουργεί μέσα από τ' αυτιά μου, τόσο εξαϋλωμένα είχαν γίνει!

Μετά από 23 μήνες που υπομείναμε αυτό τον αργό θάνατο, μας επισκέφτηκε ένας γιατρός της φυλακής. Η εξέταση της φυσικής μας κατάστασης ήταν απολύτως επιφανειακή. Το μόνο που έκανε ήταν να κατεβάσει το κάτω βλέφαρο του ματιού και να το κοιτάξει, έπειτα γύρισε και έκλεισε την πόρτα με ένα τρομακτικό κοπάνημα. Ήταν μια επίσκεψη βουβή, αν και εκφραστική και από τις δυο πλευρές. Εμείς του δείξαμε το σκελετωμένο κορμί μας και αυτός μας έδειξε ότι ήταν ένα ανδρείκελο στην υπηρεσία της Ιεράς Εξέτασης, που τότε είχε αναγεννηθεί στην Ισπανία.

Στις 20 Γενάρη του 1950, δικαστήκαμε και καταδικαστήκαμε από μια έδρα με πρόεδρο το μοιραίο συνταγματάρχη Ενρίκε Εϊμάρ και μας στείλανε να εκτίσουμε την ποινή μας σε διάφορες φυλακές, που είχε εγκαθιδρύσει ο φασισμός σε όλα τα μήκη και πλάτη της ισπανικής γεωγραφίας.

Λίγους μήνες πριν τη δίκη, άρχισαν να μας βγάζουν σ' ένα μικρό προαύλιο για να περπατάμε, χωρισμένοι μεταξύ μας από μια απόσταση 8 μέτρων. Οι υπόλοιποι κατάδικοι βρίσκονταν κλεισμένοι στις ψηλότερες πτέρυγες αυτού του τομέα. Το περπάτημα διαρκούσε σκάρτα μισή ώρα. Απ' αυτό το προαύλιο θυμάμαι ένα περιστατικό που εξυψώνει το ανθρώπινο είδος. Όταν το αναπολώ, ξαναγεννιούνται μέσα μου τα συναισθήματα που ένιωσα τότε.

Μέχρι εκείνη τη μέρα, το περπάτημα μέσα στο ορθογώνιο που όριζαν τα κτίρια ήταν μονότονο. Όμως, εκείνη τη μέρα νιώσαμε υπερβολική έκπληξη, όταν είδαμε κάποιες κλωστές να κρέμονται από ψηλά και οι οποίες στην άκρη τους -εντός της εμβέλειας του χεριού μας- είχαν δεμένα κομμάτια από λαρδί, τυρί ή σοκολάτα. Μας φάνηκε σα χοντροκομμένο αστείο. Χωρίς αμφιβολία ήταν κάτι σαν το φαινόμενο εκείνο που συμβαίνει στις ερήμους, όπου κάποιος βλέπει αυτό που περισσότερο επιθυμεί. Συνήθως αυτό είναι το νερό, όταν η δίψα ανακοινώνει το θάνατό του. Ήταν ένας αντικατοπτρισμός κολοσσιαίος και συλλογικός. Αλλά όχι. Αποδείχτηκε ότι οι εκεί κρατούμενοι -χωρίς διάκριση ανάμεσα σε πολιτικούς και ποινικούς- είχαν τα κότσια να μας προσφέρουν την αλληλεγγύη τους. Έτσι, έβαλαν μπροστά με τολμηρό τρόπο το γενναιόδωρο σχέδιό τους, επιδεικνύοντας την περιφρόνησή τους για την τιμωρία που θα τους επιβαλόταν για αυτή τους την κίνηση, αν τους ανακάλυπταν. Σε μια από τις κλωστές κρέμονταν δυο κομματάκια σοκολάτα. Έκανα ένα κρυφό πηδηματάκι και τα τσάκωσα.

Οι γωνίες του προαυλίου ήταν κατειλημμένες από φρουρούς. Με πολλή προσοχή έκρυψα τη σοκολάτα χαμηλά στην κοιλιά μου, μέσα στο σώβρακο. Μόλις μας οδήγησαν στα κελιά γδύθηκα και διαπίστωσα, ότι αυτό που αισθανόμουν

παράξενα στο δέρμα μου, οφειλόταν στο λιώσιμο ενός μέρους της σοκολάτας λόγω της θερμοκρασία του σώματος. Είχε κολλήσει πάνω μου. Αργά-αργά, με πολλή υπομονή και προσοχή, ώστε να μη χάσω ούτε ίχνος απ' αυτή τη γευστική λιχουδιά, άρχισα να καθαρίζομαι, φέρνοντας στο στόμα ότι μάζευα, χωρίς να διστάσω να μαζέψω προσεκτικά και ό,τι είχε κολλήσει πάνω στις τρίχες του ηβαίου μου. [...]

Αντόνιο Θερέθο:

[...] Στη διάρκεια των χρόνων που περάσαμε στην Οκάνια, κλεισμένοι στα κελιά της απομόνωσης, οι δεσμοφύλακες χρησιμοποίησαν κάθε δυνατό μέσο για να μας θρυμματίσουν ηθικά και σωματικά. Δεν μας άντεχαν! Ο μοχθηρός διοικητής της φυλακής αρχικά θέλησε να μας δολοφονήσει με ξυλοδαρμό. Όμως, ο δικαστής Εϊμάρ διαφώνησε. Όχι επειδή ήταν καλός άνθρωπος, τίποτα το καλό δεν είχε πάνω του, αφού ήταν ένα τέρας αδικίας. Διαφώνησε, γιατί η απόδρασή μας είχε μεγάλο αντίκτυπο σε όλη την Ευρώπη και ήθελε να αποφύγει να δοθούν διεθνή κίνητρα καταδίκης της φρανκικής δικτατορίας. Γνώριζαν ότι όλοι οι ξένοι ανταποκριτές τύπου και οι πρεσβείες παρακολουθούσαν από κοντά, για να δουν τι θα συνέβαινε με μας.

Η μέγιστη τιμωρία που επιβαλλόταν εκείνη την εποχή ήταν δυόμισι μήνες σε κελιά απομόνωσης. Αν θυμάμαι καλά, εμάς μας είχαν στην απομόνωση κοντά δυο χρόνια. Ήταν απαίσιο. Απερίγραπτο. Μόνο εμείς που είχαμε την ατυχία να περάσουμε αυτή την εμπειρία μπορούμε να εκτιμήσουμε πόσο τερατώδες είναι να υποβάλεις έναν άνθρωπο σε μια τέτοια κατάσταση, όποια κι αν είναι τα κίνητρά σου. Μόνο ένα τρελό τέρας μπορεί να διατάξει μια τέτοια τιμωρία. Κι εγώ πιστεύω, ότι ο Χερόνιμο ντε Τόκα Γκάνθο ήταν πολύ τρελός και πολύ τέρας. Και ήταν -όπως ο ίδιος σταθερά επαναλάμβανε- «καθολικός»! [...]

Οι 12 αναρχικοί αγωνιστές που απέδρασαν από τη φυλακή της Οκάνια είχαν την εξής τύχη:

Ο Χερμάν Ορκαχάδα αποφυλακίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του '60 και πέθανε πριν το τέλος της ίδιας δεκαετίας.

Ο Αντόνιο Εχάρκε διέφυγε στη Γαλλία, όπου πέθανε το 1950.

Ο Πέδρο Γκονθάλεθ αποφυλακίστηκε το 1961 και πέθανε το 1980.

Ο Χουάν Χοσέ Κάμπα (1919-1970) είχε ήδη στο ενεργητικό του μια απόδραση από τη φυλακή του Γιεσερίας, το 1947. Μετά την απόδραση από την Οκάνια συνελήφθη μαζί με τους συντρόφους του, αλλά το 1954 κατάφερε ξανά να αποδράσει από την Τζιρόνα, καθώς πλαστογράφησε τα δικαστικά του έγγραφα, εντός της φυλακής. Πέρασε παράνομα στη Γαλλία.

Ο Ευσέμπιο Αθανιέδο είχε κι αυτός φήμη στις αποδράσεις. Είχε καταφέρει να αποδράσει δυο φορές, το 1940 από την περιφερειακή φυλακή της Μαδρίτης και το 1944 από τη Σάντα Ρίτα. Όταν συνελήφθη μετά την Οκάνια, του προκάλεσαν ανήκεστο βλάβη στη σπονδυλική στήλη από τα βασανιστήρια. Αποφυλακίστηκε με τσακισμένη υγεία το 1958

και πέθανε στη Γαλλία τη δεκαετία του ’80.

Ο Φρανθίσκο Ρομέρο κατάφερε να διαφύγει στη Γαλλία δύο μήνες μετά την απόδραση.

Ο Βιθέντε Εσπίν έμεινε στην Ισπανία μετά την αποφυλάκισή του. Πέθανε στα τέλη της δεκαετίας του ’90, οργανωμένος στο συνδικάτο συνταξιούχων της CNT.

Ο Λουθιάνο Τοροντέγι (1917-;) αποφυλακίστηκε για λόγους υγείας (φυματίωση) το 1951. Ζούσε μέχρι πρόσφατα.

Ο Χοσέ Γιάνιεθ (1921-2006) μεταφέρθηκε μετά τη δίκη του 1950 στο σωφρονιστικό σανατόριο του Κουέγιαρ με βαριά φυματίωση. Επέζησε και αποφυλακίστηκε στα τέλη της ίδιας δεκαετίας, οπότε και πέρασε στη Γαλλία.

Ο Αντόνιο Θερέθο αποφυλακίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του ’60, αν και πολλοί σύντροφοί του νόμιζαν ότι πέθανε κατά τη διάρκεια της κράτησής του στο Σαν Μιγκέλ ντε λος Ρέγιες, το 1960. Η συμμετοχή του το 1993 στη συγγραφή του βιβλίου για την απόδραση απέδειξε το αντίθετο.

Για τους Αλμπέρτο Γκαρθία και Μανουέλ Μαρτίνεθ «Μανολίν» δεν υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία, μόνο ότι ζούσαν κατά τη δεκαετία του ’90.

Δυο σύντροφοι, που βοήθησαν την απόδραση έξω από τις φυλακές και συνέδεσαν την τύχη τους με αυτή των 12 αγωνιστών, ήταν οι Χουάν Χιλ και Φρανθίσκο Σαν Χιλ.

Ο Χουάν Χιλ, τσιγγάνος, γραμματέας άμυνας της περιφερειακής επιτροπής της CNT του κέντρου, συνελήφθη και τουφεκίστηκε στις 17/11/1949 κατηγορούμενος για κάποιες πράξεις του κατά τον εμφύλιο.

Ο Φρανθίσκο Σαν Χιλ, που περίμενε τους φυγάδες με ένα βαν έξω από τη φυλακή, συνελήφθη μαζί τους λίγες μέρες αργότερα. Το 1983 ήταν ταμίας της εθνικής επιτροπής της CNT. Πέθανε το 1991.

Τα παραπάνω αποσπάσματα είναι από το Yañez, J., Cerezo, A., Espín, V., *Evasión del Penal de Ocaña, 1948,* Madrid: Fundación Anselmo Lorenzo, 1993, σελ.90-92, 103-104.

Μιγκέλ Γκαρσία

Μαρτυρία 3η: 1959 - Miguel García García.

Ο Μιγκέλ Γκαρσία (1908-1981) αναγκάστηκε στην ηλικία των 12 να καταφύγει στη Γαλλία, λόγω της συμμετοχής του στην απεργία διανομέων τύπου. Ο πατέρας του ήταν στις αναρχικές ομάδες αυτοάμυνας κατά την περίοδο του πιστολερίσμο και πέθανε το 1919. Σύντομα ο Μιγκέλ πήρε τη θέση του στις ομάδες αυτοάμυνας, μόλις επέστρεψε από τη Γαλλία. Κατά τον εμφύλιο ήταν συνεχώς στο μέτωπο και μετά την ήττα παρέμεινε για 30 μήνες σε στρατόπεδο συγκέντρωσης κοντά στη Μαδρίτη, όπου γνώρισε τους Χοσέ Σαμπατέ και Φασερίας. Δραπέτευσε στη Γαλλία, αλλά επέστρεψε παράνομα στη Βαρκελώνη για να αγωνιστεί ενάντια στους φασίστες. Ήταν μέλος της ομάδας Ταλιόν και ειδικευόταν στην πλαστογράφηση δημόσιων εγγράφων και την παράνομη έκδοση τύπου (ήταν τυπογράφος και σερβιτόρος στο επάγγελμα). Συνελήφθη στο μεγάλο κατασταλτικό κύμα του 1949 και καταδικάστηκε σε θάνατο το 1952, λόγω του τεράστιου όγκου πλαστογραφημένων εγγράφων, για τα οποία ήταν υπεύθυνος. Αργότερα η ποινή του μετατράπηκε σε 30 χρόνια φυλακή, ενώ καταδικάστηκε σε άλλα 10, επειδή κατά τη διάρκεια μιας μεταγωγής του οι δεσμοφύλακες βρήκαν ένα περίστροφο στη βαλίτσα του. Αποφυλακίστηκε μετά από 20 χρόνια και μία μέρα (μέγιστη ποινή κάθειρξης τότε, τώρα με τη δημοκρατία έχει αυξηθεί στα 40), έπειτα από διεθνείς πιέσεις. Μετανάστευσε στην Αγγλία, όπου συγκατοίκησε με το γνωστό άγγλο αναρχικό ιστορικό Άλμπερτ Μέλτσερ και υπήρξε συνιδρυτής του Αναρχικού Μαύρου Σταυρού. Μετά το θάνατο του Φράνκο γύρισε στη Βαρκελώνη, όπου και πέθανε.

[...] 1959. Ο χρόνος στη φυλακή περνάει βασανιστικά. Οι πρώτες ελπίδες χάνονται. Το μουδιασμένο κλίμα που ακολούθησε τις μαζικές εκτελέσεις μετά τον πόλεμο παρέμεινε, μα τώρα πια καθοριζόμουν από τον τρόμο, τη μονοτονία και

τη ρουτίνα. Η αγανάκτηση και η πίκρα συνεχίζουν να αυξάνονται, αλλά η ζωή προχωράει.

Το γεγονός που με ταρακούνησε περισσότερο -το ίδιο και τους υπόλοιπους κρατουμένους των CNT-FAI- ήταν η ενέδρα στον Φασερίας το 1957. Η τόλμη και οι ικανότητές του κράταγαν τις ελπίδες μας ζωντανές. Τίποτα δεν είχε χαθεί όσο υπήρχαν γύρω μας άνθρωποι σαν κι αυτόν. Ανασύραμε στη μνήμη μας τον «Γιάγιο», τον Πέπε, τον «Σέριφ» - όλοι τους νεκροί.[1]

[...] Μια μέρα μου ήρθε ένα μήνυμα από την ανιψιά μου τη Σαρίτα: *«Η θεία Ροσάριο είναι πολύ άρρωστη. Πεθαίνει. Θέλει να σε δει»*.

Τρελάθηκα από τη λύπη μου. Έπλαθα σενάρια στη φαντασία μου, πως πήγαινα να δω το διευθυντή και πως -κλαίγοντας- τον ικέτευα να με αφήσει με αναστολή ή έστω με ένα φρουρό. Έπρεπε να τη δω τη Ροσάριο, έπρεπε! Αλλά ήταν άχρηστο να ζητήσω μια τέτοια χάρη απ' οποιονδήποτε διευθυντή φυλακών κι ακόμη περισσότερο από τον συγκεκριμένο...

Η αλήθεια είναι ότι στην Ισπανία, όπου η λέξη αναστολή είναι άγνωστη, επιτρέπεται σε κάποιους φυλακισμένους -υπό αυστηρή φρούρηση και με χειροπέδες- να δουν ετοιμοθάνατους συγγενείς τους ή να πάνε στην κηδεία τους. Όχι πάντα βεβαίως, αλλά σε κάποιες περιπτώσεις. Φυσικά, πρέπει να πληρώσουν όλα τα έξοδα, ακόμα και της ένοπλης συνοδείας τους.

Όμως, η Ροσάριο δεν ήταν γυναίκα μου, αν και την αντιμετώπιζα ως γυναίκα μου. Πού ήταν όμως το κωλόχαρτο που χρειαζόταν να παρουσιάσω στο διευθυντή;

Το πιστοποιητικό γάμου ήταν το μόνο που έπαιζε ρόλο σε μια τέτοια κατάσταση. Το να μιλήσεις σ' ένα διευθυντή φυλακών για την αγάπη και τα ιδανικά σου, θα ήταν σα να δηλώνεις ανοιχτά ότι είσαι ψυχοπαθής.

Πολύ συχνά οι ελευθεριακοί κρατούμενοι που είχαν οικογένεια, αναγκάζονταν να πάνε στο διευθυντή για να ζητήσουν άδεια να δέχονται επισκεπτήριο από τη γυναίκα τους. Η διαδικασία ήταν πάντοτε η ίδια.

«*Σύζυγο; Ποια σύζυγο; Σε έχω καταγεγραμμένο ως ανύπαντρο. Δε αναγνωρίζω καμιά οικογένεια στην οποία να έχεις δικαιώματα. Αν θες να σε επισκεφτεί η φίλη σου, πήγαινε να δεις τον παπά. Θα σας παντρέψει. Εδώ βρίσκεσαι σε ένα χριστιανικό ίδρυμα και δεν ενθαρρύνουμε τους ανώμαλους δεσμούς*».

Πολλοί παπάδες φυλακών έβλεπαν σα μεγάλη επιτυχία το να κανονίσουν το γάμο ενός κρατουμένου με την αγαπημένη του, ειδικά αν ο κρατούμενος ήταν αναρχικός. Το ελευθεριακό κίνημα αποδοκίμαζε την ιδέα του γάμου, που καθαγιαζόταν από την εκκλησία και το κράτος. Τους παπάδες τους πρόσβαλλε ιδιαίτερα το γεγονός ότι πολύ συχνά αυτές οι μη εξουσιοδοτημένες σχέσεις είχαν περισσότερη πίστη και έρωτα από τις καθαγιασμένες των ευσεβών χριστιανών. Έτσι, όταν οι ελευθεριακοί ζητούσαν να δουν τις οικογένειές τους, το αίτημά τους απορριπτόταν.

1 (Σ.τ.μ.) Εννοεί τους Πέδρο Αδρόβερ, Χοσέ Σαμπατέ και Σαντιάγο Αμίρ.

Όσο μεγαλύτερη ήταν η φήμη ενός ανδρόγυνου στο ελευθεριακό κίνημα τόσο μεγαλύτερο ήταν το παράσημο του παπά, που «έπειθε» το γαμπρό να στραφεί στην εκκλησία στις δύσκολες στιγμές του.

Καμιά φορά οι καπάτσοι ιερωμένοι περηφανεύονταν και για μεγαλύτερα επιτεύγματα. Απέρριπταν τις άδειες για επισκεπτήριο μέχρι οι γονείς να βαφτίσουν τα παιδιά τους στην καθολική πίστη. Τότε, επέκτειναν το επισκεπτήριο και στα παιδιά, τα οποία μπορούσαν να δουν τον πατέρα τους πίσω από τα κάγκελα, προνόμιο το οποίο σε καμιά περίπτωση δεν μπορούσαν να απολαύσουνε οι άπιστοι.

Στην περίπτωσή μας με τη Ροσάριο, ούτε καν ζούσαμε στο ίδιο σπίτι. Δεν μπορούσα να κάνω τίποτα άλλο από το να χτυπάω το κεφάλι μου στα σίδερα. Σύντομα πήρα άλλο ένα γράμμα από την ανιψιά μου, που με πληροφορούσε πως η Ροσάριο πέθανε. Με κατέκλυσε μια βαθύτατη θλίψη. Πώς γινόταν να πεθάνει αυτό το κορίτσι, το τόσο γεμάτο από ζωή; Κι εγώ εκεί, να σαπίζω μες στη φυλακή!

[...] Ο βοηθός του διευθυντή δεχόταν προσβολές από παντού, καθώς πήγαινε στην κυριακάτικη λειτουργία. *«Μην ξεχάσεις να εξομολογηθείς ότι είσαι κλέφτης, παλιοαπατεώνα»*. Τη Δευτέρα το πρωί ήχησε η σάλπιγγα για τη δουλειά, αλλά κανείς δεν πήγε. Έβρεχε δυνατά και ήμασταν όλοι στο προαύλιο, αλλά δεν πηγαίναμε μέσα. Ο αξιωματικός ρώτησε αναστατωμένος *«Τι θέλετε ακριβώς;»*. Ακολούθησε μια βροχή από παράπονα, όλοι φωνάζαμε ταυτόχρονα. Ζητήσαμε να δούμε το διευθυντή, αλλά μόλις ήρθε τον αποδοκιμάσαμε έντονα.

«Αρκετά! Κάντε όλοι πίσω! Φύγετε απ' την αυλή». Οι φρουροί άρχισαν να σπρώχνουν τους κρατουμένους προς τα μέσα. Η βροχή είχε δυναμώσει υπερβολικά κι έτσι υπακούσαμε. Όμως, αντί να πάμε στους συνήθεις χώρους μας, ορμήσαμε σ' έναν από τους μεγαλύτερους κοιτώνες στην κορυφή του κτιρίου. Από τους 400 κρατουμένους, πολλοί βρίσκονταν στο αναρρωτήριο προσποιούμενοι γρίπη. Οι υπόλοιποι -ήμασταν 167- στριμωχτήκαμε στον κοιτώνα, ενώ βρίζαμε τους φρουρούς. Όταν έφτασε η αλλαγή της βάρδιας, οι φρουροί διπλασίασαν τη δύναμή τους, αλλά και πάλι δεν μπορούσαν να τα βάλουν με αυτό που τώρα πια εξελισσόταν σε εξέγερση.

Παρατηρήσαμε ότι οι φύλακες φοβόντουσαν να μας προκαλέσουν κι άλλο. Κάποιοι από τους πιο μισητούς δεσμοφύλακες είχαν εξαιρεθεί από την επόμενη βάρδια. [...] Ο διευθυντής έφτασε και άρχισε να φωνάζει, για να αποκαταστήσει την τάξη: *«Πείτε μου ακριβώς τι θέλετε»*.

Ένας γέρος κρατούμενος σηκώθηκε και πήρε το λόγο φωνάζοντας: *«Θέλουμε να έρθει ο κεντρικός επιθεωρητής φυλακών απ' τη Μαδρίτη, για να δει τι απατεώνας είσαι. Δεν μπορείς να μας κλέβεις έτσι. Αυτός υπάρχει για να σε ελέγχει, αλλά δεν πατάει ποτέ το πόδι του εδώ πέρα»*. Κι άλλοι συνέχισαν τις φωνές: *«Έχει δίκιο, εδώ υπάρχουν άνθρωποι που βγάζουν τριάντα χρόνια ποινή, για μικρότερα εγκλήματα απ' αυτά που εσύ κάνεις κάθε μέρα»*. Κάποιος του πέταξε ένα αντικείμενο. Ήταν ένα τηγάνι με μακρύ χερούλι, που θα μπορούσε να τον σκοτώσει αλλά αστόχησε για λίγο. Χλώμιασε και έφυγε βιαστικός. Σύντομα αποσύρθηκαν

και οι δεσμοφύλακες. Όλοι πανηγυρίζαμε χαρούμενοι: *«Έξω ρε μπάσταρδοι, ρε πουτάνας γιοι»* ουρλιάζαμε εκστασιασμένοι. Κι όμως, αυτοί δεν αποφάσιζαν να κάνουν κάτι.

Αργότερα το μεσημέρι, μας έφεραν φαΐ. Ήταν χειρότερο από το συνηθισμένο. Κανείς δεν το άγγιξε. Η στέρηση της τροφής στη φυλακή είναι πολύ μεγάλη τιμωρία, αλλά και η άρνηση να φας είναι πολύ μεγάλο παράπτωμα, επειδή απαξιώνει την αντίστοιχη τιμωρία. Αν κάποιος αποφασίσει να πεθάνει, πρέπει να το κάνει με τάξη και όχι βάσει της δικής του ελεύθερης επιλογής. [...] Τα προσχήματα είχαν πια καταρρεύσει. Τα δοχεία του φαγητού εκσφενδονίστηκαν σε αυτούς που τα έφεραν: *«Ταΐστε τα στα γουρούνια για να τους χαλάσετε τα Χριστούγεννα! Εμείς δεν την τρώμε αυτή την αηδία»*.

Ο διευθυντής ήρθε για άλλη μια φορά στον κοιτώνα: *«Λοιπόν, τέρμα»*, είπε. *«Όποιος δεν ανήκει σε αυτό τον κοιτώνα, έξω και γρήγορα. Μας κηρύσσετε πόλεμο»*.

Έφυγε. Διαδόθηκε ότι είχε καλέσει τον κυβερνήτη. Όμως, ο κυβερνήτης της Βαλένθια έλειπε για Χριστούγεννα και τα καθήκοντά του τα είχε αναλάβει ο τοπικός αστυνομικός επιθεωρητής. Απάντησε άμεσα. Μες στην επόμενη ώρα ακούσαμε βουητό από σειρήνες, φρένα να στριγγλίζουν και σάλπιγγες να δίνουν παραγγέλματα. Ο επιθεωρητής είχε στείλει τρεις διμοιρίες αστυνομικών, μια ομάδα μηχανικών και έξι ασθενοφόρα. Όλοι μαζί εισέβαλαν στο προαύλιο. Οι σάλπιγγες σήμαναν επίθεση. Μας κατέλαβε όλους ένας φρενήρης ενθουσιασμός. Εδώ και δυο χρόνια όλα οδηγούσαν σε αυτή τη στιγμή. Οι εισβολείς αντιμετωπίστηκαν με οτιδήποτε μπορούσε να εκτοξευτεί, μπουκάλια, τηγάνια και κανάτες. Οι μπάτσοι πιάστηκαν απροετοίμαστοι. Οι βαριές σιδερένιες κουκέτες σπρωχνόντουσαν προς το μέρος τους σα να είναι τάνκς.

Ο αστυνομικός διοικητής πυροβόλησε προειδοποιητικά στο ταβάνι. Ο διευθυντής της φυλακής πάλευε με το όπλο του, το οποίο έπαθε εμπλοκή. Κατάλαβαν ότι είχαν βρεθεί στο μάτι του κυκλώνα και πως σύντομα θα δεχόντουσαν γερά χτυπήματα. Οι αστυνομικοί είχαν εφορμήσει με τα κλομπ τους και δεν πρόλαβαν να βγάλουν όπλα. Τώρα, σχεδόν τους είχαμε περικυκλώσει. Ο διοικητής όρμηξε έξω από τον κοιτώνα κι εγκατέλειψε τους μπάτσους. Μπροστά στον κίνδυνο να παγιδευτεί εκεί, ο αστυνομικός διευθυντής έπραξε το ίδιο. Δευτερόλεπτα αργότερα η σάλπιγγα σήμανε υποχώρηση και όλοι βγήκαν κακήν κακώς έξω.

«Υποχώρηση». Πόσος καιρός είχε περάσει από τότε που άκουσα τελευταία φορά τις σάλπιγγές τους να σημαίνουν υποχώρηση!

«Ζήτω η δημοκρατία», φώναξε ένας κρατούμενος. *«Φωνάζτε τη γερμανική αεροπορία. Πού είναι οι μαυριτανοί;»*, συνεχίστηκαν οι επινίκιες κραυγές. Τότε οι μηχανικοί πέταξαν μέσα δυο βόμβες, ενώ προσπαθούσαν να κλείσουν τις πόρτες.

«Οι μπάσταρδοι μας ρίχνουν αέρια».

«Όχι», είπα, *«είναι καπνογόνα, δε θα τολμούσαν να ρίξουν δακρυγόνα χωρίς να φορέσουν μάσκες κι οι ίδιοι»*.

Ό,τι και να ‘ταν αρχίσαμε να πνιγόμαστε. Κάποιος πέταξε μια μπότα σε ένα παράθυρο. Ο ήχος του θρυμματισμένου γυαλιού έβαλε τους πάντες σε δράση και σύντομα όλα τα τζάμια έσπασαν από μια βροχή αντικειμένων. Οι πόρτες είχαν κλείσει και εμείς στοιβάξαμε πάγκους και στρώματα πίσω απ’ αυτές, στήνοντας ένα οδόφραγμα. Τα στρώματα είχαν σκοπό να ανακόψουν τις σφαίρες, σε περίπτωση που μας πυροβολούσαν πίσω από την πόρτα. Η μόνη μας επικοινωνία με τον έξω κόσμο ήταν ένα σιδερόφρακτο άνοιγμα πάνω από τις πόρτες του κοιτώνα.

Μετρήσαμε τις απώλειές μας: Είχαμε δυο σοβαρά τραυματισμένους -ο ένας έμεινε κουτσός σε όλη του τη ζωή- και αρκετούς τραυματισμένους ελαφρά. Όλοι έβριζαν το διευθυντή. Σύντομα, όμως, τα πνεύματα ηρέμησαν, καθώς καταλάβαμε ότι μας είχαν κλείσει τη θέρμανση και όλα τα παράθυρα ήταν σπασμένα. Έξω είχε παγωνιά και είχε ξεκινήσει να χιονίζει δυνατά. Προτού να πέσει η νύχτα, η Βαλένθια είχε καλυφθεί από ένα πυκνό στρώμα χιονιού. Κάποια από τα παιδιά έβαλαν μια φωτιά για να ζεσταθούμε.

«Προσέξτε μέ αυτή τη φωτιά, θα κάψετε το κτίριο, ρε ηλίθιοι», ακούστηκε μια φωνή απ’ έξω.

Κάναμε τις προετοιμασίες μας για να περάσουμε το βράδυ. Ήδη, με είχε πάρει ο ύπνος, όταν ένα μεγάφωνο άρχισε να ουρλιάζει από το φεγγίτη. Μες στη θολούρα του ύπνου μου άκουσα συζητήσεις. Κάποιοι κρατούμενοι ήρθαν και με ταρακούνησαν.

«Μιγκέλ, έχει έρθει ο αστυνομικός επιθεωρητής! Ξέρεις πώς να μιλάς στους πολιτικούς». Ο επιθεωρητής εκτελούσε χρέη κυβερνήτη της Βαλένθια. Μιλούσε σε ένα συμφιλιωτικό τόνο. Είχε καταλάβει πόσο μεγάλη ζημιά μπορούσαμε να κάνουμε και γνώριζε ότι όσο απουσίαζε ο κυβερνήτης ήταν υπεύθυνος.

«Θα πρέπει κάποτε να συμβιβαστείτε, το γνωρίζετε», είπε. *«Ούτε κι εγώ ήξερα ότι τα πράγματα εδώ είναι τόσο άσχημα. Μου είπαν πως απλά στασιάσατε χωρίς λόγο, αλλά τώρα μαθαίνω πως έχετε πραγματικά προβλήματα»*.

Συμφώνησα. *«Μας κλέβουν και μας εξαπατούν για χρόνια και οι άντρες ζητούν απονομή δικαιοσύνης»*, του είπα.

«Γράψτε όλα σας τα αιτήματα και σου δίνω το λόγο της τιμής μου ότι αμέσως μετά τις γιορτές θα τα στείλω στο υπουργείο των Εσωτερικών. Μετά, βγείτε έξω στη σειρά, κατευθυνθείτε στους κοιτώνες σας και επιστρέψετε στις δουλειές σας, σου υπόσχομαι ότι δε θα υπάρξουν ούτε αντίποινα ούτε τιμωρίες».

Ακουγόταν λογικό. Δεν τον εμπιστευόμουν, αλλά δεν είχαμε και άλλη εναλλακτική. Προσπάθησα να μπλοφάρω. *«Πρέπει να πάω πίσω και να συμβουλευτώ τους συντρόφους μου. Δεν είμαι ο αρχηγός»*.

«Θα περιμένω».

Τους είπα τι μας είχε προταθεί. Όλοι μαζί φωνάξανε *«Μην τον εμπιστεύεσαι! Είναι απατεώνας σαν το διευθυντή»*.

Αλλά όταν τους ρώτησα ποια ήταν η εναλλακτική μας, σιώπησαν. Τι θα μπορούσαμε να κάνουμε; Δεν ήμασταν καν ολόκληρη η φυλακή. Ένας μεγάλος

αριθμός κρατουμένων ήταν στο αναρρωτήριο, οι περισσότεροι προσποιούνταν ότι ήταν άρρωστοι, ώστε να αποφύγουν τη συμμετοχή στην εξέγερση. Κάποιοι κοιτώνες είχαν αρνηθεί σύσσωμοι να συμμετέχουν. Οι κομμουνιστές κρατούμενοι είχαν πάει και είχαν ενημερώσει τον αξιωματικό ότι δεν είχαν καμία σχέση με το γεγονός. Εκτός από έναν που έλαβε μέρος στην εξέγερση, οι υπόλοιποι φοβήθηκαν να λερώσουν το μητρώο τους και είπαν πως η εξέγερση ήταν έργο των ποινικών και δεν τους απασχολούσε η έκβασή της.

Μιλήσαμε όλοι μαζί και τελικά συμφωνήσαμε να παραδοθούμε. Είπα στον επιθεωρητή ότι είχαμε διατυπώσει τα αιτήματά μας και πως ήμασταν έτοιμοι να τα μεταγράψουμε σε επίσημη φόρμα. Υποσχέθηκε να μας δώσει τα επίσημα χαρτιά και σε αντάλλαγμα προωθήσαμε τους τραυματίες, για να πάνε στο ιατρείο και κατεβάσαμε το οδόφραγμα.

«Α, ρε Μιγκέλ, έπρεπε να σε είχαν το '39 στη θέση του Κασάδο», είπε αστειευόμενος ένας βετεράνος του εμφυλίου. Ακόμα κι έτσι, όμως, δεν έπαυε να είναι παράδοση. Βγήκαμε στοιχισμένοι μέχρι την αυλή, όπου και μετρηθήκαμε. Η εξέγερση είχε τελειώσει. Μας άφησαν να πάμε στην καντίνα και να πάρουμε κάτι να πιούμε, πριν επιστρέψουμε συντεταγμένα στους κοιτώνες μας. [...]

Η χριστουγεννιάτικη εξέγερση του 1959 στη Σαν Μιγκέλ ντε λος Ρέγιες βελτίωσε ελάχιστα την κατάσταση στη συγκεκριμένη φυλακή. Παρά τις περί του αντιθέτου δεσμεύσεις 27 κρατούμενοι οδηγήθηκαν σε πειθαρχική μεταγωγή στη φυλακή της Τερουέλ. Ο μοναδικός πολιτικός ανάμεσά τους ήταν ο Μιγκέλ Γκαρσία. Η επιτροπή κρατουμένων του κομμουνιστικού κόμματος ανακοίνωσε κατά τη διάρκεια της εξέγερσης ότι επρόκειτο περί ενός σχεδίου στασιασμού και απόδρασης, με το οποίο δεν είχαν απολύτως καμία σχέση. Δεν ήθελαν να ρισκάρουν τις επικείμενες αναστολές ποινών που επιδίωκαν. Ο Μιγκέλ Γκαρσία εξέτισε το μέγιστο χρόνο κράτησης και αποφυλακίστηκε μετά από δέκα χρόνια.

Το παραπάνω απόσπασμα είναι από το Garcia Garcia, Miguel, *Franco's Prisoner,* London: Hart Davis, 1972, σελ.95-103.

Στιούαρτ Κρίστι

Μαρτυρία 4η: 1964-1967 - Stuart Christie.

Ο Στιούαρτ Κρίστι γεννήθηκε στην εργατική συνοικία του Πάρτικ, στη Γλασκώβη. Το 1964 συνελήφθη στη Μαδρίτη, ενώ βρισκόταν σε αποστολή της DI με σκοπό τη μεταφορά εκρηκτικών που θα χρησιμοποιούνταν σε μια απόπειρα κατά της ζωής του Φράνκο. Ο 18χρονος, τότε, σκωτσέζος καταδικάστηκε σε 20 χρόνια, αλλά αφέθηκε ελεύθερος μετά από 3, εξαιτίας ενός διπλωματικού ελιγμού του δικτάτορα.

[...] Η επαρχιακή φυλακή της Μαδρίτης κρέμεται σαν τεράστιο κόκκινο αρειανό διαστημόπλοιο από τις πλαγιές του Καραμπαντσέλ Άλτο, στα νότια προάστια της πόλης. Χτισμένη με καταναγκαστικά έργα τη δεκαετία του ’40, για να στεγάσει τους τεράστιους αριθμούς των ηττημένων θυμάτων και εχθρών του νεόκοπου νικηφόρου πραξικοπήματος, η φυλακή του Καραμπαντσέλ ήταν το κεντρικό σωφρονιστικό κατάστημα της Ισπανίας και το πετράδι στην κατασταλτική κορώνα του Φράνκο. Είχε αποτελέσει το επίκεντρο του μεταπολεμικού τρόμου τη δεκαετία του ’40 και μέχρι τα μέσα του ’60 είχε αποκτήσει φήμη για την τρομακτική βιαιότητα των δεσμοφυλάκων της και τις απάνθρωπες συνθήκες στο εσωτερικό της.

[...] Είχα ακούσει τόσες ιστορίες τρόμου για το Καραμπαντσέλ, που το στήθος μου είχε σφιχτεί σαν κόμπος όταν έφτασα εκεί.

Το Καραμπαντσέλ απλώνεται σα ρόδα από κάρο, με τις τέσσερεις κύριες πτέρυγές του (άλλες δυο χτίστηκαν αργότερα) να προεξέχουν από τον κυκλικό κεντρικό θόλο, ως τους ψηλούς τοίχους που ορίζουν την εξωτερική περίμετρο της φυλακής. Το γραφείο της διοίκησης με την πανοπτική θέα στις πτέρυγες

βρισκόταν στο χώρο κάτω από τον κεντρικό θόλο. Ήταν ένας τεράστιος χώρος με τέσσερα μεγάλα παράθυρα και πιτσιλωτά τζάμια, τα οποία έδειχναν καθαρά τον αρχιτεκτονικό συσχετισμό του ρωμαιοκαθολικισμού με τη φρανκική νομιμότητα. Στο κέντρο του χώρου βρισκόταν ο βωμός, μια ροτόντα με οχτώ μέτρα διάμετρο, στην οποία υπήρχαν τα αρχεία όλων των εκτελεσμένων και κρατουμένων από τα μέσα του '40. Κάθε Κυριακή η ταράτσα του χώρου μεταμορφωνόταν κυριολεκτικά σε βωμό, απ' όπου οι ιερείς τελούσαν τη λειτουργία. Κάτω από τη ροτόντα, όπως αργότερα έμαθα, ήταν τα κελιά, όπου οι μελλοθάνατοι περνούσαν τις τελευταίες ώρες της ζωής τους, πριν να τους δέσουν πάνω στην γκαρότα.

Μόλις μπήκα μέσα στη ροτόντα για να επεξεργαστούν τα στοιχεία της άφιξής μου, επικράτησε απόλυτη σιωπή. Έπειτα, ένας γραφιάς άφησε κάτω το χαρτί του και έκανε κάποιο αστείο σε βάρος μου, στο άκουσμα του οποίου οι περισσότεροι γέλασαν. Ο Βίκτορ, ο υπάλληλος που ασχολήθηκε με το φάκελό μου, μου είπε σε ανεκτά αγγλικά ότι -εκτός φυλακής- ήταν συγγραφέας, λίγο διανοούμενος και -ψιθυριστά- ριζοσπαστικό στοιχείο.

Ο φάκελός μου ήταν ανοιχτός μπροστά του και πάνω του είχε μια κόκκινη σφραγίδα: «Τρομοκρατία και Έγκλημα: Παρακολούθηση!». Αφού απάντησα σε μια λίστα με ερωτήσεις, μου έδωσε ένα νούμερο και τον αριθμό της πτέρυγάς μου. Τότε, κοιτώντας γύρω του για να δει αν τον βλέπουν, μου έδειξε τις κάρτες των Γρανάδος και Ντελγάδο. Η επίδειξη αυτών των δύο καρτών με ανατρίχιασε. Ήταν απλές κάρτες μεγέθους Α5 με τις λέξεις «θανατική ποινή», υπογραμμισμένες με κόκκινο μελάνι στο σημείο που κανονικά σημειωνόταν η ημερομηνία αποφυλάκισης. Θεώρησα πως μου έδειξε αυτές τις κάρτες ως φιλική πράξη, ως κίνηση παράνομης αλληλεγγύης.

Ο Βίκτορ μου εξήγησε ότι επειδή με περίμενε έκτακτο στρατοδικείο πάνω σε κατηγορίες που μπορούσαν να επιφέρουν τη θανατική ποινή και θεωρούμουν κρατούμενος υψίστης ασφαλείας, θα με κρατούσαν στην απομόνωση της 7ης πτέρυγας μέχρι τη δίκη.

[...] Τις πρώτες αυτές μέρες του εγκλεισμού βημάτιζα μες στο κελί - πέντε βήματα από τη μια πλευρά στην άλλη, με απότομο γύρισμα στο τελευταίο βήμα, ώστε να κρατάω σταθερό ρυθμό. Ήταν μια υπνωτική και ηρεμιστική διαδικασία. Σφύριζα σιγανά στον εαυτό μου, σε μια προσπάθεια να ενισχύσω τη συγκέντρωση και την αυτοπεποίθησή μου. Δοκίμασα μια σειρά από μαθηματικές τελετουργίες -μετρώντας τα μίλια που είχα περπατήσει ή τα πλακάκια στον τοίχο- αλλά διάφορες σκέψεις συνωστίζονταν μες στο μυαλό μου. Σταδιακά κατέληξα να κάνω μόνο τη βασική λειτουργία αυτών που βρίσκονται σε απομόνωση: Βημάτιζα.

Που και που μες στη νύχτα πάθαινα κρίσεις πανικού, καθώς ξυπνούσα από το θόρυβο του ανοίγματος του χαφιέ της πόρτας. Κάποιος με κοίταζε, κάποιος θα έμπαινε μέσα. Θα με έκαναν να εξαφανιστώ; Θα με εκτελούσαν βάσει του ley de fugas κατά τη διάρκεια μιας υποτιθέμενης απόδρασης; Όμως, το πορτάκι του χαφιέ τελικά έκλεινε και τα βήματα απομακρύνονταν.

Ο χρόνος στη φυλακή μπορούσε να μετρηθεί μόνο σαν ακολουθία γεγονότων,

τα περισσότερα από τα οποία δεν ξεχώριζαν μεταξύ τους, πάντως όλα στιγματίζονταν από το κάλεσμα της σάλπιγγας. Δεν υπήρχαν ρολόγια. Το εγερτήριο ήταν στις 7 το πρωί, ακολουθούμενο από το στρίγγλισμα που προκαλούσε το άνοιγμα και το κλείσιμο των θυρών των κελιών, καθώς ο δεσμοφύλακας έκανε την καταμέτρηση. Αν το μέτρημα πήγαινε καλά και κανείς δεν είχε αποδράσει, κρεμαστεί ή μετρηθεί λάθος, ένας σκούρος γαλακτερός καφές έφτανε στην πόρτα του κελιού στις 7.30.

[...] Ο κυβερνήτης ήταν ο πρώτος από τους τρεις επισκέπτες. Ο δεύτερος ήταν ο παπάς. Το μίσος των παπάδων των φυλακών προς τους πολιτικούς κρατουμένους -τους οποίους κατήγγειλαν στη θεία λειτουργία ως «κόκκινα αποβράσματα», «δολοφόνους» και «ξενιστές αθεϊσμού»- δεν ήταν μόνο ρητορικό. Σε ένα πασίγνωστο περιστατικό στη φυλακή του Καστελιό ντε λα Πλάνα, μια ομάδα πολιτικών κρατουμένων είπε στον παπά ότι δεν πιστεύουν και αμέσως ξυλοκοπήθηκαν και ταπεινώθηκαν λόγω απαράδεκτης αυθάδειας. Μια Κυριακή κατά τη λειτουργία, όταν το καμπανάκι χτύπησε για να γονατίσουν, αυτοί παρέμειναν όρθιοι και ακολούθως δέχτηκαν επίθεση με μπουνιές και κλωτσιές από τους δεσμοφύλακες, οι οποίοι τους έβγαλαν έξω. Το τρομακτικότερο ήταν ότι μόλις τελείωσε η λειτουργία, οι συγκεκριμένοι πολιτικοί οδηγήθηκαν στο προαύλιο και τουφεκίστηκαν μπροστά στους υπόλοιπους κρατουμένους.

Ο παπάς συνοδευόταν από τον έμπιστο διερμηνέα του, τον Χοσέ Πινέδα, έναν ψηλό, σκουρόχρωμο νεαρό με γερακίσια μύτη και μαύρο ίσιο μαλλί, χτενισμένο διαγώνια στο μέτωπό του, σαν του Χίτλερ. [...] Ο Χοσέ Πινέδα ήταν ένας ανδαλουσιανός ζιγκολό, παθολογικός ψεύτης, επιδειξίας και το μεγαλύτερό μου ζόρι στο Καραμπαντσέλ.

Ο παπάς μού έθεσε τις ερωτήσεις του ψύχραιμα, αλλά δια μέσου του Πινέδα μού μεταφέρονταν με έναν επιθετικό και πατερναλιστικό τρόπο:

«Πώς μπορείς να είσαι άθεος; Είναι αδύνατον».

«Ναι».

«Μα είσαι στ' αλήθεια προτεστάντης; Με ποια θρησκεία σε μεγάλωσαν;».

«Με αυτή της εκκλησίας της Σκωτίας».

Το σχόλιο εξόργισε τον παπά. *«Ποια εκκλησία της Σκωτίας, αυτά είναι γελοιότητες. Υπάρχει μόνο μια εκκλησία, αυτή του χριστού του σωτήρα μας. Αυτό που λες δεν είναι εκκλησία, είναι μια αιρετική προτεσταντική σέχτα».*

Η αποχαιρετιστήρια βολή του, παραδομένη από τον Πινέδα, ήταν η εξής: *«Τουλάχιστον ένα καλό πράγμα θα προκύψει από την παραμονή σου εδώ. Θα σε κάνουμε χριστιανό παρά το χαρακτήρα σου. Θα βαφτιστείς στην καθολική πίστη πριν να φύγεις».*

Του απάντησα μέσω του Πινέδα: *«Ίσως»* και μετά μουρμούρισα τη γνωστή φράση του Γαλιλαίου, *«Eppur si muove»* (Κι όμως κινείται) με τον πιο αυθάδη τόνο, που μπορούσα να πετύχω.

Έμοιασε να χλωμιάζει από θυμό, μόλις του υπενθύμισα την δια της βίας επιτευχθείσα αποκήρυξη του αστρονόμου. Για μια στιγμή πίστεψα ότι θα μου έριχνε

μια επιτόπου.

[...] Μια βδομάδα μετά που έμαθα την ποινή μου, ένας νοσοκομειακός κλητήρας με συνόδευσε στο δωμάτιο ανθρωπομετρίας, που ήταν δίπλα στο ιατρείο της φυλακής. Ήταν ένα γκρίζο δωμάτιο, επιπλωμένο, που μύριζε σαν οδοντιατρικό χειρουργείο. Έντονα φωτισμένο από λάμπες φθορίου, είχε μια προσαρμοζόμενη καρέκλα, κλίμακες και γυάλινες προθήκες, μες στις οποίες υπήρχαν απειλητικά ανοξείδωτα εργαλεία, τοποθετημένα σε προσεγμένες σειρές. Δεν είχα ακούσει για ανθρωπομετρία ξανά και δεν είχα ιδέα τι περιλάμβανε ή τι σκοπό είχε.

Ένας κοντός, ψιλοφαλακρός και αυστηρός άντρας, ντυμένος με ένα λευκό σακάκι και με μεταλλικά γυαλιά έγραφε κάτι σε έναν πίνακα. Μου έγνεψε μόλις μπήκα και μου έδειξε ένα τραπέζι εξετάσεων. Για μια στιγμή πανικοβλήθηκα και σκέφτηκα ότι θα μου έβαζαν ένα τρυπάνι στον εγκέφαλο ή θα με υπέβαλαν σε κάποια άλλη ψυχονευροχειρουργική επέμβαση, που εφαρμοζόταν μόνο νοτίως των Πυρηναίων.

Μετά από μια σύντομη εισαγωγή, ο άντρας με το λευκό σακάκι άρχισε να κρατάει σημειώσεις στο πινακάκι του. Η φόρμα που συμπλήρωνε είχε τυπωμένα από πριν σχέδια του κρανίου και άλλων σημείων του σώματος, ανφάς και προφίλ, στα οποία έβαζε σημαδάκια. Η φόρμα είχε συραμμένη και τη φωτογραφία που μου είχαν τραβήξει στη σήμανση. Άρχισε να ακουμπάει ένα ζευγάρι μεταλλικών διαβητών σε διάφορα σημεία του κεφαλιού μου. *«Χριστέ κι απόστολε»*, σκέφτηκα από μέσα μου, *«με μετράει για να μου φτιάξουν σιδερένια μάσκα»*. Στην πραγματικότητα ασκούσε την υποτιθέμενη επιστήμη, όπου μπορείς να υπολογίσεις το βαθμό εγκληματικότητας ενός ατόμου, με βάση τις μετρήσεις κάποιων σημείων του σώματός του.

Σημείωσε τις αποστάσεις ανάμεσα σε κάθε πιθανό σημείο του κεφαλιού μου, το μέγεθος και το σχήμα της μύτης μου, το άνοιγμα του μετώπου μου και την απόσταση ανάμεσα στα μάτια μου. Κοίταξε προσεκτικά το δέρμα μου ψάχνοντας για ουλές και σημαδάκια, καταγράφοντας αναλυτικά κάθε λεπτομέρεια. Σημείωσε το ύψος μου, το μέγεθος του κεφαλιού μου, το άνοιγμα των χεριών μου, το μήκος του αριστερού μου πήχη και του αριστερού μεσαίου δάχτυλου, καθώς και την περίμετρο του καρπού μου. Η θριαμβευτική του στιγμή ήρθε όταν, εξετάζοντας τα αυτιά μου, διαπίστωσε ότι δεν είχα λοβούς. Το λεπτό, σκοτεινό του πρόσωπο πήρε κουράγιο και ξεφύσησε ικανοποιημένος. Είχε ανακαλύψει ανθρωπομετρικό χρυσό.

[...] Πέρα από τις κατά καιρούς χάρες του δικτάτορα, μπορούσες να μειώσεις κατά ένα τρίτο ακόμα την ποινή σου μέσω της εργασίας. Αυτό σήμαινε ότι για κάθε δυο μέρες δουλειάς, ο κρατούμενος κατάφερνε να του αφαιρεθεί μια μέρα από το υπόλοιπο της ποινής του. Θα προτιμούσα να μη δουλεύω για τον Φράνκο -αρκετά άσχημα ήταν που ήμουν κρατούμενός του- και έως τότε είχα περάσει το χρόνο μου ευχάριστα, μαθαίνοντας ισπανικά, συζητώντας, πίνοντας καφέ, κάνοντας ηλιοθεραπεία πίσω από τ' απλωμένα ρούχα και παίζοντας πελότα. Όμως, δε μου έπεφτε λόγος. Επίσης, έφταναν τα μέσα του Οκτώβρη και οι άνεμοι που

κατέβαιναν από την οροσειρά του Γκουανταράμα γινόντουσαν όλο και πιο κρύοι, οπότε η προοπτική ανταλλαγής ενός γκρίζου και υγρού προαυλίου ή κελιού με ένα ζεστό εργαστήριο ήταν δελεαστική.

[...] Ένα μονό κελί στο ισόγειο της 5ης πτέρυγας είχε κρατηθεί για μένα. Ήμουν προνομιούχος. Οι περισσότεροι κρατούμενοι στοιβάζονταν σε τετράδες ή εξάδες.

Ο δον Μπενίνιο με φώναξε το επόμενο πρωινό μετά την καταμέτρηση των 10 για να μου κάνει μια ξενάγηση στα σωφρονιστικά εργαστήρια, το ξυλουργείο της φυλακής και το τυπογραφείο. Θα έπιανα δουλειά στο τυπογραφείο. Ήταν πράγματι παράξενο για μια φασιστική δικτατορία να διδάσκει αυτό το επάγγελμα σε έναν αναρχικό. Η αντίληψη του φρανκικού καθεστώτος για τη μάθηση είχε συνοψιστεί το 1936 στην κραυγή του φανατικού στρατηγού Μιγιάν Αστράι *«Θάνατος στη διανόηση»*, με την οποία είχε διακόψει την -κριτική προς το νέο καθεστώς- ομιλία του Μιγκέλ ντε Ουναμούνο. Αυτοί οι εμπρηστές βιβλίων δεν είχαν διδαχθεί τίποτα τα τελευταία 40 χρόνια για τη δύναμη του έντυπου λόγου; Δε γνώριζαν ότι το τυπογραφικό επάγγελμα στην Ισπανία ήταν προπύργιο των ελευθεριακών και των ριζοσπαστών για πολλά χρόνια;

Ο δον Μπενίνιο με άφησε με τον ιδιοκτήτη του τυπογραφείου, έναν παχουλό και ευδιάθετο επιχειρηματία που τον έλεγαν δον Καρμόνα και ο οποίος είχε αρπάξει την ευκαιρία για φτηνή εργασία και ελάχιστες λειτουργικές δαπάνες, σε αντάλλαγμα μιας χαμηλής επένδυσης κεφαλαίου. Μια-δυο φορές την εβδομάδα ο Καρμόνα παρέδιδε μαθήματα γραφιστικής στο γραφείο του και στο τέλος του πρώτου κύκλου μαθημάτων βγήκα πρώτος στην τάξη. Αυτό δεν είχε να κάνει με κάποια ιδιαίτερη εξυπνάδα μου, αλλά με το γεγονός ότι ήμουν ένας από τους ελάχιστους επιβλέποντες της τυπογραφικής μηχανής, που μπορούσε να διαβάσει. Οι περισσότεροι από τους μαθητευομένους ήταν αγράμματοι.

Η λειτουργία της θορυβώδους πρέσας Χάιντελμπεργκ συνιστούσε ένα βαρετό 8ωρο. Οι μόνες στιγμές που διακοπτόταν το τρανς ήταν όταν -από λάθος ή ατύχημα- η μηχανή μασούσε ένα φύλλο χαρτί ή όταν κάτι πήγαινε στραβά με την πρέσα και έπρεπε να λύσουμε τη μηχανή. Αυτό συνέβαινε δυο ή τρεις φορές τη μέρα.

Ήμουν από τους πιο χαμηλόμισθους στο εργαστήριο. Το μηνιάτικό μου ήταν περίπου δυο λίρες Αγγλίας, δηλαδή 200-300 πεσέτες. Ο υπεύθυνος έπαιρνε περίπου 20 λίρες, που ήταν πολλά λεφτά για την εποχή. Αυτά τα χρήματα ήταν πολύ περισσότερα απ' αυτά που κέρδιζε ένας κρατούμενος στις αγγλικές φυλακές, σ' ένα -υποτιθέμενα- πολύ πιο προοδευτικό σωφρονιστικό σύστημα. Ευτυχώς, δεν εξαρτιόμουνα από τους μισθούς μου. Η μαμά μού έστελνε 5 λίρες κάθε μήνα -πολλά χρήματα για έναν εβδομαδιαίο μισθό των 12 λιρών- και επίσης έπαιρνα και 1000 πεσέτες κάθε μήνα από την επιτροπή υποστήριξης φυλακισμένων της CNT στην Τουλούζ. [...]

Αργότερα, το 1967, ο Κρίστι μεταφέρθηκε στη φυλακή του Αλκαλά ντε Ενάρες, απ'

όπου και τελικά αποφυλακίστηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα.

[...] Τα νέα για την αποφυλάκισή μου ήταν ένα από τα καλύτερα κρυμμένα μυστικά του Αλκαλά. Φαίνεται πως όλοι το γνώριζαν και οι δρόμοι έξω από τη φυλακή είχαν γεμίσει με ισπανούς και βρετανούς δημοσιογράφους και τηλεοπτικά συνεργεία για τρεις μέρες τουλάχιστον, αλλά κανείς δε μου είχε πει κουβέντα.

Το καθεστώς στράγγιξε και την τελευταία σταγόνα αξίας απ' αυτή του την ενέργεια. Τελικά, ο δικτάτορας είχε καρδιά και μπορούσε να αποδεχθεί την ικεσία μιας μάνας για έλεος. Κανείς δεν πίστευε κουβέντα απ' αυτά, αλλά ήταν καλό πολιτικάντικο θέατρο κι εγώ σίγουρα δεν επρόκειτο να διαμαρτυρηθώ. Πάντως, η πρώτη φορά που το έμαθα ήταν όταν η δεσποινίς Φόρεστερ ήρθε να μου ανακοινώσει ότι θα με άφηναν ελεύθερο την επόμενη μέρα. Έμεινα έκπληκτος και με διαπέρασε ένα βαθύτατο αίσθημα ανακούφισης. Μη μπορώντας σχεδόν να μιλήσω, ψέλλισα την ευγνωμοσύνη μου και έφυγα για να το πω στους φίλους μου - αλλά οι πονηροί μπάσταρδοι το ήξεραν ήδη και γελούσαν και τα μουστάκια τους.

Ήπιαμε ένα γιορταστικό ποτό στον ίσκιο του τοίχου της φυλακής. Ήταν ένα μπουκάλι κρασί που είχα καβατζώσει, αλλά είχε τη γεύση της βαθιάς θλίψης. Θα με απελευθέρωναν κι έτσι θα χαλούσα τη μικρή μας παρέα. Είχαμε φτάσει σε ένα κομβικό σταυροδρόμι και οι άνθρωποι που άφηνα πίσω θα έμεναν στη φυλακή - ποιος ξέρει για πόσα χρόνια. Αισθανόμουν άσχημα, ιδιαίτερα για αυτούς που δεν είχαν κάποιον έξω να ενδιαφερθεί για την υπόθεσή τους. Εκτός αν στεκόντουσαν πολύ τυχεροί, αυτοί των οποίων η ποινή είχε μετατραπεί από τη θανατική σε ισόβια, θα έπρεπε να εκτίσουν το σύνολο των είκοσι χρόνων -το μέγιστο θεωρητικά συνεχόμενο χρόνο- που κάποιος μπορούσε να βγάλει σε μια ισπανική φυλακή.

Ακολουθώντας ένα βαθιά ριζωμένο έθιμο της φυλακής, μοίρασα τα υπάρχοντά μου στους φίλους μου. Κατά κάποιο τρόπο αυτή η ιεροτελεστία βοήθησε στο να καλμάρει το περίεργο συναίσθημα ενοχής που ένιωθα, καθώς θα άφηνα πίσω τους φίλους μου και θα πήγαινα να ξαναπιάσω τη ζωή μου στον έξω κόσμο. Όταν έφτασε η στιγμή, σφίξαμε τα χέρια, αγκαλιαστήκαμε εγκάρδια και ανταλλάξαμε τους αποχαιρετισμούς μας. Πήγα πίσω στο κελί μου -ανήσυχος για το τι με περίμενε- για να με κλειδώσουν και να με μετρήσουν για τελευταία φορά [...].

Ενάμιση χρόνο μετά, ο Στιούαρτ Κρίστι συμμετείχε στην ίδρυση του Αναρχικού Μαύρου Σταυρού, του οποίου και ήταν ο βασικός εμπνευστής. Σκοπός της οργάνωσης αυτής ήταν η δημιουργία ενός διεθνιστικού δίκτυου αλληλεγγύης προς τους αναρχικούς πολιτικούς κρατουμένους σε όλο τον κόσμο, ανεξάρτητα από τις κατηγορίες που τους βάραιναν. Ο Κρίστι γνώρισε και τις αγγλικές φυλακές, κατηγορούμενος για συμμετοχή στη δράση της Οργισμένης Ταξιαρχίας.

Τα παραπάνω αποσπάσματα είναι από το αυτοβιογραφικό βιβλίο Christie, Stuart, *Granny Made me an Anarchist,* London: Scribner, 2005, σελ.172-174, 178-179, 180-182, 204-205, 214-215 και 242-243.

Λουίς Αντρές Έντο

Μαρτυρία 5η: 1975 - Luis Andrés Edo.

Ο Λουίς Αντρές Έντο (1925-2009) ήταν από τις σημαντικότερες φυσιογνωμίες του μετεμφυλιακού ισπανικού κινήματος. Φυλακίστηκε για πρώτη φορά επειδή έκλεψε το 1946 ένα σακί πατάτες για την οικογένειά του. Το 1952 κλείστηκε σε στρατιωτικές φυλακές, απ' όπου διέφυγε μετά από ένα χρόνο. Το 1966 συνελήφθη στη Μαδρίτη για συμμετοχή στην Ομάδα 1η Μάη και καταδικάστηκε σε 9 χρόνια. (Ποινή μικρότερη από την αναμενόμενη λόγω της έμπρακτης αλληλεγγύης προς το πρόσωπό του σε πανευρωπαϊκό επίπεδο). Αποφυλακίστηκε το 1972, αλλά η συμμετοχή του στην ανάληψη ευθύνης της απαγωγής Σουάρεθ από τους GARI του κόστισε την ελευθερία του το 1974. Βγήκε με τη χάρη που δόθηκε το 1976, συνέχισε την αγωνιστική του πορεία και φυλακίστηκε για άλλους 10 μήνες επί δημοκρατίας, το 1980-81. Διετέλεσε γραμματέας της καταλανικής CNT στα τέλη της δεκαετίας του '80 και της αποομοσπονδοποιημένης καταλανικής CNT στο τέλος της δεκαετίας του '90. Εκτός από υποστηρικτής -και συμμέτοχος- της αναρχικής άμεσης δράσης, παρήγαγε και αξιόλογη πολιτική θεωρία, η οποία -παρά την ισόβια αφοσίωσή του στη CNT- πολλές φορές είχε αντισυνδικαλιστικά στοιχεία.

[...] Σύντομα, όμως, όλα θα άλλαζαν στο εσωτερικό της Μοδέλο: Θα προκαλούνταν η πρώτη εξέγερση. Τα περιστατικά που προκάλεσαν την εξέγερση συνέβησαν στην 3η πτέρυγα, όπου βρισκόταν το μεγαλύτερο μέρος των ποινικών κρατουμένων.

Αυτό που συνέβη ήταν ότι ένας δεσμοφύλακας χτύπησε έναν ποινικό με το παρατσούκλι «Αμπιτσουέλα» τόσο σκληρά, που αυτός πέθανε μέσα σε λίγες ώρες. Την επόμενη μέρα δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες ένα δελτίο τύπου της διεύθυνσης της φυλακής, σύμφωνα με το οποίο ο «Αμπιτσουέλα» είχε πεθάνει

από υπερβολική δόση ναρκωτικών.

Αυτό το δελτίο τύπου άναψε σαν μπαρούτι τους ποινικούς της 3ης πτέρυγας, οι οποίοι άρχισαν να διαλύουν τα κρεβάτια τους και να τα συγκεντρώνουν στην πόρτα του κεντρικού διαδρόμου, με τέτοιο τρόπο και ταχύτητα, που πολλοί δεσμοφύλακες δυσκολεύτηκαν να εγκαταλείψουν την πτέρυγα. Ήταν αδύνατο να γίνει η καταμέτρηση στην αλλαγή της βάρδιας στις 9 το πρωί. Η εξέγερση εξαπλώθηκε από την 3η πτέρυγα και στις υπόλοιπες, ανάμεσα στις οποίες ξεχώρισε η 6η, η οποία ήταν η πτέρυγα ανηλίκων. Οι νεαροί διαδήλωναν από το ισόγειο της πτέρυγας φωνάζοντας: *«Μοδέλο ενωμένη, ποτέ νικημένη»*.

Στη δικιά μας πτέρυγα, το «υποβρύχιο», συγκεντρωθήκαμε αμέσως οι πολιτικοί κρατούμενοι. Αποφασίσαμε να προβούμε σε ειρηνική διαμαρτυρία και να καταλάβουμε -με ξεκάθαρο και ορατό τρόπο- την καγκελόπορτα του διαδρόμου μας. Όποιος δεν ήθελε να συμμετέχει, μπορούσε να αποσυρθεί στο κελί του, χωρίς να υπάρχει κανένα πρόβλημα.

Από κάθε πολιτική οργάνωση ή ομάδα, δυο ή τρεις κρατούμενοι αποσύρθηκαν στα κελιά. Κάποιοι, που διαφωνούσαν, πείστηκαν να το κάνουν για λόγους στρατηγικής.[1] [...] Οι δεσμοφύλακες του «υποβρυχίου» είχαν εγκαταλείψει τις θέσεις τους και είχαν μαζευτεί στο τμήμα του λεγόμενου «κέντρου», το οποίο ξεχείλιζε από δεσμοφύλακες. Το πρώτο που έκανα ήταν να βγάλω από την κρυψώνα το τρανζιστοράκι και να το δώσω στον Σαλαθάρ, έναν αγωνιστή του FRAP, που είχε το κελί του στο ισόγειο της πτέρυγας. Μια που -όσους συμμετείχαμε στη διαμαρτυρία- θα μας κλείνανε σε κελιά, συμφώνησα με τον Σαλαθάρ ότι θα άκουγε τις ειδήσεις από Λονδίνο και Παρίσι και πως θα ’χε το νου του να δει σε ποιο κελί του δεύτερου ορόφου θα με ρίχνανε, ώστε να μπει στο αντίστοιχο του ισογείου και να μπορούμε να επικοινωνούμε από το σιφόνι της λεκάνης.

Κατά τις 6 το απόγευμα ο «Θαλακαΐν ο Τυχοδιώκτης» πέρασε μπροστά από τις καγκελόπορτες καθεμιάς εκ των έξι πτερυγών και μας μετέφερε ότι έπρεπε να αποσυρθούμε στα κελιά μας. Η απάντηση των κρατουμένων ήταν μια ξερή άρνηση. Αυτό το πέρασμα του Θαλακαΐν από τις πόρτες ήταν η τελευταία προειδοποίηση πριν την επίθεση των αστυνομικών δημοιριών καταστολής επεισοδίων, που γνωρίζαμε ότι εδώ και ώρες περίμεναν πανέτοιμες στο τούνελ της εισόδου της φυλακής.

Κι έτσι έγινε. Αφού ο Θαλακαΐν πέρασε κι από την τελευταία πτέρυγα, κατευθύνθηκε στο τούνελ και έδωσε την εξής εντολή: *«Προχωρήστε, απ’ αυτή τη στιγμή σας παρέχουμε ελεύθερη πρόσβαση, ώστε να αποκαταστήσετε την τάξη»*. Εκείνη τη στιγμή, μια μεγάλη ομάδα πολιτικών κρατουμένων στεκόμασταν όρθιοι στην πρώτη γραμμή, μπροστά στην καγκελόπορτα της 5ης πτέρυγας (που τη φώναζαν, όπως είπα παραπάνω, «υποβρύχιο»).

1 Αποφασίστηκε ότι κάθε οργάνωση θα ανέθετε σε κάποια από τα μέλη της να αποσυρθούν από τη διαμαρτυρία, ώστε να αποφύγουν την απομόνωση και να μπορούν να επικοινωνήσουν με τους έξω σχετικά με την κατάσταση.

Η έκπληξή μας ήταν μεγάλη, όταν είδαμε την πρώτη διμοιρία να μην επιτίθεται στην 3η πτέρυγα -όπου είχε ξεσπάσει η εξέγερση και είχε πάρει και πιο ριζοσπαστικά χαρακτηριστικά- αλλά να εφορμά εναντίον μας στο «υποβρύχιο», εκτοξεύοντας δακρυγόνα και ρίχνοντάς μας πλαστικές σφαίρες, πριν καν ανοίξουν τη συρόμενη πόρτα.

Εκπλαγήκαμε, διότι εμείς του «υποβρυχίου» δεν αντιπροσωπεύαμε το μεγαλύτερο κίνδυνο και -ακόμη περισσότερο- επειδή καθ' όλη τη διάρκεια της εξέγερσης είχαμε εκφράσει ειρηνικά τη διαμαρτυρία μας.

Τελικά, ένα δακρυγόνο έσκασε στον τοίχο τόσο κοντά μου που πρακτικά με τύφλωσε και έκανα ώρες να ανακτήσω πλήρως την όρασή μου. Μόλις άνοιξαν την πόρτα, αρχίσαμε να τρέχουμε προς τα κελιά μας τόσο γιατί δεν μπορούσαμε να αναπνεύσουμε όσο και γιατί δεν είχαμε στήσει κάποιο οδόφραγμα στο διάδρομο, όπως είχαν κάνει οι ποινικοί κρατούμενοι στις υπόλοιπες πτέρυγες.

Μετά τη χιονοστιβάδα των μπάτσων ακολούθησε τρέχοντας ένα τσούρμο δεσμοφυλάκων, οι οποίοι τράβαγαν τους σύρτες και κλείδωναν τα κελιά. Πρώτη φορά έβλεπα σωφρονιστικό υπάλληλο να τραβάει σύρτες. Συνήθως, αυτό γινόταν από κρατουμένους, που αναλάμβαναν καθήκοντα υπευθύνου του ορόφου.

Όμως, πολύ σύντομα, μετά από κάνα τέταρτο, αρχίσαμε να ακούμε τους σύρτες να ανοίγουν. Ο πρώτος σύρτης που άνοιξε ήταν του κελιού μου. Μια μεγάλη ομάδα δεσμοφυλάκων με μακριά ρόπαλα κρατούσε μια λίστα με ονόματα, όπου πάνω-πάνω φιγουράριζε το δικό μου. Αυτή η λίστα είχε καταρτιστεί πριν την έφοδο της αστυνομίας. Έτσι, με οδήγησαν στην πίστα (όπως λένε τον τελευταίο όροφο της πτέρυγας) και με σπρώξανε βίαια μέσα σε ένα κελί απομόνωσης.

Μια ώρα αργότερα, ο σύρτης ξανάνοιξε στο κελί που βρισκόμουν, αυτή τη φορά για να ρίξουν μέσα δυο ανθρώπινα σώματα λιωμένα στο ξύλο, που δεν μπορούσαν ούτε να κουνηθούν. Μόλις έκλεισε η πόρτα, έσπευσα να τους βοηθήσω. Το ξύλο που είχαν φάει ήταν τόσο, που η μπλούζα του ενός είχε μουλιάσει από το αίμα. Αμέσως του την έβγαλα με προσοχή και προσπάθησα με τη δικιά μου να διακόψω την αιμορραγία του, που δεν έλεγε να σταματήσει. Ήταν ένας ανήλικος πολιτικός κρατούμενος, 18 χρόνων, από την 6η πτέρυγα, που τον έλεγαν Πι και ήταν από την Τεράσα. Ο Πι είχε πρωτοστατήσει στην εξέγερση, γι' αυτό και οι δεσμοφύλακες εξοργίστηκαν μαζί του και του επιφύλαξαν έναν πολύ άγριο ξυλοδαρμό (μέχρι και σήμερα, απ' όσο ξέρω, η υγεία του παραμένει κατεστραμμένη ως αποτέλεσμα αυτού του ξυλοδαρμού). Ο δεύτερος ανήλικος -κι αυτός 18 χρόνων- λεγόταν Μεθκίδα και ήταν κι αυτός από την 6η πτέρυγα. Το σώμα του ήταν γεμάτο μώλωπες αλλά δεν έτρεχε αίμα, η πλάτη του, όμως, ήταν κατάμαυρη από τα χτυπήματα.

Συμπέρανα διάφορα πράγματα: 1ον) Οι δεσμοφύλακες μού έστελναν ένα μήνυμα: Είχαν ρίξει τους δυο κρατουμένους σε αυτή την κατάσταση στο κελί μου για να με προειδοποιήσουν. 2ον) Από το χρόνο που είχε περάσει, η δεύτερη πτέρυγα που δέχθηκε την επίθεση των μπάτσων ήταν η 6η, αυτή των ανηλίκων. 3ον) Το γεγονός ότι ήταν αναγκασμένοι να ρίχνουν τρεις και τέσσερεις κρατουμένους σε

κάθε κελί (στην απομόνωση τα κελιά είναι ατομικά) σήμαινε ότι οι τιμωρημένοι ήμασταν κάποιες εκατοντάδες.

Στην αρχή δεν ήξερα τι είδους κρατούμενοι ήταν οι δύο που είχαν πετάξει στο κελί μου. Σύντομα αντιλήφθηκα ότι δεν επρόκειτο για ποινικούς, αλλά για νεαρούς με πολιτικές ιδέες. Οι δυο τους πίστευαν ότι εγώ ήμουν ποινικός, μια που ήμουν τόσο μεγάλος και με άσπρα μαλλιά... Ανάμεσά μας αναπτύχθηκε ένα πολύ αρμονικό κλίμα, το οποίο μου επέτρεψε να αναπτύξω μια ανάλυση γύρω από το τι συνέβη κατά την εξέγερση: *«Εδώ δεν υπάρχουν πολιτικοί και ποινικοί, είμαστε όλοι κρατούμενοι του συστήματος»*. Επίσης μιλήσαμε γύρω από την πολιτική κατάσταση και τις επικείμενες προοπτικές, που άνοιγε η ασθένεια του Φράνκο (ο οποίος είχε εισαχθεί πάλι στο νοσοκομείο).

Αυτοί οι δυο νέοι, ο Μεθκίδα και ο Πι, σίγουρα δεν είχαν ακούσει αντίστοιχες πολιτικές αναλύσεις στην έως τότε ζωή τους. Μάλιστα, είχαν εντυπωσιαστεί ακόμα περισσότερο, επειδή δεν είχα ορίσει το ιδεολογικό μου υπόβαθρο, δηλαδή αρχικά νόμιζαν πως ήμουν ποινικός κι έπειτα δεν τους μιλούσα σε πολιτικό τόνο, αλλά σε απλό κοινωνικό... με άλλα λόγια τους φαινόμουν σα να είμαι από άλλο πλανήτη... Ακόμη δεν είχε κορυφωθεί η έκπληξή τους. Αυτό έγινε μετά από λίγες ώρες, όταν άκουσα το συνθηματικό σινιάλο (αυτό που είχα κανονίσει με τον Σαλαθάρ από το ισόγειο της πτέρυγας), που μου υποδείκνυε ότι ήθελε να επικοινωνήσουμε. Για να γίνει αυτό, έπρεπε να αδειάσω το νερό από τη λεκάνη της τουαλέτας. Η έκπληξη των Μεθκίδα και Πι μεγιστοποιήθηκε, όταν μου μετέφεραν από το σιφόνι ότι 34 κρατούμενοι του «υποβρυχίου» και πάνω από 400 κρατούμενοι σε ολόκληρη τη φυλακή είχαν οδηγηθεί σε πειθαρχικά εγκλεισμό. Ρώτησα για την ασθένεια του Φράνκο: *«Δεν υπάρχει κανένα νέο»*. Μου είπαν ότι στο εξωτερικό γινόταν λόγος για μια δημοκρατική «Πλάτα-χούντα». Συμφωνήσαμε να χρησιμοποιούμε το «τηλέφωνο» μια φορά την ημέρα και ότι καλύτερα θα ήταν να το κάναμε ένα τέταρτο πριν το εγερτήριο, δηλαδή στις 7 το πρωί. Πάνω απ' όλα μας ενδιέφεραν οι ειδήσεις του Ράδιο-Παρί και του λονδρέζικου BBC, που μεταδίδονταν στα ισπανικά. Ήμουν υποχρεωμένος να εξηγήσω στους συγκρατούμενούς μου ότι είχαμε στην κατοχή μας το πιο σημαντικό «ενημερωτικό μυστικό» της φυλακής και πως έπρεπε να το κρατήσουμε με πλήρη εχεμύθεια. Οι δυο νεαροί είχαν αρχίσει να ζουν μια καινούρια εμπειρία.

Ακόμη, όμως, δε γνώριζαν με ποιον είχαν να κάνουν. Σύντομα αντιλήφθηκαν ότι ο Ουέρτας Κλαβερία (που ήξεραν ακριβώς ποιος είναι) και ο «καλόγερος του Μονσεράτ»[2] (που δεν ήταν ούτε καλόγερος ούτε από το Μονσεράτ) -και οι δυο τους βρίσκονταν κατηγορούμενοι στην ίδια υπόθεση συμμετοχής σε ένοπλη ομάδα (ΕΤΑ)- μου περνούσαν καθημερινά μηνύματα από άλλους κρατουμένους, εκμεταλλευόμενοι το γεγονός ότι είχαν αποφύγει τον πειθαρχικό έλεγχο, μιας που δεν πήραν μέρος στην εξέγερση. Οι δυο αυτοί κρατούμενοι ήταν επιφορτισμένοι με το μοίρασμα του ψωμιού, του πρωινού και του γεύματος στα κελιά

2 Το πραγματικό του όνομα ήταν Bofill.

της απομόνωσης κι έτσι λειτουργούσαν με τα πήγαινε-έλα τους ως μέσο επικοινωνίας. Με αυτό τον τρόπο είχαμε κανονίσει ότι μόλις πέθαινε ο Φράνκο, θα το κοινοποιούσαμε με τρία χτυπήματα του κουταλιού στους τοίχους των κελιών: «Τάκα, τάκα, τάκα». Σε μια επίδειξη σπάνιας ταχύτητας η διοίκηση της φυλακής είχε αποφανθεί για τις μέρες ποινής που θα έπρεπε να εκτίσουν οι τιμωρημένοι της εξέγερσης (η τιμωρία ήταν ότι αυτές τις μέρες ο έγκλειστος απαγορευόταν να καπνίσει, να διαβάσει βιβλία και να προαυλιστεί). Οι ποινές της εξέγερσης ποίκιλλαν μεταξύ των 40 ημερών απομόνωσης για τα ελαφριά παραπτώματα και των 120 για τα βαρύτερα. Εμένα μου έπεσαν 80 μέρες.

Ενώ είχαμε συμπληρώσει 40 μέρες ποινής στο κελί, ένα όμορφο πρωινό, λίγο νωρίτερα από την προκαθορισμένη ώρα, ακούσαμε το σινιάλο για το «τηλέφωνο». Αρχίσαμε γρήγορα να αδειάζουμε το νερό από τη λεκάνη. Η ευτυχία μας ήταν ανείπωτη όταν ο Σαλαθάρ μάς μετέφερε την πολυπόθητη είδηση: Εκείνο το πρωινό της 20ης Νοέμβρη, ο Φράνκο είχε πεθάνει.

Μετά τον Σαλαθάρ ήμασταν οι πρώτοι κρατούμενοι της πτέρυγας του «υποβρυχίου» (και σίγουρα και οι πρώτοι σε όλη τη Μοδέλο) που μάθαιναν τα νέα. Έπρεπε, λοιπόν, να βάλουμε σε εφαρμογή το «τάκα, τάκα, τάκα», που όλοι οι κρατούμενοι στον όροφό μας περίμεναν με αγωνία. Το πρώτο που κάναμε ήταν να ξαναγεμίσουμε το σιφόνι (μην και το ξεχνούσαμε). Έπειτα οι τρεις μας στο κελί σκεφτήκαμε ψύχραιμα. Είπαμε ότι δε γινόταν να δώσουμε το σινιάλο πριν το εγερτήριο, γιατί θα κινούσε υποψίες. Έπρεπε να περιμένουμε το εγερτήριο -που ήταν σε μισή ώρα- οπότε θα άνοιγαν οι σύρτες για τους κρατουμένους, που είχαν επιφορτιστεί με κάποιο λειτουργικό καθήκον.

Έτσι κι έγινε. Πέντε λεπτά μετά το εγερτήριο δώσαμε το πρώτο «τάκα, τάκα, τάκα», αμέσως πήραμε την πρώτη απάντηση και μετά το «τάκα, τάκα, τάκα» άρχισε την ακολουθία του σε όλα τα κελιά της απομόνωσης. Για ένα τέταρτο συνέχισε να επαναλαμβάνεται με έναν εκκωφαντικό θόρυβο, που ακουγόταν σε ολόκληρη τη φυλακή. [...]

Μόλις ανακοινώθηκε ο θάνατος του Φράνκο, ο βασιλιάς Χουάν Κάρλος ανακοίνωσε μερική χάρη για τους κρατουμένους, που τους απέμεναν λιγότερα από τρία χρόνια έκτισης ποινής. Παράλληλα, ακυρώθηκαν όλες οι πειθαρχικές ποινές εις βάρος όλων των κρατουμένων, έτσι οι εξεγερμένοι της Μοδέλο βγήκαν από την απομόνωση.

Τα παραπάνω αποσπάσματα είναι από το Edo, Luis Andrés, *La CNT en la Encrucijada, Aventuras de un heterodoxo,* Barcelona: Flor del Viento, 2006, σελ.250-255.

COPEL

Επίμετρο: COPEL και γενική αμνηστία.

Η κατάσταση στις ισπανικές φυλακές προς το τέλος της δικτατορίας ήταν εκρηκτική. Η άρνηση του καθεστώτος να αναγνωρίσει την ύπαρξη πολιτικών κρατουμένων συντηρούσε την καθημερινή συνύπαρξη πολιτικών και ποινικών στις άθλιες κατασταλτικές συνθήκες του απαρχαιωμένου «σωφρονιστικού» συστήματος του φρανκισμού. Η αναζωογόνηση του αντιδικτατορικού αγώνα στην τελευταία φάση του καθεστώτος οδήγησε εκατοντάδες πολιτικούς κρατουμένους στις φυλακές: ελευθεριακοί, κομμουνιστές, μαοϊκοί, βάσκοι και καταλανοί αυτονομιστές, απεργοί εργάτες, μέλη των αυτόνομων ομάδων, ένοπλοι, θεωρητικοί... με όποιον τρόπο κι αν προσπαθήσει κάποιος να τους κατατάξει, αυτοί οι άνθρωποι μετέδωσαν στις φυλακές μια πολιτική κουλτούρα αυτομόρφωσης και αγώνα, η οποία είχε μεγάλη απήχηση στους ποινικούς κρατουμένους.

Οι μεταβατικές κυβερνήσεις που ακολούθησαν το θάνατο του Φράνκο, καθώς και οι δημοκρατικά εκλεγμένες που τις διαδέχθηκαν, χρειάστηκε να καταπιαστούν πολύ σοβαρά με το ζήτημα των φυλακών. Οι προσδοκίες, για μια γενική αμνηστία ή μια δραστική περικοπή των ποινών και μια εκ βάθρων αλλαγή του σωφρονιστικού συστήματος, έδωσαν κίνητρο στο σύνολο σχεδόν των κρατουμένων να παλέψουν για να καταφέρουν να έρθουν πιο κοντά στο βασικό ανθρώπινο στόχο τους: Την ελευθερία.

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη μαρτυρία, μετά το θάνατο του Φράνκο ο βασιλιάς προχώρησε στην απόδοση χάρης στους κρατουμένους που είχαν να εκτίσουν ως και τρία ακόμη χρόνια ποινής. Σχεδόν 6.000 κρατούμενοι επωφελήθηκαν απ' αυτό το μέτρο, αλλά στις φυλακές παρέμεναν πολλοί ακόμα. Αντί

να ηρεμήσουν τα πνεύματα με αυτή την κίνηση, η ένταση συνέχισε να κλιμακώνεται. Το καλοκαίρι του 1976, δόθηκε χάρη σε ένα μικρό μέρος πολιτικών κρατουμένων - αυτών που τα αδικήματά τους δε σχετίζονταν με βίαιες ενέργειες. Μάλιστα, η απόδοση αυτής της χάρης ήταν στη διακριτική ευχέρεια των δικαστικών αρχών, κάτι που καθιστούσε ακόμα πιο χρονοβόρα και δύσκολη την αποφυλάκισή τους. Οι έγκλειστοι των φυλακών περίμεναν μια ευνοϊκότερη αντιμετώπιση του ζητήματός τους από τη μεταβατική κυβέρνηση κι έτσι, μόλις ανακοινώθηκε πως μοναδική παραχώρηση ήταν αυτή η κουτσουρεμένη χάρη, στις 31 Ιουλίου του 1976, εκδηλώθηκε στάση στη φυλακή του Καραμπαντσέλ, την κομβικότερη φυλακή της χώρας.

Η συμπεριφορά των κρατουμένων στο Καραμπαντσέλ ήταν ειρηνική. Κάποιοι προχώρησαν σε καθιστική διαμαρτυρία στο προαύλιο, αρνούμενοι να επιστρέψουν στα κελιά. Άλλοι αρνήθηκαν να δεχτούν το συσσίτιο ή έκαναν ειρηνική κατάληψη στην τραπεζαρία. Μια μικρή ομάδα από την 7η πτέρυγα κατέλαβε μια ταράτσα και άπλωσε πανό. Αίτημα των κρατουμένων ήταν να συναντηθούν με τον υπουργό Δικαιοσύνης, ώστε να καταθέσουν τα αιτήματά τους για αναθεώρηση του Ποινικού Κώδικα, για βελτίωση των συνθηκών στις φυλακές και -βασικά- το αίτημα τους για γενική αμνηστία. Στο κείμενο που παρέδωσαν, επιχειρηματολογούσαν πως για τον εγκλεισμό τους δεν ευθύνονταν εκείνοι, αλλά η ίδια η καπιταλιστική κοινωνία, η οποία βασίζεται πάνω στην -με κάθε τρόπο- προστασία της ιδιωτικής περιουσίας. Αυτοχαρακτηρίστηκαν, μάλιστα, ως κρατούμενοι του πολιτικοοικονομικού κατεστημένου της ίδιας της κοινωνίας και από εκείνη τη στιγμή άλλαξαν τον όρο «ποινικοί» με τον όρο «κοινωνικοί» κρατούμενοι.

Η απάντηση της μεταβατικής κυβέρνησης ήταν άμεση. Δεκάδες διμοιρίες καταστολής κατέλαβαν στρατιωτικά το Καραμπαντσέλ και εκατοντάδες κρατούμενοι μεταφέρθηκαν στην Οκάνια ή κλείστηκαν στην απομόνωση. Τα ΜΜΕ διαφήμιζαν τη μερική χάρη και απέκρυπταν τις πραγματικές συνθήκες. Οι πολιτικές οργανώσεις, τα κόμματα και τα συνδικάτα -παρά το γεγονός ότι είχαν μέλη τους στη φυλακή- σιώπησαν, εκτός από τη CNT, που τοποθετήθηκε δημόσια υπέρ μιας γενικής αμνηστίας για όλους τους φυλακισμένους. Στις υπόλοιπες φυλακές κηρύχθηκαν απεργίες πείνας σε ένδειξη αλληλεγγύης στο Καραμπαντσέλ και ως μέσο πίεσης προς την αμνηστία.

Το Γενάρη του 1977, κάποιοι κρατούμενοι του Καραμπαντσέλ, που πρόσφατα είχαν βγει από την απομόνωση καθώς και άλλοι που επέστρεψαν από την Οκάνια, δημιούργησαν την COPEL[1]. Αυτή η προσπάθεια συντονισμού συστήθηκε ως δημοκρατική, ανοιχτή σε όλους τους κρατουμένους, ανεξάρτητη από κόμματα και οργανώσεις και στην αρχή λειτούργησε μόνο στο Καραμπαντσέλ, αλλά δήλωνε την διάθεσή της να εξαπλωθεί, με τρόπο αμεσοδημοκρατικό και συνελευσιακό, σε όλες τις φυλακές της χώρας. Τα αιτήματά της προχώρησαν πέρα από τη γενική

1 Coordinadora de Presos en Lucha (Συντονιστικό Αγωνιζόμενων Φυλακισμένων).

αμνηστία ζητώντας να μπει φραγμός στην εργασιακή εκμετάλλευση των φυλακισμένων, να βελτιωθούν οι συνθήκες κράτησης και να αλλάξει ο φρανκικός ποινικός κώδικας και οι υπόλοιποι φασιστικοί νόμοι που καθόριζαν το σωφρονιστικό σύστημα και την απονομή δικαιοσύνης.

Το κράτος απάντησε με πειθαρχικές μεταγωγές των πρωτεργατών στις φυλακές της Οκάνια και της Θαμόρα. Οι κρατούμενοι απάντησαν με μαζικούς αυτοτραυματισμούς και κάποιοι κατέλαβαν την ταράτσα του νοσοκομείου της φυλακής του Καραμπαντσέλ, δημοσιοποιώντας το γεγονός. Η οργάνωση των κρατουμένων επισπεύσθηκε μες στους επόμενους μήνες, ενώ και έξω από τις φυλακές δημιουργήθηκε ένα σημαντικό κίνημα συμπαράστασης. Αυτόνομες ομάδες, ελευθεριακοί και συγγενείς κρατουμένων δημιούργησαν επιτροπές αλληλεγγύης στην COPEL, σε γειτονιές, περιοχές ή πόλεις, στη Μαδρίτη, τη Βαρκελώνη, τη Βαλένθια, τη Χώρα των Βάσκων και αλλού. Οι κινήσεις αλληλεγγύης περιελάμβαναν εκδόσεις εντύπων, πορείες, συμβολικές επιθέσεις, εφημερίδες τοίχου, εμπρησμούς, συγκέντρωση χρημάτων και ό,τι άλλο μπορούσαν να σκεφτούν οι ετερόκλητοι άνθρωποι που συμμετείχαν στο κίνημα αυτό.

Οι επιτροπές αλληλεγγύης ανέδειξαν το θέμα σε μια περίοδο -το πρώτο μισό του 1977- που η χώρα ζούσε μεγάλες αλλαγές και ετοιμαζόταν για τις πρώτες ελεύθερες εκλογές.[2] Στη Χώρα των Βάσκων, όπου η πλειοψηφία του κόσμου επικεντρωνόταν στην αμνηστία των πολιτικών κρατουμένων (της ΕΤΑ και άλλων οργανώσεων), διοργανώθηκε το Μάη μια εβδομάδα υπέρ της αμνηστίας. Βίαιες διαδηλώσεις και επεισόδια ξέσπασαν σε όλη την περιοχή και 7 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους στις συγκρούσεις. Η προσωρινή κυβέρνηση ενέδωσε στις πιέσεις και επέκτεινε την αμνηστία σε ένα πολύ μεγάλο μέρος των πολιτικών κρατουμένων. Από το Μάρτη ώς το Μάη αποφυλακίστηκαν πολλοί πολιτικοί, ενώ μόλις τον Οκτώβρη -και αφού είχε εκλεγεί δεξιά κυβέρνηση- το μέτρο ίσχυσε για όλους τους πολιτικούς, ανεξαρτήτως κατηγοριών. Σκοπός της κυβέρνησης ήταν να διαχωρίσει την ενότητα πολιτικών-κοινωνικών κρατουμένων και να περιορίσει την αλληλεγγύη που έδειχναν προς τους κοινωνικούς οι πολιτικές οργανώσεις.

Η COPEL αποφάσισε να περάσει στην επίθεση σε μια σημαδιακή μέρα. Την 18η Ιούλη του 1977 -επέτειο έναρξης του εμφυλίου πολέμου- ξέσπασε η «Μάχη του Καραμπαντσέλ». Οι κρατούμενοι είχαν προετοιμαστεί, για να αντέξουν όσο περισσότερο γινόταν τις αστυνομικές επιθέσεις και να δώσουν το χρόνο στην εξέγερση, ώστε να εξαπλωθεί σε πολλές φυλακές της χώρας. Για 4 μέρες, ώς και 700 κρατούμενοι συμμετείχαν στην εξέγερση του Καραμπαντσέλ, αμυνόμενοι στις ταράτσες. Οι υπόλοιπες φυλακές της χερσονήσου ακολούθησαν με μεγαλύτερη ή μικρότερη συμμετοχή και ενεργητικότητα: Οβιέδο, Μάλαγα, Μπανταχόθ, Μπούργος, Πουέρτο ντε Σάντα Μαρία, Θαμόρα, Βαλένθια, Κανάρια, Βαρκελώ-

2 Ας αναλογιστεί ο αναγνώστης ότι το Μάρτη του 1977 αποκαταστάθηκαν οι συνδικαλιστικές ελευθερίες και το δικαίωμα στην απεργία, ενώ τον Απρίλη καταργήθηκε η λογοκρισία του τύπου. Οι εκλογές έγιναν στις 15 Ιούνη του 1977.

νη, Γιεσερίας, Αλκαλά, Σεβίλλη, Γρανάδα, Μαγιόρκα, Αλμερία. Οι διμοιρίες της αστυνομίας προχώρησαν στην καταστολή των κινητοποιήσεων και σε μερικές περιπτώσεις -ειδικά στο Καραμπαντσέλ- η συμπεριφορά τους πήρε ακραία βίαιη μορφή.

Οι κινητοποιήσεις του καλοκαιριού οδήγησαν σε μια απίστευτη κλιμάκωση της εξεγερτικής βίας των φυλακισμένων. Οι αυτοτραυματισμοί, οι απεργίες πείνας, οι εξεγέρσεις και οι εμπρησμοί πτερυγών έγιναν καθημερινό φαινόμενο για τις ισπανικές φυλακές. Οι διμοιρίες των μπάτσων εγκαταστάθηκαν μέσα και έξω από τα κολαστήρια της νεογέννητης δημοκρατίας. Στο Καραμπαντσέλ κοιμόντουσαν στο σχολείο και τη βιβλιοθήκη της φυλακής, ώστε να μπορούν να επέμβουν ανά πάσα στιγμή. Στην εξέγερση της 29ης Οκτώβρη στη Μοδέλο της Βαρκελώνης χρησιμοποιήθηκαν 50 ασθενοφόρα, για να μεταφέρουν τραυματισμένους κρατουμένους (από ξυλοδαρμούς και πλαστικές σφαίρες) στο κεντρικό νοσοκομείο της Βαρκελώνης. Στο τέλος, το νοσοκομείο έβγαλε ανακοίνωση ότι δεν μπορούσε να περιθάλψει άλλους φυλακισμένους λόγω έλλειψης χώρου.

Η χορήγηση αμνηστίας στο σύνολο των πολιτικών κρατουμένων, τον Οκτώβρη, αποτέλεσε σημείο καμπής. Το κράτος δήλωσε την πρόθεσή του να εξετάσει την προοπτική μιας γενικής μείωσης ποινών ή χάρης και ξεκίνησε την προπαρασκευή ενός νόμου. Οι κοινωνικοί κρατούμενοι -απελπισμένοι από την εξαίρεσή τους από την αμνηστία- συνέχισαν τις βίαιες ενέργειες.[3] Το Δεκέμβρη του 1977, δημοσιεύτηκε μια συνέντευξη ενός μέλους της COPEL στην οποία έλεγε: *Εκεί όπου υπάρχει COPEL, αν δεν δώσουν τη χάρη μέχρι τα Χριστούγεννα, θα καούν τα πάντα. Θα υπάρξουν άνθρωποι που θα πηδάνε απ' τις ταράτσες ουρλιάζοντας «Λευτεριά». Το σύνθημα είναι ένα: Ή χάρη ή θα ισοπεδώσουμε όλες τις φυλακές μέχρι το Γενάρη.*[4]

Όντως, η βία συνεχίστηκε στις ισπανικές φυλακές, αλλά η κινηματική της διάσταση υποχώρησε. Το Φλεβάρη του 1978, διατάχτηκε η μεταγωγή σχεδόν 500 κρατουμένων -των στυλοβατών της COPEL- στο Ντουέσο του Σανταντέρ. Λίγο αργότερα, εκείνοι οι κρατούμενοι εξέδωσαν ένα ανακοινωθέν, στο οποίο παραδέχονταν ότι: *Αποδείχθηκε ότι η COPEL -ως εμπροσθοφυλακή του αγώνα στις φυλακές- ξεπεράστηκε από το χάος και την ανεξέλεγκτη βία.* Οι συνελεύσεις είχαν χάσει τη δυναμική τους και πολλοί κρατούμενοι αντιμετώπιζαν εγωκεντρικά τα ζητήματα που ανέκυπταν, τορπιλίζοντας την ενότητα. Στο ίδιο χρονικό διάστημα, άρχισε η διακίνηση ηρωίνης εντός των φυλακών και η δημιουργία μιας νέας κάστας «ηγετών», οι οποίοι επωφελούνταν απ' αυτή την κατάσταση. Παρ' όλα αυτά, ο αγώνας συνεχιζόταν.

Στις 14 Μάρτη, μια ομάδα δεσμοφυλάκων δολοφόνησε τον αναρχικό Αγουστίν Ρουέδα[5] στο Καραμπαντσέλ, ενώ τον βασάνιζαν για να αποκαλύψει λεπτομέρειες

3 Το 1977 καταγράφηκαν πάνω από 9.000 πειθαρχικά για σοβαρά και πολύ σοβαρά παραπτώματα, νούμερο υπερδιπλάσιο του προηγούμενου χρόνου.

4 Συνέντευξη στο περιοδικό Ajoblanco, τεύχος 28, Δεκέμβρης 1977.

5 Ο Agustín Rueda Sierra (1952-1978) ήταν εργάτης υφαντουργίας και το 1972

για ένα σχέδιο απόδρασης. Οχτώ μέρες αργότερα, η GRAPO δολοφόνησε το Γενικό Διευθυντή των ισπανικών φυλακών. Ο καινούριος διευθυντής πρόσθεσε στην πολιτική του μαστιγίου και το καρότο. Με τους βασικούς υποκινητές της COPEL περιορισμένους στο Ντουέσο και τα ΜΜΕ να στηρίζουν τις προοδευτικές πρωτοβουλίες του, εγκαινίασε τη χορήγηση προνομίων για καλή διαγωγή και έδωσε τη χαριστική βολή στην ενότητα των κρατουμένων. Όπως χαρακτηριστικά είπε ένας απ' αυτούς: *«Από τη μία μας απήγαγαν. Εμάς που ξεχωρίζαμε λίγο περισσότερο, χραπ, μας αρπάζανε στις 5 το πρωί, μας φίμωναν, μας έδεναν τα μάτια, τα χέρια στην πλάτη, μας έγδυναν, μας φορούσαν μια φόρμα εργασίας πενταβρώμικη και μας ξύριζαν το κεφάλι... Έτσι λοιπόν, εμάς που μας έβλεπαν σα μπροστάρηδες, μας διαχώριζαν και μας οδηγούσαν στη Σαντόνια, στο Πουέρτο, στο Μπούργος... και στους υπόλοιπους παραχωρούσαν τα ιδιωτικά επισκεπτήρια με τις γυναίκες τους, τους υπόσχονταν τις άδειές τους κι έτσι τους ικανοποιούσαν. Διαίρει και βασίλευε, αυτή ήταν η σωφρονιστική μεταρρύθμιση του Γκαρθία Βαλντές».*

Από το καλοκαίρι του 1978 και μετά η COPEL έπαψε πρακτικά να υφίσταται, αν και συνέχισαν να εκδίδονται ανακοινωθέντα με μικρότερη συχνότητα και το όνομα διατηρήθηκε. Ο ρυθμός καθίζησης του κινήματος μέσα στις φυλακές είχε την ίδια ακριβώς ταχύτητα και έξω απ' αυτές. Η CNT -μοναδική οργάνωση που συνέχιζε να υποστηρίζει τον αγώνα των κοινωνικών κρατουμένων- δέχτηκε την ενορχηστρωμένη επίθεση των ΜΜΕ στο συγκεκριμένο ζήτημα, γεγονός που αύξησε τις έριδες στο εσωτερικό της. Οι επιτροπές υποστήριξης των κρατουμένων διαλύθηκαν και -εκτός από μια μικρή μειοψηφία του κινήματος- οι μόνοι που συνέχισαν για ένα διάστημα να ασχολούνται με το ζήτημα των φυλακών ήταν οι ένοπλες οργανώσεις της ισπανικής μεταπολίτευσης. Με αυτό τον άδοξο τρόπο έσβησε το κίνημα των κρατουμένων στις ισπανικές φυλακές, ένα κίνημα με σπάνια κοινωνικά χαρακτηριστικά, που έβαλε σε μεγάλη δοκιμασία τις αντοχές της ισπανικής μετάβασης από την ολοκληρωτική φασιστική δικτατορία, στην ολοκληρωτική καπιταλιστική δημοκρατία.

Οι πληροφορίες και τα νούμερα για αυτό το επίμετρο προέρχονται κυρίως από τις δύο εργασίες του καθηγητή César Lorenzo Rubio: *El Mal Necesario o la Política Penitenciaria en la Transición* και *La Revuelta de los Comunes*, τα οποία βρίσκονται δημοσιευμένα στο www.uclm.es/profesorado/poliver/GrupoEPIP/quienes_somos/CesarLorenzo.asp και από την μπροσούρα *La Cárcel Modelo de Barcelona. 1904-2004*, Barcelona: Ateneo Libertario Al Margen, Likiniano Elkartea, Ateneu Llibertari Poble Sec, Etcétera, 2004.

συμμετείχε στις κινητοποιήσεις του κλάδου του. Απολύθηκε, διώχθηκε και φυλακίστηκε για τη δράση του. Το 1977 έπεσε σε μια παγίδα της αστυνομίας και αγόρασε όπλα από έναν ασφαλίτη, γεγονός που τον οδήγησε στη φυλακή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Alberola, Octavio, Gransac, Ariane, *El Anarquismo Español y la Acción Revolucionaria, 1961-1974,* Paris: Ruedo Iberico, 1975.
Alvarez, Ramón, *Historia Negra de una Crisis Libertaria,* México: Mexicanos Unidos, 1982.
Amorós, Miquel, *La Revolución Traicionada, La Verdadera Historia de Balius y Los Amigos de Durrutti,* Barcelona: Virus, 2003.
Balfour, Sebastian & Preston, Paul (ed.), *Spain and the Great Powers in the Twentieth Century,* London: Routledge, 1999.
Berruezo, José, *Contribución a la Historia de la CNT de España en el Exilio,* México: Mexicanos Unidos, 1967.
Borrás, José, *Los Exiliados Españoles y su Comportamiento Politico 1944-1955.* Χειρόγραφο του 1976 από το αρχείο Martínez Guerricabeitia, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 1018-1019.
Bravo, Alberto Hernando, *El Movimiento Libertario Español y su Desarrollo en Cataluña 1946-1950.* Χειρόγραφο (χωρίς ημερομηνία) από το αρχείο Martínez Guerricabeitia, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 1022-1023.
Cañadas Gascón, Xavier, *El Caso Scala. Terrorismo de Estado y Algo Mas,* Barcelona: Virus, 2008.
Casanova, Iker, *ETA. 1958-2008. Medio Siglo de Historia.* Tafalla: Txalaparta, 2007.
Casanova, Julián, Espinosa, Francisco, Mir, Conxita, Moreno Gómez, Francisco, *Morir, Matar, Sobrevivir. La Violencia en la Dictadura de Franco,* Barcelona: Crítica, 2004.
Christie, Stuart, *Granny Made me an Anarchist,* London: Scribner, 2005.
Coloma, José Maria, *Breve Historia del Movimiento Obrero Español de la Posguerra 1939-1971.* Χειρόγραφο του 1973 από το αρχείο Martínez Guerricabeitia, José, IISH, Amsterdam, φάκελος 1047.
Edo, Luis Andrés, *La CNT en la Encrucijada, Aventuras de un Heterodoxo,* Barcelona: Flor del Viento, 2006.
García, Victor & Alaiz, Felipe, *La F.I.J.L. en la Lucha por la Libertad. Raúl Carballeira y Amador Franco,* Barcelona: F.L. de la CNT de Barcelona, 1979.
Garcia Garcia, Miguel, *Franco's Prisoner,* London: Hart Davis, 1972.

García Oliver, Juan, *El Eco de los Pasos,* Madrid: FELA, Rosa de Foc, CNT-Catalunya, 2008.
Gómez Casas, Juan, *Anarchist Organisation. The History of the FAI,* Montreal: Black Rose Books, 1986.
Gómez Casas, Juan, *Relanzamiento de la CNT, 1975-1979,* Madrid: Regional del Exterior CNT, 1984.
Grupos Autónomos, *Comunicados de la Prisión de Segovia y Otros Llamamientos a la Guerra Social,* Bilbao: Muturreko Burutazioak, 2005.
Gurucharri, Salvador, *Bibliografía del Anarquismo Español 1869-1975,* Barcelona: La Rosa de Foc, 2004.
Heine, Hartmut, *La Oposición Política al Franquismo,* Barcelona: Crítica, 1983.
Herrerín López, Ángel, *La CNT Durante el Franquismo, Clandestinidad y Exilio (1939-1975),* Madrid: Siglo Veintiuno de España Editores, 2004.
Íñiguez, Miguel, *Enciclopedia Histórica del Anarquismo Español,* Vitoria: Asociación Isaac Puente, 2008.
Íñiguez, Miguel, *Esbozo de una Enciclopedia Histórica del Anarquismo Español,* Madrid: Fundación de Estudios Libertarios Anselmo Lorenzo, 2001.
Íñiguez, Miguel, *La Prensa Anarquista en el Pais Vasco, La Rioja y Navarra,* Vitoria: Asociación Isaac Puente, 2001. (σε 3 μπροσούρες)
Los Incontrolados, Crónicas de la España Salvaje 1976-1981, España: Editorial Klinamen- Biblioteca Social Hermanos Quero, 2004.
Marín Silvestre, Dolors, *Clandestinos. El Maquis Contra el Franquismo, 1934-1975,* Barcelona: Plaza Janés, 2002.
Memorias de las III Jornadas Internacionales de Debate Libertario, *La Oposición Libertaria al Régimen de Franco,* Madrid: Fundación Salvador Seguí Ediciones, 1993.
Mera, Cipriano, *Guerra, Exilio y Cárcel de un Anarcosindicalista,* Madrid: CGT, CNT (Cat.)- FELLA, CSSO, FSS, La Malatesta Editorial, València Llibertària, Sindicato de Construcción, Metal y Madera (CNT-AIT, Madrid), 2006.
Molina, Juan Manuel, *El Movimiento Clandestino en España 1939-1949,* México: Mexicanos Unidos, 1976.
Moreno Gómez, Francisco, *La Resistencia Armada Contra Franco. Tragedia del Maquis y la Guerrilla,* Barcelona: Critica, 2001.
Muturreko Burutazioak (ed.), *Dos Victorias de la Burguesía, Dos. Cincuenta Años de Guerra Social en el Estado Español, 1931-1980,* Bilbao: Facsímil, 2003.
Nieto, Antolín, *Las Guerrillas Antifranquistas, 1936- 1965*, Madrid: JC, 2007.
Oliver, Joan, Pagés, Joan, Pagés, Pelai, *La Prensa Clandestina (1939-1956). Propaganda y Documentos Antifranquistas,* Barcelona: Planeta, 1978.
Paz, Abel, *Crónica de la Columna de Hierro,* Barcelona: Virus, 2001.
Paz, Abel, *El Anarquismo Contra el Estado Franquista, CNT 1939-1951,* Madrid: Fundación de Estudios Libertarios Anselmo Lorenzo, 2001.

Peirats Valls, Josep, *De mi Paso por la Vida. Memorias,* Barcelona, Flor del Viento, 2009.
Peirats, José, *La CNT en la Revolución Española,* Cali: Carvajal, 1988, 3 τόμοι.
Preston, Paul & Mackenzie, Ann (ed.), *The Republic Besieged. Civil War in Spain 1936-1939,* Edinburgh: Edinburgh University Press, 1996.
Pons Prades, Eduardo, *Guerrillas Españolas 1936-1960,* Barcelona: Planeta, 1977.
Rosés Cordovilla, Sergi, *El Mil: Una Historia Politica,* Barcelona: Alikornio Ediciones, 2002.
Rufat, Ramón, *En Las Prisiones de España,* Zaragoza: Fundación Bernardo Aladrén, 2003.
Sánchez Agustí, Ferran, *El Maquis Anarquista. De Toulouse a Barcelona por los Pirineos,* Lleida: Milenio, 2006.
Sánchez Cervelló, Josep (Ed.), *Maquis: El Puño que Golpeó al Franquismo, la Agrupación Guerrillera de Levante y Aragón (AGLA)*, Barcelona: Flor del Viento, 2003.
Tajuelo, Telesforo, *El Mil, Puig Antich y Los Gari,* Paris: Ruedo Iberico, 1977.
Téllez Solá, Antonio, *Historia de un Atentado Aéreo Contra el General Franco,* Barcelona: Virus 1993.
Téllez Solá, Antonio, *Facerías, Guerrilla Urbana (1939-1957),* Barcelona: Virus, 2004.
Téllez Solá, Antonio, *La Red de Evasión del Grupo Ponzán. Anarquistas en la Guerra Secreta Contra el Franquismo y el Nazismo (1936-1944),* Barcelona: Virus, 1996.
Téllez Solá, Antonio, *A Guerrilla Antifranquista de Mario de Langullo, O Pinche,* A Coruña: A Nosa Terra, 2001.
Tremlett, Giles, *Ghosts of Spain. Travels Through a Country's Hidden Past,* London: Faber&Faber, 2007.
Yañez, José, Cerezo, Antonio, Espín, Vicente, *Evasión del Penal de Ocaña, 1948,* Madrid: Fundación Anselmo Lorenzo, 1993.

Κορτάδε, Αντρέ, Σ.Α.Ο.Ι., Ντεμπόρ, Γκυ, *Για την Ένοπλη Πάλη στην Ισπανία και τους Φυλακισμένους Ελευθεριακούς: Από το MIL στις Αυτόνομες Ομάδες,* Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, 2009.
Μέλτσερ, Άλμπερτ, *Αντίσταση Δίχως Σύνορα. Το Επαναστατικό Κίνημα στην Ευρώπη (1946-1976),* Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, 1977.
Μόροου, Φέλιξ, *Επανάσταση και Αντεπανάσταση στην Ισπανία*, Αθήνα: Εργατική Πάλη, 2006.
Παζ, Άμπελ, *Ντουρρούτι. Η Κοινωνική Επανάσταση στην Ισπανία 1896-1936*

Α-Β, Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, 1999.
Ρίτσαρντς, Βέρνον, *Διδάγματα από την Ισπανική Επανάσταση,* Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, 1996.
Σάιντμαν, Μάικλ, *Η Αντίσταση των Εργατών στην Εργασία, στο Παρίσι και τη Βαρκελώνη κατά τη Διάρκεια του Γαλλικού Λαϊκού Μετώπου και της Ισπανικής Επανάστασης, 1936-38,* Αθήνα: Κόκκινο Νήμα, 2006.
Σούχυ, Αουγκουστίν, *Κολλεκτιβισμός και Αυτοδιαχείριση στην Ισπανία 1936-39,* Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, 1991.
Σούχυ, Αουγκουστίν, *Οι Μάχες του Μάη του 1937 στην Επαναστατημένη Βαρκελώνη,* Αθήνα: Άρδην, 1996.
Τόμας, Χιού, *Ιστορία του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου (2 τόμοι),* Αθήνα: Τολίδης, 1971.

Aguilar Fernández, Paloma, *Μνήμη και Λήθη του Ισπανικού Εμφυλίου,* Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2005.
Colombo, Eduardo, Lanza, Luciano, Camacho, Diego, Berti, Nico, *Ισπανία 1936, Πόλεμος και Επανάσταση,* Αθήνα: Ελευθεριακή Κουλτούρα, 2006.
Ceacero, Jacinto, Cortavitarte Carral, Emilio, Rivera, Antonio, *Η Ισπανική CGT*, Αθήνα: Καινά Δαιμόνια.
Dolgoff, Sam, *Αναρχικές Κολλεκτίβες. Η Εργατική Αυτοδιεύθυνση στην Ισπανική Επανάσταση,* Αθήνα: Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1982.
Nettlau, Max, *Ιστορία της Αναρχίας,* Αθήνα: Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1988.
Paz Abel, *Ταξίδι στο Παρελθόν,* Αθήνα: Άλφα, 1996.
Rouillan, Jean-Marc, *Γράμμα στο Ζιλ Μπονό,* Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις-Νότιος Άνεμος, 2006.
Tellez, Antonio, *Σαμπατέ. Ένοπλος αγώνας στην Ισπανία 1945-60,* Αθήνα: Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1978.
Vilanova, Mercedes, *Οι Αόρατες Πλειοψηφίες. Εργατική Εκμετάλλευση, Επανάσταση και Καταστολή,* Αθήνα: Κατάρτι, 2000.

ΑΡΧΕΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ

Αρχείο Ester Borrás, José, International Institute of Social History, Amsterdam.
Αρχείο Gómez Pelaez, Fernando, International Institute of Social History, Amsterdam.
Αρχείο Martínez Guerricabeitia, José, International Institute of Social History,

Amsterdam.
Αρχείο Peirats Valls, José, International Institute of Social History, Amsterdam.
Αρχείο Sarrau Royes, Liberto & Dorado Pita, Joaquina, International Institute of Social History, Amsterdam.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Alberola Surinach, Octavio, Περπινιάν, 12/5/2007.
Amorós, Miquel, Βαρκελώνη, 8/5/2007.
Gurucharri Ochoa, Salvador, Βαρκελώνη, 8/5/2007 & 14/5/2007.
Gutierrez Arenas, Juan, Μπανάτ ντ' Αριέζ, 13/5/2007.
Pons Prades, Eduardo, Βαρκελώνη 3/10/2006.
Terrades, Josep, Τζιρόνα, 12/5/2007.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Α

Αγκουάγιο Μοράν, Μαριάνο, Aguayo Morán, Mariano, 150, 160
Αγκουστίν Βιθέντε, Λουίς «Μετράγια», Agustín Vicente, Luis "Metralla", 168-169, 226-229
Αδρόβερ Φοντ, Πέδρο «Γιάγιο», Adrover Font, Pedro "Yayo", 144-146,153-155, 159, 161, 358
Αθανιέδο Γκράντε, Ευσέμπιο, Azañedo Grande, Eusebio, 60, 63, 355
Άθας Άρθε, Ραφαέλ «Φεροβιάριο», Hazas Arce, Rafael "Ferroviario", 198
Αθίν Ακιλέ, Ραμόν Αρσένιο, Acín Aquilé, Ramón Arsenio, 61
Αϊγουαδέ ι Μιρό, Αρτέμι, Aiguader i Miró, Artemi, 37 (φωτογραφία)
Αϊζενχάουερ, Άικ, Eisenhower, Ike, 240
Ακίλια Μομπάρτ, Ζουάν, Aquilla Mompart, Juan, 87
Ακόστα Κάνοβας, Πέδρο «Τσαβάλ», Acosta Cánovas, Pedro "Chaval", 104, 204
Αλάιθ ντε Πάμπλο, Φελίπε, Alaiz de Pablo, Felipe, 18, 68
«Αλαντίνο», (βλ. Σουάρεθ, Αλαντίνο)
Αλαρκόν Φλόρες, Χοσέ Μαρία, Alarcon Flores, José María, 104, 199
Άλβαρεθ Παλόμο, Ραμόν, Álvarez Palomo, Ramón, 64, 78, 109, 217-219, 250 (φωτογραφία)
Άλβαρεθ Ροντρίγκεθ, Φρανθίσκο, Álvarez Rodríguez, Francisco, 87
«Αλεγκρία», "Alegría", 106
Αλιάγα, Σεραφίν, Aliaga, Serafín, 55
Αλκαλά Καμπανίγιας, Μανουέλ «Μπέχαρ», Alcalá Cabanillas, Manuel "Béjar", 94
Αλκαλά Καμπανίγιας, Ματέο «Μπέχαρ», Alcalá Cabanillas, Mateo "Béjar", 94
Αλκαλά Ροντρίγκεθ, Μανουέλ, Alcalá Rodríguez, Manuel, 94
Αλκέθαρ, Αντόνιο, Alquézar, Antonio, 205
Αλκόν Σέλμα, Μάρκος, Alcón Selma, Marcos, 12
Αλμπάνα Μορέιλ, Τζάουμα, Albana Morell, Jaume, 157
Αλμπερόλα Ναβάρο, Χοσέ, Alberola Navarro, José, 278
Αλμπερόλα Σουρινάκ, Οκτάβιο, Alberola Surinach, Octavio, 156, 232, 244-245, 247-249, 252, 254, 256, 257, 261, 263, 273, 277-281, 283, 285, 287, 308, 318-320 (φωτογραφία)
Αλόνσο, Χινές, Alonso, Ginés, 217, 224
Αλπουέντε, Λουθιάνο, Alpuente, Luciano, 157, 200, 205
Αλφαράτσε Αράμπαλ, Προγκρέσο, Alfarache Arrabal, Progreso, 66
Αλφάρο, Λουίς, Alfaro, Luis, 65

Αλφόνσο Βιδάλ, Ρομπέρτο, Alfonso Vidal, Roberto, 55
Αμίλ Μπάρθια, Μανουέλ, Amil Barcia, Manuel, 44, 60, 63-64 (φωτογραφία)
Αμίρ Γρουάνιας, Σαντιάγο «Σέριφ», Amir Gruañas, Santiago "Sheriff", 151, 161, 358
Αμορός Πέιδρο, Μιγκέλ, Amorós Peidro, Miguel, 5, 17, 21, 329, 342
Αμπάντ Ντονόσο, Αντόνιο, Abad Donoso, Antonio, 233
Αμπάντ ντε Σαντιγιάν, Ντιέγο, (βλ. Γκαρθία Φερνάντεθ, Μπαουντίλιο Σινέσιο)
Αμπάρκα Γκόμεθ, Φρανθίσκο, Abarca Gómez, Francisco, 259-260
Άμπας Ροντρίγκεθ, Νεμέσιο, Habas Rodríguez, Nemesio, 183
Άμπας Ροντρίγκεθ, Ντιονίσιο «Ευχένιο ντελ Ρεάλ», Habas Rodríguez, Dionisio "Eugenio del Real", 183-184, 186-187 (φωτογραφία)
Αμπέλια Ρεμπούιγ, Πέδρο, Abella Rebull, Pedro, 150
«Αμπιτσουέλα», "Habichuela", 369
Ανδράδε Γκαρθία, Μπενίνιο «Φουθέγιας», Andrade García, Benigno "Foucellas", 99, 194-196 (φωτογραφία)
Αντόν Γκαρίδο, Χεράρδο «Πίντο», Antón Garrido, Gerardo "Pinto", 178
Αντόνα Ντομίνγκεθ, Νταβίντ, Antona Domínguez, David, 28
Αντρεμόν, Νικόλ «Αουρόρα», Entremont, Nicole "Aurora", 305, 307
Αντρές Έντο, Λουίς, Andrés Edo, Luis, 63, 234, 267, 274-278, 318-320, 369 (φωτογραφία)
Αράντα Μάτα, Αντόνιο, Aranda Mata, Antonio, 121
Αργκουέγιες Ρέπαθ, Μπερναμπέ, Argüelles Repaz, Bernabé, 86-88
Αρίας Ναβάρο, Κάρλος, Arias Navarro, Carlos, 312
Αρίνιο, Ρομπέρτο, Ariño, Roberto, 254-255, 257
Αρλάντις Εσπάρσα, Ιλάριο, Arlandis Esparza, Hilario, 13
Ασένς Ζιόλ, Χοσέ, Asens Giol, José, 68
Ασένσιο Φόρσα, Αντόνιο, Asensio Forza, Antonio, 84
Ασκάσο Αμπαντία, Αλεχάντρο, Ascaso Abadía, Alejandro, 12
Ασκάσο Αμπαντία, Ντομίνγκο, Ascaso Abadía, Domingo, 12, 38
Ασκάσο Αμπαντία, Φρανθίσκο, Ascaso Abadía, Francisco, IV, 12, 14, 28, 60, 223 (φωτογραφία)
Ασκάσο Μπουντρία, Χοακίν, Ascaso Budría, Joaquin, 148 (φωτογραφία)
Ατάρες Αγουστί, Φρανσίσκο, Atares Agustí, Francisco, 87

Β

Βαγιέχο Σεμπαστιάν, Μιγκέλ, Vallejo Sebastián, Miguel, 121-122
Βάθκεθ Βαλίνιο, Μιγκέλ, Vázquez Valiño, Miguel, 133
Βαλ Μπεσκός, Εδουάρδο, Val Bescós, Eduardo, 43
Βαλιέντε Μαρτίν, Αγουστίν, Valiente Martín, Agustín, 343
Βανεγκέμ, Ραούλ, Vaneigem, Raoul, 296
Βάργκας Γκολαρόνς, Ρικάρντ, Vargas Golarons, Ricard, 305, 311
Βελάθκεθ Μουρίγιο, Αντόνιο «Γκουέχαρ», Velázquez Murillo, Antonio "Güéjar", 91,191
Βέλτσελ, Γκέοργκ (Χάιντς Τσεζ), Welzel, Georg (Heinz Chez), 313
Βέρα Φερνάντεθ, Ραφαέλ, Vera Fernández, Rafael, 250
Βεραρντίνι Ντίαθ-Σερέτι, Αντόνιο, Verardini Díaz-Serreti, Antonio, 246

Βιγιάρ Μίνγκο, Μανουέλ, Villar Mingo, Manuel, 21, 119
Βιγιέχας Ιθκιέρδο, Χοσέ Μαρία, Villejas Izquierdo, José María, 144
Βιδάλ Πασανάου, Κάρλος, Vidal Pasanau, Carlos, 147, 151-152, 160
Βικάριο, Μανουέλ, Vicario, Manuel, 76, 78
Βίλα Καπντεβίλα, Ραμόν «Μαρότο» ή «Πάσος Λάργος», Vila Capdevila, Ramón "Maroto", "Pasos Largos", I, 140-141, 155-156, 165, 168-169, 225, 247, 256 (φωτογραφία)
Βινιόλας Βιδάλ, Χουάν Χόρχε, Vinyolas Vidal, Juan Jorge, 315
Βινιουάλες Λαράι, Εβαρίστο, Viñuales Larray, Evaristo, 45 (φωτογραφία)
Βισαριόνοβιτς Τζουγκασβίλι, Ιωσήφ (Στάλιν), Vissarionovich Dzugashvili, Iosif (Stalin), 32, 34, 113

Γ

Γιανέθα Ροθάδα, Αντρές «Χιτάνο», Llaneza Rozada, Andrés "Gitano", 196-197
Γιανέθα Ροθάδα, Μάριο «Χιτάνο», Llaneza Rozada, Mario "Gitano", 196-197
Γιανέθα Ροθάδα, Οβίδιο «Χιτάνο», Llaneza Rozada, Ovidio "Gitano", 196
Γιανέθα Ροθάδα, Ολεγκάριο «Χιτάνο», Llaneza Rozada, Olegario "Gitano", 196
Γιάνιεθ Γκαρθία, Χοσέ, Yañez García, José, 353, 356
Γιοβέτ Ισίδρο, Μαριάνο, Llovet Isidro, Mariano, 205
Γιόπις Φεράντιθ, Ροδόλφο, Llopis Ferrándiz, Rodolfo, 113, 119
Γκαγιέγο Πόνθε ντε Λεόν, Μανουέλ, Gallego Ponce de León, Manuel, 89
Γκαγιέγο Πόνθε ντε Λεόν, Λουίς, Gallego Ponce de León, Luis, 89
Γκαλδός Γκαρθία, Θεθίλιο, Galdós García, Cecilio, 159
Γκαλιλέι, Γκαλιλέο (Γαλιλαίος), Galilei, Galileo, 365
Γκαμπίν Ερνάντεθ, Χοακίν, Gambín Hernández, Joaquín, 335, 339-340
Γκανούθα Ναβάρο, Γκιγιέρμο, Ganuza Navarro, Guillermo, 153
Γκαρθία Βάθκεθ, Μιγκέλ «Μποτασφίνας», García Vázquez, Miguel "Botasfinas", 183, 186-187 (φωτογραφία)
Γκαρθία Βαλντές, Κάρλος, García Valdés, Carlos, 379
Γκαρθία Βιβάνκος, Μιγκέλ, García Vivancos, Miguel, 14
Γκαρθία Γκράντα, Κριστίνο, García Granda, Cristino, 110
Γκαρθία Κάλβο, Αγουστίν, García Calvo, Agustín, 270
Γκαρθία Μακαρένο, Χουάν, García Macareno, Juan, 286
Γκαρθία Μάτσο, Χουστινιάνο «Μάτσο», García Macho, Justiniano "Macho", 104, 204
Γκαρθία Νιέτο, Αλμπέρτο, García Nieto, Alberto, 356
Γκαρθία Ντουράν, Χουάν (βλ. Κόστα Γκαρθία, Λουίς)
Γκαρθία Ολιβέρ, Χουάν, García Oliver, Juan, IV, 12, 14, 17, 28-29, 31, 33, 37, 41, 55, 66-68, 77, 244, 252 (φωτογραφία)
Γκαρθία Πράδας, Χοσέ, García Pradas, José, 43
Γκαρθία Τιραδόρ, Ονόφρε, García Tirador, Onofre, 97
Γκαρθία Φερνάντεθ, Μπαουντίλιο Σινέσιο, García Fernández, Baudilio Sinesio, 21, 31, 34, 39, 267
Γκαρίγκα Παϊτουβί, Τσαβιέ «Σεκρετάριο», Garriga Paituví, Xavier "Secretario", 299, 308-309
Γκαρίγκες, Εμίλιο, Garrigues, Emilio, 286

Γκαρίδο Ντονάιρε, Χουάν «Ογιαφρία», Garrido Donaire, Juan "Ollafría", 95, 193
Γκαρσία Γκαρσία, Μιγκέλ «Σέκο», García García, Miguel, "Seco", 154, 158, 357, 362
Γκαρσία Κασίνο, Σελεδόνιο «Σέλες», García Casino, Celedonio "Celes", 85, 141, 144-147, 154-155 (φωτογραφία)
Γκεβάρα, Ερνέστο «Τσε», Guevara, Ernesto "Che", 279
Γκεβάρα, Χοσέ Αντόνιο, Guevara, José Antonio, 84
Γκερέιρο Γκόμεθ, Ραμόν «Χούλιο», Guerreiro Gómez, Ramón "Julio", 179, 182
Γκερέρο Λούκας, Χαθίντο «Πέκε», Guerrero Lucas, Jacinto "Peque", 249-250, 254-255, 257
Γκερέρο Μότας, Μανουέλ, Guerrero Motas, Manuel, 157-158
Γκερίς, Αλμπέρ Μαρί «Πατ Ο' Λίρι», Guerisse, Albert Marie "Pat O' Leary", 59
Γκιγιέν Σανθ, Αμπραάμ, Guillén Sanz, Abraham, 63 (φωτογραφία)
Γκιγιόμ, Πιερ, Guillaume, Pierre, 297
Γκογκ Λοστάδο, Ενρίκε, Goig Lostado, Enrique, 59
Γκομά ι Τομάς, Ισίντρο, Gomá i Tomás, Isidro, 50
Γκόμεθ, Φρέντι, Gómez, Freddy, 327
Γκόμεθ Γκαρθία, Μπενίτο «Θούρδο», Gómez García, Benito "Zurdo", 183
Γκόμεθ Γκαρθία, Ντιέγο «Ελ ντε λα Χούστα», Gómez García, Diego "el de la Justa", 96, 190
Γκόμεθ Κάντος, Μανουέλ, Gómez Cantos, Manuel, 177
Γκόμεθ Κάσας, Χουάν, Gómez Casas, Juan, 12-13, 125, 129, 156, 329-332, 336 (φωτογραφία)
Γκόμεθ ντε Λάθαρο, Χοσέ Φέλιξ, Gómez de Lázaro, José Félix, 230
Γκόμεθ Πελάεθ, Φερνάντο, Gómez Pelaez, Fernando, 222, 229, 272
Γκόμεθ Ταλόν, Ραφαέλ, Gómez Talón, Rafael, 58
Γκόμεθ Ταλόν, Σαλβαδόρ, Gómez Talón, Salvador, 58, 85-86
Γκόμεθ Σιλβέντε, Σεμπαστιάν, Gómez Silvente, Sebastián, 68
Γκονθάλεθ Γκονθάλεθ, Βαλεντίν «Καμπεσίνο», González González, Valentín "Campesino", 241, 261
Γκονθάλεθ-Καλέρο Χιχόν, Πέδρο, González-Calero Gijón, Pedro, 355
Γκονθάλεθ Μάρκεθ, Φελίπε, González Márquez, Felipe, 324
Γκονθάλεθ Τάγουα, Αντόνιο, González Tagua, Antonio, 189
Γκονθάλεθ Τόρο, Ασουνθιόν «Καταλίνα», González Toro, Asunción "Catalina", 193
Γκονθάλεθ Φερνάντεθ, Πέδρο, González Fernández, Pedro, 162-163
Γκονσάλες Σανμαρτί, Ραμόν «Νάνο», González Sanmartí, Ramón "Nano", 144-146
Γκορόν Κανόιρα, Φιντέλ, Gorrón Canoyra, Fidel, 243
Γκουθμάν Εσπινόσα, Εδουάρδο ντε, Guzmán Espinosa, Eduardo de, 44
Γκουρουτσάρι Οτσόα, Σαλβαδόρ, Gurucharri Ochoa, Salvador, 4, 72, 249, 257, 260-261
Γκουτιέρεθ Άλμπα, Αμπελάρδο, Gutiérrez Alba, Abelardo, 99, 194
Γκουτιέρεθ Άλμπα, Μπαλδομέρο, Gutiérrez Alba, Baldomero, 99, 194 (φωτογραφία)
Γκουτιέρεθ Άλμπα, Χοβίνο, Gutiérrez Alba, Jovino, 99, 194
Γκράθια Εσκαρτίν, Μανουέλ, Gracia Escartín, Manuel, 86
Γκράθια Φλερίνγκαν, Σιμόν, Gracia Fleringan, Simón, 150-151, 160
Γκρανσάκ, Αριάν, Gransac, Ariane, 280, 285, 319
Γκράου, Ζενερόσο, Grau, Generoso, 133
Γκράσια Ίμπαρς, Τομάς Ζερμινάλ, Gracia Ibars, Tomás Germinal, 146

Γκριμάου Γκαρθία, Χουλιάν, Grimau García, Julián, 251, 256
Γρανάδος Γάτα, Φρανθίσκο, Granados Gata, Francisco, 250, 254-256, 261, 279, 314, 364 (φωτογραφία)

Ε

Εϊμάρ Φερνάντεθ, Ενρίκε, Eymar Fernández, Enrique, 354-355
Ελίας, Ισού, Elías, Isu, 250
Ερέρα Καμαρέρο, Πέδρο, Herrera Camarero, Pedro, 42, 55, 67, 127, 132-133
Ερέρα Ντατίβο, Αλφρέδο, Herrera Dativo, Alfredo, 277-278
Ερνάντεθ, Σέρχιο, Hernández, Sergio, 255
Ερνάντεθ Γκιγιέν, Χεσούς, Hernández Guillén, Jesús, 200
Ερνάντεθ Ελάδιο, Hernández Eladio, 59
Εσγκλέας Τζάουμα, Τζερμινάλ, Esgleas Jaume, Germinal, 17, 55-56, 72-75, 78, 123, 127, 134, 150, 219-220, 222, 224, 232, 242, 244-245, 247, 252, 257-260, 262-264, 267, 272-273, 276, 284, 327, 329, 331-332 (φωτογραφία)
Εσκομπάρ Βαέγιο, Ενρίκε, Escobar Vaello, Enrique, 59
Εσπαγιάργκας, Βίκτορ, Espallargas, Victor, 158
Εσπίν Ταμαρίτ, Βιθέντε, Espín Tamarit, Vicente, 353, 356
Εσπόσιτο, Φρανθίσκο, Expósito, Francisco, 180-181
Εσπόσιτο Λέιβα, Χοσέ, Expósito Leiva, José, 65, 76-77
Εστέβα, Εδουάρδο Χοσέ «Τζέρμεν», Esteve, Eduardo José "Germen", 57, 118, 124 (φωτογραφία)
Εχάρκε Πίνα, Αντόνιο, Ejarque Pina, Antonio, 119-121, 355 (φωτογραφία)

Θ

Θάφρα, Αντόνιο, Zafra, Antonio, 90
Θεράδα Σάντος, Λαουρεάνο, Cerrada Santos, Laureano, 72, 138, 141, 148-150, 233, 245-246, 281 (φωτογραφία)
Θερβέρα Κανιθάρες, Αλφρέδο, Cervera Cañizares, Alfredo, 205
Θερβέρα Μπερμέιγ, Χοσέ, Cervera Bermell, José, 56
Θερέθο Τολεδάνο, Αντόνιο, Cerezo Toledano, Antonio, 353, 355-356
Θέσπεδες, Αντόνιο, Céspedes, Antonio, 84
Θουγαθαγόιτια Μεντιέτα, Χουλιάν, Zugazagoitia Mendieta, Julián, 54
Θουμπιθαρέτα Άσπας, Ιγνάθιο, Zubizarreta Aspas, Ignacio, 126, 139

Ι

Ιγκλέσιας Παθ, Χοσέ, Iglesias Paz, José, 155, 161
Ιγκλέσιας Ρομέρο, Βιθέντε, Iglesias Romero, Vicente, 86
Ιμπάνιεθ, Χεσούς, Ibáñez Jesús, 13
Ιμπάνιεθ Γκράθια, Τομάς, Ibáñez Gracia, Tomás, 284
Ιμπάνιες Σεμπαστιάν, Τζουζέπ, Ibáñez Sebastián, Josep, 205
Ιμπαρνεγκαράι, Ζαν, Ybarnégaray, Jean, 53
Ιμπάρουρι Γκόμεθ, Ντολόρες «Πασιονάρια», Ibárruri Gómez, Dolores "Pasionaria", 43

Ίμπαρς Ζουανίας, Ντομίνγκο, Ibars Juanías, Domíngo, 106-107, 143-144, 154
Ιμπερνόν, Άνχελες, Imbernón, Ángeles, 257
Ιμπερνόν, Νάρντο, Imbernón, Nardo, 257
Ινές Τόρες, Μάριο, Inés-Torres, Mario, 321
Ίνιγκο Γρανίθο, Λορένθο, Íñigo Granizo, Lorenzo, 110, 267, 275
Ισάσα Ολαϊθόλα, Χοσέ, Isasa Olaizola, José, 176
Ισγκλέας Πιαρνάου, Φρανσίσκο, Isgleas Piarnau, Francisco, 55

Κ

Κάγιε Μανθίγια, Φρανθίσκο, Calle Mancilla, Francisco, 265
Καέλιες Αϊμέρικ, Χεσούς «Κάρλος», Caelles Aimerich, Jesús "Carlos", 203
Καθόρλα Πεδρέρο, Χουάν «Τομ Μιξ», Cazorla Pedrero, Juan "Tom Mix", 144, 146
Καλσαπέου, Μπεθ, Calsapeu, Beth, 305
Καμαράσα Γκαρθία, Χινές, Camarasa García, Ginés, 218 (φωτογραφία)
Καμάτσο Εσκάμες, Ντιέγο, Camacho Escámez, Diego "Abel Paz", 16, 21, 28, 77, 86, 112, 114
Καμιγιέρι, Μισέλ, Camilleri, Michel, 318, 321
Καμόν Μπιέλ, Χόρχε, Camón Biel, Jorge, 205
Κάμπα Πεδράθα, Χουάν Χοσέ, Caba Pedraza, Juan José, 355
Καμπαγιέρο Κάλβο, Κορνέλιο «Μοϊσές», Caballero Calvo, Cornelio "Moisés", 94
Καμπαγιέρο Κάλβο, Κορνέλιο «Φερμίν», Caballero Calvo,Cornelio "Fermín", 94
Καμπαγιέρο Κάλβο, Ντομίνγκο «Σερπιέντε», Caballero Calvo, Domingo "Serpiente", 94
Καμπάλ Ριέρα, Χοσέ, Cabal Riera, José, 286
Καμπένυ Πουέγιο, Μανουέλ, Campeny Pueyo, Manuel, 85
Καμπίγιο Γκόμεθ, Μανουέλ, Campillo Gómez, Manuel, 91
Κάμπο, Μαρσελίνο ντελ, Campo, Marcelino del, 13-14
Κάμπος, Εβανχελίστα, Campos, Evangelista, 70
Κανέστρο Αμάγια, Μανουέλ, Canestro Amaya, Manuel, 309
Κανίγιας, Canillas, 106-107
Κανιέτε Ροντρίγκεθ, Αντόνιο, Cañete Rodríguez, Antonio, 277
Κανιθάρες Βαρέγια, Χοσέ, Cañizares Varella, José, 286
Κάνο, Σεμπαστιάν «Φορτούνα», Cano, Sebastián "Fortuna", 103
«Καντίλες», "Candiles", 193
Κάπα, Ρόμπερτ, Capa, Robert, 240
Καπντεβίλα Φερέρ, Τζουζέπ, Capdevila Ferrer, Josep, 205
«Καρακεμάδα», (βλ. Βίλα Καπντεβίλα, Ραμόν)
Καράσκερ Λαουνέδ, Φέλιξ, Carrasquer Launed, Félix, 141, 271
Καράσκο, Ρουφίνο, Carrasco, Rufino, 105
Κάρβερ, Φιλ, Carver, Phil, 285
Καρένιο, Φρανθίσκο, Carreño, Francisco, 21, 70
Καρέρο Μπλάνκο, Λουίς, Carrero Blanco, Luis, 311-312
Καρίγιο Σολάρες, Σαντιάγο, Carillo Solares, Santiago, 334
Καριόν Σάντσεθ, Ραμόν, Carrión Sánchez, Ramón, 315

Καρμπαγιέιρα Λακούνσα, Ραούλ, Carballeira Lacunza, Raúl, 73, 124, 126-128, 131-132, 139, 142, 146
Καρμπάγιο Μπλάνκο, Φερνάντο, Carballo Blanco, Fernando, 261
Καρμπό Καρμπό, Ευσέμπιο, Carbó Carbó, Eusebio, 24
Καρόδ Λερίν, Σατουρνίνο, Carod Lerín, Saturnino, 57
Καρουέσκο, Αντόνιο, Carruesco, Antonio, 205
Κασάδο Λόπεθ, Σεχισμούντο, Casado López, Segismundo, 43-45, 362
Κασανόβα Ρουίθ, Χουλιάν, Casanova Ruiz, Julián, 47
Κασάρ Αθέμπο, Ραϊμούντο «Τάμπα», Casar Acebo, Raimundo "Tampa", 198
Κασάρ Γκαλάν, Φελίπε ντελ «Φελιπίγιο», Casar Galán, Felipe del "Felipillo", 96
Κασάρες Κολομέ, Αμαντέο, Casares Colomer, Amadeo, 56-58
Κάσας Λιουίς, Αντόνιο, Casas Lluís, Antonio, 140
Καστάν Γκιγιέν, Βικτοριάνο, Castán Guillén, Victoriano, 57
Καστάνιος Μπεναβέντ, Αντόνιο, Castaños Benavent, Antonio, 120-121
Καστέιλς Μαρτί, Τζουζέπ, Castells Martí, Josep, 229
Καστέλ Μπερνούθ, Φερνάντο «Ραμπός», Castel Bernuz, Fernando "Rabós", 104, 199-200, 202
Καστίγια Ραμίρεθ, Αντόνιο «Μπιγοτίν», Castilla Ramírez, Antonio "Bigotín", 94
Καστιγιέχο Χιμένεθ, Νορμπέρτο «Βενένο», Castillejo Jiménez, Norberto "Veneno", 105, 179-181 (φωτογραφία)
Καστίγιο Βέρα, Χοσέ «Παταλέτε», Castillo Vera, José "Patalete", 189
Καστίγιο Βέρα, Χουάν «Παταλέτε», Castillo Vera, Juan "Patalete", 189
Καστίγιο Κλάρες, Ραφαέλ «Κλάρες», Castillo Clares, Rafael "Clares", 192
Καστίγιο Κλάρες, Φέλιξ «Κλάρες», Castillo Clares, Félix "Clares", 193
Καστίγιο Παδίγια, Μανουέλ «Σαλσιπουέδες», Castillo Padilla, Manuel "Salsipuedes", 95, 176 (φωτογραφία)
Καστρίγιο Σαντιεστέμπαν, Μανουέλ, Castrillo Santiesteban, Manuel, 142
Κάστρο Βέιγκα, Χοσέ «Πιλότο», Castro Veiga, José "Piloto", 195
Κάστρο Ρους, Φιντέλ Αλεχάντρο, Castro Ruz, Fidel Alejandro, 279
Καταλά Μπαλάνια, Ζουάν, Catalá Balaña, Juan, 61
Καταλά Τινέο, Σιγκφρίδο, Catalá Tineo, Sigfrido, 64-65
Κέιπο ντε Γιάνο ι Σιέρα, Γκονθάλο, Queipo de Llano y Sierra, Gonzalo, 96
Κέρο Ρόμπλες, Αντόνιο, Quero Robles, Antonio, 6, 90-91, 191-192
Κέρο Ρόμπλες, Πέδρο, Quero Robles, Pedro, 6, 90-91, 191-192
Κέρο Ρόμπλες, Φρανθίσκο, Quero Robles, Francisco, 6, 90-91, 191-192 (φωτογραφία)
Κέρο Ρόμπλες, Χοσέ, Quero Robles, José, 6, 90-91, 190, 192
Κιντέλα Μπόβεδα, Εδουάρδο, Quintela Bóveda, Eduardo, 62, 126, 131-132, 139, 144-145, 150-151, 157-158, 161, 163, 235
Κογιάδο Ροντρίγκεθ, Ευχένιο «Κορούκο», Collado Rodríguez, Eugenio "Capitán Corruco", 106, 184
Κολομέρ Λάθαρο, Σατουρνίνο, Colomer Lázaro, Saturnino, 104, 199
Κομπάνυς ι Τζουβέ, Λιουίς, Companys i Jover, Lluís, 29, 54
Κον Μπεντίτ, Ντανιέλ, Cohn-Bendit, Daniel, 273, 284
Κονέσα Αλκαράθ, Φρανθίσκο, Conesa Alcaraz, Francisco, 234-236
Κονέσα Εσκουδέρο, Ρομπέρτο, Conesa Escudero, Roberto, 340
Κονίλ Βάιλς, Χόρχε, Conill Valls, Jorge, 250-251

Κοντόν Μποφίγ, Χοσέ Μαρία (Τσέμα), Condón Bofill, José-María (Txema), 321-322
Κοράλ Μαρτίν, Χοσέ, Corral Martín, José, 158
Κορεδόρ Σεράνο, Φρανθίσκο, Corredor Serrano, Francisco, 205
«Κορούκο», (βλ. Κογιάδο Ροντρίγκεθ, Ευχένιο)
Κορτάδα Ντολθέτ, Ρολντάν, Cortada Dolcet, Roldán, 37
Κορτές Μουνίθ, Χοσέ Αβελίνο, Cortés Muñiz, José Avelino, 162-163
Κορτσάδο Σιλβέιρα, Φρανθίσκο «Λαθαρέτε», Corchado Silveira, Francisco "Lazarete", 180, 182
Κόστα Γκαρθία, Λουίς, Costa García, Luis, 64, 110
Κουαδράδο, Φλορεάλ, Cuadrado, Floreal, 321-322
Κουέβας, Κάρλος, Cuevas, Carlos, 159
Κουλέμπρας Σάιθ, Σατουρνίνο «Πρίμο», Culebras Saiz, Saturnino "Primo", 156, 160
Κρέις, Βιθέντε, Creix, Vicente, 235
Κρέις, Χουάν Αντόνιο, Creix, Juan Antonio, 235, 303
Κρίστι, Στιούαρτ, Christie, Stuart, 261-262, 272, 280, 285, 363, 367-368 (φωτογραφία)
Κρουθ, Μερθέδες ντε λα, Cruz, Mercedes de la, 145

Λ

Λαβαντέιρα Πέρεθ, Τσεσούς «Λαδρίγιο», Lavandeira Pérez, Xesús "Ladrillo", 99
Λαβίν, Μάρκος, Lavín, Marcos, 101
Λαβίν, Ντολόρες, Lavín, Dolores, 101
Λαβίν, Πέδρο, Lavín, Pedro, 101
Λαβίν Κόμπο, Χοσέ «Πιν ελ Καρινιόσο», Lavín Cobo, José "Pin el Cariñoso", 101, 197
Λαβίν Κόμπο, Βελισάριο, Lavín Cobo, Belisario, 101
Λάργκο Καμπαγιέρο, Φρανθίσκο, Largo Caballero, Francisco, 14, 31, 38
Λαφάργκ, Πολ, Lafargue, Paul, 282
Λεβάλ, Γκαστόν, (βλ. Πιγιέ, Πιερ)
Λιανσόλα Ρενάου, Βισέντε, Llansola Renau, Vicente, 244-245, 252-253, 257-260, 263
Λιάρτε Βίου, Ραμόν, Liarte Viu, Ramón, 217
Λικινιάνο Έριθ, Φέλιξ, Liquiniano Hériz, Félix, 241
Λίμια Πέρεθ, Ευλόχιο, Limia Pérez, Eulogio, 172, 182-183
Λιμπόριο Λομπαρντία, Ευσέμπιο «Λαβίχα», Liborio Lombardía, Eusebio "Lavija", 106, 179-181, 184
Λινάρες Μπελτράν, Χοσέ «Βαλένθια», Linares Beltrán, José "Valencia", 199
Λιουίς Φασερίας, Χοσέ «Φάσε», Lluís Facerias, José "Face", V, 126, 130, 145-147, 153-155, 160-165, 168-169, 221, 225-231, 262, 298, 357-358 (φωτογραφία)
Λίστερ Φορχάν, Ενρίκε, Lister Forján, Enrique, 39
Λοθάνο Γκιγιέν, Μανουέλ, Lozano Guillen, Manuel, 86
Λόπεθ, Αντόνιο, López, Antonio, 125
Λόπεθ Άμπαντ, Καλίστο «Θάρα», López Abad, Calixto "Zara", 100, 197 (φωτογραφία)
Λόπεθ Γκαρθία, Μιγκέλ, «Χοσεΐτο», 189
Λόπεθ Κάγιε, Μπερναμπέ «Κομαντάντε Αμπρίλ», López Calle, Bernabé "Commandante Abril", 96, 188-190 (φωτογραφία)
Λόπεθ Κάγιε, Πέδρο, López Calle, Pedro, 188
Λόπεθ Κλαβέρ, Χένεσις, López Claver, Génesis, 56, 58

Λόπεθ Λαγουάρτα, Ευσέμπιο, López Laguarta, Eusebio, 62
Λόπεθ Λαγουάρτα, Πασκουάλ, López Laguarta, Pascual, 62
Λόπεθ Λόπεθ, Μανουέλ, López López, Manuel, 59
Λόπεθ Οτσόα, Εδουάρδο, López Ochoa, Eduardo, 90
Λόπεθ Πενέδο, Χοσέ, López Penedo, José, 144, 151-152, 160,
Λόπεθ Σάντσεθ, Χουάν, López Sánchez, Juan, 31, 267
Λόπεθ Φερνάντεθ, Λουίς «Λετσούγα», López Fernández, Luis "Lechuga", 106, 180, 182
Λόπες, Μαρσέλο, López Marcelo, 305
«Λουίς», "Luis", 229
Λούκε Αρχέντε, Χουάν Χοσέ, Luque Argente, Juan José, 109, 113, 121
Λουίζι, Τζουζέπε ντε, Luisi, Giuseppe de, 159
Λούκι, Εουτζένιο ντε, Lucchi, Eugenio de, 159

Μ

Μαδριγάλ Τόρες, Ροχέλιο, Madrigal Torres, Rogelio, 234-235 (φωτογραφία)
Μαζίνι, Πιερ Κάρλο, Masini, Pier Carlo, 225
Μαθίας Φερνάντεθ, Αμπελάρδο «Λιέμπρε», Macías Fernández, Abelardo "Liebre", 99, 194, 197 (φωτογραφία)
«Μαλαγκόσο», "Malagosso", 169
Μαλπίκα Ράμος, Αντόνιο, Malpica Ramos, Antonio, 140
Μαλσάντ Μπλάνκο, Παουλίνο, Malsand Blanco, Paulino, 74-75
Μανκούζο, Γκασπάρε, Mancuso, Gaspare, 159
Μανρίκε, Βίκτορ, Manrique, Victor, 321
Μανσίγια Γκόμεθ, Ευχένιο, Mansilla Gómez, Eugenio, 140
Μαουρίν Χουλιά, Χοακίν, Maurín Juliá, Joaquín, 13
Μαράνια Φαλκόν, Φερνάντο «Χόβεν», Maraña Falcón, Fernando "Joven", 106, 180-181, 184
Μαρές Σάντσεθ, Φρανθίσκο, Marés Sánchez, Francisco, 56, 58
Μαρίν Νιέτο, Φρανθίσκο, Marín Nieto, Francisco, 140
Μαρίν Παστόρ, Άνχελ, Marín Pastor, Ángel, 70, 74, 138-139
Μαρκές, Χοσέ, Marqués, José, 68
Μαρκές Ουρδί, Άνχελ «Πεπίτο», Marqués Urdí, Ángel "Pepito", 230-232
Μαρκίνο Μόνχε, Πέδρο Χοσέ «Φρανθές», Marquino Monje, Pedro José "Francés", 176-177
Μάρκο Μπάτλια, Ενρίκ, Marco Batlle, Enric, 342-343
Μάρκο Ναδάλ, Ενρίκε, Marco Nadal, Enrique, 110-115, 118-119, 124, 181, 209, 267
Μάρκος Ροντρίγκεθ, Σαντιάγο, Marcos Rodríguez, Santiago, 231
Μαρότο ντελ Όχο, Φρανθίσκο, Maroto del Ojo, Francisco, 35
Μαρτί, Αουρέλιο, Martí, Aurelio, 205
Μαρτί Βερδού, Βιθέντε, Martí Verdú, Vicente, 254, 257, 260
Μαρτίν Βίγια, Ροδόλφο, Martín Villa, Rodolfo, 340
Μαρτίν Εσκουδέρο, Αντόνιο, Martín Escudero, Antonio, 37
Μαρτίν-Λάρα, Μιγκέλ «Τσέπα», Martín-Lara, Miguel "Chepa", 106, 180, 182
Μαρτίν Μπεγίδο, Αντόνιο, Martín Bellido, Antonio, 255

Μαρτίν Μπενίτεθ, Κάντιντο «Ραφαελίτο ντελ Πουέρτο», Martín Benítez, Cándido "Rafaelito del Puerto", 183, 185
Μαρτίν Μπενίτεθ, Ροδρίγο «Μανόλο», Martín Benítez, Rodrigo "Manolo", 183, 186
Μαρτίν Μπενίτεθ, Φλορένθιο «Βιθέντε ντελ Πουέρτο», Martín Benítez, Florencio "Vicente del Puerto", 183, 185-187 (φωτογραφία)
Μαρτίν Μπενίτεθ, Χοσέ «Πέδρο», Martín Benítez, José "Pedro", 183, 185
Μαρτίν Μπενίτεθ, Χουλιάν, «Ντανιέλ», Martín Benítez, Julián "Daniel", 183, 186
Μαρτίνεθ, Ζαν Μισέλ, Martínez Jean-Michel, 321
Μαρτίνεθ, Ινοθένθιο, Martínez, Inocencio, 255, 277, 280, 320
Μαρτίνεθ, Πακίτα, Martínez, Paquita, 140
Μαρτίνεθ Αράντα, Ιλάριο «Γοδόι ντελ Πούεμπλο», Martínez Aranda, Hilario "Godoy del Pueblo", 183, 186-187
Μαρτίνεθ Γκαρθόν, Γκρεγκόριο «Αντόνιο ελ Τότο», Martínez Garzón, Gregorio "Antonio el Toto", 14
Μαρτίνεθ Καραβάκα, Σεμπαστιάν, Martínez Caravaca, Sebastián, 94
Μαρτίνεθ Λούκε, Τομάς, Martínez Luque, Tomás, 94
Μαρτίνεθ Μαλουέντα, Χεσούς «Μάνιο», Martínez Maluenda, Jesús "Maño", 145, 147, 153, 169, 225
Μαρτίνεθ Μαρίν, Ενρίκε «Κίκε», Martínez Marín, Enrique "Quique", 144, 146-147, 154-155 (φωτογραφία)
Μαρτίνεθ Μάρκεθ, Φρανθίσκο, Martínez Márquez, Francisco, 151, 153-154, 158
Μαρτίνεθ ντε λα Μάτα, Μανουέλ «Μέρα», Martínez de la Mata, Manuel "Mera", 181
Μαρτίνεθ ντελ Όγιο, Σεμπαστιάν «Προγκρέσο», Martínez del Hoyo, Sebastián "Progreso", 59, 120
Μαρτίνεθ Ουνγκρία, Αλφρέδο, Martínez Hungría, Alfredo, 38
Μαρτίνεθ Πριέτο, Οράθιο, Martínez Prieto, Horacio, 31, 33, 41, 55, 77, 267
Μαρτίνεθ Ρίος, Αντόνιο, Martínez Ríos, Antonio, 200
Μαρτίνεθ Ροντρίγκεθ, Μανουέλ «Μανολίν», Martínez Rodríguez, Manuel "Manolín", 354, 356
Μας Κάσας, Βαλέριο, Mas Casas, Valerio, 55, 67, 75
Μασάνα Μπανσέλς, Μαρσελίνο «Πάντσο», Massana Bancells, Marcelino "Pancho", 137, 140-141, 159, 165-168, 225 (φωτογραφία)
Μασάνα Σανχουάν, Αντόνιο, Massana Sanjuán, Antonio, 163
Μάτα Καμάτσο, Αλεχάντρο, Mata Camacho, Alejandro, 343
Ματέος Φερνάντεθ, Μαρία Ανγκούστιας «Κεσίτα», Mateos Fernández, María Angustias "Quesita", 305, 309-310, 312
Ματέου Κουσιδό, Πέδρο, Mateu Cusidó, Pedro, 12, 131, 148-149 (φωτογραφία)
Μεδίνα Γκαρθία, Χουάν Φρανθίσκο «Γιατέρο», Medina García, Juan Francisco "Yatero", 193 (φωτογραφία)
Μεθκίδα, Mezquida, 371-372
Μέκα Λόπεθ, Πέδρο, Meca López, Pedro, 161
Μέλις Ντίαθ, Ελισέο, Melis Díaz, Eliseo, 62, 70, 117, 129, 144
Μέλτσερ, Άλμπερτ, Meltzer, Albert, 287, 357
Μεντράνο, Μαριάνο, Medrano, Mariano, 88
Μέρα Σανθ, Θιπριάνο, Mera Sanz, Cipriano, 21, 28, 35, 44, 54, 60, 63, 106, 114, 158, 181, 188, 219, 223, 244, 246, 248, 252, 254, 257-258, 261, 263-264, 272-273

Μίγια Ναβάρο, Μπενίτο, Milla Navarro, Benito, 73
Μίγια Σαντιάγο, Φρανθίσκο «Πάκο Σιμόν», Milla Santiago, Francisco "Paco Simón", 93
Μιγιάν Ερνάντεθ, Χούλιο, Millán Hernández, Julio, 279 (φωτογραφία)
Μιγκέλ Μαρτορέιγ, Αλφόνσο, Miguel Martorell, Alfonso, 14
Μιλάνς ντελ Μπος, (συνταγματάρχης), Milans del Bosch, (coronel), 192
Μιρ Ζόου, Ζοακίμ, Mir Jou, Joaquím, 163-164
Μιραβέ Μπαράου, Ζούλια, Miravet Barrau, Julia, 56
Μιράκλε Γιτάρτ, Αντόνιο, Miracle Guitart, Antonio, 234-235 (φωτογραφία)
Μιρό Σολάνες, Φιντέλ, Miró Solanes, Fidel, 21, 55
Μολίνα Ματέο, Χουάν Μανουέλ «Χουανέλ», Molina Mateo, Juan Manuel "Juanel", 14, 21, 34, 49, 58, 68-69, 72, 74, 110, 115, 209, 219 (φωτογραφία)
Μολίνα Ορτέγα, Χοσέ, Molina Ortega, José, 244, 252, 258
Μολίνα Ρουίθ, Χουάν «Πελάο», Molina Ruiz, Juan "Pelao", 183
Μολίνα Χιρόνα, Χοσέ «Πελάο», Molina Girona, José, "Pelao", 183
Μολότοφ, Βιάτσεσλαβ, Molotov, Vyacheslav, 54
Μοντολίου Σαλάδο, Λουίς, Montoliu Salado, Luis, 113
Μοντσένυ Καρέτ, Χουάν, Montseny Carret, Juan, 17
Μοντσένυ Μανέ, Φεδερίκα, Montseny Mané, Federica, 17, 31, 37, 55, 72-75, 77, 123, 125, 127, 219-220, 227, 236, 242, 247, 257, 263, 273, 284, 329, 336 (φωτογραφία)
Μοράλες, Αντόνιο, Morales, Antonio, 81, 191
Μοράλες Βάθκεθ, Άνχελ, Morales Vázquez, Ángel, 109
Μοράλες Κουέτο, Μιγκέλ «Παγιάσο», Morales Cueto, Miguel "Payaso", 94
Μορένο Αλαρκόν, Αντόνιο, Moreno Alarcón, Antonio, 161
Μορένο Βιέδμα, Χούλιο, Moreno Viedma, Julio, 249
Μορένο Γκόμεθ, Φρανθίσκο, Moreno Gómez, Francisco, 47, 172, 181, 210
Μορένο Πατίνο, Άνχελ, Moreno Patino, Ángel, 318
Μορένο Σαλαθάρ, Χοσέ «Κινκαγιέρο», Moreno Salazar, José "Quincallero", 94 (φωτογραφία)
Μορένο Μάρκος, Ευσέμπιο, «Ντουρούτι», Moreno Marcos, Eusebio "Durruti", 176-178
Μοριόνες Μπελθουνέγκι, Βιθέντε «Ναβάρο», Moriones Belzunegui, Vicente "Navarro", 61 (φωτογραφία)
Μόρντον, Άλμπερτ, Mordon, Albert, 163
Μουνιόθ Λοθάνο, Χοσέ «Ρομπέρτο», Muñoz Lozano, José "Roberto", 190
Μουνιόθ Τρεσέρας, Βικτοριάνο, Muñoz Treserras, Victoriano, 150, 160
Μουρ Πεϊρόν, Αντόνιο, Mur Peirón, Antonio, 250
Μουρ Σιν, Αλίθια, Mur Sin, Alicia, 157, 277 (φωτογραφία)
Μουσολίνι, Μπενίτο Αμιλκάρε Αντρέα, Mussolini, Benito Amilcare Andrea, 35, 38, 159
Μπαγιόν Γκονθάλεθ, Χεσούς «Κάρλος», Bayón González, Jesus "Carlos", 176-177
Μπαέθα Ντελγάδο, Χουάν, Baeza Delgado, Juan, 58
Μπακούνιν, Μιχαήλ Αλεξάντροβιτς, Bakunin, Mikhail Alexandrovich, II, 9
Μπάλατς, Εστέμπαν, Balazs, Esteban, 305
Μπαλιέστερ Οροβίτζ, Φρανσίσκο «Εσπροπιαδόρ», Ballester Orovitg, Francisco "Expropiador", 130
Μπαλίους ι Μιρ, Τζάουμα, Balius i Mir, Jaume, 22, 36

Μπαλτάσαρ Σουάρεθ, Άνχελ, Baltasar Suárez, Ángel, 317, 319-320, 369
Μπαραγάν, Ντιέγο, Barragán, Diego, 96, 189
Μπαραγάν, Φρανθίσκο, Barragán, Francisco, 96, 189
Μπαραγάν, Χουλιάν, Barragán, Julián, 96, 189
Μπαρανγκέρ ι Φουστέ, Ντάμασο, Berenguer y Fusté, Dámaso, 15
Μπαράο, Χοσέ Λουίς, Barrao, José Luis, 158
Μπαρέα Ρεγέρα, Χοσέ «Κουρικάν», Barea Reguera, José "Curicán", 189
Μπάρλοου, Άλαν, Barlow, Alan, 285
Μπάρμπα Μονκάγιο, Μιγκέλ «Ρέγιες», Barba Moncayo, Miguel "Reyes", 152
Μπατού, Γκυ, Batoux, Guy, 253
Μπεναζέ, Ζαν, Bénazet, Jean, 51
Μπενίτεθ Χιμένεθ, Μανουέλ, Benítez Jiménez, Manuel, 147
Μπεντόγια Φρανθίσκο, Bedoya, Francisco, 102
Μπερνέρι Καμίλο, Berneri Camillo, 38, 305, 309
Μπερουέθο Σιλβέντε, Χοσέ, Berruezo Silvente, José, 68
Μπίμπι, Τζίνο, Bibbi, Gino, 159
Μπλάνκας Πίνο, Φρανθίσκο «Βενένο», Blancas Pino, Francisco "Veneno", 106, 178-179
Μπλάνκο Γκονθάλεθ, Σεγούντο, Blanco González, Segundo, 41
Μπλάνκο Γκρεγκόριο, Οσβάλντο, Blanco Gregorio, Oswaldo, 151
Μποάλ, Εβέλιο, Boal, Evelio, 12
Μποράς Κασκαρόσα, Χοσέ, Borrás Cascarosa, José, 71, 272
Μποράς Κλιμέντ, Τζουζέπ «Σινκτορά», Borrás Climent, Josep "Cinctorrá", 104, 199-200, 203
Μποράς Σαλαβέρτ, Χεσούς, Borrás Salavert, Jesús, 104, 199
Μποτικάριο Σιέρα, Μαρθελίνο, Boticario Sierra, Marcelino, 252-253, 272
Μπουενακάσα Τομέο, Μανουέλ, Buenacasa Tomeo, Manuel, 13, 223
Μπουζίκο, Γκαετάνο, Busico, Gaetano, 159
Μπουρίγιο Εστέμπαν, Ροχέλιο, Burillo Esteban, Rogelio, 205
Μπούσκετς Βερζές, Ζουάν, Busquets Vergés, Joan, 156, 166
Μποφίγ, Bofill, 372
Μπράου, Ευσέμπιο, Brau, Eusebio, 14
Μπρότο Βιγιέγας, Θέσαρ, Broto Villegas, César, 74-77, 109

N

Ναβάρο Λιτάγο, Ζοακίμ, Navarro Litago, Joaquím, 164
Ναβάρο Ναβάρο, Πέδρο, Navarro Navarro, Pedro, 200
Ναβάρο Φαδρίκε, Τεόφιλο, Navarro Fadrique, Teófilo, 162, 230, 302 (φωτογραφία)
Νεγκρίν Λόπεθ, Χουάν, Negrín López, Juan, 32, 38-39, 41-43, 66
Νέιρα Φερνάντεθ, Χοσέ Μανουέλ, Neira Fernández, José Manuel, 99-100, 193 (φωτογραφία)
Νικολάου Μίλια, Τζορτζίνα, Nicolau Milla, Georgina, 315
Νιν Πέρεθ, Αντρές, Nin Pérez, Andrés, 13, 38
«Νίνιο ντε λας Μαρίσμας», "Niño de las Marismas", 96
Νταμιάνο Γκονθάλεθ, Θιπριάνο, Damiano González, Cipriano, 122-123, 216

Ντελγάδο, Μοδέστο, Delgado, Modesto, 91, 191
Ντελγάδο, Ρεμόν, Delgado, Raymond, 321
Ντελγάδο Μαρτίνεθ, Χοακίν, Delgado Martínez, Joaquín, 250, 254-256, 261, 279, 314 (φωτογραφία)
Ντελικάδο Γκονθάλεθ, Χουάν Ραμόν «Ντελικάδο», Delicado González, Juan Ramón "Delicado", 198-200, 205
Ντεμπόρ, Γκυ Ερνέστ, Debord, Guy Ernest, 340
Ντενίς Ντίεθ, Φρανθίσκο «Καταλά», Denís Díez, Francisco "Catalá", 140, 154
Ντοβέ, Ζιλ «Ζαν Μπαρό», Dauvé, Gilles, "Jean Barrot", 297-298, 308-309
Ντομένεκ, Χουάν, Doménech, Juan, 86
Ντομένεκ Αβελιανέτ, Χοσέ, Doménech Avellanet, José, 86
Ντομίνγκεθ Γκόμεθ, Φρανθίσκο «Πέδρο ντε Αλκαλά», Domínguez Gómez, Francisco "Pedro de Alcalá", 190
Ντοράδο Πίτα, Χοακίνα, Dorado Pita, Joaquina, 125, 131, 231 (φωτογραφία)
Ντοτ Αρντερίου, Χοσέ «Άθος», Dot Ardeiu, José "Athos", 139
Ντουρούτι Ντουμάνχε, Μπουεναβεντούρα, Durruti Dumange, Buenaventura, IV, V, 12, 14, 20, 23, 28, 33-34, 60-61, 68, 229 (φωτογραφία)
Νούεθ Κίλες, Φαμπιάν, Núez Quiles, Fabián, 205 (φωτογραφία)
Νούνιεθ Πέρεθ, Αντόνιο, Núñez Pérez, Antonio, 190
Νούνιες, Ερνέστ, Núñez, Ernest, 305

Ο

Ολάλντε Πραδέρα, Ραφαέλ, Olalde Pradera, Rafael, 86
Ολίβα, Εμίλιο, Oliva, Emilio, 144
Όλμο Γκαρθία, Χουάν, Olmo García, Juan, 93-94
Όλμο Σαέθ, Χεσούς ντελ «Μαλατέστα», Olmo Saéz, Jesús del "Malatesta", 162, 225-226
Όλτρα, Μανουέλ, Oltra, Manuel, 159
Όντες, Ευσέμπιο, Ontes, Eusebio, 205
Ορκαχάδα Μανθανάρες, Χερμάν, Horcajada Manzanares, Germán, 355
Ορντόνιεθ Λόπεθ, Κριστόμπαλ «Λιμπερτάριο», Ordóñez López, Cristóbal "Libertario", 189-190
Ορτίθ Γρατάλ, Πλάθιδο, Ortiz Gratal, Plácido, 150-160
Ορτίθ Ραμίρεθ, Αντόνιο, Ortiz Ramírez, Antonio, 148
Οσέτ Παλάθιος, Χόρχε, Oset Palacios, Jorge, 162-163, 314
Ουέρτας Κλαβερία, Τζουζέπ Μαρία, Huertas Clavería, Josep Maria, 372
Ουέτ Πιέρα, Μανουέλ «Μουρθιάνο», Huet Piera, Manuel "Murciano", 141-142 (φωτογραφία)
Ουλιέ, Ενρίκ «Λα Κάρπε», Oller, Enric "La Carpe", 299-300
Ούμπεδα Κανιέρο, Λουίς, Úbeda Cañero, Luis, 56
Ουναμούνο ι Χούγκο, Μιγκέλ ντε, Unamuno y Jugo, Miguel de, 367
Ουράλες, Φεδερίκο (βλ. Μοντσένυ Καρέτ, Χουάν)
Ουρέα Ντανιέλ, Χοσέ, Urrea Daniel, José, 86
Ουρέα Πίνια, Χινές, Urrea Piña, Ginés, 151, 161
Ουρμπάνο Μπερμούδεθ, Νταβίντ, Urbano Bermúdez, David, 279, 316, 320

Ουρτούμπια, Άνα, Urtubia, Ana, 319
Ουρτούμπια Χιμένεθ, Λούθιο, Urtubia Giménez, Lucio, 234, 281, 318-319
Ουσία, Μάρκος, Ussía, Marcos, 274-276

Π

Παλιαρές Μένα, Τζουάν, Pallarés Mena, Juan, 58
Παλιαρές Τομάς, Ζοακίμ, Pallarés Tomás, Joaquím, 84, 86-88, 314
Παλιαρόλς Τσίργκου, Εστέμπα, Pallarols Xirgu, Esteban, 56, 58, 77
«Πάλμα», "Palma", 189
Πάνεκουκ, Άντον, Pannekoek, Anton, 309, 331
Πάπας Παύλος VI, Papa Paolo VI, 251
Πάρα, Κριστόμπαλ, Parra, Cristóbal, 124
Πάρα Κάσας, Μαρθελίνο ντε λα, Parra Casas, Marcelino de la, 98-99, 194, 197 (φωτογραφία)
Παργάδα, Αμπρόσιο «Μάνκο ντε Ρίγκλος», Pargada, Ambrosio "Manco de Riglos", 105
Παρδίλιο Μανσανέρο, Νισέτο «Τσαβάλ», Pardillo Manzanero, Niceto "Chaval", 150, 160, 228
Παρδίνιας Βιλαντρίκ, Εμίλι «Πεδράλς», Pardiñas Viladrich, Emili "Pedrals", 305, 308-309
Παρές Αντάν, Τζάουμα «Αμπισίνιο», Parés Adán, Jaume "Abisinio", 139, 141
Παρέχα Πέρεθ, Χοσέ, Pareja Pérez, José, 144
Παρόν, Υβέτ, Parent, Yvette, 249
Πας, Αμπέλ, (βλ. Καμάτσο Εσκάμες, Ντιέγο)
«Πασιονάρια» (βλ. Ιμπάρουρι Γκόμεθ, Ντολόρες)
Πασκουάλ Παλάθιος, Χοσέ, Pascual Palacios, José, 232, 254, 257-258, 260, 263 (φωτογραφία)
Πατσόν Νούνιεθ, Ολεγκάριο, Pachón Núñez, Olegario, 217-218
«Πέδρο ντε Αλκαλά» (βλ. Ντομίνγκεθ Γκόμεθ, Φρανθίσκο)
Πελισέ Γκαντία, Τζουζέπ, Pellicer Gandía, José, 34, 56
Πεϊράτς Βάιλς, Χοσέ, Peirats Valls, José, 11-12, 17, 24, 55, 125, 127, 132-133, 222, 272-273, 336 (φωτογραφία)
Πεϊρό Μπελίς, Ζουάν, Peiró Belis, Joan, 15-16, 18, 31, 34, 54
Πεκουνιά, Αλέν, Pecunia, Alain, 253
Πέρεθ, Χουάν Μανουέλ, Pérez, Juan Manuel, 104
Πέρεθ Βέγκα, Εδουάρδο «Ταμεϊρόν», Pérez Vega, Eduardo "Tameirón", 99, 194 (φωτογραφία)
Πέρεθ Γκόμεθ, Πριμιτίβο, Pérez Gómez, Primitivo, 148
Πέρεθ Ιδάλγο, Πάμπλο «Μανόλο ελ Ρούμπιο», Pérez Hidalgo, Pablo "Manolo el Rubio", 190
Πέρεθ Ιμπάνιεθ, Χοσέ «Βαλένθια», Pérez Ibáñez, José "Valencia", 148
Πέρεθ Μόντες, Χοσέ «Πεπίν», Pérez Montes, José "Pepín", 124, 130
Πέρεθ Μπερνάρντο, Θελεδόνιο, Pérez Bernardo, Celedonio, 60, 107
Πέρεθ Πεδρέρο, Χοσέ «Τραγαπάνες», Pérez Pedrero, José "Tragapanes", 157, 159
Πέρεθ Ραμίρεθ, Φερμίν, Pérez Ramírez, Fermín, 249
Περόν, Εβίτα (Ντουάρτε ντε Περόν, Μαρία Εύα), Duarte de Perón, María Eva, 154

Περπινιά, Φέλιξ, Perpiñán Félix, 147
Πεστάνια Νούνιεθ, Άνχελ, Pestaña Núñez, Ángel, 6, 14, 16, 18, 23, 31
Πι, Pi, 371-372
Πιγιέ, Πιερ, Piller, Pierre, 13
Πιγκιλιέμ Ματέος, Μαρία Λιουίσα, Piguillem Mateos, María Lluïsa, 305
Πικάσο, (βλ. Ρουίθ Πικάσο, Πάμπλο)
Πικέ Φάργας, Έρμες, Piquer Fargas, Hermes, 118
Πικέ Φάργας, Χοσέ, Piquer Fargas, José, 118
Πινέδα, Χοσέ, Pineda, José, 365
Πινέλι, Τζουζέπε, Pinelli, Giuseppe, 158, 285
«Πίντο» (βλ. Αντόν Γκαρίδο, Χεράρδο)
Πλα Μεσεγέρ, Τερέσα (Φλορένθιο) «Παστόρα-Ντουρούτι», Pla Meseguer, Teresa (Florencio) "Pastora-Durruti", 207
Πλόου Βέρα, Μοδέστο «Μοδέστο», Plou Vera, Modesto "Modesto", 104
Πόλο Μπορεγκέρο, Πέδρο, Polo Borreguero, Pedro, 151
Πονθάν Βιδάλ, Φρανθίσκο, Ponzán Vidal, Francisco, 56-62, 81, 85-86, 89, 105-106, 118, 141 (φωτογραφία)
Πονς Αρζιλές, Τζόρντι «Ταράντουλα», Pons Argilés, Jordi "Tarántula", 160, 166
Πονς Λιομπέτ, Χοσέ Λιουίς «Κέσο», Pons Llobet, José Lluís "Queso", 303, 305, 308-310, 312, 318-321
Πονς Πράδες, Εδουάρδο, Pons Prades, Eduardo, 83, 97, 99, 104, 106, 111, 117, 142, 210
Πουέντε Αμεστόι, Ισαάκ, Puente Amestoy, Isaac, 20
Πουζόλ Γκρούα, Τζουζέπ, Pujol Grúa, Josep, 146
Πουτς Αντίκ, Σαλβαδόρ «Μέτζε», Puig Antich, Salvador "Metge", 295, 299, 301, 303, 307-314, 316-320, 324 (φωτογραφία)
Πουτς Ελίας, Ζουάν, Puig Elías, Juan, 74
Πρατ Κλόσα, Τζουζέπ, Prat Closa, Josep, 231
Πρίμο ντε Ριβέρα ι Ορμπανέχα, Μιγκέλ, Primo de Rivera y Orbaneja, Miguel, 14-15, 23, 56, 60-61, 86, 90, 158

P

Ράγια Γκονθάλεθ, Αντόνιο, Raya González, Antonio, 89-91
Ράμια Θιπρές, Χοσέ «Πετρόλ», Ramia Ciprés, José "Petrol", 103-104, 199-202
Ραμόν Βαγιεδόρ, Αμαδέο «Αστουριάνο», Ramón Valledor, Amadeo "Asturiano", 231
Ράμος Γκαρθία, Χοσέ «Ραμίγιος», Ramos García, José "Ramillos", 183, 187
Ράμος Ροντρίγκες, Ρουζέ, Ramos Rodríguez, Roger, 205
Ρανιέρι, Τομάζο «Αντόνιο Περέιρα», Ranieri, Tommaso "Antonio Pereira", 118
Ρέι Μπαλμπίς, Φρανθίσκο, Rey Balbís, Francisco, 195
Ρεμίρο Μανέρο, Αγκουστίν, Remiro Manero, Agustín, 61 (φωτογραφία)
Ριέρα Γκαρθία, Χοσέ, Riera García, José, 56-57
Ρίμπεντροπ, Γιοακίμ φον, Ribbentrop, Joachim von, 54
Ριμπέρα, Αντόνιο, Ribera, Antonio, 205
Ριόχα, Κάρλος, Rioja, Carlos, 229
Ρίτσαρντς, Βέρνον, Richards, Vernon, 282

Ρογιάνο Φερνάντεθ, Φρανθίσκο, Royano Fernández, Francisco, 266-267, 269, 275
Ρόδενας Βαλέρο, Μανουέλ, Ródenas Valero, Manuel, 205
«Ροδόλφο», "Rodolfo", 152, 160, 226
Ρόιθ, Θεφερίνο «Ματσάδο», Roiz, Ceferino "Machado", 101-102, 197
Ρομάν Αγκιλέρα, Φρανθίσκα, Román Aguilera, Francisca, 249
Ρομέρο Γάμις, Φρανθίσκο, Romero Gamis, Francisco, 120, 356
Ρομέρο Γιάνιεθ, Χούλια, Romero Yáñez, Julia, 85 (φωτογραφία)
Ροντρίγκεθ, Ισμαέλ, Rodríguez, Ismael, 243
Ροντρίγκεθ Βάθκεθ, Μαριάνο «Μαριανέτ», Rodríguez Vázquez, Mariano "Marianet", 33, 55, 72
Ροντρίγκεθ Βαρέλα, Ραμόν «Κουρούσας», Rodrñiguez Varela, Ramón "Curuxas", 100, 194-196
Ροντρίγκεθ Γκαρθία, Μελτσόρ, Rodríguez García, Melchor, 275
Ροντρίγκεθ Μουνιόθ, Σεμπαστιάν «Χουμπίλες», Rodríguez Muñoz, Sebastián "Jubiles", 92, 94
Ροντρίγκεθ Μουνιόθ, Φρανθίσκο «Χουμπίλες», Rodríguez Muñoz, Francisco "Jubiles", 92, 94 (φωτογραφία)
Ροντρίγκεθ Μουνιόθ, Χουάν «Χουμπίλες», Rodríguez Muñoz, Juan "Jubiles", 92-93
Ροντρίγκεθ ντε λα Παθ ι Γκονθάλεθ Νικολάς, Φλορεάλ, Rodríguez de la Paz y González Nicolás, Floreal, 277-278, 281-282 (φωτογραφία)
Ροντρίγκεθ Πινέι, Χεσούς Αντρές, Rodríguez Piney, Jesús Andrés, 277
Ροντρίγκεθ Σάλας, Εουσέμπιο, Rodríguez Salas, Eusebio, 37
Ροντρίγκεθ Σανταμαρία, Αντόνιο, Rodríguez Santamaría, Antonio, 140
Ροντρίγκεθ Σάντσεθ, Χερόνιμο, Rodríguez Sánchez, Jerónimo, 74
Ροντρίγκεθ Φερνάντεθ, Μαρθελίνο «Μαροφέρ», Rodríguez Fernández, Marcelino "Marrofer", 99-100
Ροντρίγκεθ Φερνάντεθ, Χούλιο «Κουμπάνο», Rodríguez Fernández, Julio "Cubano", 106, 157-158, 181 (φωτογραφία)
Ρος, Αντόνιο, Ros, Antonio, 260-261
Ροσάουρο Μαρτίνεθ, Φουλχένθιο, Rosauro Martínez, Fulgencio, 58
Ρότσα Σανθ, Αμπέλ, Rocha Sanz, Abel, 236
Ρουέδα Σιέρα, Αγουστίν, Rueda Sierra, Agustín, 337, 378 (φωτογραφία)
Ρουζέ, Πιερ, Roger, Pierre, 318, 321-322
Ρουιγιάν, Ζαν Μαρκ «Σέμπας», Rouillan, Jean-Marc "Sebas", 298-301, 303, 306-308, 310, 318, 321
Ρουίθ, Ακράθιο, (βλ. Μολίνα Ορτέγα, Χοσέ)
Ρουίθ Θεθίλια, Βικτοριάνο, Ruiz Cecilia, Victoriano, 140
Ρουίθ Μοντόγια, Μαρτίν, Ruiz Montoya, Martín, 234, 236
Ρουίθ Μπορέγο, Φρανθίσκο, Ruiz Borrego, Francisco, 189
Ρουίθ Πικάσο, Πάμπλο, Ruiz Picasso, Pablo, 240
Ρουίθ Φερνάντεθ, Φερνάντο, Ruiz Fernández, Fernando, 87
Ρουφάτ Γιοπ, Ραμόν, Rufat Llop, Ramón, 65, 347, 352

Σ

Σάβια, Ίβο ντε λα, Savia, Yvo della, 286

Σαλάδο Αλόνσο, Αντόνιο, Salado Alonso, Antonio, 185
Σαλαθάρ, Salazar, 370, 372-373
Σάλας Λαραθάμπαλ, Ραμόν, Salas Larrazábal, Ramón, 47
Σάλας Μιλιάν, Ζουάν «Ρουζέ», Salas Millán, Juan "Roget", 139, 141
Σαλβαδόρ Σεμπαστιά, Φρανσίσκο, Salvador Sebastiá, Francisco, 104
Σαλγάδο Μορέιρα, Μανουέλ, Salgado Moreira, Manuel, 43
Σαμπατέ Λιοπάρτ, Μανουέλ, Sabaté Llopart, Manuel, 156, 160, 168
Σαμπατέ Λιοπάρτ, Φρανθίσκο «Κίκο», Sabaté Llopart, Francisco "Quico", 1, 6, 126, 139-142, 147, 151-154, 156, 165, 168, 221, 224, 227-237, 240-241, 256, 282, 302, 305 (φωτογραφία)
Σαμπατέ Λιοπάρτ, Χοσέ, Sabaté Llopart, José, 147, 151-152, 157-158, 165, 168, 357-358 (φωτογραφία)
Σαμπορίτ Καραλέρο, Σέσαρ, Saborit Carralero, César, 150, 153, 157, 160-162, 167
Σαν Χιλ Φλόρες, Φρανθίσκο, San Gil Flores, Francisco, 119, 356
Σανγκουέσα, Τζουζέπ, Sangüesa, Josep, 104
Σανθ Ασένσιο, Ρικάρδο, Sanz Asensio, Ricardo, 13-14
Σανς Σικάρτ, Χουάν, Sans Sicart, Juan, 220 (φωτογραφία)
Σανσεγούντο, Νικολάς, Sansegundo, Nicolás, 59
Σανταμαρία, Βιθέντε, Santamaría, Vicente, 113
Σανταμαρία Κορτιγέρα, Ρόκε, Santamaría Cortiguera, Roque, 127, 224, 252, 272
Σαντάνα Καλέρο, Χουάν, Santana Calero, Juan, 36
Σάντι Μαρτί, Μπενίτο, Santi Martí, Benito, 86-87
Σαντοβάλ Φερνάντεθ, Χουάν, Sandoval Fernández, Juan, 90
Σάντσεθ Εβρίνο, Μάρκος, Sánchez Ebrino, Marcos, 205
Σάντσεθ Καρδέτε, Λεόνθιο, Sánchez Cardete, Leoncio, 56
Σάντσεθ Μαρτίνεθ, Πέδρο, Sánchez Martínez, Pedro, 247
Σάντσεθ-Μπερμέχο, Βιθέντε, Sánchez-Bermejo, Vicente, 301
Σάντσεθ Φερνάντεθ, Ελιόδορο, Sánchez Fernández, Heliodoro, 121
Σάντσεθ Φούστερ, Αγκουστίν, Sánchez Fuster, Agustín, 260
Σάντσο Γκαρθία, Χοσέ, Sancho García, José, 77
Σανχούρχο Σακανέιγ, Χοσέ, Sanjurjo Sacanell, José, 19
Σαράου Ρόγιες, Λιμπέρτο, Sarrau Royes, Liberto, 125-128, 131, 139, 231, 233 (φωτογραφία)
Σαράου Ρόγιες, Χοακίν, Sarrau Royes, Joaquín, 131
Σαφόν, Ρομπέρτο, Safón, Roberto, 321
Σεγκί Ρουμπινάτ, Σαλβαδόρ, Seguí Rubinat, Salvador, 12
Σεμπρούν, Χάιμε, Semprún, Jaime, 329
Σέρα Λαφόρτ, Χοσέ, Serra Lafort, José, 87
Σεράνο, Χουάν «Τσόφερ», Serrano, Juan "Chófer", 153, 159
Σεράνο Βαλέρο, Μπασιλίσο «Μάνκο ντε λα Πεσκέρα», Serrano Valero, Basiliso "Manco de la Pesquera", 103, 203, 205-206 (φωτογραφία)
Σεράνο Ιράνθο, Φρανθίσκο «Φρανθίσκο», Serrano Iranzo, Francisco "Francisco", 207
Σεράνο Ρουίθ, Αντόνιο «Μοΐνο», Serrano Ruiz, Antonio "Mohíno", 186-187
Σέρνα, Χουάν, Serna, Juan, 124
Σεσέ Αρτούρο, Αντόνιο, Sesé Arturo, Antonio, 38
Σολάνο, Μαρία, Solano, María, 101

Σολέ Σουγράνιας, Ιγνάσι, Solé Sugranyes, Ignasi, 296, 299-300, 302, 305-306
Σολέ Σουγράνιας, Οριόλ, Solé Sugranyes, Oriol, 295, 298, 300, 302, 307, 318-321 (φωτογραφία)
Σολέ Σουγράνιας, Τζόρντι «Πάντσο», Solé Sugranyes, Jordi "Pancho", 301, 303, 307, 309
Σολέρ Αμιγκό, Σαντιάγο, Soler Amigó, Santiago, 295-298, 307-309, 319-320
Σολέρ Ρίποϊγ, Μπαουτίστα, Soler Ripoll, Bautista, 89
Σολέρ Φερνάντεθ (αδέρφια), Soler Fernández (hermanos), 169
Σόουσα, Ζερμινάλ ντε, Sousa, Germinal de, 55
«Σος», "Sos", 105
Σος Γιαγκούε, Χοσέ Λουίς, Sos Yagüe, José Luis, 257
Σουάρεθ, Αλαντίνο «Αλαντίνο», Suárez, Aladino "Aladino", 196
Σουάρεθ Γκονθάλεθ, Αδόλφο, Suárez González, Adolfo, 329, 337
Σουμπερβιόλα Μπαϊγκόρι, Γκρεγκόριο, Suberviola Baigorri, Gregorio, 13-14
Σουμπινιά, Ζουάν, Subiñá, Juan, 169
Σπέλμαν, Φράνσις, Spellman, Francis, 251
Στάλιν, Ιωσήφ (βλ. Βισαριόνοβιτς Τζουγκασβίλι, Ιωσήφ)

T

Ταρίν Άρο, Άνχελ, Tarín Haro, Ángel, 59
Ταρίν Μαρτσουέτ, Χοσέ, Tarín Marchuet, José, 58, 85-86
Τέγιεθ Σολά, Αντόνιο, Téllez Solá, Antonio, 83, 157, 236, 282
Τένα Γκόμεθ, Αδελάρδο «Τιμοσένκο», Tena Gómez, Adelardo "Timochenko", 180, 182
«Τιμοσένκο» (βλ. Τένα Γκόμεθ, Αδελάρδο)
Τιμπούρθιο, Αλεχάντρο, Tiburcio, Alejandro, 205
Τόκα Γκάνθο, Χερόνιμο ντε, Toca Ganzo, Gerónimo de, 355
Τόμας, Χιού, Thomas, Hugh, 16, 47, 51
Τορεμότσα Άβιλα, Πέδρο, Torremocha Ávila, Pedro, 216
Τόρες, Αντόνιο, Torres, Antonio, 167
Τόρες, Ζαν Κλοντ «Κρι-κρι», Torres, Jean-Claude "Cri-cri", 299-300, 303, 307, 318
Τόρες Εσκαρτίν, Ραφαέλ Λιμπεράτο, Torres Escartín, Rafael Liberato, 12
Τόρες Ράγιαν, Μάργκαρετ, Torres Rayan, Margaret, 329-330
Τόρες Τόρες, Μπαλντομέρο ντε λας «Μεκάνικο», Torres Torres, Baldomero de las "Mecánico", 91, 191
Τοροντέγι Μεντσάκα, Λουθιάνο, Torrontegui Menchaca, Luciano, 356
«Τουέρτο ντε Φουενκαλντέρας», "Tuerto de Fuencalderas", 105
«Τρανβιάριο», "Tranviario", 96
Τρέσολς Μόις, Πέδρο, Tresols Moix, Pedro, 87
Τρούμαν, Χάρι Σ., Truman, Harry S., 213
Τσαμίθο Θόιλο, Χοακίν, Chamizo Zoilo, Joaquín, 185
Τσένα Τουρέν, Χοσέ, Xena Torrent, José, 29, 55, 152
Τσιάνο, Τζιάν Γκαλεάτσο, Ciano, Gian Galleazo, 48
Τσιλίγκα, Αντόνιο, Ciliga, Antonio, 309
Τσιλιόλι, Έλιο, Ziglioli, Elio, 156, 168
Τσουέκα Κουαρτέρο, Μιγκέλ, Chueca Cuartero, Miguel, 74

Φ

Φαλσέτο Αμπαντία, Χοσέ, Falceto Abadía, José, 144
Φανέλι Ριμπέρα, Τζουζέπε, Fanelli Ribera, Giuseppe, II, 9
Φελίου, Αντόνιο, Feliu, Antonio, 12
Φελτρινέλι, Τζιαντζιάκομο, Feltrinelli, Giangiacomo, 285
Φερέρ, Τιμπούρθιο, Ferrer, Tiburcio, 200
Φερέρ Γκουάρδια, Φρανσίσκο, Ferrer Guardia, Francisco, 10
Φερέρ Ματέο, Χουάν, Ferrer Mateo, Juan, 327
Φερί, Μπερνάρ, Ferry, Bernard, 253
Φερνάντεθ Αγιάλα, Χουάν «Χουανίν», Fernández Ayala, Juan "Juanín", 102
Φερνάντεθ Αρίας, Αμάμπλε, Fernández Arias, Amable, 100, 197 (φωτογραφία)
Φερνάντεθ Αρίας, Κασίμιρο «Μεγιάο», Fernández Arias, Casimiro "Mellao", 100, 197 (φωτογραφία)
Φερνάντεθ Βιγιανουέβα, Μαρθελίνο «Γκάφας», Fernández Villanueva, Marcelino "Gafas", 98
Φερνάντεθ Βιθέντε, Άνχελ, Fernández Vicente, Ángel, 205
Φερνάντεθ Ραμόν, Σεραφίν «Σαντέιρο», Fernández Ramón, Serafín "Santeiro", 97, 196, 231
Φερνάντεθ Ροντρίγκεθ, Μανουέλ, Fernández Rodríguez, Manuel, 124-126, 130
Φερνάντεθ Σάντσεθ, Αουρέλιο, Fernández Sánchez, Aurelio, 14, 77
Φερνάντεθ Φερνάντεθ, Μανουέλ «Σεκρετάριο», Fernández Fernández, Manuel "Secretario", 105, 180
Φιάσκι, Γκολιάρντο, Fiaschi, Goliardo, 228-229, 262
Φίλιπς, Α., Phillips, A., 48
Φλόρεθ Αλβάρεθ, Οβίδιο «Κομαντάντε Φλόρες», Flórez Alvarez, Ovidio "Commandante Flores", 97, 196
Φλόρες Σανθ, Ραϊμούντο «Αρόγιο», Flores Sanz, Raimundo "Arroyo", 180
Φλόρες Σανθ, Σέρχια, Flores Sanz, Sergia, 180, 182
Φολτζ, Τσαρλς, Foltz, Charles, 48
Φοντενί, Ζορζ, Fontenis, Georges, 148
Φόρεστερ, Μίλντρεντ, Forrester, Mildred, 368
«Φρανθές» (βλ. Μαρκίνο Μόνχε, Πέδρο Χοσέ)
Φρανκέσα Φουνόιγ, Αντόνιο «Τόνι», Franquesa Funoll, Antonio "Toni", 146, 154-155, 160, 161
Φράνκο Καβέρο, Μάξιμο, Franco Cavero, Máximo, 45, 57 (φωτογραφία)
Φράνκο Καθόρλα, Ντιέγο «Αμαδόρ Φράνκο», Franco Cazorla, Diego "Amador Franco", 124-125
Φράνκο Μπααμόντε, Φρανθίσκο, Franco Bahamonde, Francisco, (αυτός ο καριόλης εμφανίζεται συνέχεια, οπότε αναφέρονται μόνο οι σελίδες στις οποίες πεθαίνει -δυστυχώς από φυσικά αίτια) 322, 325, 328, 373
Φρέιχο, Λισάρντο, Freijo Lisardo, 194

Χ

Χερμάν Γκονθάλεθ, Χοσέ, Germán González, José, 68
Χιλ Ερέδια, Χουάν, Gil Heredia, Juan, 356
Χιλ Ολιβέρ, Αντόνιο, Gil Oliver, Antonio, 144
Χιλ Ρόμπλες ι Κινιόνες ντε Λεόν, Χοσέ Μαρία, Gil Robles y Quiñones de León, José María, 23
Χιλ Τένα, Μάξιμο, Gil Tena, Máximo, 200
Χιλαμπέρτ Χιλαμπέρτ, Αλεχάνδρο, Gilabert Gilabert, Alejandro, 18
Χιμένεθ, Λεόν, Jiménez, León, 84
Χιμένεθ Κούβας, Μαρθελίνο, Jiménez Cubas, Marcelino, 250
Χιμένεθ Ορίβε, Ουενθεσλάο «Ουένθες», Jiménez Orive, Wenceslao "Wences", 146-147, 150-151, 153, 160
Χιμένεθ Ουτρίγιας, Ισαΐας «Μακινίστα», Jiménez Utrillas, Isaías "Maquinista", 202, 206-207
Χιμένεθ Πόθο, Φρανθίσκο, Jiménez Pozo, Francisco, 94
Χιμένεθ Φερνάντεθ, Μανουέλ «Γάτο», Jiménez Fernández, Manuel "Gato", 94
Χιμένο, Χουάν, Jimeno, Juan, 244, 252
Χιμένο, Χουάν Χοσέ, Gimeno, Juan José, 123, 216-218, 244
Χιράλ Περέιρα, Χοσέ, Giral Pereira, José, 77, 110, 112-113, 123, 127
Χιρόν Μπαθάν, Μανουέλ, Girón Bazán, Manuel, 98
Χίτλερ, Αδόλφος, Hitler, Adolf, 23, 40, 60, 106, 365
Χορδάν, Χάιμε, Jordán, Jaime, 205
«Χοσεΐτο» (βλ. Λόπεθ Γκαρθία, Μιγκέλ)
Χουάν Κάρλος ο 1ος, Juan Carlos I de Borbón, 118, 120, 156, 321-322, 325, 373
«Χούλιο» (βλ. Γκερέιρο Γκόμεθ, Ραμόν)

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

AC Acción Communista (Κομμουνιστική Δράση)
AGLA Agrupación Guerrillera de Levante y Aragón (Αντάρτικη Ομαδοποίηση Λεβάντε και Αραγόνας)
AIT Asociación Internacional de Trabajadores (Διεθνής Σύμπραξη Εργατών)
ANFD Alianza Nacional de Fuerzas Democraticas (Εθνική Συμμαχία Δημοκρατικών Δυνάμεων)
ASO Alianza Sindical Obrera (Εργατική Συνδικαλιστική Συμμαχία)
BBC British Broadcasting Corporation (Βρετανικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας)
BOC Bloc Obrer i Camperol (Εργατικό και Αγροτικό Κόμμα)
CCOO Comisiones Obreras (Εργατικές Επιτροπές)
CGT Confederación General del Trabajo (Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας)
CIA Central Intelligence Agency (Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών)
CIC Comité Interior de Coordinación (Επιτροπή Συντονισμού Εσωτερικού)
CIL Consejo Ibérico de Liberación (Ιβηρικό Συμβούλιο Απελευθέρωσης)
CI-MLE Comité Intercontinental-MLE (Διηπειρωτική Επιτροπή του MLE)
CFC Círculos de Formación de Cuadros (Κύκλοι Επιμόρφωσης Διοικητικών Ομάδων)
CNT Confederación Nacional del Trabajo (Εθνική Συνομοσπονδία Εργασίας)
CNS Confederación Nacional de Sindicatos (Εθνική Συνομοσπονδία Συνδικάτων)
COPEL Coordinadora de Presos en Lucha (Συντονιστικό Αγωνιζόμενων Φυλακισμένων)
DI Defensa Interior (Άμυνα Εσωτερικού)
ΕΟΚ Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ERAT Ejército Revolucionario de Ayuda a los Trabajadores (Επαναστατικός Στρατός Βοήθειας προς τους Εργάτες)
ETA Euskadi Ta Askatasuna (Ευσκάδι και Ελευθερία)
FAI Federación Anarquista Ibérica (Ιβηρική Αναρχική Ομοσπονδία)
FAI Federazione Anarchica Italiana (Ιταλική Αναρχική Ομοσπονδία)
FIGA Federación Ibérica de Grupos Anarquistas (Ιβηρική Ομοσπονδία Αναρχικών Ομάδων)
FIJL Federación Ibérica de Juventudes Libertarias (Ιβηρική Ομοσπονδία Ελευθεριακών Νεολαιών)
FLP Frente de Liberación Popular (Λαϊκό Μέτωπο Απελευθέρωσης)
FORA Federación Obrera Regional Argentina (Περιφερειακή Εργατική Ομοσπονδία Αργεντινής)
FRAP Frente Revolucionario Antifascista y Patriota (Αντιφασιστικό και Πατριωτικό Επαναστατικό Μέτωπο)

FSL Federación Sindicalista Libertaria (Ελευθεριακή Συνδικαλιστική Ομοσπονδία)
GAA Grupos de Acción Anarquista (Αναρχικές Ομάδες Δράσης)
GAA Grupos de Afinidad Anarcosindicalista (Ομάδες Αναρχοσυνδικαλιστικής Συγγένειας)
GAAP Gruppi Anarchici di Azione Proletaria (Αναρχικές Ομάδες Προλεταριακής Δράσης)
GAI Grupos Autónomos Internacionalistas (Αυτόνομες Διεθνιστικές Ομάδες)
GAI Grupos Autónomos de Intervención (Αυτόνομες Ομάδες Επέμβασης)
GAL Grupos Antiterroristas de Liberación (Αντιτρομοκρατικές Ομάδες Απελευθέρωσης)
GARI Grupos de Acción Revolucionaria Internacionalista (Ομάδες Διεθνιστικής Επαναστατικής Δράσης)
GAROT Grupo de Acción Revolucionaria Ocasionalmente Terrorista (Επαναστατική Ομάδα Δράσης Ενίοτε Τρομοκρατική)
GOA Grupos Obreros Autónomos (Αυτόνομες Εργατικές Ομάδες)
GRAPO Grupos de Resistencia Antifascista Primero de Octubre (Ομάδες Αντιφασιστικής Αντίστασης Πρώτη Οκτώβρη)
HOAC Hermandades Obreras de Acción Catolica (Εργατικές Αδερφότητες Καθολικής Δράσης)
ICO Information et Correspondance Ouvrière (Εργατική Πληροφόρηση και Ανταπόκριση)
JEL Junta Española de Liberación (Ισπανική Επιτροπή Απελευθέρωσης)
JOC Juventud Obrera Cristiana (Εργατική Χριστιανική Νεολαία)
MIL-GAC Movimiento Ibérico de Liberación - Grupos Autónomos de Combate (Ιβηρικό Κίνημα Απελευθέρωσης - Αυτόνομες Ομάδες Μάχης)
MIR Movimiento Ibérico de Resistencia (Ιβηρικό Κίνημα Αντίστασης)
ML-CNT Movimiento Libertario-CNT (Ελευθεριακό Κίνημα-CNT)
MLE Movimiento Libertario Español (Ισπανικό Ελευθεριακό Κίνημα)
MLR Movimiento Libertario de Resistencia (Ελευθεριακό Κίνημα Αντίστασης)
MPR Movimiento Popular de Resistencia (Λαϊκό Κίνημα Αντίστασης)
OLLA Organització de la Lluita Armada (Οργάνωση Ένοπλης Πάλης)
OAS Organisation de l'Armée Secrète (Οργάνωση του Μυστικού Στρατού)
PCE Partido Comunista de España (Κομμουνιστικό Κόμμα Ισπανίας)
PCE (m-l) Partido Comunista de España (marxista-leninista) [Κομμουνιστικό Κόμμα Ισπανίας (μ-λ)]
PCE (r) Partido Comunista de España (reconstituido) [Κομμουνιστικό Κόμμα Ισπανίας (ανασυνεστημένο)]
PNV Partido Nacionalista Vasco (Εθνικιστικό Βασκικό Κόμμα)
POUM Partido Obrero de Unificación Marxista (Εργατικό Κόμμα Μαρξιστικής Ενοποίησης)
PSOE Partido Socialista Obrero Español (Σοσιαλιστικό Εργατικό Ισπανικό Κόμμα)
PSUC Partit Socialista Unificat de Catalunya (Ενοποιημένο Σοσιαλιστικό Κόμμα Καταλονίας)
SI-CNT Secretariado Intercontinental de la CNT (Διηπειρωτική Γραμματεία της CNT)
STV Solidaridad de Trabajadores Vascos (Αλληλεγγύη Βάσκων Εργατών)
UFD Unión de Fuerzas Democraticas (Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων)

UGT Unión General de Trabajadores (Γενική Ένωση Εργατών)
UJA Unión de Juventudes Antifascistas (Ένωση Αντιφασιστικών Νεολαιών)
UNE Unión Nacional Española (Ισπανική Εθνική Ένωση)

Το βιβλίο σελιδοποιήθηκε από τον Δήμο
στα Πετράλωνα το Μάη του 2010.
Οι γραμματοσειρές οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν είναι:
PF Reminder-PF Cheltenham-PF Highway Gothic-Times New Roman
Έχει τυπωθεί σε 2.000 αντίτυπα, σε χαρτί samois 90gr.

κι εγώ τί φταίω;